

PROJEKTAS VP1-2.2-ŠMM-04-V-01-001
**„MOKYMOŠI KRYPTIES PASIRINKIMO GALIMYBIŲ DIDINIMAS 14-19 METŲ
MOKINIAMS, II ETAPAS: GILESNIŠ MOKYMOŠI DIFERENCIJAVIMAS IR
INDIVIDUALIZAVIMAS, SIEKIANŠ UGDYMO KOKYBĖS, REIKALINGOS
ŠIUOLAIKINIAM DARBO PASAULIUI“**

Meninio ugdymo turinio modernizavimo veikla

**MENŲ PAŖINIMO PROGRAMOS
METODINĖS REKOMENDACIJOS**

PROJEKTAS

(atlikta pagal 2009 m. liepos 29 d. Autorinę sutartį Nr. 25)

Parengė:

Grupės vadovė
Ieva Šimukauskienė

Rita Mikučionytė
Nora Petročenko
Rasa Vasinauskaitė

Priėmė: Veiklos vedėja
Žydrė Jautakytė

Projekto vadovė
Sonata Likienė

2012 m. sausio 12 d.

Žodis mokytojui

Menų (dailės, muzikos, šokio, teatro) pažinimo dalykas – skirtas didinti mokymosi krypties pasirinkimo, diferencijavimo ir individualizavimo galimybes 11–12 klasių mokiniams. Menų pažinimo dalykas skiriasi nuo ankstesnių ir/ar žemesnėse klasėse privalomų meninio ugdymo dalykų savarankiška ir išplėtota *meno pažinimo, analizės ir vertinimo* sistema. Naujasis dalykas sukurtas kreipiant dėmesį į tuos mokinius, kurie nėra linkę į aktyvią meninę raišką, o siekia stebėti, pažinti ir analizuoti meno reiškinius – nori žinoti jų atsiradimo ir funkcionavimo kultūrinėje ir kasdienėje aplinkoje istoriją, suvokti jų išskirtinumą ir poveikį žmogaus gyvenimui, išsiugdyti meno reiškinių ir kūrinių analizavimo bei vertinimo gebėjimų.

Menų pažinimas – tai ypatingas dalykas. Jo dėstymas priklauso nuo mokytojo kompetencijos, atvirumo ir lojalumo skirtingiems meno reiškiniams. Vienas iš dalyko tikslų – skatinti atvirumą ir toleranciją skirtingoms meninės raiškos ir meno formoms, o tai aktualu ne tik mokiniams, bet ir mokytojams. Mokytojo žinios, pasaulėvoka ir estetiinė kompetencija gali suteikti mokiniui gerokai daugiau meninės nuovokos, nei tikslūs metodiniai reikalavimai ar apibrėžimai.

Metodinėse Menų pažinimo dalyko rekomendacijose akcentuojamas ne tik kryptingas ir tikslingas žinių perteikimo, mokinių gebėjimų formavimo bagažas. Jose paliekama erdvės mokytojo kūrybiškumui ir laisvei, rengiantis kiekvienos temos dėstymui, medžiagos išskleidimui ar parenkant konkrečius, gyvenimiškus pavyzdžius. Šiuo aspektu mokytojas tampa svarbiausiu asmeniu, kuris veda mokinį į sudėtingą ir kartais prieštarigus vertinimus iššaukiantį meno pasaulį.

Menų pažinimo dalyko metodinės rekomendacijos yra suskirstytos į atskiras, tačiau tarp savęs susijusias *dailės, muzikos, šokios ir teatro* dalis. Šie moduliai, sukurti atsižvelgiant į kiekvienos meno šakos specifiką, praktines jos pažinimo galimybes, sudaro bendrą mokymo ir mokymosi sistemą. Dėl to mokytojui pateikiama išsami pagalbinė medžiaga. Vis dėlto žinant tiesioginio meno kūrinio ir jo suvokėjo susitikimo vertę, tiek mokytojui, tiek mokiniams rekomenduojama neapsiriboti pamokų metu įgyta patirtimi – ji tėra pirmas žingsnis suvokiant ir vertinant meno pasaulį, o ugdyti ir plėsti ją savarankiškai, paversti kasdiene būtinybe.

Rengėjos

I. Bendrosios nuostatos

1. Rekomendacijų paskirtis

1.1. Menų pažinimo programos rekomendacijos (toliau – Rekomendacijos) sukurtos siekiant ugdymo kokybės, plėtojant meninio ugdymo krypties pasirinkimo galimybes ir gilinant mokymosi diferencijavimą bei individualizavimą, kuris reikalingas mokinio visaverčiam gyvenimui, tolesnei jo studijų, profesinei ir visuomeninei veiklai.

1.2. Rekomendacijų pobūdis grindžiamas meninės praktikos ir jos funkcionavimo sociokultūrinėje aplinkoje *pažinimo, suvokimo bei vertinimo* kryptimis, atsietomis nuo aktyvios mokinio raiškos. Jos pasirinktos kaip *istorinio, teorinio ir kritinio meno pažinimo* pagrindas.

1.3. Rekomendacijos skirtos keturiems skirtingų meno šakų – *dailės, muzikos, šokio, teatro* – pažinimo moduliams. Jie sudaryti atsižvelgiant į pasikeitusią meno situaciją visuomenėje, sustiprėjusią komunikacinę meno funkciją, meno formų įvairovę ir jų raidos bei sklaidos šiuolaikiniame pasaulyje dinamiką.

1.4. Ypatingas dėmesys Rekomendacijose skiriamas meninės kūrybos ir meno reikšmės visuomeniniame gyvenime problematikai, sociokultūriniam meno kontekstui. Šiuolaikinė meninė ir kultūrinė aplinka reikalauja atvirumo naujoms estetinėms patirtims, gilesnių istorinių bei teorinių žinių, mąstymo ir analitinių gebėjimų. – t.y. aktyvaus dalyvavimo ne tik priimant, bet ir suvokiant bei interpretuojant meninę tikrovę.

II. Rekomendacijų tikslas, uždaviniai ir struktūra

2. Rekomendacijų **tikslas** – numatyti Menų pažinimo programos įgyvendinimo gaires ir parengti siūlymus ugdymo procesui organizuoti.

3. Uždaviniai:

- išnagrinėti turinio problemų ratą (estetinis-emocinis meno poveikis, meno statusas visuomenėje, menininko vaidmens raida, etnokultūrinis meno aspektas, menas ir šiuolaikinių technologijų sąveika) modulių pamokų cikluose ir parengti jų sklaidos kryptis,
- sudaryti dailės, muzikos, šokio, teatro modulių pusmečio pamokų planus ciklais ir parengti veiklos kiekvienoje pamokoje apmatus,
- numatyti papildomos informacijos mokytojui ir mokiniui linkmes pamokų cikluose,
- išskirti bendruosius tiriamojo darbo, renginio recenzijos, kūrinio analizės rašymo reikalavimus ir pateikti atsiskaitymo pavyzdžių,
- apibūdinti modulių pasiekimų vertinimo principus ir pristatyti į(si)vertinimo formas.

4. Rekomendacijų struktūra

4.1. Rekomendacijos susideda iš keturių modulių, skirtų atskiroms meno šakoms – dailei, muzikai, šokiui ir teatrui – pažinti. Modulių eiliškumą apsprendžia meno šakos pažinimo specifika: nuo ankstesnėse klasėse labiau pažintų, aiškesnės struktūros dailės ir muzikos kūrinių prie mažiau žinomų, kompleksinių daugiaplanių šokio ir teatro pastatymų. Kadangi teatras – sinkretinė meno rūšis, svarbu, kad mokiniai per Teatro pažinimo pamokas mokėtų taikyti ankstesnėse Menų pažinimo programos dalykų (dailės, muzikos, šokio) pamokose įgytas žinias ir gebėjimus.

4.2. Kiekvienam moduliiui skiriamos pusmečio pamokos sudaro dviejų metų Menų pažinimo pasirenkamojo dalyko kursą. Esant būtinybei, visa Menų pažinimo programa gali būti įsisavinta ir per metus, t. y. 11-oje klasėje, didinant savaitinių pamokų skaičių ir/ar mokantis dviejų modulių paraleliai.

4.3. Mokinys, baigęs metų kursą ir nusprendęs atsisakyti Menų pažinimo programos, antrais metais gali rinktis kitą iš menų bloko pasirenkamųjų programų.

III. Rekomendacijų įgyvendinimas: organizaciniai ypatumai, modulių integravimo galimybės ir mokinių pasiekimų vertinimas

5. Organizaciniai ypatumai

5.1. Kiekvieno dalyko pamokoms numatomos 2 (išplėstiniame kurse – 3) paeilui sekančios pamokos per savaitę. Turinio ciklą temoms atskleisti yra būtina 90 min (išplėstiniame kurse – 135 min) trukmė, kuri optimaliausiai leidžia konkrečią meninę problemą nagrinėti istoriniu, teoriniu ir kritiniu aspektais, taip pat organizuoti betarpiškus ar virtualius susitikimus su menininkais, skirti laiko meno kūrinių analizavimui, renginių recenzavimui.

5.2. Kiekvienai atskiro modulio ciklo temai skiriama po 2–4 jungtines pamokas mokytojo nuožiūra, numatant lankytojų parodų, koncertų, pastatymų, spektaklių aptarimus ir diskusijas. Pamokų metu analizuojamos temos turėtų padėti mokiniams atlikti praktines užduotis.

5.3. Menų dalykui mokiniai galėtų turėti atskirą aplanką, kuriame kauptų informaciją apie sudominusį meno kūrėją ar reiškinių, bet ir vestų savo estetinių patirčių ir išpūdžių dienoraštį. Čia gimusios spontaniškos mintys, palyginimai ar asociacijos galėtų pasitarnauti rašant recenziją, atliekant praktinį tiriamąjį darbą, diskutuojant pamokų metu.

5.4. Skatinant mokinius įsitraukti į viešąją meno sklaidos ir recepcijos erdvę, jiems rekomenduojama dalyvauti mokyklos, miesto ar šalies menotyrinės veiklos sklaidoje.

5.5. Recenzijos ar praktiniai tiriamieji darbai analizuojami viešai, diskusijos forma. Svarbu, kad mokiniai ne kartotų pamokose įgytą informaciją, bet ja naudotųsi, žinias taikydami konkrečioms meno kūrinių ar reiškinių pavyzdžiams.

5.6. Modulio pradžioje suformuluojama praktinės (recenzija) ir galutinio tiriamojo darbo užduotys, nurodomi jų įvykdymo terminai ir forma. Pamokų metu analizuojamos temos turėtų būti tiesiogiai susijusios su praktinių užduočių reikalavimais.

6. Modulių integravimo galimybės

6.1. Dailės, muzikos, šokio ir teatro moduliai remiasi bendrosiomis Menų pažinimo programos nuostatomis, vieninga mokinių pasiekimų ir vertinimo sistema.

6.2. Visų modulių turinio apimtis grindžiama penkiomis aktualiomis probleminėmis sritimis (estetinis-emocinis meno poveikis, meno statusas visuomenėje, menininko vaidmens raida, etnokultūrinis meno aspektas, menas ir šiuolaikinių technologijų sąveika). Jos apima meno istorijos, teorijos ir kritikos sandus.

6.3. Bendrieji dailės, muzikos, šokio ir teatro tiriamojo darbo reikalavimai yra orientuoti į: 1) aktualios meninės problemos formulavimą, derinant programos nuostatas ir mokinių poreikius, 2) tyrimo tikslo ir uždavinių numatymą, 3) informacijos atranką ir sisteminimą, 4) stebėjimo, faktų analizės ir apklausos metodų derinimą, 5) viešą tiriamojo darbo pristatymą.

6.4. Parodos, koncerto, šokio pastatymo ir spektaklio recenzijoms, kūrinio analizei rašyti kiekvieno modulio rekomendacijose pateikiami klausimynai ir rašto darbo struktūra, kuriuos lemia konkrečios meno šakos specifika.

6.5. Dalykų pamokų planai, numatant laukus mokytojo užrašams, parengti laikantis vieningos schemos: 1) pamokos tema, 2) uždaviniai, 3) numatomi rezultatai, 4) reikalingos priemonės ir pasiruošimas pamokai, 5) pamokos eiga (siūloma veikla, idėjos), 6) raktiniai žodžiai paieškai internete, 7) žodynelis, 8) papildoma literatūra ir informacijos šaltiniai.

6.6. Menų dalyko pamokų turinys ir rekomenduojama veikla derinami prie pamokų trukmės. Mokytojui siūloma rinktis pasakojimo, diskusijos, forumo, testo, aprašo (pvz., „minčių lietus“) metodus, kurie skatintų aktyvų ir kūrybišką mokinių dalyvavimą pamokoje, motyvuotų jų estetinius pasirinkimus, gilintų meninę patirtį.

7. Mokinių pasiekimų vertinimas

7.1. Kiekvienas baigtas modulis vertinamas pažymiu dešimties balų skalėje. Galutinis pažymys – tai visų 4 modulių įverčių vidurkis.

7.2. Atskiro modulio pasiekimai įvertinami kaupiamuoju balu pagal: 1) aktyvų ir kūrybingą mokinių dalyvavimą pamokose ir atliekant praktinius uždavinius – 30%; 2) gebėjimą pritaikyti įgytas žinias analizuojant meno kūrinius – 30%; 3) savarankiškai ir kūrybingai atliktą praktinį-tiriamąjį darbą – 40%.

7.3. Modulio viduje mokinių pasiekimų vertinimas susideda iš mokytojo įvertinimo ir mokinių įsivertinimo, pavyzdžiui, recenzijos ar tiriamojo darbo vertinimą pateikia ir mokytojas, ir klasės draugai.

7.4. Modulio pabaigoje mokytojas parengia istorinių ir teorinių žinių įsisavinimo testą. Testo atsakymus verta aptarti viešai, kad mokinys, išklauses ir draugų komentarus, galėtų įsivertinti pats.

7.5. Menų dalyko vertinimo kriterijai grindžiami *Mokinių pasiekimų lentelės* principais. Galutinis dalyko pažymys išvedamas susumavus mokinių pasiekimus įsisavinant ciklo temas ir atliekant praktines užduotis.

Vertinimas	Vertinimo pagrindimas
Aukštesnysis lygis	<i>Puikiai</i> ir <i>labai gerai</i> . Įvykdytas pasiekimų lentelėje pateiktų reikalavimų maksimumas. Mokinys puikiai išmano tradicinius ir netradicinius meno reiškinius; gali atskirti ir apibūdinti meno raidos istorinius periodus; žino svarbiausius lietuvių bei užsienio dailės, muzikos, šokio ir teatro menininkus. Savarankiškai analizuoja ir interpretuoja meno kūrinį: gali apibūdinti jo žanrą, stilių, atlikimo ypatumus; geba susieti formalius kūrinio bruožus su estetinė ir menine jo visuma, turiniu ir forma, istoriniu ir kultūriniu kontekstu. Įvertina kūrinį kaip sociokultūrinės aplinkos fenomeną, individualiai ir motyvuotai pagrindžia savo vertinimus. Savarankiškas praktinis darbas pasižymi kūrybingumu, istorinių ir teorinių žinių taikymu, asmeninių išvalgų bei patyrimų refleksija, motyvuota analize ir kritika. Laisvai vartoja meno sąvokas bei terminus.
Pagrindinis lygis	<i>Gerai</i> ir <i>vidutiniškai</i> . Įvykdyti pasiekimų lentelėje pateikti reikalavimai. Mokinys išmano tradicinius ir netradicinius meno reiškinius; atskiria meno raidos istorinius periodus, gali įvardyti svarbiausius lietuvių bei užsienio dailės, muzikos, šokio ir teatro menininkus. Gali analizuoti ir interpretuoti meno kūrinį: gali nurodyti jo žanrą, stilių, ypatumus, sugeba susieti juos su menine visuma ir sociokultūrine aplinka. Geba motyvuoti meno kūrinio ar reiškinio poveikį ir vertinimą, pasirinkti vertinimo kriterijus. Savarankiškas praktinis darbas pasižymi kūrybingumu, asmeninių išvalgų bei patyrimų refleksija, motyvuota analize. Vartoja meno sąvokas bei terminus.
Patenkinamas lygis	<i>Patenkinamai</i> ir <i>silpnai</i> . Įvykdyti pasiekimų lentelėje pateikti reikalavimai. Mokinys atpažįsta tradicinius ir netradicinius meno reiškinius; orientuojasi istorinėje periodizacijoje. Žino svarbiausius lietuvių ir užsienio dailės, muzikos, šokio, teatro menininkus. Su mokytojo pagalba analizuoja meno kūrinį, nusako jo formą ir turinį. Geba įvardyti meno kūrinio sociokultūrinį kontekstą. Savarankiškas praktinis darbas pasižymi individualių patyrimų refleksija. Žino meno sąvokas bei terminus.

DAILĖ
METODINĖS REKOMENDACIJOS

Parengė: Rita Mikučionytė

Dailė – pasirenkamosios Menų pažinimo programos 11–12 klasėms dalis, kuria pradedamas 4 modulių (dailė, muzika, šokis, teatras) kursas. Jis skirtas mokiniams, kurie nori stebėti, analizuoti, interpretuoti ir vertinti skirtingus dailės reiškinius, yra linkę tyrinėti vizualią aplinką socialiniu ir kultūriniu požiūriu.

Modulio tikslas – vadovaujantis Menų pažinimo bendrosios programos nuostatomis, apibrėžti dailės raidos problemų lauką ir atskleisti jų sklaidą šiuolaikinėje visuomenėje, plėtojant mokinių estetinę nuovoką ir kritinį mąstymą.

Uždaviniai

Dėstant dailės modulį siekiama, kad mokiniai:

- sistemindami dailės istorijos faktus bei pavyzdžius, palygintų dabarties ir praeities dailės kūrinius, ieškotų analogijų skirtinguose meno reiškiniuose,
- apibūdindami individualias dailės kūrinio interpretavimo įžvalgas, išskirtų istorinius-kontekstinius idėjos ir raiškos bruožus, iliustruotų juos asmeninės patirties pavyzdžiais,
- nustatydami ir formuluodami sau bei aplinkiniams aktualius dailės klausimus, kritiškai vertintų įvairius kultūros procesus ir argumentuotų individualias įžvalgas.

Organizavimo ypatumai

Pagal Menų pažinimo programoje numatytą planą dailės pamokoms skiriamas 11 klasės 1-as pusmetis: 17 savaitių – viso 34 bendrojo (51 išplėstinio) kurso pamokos. Penki pamokų ciklai atitinka Menų pažinimo programoje numatytas problemines turinio apimties ašis. Kiekvienai jų atskleisti rekomenduojamas 2–4 savaitių valandų skaičius – po 2 (išplėstiniam kursui po 3) iš eilės einančias pamokas per savaitę.

Dailės, kaip ir kituose Menų pažinimo programos moduluose, akcentuojama istorijos, teorijos ir kritikos sandų jungtis. Dailės modulio pamokos suskirstytos teminiais ciklais, kuriuos galime traktuoti ir kaip trumpalaikius kelių pamokų dailės pažinimo projektus. Juose pabrėžiamas dailės, ryšys su gyvenimu, šiuolaikinio meno aktualumas.

Iki šiol dailės istorinį teorinį kontekstą 11–12 klasėms pristato 2007 m. mokytojos ekspertės Ariadnos Čiurlionytės parengti dailės vadovėliai, 2000 m., 2003 m., 2006 m. sudarytos dailės mokomosios programos ARS 1, ARS 2, ARS 3 (kūrybinės grupės vadovė – mokytoja ekspertė Danutė Plechavičienė). Tai pakankamai informatyvūs ir iliustratyvūs dailės pažinimo šaltiniai, todėl Menų pažinimo programos dailės modulyje siūlomas chrestomatinę medžiagą plėtojantis užduotimis grindžiamas mokymo(si) metodas. Specifikuotų praktinių-kūrybinių užduočių dėka gilinami dailės istorijos faktai ir vadovėlinė informacija reikalauja aktyvaus mokinio darbo: nuolat kelti klausimus ir atsakyti į juos, istoriškai lyginti ir iš savo patirties vertinti skirtingus meno reiškinius, dialogiškai interpretuoti įvairius dailės kūrinius, atvirai dalyvauti klasės diskusijose ir kultūros aktualijų svarstymuose.

Šiose dailės pamokose rekomenduojama daugiau dėmesio skirti teorinių žinių praktiniam įsisavinimui, taikant aktyviuosius mokymo(si) metodus: minčių lietu, klausimų pateikimą, klasės diskusiją, diskusiją mažose grupėse, imitacinį vaidinimą, interviu, grupės pranešimą. Nagrinėjant atskiras temas siūloma derinti skaitymo (paskutinis žodis priklauso man, teksto žymėjimas, dviejų pusių dienoraštis etc.), rašymo (nebaigti sakiniai, tinklo nėrimas, esė etc.), klausinėjimo (klausiamieji žodžiai, „stori“ ir „ploni“ klausimai etc.) ir kitus skirtingas veiklas jungiančius metodus (Šiaučiukėnienė L., Visockienė O., Talijūnienė P., 2006, p. 119–184). Papildomai informacijai rinkti, individualiam parodų lankymui, o pagal poreikius – kūrinio interpretacijoms, parodos recenzijai ir/ar pasirinkto reiškinių tyrimui parengti siūloma numatyti savarankiško darbo valandas.

Per dailės pamokoms numatytą pusmetį rekomenduojama surengti bent vieną betarpišką ir/ar virtualų susitikimą su šiuolaikiniu menininku. Jei susitinkama gyvai, siūloma apgalvoti bendrą kūrybinę užduotį, kurią mokiniai kartu su menininku galėtų įgyvendinti, pavyzdžiui, išbandyti dailininko mėgstamus kūrybos principus ar pasirinktos technikos galimybes (žr. 9 priedą). Virtualų susitikimą (tai galėtų būti ir tiesioginis vaizdo pokalbis internetu, ir publikuotas/filmuotas interviu) siūloma kreipti mokinių ir menininko diskusijos apie kūrybos procesą link, menininko analizė gretinant autoriaus mintis su jo kūriniais.

Dailės pamokų planas*

* išplėstinio kurso valandos skaičiuojamos pagal tą patį savaitės principą, tik vietoj 2 numatant 3 pamokas. Bendrojo ir išplėstinio kurso gebėjimų Nr. Mokinių pasiekimų skiltyje yra analogiškos, skiriasi tik išplėtos formuluotės bei papildytas žinių ir supratimo blokas (žr. 9.1 skyrių Menų pažinimo bendrosios programos apraše).

Savaitės / Val. sk.	Ciklo pavadinimas / Problematika	Tikslas	Mokinių pasiekimai (bendrojo kurso gebėjimų Nr.)	Pastabos
Rugsėjo 1–4 sav. / 8 val.0	Estetinis-emocinis dailės poveikis / Racionaliais ir iracionaliais principais grįsta dailė. Meno ir mokslo sankirtos, vaizduotės, intuicijos vaidmuo. Grožio „formulės“ ir subjektyvi saviraiška.	Apžvelgti dailės istorijos cikliškumą, atskirose epochose dominuojančius racionalius ar iracionalius kūrybos principus ir jų įtaką, suvokiant bei išgyvenant dailės kūrinius.	Skirs dailės kūrinio ypatumus ir jų prigimtį (1.2.). Apibūdins dailės kūrinio raiškos priemones ir įvertins jų meninę visumą; išskirs kūrinio problematiką ir suvoks kūrinio prasmę (1.3.). Vertins asmeninį dailės poveikį ir įvardins individualius estetinius lūkesčius bei poreikius (1.5.). Parašys motyvuotą ir pagrįstą dailės kūrinio/reiškinių analizę pagal susitartus reikalavimus (2.2.).	Pasirenkama būsimos recenzijos/tyrimo kryptis. Užduotis mokyklos kieme.
Spalio 1–3 sav. / 6 val.	Dailės statusas visuomenėje / Elitiniai dailės kūriniai ir prestižinės	Apsvarstyti asmeninės ir kolektyvinės nuomonės apie	Laikysis dailės suvokimo taisyklių (1.1.). Vertins asmeninį dailės poveikį ir įvardins individualius	Numatoma ekskursija į dailės parodą /

	kolekcijos. Meno rinka: asmeninio skonio ir dailės institucijų vaidmuo.	dailės kūrinius bei menininkus formavimo(si) prielaidas, meno rinkų ribotumo priežastis.	estetinius lūkesčius bei poreikius (1.5.). Pastebės ir identifikuos dailės reiškinius kasdienėje bei sociokultūrinėje aplinkoje (2.1.). Pradės rengti stebėtos meninės veiklos/reiškinio kritinę apžvalgą pagal susitartus reikalavimus (2.4.).	arba virtualus pasivaikščiavimas po dailės ekspoziciją ir jos aptarimas.
Lapkričio 1–4 sav. / 8 val.	Menininko vaidmens raida / Šiuolaikinio menininko tyrimų laukas. Menininkai išradėjai. Kas yra genijus? Menininko-aminininko samprata.	Aptarti istorines socialines aplinkybes, kurios lemia skirtingas menininko visuomenines pozicijas ir kūrybos įvairovę.	Skirs dailės kūrinio ypatumus ir jų prigimtį (1.2.). Apibūdins dailės kūrinio raiškos priemones ir įvertins jų meninę visumą; išskirs kūrinio problematiką ir suvoks kūrinio prasmę (1.3.). Įvertins dailės kūrinio/reiškinio inovatyvumą, jo aktualumą iš istorinės ir dabarties pozicijų (1.4.). Parašys argumentuotą ir asmeniniais pastebėjimais pagrįstą matytos parodos/dailės įvykio recenziją pagal susitartus reikalavimus (2.3.).	Numatomas susitikimas su menininku / arba virtualus pokalbis: interviu internete aptarimas.
Gruodžio 1–3 sav. / 4+2 val.	Etnokultūrinis dailės aspektas / Liaudies dailė – universalus įkvėpimo šaltinis. Etnokultūrinės tendencijos šiuolaikinėje dailėje.	Apibūdinti etnokultūrinių tradicijų aktualumą naujų kūrybos impulsų kontekste.	Įvertins dailės kūrinio/reiškinio inovatyvumą, jo aktualumą iš istorinės ir dabarties pozicijų (1.4.). Pastebės ir identifikuos dailės reiškinius kasdienėje bei sociokultūrinėje aplinkoje (2.1.). Parašys motyvuotą ir pagrįstą dailės kūrinio/reiškinio analizę pagal susitartus reikalavimus (2.2.).	2 val. numatomos vertinamų užduočių aptarimui.
Sausio 1–3 sav. / 4+2 val.,	Dailė ir medijos / Fotografijos, videomeno vaidmuo. Skaitmeninė dailė ir tinklo menas.	Nusakyti šiuolaikinių technologijų atvertas kūrybos proceso galimybes ir naujų dailės reiškinių formavimosi prielaidas.	Skirs dailės kūrinio ypatumus ir jų prigimtį (1.2.). Įvertins dailės kūrinio/reiškinio inovatyvumą, jo aktualumą iš istorinės ir dabarties pozicijų (1.4.). Parengs stebėtos meninės veiklos/reiškinio kritinę apžvalgą pagal susitartus reikalavimus (2.4.). Dalyvaus klasės, mokyklos dailėtyrinės veiklos sklaidoje (2.5.).	2 val. numatomos rezultatų įvertinimui.

Vertinimo ypatumai

Dailės modulio pasiekimai įvertinami kaupiamojo balo principu – suminiu pažymiu dešimties balų skalėje. Kiekvieno pamokų ciklo pabaigoje rekomenduojama pažymiu įvertinti atsikaitymo užduotį raštu (8.1–8.6 priedas), kurią pagal mokinių galimybes bei poreikius parenka ir kūrybiškai pritaiko mokytojas.

„Rašant tiek atskirą ciklą apibendrinantį, tiek suminį dailės modulio pažymį rekomenduojama taikyti visiems moduliams numatytas pasiekimų įvertinimo proporcijas: 30% kaupiamojo balo už aktyvų ir kūrybingą mokinių dalyvavimą pamokose ir atliekant praktinius uždavinius (siūloma atsižvelgti į praktinių darbų aplanką ir išpūdžių dienoraštį), 30% – už gebėjimą pritaikyti įgytas žinias analizuojant meno kūrinius (siūloma atsižvelgti į kūrinio analizės ir/ar lyginamosios interpretacijos užduotis), 40% – už savarankiškai ir kūrybingai atliktą praktinį-tiriamąjį darbą (siūloma atsižvelgti į parodos ar renginio recenziją / tiriamąjį darbą ir jo pristatymą).

Darbų aplankas ir išpūdžių dienoraštis. Visas klasėje bei savarankiškai atliktas užduotis ir papildomą medžiagą apie menininkus ir dailės reiškinius mokinys kaupia atskirame aplanke (*portfolio*). Mokiniui rekomenduojama vesti išpūdžių dienoraštį, kuriame fiksuotų asmeninius pastebėjimus apie savarankiškai matytus ir pamokose nagrinėtus dailės kūrinius ar reiškinius, komentuotų savo estetinius išgyvenimus, keltų klausimus diskusijoms ir pan. Tai būtų autentiška, pirminiais išpūdžiais paremta medžiaga vėlesniems apibendrinimams ir išvalgoms motyvuoti, nuomonės kaitai stebėti.

Kūrinio analizės / lyginamosios interpretacijos užduotys. Skirtingiems dailės kūriniams, reiškiniams analizuoti / interpretuoti, žinioms tikrinti mokytojui rekomenduojama parengti atskirus atsikaitymo lapus ir klausimynus (žr. 1, 8 priedą), kurie padėtų atskleisti nagrinėjamo objekto specifiką ir argumentuoti individualius pastebėjimus. Didžiausias dėmesys vertinant šiuos darbus skiriamas mokinio atsakymų (numatant galimybę ir laisvai jų formai) argumentacijai, teksto vaizdumui, kritiškos pozicijos individualumui ir kūrinio ar reiškinio vertinimo savitumui.

Parodos recenzija / tiriamasis darbas ir jo pristatymas. Tai kryptingas pasirinkto reiškinio/veiklos nagrinėjimas, kuris teikia naujų žinių apie dailės poveikį ir jos svarbą mūsų gyvenime. Parodos recenzijos / tyrimo objektą (vieną iš pateiktų – žr. 2 priedą) mokiniai renkasi, atsižvelgdami į pamokų cikleose nagrinėjamas dailės problemas ir pagrindines tiriamojo darbo kryptis: 1) dailės galerijos/vietos institucijos veikla, 2) dailės parodos mokykloje/gimnazijoje, 3) menas aplink mus.

Priklausomai nuo mokinių interesų, poreikių ir galimybių mokytojas lanksčiai modeliuoja atsiskaitymo užduočių – kūrinio analizės / lyginamosios interpretacijos ir recenzijos / tiriamojo darbo – variantus (žr. 1–3, 8 priedai). Pavyzdžiui, pagal mokytojo parengtą klausimyną individualiai rašoma parodos recenzija, kuri viešai aptariama klasėje. Arba rengiamas dailės

tiriamasis darbas, turintis aiškų tikslą ir numatantis tiek individualaus, tiek grupinio darbo programą, kuri taip pat orientuojama į išsamų problemos/objekto viešą pristatymą: apibūdinama, koks tai reiškinys, kas jam būdinga, kur ir kada pasireiškia, koks priežastinis ryšys su kitais aplinkos procesais, numatomos jo kaitos ir raidos perspektyvos.

Dailės recenzijose / tiriamuosiuose darbuose rekomenduojama taikyti stebėjimo, duomenų analizės ir apklausos metodus (Kudinovienė J., 2008, p. 8–9, p. 14–15, p. 17–18).

Stebėjimas padeda išryškinti dailės reiškinių problemas, suformuluoti apklausos, interviu ar diskusijos klausimus. Analizuojant visuomeninius interesus, siūloma stebėti tiriamų dailės reiškinių ar įvykių reguliarumą, pavienių žmonių ar jų grupių veiklą. Stebint labai svarbu vesti specialius dienoraščius su detalesniais stebimos problemos/objekto aprašymais.

Dokumentų analizė padeda išgryninti mums aktualią informaciją, susisteminti ir apibendrinti skirtingais būdais užfiksuotą bei išsaugotą informaciją apie dailės istorijos faktus, įvykius, reiškinius, menininkų ir meno suvokėjų veiklą. Dailės recenzijoje / tiriamajame darbe gali būti analizuojami rašytiniai (pavyzdžiui, dailininkų asmeniniai laišakai, autobiografijos), vaizdiniai (video filmai, nuotraukos, paveikslai, piešiniai ir kt.) ar garsiniai (garso įrašai, kalbos ir kt.) dokumentai.

Daugelį spėjimų apie mūsų elgesį ir tarpusavio santykius padeda patvirtinti *apklausos metodus*: anketinė apklausa (taip pat ir el. paštu, telefonu) ir interviu. Anketinės apklausos dailės klausimais duomenys renkami naudojant anketos blanką. Jame yra suformuluoti ir tam tikra tvarka išdėstyti klausimai, kuriais siekiama išsiaiškinti apklausiamojo nuomonę. Anketos klausimai turi būti labai konkretūs, paprasti ir neerzinantys. Anketa neturėtų būti labai ilga. Interviu (pokalbis pagal iš anksto parengtus klausimus) – tai viena iš įtaigiausių tarpusavio supratimo priemonių, vienas iš būdų perprasti dailininko ir savo pasaulėjautą. Prieš interviu turėdamas konkretų klausimų sąrašą, mokinys-tyrėjas turi būti pasiruošęs pokalbio metu improvizuoti.

Parengę parodos recenziją / dailės tyrimą, mokiniai jį pristato klasėje (pagal poreikius ir būtinybę publikuoja vietos tinklaraštyje), taip pat inicijuoja klasės diskusiją aktualiaisiais stebėtos meninės veiklos/reiškinio klausimais. Vertinant recenziją / tiriamąjį darbą, atsižvelgiama į kiekvieno mokinio indėlį ir veiklos rezultatus pagal iš anksto aptartus kriterijus, akcentuojant individualius kritinius apmąstymus ir aktyvų dalyvavimą viešojoje diskusijoje.

Abipusiam grįžtamajam ryšiui plėtoti mokytojui siūloma parengti anonimines pamokos įvertinimo formas (žr. 4 priedą), leidžiančias aptarti, kurios pamokos ir kodėl gavo aukščiausią tiek mokinių, tiek mokytojo įvertinimą.

Vertinant užduotis raštu ir/ar pasisakymus žodžiu rekomenduojama atsižvelgti į dalykinius vertinimo rodiklius, kuriuos mokytojas kūrybiškai adaptuoja ir pritaiko prie konkrečios mokinių grupės galimybių.

Orientaciniai dailėtyros teksto / pasisakymo žodžiu

(kūrinio analizė, recenzija, lyginamoji interpretacija etc.) **vertinimo rodikliai***

* pagal – Targamadžė V., Nauckūnaitė Z., 2009, p. 70;
Teresevičienė M., Bulajeva T., Čepienė A., Lepaitė D., Zuzevičiūtė V., 2011, p. 79.

10 BALŲ
<i>Mokinio veiklos pobūdis</i> Kelia problemas, diskutuoja, pagrindžia; sieja, apibendrina, reflektuoja.
<i>Teksto / pasisakymo struktūra</i> Gerai suformuotas rašinys / pristatymas žodžiu, kryptinga įžanga, pagrįstos išvados. Problemos iškeltos; tikslinga svarstymo struktūra; tinkamai parinkta medžiaga.
<i>Vertinimo kriterijai</i> Sukuriamas sklandžios formos, labai aiškiai argumentuotas tekstas / pasisakymas. Pagrindinė mintis(-ys) ar idėja(-os) yra atskleistos. Tekstas / pasisakymas rišlus, logiškai išdėstytas, aiškios formos, leidžiančios skaitytojui / klausytojui suprasti esminius akcentus. Puikus dailės terminų ir dailės kalbos junginių vartojimas reikiamame kontekste. Tekstas / pasisakymas gramatiškai / stilistiškai taisyklingas. Tinkama apimtis / trukmė.
9 BALAI
<i>Mokinio veiklos pobūdis</i> Žvelgia į temą iš skirtingų požiūrio taškų, aiškina priežastis; klasifikuoja, lygina, analizuoja.
<i>Teksto / pasisakymo struktūra</i> Rašinys / pristatymas žodžiu gerai suformuotas, kryptinga įžanga, apibendrinanti pabaiga. Turinys logiškai nuoseklus, aiškiai atpažįstama argumentavimo struktūra.
<i>Vertinimo kriterijai</i> Sukuriamas aiškus, gerai struktūruotas tekstas / pasisakymas, pabrėžiantis esminius dalykus. Pagrindinė mintis(-ys) ar idėja(-os) atskleistos. Tekstas / pasisakymas rišlus. Reikiamame kontekste praleistas vienas kitas dailės terminas arba neteisingai panaudotas vienas kitas dailės kalbos junginys. Viena kita gramatinė / stiliaus klaida. Tinkama apimtis / trukmė.
8 BALAI
<i>Mokinio veiklos pobūdis</i> Pristato kitas nuomones, atskleidžia savo požiūrį; apibūdina, išsiaiškina, analizuoja.
<i>Teksto / pasisakymo struktūra</i> Rašinys / pristatymas žodžiu pakankamai gerai suformuotas. Iškeltos ne visos svarstomos problemos. Mėginama struktūruoti ir argumentuoti.
<i>Vertinimo kriterijai</i> Sukuriamas tekstas / pasisakymas, nuosekliai, sistemingai plėtojantis idėja. Pagrindinė mintis(-ys) ar idėja(-os) atskleistos, bet ne visada tinkama forma – kai kurie sakiniai yra pažodžiui nukopijuoti / atmintinai pakartoti. Tekstas / pasisakymas nėra rišlus – esminiai akcentai pateikti nepakankamai ryškiai.

<p>Reikiamame kontekste nepanaudoti dailės terminai, vyrauja nesudėtingi dailės kalbos junginiai.</p> <p>Pasitaiko gramatinių / stiliaus klaidų.</p> <p>Tinkama apimtis / trukmė.</p>
7 BALAI
<p><i>Mokinio veiklos pobūdis</i></p> <p>Pateikia įrodymų savo pozicijai pagrįsti; išvardija, apibūdina, apibrėžia, derina.</p>
<p><i>Teksto / pasisakymo struktūra</i></p> <p>Susitelkta į didelį faktų kiekį; mažai prasminio aiškinimo. Turinio dalys menkai siejamos tarpusavyje.</p>
<p><i>Vertinimo kriterijai</i></p> <p>Sukuriamas tekstas / pasisakymas, kuriame pateikiami argumentai iš dalies atskleidžia vieno požiūrio ar idėjos privalumus ir trūkumus.</p> <p>Atskleistos ne visos pagrindinės idėjos ar mintys; vyrauja mechaninė teksto / pasisakymo struktūra, kuri grindžiama tiesiogiai perkeltomis vieno šaltinio citatomis.</p> <p>Tekstui / pasisakymui trūksta rišlumo, neišryškinti esminiai akcentai.</p> <p>Ribotai naudojami dailės terminai ir dailės kalbos junginiai.</p> <p>Yra gramatinių / stiliaus klaidų.</p> <p>Netinkama apimtis / trukmė.</p>
5 – 6 BALAI
<p><i>Mokinio veiklos pobūdis</i></p> <p>Pasako savo nuomonę arba pateikia vienos rūšies pavyzdžių; įvardija, konstatuoja, atpažįsta, atgamina, cituoja, pamini, nurodo.</p>
<p><i>Teksto / pasisakymo struktūra</i></p> <p>Iškelta viena problema, kuri tampa pagrindine minčių dėstymo ašimi; nėra požiūrių svarstymo.</p>
<p><i>Vertinimo kriterijai</i></p> <p>Sukuriamas nesudėtingas tekstas / pasisakymo kalba.</p> <p>Pagrindinės idėjos ar mintys yra atskleistos tik iš dalies, pateiktos neišsamiai.</p> <p>Tekstas / pasisakymas nepakankamai rišlus, trūksta teksto / pasisakymo struktūros logikos, mintys pateiktos neaiškia forma, skaitytojui / klausytojui sunku suprasti esminius akcentus.</p> <p>Dailės terminai, dailės kalbos junginiai panaudoti netaisyklingai.</p> <p>Yra gramatinių / stiliaus klaidų.</p> <p>Netinkama apimtis / trukmė.</p>
4 BALAI
<p><i>Mokinio veiklos pobūdis</i></p> <p>Nesupranta užduoties, duota tema neturi ką pasakyti.</p>
<p><i>Teksto / pasisakymo struktūra</i></p> <p>Netinkamai nustatyta problema, parinkta neaktuali medžiaga. Aptariamoms nereikšmingoms detalėms, klaidingai suprastas klausimas, netinkamai naudojami pavyzdžiai.</p>
<p><i>Vertinimo kriterijai</i></p> <p>Sukuriamas nesudėtingas tekstas / pasisakymas, kuriame pagrindinė idėja ar mintis nesuprasta ar neteisingai atskleista.</p> <p>Tekstas / pasisakymas nerišlus, pateiktas padrika forma, nėra teksto / pasisakymo loginės struktūros, argumentavimas nepagrįstas.</p> <p>Nenaudojami dailės terminai, dailės kalbos junginiai.</p> <p>Daug gramatinių / stiliaus klaidų.</p> <p>Netinkama apimtis / trukmė.</p>

Atmintinė mokytojui.

Ši programa iš esmės nauja savo struktūra, pakitusiomis mokytojo ir mokinio veiklomis bei tarpusavio santykiais, požiūriu į meno pažinimą, orientuota į visapusiškos asmenybės, kritiškai ir analitiškai mąstančio meno vartotojo ugdymą.

Naujumas pirmiausia pasireiškia tuo, kad kursą dėsto keli mokytojai savo srities žinovai. Net pažymys atestate bus visų modulių pažymių vidurkis. Vadinasi, kiekvieną mokytoją mokinys lygins tarpusavyje ir tam turime būti pasiruošę dirbdami lanksčiai, įtaigiai, patys mylėdami tai, ką darome, pasidalindami patirtimi su kursą dėstančiais kolegomis.

Antra, kiekvieno dalyko (modulio, meno srities) mokomasi pagal tas pačias problemines sritis. Todėl mokytojas improvizuodamas neturėtų labai nutolti nuo aptariamų temų, kad mokinys per keturis semestrus pajustų kurso vieningumą ir mokytojų komandinį darbą.

Trečia, mokinys per pamoką „nieko neveikia“, nesukuria apčiuopiama, materialaus, vizualaus produkto. Tai iššūkis mokytojui ir mokiniui. Esame įpratę, kad per dailės pamokas po pažintinio aiškinimo mokinys piešia, tapo, o mokytojas vis aiškina, kaip kūrinėlį pagerinti. Tokiu būdu, per praktinę veiklą, kurdamas susipažįsta su daile. Čia nieko panašaus nelieka. Keičiasi mokinio veikla – jis meną stebi, analizuoja, lygina, vertina, pateikia savo nuomonę, požiūrį. Mokytojas yra tokios veiklos vadybininkas – pateikia kūrinčius arba tik šaltinius kur juos rasti, nurodo linkmes, sudeda akcentus ką ir kaip stebėti. Mokytojui reikia pasiruošti pačiam ir nuteikti mokinius tokiai veiklai. Vėliau mokytojas ir mokinys tampa lygiaverčiai atsakingi už diskusijų kokybę, vykstančius emocinius, pažintinius procesus.

Prieš pradėdant dirbti reikėtų gerai įsigilinti į pateiktą mokomąją medžiagą, permąstyti siūlomus metodus, išanalizuoti vaizdinę medžiagą ir matyti galutinį rezultatą – pakitusią asmenybę, su aiškiai suformuotomis nuostatomis ir bendrakultūrinėmis kompetencijomis. Tuomet lieka svarbiausias dalykas – sudominti savo mokinius, „užkrėsti“ nuolatiniu noru pažinti. Nebijokime provokuoti, stebinti, intriguoti ir svarbiausia, suplanuokime ir vadovaukime mokinių atradimams. Tam puikiai tinka prie programos pateikta DVD vaizdinė medžiaga, siūlomi veiklos metodai (vargu ar čia tinka sakyti mokymo/si metodai). Menas – nuolat kintanti ir atsinaujinanti supančio pasaulio dedamoji, todėl naujų faktų, šviežių įvykių nagrinėjimas skatina žingeidumą, ugdo sąmoningą santykį su tikrove.

Dailės mokytojų išbandžiusių dailės modulio pamokas, vardu mokytoja ekspertė Elida Ignatavičienė, Šiaulių Simono Daukanto gimnazija

DAILĖS PAMOKOS

Dailės pamokos grupuojamos ciklais pagal temas. Ciklai aprašomi pagal šias struktūrines dalis:

- 1) temos nusako ciklo pamokų sklaidos kryptis,
- 2) esminiai žodžiai apibrėžia nagrinėjamą problematiką ir gali būti naudojami pildomos medžiagos paieškai internete,
- 3) diskusijų linkmės formuluojamos kaip atviri klausimai skirti platesniems problemos apmąstymams,
- 4) uždaviniai atliepia ciklo temų nagrinėjamus aspektus ir nusako tikslo įgyvendinimo kryptis,
- 5) laukiami rezultatai apibūdina siekiamybes mokinių poreikių ir galimybių kontekste,
- 6) DVD filmų fragmentai nurodo dailės filmų iškarpas iš programos mokomosios priemonės,
- 7) rezervinės užduotys numato papildomas praktinio darbo formas pamokose be projektoriaus ir kompiuterio su internetine prieiga.

Atskiras ciklų temas pristatantys dailės pamokų pavyzdžiai yra sudaryti orientuojantis į 2 iš eilės sekančias (išplėstiniam kursui – 3) pamokas (viso 90 arba 135 min) per savaitę. Jie aprašomi pagal šias struktūrines dalis:

- 1) uždaviniai išskiria temas nagrinėjimo pamokose pakopas,
- 2) numatomi rezultatai apibūdina ugdomus mokinių gebėjimus,
- 3) vaizdinė medžiaga nurodo konkrečius pavyzdžius iš mokomosios DVD priemonės ir rekomenduojamų internetinių svetainių,
- 4) pasiruošimas pamokai: turinio klausimai nusako nagrinėjamos temos prasmines kryptis, kurių plėtotę atskiroje pamokoje apgalvoja mokytojas,
- 5) pamokos eiga paaiškina darbo pamokose etapus ir praktinių užduočių principus,
- 6) žodynėlis apibrėžia pagrindinius temą charakterizuojančius terminus,
- 7) informacijos šaltiniai pateikia papildomas literatūros ir internetines nuorodas, reikalingas temos plėtotei.

Kiekvienoje pamokoje išskiriamos trys struktūrinės dalys, kurias mokytojas, atsižvelgdamas į konkrečių mokinių gebėjimus, laisvai plėtoja (pagal aplinkybes dalies jų atsisako arba formuluoja naują pamokos temą) ir pasirenka konkrečiai klasei labiausiai efektyvius veiklos metodus. Svarbiausia – *aktyvus mokymasis atliekant mąstymo užduotis* (Petty G., 2008, p. 22).

1 CIKLAS. ESTETINIS-EMOCINIS DAILĖS POVEIKIS

Temos

1. 1. *Susipažinkime... Ką ir kaip mokysimės? Racionalūs ir iracionalūs kūrybos principai istorinėje dailės raidoje*

1. 2. *Klasikinės dailės estetiški principai ir jų aktualumas*

1. 3. *Racionalūs kūrybos principai dailėje*

1. 4. *Iracionalūs, subjektyvūs kūrybos principai dailėje*

Esminiai žodžiai

Dailės raida, racionalu, iracionalu, klasikinė dailė, postmodernizmas

Diskusijų linkmės

- Kas sieja meną ir mokslą?
- Ar galima grožį išreikšti formule?
- Kiek lemtinga kūryboje yra menininko vaizduotė ir intuicija?
- Kodėl vieni kūriniai daugiau veikia mūsų protą, o kiti – jausmus?

Uždaviniai

1. Apžvelgti dailės istorijos raidą dominuojančių (racionalių ar irracionalių) kūrybos principų požiūriu ir nustatyti jos cikliškumo dėsningumus.
2. Analizuojant skirtingus dailės pavyzdžius, apibrėžti intelektualių-jausminių potyrių lauką kūrinio konteksto ir vizualiosios raiškos plotmėje.
3. Įvertinti klasikinės / neklasikinės dailės perspektyvas ir apibendrinti šiuolaikinio meno vystymosi tendencijas.

Laukiami rezultatai. Mokiniai gebės:

1. Atpažinti ir įvardinti racionalios ar iracionalios prigimties dailės kūrinio ypatumus.
2. Apibūdinti klasikinės / neklasikinės dailės kūrinio raiškos priemones, įvertinti jų meninę visumą emociniu-estetiniu atžvilgiu.
3. Įvardinti meno kūrinio sužadintus individualius intelektualius-jausminius potyrius ir pagrįsti konkretaus pavyzdžio galimą poveikį žiūrovui.

DVD filmų fragmentai

1.1, 2.3, 5.3, 6.2, 8.1, 8.2, 9.1, 13.1, 14.3, 15.1, 18.1, 19.3

Rezervinės užduotys

1. *Mano vizitinė kortelė.* Pirmajai pažinčiai iš 3–5 asmeninių daiktų dėliojame labiausiai mūsų pomėgius ir charakterį atspindintį natiurmortą. Iš pradžių draugai komentuoja, vėliau autorius patikslina, kas buvo pasakyta.
2. *Racionalu ar iracionalu?* Grupėse lygindami nagrinėjame mokytojo išdalintas 5–7 skirtingų epochų kūrinių reprodukcijas arba lapelius su nurodytais dailės stiliais ir kryptimis. Sąlygiškai

skirstome dalomą medžiagą į du – *proto* ir *jausmo* – blokus pagal dominuojantį estetinį-emocinį mūsų poveikį. Kolektyviai aptariame rezultatus, mokytojas patikslina, parodo papildomų pavyzdžių.

PAMOKŲ PAVYZDŽIAI

1. 1. Susipažinkime... Ką ir kaip mokysimės? Racionalūs ir iracionalūs kūrybos principai istorinėje dailės raidoje

Uždaviniai:

- pasakojant asmeninio daikto „iš kišenės“ istoriją, nusakyti savo pojūčius ir parinkti tinkamą siužetinės idėjos įgyvendinimo būdą, pakomentuoti konkrečiai dailės formai teikiamą prioritetą,
- aptarti menų pažinimo programos ir dailės modulio bendrąsias nuostatas, vidinę vertinimo struktūrą, atsiskaitymo užduočių pobūdį ir savarankiško darbo grafiką,
- analizuojant filmų apie menininkus ištraukas, klasifikacinę dailės stilių ir krypčių lentelę, pristatyti racionalius ir iracionalius kūrybos principus istorinėje dailės raidoje.

Numatomi rezultatai. Mokiniai gebės:

- apibūdinti asmeninį mažmožį, kuris tinkamai parinkta dailės forma gali būti įamžintas, t. y. dailės kūrinio dėka taps didingu, svarbiu ir kitiems,
- išskirti dalyko bendruosius reikalavimus, sudaryti atsiskaitymo užduočių grafiką ir nustatyti savarankiško darbo eigą,
- apibrėžti skirtingų dailės kūrinių poveikio lauką: jaučiame širdimi ar suvokiame protu?

Vaizdinė medžiaga

- DVD filmų fragmentai: 6.2, 9.1
- *Heilbruno meno istorijos chronologija*, prieiga per internetą: www.metmuseum.org/toah
- *Ironiška Žygimanto Augustino stilių raidos interpretacija „Ekstremalaus sporto projektas“ (2009)*, prieiga per internetą: http://www.augustinas.lt/index_extr_lt.html
- *Chronologinė dailės raida (ARS2)*, prieiga per internetą: http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/n_pirmas.htm
- *Dailės stiliai ir kryptys*, prieiga per internetą: www.artcyclopedia.com
- *Dailės istorijos chronologinė raida*, prieiga per internetą: <http://arthistory.about.com/od/movements/u/styles.htm#s1>
- *Europos dailės istorija (dokumentiniai filmai anglų k.)*, prieiga per internetą: http://art.docuwat.ch/videos/?channel_id=0&skip=0&subpage=channel
- *Chronologinė dailės istorija (video dokumentika anglų k.)*, prieiga per internetą: <http://smarthistory.khanacademy.org/videos.html>

Pasiruošimas pamokai: turinio klausimai

Kokie mes esame – kuo domimės, kam neabejingi? Ar būname sentimentalūs, jausmingi, o gal priešingai, stengiamės viską iki smulkmenų apgalvojanti, mėgstame planuoti? Kodėl kartais su savimi nešiojamės nereikalingus mažmožius? Kaip galėtume įamžinti šio daikto istoriją? Apie ką ši pusmetį šnekėsime, ką veiksime? Kaip mokysimės ir atsikaitysime? Kokius dailės istorijos faktus, dailininkus, kūrinius prisimename? Kaip sisteminama dailės raida? Koks meno stilių ir krypčių kaitos principas dominuoja? Ar pastebime šias bangas gyvenime, kuomet periodiškai „valdo“ tai protas, tai jausmas? Kaip perprantu dailės kūrinius – daugiau vadovaujuosi savo intelektu ar pasikliauju intuicija?

Pamokos eiga

I dalis. Pažinties žaidimas „Iš kišenės“. Kiekvienas panaršę po savo kišenės ir kuprines, surandame nereikalingą daikčiuką (pvz., kaštonas, senas bilietas, pamirštas žaisliukas etc.), kurį kažkodėl nešiojamės. Prisimename jo istoriją – kaip jis pas mus atsirado, su kokiais žmonėmis ir išgyvenimais susijęs. Pagalvojame, kaip kokiomis dailės formomis ir priemonėmis galėtume šį pasakojimą įamžinti: nutapytume paveikslą, fotografuotume, kurtume minkštą skulptūrą ir pan. Apmąstome dydį, medžiagas. Papasakojame istoriją ir jos įamžinimo būdą mokytojui ir klasės draugams. Būtinai paaiškiname, kodėl šias menines priemones pasirinkome. Visi aptariame, ar šiai istorijai perteikti nupasakotos priemonės ir formos yra tinkamai parinktos. Mokytojas pasakojimus apibendrina. Ką vienas apie kitą sužinojome? Kokias dailės formas ir priemones daugiausia rinkomės?

II dalis. Dailės modulio pristatymas. Mokytojas trumpai nusako, apie ką ir kaip bus mokomasi. Pristato kūrinio analizės, recenzijos ir tiriamojo darbo pobūdį bei įgyvendinimo principus (žr. 1, 2, 3 priedus). Aptariamos betarpiško arba virtualaus tyrimo kryptys: 1) dailės galerijos/vietos kultūros institucijos veikla, 2) dailės parodos mokykloje, 3) menas aplink mus. Preliminariai numatomas atsikaitymo užduočių grafikas. Kartu su mokiniais būtina aptariame: a) kas turi būti išmokta, b) kaip mokinys parodys savo darbo rezultatus, c) kokiais šaltiniais turi naudotis, d) kokios užduotys ir kokia tvarka turi būti atliktos, e) darbo grafikas, f) kokios naujos veiklos reikės imtis. (Mokinio mokymuisi organizuoti galima net sudaryti *bendradarbiavimo sutartį*.) Preliminariai sutariamas savarankiško darbo atsiskaitymo grafikas.

III dalis. Racionalūs ir iracionalūs kūrybos principai istorinėje dailės raidoje. Žiūrime filmų fragmentus 6.2 (Janas Vermeras aiškina tarnaitei Gritei, kaip perteikti spalvas: matome gana apgalvotą, nuoseklia logine tvarka grindžiamą kūrybos procesą) ir 9.1 (Vincentas van Gogas tapo saulėgražas: impulsyvi, vien intuicija paremta kūryba). Aiškinamės savo pojūčius – kuris fragmentas kaip veikia? Kaip atsiranda konkretus kūrinys? Kas svarbu vienam ir kitam menininkui?

Kuo jie panašūs ir kuo skiriasi? Kuris autorius kam yra artimesnis? Kodėl? Apie ką šiandien kalbėsime?

Pasiskirstome mažomis grupelėmis po 3–4 (geriausia, jei grupę sudarys skirtingų lygių mokiniai). Rašomojo popieriaus lape brėžiame liniją (būsima mūsų chronologinę horizontalę arba vertikale) ir, bendrai pasitarę grupėje, suskirstome ją atkarpomis-dailės laikotarpiais, nurodydami stilius, kryptis (galima ir menininkų pavardes). Aptariame gautus rezultatus: matome, ką prisimename geriausiai. Mokytojas išdalina klasifikacinę stilių ir krypčių lentelę, su kuria palyginame savo grupės stilių juostą. Ką pamiršome? Ko nežinojome?

Susipažįstame su Heilbruno meno istorijos chronologija ir ironiška stilių raidos interpretacija lietuvių menininko Žygimanto Augustino projekte „Ekstremalus sportas“ (2009).

Apžvelgiame dailės stilius ir kryptis, kuriuose dominuoja „protas“ arba „jausmas“, pasirinkdami vieną žanrą, kūrinių temą. Pavyzdžiui, moters portretas (žr. lentelę). Aptariame dailės istorijos cikliškumą, lygindami atskirais periodais dominuojančius racionalius ar iracionalius kūrybos principus.

„Proto karalystė“	„Jausmų viešpatija“
<p>Antika</p> <p><i>Jauna moteris. (Fajumo portretas.)</i> 2 a., prieiga per internetą: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c6/Fayum-34.jpg</p>	<p>Viduramžiai</p> <p><i>Užsakovė Eleonora Asfyld (Eleanor Ashfield) kartu su keturiomis dukterimis.</i> 14 a. vitražas, Šv. Mykolo bažnyčia, (Oksonas, Didžioji Britanija), prieiga per internetą: http://vidimus.org/issues/issue-28/books/</p>
<p>Renesansas</p> <p>Leonardas da Vinčis. <i>Dama su šermuonėliu</i>, 1484-88, prieiga per internetą: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/ed/Dama_z_gronostajem.jpg</p>	<p>Barokas</p> <p>Piteris Paulius Rubensas. <i>Dukters portretas.</i> 1618, prieiga per internetą: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Peter_Paul_Rubens_030.jpg</p>
<p>Neoklasicizmas</p> <p>Žanas Ogiustas Engras. <i>Grafiėnė Luiza de Brojė.</i> 1845, prieiga per internetą: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/32/Ingres_broglie.jpg</p>	<p>Romantizmas</p> <p>Eženas Delakrua. <i>Žorž Sand.</i> 1838, prieiga per internetą: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/ae/Eug%C3%A8ne_Ferdinand_Victor_Dela_croix_041.jpg</p>
<p>Neoimpresionizmas</p> <p>Polis Sinjakas. <i>Moteris su skėčiu.</i> 1893, prieiga per internetą: http://www.musee-orsay.fr/en/collections/works-in-focus/search/commentaire.html?no_cache=1&zoom=1&tx_damzoom_pi1%5BshowUId%5D=107917</p>	<p>Impresionizmas</p> <p>Ogiustas Renuaras. <i>Terasoje.</i> 1881, prieiga per internetą: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/15/Renoir_-_The_Two_Sisters%2C_On_the_Terrace.jpg</p>
<p>Konstruktivizmas</p> <p>Aleksandra Ekster (Alexandra Exter). <i>Moteris su vėduokle.</i> (Kostiumo eskizas.) 1922, prieiga per internetą: http://www.russianavantgard.com/Artists/exter/exter_cost_lagy_phantom_fan.html</p>	<p>Ekspresionizmas</p> <p>Ernstas Liudvikas Kirchneris. <i>Sėdinti moteris.</i> 1907, prieiga per internetą: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Ernst_Ludwig_Kirchner_Sitzende_Dame_(Dodo)_1907-1.jpg</p>

<p style="text-align: center;">Optinis menas</p> <p>Viktoras Vazarelis. <i>Gėlių mergaitė</i>. Apie 1980, prieiga per internetą: http://www.amorosart.com/oeuvre-vasarely-fille_fleur-9549-fr.html</p>	<p style="text-align: center;">Abstraktusis ekspresionizmas</p> <p>Vilemas de Kuningas (Willem de Kooning). <i>Moteris V</i>. 1952–1953, prieiga per internetą: http://www.artquotes.net/masters/willem-de-kooning/woman-painting.htm</p>
<p style="text-align: center;">Fotorealizmas</p> <p>Gerhardas Richteris. <i>Betė</i>. 1988, prieiga per internetą: http://www.gerhard-richter.com/art/paintings/photo_paintings/detail.php?7668</p>	<p style="text-align: center;">Neoekspresionizmas</p> <p>Frenkas Auerbachas (Franka Auerbach). <i>J.Y.M. galva</i>. 1969, prieiga per internetą: http://www.saatchi-gallery.co.uk/aip/f/frank_auerbach.htm</p>

Kuo vienoje lentelės pusėje esantys stiliai ir kryptys yra panašūs ir kuo skiriasi? Atkreipiame dėmesį, kaip dėsningai jie vienas kitą keičia. Kalbamės, kurie stiliai ir kryptys yra mums artimesni. Kodėl? (Visgi moters grožis yra universalus, nepriklausomai nuo vaizdavimo būdų kaitos. Šią mintį puikiai iliustruoja *Moters portretas: 500 metų Vakarų dailės istorijoje*, prieiga per internetą: <http://www.youtube.com/watch?v=nUDI0N-Hxs>, <http://www.maysstuff.com/womenid.htm>.)

Mokytojas balsavimo būdu (pvz., pakeliant ranką) išsiaiškina mokinių teikiamą pirmenybę „proto karalystei“ ar „jausmo viešpatijai“. Apibendrina, kaip dauguma mūsų – daugiau protu ar labiau jausmu – suvokiame dailės kūrinį.

Žodynėlis

- ✓ **Kryptis** – idėjų ir plastinių principų vienovė, būdinga tam tikrai meno kūrinų grupei. Priešingai istoriniam stiliui kryptis yra trumpalaikė (gyvuoja kelis dešimtmečius arba keletą metų) ir fragmentiška (plėtojasi vienoje arba keliose meno šakose, būdinga ne visai menininko kūrybai, o tik kuriam nors jos periodui).
- ✓ **Stilius** – išraiškos vienovė, būdinga meno kūriniai arba kūrinų grupei, t. y. dailininko, tautos, meninio regiono, epochos kūrybai. Dažnai šiai sąvokai suteikiama istorinio (epochos) stiliaus, kuris pasižymi patvarumu ir universalumu (ilgą laiką plinta visose meno šakose), reikšmė, pavyzdžiui, bizantiškasis stilius, romantika, gotika, renesansas, barokas, rokogas, klasicizmas.
- ✓ Menu grįstas **tyrimas** – kryptingas meninės praktinės veiklos nagrinėjimas.

Informacijos šaltiniai

1. Charlton B. C. *Neformaliojo vertinimo strategijos*, Vilnius: Tyto alba, 2007.
2. Čiurlionytė A., *Dailė. Vadovėlis XI–XII klasei. Pirmoji knyga*, Kaunas: Šviesa, 2007.
3. Čiurlionytė A., *Dailė. Vadovėlis XI–XII klasei. Antroji knyga*, Kaunas: Šviesa, 2007.
4. *Dailės žodynas*, Vilnius: VDA leidykla, 1999.
5. Easley Sh-D., Mitchell K. *Vertinimo aplankas: kur, kada, kodėl ir kaip jį naudoti*, Vilnius: Tyto alba, 2007.
6. Ignatavičienė E. *Mokyklinis dailės terminų žodynas*, Kaunas: Ugda, 2011

7. Karatajienė D., Matonis V. *Meno istorijos mokymo bei ugdymo pasitelkiant meno istoriją tikslingumas ir perspektyvos*, Pedagogika, 2008, Nr. 92, p. 89–94, prieiga per internetą: www.vpu.lt/pedagogika/PDF/2008/92/karatmatonis89-94.pdf
8. Kogelytė-Simanaitienė R. *Vaizdinio mokymo metodų analizė dailės istorijos pamokose*, Tiltai, 2006, Nr. 1, p. 73–75, prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2006~ISSN_1392-3137.N_1_34.PG_73-78/DS.002.0.01.ARTIC
9. Kudinovienė J. *Meno edukologinių tyrimų metodologijos pradmenys*, Vilnius: VPU leidykla, 2008.
10. *Meno kūrinio įvertinimas*, prieiga per internetą (oficialus APPLE bendrijos tinklapis): <http://www.applequest.org/main-lt/Patarimai/Daile/Daile.html>
11. *Meno pažinimas: mokytojas – mokinys*, VII – XII klasėms, Vilnius: baltos lankos, 2002
12. Mažeikis G., Vaitkevičienė A. *Interaktyvusis ugdymo daile teorinis modelis*, Pedagogika, 2004, Nr. 72, p. 63–71, prieiga per internetą: www.vpu.lt/pedagogika/PDF/2004/72/mazeikis_vaitkeviciene.pdf
13. *Meno istorija. Nuo viduramžių iki šiuolaikinio meno*, Vilnius: Alma litera, 2006.
14. Paterson K. *Pasiruošk... Dėmesio... Mokykl!: kaip per penkias minutes sužadinti norą mokytis*, Vilnius: Tyto alba, 2002.
15. Paulionytė J. *Vizualiojo meninio ugdymo kaitos tendencijos*, Acta Paedagogica Vilnensia, 2007, Nr. 19, p. 93–101, prieiga per internetą: http://www.leidykla.eu/fileadmin/Acta_Paedagogica_Vilnensia/19/93-101.pdf
16. Petty G. *Įrodymais pagrįstas mokymas*, Vilnius: Tyto alba, 2008.
17. Šiaučiukėnienė L., Visockienė O., Talijūnienė P. *Šiuolaikinės didaktikos pagrindai*, Kaunas: Technologija, 2006.
18. Vismantienė R. *Dailės mokymas – laisva kūryba ar žinių perteikimas: mokytojų ir mokinių požiūris*, Pedagogika, 2005, Nr. 78, p. 48–54, prieiga per internetą: <http://www.vpu.lt/pedagogika/PDF/2005/78/vismantiene.pdf>
19. *Vizualioji meno istorija*, Kaunas: Šviesa, 2007.

Mokytojo užrašai ir pastabos

.....

.....

.....

1. 2. Klasikinės dailės estetiniai principai ir jų aktualumas

Uždaviniai:

- aptarti charakteringus pavyzdžius, kuriuose ryškūs klasikinės dailės principai,
- išskirti antikinės dailės, kaip Vakarų Europos kultūros pamato, atspindžius šiuolaikinės dailės kūriniuose,
- apžvelgti Gerharo Richterio, vieno iš brangiausiai perkamų dabarties menininkų, kūrybą, kurioje persipina racionalūs ir iracionalūs kūrybos principai.

Numatomi rezultatai. Mokiniai gebės:

- susieti aiškumu, saiku ir harmonija grindžiamas kompozicijos su jų sužadintais ramybės, amžinumo pojūčiais,
- paaiškinti, kodėl antikos meno tradicijos yra iki šiol populiarios ir dažnai sutinkamos įvairių menininkų klasikos interpretacijose,
- įvertinti dailininko naudojamus racionalius ir iracionalius kūrybos principus skirtingoms idėjoms ir emocijoms išreikšti.

Vaizdinė medžiaga

- DVD filmų fragmentai: 1.1, 2.3
- *Graikų menas, Mokomoji dailės programa ARS2*, prieiga per internetą:
http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/2_Graikai/gr_pagr.htm
- *Romėnų menas, Mokomoji dailės programa ARS2*, prieiga per internetą:
http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/3_romenai/rom_pagr.htm
- *Renesansas, Mokomoji dailės programa ARS2*, prieiga per internetą:
http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/8_renesans/renes_pagr.htm
- *Brandusis renesansas, Dailės enciklopedija*, prieiga per internetą:
<http://www.artcyclopedia.com/history/high-renaissance.html>
- *Klasicizmas, Mokomoji dailės programa ARS2*, prieiga per internetą:
http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/9a_klasic/klasic_pagr.htm
- *Neoklasicizmas, Dailės enciklopedija*, prieiga per internetą:
<http://www.artcyclopedia.com/history/neoclassicism.html>
- *Jano Fabrės kūryba Venecijos bienalėje (2011, 2009)*, prieiga per internetą:
<http://www.youtube.com/watch?v=E4NmZVlf3R8>
- *Jano Fabrės instaliacija Neapolio aikštėje (2008)*, prieiga per internetą:
<http://www.youtube.com/watch?v=vYYSBk08cQk>
http://www.youtube.com/watch?v=wV_xdjV3y5c&feature=related
- *Janis Kunelis „Be pavadinimo“ (1974)*, prieiga per internetą:
http://collections.walkerart.org/item/enlarge_fs.html?type=object&id=8453&image_num=1

- *Mikelandželas Pistoletas „Skudurų Venera“ (1967, 1974)*, prieiga per internetą:
<http://www.tate.org.uk/servlet/ViewWork?cgroupid=999999961&workid=88060>
- *Ivo Kleino skulptūros (Nr. 21–23, XX a. 7 d-metis)*, prieiga per internetą:
http://www.yveskleinarchives.org/works/works11_us.html
- *Salvadoras Dali „Milo Venera su stalčiais“ (1936)*, prieiga per internetą:
<http://www.britishpathe.com/record.php?id=70838>
<http://www.abcgallery.com/D/dali/dali14.html>
- *Renė Magritas „Statulų ateitis“ (1937)*, prieiga per internetą:
<http://www.tate.org.uk/servlet/ViewWork?cgroupid=999999961&workid=9161&searchid=1102>
- *Gerhardo Richterio kūrybos svetainė*, prieiga per internetą: <http://www.gerhard-richter.com/art/>
- *Gerhardo Richterio idėjų albumas „Atlas“*, prieiga per internetą: <http://www.gerhard-richter.com/art/atlas/>

Pasiruošimas pamokai: turinio klausimai

Ar šių dienų mene aktuali dailės klasika? Kokias žanrines ir raiškos problemas kelia klasikinės dailės atstovai? Ką vadiname klasikine tapyba? Kodėl šiuolaikiniai tapytojai tapo ne iš natūros, o iš fotografijų (antrinės realybės)? Kuomet žiūrėdami į paveikslą kalbame apie klasikinės dailės tradicijų tąsą? Kaip gimsta kūrinų idėjos? Kodėl svarbu jas fiksuoti?

Pamokos eiga

I dalis. Klasikinės dailės samprata. Pradedame nuo klausimo – ką vadiname klasikine daile? Rašome ant lentos ar spalvotų lipnių lapelių/susirenkame užrašytus atsakymus ir aptariame.

Apžvelgiame klasikinės dailės pavyzdžius: graikų, romėnų menas, renesansas, klasicizmas, neoklasicizmas. Pasikartojame terminus: taisyklinga kompozicija, perspektyva, proporcijos, anatomija. Žiūrime DVD filmų fragmentus 1.1 (apie Leonardo da Vinčio gamtos dėsnių stebėjimą) ir 2.3 (Hieronimo Boscho „Linksmųjų sodo“ fragmentas). Kalbamės, kokie klasikinės dailės bruožai matomi šiose ištraukose. Kas svarbu šiems menininkams? Kaip tai atsispindi jų kūryboje?

II dalis. Klasikinės dailės variacijos XX a.–XXI a. mene. Aptariame Jano Fabrės (Jan Fabre), Janio Kunelio (Jannis Kounellis), Mikelandželo Pistoletto (Michelangelo Pistoletto), Ivo Kleino (Yves Klein), Salvadora Dali, Renė Magrito (René Magritte) kūrinų reprodukcijas. Diskutuojame, kokie klasikinės dailės principai ir kaip yra taikomi. Kokiu būdu, net naudojant klasikinę kompozicinę ir proporcinę sistemą, suardomas harmonijos pojūtis, kaip/kodėl pabrėžiama įtampa ir sustiprėja netikrumo pojūtis?

III dalis. Gerhardo Richterio kūryba. Aptariame įvairialypę G. Richterio kūrybą, aiškinamės paraleles su kitų menininkų sprendžiamomis problemomis. Akcentuojame savitą klasikinių principų tapyboje – formos modeliavimas šviesa; erdvės formavimas perspektyva; akimirkos amžinybės /

gyvenimo laikinumo pojūtis – tąsą. Pabrėžiame tapytojo universalumą (renesansinės asmenybės bruožas), kuris skleidžiasi ne tik per dominančių temų įvairovę, bet ir lygiagrečiai plėtojant dvi skirtingas – realiosios ir abstrakčiosios – dailės tradicijas. Vadinasi, galime kalbėti apie tikrojo meno, veikiančio mūsų mintis ir jausmus, esmę, todėl nesvarbu, kokias formas renkasi menininkas.

Lyginame G. Richterio su XVII a. realistine („mažieji olandai“, Franciskas de Surbaranas) ir XVIII a. romantizmo (Kasparas Davidas Frydrichas) tapyba, minimalizmo (ankstyvieji Sol Le Vito kūriniai), optinio meno (Bridžet Rili), fotorealizmo (Čakas Klouzas, Ričardas Estesas) kūriniais, lietuvių hiperrealistų (Algimantas Švėgžda, Romanas Vilkauskas) ir kitų kryptių atstovų darbus.

G. Richterio kompozicijos	Istorinės paralelės
<i>Burna</i> . 1963 http://www.gerhard-richter.com/art/paintings/photo_paintings/detail.php?5096	Žygimantas Augustinas <i>Peizažas # 4</i> . 2008 (žr. darbai / archyvas) http://www.augustinas.lt/
<i>Jukeris</i> (Uecker). 1964 http://www.gerhard-richter.com/art/paintings/photo_paintings/detail.php?5583	Čakas Klouzas (Chuk Close) <i>Didžioji Marko pastelė</i> . 1978 http://www.moma.org/collection/browse_results.php?criteria=O%3AAD%3AE%3A1156&page_number=11&template_id=1&sort_order=1
<i>Administracinis pastatas</i> . 1964 http://www.gerhard-richter.com/art/paintings/photo_paintings/detail.php?5511	Ričardas Estesas (Richard Estes) <i>Batų išparduotuvė</i> . 1973 http://www.artnet.com/usernet/awc/awc_workdetail.asp?aid=139829&gid=139829&cid=15766&wid=425967381&page=49
<i>Apverstas lakštas</i> . 1965 http://www.gerhard-richter.com/art/paintings/photo_paintings/detail.php?15538	Kornelis Gijsbrechtsas (Cornelis Gijsbrechts) <i>Kita paveikslas pusė</i> . 1670 (trompe l'oeil) http://www.artlex.com/ArtLex/t/images/trompe_gijsbrcht.reverse.lg.jpg
<i>Rifliuotoji geležis</i> . 1967 http://www.gerhard-richter.com/art/paintings/photo_paintings/detail.php?14102	Bridžet Rili (Briget Riley) <i>Katarakta 3</i> . 1967 http://en.wikipedia.org/wiki/File:Riley,_Cataract_3.jpg Ričardas Nemeikšis <i>Be pavadinimo</i> . 2005 http://test.svs.lt/?Daile;Number(255);Article(6223);
<i>Šešėlių paveikslas</i> . 1968 http://www.gerhard-richter.com/art/paintings/photo_paintings/detail.php?5607	Sol Le Vitas (Sol Le Witt) <i>Atvirų modulių kubas</i> . 1966 http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/a20_30/1eVit_did.htm
<i>Jūros peizažas</i> . 1969 http://www.gerhard-richter.com/art/paintings/photo_paintings/detail.php?5677	Kasparas Davidas Frydrichas <i>Vienuolis prie jūros</i> . 1808 (1810) http://www.googleartproject.com/museums/altesnational/monk-by-the-sea
<i>Miesto peizažas</i> . 1970 http://www.gerhard-richter.com/art/paintings/photo_paintings/detail.php?5706	Aloyzas Stasiulevičius <i>Mėlynos sankryžos</i> . 1998 http://www.ldm.lt/Naujausiosparodos/Stasiuleviciaus_paveikslas1.htm
<i>Mao</i> . 1971	Endis Varholas (Andy Warhol)

http://www.gerhard-richter.com/art/paintings/photo_paintings/detail.php?10700	<i>Mao</i> . 1972 http://www.artnet.com/auctions/Pages/Lots/47566.aspx
<i>Pilkas (Alberto Einšteino portretas)</i> . 1972 http://www.gerhard-richter.com/art/paintings/photo_paintings/detail.php?5859	Henrikas Čerapas <i>Skenduolių pasaulis</i> . 2003–2004 http://mmcentras.lt/work.php?Gid=1849&Sid=15&lang=lt Laima Drazdauskaitė <i>Daigai</i> . 2003 http://mmcentras.lt/work.php?Gid=186&Sid=18&lang=lt
<i>Gilbertas ir Džordžas (Gilbert & Georg)</i> . 1975 http://www.gerhard-richter.com/art/paintings/photo_paintings/detail.php?6125	<i>Gilbertas ir Džordžas (Gilbert & Georg)</i> <i>Laimingi</i> . 1980 http://www.tate.org.uk/servlet/ViewWork?cgroupid=999999961&workid=21778&searchid=9481
<i>Ledas</i> . 1981 http://www.gerhard-richter.com/art/paintings/photo_paintings/detail.php?6323	Kasparas Davidas Frydrichas (Caspar David Friedrich) <i>Sudužusios viltys</i> . 1824 http://en.wikipedia.org/wiki/File:Caspar_David_Friedrich_006.jpg
<i>Obuoliai</i> . 1984 http://www.gerhard-richter.com/art/paintings/photo_paintings/detail.php?4759	Algimantas Švėgžda <i>Žalias obuolys</i> . 1994 http://exhibitions.arts.lt/wp-content/uploads/2011/02/Mt-6458-Algimantas-Jonas-SsVeeGzzDA-1941-1996-Zzalias-obuolys-ant-meelyno-fono.-1994.-Drobe-aliejus-70x90.jpg
<i>Betė (Betty)</i> . 1988 http://www.gerhard-richter.com/art/paintings/photo_paintings/detail.php?7668	Janas Vermeras (Jan Vermeer) <i>Mergina su perlo auskaru</i> . 1665 http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/66/Johannes_Vermeer_%281632-1675%29_-_The_Girl_With_The_Pearl_Earring_%281665%29.jpg
<i>Obuoliai</i> . 1988 http://www.gerhard-richter.com/art/paintings/photo_paintings/detail.php?7666	Romanas Vilkauskas <i>Du obuoliai</i> . 1991 http://www.almaoostenwint.nl/weblog/pivot/entry.php?id=1660
<i>Butelis su obuoliu</i> . 1988 http://www.gerhard-richter.com/art/paintings/photo_paintings/detail.php?14703	Franciskas de Surbaranas (Francisco de Zurbaran) <i>Natiurmortas su moliniais ąsočiais</i> . 1660 http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/0b/Francisco_de_Zurbar%C3%A1n_-_Still-Life_with_Pottery_Jars_-_WGA26061.jpg
<i>Konfrontacija 2</i> . 1988 http://www.gerhard-richter.com/art/paintings/photo_paintings/detail.php?7695	Aistė Kirvelytė <i>Pagal spaudą</i> . 2002 http://test.svs.lt/?Daile;Number(278);Article(6780);
<i>Abstrakcija</i> . 2000 http://www.gerhard-richter.com/art/paintings/abstracts/detail.php?10566 http://www.youtube.com/watch?v=zIEMQBoFiYo	Kunigunda Dineikaitė <i>Be pavadinimo</i> . 2006 http://www.saatchionline.com/art/Unknown-untitled/18522/831392/view

Atkreipiame mokinių dėmesį į G. Richterio tinklapį internete. Jis labai kryptingai sudėliotas: išskirtos pagrindinės temos, fotorealistinė ir abstrakčioji tapyba, piešiniai. Puikiai pateikta informacija apie kiekvieną darbą: kokioje kolekcijoje saugomas (mėlynas taškelis), jo įsigijimo istorija ir aukciono kaina (raudonas taškelis), pirminis eskizas, parodų, kuriose buvo eksponuotas kūrinys sąrašas, video filmų, kuriuose jis rodomas nuorodos. Pavyzdžiui, paveikslas „Žvakė“ (1982, drobė, aliejus, 100 x 100 cm, prieiga per internetą: http://www.gerhard-richter.com/art/paintings/photo_paintings/detail.php?5033).

Ypatingai svarbus G. Richterio idėjų albumas *Atlas*, kurį dailininkas pradėjo pildyti nuo 1962 metų. Čia sukaupta daugybė archyvinių šeimyninių nuotraukų (pvz., „Nuotraukų albumas“, 1962, prieiga per internetą: <http://www.gerhard-richter.com/art/atlas/atlas.php?11583>), įvairių leidinių iškarpu (pvz., „Laikraščio fotografijos“, 1962, prieiga per internetą: <http://www.gerhard-richter.com/art/atlas/atlas.php?11589>), paties menininko darytų fotografijų (dominuoja gamtos vaizdai, architektūriniai motyvai, pvz. „K2, Parkas“, 2006, prieiga per internetą: <http://www.gerhard-richter.com/art/atlas/atlas.php?12233>) ir pieštų eskizų (pvz., „Eskizai“, 1966, prieiga per internetą: <http://www.gerhard-richter.com/art/atlas/atlas.php?11837>, „Kambariai“, 1970–1971, prieiga per internetą: <http://www.gerhard-richter.com/art/atlas/atlas.php?11799>, <http://www.gerhard-richter.com/art/atlas/atlas.php?11827>, „Reichstagas“, 1998, prieiga per internetą: <http://www.gerhard-richter.com/art/atlas/atlas.php?12219>, „Stroncis“, 2006, prieiga per internetą: <http://www.gerhard-richter.com/art/atlas/atlas.php?12307>). Tai puiki medžiaga studijuoti G. Richterio (ir ne tik jo) kūrybos procesą: pradedame nuo elementaraus tikrovės išpūdžių fiksavimo ir baigiame apgalvota kūrinio kompozicija. Ar fiksuojame savo kūrybines idėjas/mintis? Kokias priemones naudojame? Kodėl tai ypač svarbu meninėje kūryboje?

Žodynėlis

- ✓ Klasikinė dailė grindžiama klasikiais grožio principais – tai harmonija, aiškumas, saikas. Klasikinei dailei ir architektūrai priskiriami renesanso, klasicizmo ir neoklasicizmo kūriniai, kuriuose sekama antikos tradicijomis.
- ✓ Perspektyva – tai erdvės ir apimčių (trimačių daiktų) vaizdavimo plokštumoje būdas. (Lotyniškai *perspicio* reiškia „kiaurai matau“.) Yra skiriamos kelios perspektyvos rūšys. Svarbiausios iš jų: geometrinė (linijinė) ir erdvinė (spalvinė) perspektyva.
- ✓ Geometrinė (linijinė) perspektyva grindžiama linijų kaita, kuri priklauso nuo atstumo. Toliau esantys daiktai atrodo mažesni, o objektų lygiagrečios linijos toldamos susikerta tam tikrame horizonto taške.
- ✓ Erdvinė (spalvinė) perspektyva grindžiama spalvų kaita, kuri priklauso nuo atstumo. Arčiau esantys daiktai yra ne tik didesni, bet ir šiltų spalvų. Tolimajame plane matome šaltas mėlynas spalvas.

- ✓ Proporcijos – tai visumos ir dalies dydžių santykiai. Tobulomis proporcijomis laikomas aukso pjūvio santykis, kurį paaiškina Euklido geometrija. Atkarpa padalijama į dvi dalis taip, kad ilgesniosios dalies santykis su trumpesniąja būtų lygus visos atkarpos santykiui su ilgesniąja dalimi.
- ✓ Anatominė studija – tai piešinys ar paveikslas, kuriame didžiausias dėmesys skiriamas žmogaus kūno sandarai pavaizduoti. (Graikiškai *anatome* reiškia „skrodimas“.) Norint kuo tikroviškiau pavaizduoti žmogų, piešiami pozuotojai, antikinių skulptūrų modeliai.

Informacijos šaltiniai

1. Andriuškevičius A. *Lietuvių dailė: 1975–1995*, Vilnius: VDA leidykla, 1997.
2. *Žygimanto Augustino kūrybos svetainė*, prieiga per internetą: <http://www.augustinas.lt/>
3. *Chucko Close'o darbai MoMa kolekcijoje*, prieiga per internetą: http://www.moma.org/collection/artist.php?artist_id=1156
4. *Henriko Čerapo kūrybos pristatymas MMC*, prieiga per internetą: <http://www.mmcentras.lt/?id=2&lang=lt&Sid=15&style=29&dis=>
5. *Dailės enciklopedija, menininkai*, prieiga per internetą: <http://www.artcyclopedia.com/general/alphabetic.html>
6. *Richardo Estes'o kūriniai „Galeria artelibre“ rinkinyje*, prieiga per internetą: <http://www.artelibre.net/ARTELIBRE1/ESTES/pagestes.htm>
7. *Laimos Drazdauskaitės kūrybos pristatymas MMC*, prieiga per internetą: <http://www.mmcentras.lt/?id=2&lang=lt&Sid=18&style=29&dis=>
8. *Olga's Gallery*, prieiga per internetą: <http://www.abcgallery.com>
9. *Modernaus meno centras*, prieiga per internetą: <http://www.mmcentras.lt/>
10. *Gerhardo Richterio kūrybos svetainė*, prieiga per internetą: <http://www.gerhard-richter.com/art/>
11. *Algimanto Švėgždos kūrybos pristatymas MMC*, prieiga per internetą: <http://mmcentras.lt/?id=2&lang=lt&Sid=87&style=29&dis=>
12. *Teito galerija Didžiojoje Britanijoje*, prieiga per internetą: www.tate.org.uk
13. *Romano Vilkausko kūrybos pristatymas MMC*, prieiga per internetą: <http://mmcentras.lt/?id=2&lang=lt&Sid=117&style=29&dis=>

Mokytojo užrašai ir pastabos

.....

.....

.....

1. 3. Racionalūs kūrybos principai dailėje

Uždaviniai:

- analizuojant dailės pavyzdžius, aptarti matematiniais skaičiavimais pagrįstus kūrinus ir jų poveikį,
- patikrinti aukso pjūvio proporcinės taisyklės, matuojant ir ieškant šio proporcijų santykio žmogaus ir daiktų aplinkoje,
- nustatyti savo vardo bei pavardės skaičių ir spalvą, kurie galimai padėtų harmonizuoti klasės aplinką.

Numatomi rezultatai. Mokiniai gebės:

- patikrinti universalų pasaulio sandaros kodą, kurį sutinkame ne tik gamtos, bet ir meno pasaulyje,
- įvertinti aukso pjūvio taisyklę, kuria grindžiami meno kūriniai betarpiškai veikia mūsų intelektą,
- apibūdinti skaičių reikšmes ir įtaką kiekvieno gyvenime.

Vaizdinė medžiaga

- *Apie aukso pjūvio taisyklę mene ir gyvenime*, prieiga per internetą:

<http://www.youtube.com/watch?v=fmaVqkR0ZXg>,

<http://www.youtube.com/watch?v=2zWivbG0RIo>

- *Aukso pjūvio taisyklė: žmogaus kūno proporcijos ir dailės kūrinių pavyzdžiai*, prieiga per internetą: <http://milan.milanovic.org/math/english/golden/golden2.html>

- *Aukso pjūvio taisyklė dailės kūriniuose*, prieiga per internetą:

http://wapedia.mobi/en/List_of_works_designed_with_golden_ratio

- *Mario Merz'o instaliacija „Skaičiai miške“ (2003)*, prieiga per internetą:

<http://www.salzburgfoundation.at/content/blogcategory/59/43/lang/de/>

Pasiruošimas pamokai: turinio klausimai

Ar galime išmatuoti dailės kūrinio grožį? Kodėl senovėje aukso pjūvio taisyklė buvo laikoma paslapyje? Ar sutinkame su tuo, kad tobulas kūrinys turi atitikti visatos sandaros kodą? Kaip ir kodėl mus veikia aukso pjūvio taisyklė? Ar šiandien yra kitų proporcijų skaičiavimo (tobulo kūrinio projektavimo) būdų? Koks ryšys tarp skaičiaus ir emocijos? Kiek šiandien pasikliauname numerologija? Ar turime „spalvos“ draugų?

Pamokos eiga

I dalis. Aukso pjūvis, Fibonačio skaičių seka dailės kūriniuose. Iki šiol vienas paslaptiniausių skaičių santykių, kuris nuo seno taikomas meno kūrinių proporcijose, yra aukso pjūvis (8:5 arba tiksliau 13:8). Dažnai jis net vadinamas *dieviškąja proporcija*, kadangi jo atspindį matome skirtingose gamtos ir visatos formose. Aukso pjūviui yra artima matematinė Fibonačio skaičių seka (kuo ilgiau ją tęsime, tuo labiau ji artės prie Aukso pjūvio santykio). Tai italų

matematiko Leonardo Piziečio, dar žinomo kaip Fibonačis (*Leonardo da Pisa, Fibonacci*, apie 1170–1228) atradimas. Jis sudarė savo skaičių seką: 0, 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34, 55, 89, 144... , kur kiekvienas šios sekos skaičius lygus dviejų prieš jį einančių skaičių sumai. Pavyzdžiui, $0+1=1$, $1+1=2$, $1+2=3$, $2+3=5$, $3+5=8$, $5+8=13$, $8+13=21$ ir t.t.

Aptariame dailės kūrinius, kuriuose taikoma aukso pjūvio taisyklė (pvz., Egipto piramidės; Partenonas, Milo Venera; viduramžių manuskriptai, gotikos katedros; Mikelandželo „Dovydas“, Leonardo „Paskutinė vakarienė“; Žoržo Sera, Pito Mondriano paveikslai; Le Korbiuzjė „Modulioras“ ir „Savoje“ vila). Antikos laikais aukso pjūvio taisyklė buvo laikoma didelėje paslapyje. Dar 4 a. pr. Kr. Pitagoras įkūrė filosofijos mokyklą, kurioje tyrinėtos ir aukščiausios visatos paslaptys. Pitagoras mokė, jog visas pasaulis paklūsta harmonijos ir aritmetikos dėsniams. Viduramžiais ir Renesanso laikais buvo išvelgta dieviškoji aukso pjūvio taisyklės pusė: Dievas-Sūnus (mažoji atkarpa), Dievas-Tėvas (didžioji atkarpa), Dievas-Šventoji Dvasia (visuma). 1855 m. vokiečių mokslininkas Adolfas Ceizingas (Adolph Zeising, 1810–1876) parašė veikalą „Estetikos tyrinėjimai“. Jame autorius teigė, kad iš visų proporcijų didžiausią meninį efektą sukuria aukso pjūvis, kuris yra universalus gamtoje ir mene.

Šių dienų menininkai toliau plėtoja aukso pjūvio taisyklę, kurdami naujas modulines sistemas ir įtvirtindami magišką skaičių prasmę. 2003 m. italų menininkas Marijo Mercas (Mario Merz, 1925–2003), kurį domino žmogaus sukurtų ir gamtos erdvių problematika, sukūrė instaliaciją „Skaičiai miške“. Šiame kūrinyje jis panaudoja neoninius skaičius iš Fibonačio sekos, siekdamas pabrėžti žmogaus ir visatos bendrumą, jų sandaros dėsnų universalumą.

II dalis. Aukso pjūvio taisyklė: žmogaus kūno proporcijos ir aplinkos daiktų dizainas. Pasiskirstome darbui poromis. Mokytojas išdalina liniuotes ir matuojame vienas kito rankos proporcijas. Ilgosios atkarpos (nuo alkūnės iki vidurinio piršto galo) santykis su ilgesniąja (nuo alkūnės iki plaštakos) pagal aukso pjūvio taisyklę turėtų būti lygus ilgesniosios atkarpos santykiui su trumpesniąja (plaštakos ilgis). Aptariame gautus rezultatus – kaip iš tikrųjų veikia aukso pjūvio taisyklė? Kokios įmanomos paklaidos ir kodėl? Kieno rankos proporcijos tobuliausios?

Pabandome paskaičiuoti savo mobilaus telefono proporcijas pagal aukso pjūvio taisyklę. Pamatuojame telefono ilgį ir daliname iš 1,618. Žiūrime, kurioje vietoje aptinkame gautą matmenį ir kokią funkcinių/estetinių elementą jis akcentuoja. Kurios firmos ir modelio dizaine dažniausiai naudojama aukso pjūvio taisyklė? Balsavimo būdu, renkame patraukliausio dizaino telefoną. Ar galime daryti išvadą, kad daugeliui yra patrauklus tas daiktas, kurio dizaine yra panaudotos aukso pjūvio grindžiamos proporcijos, t. y. universalios visatos sandaros taisyklė? Kaip dažnai į tai atsižvelgia dizaineriai? (Galime parinkti daugiau aplinkos dizaino pavyzdžių, pavyzdžiui, knygos puslapio ar tinklapio maketą, ir jį panagrinėti aukso pjūvio taisyklės požiūriu.)

III dalis. *Mano spalvos arba kaip dažysim klasę.* Pagal duotą schemą (pvz., *Laimos sapnininkas*, prieiga per internetą: http://www.sapnai.net/numerologija.php?lt=vardo_spalva) randame savo vardo bei pavardės skaičius ir spalvas.

Manoma, kad vardas – tai spalvotas žmogaus ženklas, kuris yra pagrįstas numerologija. *Numerologija* vadiname senovės mokslą apie skaičius, esančius žmogaus gimimo datoje, varde ir pavardėje, jų reikšmes ir galimą įtaką kiekvieno gyvenime. Visa pasaulio įvairovė yra aiškinama 9 skaičiais ir 26 lotynų abėcėlės raidėmis bei sąveika tarp jų. Teigiama, kad numerologija ėmė formotis Rytų šalyse maždaug prieš 5000 metų. Vakaruose šio mokslo pradininku laikomas graikų mokslininkas ir filosofas Pitagoras (580–497 per. Kr.), kuris teigė, kad pasaulį ir visatą valdo skaičiai, kurie yra „galingesni net už dievus ir valdovus“.

Šįkart iš savo vardo ir pavardės skaičių pabandykite sužinoti, kokių spalvų jums trūksta. Juk spalvos dažnai lemia ir labiausiai atspindi mūsų nuotaikas, būsenas ir išgyvenimus... Remsimės lentelę, kurioje skaičiai bei raidės atitinka 9 spalvas.

1	A	Ą	I	Į	S	Raudona
2	B	J	T	Y		Oranžinė
3	K	U	Ū	Ū	V	Geltona
4	G	L	F	E	Ę	Žalia
5	D	M	H	.	.	Žydra
6	Ė	N	C	.	.	Tamsiai mėlyna
7	O	Č	.	.	.	Violetinė
8	Ž	P	Š	.	.	Rausva
9	Z	R	.	.	.	Auksinė

Pavyzdžiui, *Vardenis Pavardenis*.

VARDENIS = 3 + 1 + 9 + 5 + 4 + 6 + 1 + 1 = 30 = 3 + 0 = 3 (išvada: vardo spalva – geltona)

PAVARDENIS = 8 + 1 + 3 + 1 + 9 + 5 + 4 + 6 + 1 + 1 = 39 = 3 + 9 = 12 = 1 + 2 = 3 (pavardės spalva taip pat geltona)

Aptariame, ar klasėje turime spalvos „brolių“ ir „sesių“? Kas mus su jais sieja kasdieniniame gyvenime? Gal šalia yra mums artimas žmogus, tik to dar nežinojome?

Kokių spalvų jums trūksta? Suskaičiuojame raidžių spalvas ir žiūrime, kokių mažiausia.

Pavyzdžiui, *Vardenis Pavardenis*. V – 2 (geltona), A – 3 (raudona), R – 2 (auksinė), D – 2 (žydra), E – 2 (žalia), N – 2 (tamsiai mėlyna), I – 2 (raudona), S – 2 (raudona), P – 1 (rausva).

Raudona	Oranžinė	Geltona	Žalia	Žydra	Tamsiai mėlyna	Violetinė	Rausva	Auksinė
3+2+2	0	2	2	2	2	0	1	2

Vardeniui Pavardeniui labiausiai trūksta oranžinės ir violetinės spalvos. Taigi, kad išlaikytų dvasinę harmoniją, jam reiktų rinktis šių spalvų drabužius, interjero detales, net maisto produktus ir

patiekalus!!! (Darydami išvadą, nepamirškite, pažiūrėti, ar trūkstamos spalvos nėra suminėje vardo ir pavardės spalvoje. Pavyzdžiui, jei *Vardenio Pavardenio* bendra vardo ir pavardės spalva būtų ne raudona, o oranžinė, tai jam labiausiai trūktų tik violetinės spalvos.)

Iš mokytojo parengtų spalvotų (raudona, oranžinė, geltona, žalia, mėlyna, tamsiai mėlyna, violetinė, rausva, auksinė) lapelių kiekvienas pasirenkame tas spalvas, kurių mums labiausiai trūksta. Tvirtiname lapelius prie lentos ir žiūrime, kurių daugiausia. Vadinasi, kaskart norėdami susirinkę dirbti darniai, turėsime pildyti aplinką trūkstamos spalvos detalėmis: draperijomis, aprangos aksesuarais, aplankais...

Žodynėlis

- ✓ Racionalus – protu paremtas, apgalvotas, pagrįstas, tikslingas; aiškiai suvokiamas, išreiškiamas.
- ✓ Universalus – visuotinis, visa apimantis, visur esantis; visapusiškas, visašališkas; visam kam tinkantis.
- ✓ Aukso pjūvis – architektūros ir dailės kūrinio dalių santykis, nuo seno laikomas estetiškai tobula proporcija, kuri pagrįsta atkarpos padalijimu į dvi dalis taip, kad ilgesniosios dalies santykis su trumpesniąja yra lygus visos atkarpos santykiui su ilgesniąja dalimi.

Informacijos šaltiniai

1. Čiurlionytė A., *Dailė. Vadovėlis XI–XII klasei. Pirmoji knyga*, Kaunas: Šviesa, 2007.
2. Čiurlionytė A., *Dailė. Vadovėlis XI–XII klasei. Antroji knyga*, Kaunas: Šviesa, 2007.
3. *Dailės enciklopedija*, prieiga per internetą: www.artcyclopedia.com
4. *Dailės istorijos enciklopedija*, prieiga per internetą: www.arthistory.about.com
5. *Dailės žodynas*, Vilnius: VDA leidykla, 1999.
6. *Dokumentiniai filmai apie dailę (anglų k.)*, prieiga per internetą:
http://art.docuwat.ch/videos/?channel_id=0&skip=0&subpage=channel
7. *Dokumentiniai filmai apie dailę (anglų k.) „Smarthistory videos“*, prieiga per internetą:
<http://smarthistory.khanacademy.org/videos.html>
8. *Meno istorija. Nuo viduramžių iki šiuolaikinio meno*, Vilnius: Alma litera, 2006.
9. „*Mokslo ir meno*“ svetainė, prieiga per internetą: <http://mokslasirmenas.lt/>
10. *Vizualioji meno istorija*, Kaunas: Šviesa, 2007.

Mokytojo užrašai ir pastabos

.....

.....

.....

1. 4. *Iracionalūs, subjektyvūs kūrybos principai dailėje*

Uždaviniai:

- taikant lyginamąjį metodą, apžvelgti skirtingos emocinės įtampos dailės kūrinius,
- išskirti meninės kūrybos, kuri pasižymi ypatingu subjektyviu psychologizmu (o jis daugelio žiūrovų suvokiamas kaip neišvengiamas), bruožus,
- pasirinkus aplinkos motyvą, susieti jį su konkrečia emocija/būsena/jausmu ir nusakyti įsivaizduojamo meno kūrinio raišką.

Numatomi rezultatai. Mokiniai gebės:

- nusakyti emocinį dailės kūrinių (net panašių temos ar formos požiūriu) poveikį,
- paaiškinti, kuo grindžiamas ir kaip pabrėžiamas kūrybos iracionalumas ir subjektyvumas,
- įvertinti mus supančią aplinką ir susieti patirtus įspūdžius su konkrečia emocija/būsena/jausmu bei jos menine išraiška,

Vaizdinė medžiaga

- DVD filmų fragmentai: 5.3, 8.1, 8.2, 13.1, 14.3, 15.1, 18.1, 19.3

Pasiruošimas pamokai: turinio klausimai

Kodėl kūryboje svarbus menininko jausmų pasaulis? Kokia jūsų nuomonė apie kūrybą „iš kančios ir skausmo“? Kokios raiškos priemonės stipriausiai perteikia dailininko jausmus? Ką reiškia įkvėpimas ir kaip esame jį išgyvenę? Kiek menininkas turi pasikliauti savo intuicija? Ar nuo mano nusiteikimo priklauso dailės „matymas“? Kas lemia aplinkos detalių „jausmingumą“?

Pamokos eiga

I dalis. Skirtingos emocinės įtampos kūrinių lyginimas. Žiūrime lyginimui parinktus filmų fragmentus (galime laisvai susidaryti mums reikiamas kūrinių „poras“, svarbiausia, kad ištraukos liudytų apie ypatingą pasirinkto autoriaus kūrybos jausmingumą, meninės intuicijos ir vaizduotės reikšmę; papildomai galime pasirinkti išvardintų menininkų kūrinių iš ARS2 mokomosios programos, dailės vadovėlio ir kitų šaltinių). Kiekvieną menininkų „porą“ aptariame, diskutuodami šiais klausimais: a) koks menininko požiūris į tikrovę? b) kaip ji yra perkuriama? c) kokiomis meninėmis priemonėmis yra perteikiami subjektyvūs išgyvenimai? d) kaip/kodėl tai, kas yra individualu, tampa visiems artima ir suprantama?

Peržiūrime 5.3 (paskutinis Rembranto autoportretas) ir 18.1 (Franso Bekono ekspresija) fragmentus. Kaip menininkai perteikia vienatvės skaudulius? Diskusija a–d klausimais. Peržiūrime 13.1 (tapantis Pikasas) ir 14.3 (S. Dali filmo „Andalūzijos šuo“ fragmentas) fragmentų peržiūra. Kaip menininkai išreiškia moters ir vyro santykių konfliktiškumą? Diskusija a–d klausimais. Peržiūrime 15.1 (Fridos autoportretas nukirptais plaukais) ir 19.3 (tapantis Baskija) fragmentų peržiūra. Kaip menininkas „ištirpdo“ save paveiksle, net fiziškai su juo susitapatina? Diskusija a–d klausimais.

II dalis. Van Gogas ar Gogenas? Peržiūrime 8.1 ir 8.2 fragmentus (Vincentas van Gogas ir Polis Gogenas kartu tapo plenere bei vienas kito portretus Arlio dirbtuvėje). Kaip menininko temperamentas veikia jo darbo stilių? Koks mūsų temperamentas, kurių – „van gogu“ ar „gogenu“ – mūsų klasėje daugiau? Balsavimo būdu išsirenkame ir „beprotiškiausią“ iš matytų (ar žinomų) menininkų. Kas lėmė tokį mūsų sprendimą?

Kad geriau pažintume save ir savo mokinius, galime savarankiškai atlikti asmenybės testą (žr. informacijos šaltinius), kuris ateityje būtų neblogas orientyras grupuojant mokinius vienai ar kitai užduočiai atlikti.

III dalis. Menas aplink mus. Numatome užduoties mokyklos kieme/koridoriuje maršrutą, pasiruošiame korteles su nurodyta emocija/būsena/jausmu, pavyzdžiui, *liūdesys, ramybė, baimė, džiaugsmas, nerimas, vienišumas, tuštumos jausmas, kančia* etc. Burtų keliu išsitraukiame korteles su nurodyta emocija/būsena/jausmu.

Keliaudami pasirinktu maršrutu mokyklos kieme ar koridoriuje, ieškome aplinkos detalių (pvz., sutrūkęs grindinys, nutrupėjusi siena, aplūžęs suolelis, šviežiai nudažyta palangė, ryškiaspalvė šiukšlė ir t.t.), kurios atspindėtų žodį kortelėje. Mokiniai viešai argumentuoja savo sprendimus: nusako, kaip šią aplinkos detalę sieja su ištrauktu žodžiu, koks matyto vaizdo ir patirto įspūdžio įkvėptas kūrinys galėtų atsirasti, kaip jį pavadintų, kokiomis priemonėmis sumanymą įgyvendintų ir pan. Atsako į draugų ir mokytojo klausimus. Siūlomi užduoties vertinimo kriterijai ir balai: už taikliai parinktą, žodį atliepiantį aplinkos fragmentą 0 – 3 balai; už įtikinamą aplinkos ir įsivaizduojamo kūrinio idėjos jungtį 0 – 3 balai; už netikėtą motyvo (raiškos priemonių ar kūrinio pavadinimo) pasirinkimą 0 – 2 balai; už argumentuotą pasisakymą, atsakymus į klausimus 0 – 2 balai.

Žodynėlis

- ✓ Iracionalus – protu nesuvokiamas, neišreiškiamas loginėmis sąvokomis ir sprendimais.
- ✓ Subjektyvus – asmenišką, vienašališką, būdingą tik tam asmeniui.
- ✓ Neklasikinė dailė – klasikinės dailės priešprieša: iracionaliais, subjektyviais principais grįsta kūryba (pvz., gotika, romantizmas, daugelis modernizmo krypčių).

Informacijos šaltiniai

1. *Asmenybės testas*, prieiga per internetą: <http://charakteris.info/mbti-charakterio-testas>
2. Čiurlionytė A., *Dailė. Vadovėlis XI–XII klasei. Pirmoji knyga*, Kaunas: Šviesa, 2007.
3. Čiurlionytė A., *Dailė. Vadovėlis XI–XII klasei. Antroji knyga*, Kaunas: Šviesa, 2007.
4. *Dailės enciklopedija*, prieiga per internetą: www.artcyclopedia.com
5. *Dailės istorijos enciklopedija*, prieiga per internetą: www.arthistory.about.com
6. *Dailės žodynas*, Vilnius: VDA leidykla, 1999.
7. *Dokumentiniai filmai apie dailę (anglų k.)*, prieiga per internetą:

http://art.docuwat.ch/videos/?channel_id=0&skip=0&subpage=channel

8. *Dokumentiniai filmai apie dailę (anglų k.) „Smarthistory videos“*, prieiga per internetą: <http://smarthistory.khanacademy.org/videos.html>
9. *Meno istorija. Nuo viduramžių iki šiuolaikinio meno*, Vilnius: Alma litera, 2006.
10. *Mokomoji dailės programa ARS2*, prieiga per internetą: mkp.emokykla.lt/ars/
11. *Olga's Gallery*, prieiga per internetą: <http://www.abcgallery.com>
12. Šiaučiukėnienė L., Visockienė O., Taliūnienė P., *Šiuolaikinės didaktikos pagrindai*, Kaunas: Technologija, 2006, p. 148–150 (*apie diskusijos metodą*)
13. *Tarptautinių žodžių žodynas*, prieiga per internetą: <http://www.zodynas.lt/tarptautiniu-zodziu/>
14. *Vizualioji menų istorija*, Kaunas: Šviesa, 2007.

Mokytojo užrašai ir pastabos

.....

.....

.....

1 CIKLO TEMŲ APIBENDRINIMAS. Rekomenduojama atsiskaitymo užduotis „Klasikinės dailės samprata“ ir/arba „Skaitau kūrinį...“ (žr. 8.1 ir 8.2 priedą).

2 CIKLAS. DAILĖS STATUSAS VISUOMENĖJE

Temos

2. 1. *Kaip tapti dailininku-žvaigžde? Lietuvių menininkai – Venecijos bienalės dalyviai.*
2. 2. *Menininkas ir užsakovas. Kaip parduoti paveikslą?*
2. 3. *Labiausiai perkami paveikslai Lietuvoje ir brangiausiai parduodami kūriniai pasaulyje. Mūsų klasės meno aukcionas.*

Esminiai žodžiai

Venecijos bienalė, meno užsakovas, kolekcininkas, meno rinka, aukcionas

Diskusijų linkmės

- Kaip tapti pasaulyje pripažintu menininku?
- Kodėl žymiausios dailės kolekcijos (Luvro, Ermitažo, Vatikano, Uffizi, Britų muziejaus, *Tate Modern*, *MoMa*, Guggenheim šeimos ir kt. rinkiniai) kasmet sulaukia didžiulio žiūrovų susidomėjimo?
- Kas lemia dailės kūrinio vertę?

Uždaviniai

1. Nustatyti hipotetines dailininko karjeros pakopas ir palyginti praeities bei dabarties kūrėjo išgarsėjimo galimybes.
2. Apibūdinti socialines aplinkybes, lemiančias skirtingus menininko ir užsakovo santykius.
3. Paaiškinti individualių bei institucinių požiūrių į dailės kūrinį ir jo vertę įvairovės priežastis.

Laukiami rezultatai. Mokiniai gebės:

1. Atskleisti dailininko kūrybinio kelio kryptingumą ir fatališkų aplinkybių reikšmę, siekiant tarptautinio pripažinimo.
2. Istoriskai palyginę dailės kūrinio socialinio statuso kaitą, apibūdinti visuomenės lūkesčius šių dienų meno kolekcijų kontekste.
3. Nagrinėti ir vertinti įvairius dailės reiškinius savo kasdienėje bei sociokultūrinėje aplinkoje, atsižvelgiantį meno rinkos dėsningumus.

DVD filmų fragmentai

3.1, 7.1, 12.1, 17.1, 19.2, 20.2, 21.2

Rezervinės užduotys

1. *Dailės TOP 10*. Vartydami dailės vadovėlį, kitas architektūros, tapybos, skulptūros, taikomosios dailės, fotografijos, dizaino istorines apžvalgas arba mokytojo parinktas skirtingų epochų pavyzdžių iliustracijas, sudarome savąjį dailės kūrinių dešimtuką. Pakomentuojame asmenį rinkinį, pagrįsdami savo dailės kolekcijos prioritetus.
2. *Dėmesio! Perku...* Kiekvienas pasirenkame po vieną iš mokytojo atrinktų XX a. garsių menininkų (pvz., Pikaso, S. Dali, V. Kandinskio ar kitų ankstesnėse pamokose aptartų) auto (foto) portretą /

kūrinio reprodukciją / lapelį su pavarde. Iš likusių praeities meno reprodukcijų renkamės 1–3 iliustracijas tų autorių ar kūrinų, kuriuos, mūsų manymu, galimai norėtų aukcione įsigyti pasirinktas menininkas. Savo sprendimus argumentuojame išoriniu kūrybos panašumu arba menininko biografijos faktais.

PAMOKŲ PAVYZDŽIAI

2. 1. *Kaip tapti dailininku-žvaigžde? Lietuvių menininkai – Venecijos bienalės dalyviai.*

Uždaviniai:

- sudarius 4–5 bendraklasių darbo grupę, aptarti ir schema pavaizduoti galimą dailininko tapsmo žvaigžde kelią,
- pristatyti klasės diskusijai savo variantą ir palyginti jį su tarptautinių ekspertų grafiškai pavaizduotu dailininko augimu nuo dailės mokyklos iki žvaigždės,
- aptarti svarbiausias dailininko karjeroje pasaulio bei Lietuvos dailės institucijas (mokyklas, galerijas, muziejus) ir renginius (parodas, aukcionus),
- apžvelgti lietuvių dailės žvaigždžių – Venecijos bienalės dalyvių – kūrybą.

Numatomi rezultatai. Mokiniai gebės:

- suformuluoti dailininko karjeros, kaip kryptingos veiklos pasaulinio pripažinimo link, principus ir galimybes,
- įvertinti laipsnišką dailininko augimą nuo dailės mokyklos iki žvaigždės ir svarbiausias aplinkybes, lemiančias žaibiškus tarptautinės karjeros šuolius,
- apžvelgti lietuvių dailininkų pasaulinės karjeros tendencijas ir perspektyvas,
- išskirti esminius mūsų menininkų, atstovavusių Lietuvai Venecijos bienalėje, kūrybos bruožus.

Vaizdinė medžiaga

- *Dailininko augimo nuo dailės mokyklos iki žvaigždės schema* (žr. 6 priedą)
- *Mindaugo Navako kūrybos pristatymas (MMC ir NDG informacija)*, prieiga per internetą: <http://mmcentras.lt/?id=2&lang=lt&Sid=94&style=29&dis=http://ic.ndg.lt/index.php?id=225>
- *Eglės Rakauskaitės „Pinklės“ (2009, MUMOK – Modernaus meno muziejus, Viena)*, prieiga per internetą: <http://www.youtube.com/watch?v=VkbBtjfcrrs>
- *Eglės Rakauskaitės tapyba (2011)*, prieiga per internetą: http://www.youtube.com/watch?v=IEkb94_nt00&list=UU4KnMZaxcv1KZDAJsgHXcOA&index=69
- *Utopinė Vilniaus architektūra pagal Eglę Rakauskaitę (2011)*, prieiga per internetą: <http://370.diena.lt/2011/01/03/utopine-vilniaus-architektura-pagal-egle-rakauskaite/>
- *Deimanto Narkevičiaus kūrybos pristatymas (NDG informacija)*, prieiga per internetą:

<http://ic.ndg.lt/index.php?id=217>

- *Pauliaus ir Svajonės Stanikų svetainė*, prieiga per internetą:

<http://www.stanikas.com/>

- *Jono Meko svetainė*, prieiga per internetą: <http://jonasmekafilms.com/diary/>

- *Jono Meko vizualiųjų menų centras*, prieiga per internetą: <http://www.mekas.lt/>

- *Nomedos ir Gedimino Urbonų svetainė*, prieiga per internetą: <http://www.nugu.lt/>

- *Žilvino Kempino „Tūba“ (2008)*, prieiga per internetą:

<http://tv.delfi.lt/video/oBB3kOdg/>

http://www.youtube.com/watch?v=6H8kvEjcW4I&feature=player_embedded#!

- *Žilvino Kempino kūrybos pristatymas (Spencer Brownstone Gallery informacija)*, prieiga per internetą:

http://www.spencerbrownstonegallery.com/Artists/Zilvinas_Kempinas/Kempinas_images.html

- *Lietuvos paviljonas Venecijos meno bienalėje (2011)*, prieiga per internetą:

<http://tv.delfi.lt/video/pn2ovpPP/>

- *Dariaus Mikšio projektas „Už baltos užuolaidos“ (2011)*, prieiga per internetą:

<http://www.cac.lt/lt/exhibitions/current/4534>, http://www.youtube.com/watch?v=PH8pFY_9nIg

Pasiruošimas pamokai: turinio klausimai

Kaip tapti dailininku žvaigžde? Ar sunkus dailininko karjeros kelias? Kokius žingsnius tarptautinio pripažinimo link reikia žengti jaunajam dailininkui? Kiek dailininko karjerą lemia jos planavimas, o kiek – atsitiktinumai? Ar svarbus būsimai žvaigždei meninis išsilavinimas? Kur menininkui lengviau išgarsėti – Lietuvoje ar užsienyje? Kodėl menininkams svarbu dalyvauti Venecijos bienalėje?

Pamokos eiga

I dalis. Nuo dailės mokyklos iki žvaigždės. Mokiniai pasiskirsto grupelėmis po 4–5 moksleivius ir aptariame, kas už ką atsakingas. Pavyzdžiui, *laikrodininkas* – kontroliuoja darbo laiką (užduočiai atlikti skiriama apie 15 min); *piešėjas* – schemiškai vaizduoja pagrindinius dailininko karjeros etapus; *oratorius* – žodžiu pristato grupės darbą viešam aptarimui; *idėjų generatorius/-iai* – iškelia grupės svarstymui kuo daugiau idėjų. Mokiniai, pasitardami grupėje, grafiškai pavaizduoja dailininko augimą nuo dailės mokyklos iki žvaigždės. Grupės pristato savo darbą klasės diskusijai, atsako į kitų grupių klausimus, pagrindžia savo nuomonę.

Analizuojame dailininko augimo nuo dailės mokyklos iki žvaigždės schemą (žr. 6 priedą). Lyginame ją su savo sudarytu dailininko karjeros planu. Aptariame gautus rezultatus – ar galime pagrįsti faktais, kaip realiai veikia mūsų ir tarptautinių ekspertų numatyta dailininko pripažinimo schema?

Mokiniai įsivertina savo ir įvertina kitų grupių darbą. Siūloni vertinimo kriterijai ir balai: už laiku atliktą užduotį 0–1 balas; už grafinį vaizdumą nurodant pagrindinius dailininko karjeros etapus 0–2 balai; už viešam aptarimui žodžiu pristatytą grupės darbą ir atsakymus į klausimus 0–3 balai; už idėjų originalumą ir jų atitikmenį tarptautinių ekspertų pateiktai schemai 0–4 balai.

II dalis. Dailininko tarptautinės karjeros laiptai. Susipažįstame su pagrindinių institucijų ir renginių, lemiančių tarptautinę dailininko karjerą, veikla. Peržiūrimė tarptautinėje dailininko karjeroje ypač reikšmingų renginių ir muziejų bei galerijų svetaines: Venecijos bienalė, *Dokumenta* – moderniojo ir šiuolaikinio meno paroda Kaselyje, Bazelio meno mugė, *MoMa* – Moderniojo meno muziejus Niujorke, *Tate Modern* – Teito moderniojo meno galerija Londone, *Pompidou* centras Paryžiuje, *Whitney* Amerikos meno muziejus Niujorke, *Guggenheim* moderniojo ir šiuolaikinio meno muziejus Niujorke, *Martin-Gropius-Bau* meno muziejus Berlyne. (Rekomenduojama pristatyti keletą labiausiai mokinių interesus atliepiančių, šiuo metu vykstančių parodų.)

Susipažįstame su prestižinių dailės mokyklų svetainėmis: Sleido meno mokykla Londone, Londono karališkoji dailės mokykla, Čikagos meno institutas, Helsinkio meno ir dizaino universitetas, Nacionalinė Oslo menų akademija, Vilniaus dailės akademija. (Rekomenduojama parodyti studentų įtaigesnių darbų.)

III dalis. Lietuvių menininkų kūryba Venecijos bienalėje. Žiūrimė lietuvių menininkų, atstovavusių Lietuvai Venecijos bienalėje 1999–2003 m., kūrybą. Aptariame socialines ir menines problemas, kurias sprendžia M. Navakas, E. Rakauskaitė, D. Narkevičius, S. ir P. Stanikai. Žiūrimė lietuvių menininkų, atstovavusių Lietuvai Venecijos bienalėje 2005–2011 m., kūrybą. Aptariame socialines ir menines problemas, kurias sprendžia J. Mekas, N. Ir G. Urbonai, Ž. Kempinas, D. Mikšys. Reikia pažymėti, kad J. Meko, N. Ir G. Urbonų ir D. Mikšio projektai buvo atžymėti specialiomis bienalės žiuri nominacijomis.

Apibendriname matytų lietuvių menininkų-žvaigždžių kūrybos tematiką ir problematiką, pabrėžiame jos įvairovę, tarpdiscipliniškumą, sociopolitinių aktualijų svarbą. Tapsmo žvaigžde schemos kontekste aptariame lietuvių dailininkų tarptautinės karjeros galimybes. Peržiūrimė dviejų šiuos menininkus į bienalę delegavusių galerijų – Šiuolaikinio meno centro ir „Vartų“ galerijos – svetaines ir šiuo metu jose veikiančias parodas.

Žodynėlis

- ✓ Aukcionas – dailės kūrinių viešas išpardavimas, kuris vyksta kūrinių savininkų pageidavimu, o daiktą įsigyja aukščiausią kainą pasiūlęs pirkėjas.
- ✓ Bienalė – dailės paroda (dažniausiai tarptautinė) rengiama kas dveji metai.
- ✓ Dailės kūrinių rinka – tai mainų sfera, kurioje esamų ir galimų dailės kūrinių pirkėjai, norėdami turėti tam tikrą produktą, pasiūlo savo išteklius mainais už tai, ko jie nori.

- ✓ Dailės mokykla – dailės mokymo įstaiga, dailės akademija.

Informacijos šaltiniai

1. Andriuškevičius A. *Lietuvių dailė: 1975–1995*, Vilnius: VDA leidykla, 1997.
2. Andriuškevičius A. *Lietuvių dailė: 1996–2005*, Vilnius: VDA leidykla, 2006.
3. *Bazelio meno mugė*, prieiga per internetą: <http://www.artbasel.com/go/id/ss/lang/eng/>
4. *Čikagos meno institutas*, prieiga per internetą: <http://www.saic.edu/>
5. *Dailės žodynas*, Vilnius: VDA leidykla, 1999.
6. *Emisija 2004 – ŠMC*, Šiuolaikinio meno centras, 2005.
7. *Guggenheimo moderniojo ir šiuolaikinio meno muziejus Niujorke*, prieiga per internetą: <http://www.guggenheim.org/>
8. *Helsinkio meno ir dizaino universitetas*, prieiga per internetą: <http://www.taik.fi/en/>
9. *Londono karališkoji dailės mokykla*, prieiga per internetą: <http://www.royalacademy.org.uk/raschools/>
10. Lubytė E., *Permainų svoris. Dailės vadyba Lietuvoje 1988–2006*, Vilnius: VDA leidykla, 2008.
11. *Oficialus „Dokumenta“ parodos tinklaraštis*, prieiga per internetą: <http://www.documenta.de/>
12. *Nacionalinė Oslo menų akademija*, prieiga per internetą: <http://www.khio.no/Engelsk/KHiO/>
13. *Parodos Martin-Gropius-Bau meno muziejuje Berlyne*, prieiga per internetą: http://www.berlinerfestspiele.de/en/aktuell/festivals/11_gropiusbau/mgb_aktuelle_ausstellungen/mgb_04_ProgrammlisteAktuell.php
14. *Parodos Moderniojo meno muziejuje (MoMa) Niujorke*, prieiga per internetą: <http://www.moma.org/visit/calendar/exhibitions>
15. *Parodos Teito moderniojo meno (Tate Modern) galerijoje Londone*, prieiga per internetą: <http://www.tate.org.uk/modern/exhibitions/>
16. *Pompidou centras Paryžiuje*, prieiga per internetą: <http://www.centrepompidou.fr/>
17. *Sleido meno mokykla Londone*, prieiga per internetą: <http://www.ucl.ac.uk/slade/>
18. *Šiuolaikinio meno centras Vilniuje*, prieiga per internetą: <http://www.cac.lt/>
19. *Vartų galerija*, prieiga per internetą: <http://www.galerijavartai.lt/>
20. *Venecijos bienalė*, prieiga per internetą: <http://www.labiennale.org/en/art/index.html>
21. *Vilniaus dailės akademija*, prieiga per internetą: <http://www.vda.lt/>
22. *Whitney Amerikos meno muziejus Niujorke*, prieiga per internetą: <http://whitney.org/>

Mokytojo užrašai ir pastabos

.....
.....
.....

2. 2. Menininkas ir užsakovas. Kaip parduoti paveikslą?

Uždaviniai:

- nagrinėjant konkrečius pavyzdžius, apžvelgti menininko ir užsakovo santykių kaitą, kurią lemia istorinės-socialinės aplinkybės,
- apibūdinti komercines ir nekomercines meno formas kintančios meno rinkos kontekste,
- sukurti labiausiai perkamo dailės kūrinio „paveikslą“ ir jį iliustruoti praeities bei dabarties meno pavyzdžiais.

Numatomi rezultatai. Mokiniai gebės:

- apžvelgti istorinę dailininko santykių su užsakovais kaitą,
- paaiškinti dailininko komercinės sėkmės priežastis individo charakterio ir visuomenės poreikių kontekste,
- suformuluoti labiausiai perkamo kūrinio „grožio“ taisykles ir apibūdinti jų savalaikiškumo ypatumus.

Vaizdinė medžiaga

- DVD filmų fragmentai: 3.1, 7.1, 12.1, 17.1, 19.2, 20.2, 21.2
- *Siksto koplyčia Vatikano rūmuose*, prieiga per internetą:
http://www.vatican.va/various/cappelle/sistina_vr/index.html
- *Rafaelis – iš Urbino į Romą*, prieiga per internetą:
http://art.docuwat.ch/videos/?alternative=2&channel_id=14&skip=0&subpage=video&video_id=268
- *Karavadžo paveikslai*, prieiga per internetą:
<http://www.ibiblio.org/wm/paint/auth/caravaggio/>
- *Antonio Van Deiko paveikslai*, prieiga per internetą:
<http://www.nationalgallery.org.uk/artists/anthony-van-dyck>
- *Diego Velaskeso „Meninos“*, prieiga per internetą:
<http://smarthistory.khanacademy.org/Velazquez-Las-Meninas.html>
- *Apie Fransisko Gojos kūrybą*, prieiga per internetą: <http://art.docuwat.ch/videos/great-artists/great-artists-goya>
- *Fransisko Gojos „Karolio IV šeimos portretas“*, prieiga per internetą:
<http://vimeo.com/20681719>
- *Johno Baldessari „Patarimai menininkams...“*, prieiga per internetą:
http://arthistory.about.com/od/from_exhibitions/ig/lacma_bmca_08/broad_inaugural_01.htm
- *„BMW Art Cars“ projektas*, prieiga per internetą:
http://www.youtube.com/watch?v=TIQGY5fUQLA&feature=player_embedded#!

Pasiruošimas pamokai: turinio klausimai

Ar skiriasi menininko kūrinys sukurtas „sau“ ir „pagal užsakymą“? Dėl ko dažniausiai nesutaria dailininkas ir kūrinio užsakovas? Kuomet reprezentacinis portretas tampa psichologiniu? Kokios rūmų dailininko pareigos? Kaip per amžius keičiasi menininkų bei užsakovų santykiai ir kas lemia šią kaitą? Koks menas yra nenuperkamas? Kokių taisyklių laikytis, norit sukurti perkamą paveikslą? Kodėl didieji koncernai, kaip automobilių gamintojas BMW, bendradarbiauja su menininkais?

Pamokos eiga

I dalis. Ar sunku įtikinti užsakovui? Žiūrime ir aptariame skirtingus dailės pavyzdžius (filmų fragmentus ir reprodukcijas), kuriuose išryškėja įvairūs menininko santykiai su užsakovu. Diskusijų objektas – menininko konfliktas, vidinė dilema – išlikti savimi ir įtikinti kitam. Kalbame, ar ką nors panašaus esame patyrę patys: kiek nusižengiame individualioms meninėms nuostatoms, pavyzdžiui, savo rankomis kurdami dovanėlę ir norėdami įtikinti draugui ar artimiesiems.

Nagrinėjame senąsias menininko ir jo pagrindinių užsakovų – bažnyčios ir karaliaus rūmų – tradicijas: menininko kūrybos laisvė ir kompromisai užsakovo skoniui, kiek svarbi menininkui jo nepriklausomybė ir kuomet jis yra verčiamas „aukoti“ kūrybinius principus. Prisimename reikšmingiausias darbus, sukurtus bažnyčiai (Mikelandželo ir Rafaelio freskos Vatikano rūmuose, Karavadžo bažnytiniai paveiksai ir pan.), žymiausių karaliaus rūmų-dailininkų (Antonio Van Deiko, Diego Velaskeso, Fransisko Gojos reprezentaciniai karaliaus ir jo šeimos narių portretai) kūrybą. Kalbamės apie Karavadžo ir F. Gojos konfliktą su užsakovais priešastis ir menininko charakterio tvirtumą, be kurio pasaulis būtų netekęs garsiųjų šedevrų.

Žiūrime filmų fragmentus – ispanų šventikai Venecijoje Ticiano dirbtuvėje pamato El Greką, kurį vėliau atsivilioja į Ispaniją (3.1 fragmentas), F. Goja tapo karalienę ant žirgo (7.1 fragmentas). Aptariame kūrybos atmosferą ir technines paveikslų „gimimo“ detales Ticiano dirbtuvėje-„fabrikelyje“ bei F. Gojos studijoje, tapybos iš natūros svarbą, užsakovo požiūrį į dailininką.

Kalbame apie XX a. susiformavusius naujus menininkų santykius su užsakovais: kryptingą savo kūrybos pristatymą, užsakovų rato demokratėjimą, paties menininko pastangas ieškoti komercinių užsakymų. Žiūrime filmų fragmentus: 12.1 – Amadėjus Modiljanis tapo mergaitės portretą, 19.2 – Baskija parduoda savo „miniatiūras“ Endžiui Varholui, 17.1 – E. Varholas kuria seriją visuomenės veikėjų ir praturtėjusių poniučių portretų. Aptariame, kokius menininko charakterio bruožus išvelgiame ir kuriems jų teikiame pirmenybę.

Tęsiame pokalbį – ar yra menas, kurio negalima nupirkti? Kokios galėtų būti komercinės ir nekomercinės jo formos? Žiūrime ištraukas iš filmų apie žemės menininką Endį Goldsvortį (20.2) ir *fluxus* judėjimo pradininką Jurgį Mačiūną (21.2). Kas vienija šiuos menininkus, kam jie kuria, ar jų

kūrinius galime įsigyti? Kalbame apie laikinašias, nekomercines postmodernistinio meno formas, kurios, veikiamos Rytų filosofijos, formavosi kaip priešara nusistovėjusioms Vakarų klasikinio meno vertybėms. (Šio meno gerbėjai turi galimybę pirkti tik šio meno dokumentaciją, dažniausiai, fotonuotraukas.)

II dalis. Kaip parduoti paveikslą? „Apžaidžiame“ amerikiečių konceptualizmo atstovo Johno Baldessari kūrinį „Patarimai menininkams, kurie nori [savo kūrybą] parduoti“ (1966–1968, drobė, akrilas, 172,7 x 143,5 cm): 1. Apskritai šviesių spalvų paveikslai parduodami žymiai greičiau, nei tamsaus kolorito paveikslai. 2. Labai gerai parduodami šios tematikos kūriniai: Madona su kūdikiu, peizažai, gėlės, natiurmortai (be baisių rekvizitų... mirusių paukščių etc.), aktai, marinos, abstrakcijos ir siurrealizmas. 3. Svarbus dalykas temos požiūriu: reikia pasakyti, kad paveikslams su karvėmis ir vištomis lemta dulkėti ... nors tokius pat darbus su jaučiais ir gaidžiais parduosite.

Poromis ar mažose grupelėse perfrazuojame J. Baldessari mintis, galvodami apie šių dienų vietos situaciją, kokie darbai pas mus šiandien labiausiai perkami? Suformuluojame 3 patarimus vietos menininkams, kurie nori parduoti savo kūrinčius. Kiekvienos poros/grupelės pastebėjimus aptariame: ar visi pritariame šių pasisakymų pagrindinėms mintims, ar tikrai sulauktume komercinės sėkmės, jei jomis vadovautumėmės? Darome apibendrinimus: kas kartojasi daugelio patarimuose, kas liko nepastebėta, kieno pasisakymas buvo labiausiai argumentuotas? Netikėčiausias? Ar iki šiol aktualūs J. Baldessari pastebėjimai?

III dalis. Menininkas ir automobilis. Tęsiame apmąstymus nagrinėdami BMW „Art Cars“ projektą. Aptariame, kaip žymūs prekiniai vardai siekia išskirtinumo, kviesdami bendradarbiauti pasaulyje populiarius menininkus. Iš matytų pavyzdžių renkame klasės BMW. Pasidomime patikusio menininko kūryba.

Kitai pamokai ant spalvotų lipnių lapelių kiekvienas užrašome po pavardę dailininko, kurio kūrinčius, jei turėtume finansines galimybes, nusipirktume (pvz., ant žalio lapelio rašome klasikinės dailės atstovų, ant rausvo – modernizmo, ant geltono – postmodernizmo menininkų pavardes).

Žodynėlis

- ✓ Užsakovas – privatus, visuomeninis arba valstybinis dailės kūrinio pirkėjas, kuris iš anksto su dailininku asmeniškai susitaria arba sudaro teisinę sutartį: taip jis įsipareigoja tą kūrinį įsigyti ar apmokėti.
- ✓ Reprezentacinis portretas – žymaus asmens (valdovo, didiko, valstybės pareigūno) atvaizdas, pabrėžiantis jo padėtį visuomenėje. Žmogus vaizduojamas oria veido išraiška, iškilia laikysena, su jo pareigybes ar profesiją liudijančia apranga ir aplinkos detalėmis.
- ✓ Rūmų dailininkas – dailininkas, pagal išankstinius įsipareigojimus (dažniausiai už nuolatinį atlygį) vykdomas karaliaus ar didikų šeimos užsakymus.

Informacijos šaltiniai

1. *Johno Baldessari kūrybos svetainė*, prieiga per internetą: <http://www.baldessari.org/>
2. *BMW projektas „Art Cars“*, prieiga per internetą:
<http://www.bmwdrives.com/bmw-artcars.php>
3. Čiurlionytė A. *Dailė. Vadovėlis XI–XII klasei. Pirmoji knyga*, Kaunas: Šviesa, 2007.
4. Čiurlionytė A. *Dailė. Vadovėlis XI–XII klasei. Antroji knyga*, Kaunas: Šviesa, 2007.
5. Dempsey A. *Stiliai, judėjimai ir kryptys*, Vilnius: Presvika, 2004.
6. *Dailės enciklopedija*, prieiga per internetą: www.artcyclopedia.com
7. *Dailės istorijos enciklopedija*, prieiga per internetą: www.arthistory.about.com
8. *Dokumentiniai filmai apie dailę (anglų k.)*, prieiga per internetą:
http://art.docuwat.ch/videos/?channel_id=0&skip=0&subpage=channel
9. *Dokumentiniai filmai apie dailę (anglų k.) „Smarthistory videos“*, prieiga per internetą:
<http://smarthistory.khanacademy.org/videos.html>
10. *Meno istorija. Nuo viduramžių iki šiuolaikinio meno*, Vilnius: Alma litera, 2006.
11. *Modernaus meno muziejus Niujorke*, prieiga per internetą: www.moma.org
12. *Mokomoji dailės programa ARS2*, prieiga per internetą:
http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/apie_did.htm
13. *Olga's Gallery*, prieiga per internetą: <http://www.abcgallery.com>
14. *Vizualioji meno istorija*, Kaunas: Šviesa, 2007.

Mokytojo užrašai ir pastabos

.....
.....
.....

2. 3. *Labiausiai perkami paveikslai Lietuvoje ir brangiausiai parduodami kūriniai pasaulyje. Mūsų klasės meno aukcionas.*

Uždaviniai:

- paaiškinti dabarties meno rinkos formavimosi ir veikimo dėsnius,
- apžvelgti paskutinių metų pasaulio ir Lietuvos meno aukcionų, mugių patirtį,
- kuriant imitacinį vaidinimą išskirti pagrindinius meno pardavime dalyvaujančių veikėjų veiksmų motyvus.

Numatomi rezultatai. Mokiniai gebės:

- apibūdinti dailės kūrinių vertės nustatymo veiksnius,

- palyginti įvairių institucijų darbo kryptis, formuojant naujas dailės kolekcijas,
- įvertinti meno pirkimo ir pardavimo principus aukcione, mugėje.

Vaizdinė medžiaga

- *Artprice kompanijos kompleksas*, prieiga per internetą:
<http://web.artprice.com/start.aspx?video=1>
- *Kūrinių kainos Vilniaus aukcionuose*, prieiga per internetą: www.menorinka.lt
- *Giacometti skulptūra aukcione parduota už 257 mln. litų (2010)*, prieiga per internetą:
<http://tv.delfi.lt/video/REllrli/>
- *Pablo Picasso paveikslas parduotas už rekordinę 106,4 mln. JAV dolerių sumą (2010)*, prieiga per internetą: <http://tv.delfi.lt/video/9I3YjmHl/>
- *Londonė vykusiame meno aukcione pagerinti keli rekordai (2009)*, prieiga per internetą:
<http://tv.delfi.lt/video/K161mv75/>
- *Popkultūros grandio A. Warholo autoportretas aukcione parduotas už 32,5 mln. dolerių (2010)*, prieiga per internetą: <http://tv.delfi.lt/video/WGH0yzzB/>
- *R. Lichtensteino paveikslas parduotas už rekordinę 43 mln. dolerių sumą (2011)*, prieiga per internetą: <http://tv.delfi.lt/video/JrVGIUEx/>
- *Aukcione G. Klimto paveikslas parduotas už 40,4 mln. dolerių (2011)*, prieiga per internetą:
<http://tv.delfi.lt/video/ohvVV1sh/>
- *Niujorke bus parduodamas L. Bourgeois sukurtas didžiulis voras (2011)*, prieiga per internetą:
<http://tv.delfi.lt/video/0KxqLg2Q/>
- *Retas nebaigtas Mikelandželo paveikslas bus parduodamas aukcione (2011)*, prieiga per internetą: <http://tv.delfi.lt/video/PAM9AIDT/>
- *Meno mugė „Art Frieze“ Londonė siūlo investuoti į meno kūrinius (2011)*, prieiga per internetą:
<http://tv.delfi.lt/video/MBSpDaYQ/>
- *Meno mugėje ARTVILNIUS'09 - daugiau nei 100 galerijų iš viso pasaulio (2009)*, prieiga per internetą: <http://tv.delfi.lt/video/q86uH9J0/>
- *Meno gerbėjus Vilniuje vilioja šiuolaikinio meno mugė ARTVILNIUS'11 (2011)*, prieiga per internetą: <http://tv.delfi.lt/video/r31isGLc/>
- *Mugė ARTVILNIUS'11 siekia išugdyti naują meno kolekcininkų kartą (2011)*, prieiga per internetą: <http://tv.delfi.lt/video/ckMthQU8/>

Pasiruošimas pamokai: turinio klausimai

Kaip nustatoma dailės kūrinio kaina? Kiek pasaulyje žmonių galinčių įpirkti šedevrus? Ar Lietuvoje menas yra pigus? Kodėl kolekcionuoti meno kūrinius pasaulyje yra prestižo reikalas? Ar Lietuvoje yra ambicingų meno kolekcininkų? Jei turėtumėte pakankamai lėšų, kurio dailininko darbų ir kodėl norėtumėte įsigyti? Kam reikalingos meno mugės?

Pamokos eiga

I dalis. Kiek kainuoja mano mėgstamo menininko darbas? Mokytojas prieš pamoką sulipina praėjusią pamoką pildytus spalvotus lapelius ant lentos, padalintos į tris dalis – taip matome klasės prioritetus klasikinei, modernistinei ar postmodernistinei dailei. Atsidarome *artprice* – pasaulio lyderio meno rinkos informacijos srityje – tinklaraštį. Pasinaudoję paieškos sistema (pageidautina, kad mokytojas iš anksto peržiūrėtų mokinių nurodytų menininkų darbų kainas) suvedame mums rūpimo menininko pavardę ir gauname informaciją iš viso pasaulio, kur ir už kiek (dalis informacijos prieinama tik prisiregistravusiems vartotojams) galime nusipirkti mus dominančio autoriaus darbus. Aptariame mokinių nurodytų menininkų kūrinių kainas – kas brangiausiai parduodamas, darome prielaidas, kodėl ir pan.

Žiūrime (mokytojas peržiūri iš anksto ir pasižymi, jo manymu, aktualiausius momentus) *artprice* populiarinantį pristatymą tam, kad įsivaizduotume, kokia sudėtinga informacijos apie meno rinką kaupimo, atrankos ir tyrimo sistema, kokios plačios yra konsultavimo dailės pirkimo-pardavimo klausimais galimybės, kad šiek tiek susipažintume su išpūdingose patalpose (Thierry's Ehrmannas ir Co. *Chaosu buveinė*. 1999) dirbančių jaunų žmonių veiklos specifika. Kalbame apie skirtingų profesijų specialistus – dailėtyrininkus, analitikus, meno vadybininkus, informatikus, vertėjus ir pan. – be kurių neįsivaizduojamas meno rinkos pasaulis. Antra vertus, solidi firma taip pat gali turėti savo stilių, kartais net ekstravagantišką, kuris ne tik padeda išlikti savimi, bet ir prisideda prie kompanijos garsinimo.

II dalis. Meno aukcionai: brangiausi dailės kūriniai. Konstatuojame, kad Lietuvoje meno rinka nėra išplėtota: turime vos keletą komercinių vietos meno aukcionų ir meno mugių, tarp kurių nuo 2007 m. Meno rinkos agentūros organizuojamas Vilniaus aukcionas ir nuo 2010 m. „Vartų“ galerijos rengiamas Šiuolaikinio meno aukcionas, nuo 2009 m. organizuojama meno mugė ARTVILNIUS.

Peržiūrime Vilniaus aukcionuose brangiausiai parduotų menininkų kūrybą ir *delfi video* fragmentus apie paskutiniiais metais „Sotheby's“ ir „Christie's“ aukcionuose brangiausiai parduotus dailės kūrinius. Aptariame ekonomines ir socialines priežastis, lemiančias šias kūrinių kainų žirkles. (Papildomai galima atsisiųsti ir peržiūrėti paskutinių metų „topus“, analizuojamus *artprice* elektroniniuose leidiniuose.)

III dalis. Vienas... du... trys... PARDUOTA!!! Imitacinis vaidinimas grupėse „Meno aukcionas“. Tarp galimų veikėjų: menininkas, dailės kritikas, galerininkas, susižavėjęs gerbėjas, aukciono vedėjas, milijardierių atstovai, skirtingų charakterių ir temperamentų meno prekeiviai. Pagal mokinių interesus parenkame keletą reprodukcijų, imituojame pagrindinius pagrindinių aukciono dalyvių veiksmus pagal iš anksto numatytą scenarijų. Iš grupės narių vaidybos spėjame,

kokį personažą kiekvienas įkūnijo. Aptariame imituoto aukciono „rezultatus“, kiekvieno dalyvio įnašą į kolektyvinę kūrybą, renkame geriausią „aktorių“.

Žodynėlis

- ✓ **Kolekcioninkas** – žmogus, kuris kaupia asmeninę meno kūrinių kolekciją ir pats arba padedamas ekspertų renka žinias apie savo rinkinio vertybes.
- ✓ **Meno kolekcija** – dailės kūrinių ar kultūrinę, mokslinę, pažintinę vertę turinčių daiktų rinkinys.
- ✓ **Meno mugė** – didelis dailės kūrinių, kuriuos dažniausiai pristato skirtingos dailės galerijos, prekybos turgelis.

Informacijos šaltiniai

1. „Christie’s“ aukcionų namai, prieiga per internetą: <http://www.christies.com/>
2. *Dailės žodynas*, Vilnius: VDA leidykla, 1999.
3. *Delfi kultūros dokumentika*, prieiga per internetą: <http://tv.delfi.lt/category/9/>
4. Lubytė E. *Permainų svoris. Dailės vadyba Lietuvoje 1988–2006*, Vilnius: Arx Baltica, 2008.
5. *Meno rinkos agentūra*, prieiga per internetą: www.menorinka.lt
6. *Meno rinkos informacijos tinklaraštis „Artprice“*, prieiga per internetą: www.artprice.com
7. „Sotheby’s“ aukcionų namai, prieiga per internetą: <http://www.sothebys.com/en.html>
8. *Tarptautinė šiuolaikinio meno mugė ARTVILNIUS'11*, prieiga per internetą: <http://www.artvilnius.com/>
9. „Vartų“ galerijos svetainė, prieiga per internetą: <http://www.galerijavartai.lt/>
10. *2 šiuolaikinio meno aukcionas*, prieiga per internetą: <http://www.galerijavartai.lt/aukcionas2/kuriniai.html>

Mokytojo užrašai ir pastabos

.....
.....
.....

2 CIKLO TEMŲ APIBENDRINIMAS. Rekomenduojama atsiskaitymo užduotis „Klausti = Aiškintis kūrinio prasmę“ (žr. 8.3 priedą).

3 CIKLAS. MENININKO VAIDMENS RAIDA

Temos

3. 1. *Būti menininku – genialumas ar amato išmanymas? S. Dali – XX a. genijus.*
3. 2. *Menininkai – eksperimentatoriai ir išradėjai.*
3. 3. *Menininkai – pokštininkai. Jurgis Mačiūnas – nereikšmingumo meistras.*
3. 4. *Menininkai – tikrovės tyrėjai. Socialinių reiškinių tyrimai šiuolaikinių lietuvių menininkų kūryboje.*

Esminiai žodžiai

Amatas, meno išradimai, eksperimentavimas, *Fluxus*, menininkų tyrimai

Diskusijų linkmės

- Ar menas yra amatas?
- Kodėl menininkas prilyginamas išradėjui?
- Kuomet menas virsta pokštu?
- Ką tyrinėja šiuolaikiniai menininkai?

Uždaviniai

1. Apibūdinti dailės amato, išradimų, žaidimo ir tikrovės tyrimo aspektus skirtingų epochų kūrybos procesuose.
2. Palyginti klasikinės dailės, modernizmo ir postmodernizmo atstovų kūrinius, analizuojant jų santykį su tikrove.
3. Apibendrinti istorinių socialinių veiksnių pokyčius, lemiančius skirtingą menininko vaidmenį.

Laukiami rezultatai. Mokiniai gebės:

1. Paaikškinti dailės kūrinio ypatumus, siejant juos su menininko keliamomis idėjomis ir jo kaip amatininko, išradėjo, pokštininko ar tyrėjo pozicija.
2. Susieti klasikinę, modernizmo ir postmodernizmo kūrinių raišką su tikrovės mėgdžiojimo, jos pertvarkymo ir naujos realybės kūrimo principais.
3. Išskirti dailės kūrinio analizės pjūvius, vertinant skirtingas menininko intencijas ir sumanymo aktualumą.

DVD filmų fragmentai

2.1, 2.2, 4.1, 5.1, 5.2, 6.1, 7.2, 10.1, 10.2, 11.1, 11.2, 13.2, 13.3, 14.1, 14.2, 16.1, 19.1, 20.1, 21.1

Rezervinės užduotys

1. *Aš – menininkas.* Rašome esė – kuriame dominančio menininko portretą: pirmuoju asmeniu pasirinktinai aprašome menininko-amatininko, menininko-eksperimentatoriaus, menininko-pokštininko, menininko-tyrėjo kūrybos procesą. Galime pritaikyti ir biografinį metodą, pavyzdžiui, remtis Leonardo da Vinčio, Pikaso, Marselio Diušano ir Jozefo Košuto kūrybos principais ir interpretuojamai „rekonstruoti“ vieną dieną iš jų gyvenimo.

2. *Menininkas ir tikrovė*. Klasikinės dailės, modernizmo ir postmodernizmo kūrinių lyginamoji analizė pagal mokytojo atrinktus pavyzdžius. Jei dirbama poromis, tai rekomenduojama sudaryti skirtingos patirties (vienas būtinai šiuolaikinių technologijų gerbėjas) mokinių duetus. Gretindami tris skirtingų epochų kūrinius, analizuojame įvairius menininko požiūrius į tikrovę. Siekiame išryškinti menininko vaidmens kaitą dailės raidos kontekste: 1) „koperis“ – menininkas mėgdžiojantis, kopijuojantis tikrovę (pvz., Leonardas da Vinčis, P. Breigelis, Rembrantas, J. Vermeras, Žanas Batistas Šardenas, Kamilis Koro, Klodas Monė ir kt.), 2) „transformeris“ – menininkas pertvarkantis, perkuriantis tikrovę (pvz., V. Van Gogas, Gustavas Klimtas, Edvardas Munkas, Anri Matisas, Pikasas, Džakomas Bala, Renė Magritas ir kt.), 3) „virtualas“ – menininkas sukuriantis naująją realybę (jis jungia mokslą ir meną arba kelias meno šakas, taiko naujas technologijas, neretai sinergiją ir sinesteziją – pvz., Nam June Paikas, Rafaelis Lozano-Hemmeris, Ester Stocker, Usmanas Haque‘as, Julius von Bismarckas, Carstenas Nicolai, Maurizio Bolognini ir kt. – žr. 15 pamokos vaizdinę medžiagą ir informacijos šaltinius).

PAMOKŲ PAVYZDŽIAI

3. 1. *Būti menininku – genialumas ar amato išmanymas? S. Dali – XX a. genijus.*

Uždaviniai:

- lyginant skirtingų menininkų kūrybą, atskleisti požiūrio į amatą ypatumus,
- nagrinėjant S. Dali atvejį, apibūdinti kūrėjo genialumo požymius,
- sudarant individualią kūrinių vertinimo lentelę, susisteminti asmeninius mėgstamų menininkų kūrybos prioritetus.

Numatomi rezultatai. Mokiniai gebės:

- apibrėžti amato sąvoką ir išskirti jo vertę konkrečiame dailės kūrinyje,
- apibūdinti genijaus sampratą ir įvertinti menininko genialumo apraiškas,
- nustatyti individualius vertinimo kriterijus ir sukurti asmeninę dailės kūrinių vertinimo skalę.

Vaizdinė medžiaga

- DVD filmų fragmentai: 4.1, 5.1, 7.2, 10.1, 11.2, 13.3, 14.2
- *Gala-Dali fundacija*, prieiga per internetą:
http://www.salvador-dali.org/en_index.html
- *Salvadoro Dali muziejus Floridoje*, prieiga per internetą: <http://thedali.org/videos/>
- *J. Vermero kūrybos apžvalga ARS2*, prieiga per internetą:
http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/51_57/verm_did.htm
- *Velaskeso kūrybos apžvalga ARS2*, prieiga per internetą:
http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/51_57/velas_did.htm

- *Rafaelio kūrybos apžvalga ARS2*, prieiga per internetą:
http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/41_50/raf_did.htm
- *Leonardo kūrybos apžvalga ARS2*, prieiga per internetą:
http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/31_40/leon_did.htm
- *S. Dali kūrybos apžvalga ARS2*, prieiga per internetą:
http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/a1_10/dali_did.htm
- *P. Pikaso kūrybos apžvalga ARS2*, prieiga per internetą:
http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/m50-60/pikaso_did.htm
- *Ž.D. Engro kūrybos apžvalga ARS2*, prieiga per internetą:
http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/11_20/engr_did.htm
- *E. Mané kūrybos apžvalga ARS2*, prieiga per internetą:
http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/31_40/mane_did.htm
- *P. Mondriano kūrybos apžvalga ARS2*, prieiga per internetą:
http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/m50-60/mondr_did.htm

Pasiruošimas pamokai: turinio klausimai

Genialumas yra įgimta ar įgyjama žmogaus galia? Kokiomis asmeninėmis savybėmis, temperamentu pasižymi genialūs menininkai? Kuo genijus skiriasi nuo talento? Ar genijus turi būti ir puikus amatininkas? Kodėl graikai amatą prilygino menui? Ar geras amatininkas visuomet yra geras dailininkas? Kaip amatas šiuolaikiniame technologijų mene įgyja naują vertę?

Pamokos eiga

I dalis. Būti genijumi ar amatininku? Diskutuojame apie meno prigimtį, aiškindamiesi – genijaus ir amato – kategorijas.

Prisimename senovės graikų meno sampratą, kuomet dailieji menai (muzika, poezija, tapyba, skulptūra) aiškinami kaip beprasmiškas laiko leidimas, palyginti su daug vertingesniais staliaus, batsiuvio, kalvio ir kitais amatais, įeinančiais į antikinę meno sąvoką. Aptariame praeities ir dabarties kūrybos proceso skirtumus, akcentuodami praeityje neišvengiamą dailės medžiagų ir priemonių gaminimą rankomis: žiūrime 5.1 fragmentą, iliustruojantį dažų ir tapybos priemonių „pasidarymo“ būdus.

Nagrinėjame įvairias genialumo ir amatininkystės apraiškas skirtingų epochų menininkų kūryboje – analizuojami filmų fragmentai: 4.1 (tapantis Karavadžas), 7.2 (F. Goja spausdina savo raižinius), 10.1 (Gustavas Klimtas auksuoja paveikslą, maištauja), 11.2 (Anri Tulūz-Lotrekas eskizuoja cirke), 13.3 (P. Pikaso dekoruoja keramiką). Bandome apibendrinti išpūdžius: kuriose kūrybos akimirkose yra ryškiausi genialumo/amato įvaldymo ženklai?

II dalis. Salvadoro Dali vertybės. Žiūrime 14.2 ištrauką iš filmo „Andalūzijos šuo“, spėjame, apie ką toliau kalbėsime.

Ką žinome apie S. Dali? Kodėl jį vadiname XX a. genijumi? Kokias meno vertybes puoselėjo šis menininkas? Nagrinėjame S. Dali lyginamąją vertybių lentelę (žr. 7 priedą) ir ieškome labiausiai vertinamų menininkų kūrybos parafrazių S. Dali kūryboje.

S. Dali labiausiai vertinamų menininkų kūriniai	S. Dali kūriniai
Janas Vermeras. <i>Nėrėja</i> . 1669–1671, prieiga per internetą: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/03/Johannes_Vermeer_-_The_lacemaker_%28c.1669-1671%29.jpg S. Dali vertinimas: 20/20/20/20/20/19/20/20/20	<i>Kritinė paranojinė Vermero „Nėrėjos“ studija</i> , 1954–1955, prieiga per internetą: http://www.wikipaintings.org/en/search/study%20for%20home%20on%20leave/9#supersized-search-221648
Janas Vermeras. Dailininko dirbtuvė. 1666, prieiga per internetą: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2d/Jan_Vermeer_van_Delft_011.jpg S. Dali vertinimas: 20/20/20/20/20/19/20/20/20	<i>Dali iš nugaros tapantis Gala iš nugaros...</i> 1972–1973, prieiga per internetą: http://www.terminartors.com/artworkprofile/Dali_Salvador-Dali_from_the_Back_Painting_Gala_from_the_Back_Eternalized_by_Six_Virtual_Corneas_Provisionally_Reflected_in_Six_Real_Mirrors
Rafaelis. <i>Siksto madona</i> . 1514, prieiga per internetą: http://silverandexact.files.wordpress.com/2010/11/sistine-madonna-raphael-15143.jpg S. Dali vertinimas: 19/19/18/20/20/20/20/20/20	<i>Siksto arba ausies madona</i> , 1958, prieiga per internetą: http://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/1987.465
Rafaelis. <i>Atėnų mokykla</i> . 1511, prieiga per internetą: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/94/Sanzio_01.jpg S. Dali vertinimas: 19/19/18/20/20/20/20/20/20	<i>Atėnai dega! Atėnų mokykla ir Borgo ugnis</i> . 1979–1980, prieiga per internetą: http://www.wikipaintings.org/en/salvador-dali/athens-is-burning-the-school-of-athens-and-the-fire-in-the-borgo-1980-1#supersized-artistPaintings-220803
Leonardas. <i>Paskutinė vakarienė</i> . 1495–1498, prieiga per internetą: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/77/DaVinci_LastSupper_high_res_2_nowatmrk.jpg S. Dali vertinimas: 17/18/15/19/20/18/19/20/20	<i>Paskutinės vakarienės auka</i> . 1955, prieiga per internetą: http://fineartamerica.com/featured/dali-last-supper-1955-granger.html
Žanas Ogiustas Engras. <i>Valpincono mauduolė</i> . 1808, prieiga per internetą: http://mini-site.louvre.fr/ingres/1.4.2.1.1p_fr.html S. Dali vertinimas: 15/12/11/15/0/6/6/10/20	<i>Apsinuoginusi Gala sėdinti nugara</i> . 1960, prieiga per internetą: http://www.wikigallery.org/wiki/painting_243926/Salvador-Dali/Gala-Nude-From-Behind-Looking-in-an-Invisible-Mirror

Ar istoriškai objektyvi asmeninė S. Dali nuomonė? Ką nauja apie šį XX a. genijų sužinojome iš jo vertybių lentelės?

III dalis. Mano vertybių lentelė. Remdamiesi S. Dali, sudarome savo vertybių lentelę (siūloma rinktis 5–7 menininkus ir S. Dali nurodytus kriterijus). Apibendriname klasės vertybių rezultatus – kuo panašūs ir kuo skiriasi mūsų prioritetai? Kas lemia šią vertinimų skalę?

Žodynėlis

- ✓ Amatas – mokėjimas gaminti dirbinius rankomis; dirbinių gaminimas rankomis.
- ✓ Genijus – didžiausių proto sugebėjimų, nepaprasto kūrybingumo ir talento žmogus.
- ✓ Talentas – didelių gabumų žmogus.

Informacijos šaltiniai

15. Čiurlionytė A. *Dailė. Vadovėlis XI–XII klasei. Pirmoji knyga*, Kaunas: Šviesa, 2007.
16. Čiurlionytė A. *Dailė. Vadovėlis XI–XII klasei. Antroji knyga*, Kaunas: Šviesa, 2007.
17. Dempsey A. *Stiliai, judėjimai ir kryptys*, Vilnius: Presvika, 2004.
18. *Dailės enciklopedija*, prieiga per internetą: www.artcyclopedia.com
19. *Dailės istorijos enciklopedija*, prieiga per internetą: www.arthistory.about.com
20. *Dokumentiniai filmai apie dailę (anglų k.)*, prieiga per internetą:
http://art.docuwat.ch/videos/?channel_id=0&skip=0&subpage=channel
21. *Dokumentiniai filmai apie dailę (anglų k.)* „Smarthistory videos“, prieiga per internetą:
<http://smarthistory.khanacademy.org/videos.html>
22. *Meno istorija. Nuo viduramžių iki šiuolaikinio meno*, Vilnius: Alma litera, 2006.
23. *Mokomoji dailės programa ARS2*, prieiga per internetą: mkp.emokykla.lt/ars/
24. *Olga's Gallery*, prieiga per internetą: <http://www.abcgallery.com>

Mokytojo užrašai ir pastabos

.....

.....

.....

3. 2. Menininkai – eksperimentatoriai ir išradėjai.

Uždaviniai:

- nagrinėjant modernistinius ir postmodernistinius kūrinius, apibūdinti meninių eksperimentų ir išradimų vaidmenį istorinėje dailės raidoje,
- lyginant XX a. pradžios – XX a. 7 d-mečio dailės ieškojimus, apžvelgti modernizmo dailės sumanymus naujumo požiūriu,
- remiantis konkrečios dailės krypties stilistiniais bruožais, sukurti menininkų modernistų įvaizdžio galeriją.

Numatomi rezultatai. Mokiniai gebės:

- paaiškinti XX a. meno formų naujoves kaip menininko kūrybos bandymų išdavą,
- išskirti modernistinės dailės atradimų principus ir įvertinti jų raiškos originalumą,

- susieti modernizmo raiškos elementus su eksperimentinio menininko įvaizdžio kūrimu.

Vaizdinė medžiaga

- DVD filmų fragmentai: 14.1, 2.1, 10.2, 11.1, 13.2, 16.1
- *Anri Matisas* „*Ponia Matis*“ (1905), „*Raudona harmonija*“ (1908), prieiga per internetą: http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/m50-60/matis_did.htm
- *Ernstas Ludvikas Kirchneris* „*Penkios moterys*“ (1913), „*Dailininkas kareivis*“ (1915), prieiga per internetą: http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/a20_30/kirch_did.htm
- *Žoržas Brakas* „*Pianinas ir mandolina*“ (1909), „*Butelis, laikraštis ir pypkė*“ (1913), prieiga per internetą: http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/a1_10/brak_did.htm
- *Džakomas Bala* „*Šuns su pavadėliu dinamizmas*“ (1912), „*Kregždės skrydis*“ (1913), prieiga per internetą: http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/a1_10/bala_did.htm
- *Vasilijus Kandinskis* „*Improvizacija 28*“ (1912), „*Juodos linijos*“ (1913), prieiga per internetą: http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/a20_30/kand_did.htm
- *Marselis Diušanas* „*Prie savo darbų*“, „*Dviračio ratas*“ (1913), prieiga per internetą: http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/a1_10/dius_did.htm
- *Francis Pikabija* „*Meilės paradai*“ (1917), „*Karbiuratorius*“ (1919), prieiga per internetą: http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/m50-60/pikab_did.htm
- *Kurtas Šviterisas* „*Merz 163*“ (1920), „*Merz 199*“ (1921), prieiga per internetą: http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/s70-90/svitic_did.htm
- *Maksas Ernstas* „*Miškas*“ (1927–8), „*Antipopiežius*“ (1941), prieiga per internetą: http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/a1_10/ernst_did.htm
- *Markas Rotko* „*Violetinė, juoda, oranžinė ir geltona*“ (1949), „*Keturi tamsūs raudoname*“ (1956), prieiga per internetą: http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/m50-60/rotko_did.htm
- *Richardas Hamiltonas* „*Tad kas gi keičia...*“ (1956), „*Interjeras II*“ (1964), prieiga per internetą: http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/a20_30/ham_dis.htm
- *Bridžit Rili (Briget Riley)* „*Griūtis*“ (1963), „*Nataraja*“ (1993), prieiga per internetą: <http://www.tate.org.uk/servlet/ViewWork?cgroupid=999999961&workid=12600&searchid=9648&tabview=image>,
<http://www.tate.org.uk/servlet/ViewWork?cgroupid=999999961&workid=20978&searchid=9648&tabview=image>
- *Aleksandras Kalderis* „*Mobili skulptūra*“ (1941), „*Raudonųjų lelijų padėklai*“ (1956), prieiga per internetą: http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/a20_30/kold_did.htm
- *Richardas Sera (Richard Serra)*: *MoMa retrospektyva* (2007), prieiga per internetą: <http://www.moma.org/interactives/exhibitions/2007/serra/flash.html>

- *Žilvino Kempino darbas „Double O“ (MoMa, 2010, Niujorkas), prieiga per internetą:*
http://www.moma.org/explore/inside_out/2010/12/21/drawing-in-motion-zilvinas-kempinass-double-o-at-moma
- *Vladimiro Tarasovo garso instaliacijos „Noktiurnas popieriui“ (1998), „TB-II“ (2005), „Kyoto“ (2005), prieiga per internetą:* <http://www.vladimirtarasov.com/vptinstPaperpage.htm>,
<http://www.vladimirtarasov.com/vptinstTB2page.htm>,<http://www.vladimirtarasov.com/vptinstKyotopage.htm>, http://www.ldm.lt/RRM/V_Tarasovo-paroda.htm
- *Petro Mazūro „Vėtros pagunda“ (2005) HBH skulptūrų parke, prieiga per internetą:*
<http://www.hbh.lt/?lt=1201614959>
- *Petras Mazūras mugėje ARTVILNIUS 09, prieiga per internetą:*
<http://www.artvilnius.com/en/artvilnius09/participants/artists/petras-mazuras/>
- *Petro Mazūro „Lietaus talpykla“ (2009) Liepiškių technologijų parke, prieiga per internetą:*
<http://www.litepa.lt/photos.php?view=preview&image=78&category=0>

Pasiruošimas pamokai: turinio klausimai

Kodėl menininkai eksperimentuoja, pasirinkdami įvairias medžiagas ir technikas? Kuo skiriasi senosios ir XX a. dailės atradimai? Ar dailininkas savo eksperimentus planuoja? Kokie meniniai bandymai pakeičia dailės raidą? Kiek dailės eksperimentuose svarbus atsitiktinumas? Kaip gali nukentėti menininko išradėjo kūryba? Ar klysdamas menininkas progresuoja?

Pamokos eiga

I dalis. Modernizmo naujovės ir jų plėtotė. Diskutuojame apie naujų vaizdinių ir meno formų atsiradimo prielaidas. Žiūrime ir aptariame filmų fragmentus: 14.1 (siurrealistinis S. Dali filmo „Andalūzijos šuo“ fragmentas – vyras su skustuvu), 2.1 (netikėtos H. Boscho vizijos paveiksle „Linksmųjų sodas“), 11.1 (A. Tulūz-Lotrekas atskleidžia naujas litografijos galimybes), 13.2 (P. Pikasas kuria skulptūras iš metalo atliekų), 16.1 (Džeksonas Polokas atsitiktinai atranda „varvinimo“ techniką). Kas skatina menininkus ieškoti naujų meno formų? Kodėl tai ypač svarbu modernistų kūryboje? Ar galima šiandien sukurti ką nors nauja? (Postmodernizmas – kartočių, įvairių perdirbinių, *remake*‘ų ir *coverių* kultūra, todėl naujos meno formos įmanomos tik atsirandant naujoms technologijoms.)

Apžvelgiame XX a. menininkų modernistų naujų formų atradimus, keldami originalumo klausimą – ką nauja konkreiti modernistinė kryptis „atrado“, koks šių eksperimentų įnašas dailės raidoje.

Klasikinis modernizmas

Fovizmas: sąlygiški vaizdai, kuriems būdingas grynų, ryškių, kontrastingų spalvų koloritas, dekoratyvios plokščios formos, ornamentinis piešinys, ekspresyvi ritmika. Pvz., Anri Matiso „Ponia Matis“ (1905), „Raudona harmonija“ (1908).

Ekspresionizmas: deformuotos schematizuotos formos, laužytos linijos, dramatiški ryškių spalvų kontrastai, dinamiškos diagonalios kompozicijos. Pvz., Ernsto Ludviko Kirchnerio „Penkios moterys“ (1913), „Dailininkas kareivis“ (1915).

Kubizmas: naudojami keli žiūrėjimo taškai, gilinamasis į daiktų struktūrą, trimatį tūrį siekiama pavaizduoti dvimate forma, plėtojama koliažo technika. Pvz., Žoržo Brako „Pianinas ir mandolina“ (1909), „Butelis, laikraštis ir pypkė“ (1913).

Futurizmas: gyvas kompozicijos ritmas, segmentais suskaidyti tikrovės pavidalai, simultaniškai (paraleliai tuo pat metu) užfiksuota figūrų judesių seka. Pvz., Džakomo Bala „Šuns su pavadėliu dinamizmas“ (1912), „Kregždės skrydis“ (1913).

Abstrakcionizmas: nevaizduojami realūs daiktai, remiamasis „grynąja“ forma – specifinėmis plastinės išraiškos priemonėmis: spalva, faktūra, tūriu, tonu, linija ir pan. Pvz., Vasilijaus Kandinskio „Improvizacija 28“ (1912), „Juodos linijos“ (1913).

Dadaizmas: stilistinės raiškos įvairovė, pagrįsta atsitiktinumu, absurdu, anarchija, ironija, siekianti provokuoti ir šokiruoti publiką. Kuriami koliažai, fotomontažai, object-trouvé ir ready-made, kompozicijos iš miesto civilizacijos produktų, buities atliekų, žinomų kūrinių reprodukcijų, spaudos iškarpų etc. Pvz., Marselio Diušano „Dviračio ratas“ (1913), Francio Pikabijos „Meilės paradas“ (1917), „Karbiuratorius“ (1919), Kurto Šviterso „Merz 163“ (1920), „Merz 199“ (1921).

Siurrealizmas: asociatyvūs vaizdiniai, paradoksalūs sugretinimai. Išplėtojo asambliažo, dekalkomanijos, fotomontažo, frotažo, fumažo, koliažo technikas. Pvz., Makso Ernsto „Miškas“ (1927–8), „Antipopežius“ (1941).

Vėlyvasis modernizmas

Abstraktusis ekspresionizmas: ekspresyviai nutapyta išraiškingų dėmių ir faktūrų abstrakcija. Pvz., Markas Rotko „Violetinė, juoda, oranžinė ir geltona“ (1949), „Keturi tamsūs raudoname“ (1956).

Popdailė: banalios komercinės produkcijos vaizdiniai iš prekių įpakavimų, reklaminių plakatų, komiksų, žurnalų ir laikraščių nuotraukų, televizijos ir kino. Pvz., Richardas Hamiltonas „Tad kas gi keičia...“ (1956), „Interjeras II“ (1964).

Opdailė: racionalios, preciziškos geometrinės kompozicijos, sukeliančios iš anksto numatytas žiūrovo akies tinklainės reakcijas, vibravimo ir mirgėjimo efektus. Pvz., Bridžit Rili (Briget Riley) „Griūtis“ (1963), „Nataraja“ (1993).

Kinetinis menas: dinamiška kompozicija kuriama iliuzinėmis (pagrįstomis optikos dėsniais) ir mechaninėmis (pagrįstomis gamtos jėgų arba specialių prietaisų veikimu) priemonėmis. Pvz., Aleksandras Kalderis „Mobili skulptūra“ (1941), „Raudonųjų lelijų padėklai“ (1956).

Minimalizmas: preciziškai pagamintos geometrinio pavidalo skulptūros, kurioms būdingas to paties motyvo kartojimas. Pvz., Richardas Sera (Richard Serra): MoMa retrospektyva (2007).

II dalis. Postmodernistiniai eksperimentai. Nagrinėjame šiuolaikinių lietuvių menininkų – Žilvino Kempino, Vladimiro Tarasovo ir Petro Mazūro – kūrinis. Juose bandome išvelgti matytų vėlyvojo modernizmo krypčių (opdailės, kinetinio meno ir minimalizmo plėtotė Ž. Kempino kūryboje) atgarsius ir naujų veiksmo formų (gamtos, fizikinių dėsnių sukeltų reiškinų studijavimas V. Tarasovo ir P. Mazūro kūrinuose) tendencijas.

Žilvinas Kempinas (citas menininko iš 2009 m. interviu interneto svetainei *arnews.lt*):
Mes patys esam laikini, t.y. mirtingi. Iš tiesų, mūsų gyvenimas yra struktūruotas dienu, valandų ir minučių. Viskas yra persisunkę laiku. Net mūsų idėjos. Laikas taip pat yra iliuzija, tarsi koks bendras susitarimas. Mes negalim jo nei matyti, nei kaip nors paveikti. Galim jį tik matuoti. Tai, ką mes vadiname „laiku“ iš tikrųjų yra vienas begalinis baisus dalykas. Galbūt tai ir yra pats Dievas. T.y. ne koks nors barzdotas senukas danguj, bet tikras ramus ir labai lėtas Dievas, judantis visada tuo pačiu – 60 minučių per valandą – greičiu, viską aplinkui keisdamas su didingu abejingumu. Laiko dimensija mano darbuose faktiškai yra jų gyvybė.

Renkuosi paprastas priemones, nes jos įtaigesnės. Nenaudoju jokių technologinių ar intelektualinių barjerų. Menas man primena alchemiją – kasdieniškai banalūs dalykai parinkti teisinga proporcija įgauna naują energiją, tapdami kažkuo daugiau nei vien jų suma. Todėl svarbu, kad šie ingredientai išliktų matomi. Stebukladariai ir magai turi paslaptis, kurias jie saugo, nes, kai jos atskleidžiamos, stebuklas išnyksta. Menininkai neturi paslapčių, čia viskas yra atvira. Menas geba dar labiau nustebinti, kai aiškiai matoma, kaip tai padaryta.

Beje, aš nedekonstruoju ir nesišaipau iš modernizmo, atvirkščiai – man patinka jo pasišventimas kai kuriom puristinėm idėjom, net jei jos šiandien atrodo ne taip rimtai kaip anksčiau.

Magnetinės juostos man leidžia įgyvendinti sumanymus, kurių nebūtų galima įgyvendinti jokiais kitomis priemonėmis. Bet tai aš šią medžiagą pasirinkau, o ne ji mane, todėl aš neturiu jokių įsipareigojimų! Vadovaujuosi tam tikru nuoseklumu, kuris nesiriboja nei su magnetinės juostos panaudojimu, nei su ventiliatoriais. Ateity, be abejo, naudosis ir kitas priemones, tačiau magnetinė juosta išlieka medžiaga su neišsenkamom galimybėm. Be to ji tapo mano savotišku trade mark (prekiniu ženklu). Aš, žinoma, nieko nesu užpatentavęs, bet faktiškai tai tapo mano išskirtine medžiaga, kurios kiti menininkai nenaudos. Jau vien todėl norisi tęsti – jaučiuosi savo teritorijoje.

Vladimiras Tarasovas (citas iš 2007 m. interviu interneto svetainei *bernardinai.lt* ir kn. *Vladimiras Tarasovas: tarp garso ir vaizdo*, Vilnius: baltos lankos, 2008, p. 58–63, p. 80–81):

Nesunkiai pastebėsite, kad visi mano projektai yra vienaip ar kitaip susiję su garsu. Net mano vizualinės instaliacijos yra susijusios su garsu, todėl vadinu jas sound games (garso žaidimai). Įvairiose srityse kalbu apie tą patį, skiriasi tik kalbos sandara. Kartais šios skirtingos

kalbos susilieja ir suformuoja naujas hibridines formas. /.../ Pastebiu, kad kūrinio vizualinis aspektas neišvengiamai priverčia mane geriau suprasti patį garso fenomeną.

Savo instaliacijose aš mėgstu naudoti natūralius garso šaltinius, pavyzdžiui, vandenį arba popierių. Neįtikėtina, tačiau įvairiuose paprasto popieriaus skleidžiamuose garsuose galima išgirsti natas, galima netgi „derinti“ popierių taip, kad jis skambėtų tam tikra tonacija! Savaiame aišku, kai grįžtu prie „tikrų“ muzikinių instrumentų, suvokiu jų skambesį jau kiek kitaip.

„Noktiurnas popieriui“ (1 – 1998, 2 – 2002). Mane pakvietė į Vokietijoje, Diureno Leopoldo Hoescho muziejuje, vykstančią bienalę „Paper Art 7“ („Menas iš popieriaus“). Reikėjo sukurti ką nors, kas susiję su popieriumi. Tuo metu buvau gavęs „Civitella Ranieri Center“ stipendiją ir gyvenau Italijoje, Umbrijos regione. Dieviškas kraštas – visai netoli Asyžius ir kiti maži miestukai, kuriuose gausu Giotto, Piero della Francescos ir kitų garsių Italijos menininkų darbų. Mano studijoje stovėjo ventiliatorius, taip pat turėjau skaidraus plono popieriaus. Kai popierių paleidau virš ventiliatoriaus, jis staiga pakilo ir ėmė skleisti tokį šiugždesį. Tada pradėjau eksperimentuoti. Supratau, kad jei popierius sveria daugiau, garsas žemesnis, jei mažiau – kitoks.

Supratau, kad iš popieriaus galima sukurti pritrenkiančią garsų paletę. Instaliacija padaryta paprastai – popierius, tinklelis, bambukas, ant kurio priklijuotas popierius, ventiliatorius. Kai jį įjungti, jis pūsdamas kelia popierių, o tas skleidžia garsus. Taip atsirado „Noktiurnas“. Sukūriau du jo variantus. Kurdamas pirmąjį, kaip ir instaliaciją „Dvasių muzika“, rėmiausi šešėlių teatru. Antrame variante „Noktiurnas popieriui 2“ demonstruojamas instaliacijos mechanizmas ir daugiau dėmesio skiriama muzikai, o ne projekcijoms ant sienos.

„TB“ (1 – 1998, 2 – 2005). Šios instaliacijos idėja irgi kilo pakeliavus po Azijos šalis. Rytietiškas minimalizmas. Sugebėjimas išvelgti, pastebėti mažą detalę ir pamatyti joje visą pasaulį. Ši tradicija atėjo iš rytų. Tibeto vienuolynuose yra tokia bambukinė lazdelė, ji sukasi ir daužo varpelį – ping, ping... Dar ten tokie rulonai sukdamiesi sukelia garsą. Panorau pasinaudoti šia idėja ir sukurti kokį nors keistą instrumentą. Padariau jį dvibalsį, bambukas užgauna du balsus ir skleidžia kažkokius garsus. Dirbdamas dar pamačiau tokį dėsni: jei ilgai žiūri, tai susidaro toks kaip mašinos ar dviračio rato efektas – matai, kaip jis pradeda sukstis į kitą pusę, ne mašinos judėjimo kryptimi, o priešinga.

„Kyoto“ (2005). Neįjauti Japonijos, kol nenuvažiuoji 20–30 kilometrų nuo Tokijo. Ten visai kita šalis. Kiekvienas turi kokį nors sodelį. Tie japoniški sodai, nuostabi sakura. Visur bambukas... Savaip susiejau garsą, akmenį ir bambuką. Kai vanduo pripildo bambuko lazdelę, ji trenkia į akmenį. Sunkiausias dalykas buvo pasiekti, kad jos labai lėtai ir labai tyliai grotų. Keisčiausia, kad bambukiniai medžių kamienai man asocijuojasi tiek su būgnininko, tyliai mušančio solo partija, lazdelėmis, tiek (kaip Vitalijus Pacukovas pastebėjo) su daugiaairkle vikingų valtimi. Šioje instaliacijoje susipynė mano perkusininko patirti, žavėjimaisi Japonija ir vieta, kurioje gimiau.

Petras Mazūras (citatosis iš Mikšionienė R., 2011 ir Mazūras P. *Kūryba yra klaida, visa kita yra fizika*):

Fizikai tvirtina, kad šviesos greičio barjeras – neperžengiamas. Tačiau mes, menininkai, nuolat imamės neįveikiamų uždavinių.

Parodą „Šviesos barjeras“ (2011, VDA parodų salė „Titanikas“) galima vadinti autobiografinė. Juk kažkada svajojau būti jei ne lakūnas, tai bent lėktuvų konstruktorius. Dar ir dabar visada pasižiūriu, kas skrenda virš galvos. Mažas būdamas pasidariau malūnsparnį iš žąsies plunksnos ir gumos. Jis pakildavo labai neaukštai, nes tuo metu nežinojau, kad jam reikia dar vieno propelerio. Guma pernelyg greitai išsivyniodavo. /.../

Tą seną rusišką lėktuvą pasirinkau ne tik todėl, kad vaikystėje nuolat girdėdavau jį praskrendantį. Šis šaltojo karo simboliu tapęs bombonešis Rusijoje naudojamas iki šiol. Nors tai buvo vienas greičiausių sraigtnių lėktuvų, jis neviršydavo ne tik šviesos, bet ir garso greičio. Tik jo 8 metrų skersmens propelerių sraigtų galiukai viršydavo garso greitį. /.../

Regis, aplinkui viskas beviltiška ir beprasmiška, bet jei suvokei tą beprasmybę, vadinasi, jau žengei vieną žingsnį prasmės link. Svarbu nesustoti. /.../

Skystas poliesteris varva kaip medus. Sutepiau nemažai sluoksnių. Kūrinys atrodė gražiai, buvo permatomas. Tačiau vos pakėlus pradėjo linkti ir per kelias minutes visiškai subyrėjo. Kolegos pasiūlė tokį performansą padaryti parodoje. Kokius tris mėnesius dirbi, sukiši ne vieną šimtą litų ir per kokias tris minutes viską prarandi. Akivaizdu, kad tų performansų, kurie labai arti gyvenimo, neįmanoma pakartoti parodų salėje. /.../

Jau sulaukiau tokio amžiaus, kai pradėdu dirbti sau. Juk didžiąją gyvenimo dalį skulptorius dirba kitiems. Reikia užsidirbti duonai, susikurti vardą. O dabar galima grįžti prie pomėgių. Atrodo, kad prasideda pats geriausias gyvenimo gabaliukas. /.../

Jei kam ir atrodo, kad galima sukurti meno mokslą, tai primena bandymus sukurti amžiną variklį. Gražu pažiūrėti iš šalies, kartais graudu, bet fizikai sako, kad amžino variklio idėja yra klaida. Idėją griauna masės ir energijos tvarumo dėsnis. Tačiau, paradoksas, kur yra klaida, ten prasideda kūryba. Mokyklos taip pat kuriamos ir visų jų pagrindu slypi klaida. Jos egzistuoja ne algoritmais, o tikėjimu arba prievarta. Dėl šios priežasties jas skirstau į dvi grupes: prievartinę ir demokratinę.

Skulptorius P. Mazūras pastaraisiais metais kūrė conceptualius egzotiškų augalų auginimo projektus, instaliacijas, kuriose gyvus augalus derino su akmenimis, medžiais, metalu ir kitomis medžiagomis. Visuose jo kūrinuose ryškus kontrasto principas: derinamas poliruotas ir reljefinis paviršius, gamta ir technika, gyvos ir negyvos gamtos formos, archajiškas ir novatoriškas pradas. Šiuo metu jis atsisakė darbų su augalais, nes gyviems organizmams reikia per daug priežiūros.

Nusprendęs nebedidinti savo egzotiškų augalų skulptūrų sodo, kuriuo rūpintis jam padeda ir kiti šeimos nariai, P. Mazūras daug laiko skyrė dar neįvaldytai medžiagai – poliesteriui – tyrinėti.

III dalis. Modernisto įvaizdis. Žiūrime 10.2 filmo fragmentą (G. Klimtas piešia kartu su Egonu Šyle). Tai puikus porinio darbo pavyzdys, kurio principus išbandysime, su klasės draugu kurdami menininko modernisto portretą. Pasiremdami konkrečios krypties stilistika, iš asmeninių ir aplinkos daiktų kuriame modernizmo atstovo (fovistas, ekspresionistas, kubistas, futuristas, konstruktyvistas, dadaistas, siurrealistas, abstrakcionistas) įvaizdį, t.y. per aprangos, aksesuarų ir veido išraiškos detales stengiamės perteikti apibendrintą duotos krypties dailininko „charakterį“. Vienas kitą dekoruojame kryptčiai būdingais elementais (gali pakakti net vieno taikliai parinkto aksesuaro: minimalistinį sprendimą kompensuoja įtaigūs judesiai, mimika etc.). Surengiame menininkų modernistų įvaizdžių demonstraciją ir sudarome klasės „gyvųjų“ menininkų galeriją. Aptariame, kokie užfiksuoti išoriniai atributai atspindi modernistų polinkį eksperimentuoti.

Žodynėlis

- ✓ Modernizmas – naujų XIX a. pab. – XX a. vid. meno krypčių, kurioms būdingas tradicijų neigimas ir originalumas, visuma.
- ✓ Klasikinis modernizmas – XX a. I p. V. Europoje susiformavusios naujos dailės kryptys: fovizmas, ekspresionizmas, kubizmas, futurizmas, konstruktyvizmas, dadaizmas, siurrealizmas, abstrakcionizmas. Jų užuomazgas matome XIX a. II p. postimpresionistų (V. van Gogo, P. Gogeno, P. Sezano, A. Tulūz-Lotreko, nabidų, simbolistų, neoimpresionistų) kūryboje.
- ✓ Vėlyvasis modernizmas – po II PK JAV susiformavusios to meto avangardinės dailės kryptys: abstraktusis ekspresionizmas, popartas, opartas, kinetinis menas, minimalizmas, hepeningas. Šios kryptys ne tik tęsia klasikinio modernizmo tradicijas, bet ir išsiskiria naujomis laikino, nekomercinio, konceptualaus meno formomis, kurias nuo XX a. 7 d-mečio plėtoja postmodernizmas.
- ✓ Meniniai eksperimentai – naujų raiškos ir techninių sprendimų bandymai, daugiausia būdingi modernizmo kryptims. Kuriami koliažai, asambliažai, fotomontažai, *object-trouvé*, *ready-made*, naudojamos dekalkomanijos, frotazo, fumažo technikos.
- ✓ Koliažas – kompozicija suklijuota iš audinių, nuotraukų, tapetų, laikraščių, plakatų bei kt. spaudinių skiaučių, dažniausiai papildyta tapytais elementais.
- ✓ Asambliažas – erdviniai kūriniai sukomponuoti iš daiktų ar jų dalių, pritvirtintų ant įrėmintos plokštumos ar sudėtų į dėžutės.
- ✓ Fotomontažas – kompozicija sukurta iš nuotraukų iškarpu, kurios gali būti papildomos piešiniu ar grafinais elementais.
- ✓ Object-trouvé – surastas arba pasirinktas tikrovės daiktas, kuris be žymesnių pakeitimų ar perdirbimų pateikiamas kaip savarankiškas meno kūrinys ar meninės kompozicijos dalis.

- ✓ Ready-made – fabrikinės gamybos daiktas, kuris pristatomas kaip meno kūrinys.
- ✓ Dekalkomanija – tapybos technika, kuria išgaunamas mechaniškas dažų atspaudas: dažais prisodrintą skepetą ar kempinėlę ranka ar koku kitu prietaisu spaudžiame (neretai judindami ir sukdami) prie paveikslo pagrindo.
- ✓ Frotažas – dailės technika, kuria išgaunamas faktūrinis piešinys: ant reljefinio paviršiaus (monetos, neobliuotos lentos, žvynuotos odos ir pan.) dedamas plonas švelnus popierius (kartais drobė), kuris trinamas minkštu grafitu, kreidele ar dažuose pamirkytu tamponu.
- ✓ Fumažas – dailės technika, kuomet vaizdas kuriamas liepsna aprūkant paveikslo pagrindą (popierių, kartoną ir kt.).

Informacijos šaltiniai

25. Čiurlionytė A. *Dailė. Vadovėlis XI–XII klasei. Pirmoji knyga*, Kaunas: Šviesa, 2007.
26. Čiurlionytė A. *Dailė. Vadovėlis XI–XII klasei. Antroji knyga*, Kaunas: Šviesa, 2007.
27. *Dailės enciklopedija*, prieiga per internetą: www.artcyclopedia.com
28. *Dailės istorijos enciklopedija*, prieiga per internetą: www.arthistory.about.com
29. *Dailės žodynas*, Vilnius: VDA leidykla, 1999.
30. Dempsey A. *Stiliai, judėjimai ir kryptys*, Vilnius: Presvika, 2004.
31. *Dokumentiniai filmai apie dailę (anglų k.)*, prieiga per internetą:
http://art.docuwat.ch/videos/?channel_id=0&skip=0&subpage=channel
32. *Dokumentiniai filmai apie dailę (anglų k.) „Smarthistory videos“*, prieiga per internetą:
<http://smarthistory.khanacademy.org/videos.html>
33. Lucie-Smith E. *Meno kryptys nuo 1945-ųjų*, Vilnius: R.Paknio leidykla, 1996.
34. Mazūras P. *Kūryba yra klaida, visa kita yra fizika*, Postscriptum.lt, prieiga per internetą:
<http://www.postscriptum.lt/nr11-universitetas/kuryba-yra-klaida-visa-kita-yra-fizika/>
35. *Meno istorija. Nuo viduramžių iki šiuolaikinio meno*, Vilnius: Alma litera, 2006.
36. Mikšionienė R. Kūrėjo P. *Mazūro baterijos – visada įkrautos*, L.rytas.lt, 2011-12-29, prieiga per internetą: <http://www.lrytas.lt/-13251380131322911443-k%C5%ABr%C4%97jo-p-maz%C5%ABro-baterijos-visada-%C4%AFkrautos.htm>
37. *Mokomoji dailės programa ARS2*, prieiga per internetą: mkp.emokykla.lt/ars/
38. *Olga's Gallery*, prieiga per internetą: <http://www.abcgallery.com>
39. Read H. *Trumpa moderniosios tapybos istorija*, Vilnius: Vaga, 1994.
40. *Vladimiro Tarasovo kūrybos svetainė*, prieiga per internetą:
<http://www.vladimirtarasov.com/vpthomepage.htm>
41. *Vladimiras Tarasovas: „Džiazas yra daugiau negu tik muzika“*, Bernardinai.lt, 2007-06-08, prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2007-06-08-vladimiras-tarasovas-dziazas-yra-daugiau-negu-tik-muzika/4510>

42. *Vladimiro Tarasovo paroda „Garso žaidimai“ (2005)*, prieiga per internetą:

http://www.ldm.lt/RRM/V_Tarasovo-paroda.htm

43. *Vladimiras Tarasovas: tarp garso ir vaizdo*, Vilnius: baltos lankos, 2008

44. *Žilvinas Kempinas apie sunkumus, ruošiantis Venecijos Bienalei, laiką, erdvę ir Lietuvą*,

Artnews.lt, 2009-11-16, prieiga per internetą: <http://www.artnews.lt/zilvinas-kempinas-apie-sunkumus-ruosianti-venecijos-bienalei-laika-erdve-ir-lietuva-3342>

Mokytojo užrašai ir pastabos

.....
.....
.....

3. 2. Menininkai – eksperimentatoriai ir išradėjai.

Uždaviniai:

- nagrinėjant modernistinius ir postmodernistinius kūrinius, apibūdinti meninių eksperimentų ir išradimų vaidmenį istorinėje dailės raidoje,
- lyginant XX a. pradžios – XX a. 7 d-mečio dailės ieškojimus, apžvelgti modernizmo dailės sumanymus naujumo požiūriu,
- remiantis konkrečios dailės krypties stilistiniais bruožais, sukurti menininkų modernistų įvaizdžio galeriją.

Numatomi rezultatai. Mokiniai gebės:

- paaiškinti XX a. meno formų naujoves kaip menininko kūrybos bandymų išdavą,
- išskirti modernistinės dailės atradimų principus ir įvertinti jų raiškos originalumą,
- susieti modernizmo raiškos elementus su eksperimentinio menininko įvaizdžio kūrimu.

Vaizdinė medžiaga

- DVD filmų fragmentai: 14.1, 2.1, 10.2, 11.1, 13.2, 16.1
- *Anri Matisas „Ponia Matis“ (1905)*, *„Raudona harmonija“ (1908)*, prieiga per internetą: http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/m50-60/matis_did.htm
- *Ernstas Ludvikas Kirchneris „Penkios moterys“ (1913)*, *„Dailininkas kareivis“ (1915)*, prieiga per internetą: http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/a20_30/kirch_did.htm
- *Žoržas Brakas „Pianinas ir mandolina“ (1909)*, *„Butelis, laikraštis ir pypkė“ (1913)*, prieiga per internetą: http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/a1_10/brak_did.htm
- *Džakomas Bala „Šuns su pavadėliu dinamizmas“ (1912)*, *„Kregždės skrydis“ (1913)*, prieiga per internetą: http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/a1_10/bala_did.htm

- *Vasilijus Kandinskis* „*Improvizacija 28*“ (1912), „*Juodos linijos*“ (1913), prieiga per internetą: http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/a20_30/kand_did.htm
- *Marselis Diušanas* „*Prie savo darbų*“, „*Dviračio ratas*“ (1913), prieiga per internetą: http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/a1_10/dius_did.htm
- *Francis Pikabija* „*Meilės paradas*“ (1917), „*Karbiuratorius*“ (1919), prieiga per internetą: http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/m50-60/pikab_did.htm
- *Kurtas Šviteras* „*Merz 163*“ (1920), „*Merz 199*“ (1921), prieiga per internetą: http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/s70-90/svitc_did.htm
- *Maksas Ernstas* „*Miškas*“ (1927–8), „*Antipopiežius*“ (1941), prieiga per internetą: http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/a1_10/ernst_did.htm
- *Markas Rotko* „*Violetinė, juoda, oranžinė ir geltona*“ (1949), „*Keturi tamsūs raudoname*“ (1956), prieiga per internetą: http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/m50-60/rotko_did.htm
- *Richardas Hamiltonas* „*Tad kas gi keičia...*“ (1956), „*Interjeras II*“ (1964), prieiga per internetą: http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/a20_30/ham_dis.htm
- *Bridžit Rili (Briget Riley)* „*Griūtis*“ (1963), „*Nataraja*“ (1993), prieiga per internetą: <http://www.tate.org.uk/servlet/ViewWork?cgroupid=999999961&workid=12600&searchid=9648&tabview=image>,
<http://www.tate.org.uk/servlet/ViewWork?cgroupid=999999961&workid=20978&searchid=9648&tabview=image>
- *Aleksandras Kalderis* „*Mobili skulptūra*“ (1941), „*Raudonųjų lelijų padėklai*“ (1956), prieiga per internetą: http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/a20_30/kold_did.htm
- *Richardas Sera (Richard Serra): MoMa retrospektyva* (2007), prieiga per internetą: <http://www.moma.org/interactives/exhibitions/2007/serra/flash.html>
- *Žilvino Kempino darbas „Double O“ (MoMa, 2010, Niujorkas)*, prieiga per internetą: http://www.moma.org/explore/inside_out/2010/12/21/drawing-in-motion-zilvinas-kempinass-double-o-at-moma
- *Vladimiro Tarasovo garso instaliacijos „Noktiurnas popieriui“ (1998), „TB-II“ (2005), „Kyoto“ (2005)*, prieiga per internetą: <http://www.vladimirtarasov.com/vptinstPaperpage.htm>,
<http://www.vladimirtarasov.com/vptinstTB2page.htm>,
<http://www.vladimirtarasov.com/vptinstKyotopage.htm>,
http://www.ldm.lt/RRM/V_Tarasovo-paroda.htm
- *Petro Mazūro „Vėtros pagunda“ (2005) HBH skulptūrų parke*, prieiga per internetą: <http://www.hbh.lt/?lt=1201614959>
- *Petras Mazūras mugėje ARTVILNIUS 09*, prieiga per internetą: <http://www.artvilnius.com/en/artvilnius09/participants/artists/petras-mazuras/>

- Petro Mazūro „Lietaus talpykla“ (2009) Liepiškių technologijų parke, prieiga per internetą:
<http://www.litepa.lt/photos.php?view=preview&image=78&category=0>

Pasiruošimas pamokai: turinio klausimai

Kodėl menininkai eksperimentuoja, pasirinkdami įvairias medžiagas ir technikas? Kuo skiriasi senosios ir XX a. dailės atradimai? Ar dailininkas savo eksperimentus planuoja? Kokie meniniai bandymai pakeičia dailės raidą? Kiek dailės eksperimentuose svarbus atsitiktinumas?

Kaip gali nukentėti menininko išradėjo kūryba? Ar klysdamas menininkas progresuoja?

Pamokos eiga

I dalis. Modernizmo naujovės ir jų plėtotė. Diskutuojame apie naujų vaizdinių ir meno formų atsiradimo prielaidas. Žiūrime ir aptariame filmų fragmentus: 14.1 (siurrealistinis S. Dali filmo „Andalūzijos šuo“ fragmentas – vyras su skustuvu), 2.1 (netikėtos H. Boscho vizijos paveiksle „Linksmųjų sodas“), 11.1 (A. Tulūz-Lotrekas atskleidžia naujas litografijos galimybes), 13.2 (P. Pikasas kuria skulptūras iš metalo atliekų), 16.1 (Džeksonas Polokas atsitiktinai atranda „varvinimo“ techniką). Kas skatina menininkus ieškoti naujų meno formų? Kodėl tai ypač svarbu modernistų kūryboje? Ar galima šiandien sukurti ką nors nauja? (Postmodernizmas – kartočių, įvairių perdirbinių, *remake*‘ų ir *coverių* kultūra, todėl naujos meno formos įmanomos tik atsirandant naujoms technologijoms.)

Apžvelgiame XX a. menininkų modernistų naujų formų atradimus, keldami originalumo klausimą – ką nauja konkreti modernistinė kryptis „atrado“, koks šių eksperimentų įnašas dailės raidoje.

Klasikinis modernizmas

Fovizmas: sąlygiški vaizdai, kuriems būdingas grynų, ryškių, kontrastingų spalvų koloritas, dekoratyvios plokščios formos, ornamentinis piešinys, ekspresyvi ritmika. Pvz., Anri Matiso „Ponia Matis“ (1905), „Raudona harmonija“ (1908).

Ekspressionizmas: deformuotos schematizuotos formos, laužytos linijos, dramatiški ryškių spalvų kontrastai, dinamiškos diagonalios kompozicijos. Pvz., Ernsto Ludviko Kirchnerio „Penkios moterys“ (1913), „Dailininkas kareivis“ (1915).

Kubizmas: naudojami keli žiūrėjimo taškai, gilinamasis į daiktų struktūrą, trimatį tūrį siekiama pavaizduoti dvimate forma, plėtojama koliažo technika. Pvz., Žoržo Brako „Pianinas ir mandolina“ (1909), „Butelis, laikraštis ir pypkė“ (1913).

Futurizmas: gyvas kompozicijos ritmas, segmentais suskaidyti tikrovės pavidalai, simultaniškai (paraleliai tuo pat metu) užfiksuota figūrų judesių seka. Pvz., Džakomo Bala „Šuns su pavadėliu dinamizmas“ (1912), „Kregždės skrydis“ (1913).

Abstrakcionizmas: nevaizduojami realūs daiktai, remiamasis „grynąja“ forma – specifinėmis plastinės išraiškos priemonėmis: spalva, faktūra, tūriu, tonu, linija ir pan. Pvz., Vasilijaus Kandinskio „Improvizacija 28“ (1912), „Juodos linijos“ (1913).

Dadaizmas: stilistinės raiškos įvairovė, pagrįsta atsitiktinumu, absurdu, anarchija, ironija, siekianti provokuoti ir šokiruoti publiką. Kuriami koliažai, fotomontažai, object-trouvé ir ready-made, kompozicijos iš miesto civilizacijos produktų, buities atliekų, žinomų kūrinių reprodukcijų, spaudos iškarpų etc. Pvz., Marselio Diušano „Dviračio ratas“ (1913), Francio Pikabijos „Meilės paradas“ (1917), „Karbiuratorius“ (1919), Kurto Šviterso „Merz 163“ (1920), „Merz 199“ (1921).

Siurrealizmas: asociatyvūs vaizdiniai, paradoksalūs sugretinimai. Išplėtojo asambliažo, dekalkomanijos, fotomontažo, frotazo, fumažo, koliažo technikas. Pvz., Makso Ernsto „Miškas“ (1927–8), „Antipopiežius“ (1941).

Vėlyvasis modernizmas

Abstraktusis ekspresionizmas: ekspresyviai nutapyta išraiškingų dėmių ir faktūrų abstrakcija. Pvz., Markas Rotko „Violetinė, juoda, oranžinė ir geltona“ (1949), „Keturi tamsūs raudoname“ (1956).

Popdailė: banalios komercinės produkcijos vaizdiniai iš prekių įpakavimų, reklaminių plakatų, komiksų, žurnalų ir laikraščių nuotraukų, televizijos ir kino. Pvz., Richardas Hamiltonas „Tad kas gi keičia...“ (1956), „Interjeras II“ (1964).

Opdailė: racionalios, preciziškos geometrinės kompozicijos, sukeliančios iš anksto numatytas žiūrovo akies tinklainės reakcijas, vibravimo ir mirgėjimo efektus. Pvz., Bridžit Rili (Briget Riley) „Griūtis“ (1963), „Nataraja“ (1993).

Kinetinis menas: dinamiška kompozicija kuriama iliuzinėmis (pagrįstomis optikos dėsniais) ir mechaninėmis (pagrįstomis gamtos jėgų arba specialių prietaisų veikimu) priemonėmis. Pvz., Aleksandras Kalderis „Mobili skulptūra“ (1941), „Raudonųjų lelijų padėklai“ (1956).

Minimalizmas: preciziškai pagamintos geometrinio pavidalo skulptūros, kurioms būdingas to paties motyvo kartojimas. Pvz., Richardas Sera (Richard Serra): MoMa retrospektyva (2007).

II dalis. Postmodernistiniai eksperimentai. Nagrinėjame šiuolaikinių lietuvių menininkų – Žilvino Kempino, Vladimiro Tarasovo ir Petro Mazūro – kūrinius. Juose bandome išvelgti matytų vėlyvojo modernizmo krypčių (opdailės, kinetinio meno ir minimalizmo plėtotė Ž. Kempino kūryboje) atgarsius ir naujų veiksmo formų (gamtos, fizikinių dėsnių sukeltų reiškinių studijavimas V. Tarasovo ir P. Mazūro kūriniuose) tendencijas.

Žilvinas Kempinas (citas menininko iš 2009 m. interviu interneto svetainei *arnews.lt*): *Mes patys esam laikini, t.y. mirtingi. Iš tiesų, mūsų gyvenimas yra struktūruotas dienu, valandų ir minučių. Viskas yra persisunkę laiku. Net mūsų idėjos. Laikas taip pat yra iliuzija, tarsi koks bendras susitarimas. Mes negalim jo nei matyti, nei kaip nors paveikti. Galim jį tik matuoti. Tai, ką mes vadiname „laiku“ iš tikrųjų yra vienas begalinis baisus dalykas. Galbūt tai ir yra pats*

Dievas. T.y. ne koks nors barzdotas senukas danguj, bet tikras ramus ir labai lėtas Dievas, judantis visada tuo pačiu – 60 minučių per valandą – greičiu, viską aplinkui keisdamas su didingu abejingumu. Laiko dimensija mano darbuose faktiškai yra jų gyvybė.

Renkuosi paprastas priemones, nes jos įtaigesnės. Nenaudoju jokių technologinių ar intelektualinių barjerų. Menas man primena alchemiją – kasdieniškai banaliūs dalykai parinkti teisinga proporcija įgauna naują energiją, tapdami kažkuo daugiau nei vien jų suma. Todėl svarbu, kad šie ingredientai išliktų matomi. Stebukladariai ir magai turi paslaptis, kurias jie saugo, nes, kai jos atskleidžiamos, stebuklas išnyksta. Menininkai neturi paslapčių, čia viskas yra atvira. Menas geba dar labiau nustebinti, kai aiškiai matoma, kaip tai padaryta.

Beje, aš nedekonstruoju ir nesišaipau iš modernizmo, atvirkščiai – man patinka jo pasišventimas kai kuriom puristinėm idėjom, net jei jos šiandien atrodo ne taip rimtai kaip anksčiau.

Magnetinės juostos man leidžia įgyvendinti sumanymus, kurių nebūtų galima įgyvendinti jokiais kitomis priemonėmis. Bet tai aš šią medžiagą pasirinkau, o ne ji mane, todėl aš neturiu jokių įsipareigojimų! Vadovaujuosi tam tikru nuoseklumu, kuris nesiriboja nei su magnetinės juostos panaudojimu, nei su ventiliatoriais. Ateity, be abejo, naudosiu ir kitas priemones, tačiau magnetinė juosta išlieka medžiaga su neišsenkamom galimybėm. Be to ji tapo mano savotišku trade mark (prekiniu ženklu). Aš, žinoma, nieko nesu užpatentavęs, bet faktiškai tai tapo mano išskirtine medžiaga, kurios kiti menininkai nenaudos. Jau vien todėl norisi tęsti – jaučiuosi savo teritorijoje.

Vladimiras Tarasovas (citas iš 2007 m. interviu interneto svetainei *bernardinai.lt* ir kn. *Vladimiras Tarasovas: tarp garso ir vaizdo*, Vilnius: baltos lankos, 2008, p. 58–63, p. 80–81):

Nesunkiai pastebėsite, kad visi mano projektai yra vienaip ar kitaip susiję su garsu. Net mano vizualinės instaliacijos yra susijusios su garsu, todėl vadinu jas sound games (garso žaidimai). Įvairiose srityse kalbu apie tą patį, skiriasi tik kalbos sandara. Kartais šios skirtingos kalbos susilieja ir suformuoja naujas hibridines formas. /.../ Pastebiu, kad kūrinio vizualinis aspektas neišvengiamai priverčia mane geriau suprasti patį garso fenomeną.

Savo instaliacijose aš mėgstu naudoti natūralius garso šaltinius, pavyzdžiui, vandenį arba popierių. Neįtikėtina, tačiau įvairiuose paprasto popieriaus skleidžiamuose garsuose galima išgirsti natas, galima netgi „derinti“ popierių taip, kad jis skambėtų tam tikra tonacija! Savaimė aišku, kai grįžtu prie „tikrų“ muzikinių instrumentų, suvokiu jų skambesį jau kiek kitaip.

„Noktiurnas popieriui“ (1 – 1998, 2 – 2002). Mane pakvietė į Vokietijoje, Diureno Leopoldo Hoescho muziejuje, vykstančią bienalę „Paper Art 7“ („Menas iš popieriaus“). Reikėjo sukurti ką nors, kas susiję su popieriumi. Tuo metu buvau gavęs „Civitella Ranieri Center“ stipendiją ir gyvenau Italijoje, Umbrijos regione. Dieviškas kraštas – visai netoli Asyžius ir kiti maži miestukai, kuriuose gausu Giotto, Piero della Francescos ir kitų garsių Italijos menininkų darbų. Mano

studijoje stovėjo ventiliatorius, taip pat turėjau skaidraus plono popieriaus. Kai popierių paleidau virš ventiliatoriaus, jis staiga pakilo ir ėmė skleisti tokį šiugždesį. Tada pradėjau eksperimentuoti. Supratau, kad jei popierius sveria daugiau, garsas žemesnis, jei mažiau – kitoks.

Supratau, kad iš popieriaus galima sukurti pritenkiančią garsų paletę. Instaliacija padaryta paprastai – popierius, tinklelis, bambukas, ant kurio priklijuotas popierius, ventiliatorius. Kai jį įjungti, jis pūsdamas kelia popierių, o tas skleidžia garsus. Taip atsirado „Noktiurnas“. Sukūriau du jo variantus. Kurdamas pirmąjį, kaip ir instaliaciją „Dvasių muzika“, rėmiausi šešėlių teatru. Antrame variante „Noktiurnas popieriui 2“ demonstruojamas instaliacijos mechanizmas ir daugiau dėmesio skiriama muzikai, o ne projekcijoms ant sienos.

„TB“ (1 – 1998, 2 – 2005). Šios instaliacijos idėja irgi kilo pakeliavus po Azijos šalis. Rytietiškas minimalizmas. Sugebėjimas išvelgti, pastebėti mažą detalę ir pamatyti joje visą pasaulį. Ši tradicija atėjo iš rytų. Tibeto vienuolynuose yra tokia bambukinė lazdelė, ji sukasi ir daužo varpelį – ping, ping... Dar ten tokie rulonai sukdamiesi sukelia garsą. Panorau pasinaudoti šia idėja ir sukurti kokį nors keistą instrumentą. Padariau jį dvibalsį, bambukas užgauna du balsus ir skleidžia kažkokius garsus. Dirbdamas dar pamačiau tokį dėsni: jei ilgai žiūri, tai susidaro toks kaip mašinos ar dviračio rato efektas – matai, kaip jis pradeda sukstis į kitą pusę, ne mašinos judėjimo kryptimi, o priešinga.

„Kyoto“ (2005). Nejauti Japonijos, kol nenuvažiuoji 20–30 kilometrų nuo Tokijo. Ten visai kita šalis. Kiekvienas turi kokį nors sodelį. Tie japoniški sodai, nuostabi sakura. Visur bambukas... Savaip susiejau garsą, akmenį ir bambuką. Kai vanduo pripildo bambuko lazdelę, ji trenkia į akmenį. Sunkiausias dalykas buvo pasiekti, kad jos labai lėtai ir labai tyliai grotų. Keisčiausia, kad bambukiniai medžių kamienai man asocijuojasi tiek su būgnininko, tyliai mušančio solo partija, lazdelėmis, tiek (kaip Vitalijus Pacukovas pastebėjo) su daugiairkle vikingų valtimi. Šioje instaliacijoje susipynė mano perkusininko patirti, žavėjimaisi Japonija ir vieta, kurioje gimiau.

Petras Mazūras (citas iš Mikšionienė R., 2011 ir Mazūras P. *Kūryba yra klaida, visa kita yra fizika*):

Fizikai tvirtina, kad šviesos greičio barjeras – neperžengiamas. Tačiau mes, menininkai, nuolat imamės neįveikiamų uždavinių.

Parodą „Šviesos barjeras“ (2011, VDA parodų salė „Titanikas“) galima vadinti autobiografine. Juk kažkada svajojau būti jei ne lakūnas, tai bent lėktuvų konstruktorius. Dar ir dabar visada pasižiūriu, kas skrenda virš galvos. Mažas būdamas pasidariau malūnsparnį iš žąsies plunksnos ir gumos. Jis pakildavo labai neaukštai, nes tuo metu nežinojau, kad jam reikia dar vieno propelerio. Guma pernelyg greitai išsivyniodavo. /.../

Tą seną rusišką lėktuvą pasirinkau ne tik todėl, kad vaikystėje nuolat girdėdavau jį praskrendantį. Šis šaltojo karo simboliu tapęs bombonešis Rusijoje naudojamas iki šiol. Nors tai

buvo vienas greičiausių sraigtnių lėktuvų, jis neviršydavo ne tik šviesos, bet ir garso greičio. Tik jo 8 metrų skersmens propelerių sraigčių galiukai viršydavo garso greitį. /.../

Regis, aplinkui viskas beviltiška ir beprasmiška, bet jei suvokei tą beprasmybę, vadinasi, jau žengei vieną žingsnį prasmės link. Svarbu nesustoti. /.../

Skystas poliesteris varva kaip medus. Sutepiau nemažai sluoksnių. Kūrinys atrodė gražiai, buvo permatomas. Tačiau vos pakėlus pradėjo linkti ir per kelias minutes visiškai subyrėjo. Kolegos pasiūlė tokį performansą padaryti parodoje. Kokius tris mėnesius dirbi, sukiši ne vieną šimtą litų ir per kokias tris minutes viską prarandi. Akivaizdu, kad tų performansų, kurie labai arti gyvenimo, neįmanoma pakartoti parodų salėje. /.../

Jau sulaukiau tokio amžiaus, kai pradėdu dirbti sau. Juk didžiąją gyvenimo dalį skulptorius dirba kitiems. Reikia užsidirbti duonai, susikurti vardą. O dabar galima grįžti prie pomėgių. Atrodo, kad prasideda pats geriausias gyvenimo gabaliukas. /.../

Jei kam ir atrodo, kad galima sukurti meno mokslą, tai primena bandymus sukurti amžiną variklį. Gražu pažiūrėti iš šalies, kartais graudu, bet fizikai sako, kad amžino variklio idėja yra klaida. Idėją griaua masės ir energijos tvarumo dėsnis. Tačiau, paradoksas, kur yra klaida, ten prasideda kūryba. Mokyklos taip pat kuriamos ir visų jų pagrindu slypi klaida. Jos egzistuoja ne algoritmais, o tikėjimu arba prievarta. Dėl šios priežasties jas skirstau į dvi grupes: prievartinę ir demokratinę.

Skulptorius P. Mazūras pastaraisiais metais kūrė konceptualius egzotiškų augalų auginimo projektus, instaliacijas, kuriose gyvus augalus derino su akmenimis, medžiais, metalu ir kitomis medžiagomis. Visuose jo kūrinuose ryškus kontrasto principas: derinamas poliruotas ir reljefinis paviršius, gamta ir technika, gyvos ir negyvos gamtos formos, archajiškas ir novatoriškas pradas. Šiuo metu jis atsisakė darbų su augalais, nes gyviems organizmams reikia per daug priežiūros. Nusprendęs nebedidinti savo egzotiškų augalų skulptūrų sodo, kuriuo rūpintis jam padeda ir kiti šeimos nariai, P. Mazūras daug laiko skyrė dar neįvaldytai medžiagai – poliesteriui – tyrinėti.

III dalis. Modernisto įvaizdis. Žiūrime 10.2 filmo fragmentą (G. Klimtas piešia kartu su Egonu Šyle). Tai puikus porinio darbo pavyzdys, kurio principus išbandysime, su klasės draugu kurdami menininko modernisto portretą. Pasiremdami konkrečios krypties stilistika, iš asmeninių ir aplinkos daiktų kuriame modernizmo atstovo (fovistas, ekspresionistas, kubistas, futuristas, konstruktyvistas, dadaistas, siurrealistas, abstrakcionistas) įvaizdį, t.y. per aprangos, aksesuarų ir veido išraiškos detales stengiamės perteikti apibendrintą duotos krypties dailininko „charakterį“. Vienas kitą dekoruojame kryptiškai būdingais elementais (gali pakakti net vieno taikliai parinkto aksesuaro: minimalistinį sprendimą kompensuoja įtaigūs judesiai, mimika etc.). Surengiame menininkų modernistų įvaizdžių demonstraciją ir sudarome klasės „gyvųjų“ menininkų galeriją. Aptariame, kokie užfiksuoti išoriniai atributai atspindi modernistų polinkį eksperimentuoti.

Žodynėlis

- ✓ Modernizmas – naujų XIX a. pab. – XX a. vid. meno kryptių, kurioms būdingas tradicijų neigimas ir originalumas, visuma.
- ✓ Klasikinis modernizmas – XX a. I p. V. Europoje susiformavusios naujos dailės kryptys: fovizmas, ekspresionizmas, kubizmas, futurizmas, konstruktyvizmas, dadaizmas, siurrealizmas, abstrakcionizmas. Jų užuomazgas matome XIX a. II p. postimpresionistų (V. van Gogo, P. Gogeno, P. Sezano, A. Tulūz-Lotreko, nabidų, simbolistų, neoimpresionistų) kūryboje.
- ✓ Vėlyvasis modernizmas – po II PK JAV susiformavusios to meto avangardinės dailės kryptys: abstraktusis ekspresionizmas, popartas, opartas, kinetinis menas, minimalizmas, hepeningas. Šios kryptys ne tik tęsia klasikinio modernizmo tradicijas, bet ir išsiskiria naujomis laikino, nekomercinio, konceptualaus meno formomis, kurias nuo XX a. 7 d-mečio plėtoja postmodernizmas.
- ✓ Meniniai eksperimentai – naujų raiškos ir techninių sprendimų bandymai, daugiausia būdingi modernizmo kryptims. Kuriami koliažai, asambliažai, fotomontažai, *object-trouvé*, *ready-made*, naudojamos dekalkomanijos, frotažo, fumažo technikos.
- ✓ Koliažas – kompozicija suklijuota iš audinių, nuotraukų, tapetų, laikraščių, plakatų bei kt. spaudinių skiaučių, dažniausiai papildyta tapytais elementais.
- ✓ Asambliažas – erdviniai kūriniai sukomponuoti iš daiktų ar jų dalių, pritvirtintų ant įrėmintos plokštumos ar sudėtų į dėžutės.
- ✓ Fotomontažas – kompozicija sukurta iš nuotraukų iškarpu, kurios gali būti papildomos piešiniu ar grafinais elementais.
- ✓ Object-trouvé – surastas arba pasirinktas tikrovės daiktas, kuris be žymesnių pakeitimų ar perdirbimų pateikiamas kaip savarankiškas meno kūrinys ar meninės kompozicijos dalis.
- ✓ Ready-made – fabrikinės gamybos daiktas, kuris pristatomas kaip meno kūrinys.
- ✓ Dekalkomanija – tapybos technika, kuria išgaunamas mechaniškas dažų atspaudas: dažais prisodrintą skepetą ar kempinėlę ranka ar koku kitu prietaisu spaudžiame (neretai judindami ir sukdami) prie paveikslo pagrindo.
- ✓ Frotažas – dailės technika, kuria išgaunamas faktūrinis piešinys: ant reljefinio paviršiaus (monetos, neobliuotos lentos, žvynuotos odos ir pan.) dedamas plonas švelnus popierius (kartais drobė), kuris trinamas minkštu grafitu, kreidele ar dažuose pamirkytu tamponu.
- ✓ Fumažas – dailės technika, kuomet vaizdas kuriamas liepsna aprūkant paveikslo pagrindą (popierių, kartoną ir kt.).

Informacijos šaltiniai

45. Čiurlionytė A. *Dailė. Vadovėlis XI–XII klasei. Pirmoji knyga*, Kaunas: Šviesa, 2007.
46. Čiurlionytė A. *Dailė. Vadovėlis XI–XII klasei. Antroji knyga*, Kaunas: Šviesa, 2007.

47. *Dailės enciklopedija*, prieiga per internetą: www.artcyclopedia.com
48. *Dailės istorijos enciklopedija*, prieiga per internetą: www.arthistory.about.com
49. *Dailės žodynas*, Vilnius: VDA leidykla, 1999.
50. Dempsey A. *Stiliai, judėjimai ir kryptys*, Vilnius: Presvika, 2004.
51. *Dokumentiniai filmai apie dailę (anglų k.)*, prieiga per internetą:
http://art.docuwat.ch/videos/?channel_id=0&skip=0&subpage=channel
52. *Dokumentiniai filmai apie dailę (anglų k.) „Smarthistory videos“*, prieiga per internetą:
<http://smarthistory.khanacademy.org/videos.html>
53. Lucie-Smith E. *Meno kryptys nuo 1945-ųjų*, Vilnius: R.Paknio leidykla, 1996.
54. Mazūras P. *Kūryba yra klaida, visa kita yra fizika*, Postscriptum.lt, prieiga per internetą:
<http://www.postscriptum.lt/nr11-universitetas/kuryba-yra-klaida-visa-kita-yra-fizika/>
55. *Meno istorija. Nuo viduramžių iki šiuolaikinio meno*, Vilnius: Alma litera, 2006.
56. Mikšionienė R. Kūrėjo P. *Mazūro baterijos – visada įkrautos*, L.rytas.lt, 2011-12-29, prieiga per internetą: <http://www.lrytas.lt/-13251380131322911443-k%C5%ABr%C4%97jo-p-maz%C5%ABro-baterijos-visada-%C4%AFkrautos.htm>
57. *Mokomoji dailės programa ARS2*, prieiga per internetą: mkp.emokykla.lt/ars/
58. *Olga's Gallery*, prieiga per internetą: <http://www.abcgallery.com>
59. Read H. *Trumpa moderniosios tapybos istorija*, Vilnius: Vaga, 1994.
60. *Vladimiro Tarasovo kūrybos svetainė*, prieiga per internetą:
<http://www.vladimirtarasov.com/vpthomepage.htm>
61. *Vladimiras Tarasovas: „Džiazas yra daugiau negu tik muzika“*, Bernardinai.lt, 2007-06-08, prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2007-06-08-vladimiras-tarasovas-dziazas-yra-daugiau-negu-tik-muzika/4510>
62. *Vladimiro Tarasovo paroda „Garso žaidimai“ (2005)*, prieiga per internetą:
http://www.ldm.lt/RRM/V_Tarasovo-paroda.htm
63. *Vladimiras Tarasovas: tarp garso ir vaizdo*, Vilnius: baltos lankos, 2008
64. *Žilvinas Kempinas apie sunkumus, ruošiantis Venecijos Bienalei, laiką, erdvę ir Lietuvą*, Artnews.lt, 2009-11-16, prieiga per internetą: <http://www.artnews.lt/zilvinas-kempinas-apie-sunkumus-ruosianti-venecijos-bienalei-laika-erdve-ir-lietuva-3342>

Mokytojo užrašai ir pastabos

.....

.....

.....

3. 4. Menininkai – tikrovės tyrėjai. Socialinių reiškinių tyrimai šiuolaikinių lietuvių menininkų kūryboje.

Uždaviniai:

- analizuojant skirtingus dailės pavyzdžius, paaiškinti dominuojančius tikrovės „pjūvius“,
- išskirti aplinkos tyrinėjimų kryptis konceptualaus meno projektuose,
- įvertinti visuomenių aktualijų poveikį dabarties menininkų kūryboje.

Numatomi rezultatai. Mokiniai gebės:

- palyginti įvairius gamtos ir tikrovės studijavimo būdus dailės istorijos kontekste,
- apibūdinti tikrovės tyrimo principus postmodernizmo pavyzdžiuose,
- apibendrinti socialinių temų spektrą šiuolaikinių lietuvių menininkų kūryboje.

Vaizdinė medžiaga

- DVD filmų fragmentai: 2.2, 5.2, 6.1, 19.1, 20.1
- *Jozefo Košuto „Tyrinėjimai“ (1965–1974)*, prieiga per internetą:
http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/a20_30/kosut_did.htm
- *Audriaus Novicko „Galios vaizdai“ (2001)*, prieiga per internetą:
http://dev.cecartslink.org/events_news/arts_lottery/artwork5.html
- *Artūro Railos projektas parodai „NATO sienos“ (2001), „Roll over Museum“ (2004)*, prieiga per internetą: <http://www.ic.ndg.lt/index.php?id=190>
- *Paulinos Eglės Pukytės paroda ŠMC (2001)*, prieiga per internetą:
<http://www.cac.lt/lt/exhibitions/past/01/1572>
- *Arūno Gudaičio „Susitikimo vieta“ (2002/2003)*, prieiga per internetą:
<http://www.culturebase.net/artist.php?1300>
- *Eglės Rakauskaitės projektas „Mano adresas ... prekybos centras“ (2004)*, prieiga per internetą:
<http://www.cac.lt/lt/exhibitions/past/04/1440>
- *Vilma Šileikienė „Made in Lithuania“ (2005)*, prieiga per internetą:
<http://www.artslant.com/ew/works/show/485314>
<http://www.artslant.com/ew/works/show/479136>
- *Dariaus Žiūros portretai ŠMC (2005)*, prieiga per internetą:
<http://www.cac.lt/lt/exhibitions/past/05/1390>
- *Dariaus Žiūros „Liejinys“ (2008)*, prieiga per internetą:
<http://www.hiap.fi/event/snapshots-tourism>
- *Dariaus Žiūros „Selected Takes: Figure #5“ (2010)*, prieiga per internetą:
http://www.antjewachs.de/index.php/Darius_Ziura_works.html
- *Gintaras Makarevičius „Žiemos paralelės“ (2007)*, prieiga per internetą:
<http://www.lfc.lt/lt/Page=MovieList&ID=5534&GenreID=455>

- *Akvilės Anglickaitės „Aš esu menininkas“*, prieiga per internetą:
http://www.anglickaite.lt/?lang=lt&page=as_esu_menininkas
- *Kęstučio Grigaliūno „Mirties dienoraščiai“ ŠMC (2010)*, prieiga per internetą:
<http://www.cac.lt/lt/exhibitions/past/10/3986>
- *Ugniaus Gelgudos „Kriminaliniai peizažai“ (2008)*, prieiga per internetą:
<http://galerijavartai.lt/index.php?lang=lt&page=1/13&folder=&gall=69>

Pasiruošimas pamokai: turinio klausimai

Kodėl menininkai kryptingai tyrinėja tikrovę? Kokius būdus ir priemones jie tam pasitelkia? Kaip menininkai reaguoja į mūsų gyvenimo skaudulius? Kodėl konceptualusis menas dažnai yra vizualiai neefektingas? Kaip toks menas keičia mūsų mąstymą? Kokie šiuolaikinių meninių tyrimų privalumai? Kaip menininkai nusprendžia kuriai idėjai kokia forma tinkamiausia?

Pamokos eiga

I dalis. Patirti ir tirti. Nagrinėjami skirtingi gamtos ir supančios tikrovės studijavimo būdai įvairių epochų menininkų kūryboje. Žiūrime filmų 20.1 apie Endį Goldsvortį (menininkui svarbus medžiagos pažinimas) ir 2.2 apie H. Boschą (dailininko elgetų eskizai) fragmentus. Kalbame apie tikrovės stebėjimo kaip jos pažinimo svarbą, teikiančią tiek naujus impulsus kūrybai, tiek galimybę panaudoti atskiras kasdienybės detales paveiksluose. Žiūrime filmų 6.1 apie J. Vermerą (dailininkas aiškina *camera obscura* veikimo principą) ir 19.1 apie Baskiją (menininkas rašo tekstus ant gatvės sienų) fragmentus. Kalbame apie specialius įrenginius, kuriuos naudoja dailininkai tam, kad tiksliau bei natūraliau perteiktų realybę, ir menininkus, kurie juos supančią aplinką jaučia taip jautriai bei visapusiškai, kad visi išgyventi potyriai išreiškiami koncentruotomis kvintesencijomis. Dar vienas tikrovės pažinimo būdas – dailės originalų studijavimas, t.y. kitų dailininkų atkurtos realybės poveikis. Žiūrime ir aptariame filmo apie Rembrantą 5.2 fragmentą, kuriame dailininkas įdėmiai stebi olandų dailės kolekciją.

Šiuolaikinio meno formos dažnai yra nevizualios, tačiau atvirai, kartais ironiškai, kalbančios apie mums visiems aktualias problemas. Aptariame konceptualaus meno pradininko Jozefo Košuto darbų ciklą „Tyrinėjimai“ (1965–1974).

II dalis. Realijos ir aktualijos. Nagrinėjame lietuvių menininkų – Audriaus Novicko, Artūro Railos, Paulinos Eglės Pukytės, Arūno Gudaičio, Eglės Rakauskaitės, Vilmos Šileikienės, Dariaus Žiūros, Gintaro Makarevičiaus, Akvilės Anglickaitės, Kęstučio Grigaliūno – kūrybą, kurioje ryškūs visuomeninės aplinkos tyrimai (pateikiant aprašus pasinaudota ŠMC ir autorių svetainėse skelbiama informacija).

Audrius Novickas

- *Galios vaizdai*. 2001

Vaizdais pro Lietuvos Respublikos Prezidento, Seimo Pirmininko, Ministro Pirmininko kabinetų langus menininkas bando atkreipti dėmesį į skirtingą ir ribotą valdžios institucijų matymo lauką, kuris yra jų tarpusavio nesusikalbėjimo priežastis. Reklaminiuose stenduose patalpinti vienas kito matomi „požiūriai“ būtų pirmasis žingsnis tarpusavio bendradarbiavimo ir vieningos pozicijos sprendimų link.

Artūras Raila

- *Projektas parodai „NATO sienos“*. 2001

Parodoje „NATO sienos“ menininkas už projekto įgyvendinimui skirtus pinigus pasamdo keturis bedarbius, kurie sutinka už tam tikrą atlygį mėnesį dirbti A.Railos projekte – visą darbo dieną vaikščioti palei Šiuolaikinio meno centro fojė sieną 50 cm atstumu (maksimaliu atstumu, kuris buvo leistinas meno kūriniam nutolti nuo sienų). Projekto eigoje vyko nematomi ekonominiai sandėriai tarp pasamdytų darbuotojų, kurie perpardavinėjo savo darbo vietas.

- *Roll over Museum*. 2004

Ant grindų stovi keturi savininkų rankomis įvairiai modifikuoti lengvieji automobiliai. Ant sienos kabo keturios didžiulės nuotraukos, vaizduojančios tuos pačius automobilius garažuose drauge su savininkais (Vytautu Stakausku, Sauliumi Stepuliu, Vytu Bilinsku ir Ričardu Žilinsku). Salės kampe – monitorius, kuriame savininkai (dar kitaip, meistrai namudininkai) aiškina menininkui, ką jie pakeitė savo automobiliuose ir kodėl.

Paulina Eglė Pukytė

- *Muilas*. 2001

Eksponuojama ir gausi daugiau ar mažiau sunaudotų muilo gabaliukų kolekcija. Muilas buvo surinktas iš tualetų įvairiose viešose įstaigose Lietuvoje ir Europoje: muziejuose, galerijose, restoranuose, teatruose, degalinėse, draugijose, mokyklose ir t.t. Muilo gabaliukai viešuose tualetuose, kaip ir poreikis juos vogti, sparčiai tampa praeities reliktu. Parodoje muilai rodomi kaip muziejiniai eksponatai su tiksliais adresais, o kai kur, net su telefonų numeriais tų vietų, iš kur jie buvo paimti ir tokiu būdu išgelbėti nuo išnykimo. Vienas vietas iš nurodytų atpažino daugelis, kitas - gal tik keletas žiūrovų, priklausomai nuo to, kas jie tokie, kur gyvena ir kur yra pabuvoję. O kai kurie pavadinimai gal ir niekam nesuteikė „atpažinimo džiaugsmo“.

- *Kramtomoji guma Londono gatvėse*. 2001

Pristatoma serija fotografijų, kuriose užfiksuota kramtomoji guma Londono gatvėse. Kiekvieną fotografiją lydi pavadinimas tos vietos, kuri paprastai nurodoma tariantis susitikti kur nors mieste. Dėl ganėtinai neaiškių priežasčių gatvėje išspjautos kramtomos gumos kiekis skirtingose vietose yra skirtingas.

Arūnas Gudaitis

- *Susitikimo vieta*. 2002–2003

Pro savo langą menininkas nufilmavo kas vakarą kieme susirenkančią jaunuolių kompaniją, kaskart sustojančią ratu. Atrodo, kad šie vyrukai atlieka ritualą, primenantį senovines „magiškojo rato“ apeigas, ir taip užtvirtina savo kolektyvinei tapatybei būdingą išvaizdą bei elgseną. Menininkas tuose susibūrimuose išvelgia ir melancholijos bei tam tikro liūdesio, tarsi tai būtų nykstanti gentis, pamažu stumiama ir besitraukianti į paribį. (*Lietuvos dailė 2000–2010: dešimt metų*, Vilnius: ŠMC, 2010, p. 44)

Eglė Rakauskaitė

- *Mano adresas ... prekybos centras*. 2004

Ar smagu pirkti? Sutiktumėte parduoti savo pirkinius už tą pačią kainą ir pasimėgauti pirkimu dar kartą? Dvigubas malonumas už tą pačią kainą! Norite išsaugoti privatumą? Išskleiskite skėtį ir vaizdo kameros jūsų nematys. Manote, kad jūsų mėgstamą produktą gali išpirkti ir rytoj jo neberasite? – Perkelkite jį į tik jums vienam žinomą vietą. Truputis pastangų. Sėkmė garantuota.

„Epizodai su skėčiais ir produktų slėpimu nufilmuoti iš prekybos centro antrame aukšte esančios kavinės, kamerą pridengus gėlių puokšte. Videofilmų dalyviai – ŠMC parodų lankytojai. Pasiūlius filmuotis netoliese esančiame prekybos centre teko raminti dalyvaujančius, kad filmuosime ne muziejuje, o prekybos centre ir kad turime teisę išbandyti prekes (skėčius), o produktų sukeitimas vietomis – ne kriminalas. Buvome maloniai nustebinti, kai, išskleidę skėčius, nesulaukėme saugos darbuotojų dėmesio – atrodė, kad ir vaizdo kameroms, ir aplink šmirinėjantiems prekybininkams realiai tapome nematomi. Epizodas „Dvigubas malonumas už tą pačią kainą“ buvo filmuojamas paskutinis. Pradėjusios atvirai filmuoti prekybos centro viduje, su tuo metu ŠMC dirbusia Ūla buvome pastebėtos ir išprašytos, todėl pirkėjus medžiojome lauke, norėdamos sužinoti, ar žmonėms patinka pirkti, ir neva siūlėme gražinti pinigus už įsigytas prekes, kad pirkėjai galėtų sugrįžti ir vėl patirti pirkimo malonumą. Klausama buvo retoriškai: ar norėtumėte, jei galėtumėte, būtumėte... Vienas iš pirkėjų tiesiog pasakė: bet juk jūs neturėsite tiek pinigų, kad nupirtumėte mano prekes. Buvome demaskuotos: filmavome videoapklausą „klausimas–atsakymas“ ir neketinome jų prekių įsigyti.“ (Andriuškevičius A., 2007)

Vilma Šileikienė

- *Pagaminta Lietuvoje*. 2005

Fotografijų serijoje įamžinti iš menininkės draugų namų atkeliavę rankų darbo kūriniai, turintys ar kažkada turėję praktinę funkciją. Nuotraukose matomi paprasti buities rakandai primena muziejinius eksponatus, kurių metriką sudaro ne tik tikslūs objektų duomenys, bet ir asmenišką jų sukūrimo bei panaudojimo istoriją. Pavyzdžiui, „Dėželė“. *Pagaminta 1960 metais. Atvirukai, kartonas, plastikas (gautas pašalinus rentgeno nuotraukų emulsiją). Pranas piemenaudamas persišaldė, mamos sesuo nuvežė vaiką į ligoninę. Gulėdamas ligoninėje Pranas prašė, kad sesuo jam*

siųstų panaudotų atvirukų. Grįžęs namo sesei įteikė suvenyrinę dėželę, kurią pats susiuvo iš gautų atvirukų. Būdamas darbštus taip jis gynėsi nuo nuobodulio. Dabar Pranui jau virš šešiasdešimties, jo ligota ranka vis labiau dreba. (Lietuvos dailė 2000–2010: dešimt metų, Vilnius: ŠMC, 2010, p. 60)

Darius Žiūra

- *Portretai. 2005*

Kūriniai padaryti menininkui keliaujant po Lietuvos kaimo vietas ir fotografuojant mergaites, pamatytas kelionės metu. Portretai, sukurti pasitelkiant minimalias priemones, nenaudojant papildomos šviesos ir vengiant bet kokio dirbtinio realybės formavimo. Tai šiandieninės Lietuvos momentų kolekcija. Anot menininko, jis tiesiog fiksuoja tai, ką mato, stengdamasis būti maksimaliai neutralus stebimos realybės atžvilgiu ir nieko joje nekeisti. Tai unikalus tyrimas, balansuojantis tarp objektyvumo ir “dokumentinės” fikcijos.

- *Liejiny. 2008*

Tokie lydiniai yra atliejami iš monetų, kurias žmonės meta įsimintinose vietose (pavyzdžiui, Palangoje prie grafo Tiškevičiaus rūmų esančiame fontane) su viltimi dar kartą ten sugrįžti. Kalbame apie minimalistinės formos įtaigų kūrinį, savitą lūkesčių koncentraciją.

- *Selected Takes: Figure #5. 2010*

Šiai serijai pozavo kūno paslaugas teikiančios moterys, dirbančios Vilniaus geležinkelio stoties rajone. Darius Žiūra pasikvietė šias moteris į studiją ir, mokėdamas už seansą, fotografavo jas ištraukęs iš jų natūralios aplinkos. Anot menininko, aplink stotį vykstantis gyvenimas – grynas beviltiškumo, smurto, purvo ir apgaulės atvaizdas, išnaikinus kurį paradoksaliu būdu vis dėlto labai pasikeistų ir pati miesto dvasia. Darius Žiūra nepateikia savo fotografuojamųjų vardų, kartais paslepia ir veido dalis – galbūt siekdamas anonimiškumo, galbūt – dėl subjekto virtimo objektu akivaizdumo.

Gintaras Makarevičius

- *Žiemos paralelės. 2007*

„Kurti dokumentinį filmą „Žiemos paralelės“ mane paskatino socialinė Lietuvos kasdienybė. Nuo 1999 m. kurdamas dokumentinius trumpametražius filmus, nuolat domėjausi žmonėmis iš visuomenės užribio, stebėjau žemiausio socialinio sluoksnio, tačiau dirbančių žmonių gyvenimus (filmai „Naicai“, „Giminės“, „Karšta“, „Duobė“). Šiuo filmu siekiau išskelti klausimą, kokia yra iš pirmo žvilgsnio banaliausių darbo vietų kaina. Tokio filmo kūrimas – tai sąmoningas pasirinkimas stebėti tikrovę į ją nesikišant, stebint iš šalies kuo objektyvesniu žvilgsniu. Filmavimas truko visą žiemą, filmas buvo sumontuotas iš trisdešimties valandų filmuotos medžiagos. Dramatiškos situacijos, kurios gali šokiruoti su jomis niekada nesusidūrusį žiūrovą, yra keturių filmo herojų kasdienybė.

Iš pradžių ketinau kurti filmą apie žmones iš įvairių socialinių sluoksnių, bet vėliau supratau, kad svarbiausias man rūpimas klausimas – kodėl žmonės dirba darbus, kurie yra nemalonūs, psichologiškai sunkūs ir dažniausiai menkai apmokami? Filmo personažai buvo labai malonūs, šamojingi ir simpatiški žmonės, galintys dirbti ir kur nors kitur, tačiau savo noru pasirinkę tokias profesijas. Gyvūnų globos namuose, Specialiuosiuose vaikų ugdymo ir globos namuose, Užsieniečių registracijos centre ir Avarinės kelių tarnybos maršrutuose jie kasdien susiduria su dramomis, sudėtingais likimais. Išsiaiškinau, kad nė vienas jų nenorėtų keisti darbovietės.“
(„Tinklų“ premjera, prieiga per internetą:

http://www.culture.lt/7md/?leid_id=768&kas=straipsnis&st_id=7514)

Akvilė Anglickaitė

- *Aš esu menininkas*

Fotografijų serijoje parodoma menininko padėtis dabartinėje socioekonominėje situacijoje. Menininkas skaido savo tapatybę į dvi dalis – tam kad išgyventų, jis dirba „juodus“ darbus, ir tik laisvu nuo darbo laiku kuria (arba jau nebekuria), nes kūryba daugumai menininkų nėra pragyvenimo šaltinis (veikia atvirkščiai). Portretų stilistika yra nuoroda į Augusto Sanderio fotografijų seriją „Dvidešimto amžiaus žmonės“, kur nufotografuoti visų profesijų atstovai su kiekvienai priklausomais atributais – statybininkas laikantis plytas, kepėjas prie puodų, tapytojas – gatvėje, žvelgiantis į objektyvą mažliu žvilgsniu... Bet serijoje „Aš esu menininkas“ viskas šiek tiek kitaip (dvidešimt pirmas amžius?). Čia nėra aiškiai atskirtų ribų kas yra kas – menininkas yra statybininkas ar statybininkas yra menininkas...

Kęstutis Grigaliūnas

- *Mirties dienoraščiai. 2010*

Darbas kalba apie Lietuvos Respublikos piliečius nukentėjusius nuo pirmosios sovietinės okupacijos (1940-06-15 – 1941-06-22): lenkus, lietuvius, rusus, totorius, žydus, nekaltai nukankintus, sušaudytus, išvežtus į lagerius, apie jų nutrauktus gyvenimus ir sudaužytus likimus, apie mirtį ir žudymo absurdiškumą.

Jau keleri metai Kęstučio Grigaliūno domėjimosi objektu yra represinių struktūrų naudojamas fotografavimo būdas, kai asmuo fotografuojamas vienu metu iš priekio ir iš šono. „Mirties dienoraščiuose“ menininko paieškų išeities tašku tapo Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro išleistas „Lietuvos gyventojų genocido I-asis tomas: 1939–1941“, kuriame suregistruoti 30461 asmenys, vienaip ar kitaip nukentėję nuo sovietinės okupacijos. Dėl didelės darbo apimties Grigaliūnas apsiribojo sušaudytų, nukankintų, mirusių tremties vietose asmenų fotografijų Lietuvos ypatingajame archyve paieška, kurios ir tapo ekspozicijos pagrindu. Darbai atspausdinti šilkografijos technika. Ant kiekvieno iš jų autoriaus ranka užrašyta trumpa vaizduojamo asmens biografija.

Su kuriomis lietuvių menininkų iškeltomis problemomis esame betarpiškai susidūrę? Kurios jų kiekvieną asmeniškai palietė skaudžiausiai?

III dalis. Tekstas prieš vaizdą. Interpretuojame jauno lietuvių menininko U. Gelgudos sumanymą, kurio esmė – vaizdo ir teksto priešpastatymas, supriešinimas. Ramius, lyrinės nuotaikos gamtos vaizdus lydi sakiniai iš kriminalinės kronikos.

Ugnius Gelguda

- **Kriminaliniai peizažai.** 2008

Fotografijų serijoje savaip atkuriami Lietuvos dienraščių kriminaliniuose puslapiuose rasti ir atrinkti vaizdai, tiesiogiai nelaimės įvykių nevaizduojantys (greičiau jų imituojantys). Nagrinėjant lietuviškoje spaudoje pateikiamas kriminalinių pranešimų iliustracijas paaiškėja, jog atskyrus iliustruojančius vaizdus nuo žodinio pranešimo, jie tarsi tampa atsitiktiniais. Tokiuose vaizduose neužfiksuojami patys kriminaliniai įvykiai, o tik įvykių vietos arba tuos įvykius atspindintys vaizdiniai, kuriuos įmanoma atpažinti tik dėl kryptingo turinio pranešimų. Pavyzdžiui, rodomas vandens telkinys siejamas su skenduoliu, sodyba – šeimos tragedija, gamtos peizažas – rasti palaikai. (Parenpta pagal „Vartų“ galerijos informaciją.)

Šį principą ir jo poveikį galime išbandyti dviem keliais. 1. Mokytojas parenka „saldžių“ romantinės dvasios peizažų ir drastiškų sakinių iš skaudžių nelaimių. Mokiniai ieško vaizdo ir teksto sąlyčio taškų, dėlioja savo „kriminalinius peizažus“. Po to susipažįstama su U. Gelgudos projektu. Aptariamos mokinių ir menininko kūrybos paralelės. 2. Prieš užduotį nagrinėjami U. Gelgudos „Kriminaliniai peizažai“. Aptarus šio darbo idėją ir jos poveikį žiūrovui, bandoma laisvai išplėtoti šį principą, kuomet vaizdas „kalba“ apie vienus dalykus, o tekstas apie kitus. Žodžių dėka kūrinys įgyja visiškai kitą prasmę. Pavyzdžiui, lietuviškas žiemos peizažas ir užrašas „Venecija“ arba gūdus pelkynas su priedašu „Europos centras“ ir pan. Galima keliems mokiniams duoti tuos pačius vaizdus, bet skirtingus juos lydinčius sakinius. Svarbiausia, rezultatų aptarimas ir mintis, jog žodis gali keisti vaizdo suvokimą.

Žodynėlis

- ✓ **Konceptualusis menas** – postmodernistinio meno rūšis, kur didžiausias dėmesys skiriamas ne daiktinei kūrinio formai, o jo idėjoms ir sumanymams. Konceptualūs projektai tiria, kaip menas suvokiamas visuomenėje, o meno idėjos analizuojamos, pasitelkus sociologiją, filosofiją, meno kritiką, kasdienį patyrimą etc.
- ✓ **Instaliacija** – tai sudėtinis erdvinis kūrinys sukurtas konkrečiai vietai. Dažnai jį sudaro daug skirtingų elementų (skulptūrinių, tapybinių, fotografinių ir pan. objektų), kuriuos vienija bendra idėja ir panaši plastika.

Informacijos šaltiniai

1. *Akvilės Anglickaitės svetainė*, prieiga per internetą: <http://www.anglickaite.lt/?lang=lt>

2. *Būti mumija skafandre. Su Egle Rakauskaite kalbasi Alfonsas Andriuškevičius, Šiaurės Atėnai, 2003 m. rugsėjo 20 d., prieiga per internetą:*
http://www.culture.lt/satenai/?leid_id=669&kas=straipsnis&st_id=2100
3. *Dėl meno pateisinu visas priemones. Su Egle Rakauskaite kalbasi Alfonsas Andriuškevičius, Šiaurės Atėnai, 2007-05-19, prieiga per internetą:*
http://www.culture.lt/satenai/?leid_id=845&kas=straipsnis&st_id=5176
4. *Ugniaus Gelgudos svetainė, prieiga per internetą:* <http://www.ugniusgelguda.lt/>
5. *Kęstutis Grigaliūnas „Aš nežinojau mylimasai, kad bučiuoju tave paskutinį kartą (2011, Pamėnkalnio galerija), prieiga per internetą:*
<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2011-11-03-pamenkalnio-galerijoje-kestucio-grigaliuno-instaliacija-as-nezinojau-mylimasai-kad-buciuoju-tave-paskutini-karta/71496>
http://www.respublika.lt/lt/naujienos/kultura/interviu/kestutis_grigaliunas_tebejauciu_malonia_euforija/
6. *Arūno Gudaičio kūrybos pristatymas, prieiga per internetą:*
<http://www.culturebase.net/artist.php?1300>
7. *Lietuvos dailė 2000–2010: dešimt metų, Vilnius: ŠMC, 2010.*
8. *Lietuvos tarpdisciplininio meno kūrėjų sąjunga, prieiga per internetą:* <http://www.letmekoo.lt>
9. *Trispalvė, cepelinas ir kibinas. Su Audriumi Novicku kalbasi Alfonsas Andriuškevičius, Šiaurės Atėnai, 2005-05-07, prieiga per internetą:*
http://www.culture.lt/satenai/?leid_id=747&kas=straipsnis&st_id=3956
10. *Žukauskaitė A., Imaginary Identities In Contemporary Lithuanian Art, Art and Research, Vol. 2, No1, Summer 2008, prieiga per internetą:*
<http://www.artandresearch.org.uk/v2n1/zukauskaite.html>

Mokytojo užrašai ir pastabos

.....

.....

.....

3 CIKLO TEMŲ APIBENDRINIMAS. Rekomenduojama atsiskaitymo užduotis „Klausiamo palygindami“ (žr. 8.4 priedą).

4 CIKLAS. ETNOKULTŪRINIS DAILĖS ASPEKTAS

Temos

4.1. *Liaudies menas – universalus kūrybos šaltinis. Lietuvių tautodailės atspindžiai profesionaliosios dailės raidoje.*

4.2. *Tautinės reminiscencijos ir etnokultūriniai motyvai šiuolaikinėje dailėje.*

Esminiai žodžiai

Etnokultūra, liaudies menas, tautiškumas, tapatybė, lietuviškumas

Diskusijų linkmės

- Kokios visuotinos tiesos „užkoduotos“ liaudies mene?
- Kodėl etnokultūra domina šių dienų menininkus?

Uždaviniai

1. Paaikškinti tautodailės palikimo unikalumą ir jo aktualumą globalizacijos procesų kontekste.
2. Išskirti reikšmingiausias etnokultūrinės įtakos, turėjusias didžiausią poveikį Vakarų dailės raidai.
3. Analizuojant ir lyginant skirtingus pavyzdžius, nustatyti lietuvių liaudies meno ir mūsų profesionaliosios dailės paraleles.

Laukiami rezultatai. Mokiniai gebės:

1. Įvertinti etnokultūrinių tendencijų kūrybinę tąsą dabarties dailės reiškiniuose.
2. Apibendrinti liaudies meno ir primityviosios dailės raiškos patirtį modernizmo raidos kontekste.
3. Kitiškai apmąstant tautiškumo dailėje klausimą, suformuluoti šių dienų meno principus.

DVD filmų fragmentai

15.2

Rezervinė užduotis

Klasės apklausa: lietuviškumą simbolizuojantys dailės kūriniai. Kiekvienas mokinys surašo po penkis, jo manymu, labiausiai lietuvišką dvasią įkūnijančius pavyzdžius ir juos pagal svarbą įvertina balais nuo 5 iki 1 (ryškiausia pavyzdžiui daugiausia balų). Mokytojas apibendrina rezultatus ant lentos surašydamas visus paminėtus kūrinius ir suskaičiuodamas klasės duotus balus. Bendrai aptariame savo sprendimus, galvodami apie priežastis, paskatinusias susieti lietuvišką tapatybę su konkrečia menine forma.

PAMOKŲ PAVYZDŽIAI

4.1. *Liaudies menas – universalus kūrybos šaltinis. Lietuvių tautodailės atspindžiai profesionaliosios dailės raidoje.*

Uždaviniai:

- apibūdinti primityviosios dailės, japonizmo ir modernizmo raiškos paraleles,

- palyginti lietuvių liaudies meno ir profesionaliosios mūsų modernistinės dailės kūrybos principus,
- suformuluoti galimus dabarties meno manifesto postulatus.

Numatomi rezultatai. Mokiniai gebės:

- iškirti Vakarų ir Rytų meno sankirtas, cikliškus orientalizmo bangų postūmius pasaulio dailės istorijoje,
- nustatyti liaudies meno tradicijų impulsus profesionaliosios dailės sklaidoje,
- įvertinti lietuvių dabarties meno savitumą ir šiuolaikiškumą kultūrinės globalizacijos kontekste.

Vaizdinė medžiaga

- DVD filmų fragmentai: 15.2
- *Afrikos meno istorija per 5 min*, prieiga per internetą:
<http://www.5min.com/Video/Learn-About-The-History-of-African-Art-117506533>,
<http://www.youtube.com/watch?v=ZEGp7-2a7lc>
- *Afrikos kaukės*, prieiga per internetą: <http://www.africanart.com/africanmasks.aspx>
- *Pikaso „Autoportretas“*, „Avinjono merginos“ (abu 1907), prieiga per internetą:
http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/m50-60/pikaso_did.htm
- *Afrika ir jos išraiškos baldų dizaine*, prieiga per internetą:
<http://menoduobe.com/2009/07/09/afrika-ir-jos-israiskos-baldu-dizaine/>
- *Vaizduojamasis japonų menas*, prieiga per internetą: <http://web-japan.org/museum/fine.html>
- *Ukiyo-e medžio raižiniai*, prieiga per internetą:
http://www.metmuseum.org/toah/hd/ukiy/hd_ukiy.htm
- *Japonų medžio raižinys: darbo eiga*, prieiga per internetą:
http://woodblock.com/encyclopedia/entries/005_02/005_02.html
- *Vincento Van Gogo „Rožinis persikų medis“*, „Pakeltas tiltas“ (abu 1888), prieiga per internetą: http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/11_20/Vgog_did.htm
- *Japonizmas*, prieiga per internetą: http://www.metmuseum.org/toah/hd/jpon/hd_jpon.htm
- *Aborigenų medžio tapyba*, prieiga per internetą:
<http://www.aboriginalarts.co.uk/barks.htm>
- *Polinezijos skulptūra*, prieiga per internetą:
<http://www.georgeortiz.com/PACIFIC/index.html>
- *Mikronezijos skulptūra*, prieiga per internetą:
http://www.metmuseum.org/toah/hd/micr/hd_micr.htm
- *Karlas Šmitas-Rotlufas „Vyras ir moteris mėnesienoje“ (1917)*, prieiga per internetą:
http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/s70-90/smidsR_did.htm
- *Prezentacijos apie Lietuvos meną, istoriją, amatų*, prieiga per internetą:

http://www.ethnicart.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=194&Itemid=325&lang=lt

- *Virtuali Antano Gudaičio kūrybos paroda LDM (2004)*, prieiga per internetą:
<http://www.ldm.lt/Parodos/Gudaitis.htm>
- *Virtuali Viktoro Vizgirdos kūrybos paroda LDM (2004)*, prieiga per internetą:
http://www.ldm.lt/Naujausiosparodos/V_Vizgirdos_paroda.htm
- *Paroda „Klasikos ilgesys: Juozo Mikėno kūryba tarp Paryžiaus ir Lietuvos“ (2001–2, LDM)*, prieiga per internetą: http://www.ldm.lt/Naujausiosparodos/Mikeno_paroda.htm

Pasiruošimas pamokai: turinio klausimai

Kodėl ieškodami naujų meno impulsų modernistai susižavėjo Afrikos ir Japonijos daile? Kas bendra tarp primityviosios dailės ir lietuvių liaudies meno? Kuo unikali lietuvių liaudies dailė? Kodėl per amžius saugomos tautodailės tradicijos? Kokias iš jų mes perduosime savo vaikams? Dėl ko nesutaria nacionalistai ir kosmopolitai? Ar šiandienos mene svarbu tautiškai išsiskirti?

Pamokos eiga

I dalis. Žiūrėdami 15.2 filmo fragmentą apie Fridos Kalo parodos atidarymą, atkreipiame dėmesį į Meksikos kultūrai būdingas detales. Kokius etninius ženklus skiriame? Ką galime pasakyti apie giliausius pėdsakus dailės istorijoje palikusių Europos tautų – italų, prancūzų, vokiečių, ispanų, britų – meno ypatumus? Kas yra etnokultūros pamatas?

Nagrinėjame japonų, Afrikos ir Okeanijos tautų meno įtaką XX a. modernizmui (žr. japonizmo, V. Van Gogo, Pikaso, R. Šmito-Rotlufo ir kt. modernistų reprodukcijas).

II dalis. Lygindami pavyzdžius, analizuojame lietuvių liaudies meno įtaką XX a. lietuvių dailininkų kūrybai. Kuo jis artimas primityviosios dailės raiškai? Kodėl lietuvių liaudies menas iki šiol yra daugelio mūsų dailininkų įkvėpimo šaltinis?

Lietuvių tautodailės atspindžiai profesionaliosios dailės raidoje

Lietuvių liaudies meno pavyzdys	Dailininko profesionalo kūrinys
Namų ir klėčių durys, klėtys http://mkp.emokykla.lt/ars/liet_tautodaile/arc_hitektura1.htm , http://mkp.emokykla.lt/ars/liet_tautodaile/ukiniai_pastatai.htm Lovatiesės http://mkp.emokykla.lt/ars/liet_tautodaile/galerijos/aud_buit_did.htm Reljefas <i>Vienuolių darbeliai</i> http://mkp.emokykla.lt/ars/liet_tautodaile/galerijos/skulpt_rel_did.htm	Vytautas Kairiūkštis. <i>Kubistinė kompozicija</i> . 1921 http://test.svs.lt/?Daile;Article(5640);print Vladas Drėma. <i>Virėja</i> . 1928 http://exhibitions.arts.lt/blog/2010/12/14/v-drema/ Stasys Ušinskas. <i>Žmogus tarp pjūklų</i> . 1930–2 http://test.svs.lt/?Daile;Number(44);Article(651)
Koplytstulpių galerija http://mkp.emokykla.lt/ars/liet_tautodaile/galerijos/m_arch_ks_did.htm	Viktoras Vizgirda. <i>Kaimo gatvelė su koplytėle</i> . 1939 http://www.ldm.lt/Naujausiosparodos/V_Vizgirdos_par.htm

<p>Skulptūrų galerija http://mkp.emokykla.lt/ars/liet_tautodaile/galerijos/skulpt_g_did.htm</p>	<p>Antanas Gudaitis. <i>Natiurmortas su statulėle</i>. 1930 http://www.ldm.lt/Parodos/Gudaitis_1.htm Viktoras Vizgirda. <i>Dievukai</i>. 1935 http://www.ldm.lt/Naujausiosparodos/V_Vizgirdos_par.htm Leopoldas Surgailis. <i>Sielų svėrėjas</i>. 1973–1988 http://test.svs.lt/?Daile;Number(132);Article(2903)</p>
<p>Kaukių galerija http://mkp.emokykla.lt/ars/liet_tautodaile/galerijos/skulpt_k_did.htm</p>	<p>Valentinas Antanavičius. <i>Mitologinis paukštis</i>. 1997 http://www.mmcentras.lt/?id=2&lang=lt&Sid=7&style=29&dis= Leopoldas Surgailis. <i>Muzikantai</i>. 1984 http://test.svs.lt/?Daile;Number(132);Article(2903)</p>
<p>Vaizduojamosios tapybos galerija http://mkp.emokykla.lt/ars/liet_tautodaile/galerijos/tapyb_g_did.htm</p>	<p>Augustinas Savickas. <i>Mergaitė su gėlėmis</i>. 1992–9 http://test.svs.lt/?Daile;Number(98);Article(1933)</p>
<p>Grafikos galerija http://mkp.emokykla.lt/ars/liet_tautodaile/galerijos/graf_g_did.htm</p>	<p>Albina Makūnaitė. <i>Iliustracijos V. Krėvės pasakai „Perkūnas, Vaiva ir Straublys“</i>. 1966 http://menas.lnb.lt/albina_makunaite.htm Aldonos Skirutytės 1966–1973 m. grafika http://www.emokykla.lt/svetaines/DaileLietuvoje/Grafika/Skirutyte/skiru%20.htm</p>
<p>Lovatiesės http://mkp.emokykla.lt/ars/liet_tautodaile/galerijos/aud_buit_did.htm</p>	<p>Rimtautas Gibavičius. <i>Vaikystės prisiminimai</i>. 1977, 1980 http://www.culture.lt/daile/03(1)/sja.htm Kazys Varnelis. <i>Kvadratų vestuvės</i>. 1970 http://www.lnm.lt/fotos/rinkiniai/kvarnelis/b01.jpg Kazė Zimblytė. <i>Baltas</i>. 1972 http://www.lagalerija.lt/dailininkai/photo.php?pic=213&artist=41&lang=&position=1 Jūratė Bagdonavičiūtė. <i>Ženkla</i>. 2000 http://www.lagalerija.lt/dailininkai/photo.php?pic=26&artist=20&lang=&position=2 Algirdas Petrulis. <i>Vakaro garsai</i>. 2001 http://www.lagalerija.lt/dailininkai/photo.php?pic=165&artist=34&lang=&position=3</p>
<p>Šiaudiniai sodai http://www.ethnicart.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=68&Itemid=198 http://new.lietuvostautodaile.manosvetaine.lt/multisites/lietuvostautodaile/images/stories/sodai1.jpg</p>	<p>Algis Griškevičius. <i>Pavasario linksmybės</i>. 2008–9 http://algisg.lt/index.php?page=objects&language=lt</p>

III dalis. Aptariame nacionalinio savitumo klausimą kultūrinės globalizacijos kontekste. Kuo buvo reikšmingas 1932 m. ARS manifestas? Ar jis aktualus šiandien?

Interpretuojame arsininkų manifeste akcentuotas mintis apie būtinybę moderninti lietuvių dailę, plėtojant pasaulinius meno pasiekimus, ir norą išlikti savitiems, remiantis lietuvių liaudies meno palikimu. Grupėse rašome savo meno manifestą, atsižvelgdami į dabartinę lietuvių dailės

situaciją ir asmenines meno vertybes. Atsižvelgdami į mokinių grupės dydį numatome šias veiklas: laikrodininkas – kontroliuoja darbo laiką (savarankiškam darbui skiriama apie 15–20 min, vieno manifesto pristatymui ir aptarimui – apie 10 min), stebi kitų grupių veiklą; redaktorius – užrašo ir suredaguoja pagrindines mintis; oratorius – žodžiu pristato grupės manifestą viešam aptarimui; idėjų generatorius/-iai – iškelia grupės svarstymui kuo daugiau idėjų, siūlo grupės pavadinimą.

ARS manifestas, paskelbtas pirmosios *Ars* grupės parodos leidinyje-kataloge 1932 m. Kaune (iš kn.: Umbrasas J., Kunčiuvienė E., 1980, p. 200–201)

Nuogoj ir skaudžiai apleistoj dirvoje atsirandame mes. Pro amžių akinius matom toluoj didžių meno kultūrą. Smūtkeliai, pasakos, dainos. Aukšti, savo glūdumoj didžius mums pavyzdžius sukaupe, muziejų sienose jau paslėpti ar paprasto mūsų sutemų vėjo baigiami graužti, meno palaikai.

Nenutildomas troškimas darbą pradėti iš naujo. Neslepjam nuo savęs, kaip tai sunkus darbas ir kaip jaunos, dar nesukauptos mūsų jėgos.

Pasaulis, ypač mūsų tauta, pradėjo naują epochą. Po ištisų penkių šimtmečių mes vėl patenkam į Europos tautų didžiąsias kultūros lenktynes. Apsidairę aplinkui, įsitikinam, kad nebuvimas gilesnių meno ieškojimų arba seniai nudėvėtų meno formų pamėgdžiojimas mūsų meną žudo.

Mes pasiryžę šiai atgimstančios tėvynės epochai tarnauti ir kurti šios epochos stilių. Meno kūrinys – nauja gyvenimo realybė. Mes trokštame praturtinti mūsų gyvenimą naujom vertybėm.

Mes siekiame bendradarbiauti su kitom tautom, įnešdami į bendrą meno lobyną mūsų tautos dvasią atitinkančius darbus.

Pripažįstame šių dienų formalinius meno užkariavimus, nes jie teikia mums daugiau kūrybinės laisvės. Bet neuždedam savo dalyviams iš anksto nustatytų meno dogmų. Trokštame, kad kiekvienas mūsų pagal savo individualybę, pagal savo nusistatymus tarnautų mūsų krašto meno kultūrai.

Užuojauta tiems, kurie nemurmėdami net prisitaiko nusistovėjusiam skoniui.

Nemaloniam esam nustebe, matydami, kaip pataikaujama įvairiom, su menu nieko bendro neturinčiom idėjom.

Gerai numanom, kokiais keistais žvilgsniais mus sutiks. Bet vis dėlto pradėdam.

Pasirašo:

Galdikas / Gudaitis / Jonynas / Kulakauskas / Mikėnas / Samulevičius / Steponavičius / Vizgirda.

Viešai pristatome grupių darbą. Aptariame, kieno „manifestuose“ labiausiai išplėtotas arsininkų pozicija, t.y. pateikta vizija, kaip būnant šiuolaikiškiems nepranykti pasaulio meno platybėse. Iškeliamė tautinės tapatybės klausimą, kurį aiškinsimės kitą pamoką. Į(si)vertiname užduotį. Siūlomė vertinimo kriterijai / balai: už manifesto idėjų originalumą ir šiuolaikiškumą 0 – 3

balai; už manifesto kalbos vaizdumą ir tinkamai parinktą grupės pavadinimą 0 – 3 balai; už viešam aptarimui žodžiu pristatytą grupės manifestą ir atsakymus į klausimus 0 – 2 balai; už laiku atliktą užduotį 0 – 2 balai. Atskiros grupės darbo įšivertinimui siūlome „pyrago“ principą: kiekvienas narys piešia „tortą“ ir jį skirsto skirtingais „gabalais“ pagal, jo manymu, atskiro nario (ir savo) indėlį.

Žodynėlis

- ✓ Liaudies menas – kolektyvinio meno rūšis, skirta vietinės bendruomenės praktinėms bei estetinėms reikmėms tenkinti. Tai kaimo kultūros apraiška (dažniausiai valstiečių, provincijos amatininkų kūryba), kuriai būdinga išraiškos būdų paprastumas, universalumas ir tradicijų saugojimas.
- ✓ Tautodailė – liaudies meno sinonimas.
- ✓ Tautinis stilius – XIX a. pab. – XX a. pr. paplitusios idėjinės kūrybinės tendencijos, siejamos su nacionaline savimone, siekiu plėtoti etninės kultūros tradicijas ir išsaugoti tautinį savitumą.
- ✓ Primityvioji dailė – neeuropietišku kultūrų (pavyzdžiui, Afrikos, Okeanijos) dailė, kuria ypač žavėjosi modernizmo krypčių (kubizmo, ekspresionizmo etc.) atstovai.
- ✓ Japonizmas – japonų meno ir amatų įtaka Europos dailei.

Informacijos šaltiniai

1. *Aborigenu menas*, prieiga per internetą: <http://www.dreamweb.nl/englishflash.htm>
2. *Aborigenu menas tinklapyje „Aboriginal Art Online“*, prieiga per internetą: <http://www.aboriginalartonline.com/index.php>
3. *Aborigenu tapybos metodai*, prieiga per internetą: http://www.ehow.com/info_8248487_traditional-aboriginal-painting-methods.html
4. *Afrikos menas tinklapyje*, prieiga per internetą: <http://arthistoryresources.net/ARTHafrica.html>
5. *Afrikos menas tinklapyje „AfricanArt.com“*, prieiga per internetą: <http://www.africanart.com/index.aspx>
6. *Afrikos meno muziejus Niujorke*, prieiga per internetą: <http://www.africanart.org/about/>
7. *Azijos menas*, prieiga per internetą: <http://arthistoryresources.net/ARTHjapan.html#general>
8. *Azijos menas Hjustono vaizduojamojo meno muziejuje*, prieiga per internetą: <http://mfah.org/art/collections/arts-of-asia/>
9. *Azijos menas Mineapolio dailės instituto kolekcijoje*, prieiga per internetą: <http://www.artsmia.org/art-of-asia/>
10. *Internetinė svetainė „Baltų Atlantida“*, prieiga per internetą: <http://www.sarmatija.lt/index.php/>
11. *Internetinė svetainė „Ethnicart.lt“*, prieiga per internetą: <http://www.ethnicart.lt/index.php?lang=lt>
12. *Girnius J. Meno tautiškumo klausimu (1973, Aidai)*, prieiga per internetą:

- http://www.aidai.us/index.php?option=com_content&task=view&id=857&Itemid=125
13. *Japonijos menas*, prieiga per internetą: <http://arthistoryresources.net/ARTHjapan.html#japan>
 14. *Lietuvių etninės kultūros draugija*, prieiga per internetą: <http://www.etnokultura.lt/>
 15. *Lietuvos tautodailininkų sąjunga*, prieiga per internetą:
http://new.lietuvostautodaile.manosvetaine.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=84&Itemid=7
 16. *Metropoliteno muziejus Niujorke*, prieiga per internetą: www.metmuseum.org
 17. *Mokomoji dailės programa ARS 2, 3*, prieiga per internetą: mkp.emokykla.lt/ars/
 18. *Nacionalinis Afrikos meno muziejus*, prieiga per internetą: <http://africa.si.edu/index2.html>
 19. *Okeanijos menas*, prieiga per internetą: <http://arthistoryresources.net/ARTHpacific.html>
 20. *Ukiyo mokykla*, prieiga per internetą: <http://www.all-art.org/history330-5.html>
 21. Umbrasas J., Kunčiuvienė E., *Lietuvių dailininkų organizacijos 1900–1940*, Vilnius: Vaga, 1980.
 22. *Virtualus japonų meno muziejus*, prieiga per internetą:
<http://web-japan.org/museum/menu.html>

Mokytojo užrašai ir pastabos

.....
.....
.....

4. 2. Tautinės reminiscencijos ir etnokultūriniai motyvai šiuolaikinėje dailėje.

Uždaviniai:

- apžvelgti nacionalinių kultūrų atgarsius postmodernizmo dailėje,
- išskirti istoriškai-geografiškai apspręstus spalvos ir formos kodus skirtingose etnokultūrose,
- įvertinti tautinės tapatybės ženklų sistemą šiuolaikinių lietuvių menininkų kūryboje.

Numatomi rezultatai. Mokiniai gebės:

- nustatyti etnokultūrinius savitumus šiuolaikiniuose dailės kūriniuose,
- palyginti skirtingų nacionalinių kultūrų spalvų ir formų sankirtas,
- suformuluoti lietuvių tautinės tapatybės bruožus šių dienų dailės kontekste.

Vaizdinė medžiaga

- *Anisho Kapooro personalinė paroda Londono Karališkoje akademijoje (2009)*, prieiga per internetą: <http://www.youtube.com/watch?v=umVSGErfg8E>
- *Anisho Kapooro personalinė paroda Gugenhaimo muziejuje Niujorke (2010)*, prieiga per internetą: http://www.youtube.com/watch?v=R-wL06rp_hI

- *Anselmo Kieferio dirbtuvė (2011)*, prieiga per internetą:
<http://www.youtube.com/watch?v=J5tPFrthUZA&feature=related>
- *Ilja ir Emilija Kabakovai „Raudonasis vagonas“ (1991)*, prieiga per internetą:
<http://www.ilya-emilia-kabakov.com/index.php/installations/the-red-wagon/interactive-installation>
- *Ilja ir Emilija Kabakovai „Tolerancijos laivas“ (2005, 2006)*, prieiga per internetą:
<http://www.ilya-emilia-kabakov.com/index.php/installations/the-ship-of-tolerance/video>
- *Iljos ir Emilijos Kabakovų kūryba*, prieiga per internetą:
<http://www.sprovieri.com/artists/ilya-and-emilia-kabakov/>,
<http://www.deweergallery.com/artists/28/intro>, <http://www.liarumma.it/>
- *El Anatsui kūryba Blantono meno muziejuje (2011)*, prieiga per internetą:
<http://www.youtube.com/watch?v=obBGSIfHmAk&feature=related>
- *El Anatsui „Siena“ (2010)*, prieiga per internetą:
http://www.youtube.com/watch?v=oig4Vsg_8cQ&feature=related
- *Yinkos Shonibares kūryba*, prieiga per internetą:
<http://www.yinkashonibarembe.com/sculpture.html>
- *Artūro Railos projekto „Žemės galia“ fotografijos (2005–2008)*, prieiga per internetą:
<http://www.raila.lt/zemes-galia/#/5> (žr. fotografijos)
- *Darius Žiūra „Gustonių laikas“ (2004)*, prieiga per internetą:
<http://www.culture.lt/daile/04%282%29/dzl.htm>
- *Audrius Novickas „ID“ (2004)*, prieiga per internetą:
http://www.culture.lt/satenai/?leid_id=747&kas=straipsnis&st_id=3956
- *Audrius Novickas „Trispalvės dėlionė“ (2005)*, prieiga per internetą:
<http://www.cac.lt/lt/exhibitions/past/05/1378>
- *Aurelija Maknytė „Vėliava“ (2002)*, prieiga per internetą:
<http://www.maknyte.com/index.php?/darbai/veliava-2002/>
- *Konstantino Bogdano (jaun.) „Vėliava“ (2008)*, prieiga per internetą:
http://ic.ndg.lt/fileadmin/iliustracijos/dokumentai/bogdanas/didesni/Lt_veliava.jpg
- *I. Ševiakovaitės ir J. Rimkutės studija „LT identity“ (2003–2011)*, prieiga per internetą:
<http://www.studijalt.eu/lt-identity/>

Pasiruošimas pamokai: turinio klausimai

Kuomet atsiribojame nuo savo tautos istorijos ir papročių? Ar etnokultūriniai motyvai yra menininko braižo sudėtinė dalis? Kodėl šiuolaikiniai menininkai kelia tapatybės problemą? Kam reikalinga tautos atmintis? Kokių meninių idėjų galėtume pasisemti iš mūsų etnokultūros? Ar daug

tautinės simbolikos elementų mokyklos aplinkoje? Kas sieja etnokultūrą ir patriotizmą? Ar tarp menininkų yra daug patriotų?

Pamokos eiga

I dalis. Vakarų ir Rytų etnokultūrinės dëlionės. Aptariame nacionalinės kultūros atspindžius ir universalią postmodernistinių formų plėtote garsių šiuolaikinių pasaulio menininkų – Anišo Kapūro (Anish Kapoor), Anzelmas Kyferis (Anselmo Kieferio), Emilijos ir Iljos Kabakovų, El Anatsui, Jinkos Šonibarės (Yinka Shonibare) – kūryboje.

Indų kilmės skulptorius, gimęs Bombėje, A. Kapūras nuo XX a. 8 d-mečio gyvena ir dirba Londone. Jį domina įgaubti ir išgaubti paviršiai, medžiagų tvarumo problemos. Menininkas kuria instaliacijas ir objektus iš veidrodinių paviršių, rudinto plieno ir pan. Išskirtinis ankstyvųjų jo skulptūrinių objektų bruožas – ryškūs raudoni, mėlyni ir geltoni pigmentai, kurie galėtų būti laikomi indišką kultūrą pėdsaku. Trapios geometrinės formos iš „rėkiančių“ teplių smiltelių (čia galėtume prisiminti kario prieskonį) asocijuojasi ne tik su intensyvių spalvų, sutinkamų Indijos kasdienybėje, pasauliu, bet ir primena grandiozinių senovės statinių konfigūracijas.

Vokiečių tapytojas ir skulptorius A. Kyferis savo ekspresyviuose paveikluose gilina istorinę ir mitologinę tematiką. Didelio formato paveikslams, kuriuos kartais apdoroja ir kirvio smūgiais bei ugnimi, Kyferis vartoja ne tik dažus, bet ir smėlį, šiaudus, medį ir stiklą. Jo kūriniuose nuolat grįžtama prie II Pasaulinio karo tragedijos tarsi savotiškos vokiečių tautos atgailos. Pilki, rusvi žemės tonai, įspūdingos faktūros sukuria dramatinę įtampą ir skausmo atmosferą, kuri dar labiau pabrėžia žmogaus egzistencijos trapumą. Kančios ir vidinių išgyvenimų kupina A. Kyferio kūryba artima vokiečių ekspresionizmo tradicijoms.

I. Kabakovas, dar sovietmečiu iš Rusijos į Vakarus emigravęs menininkas, kartu su žmona Emilija toliau plėtoja žmogaus asmenybės bendruomenėje temines parafrazes. Jų kūriniuose nuolat grįžtama prie tarybų sistemos suformuotų paradoksų, komunistinės ideologijos atgarsių. Neatsitiktinai I. Kabakovo sociokultūrinės instaliacijos (pvz., traukinio vagonas, komunalinis butas, viešas tualetas etc.) sulaukė didžiulio susidomėjimo kaip rusų mentaliteto ir valdžios represijų atspindys.

Afrikiečių menininkų El Anatsui, J. Šonibarės kūriniuose matome egzotiškus motyvus ir sąsąskas su nacionaline tekstile. Margi raštai El Anatsui darbuose sukuriama iš išplokštintų spalvotų metalo kamštelių pabrėžia grandiozinių kompozicijų unikalumą. J. Šonibarė „žongliruoja“ nacionalinio kostiumo detalėmis, pritaikydamas jas europietišku kūrinių variacijoms. Ryškios intensyvios spalvos, akį režiantys jų kontrastai sukuria nepakartojamas ritmines struktūras.

Akcentuojame natūralų, labai betarpišką nacionalinių kultūros bruožų integravimą. Visi minėti menininkai savo tautos istorinius ir etninius motyvus organiškai susieja su šiuolaikinio meno formomis, todėl tautinius savitumus ne tiek akivaizdžiai deklaruoja, kiek išjaučia, išgyvena.

II dalis. Etnokultūriniai motyvai šiuolaikinėje lietuvių dailėje. Nagrinėjami A. Railos fotografijos, D. Žiūros ir A. Novicko video filmai, plėtojantys tautinio identiteto problemas, atskleidžiantys istoriografinius regiono savitumus. Žiūrime šiuolaikines ironiškas tautinės simbolikos (vėliavos) interpretacijas, ieškome lietuviškosios tapatybės ženklų Audriaus Novicko, Aurelijos Maknytės ir Konstantino Bogdano (jaun.) kūryboje, Ievos Ševiakovaitės ir Jolantos Rimkutės kolekcijoje „LT identity“.

Artūras Raila

- *Projekto „Žemės galia“ fotografijos. 2005–2008*

Projekto dalį sudaro septynių didelio dydžio spalvotų fotografijų ciklas: „Ažuolas“, „Pilkapis“, „Upė“, „Mokas“, „Alkas“, „Akmenys“, „Šaltinis“. Tai šventų pagoniškų simbolių galerija, kuriose fiksuojamas gamtos grožis, perteikiamas energetinis gamtos ir žmogaus santykis, erdvės ir vietos sakralumas.

Darius Žiūra

- *Gustonių laikas. 2004, video, 120 min*

Šiame projekte pateikiama 60 Gustonių (Pasvalio r., Joniškėlio sen.) kaimo gyventojų portretų, trunkančių po vieną minutę.

Audrius Novickas

- *ID. 2004. DVD filmo trukmė 5 min*

Tai lyg ir performanso (menininkas Trakų pilies fone valgo vienoje lėkštėje serviruotus didžkukulį ir kibiną) dokumentacija. Valgydamas lietuvių ir karaimų nacionalinius patiekalus, A. Novickas ieško savojo identiteto. Kūrinio autorius yra iš mišrios karaimo tėvo ir lietuviškos motinos šeimos. Jis augo lietuviškos kultūros dominuojamoje aplinkoje ir tik prieš keletą metų ėmė intensyviau domėtis karaimų kultūra, etninės bendruomenės gyvenimu. Tačiau karaimų kalba ir religija, du svarbiausi etninės savasties elementai, autoriui iki šiol lieka nepažinūs. Todėl jis kol kas lieka vartotoju ir tik iš dalies skiriasi nuo turistų ir pramogautojų, kurie atvykę į Trakus, svarbiausią karaimų bendruomenės centrą, mato turistams skirtus vartotojiškus ženklus – „Kibinai“, „Karaimai“, „Trakų pilis“, „Vytautas Didysis“, „Senoji Lietuvos didžiosios kunigaikštystės sostinė“.

- *Trispalvės dėlionė. 2005. Bolivijos, Etiopijos, Lietuvos, Gvinėjos, Kongo, Senegalo, Benino, Malio, Kamerūno, Burkina Faso valstybinės vėliavos*

Šią instaliaciją sudaro 10 skirtingų dydžių vėliavų. Jų prototipais yra tų pasaulio šalių vėliavos, kurios suformuotos komponuojant tik geltoną, žalią ir raudoną spalvas. Bolivija tapo pirmąja valstybe pasaulyje, kurioje dar 1888 m. buvo nuspręsta nacionaliniu simboliu paversti raudonai geltonai žalią trispalvę. Lietuva 1918 m. tapo trečia šalimi pasaulyje, pasirinkusia trispalvę, ir iki šiol lieka vienintele Europoje. Antrąja šalimi, iškėlusia žaliai geltonai raudoną

vėliavą, tapo Etiopija 1898 m. Tai virto įkvėpimo šaltiniu ir prototipu šeštajame-devintajame dešimtmečiuose išsivadavusioms Afrikos šalims: geltonos, žalios ir raudonos kombinaciją imta vadinti afrikietiškomis spalvomis *Pan-African Colors*. „Trispalvės dėlionė“ komponuojama vėliavas kabinant viena už kitos tam tikrais intervalais, pagal jų atsiradimo chronologiją. Kiekviena vėliava atsiradusi vėliava yra proporcingai didesnė už ankstesnę.

Aurelija Maknytė

- *Vėliava*. 2001, video ir vėliavos instaliacija

Vilniaus gatvėse piliečiams užduodamas klausimas: „kokia spalva jums labiausiai patinka: geltona, žalia ar raudona?“ Atsakantys žmonės filmuojami ir vėliau instaliacijoje rodomi viename arba trijuose monitoriuose. Remiantis atsakymų statistika, pasiūta Lietuvos vėliava, kurios spalvų proporcijos pakitusios: geltona – 25 , žalia – 51, raudona – 24 procentai. Pasiūta vėliava eksponuojama šalia rodomo interviu filmo.

Konstantinas Bogdanas (jaun.)

- *Tarpusavy sumaišytos Lietuvos vėliavos spalvos*. 2008

Šis lakoniškas tapybos darbas (drobė, akrilas, 50 x 70 cm) komentuoja ir tautinę tapatybę, ir Lietuvos tapybos tradiciją. Paveiksle trispalvės vėliavos spalvos sumaišytos į vieną – taip gauta murzina, neapibūdinamų atspalvių spalva, kuria tolygiai padengiamas drobės paviršius.

Ieva Ševiakovaitė ir Jolanta Rimkutė

- LT identity. 2003–2011 (aprašas iš menininkų svetainės, prieiga per internetą:

<http://www.studijalt.eu/lt-identity/>)

„LT identity“ – žinomiausia Ievos Ševiakovaitės ir Jolantos Rimkutės kūrybos pakraipa, aprėpianti ne tik drabužius, jų dizainą, bet ir įvairius kasdienes daiktus. Visa šiuose daiktuose atspindi dizainerių tikėjimą, jog čia ir dabar kuriame patys save – naujos tapatybės lietuvi, kurio kišenėse telpa ir pagarba praeičiai ir drąsus žingsnis ateities link. „LT identity“ suburta komanda savo darbais siekia analizuoti esamą kultūrinę Lietuvos piliečių patirtį, ieškoti naujų simbolių, šiuolaikinių tapatumo ženklų, kūrybiškai juos interpretuoti bei formuoti pozityvų Lietuvos piliečių požiūrį į save.

Koks šiuolaikinių menininkų santykis su etnokultūra? Kiek giliai juos tai domina?

III dalis. Kuo didžiuojamės? Klasės apklausa „Kokiais dailės kūriniais (arba dailininkais) lietuviai gali didžiuotis?“. Kiekvienas mokinys surašo po 5 atsakymus. Mokytojas apklausą apibendrina, įvertindamas klasės atsakymų įvairovę ir galimas jų priežastis.

Žodynėlis

- ✓ Identitetas (lot.buvimas) yra tapatybė, žmogaus arba daikto savybių visuma, pagal kurią jis yra atpažįstamas, atskiriamas nuo kitų. Pvz., tautinis identitetas, dėl kurio mokslininkai ginčijasi: vieni teigia, kad tai istoriškai nulemta asmens savybė, kiti mano, kad jis kinta, kadangi asmuo

pats gali pasirinkti savo tautiškumą. Apskritai ši sąvoka išreiškia asmens gebėjimą apibūdinti save, atsakant į klausimą „kas aš esu?“ ir gautus įvairius atsakymus derinti tarpusavyje.

- ✓ Patriotas – žmogus, mylintis savo tėvynę, atsidavęs savo tautai, pasiryžęs jai aukotis.
- ✓ Performansas – postmodernistinio meno rūšis: iš anksto apgalvotas, dažniausiai pagal griežtą scenarijų vykstantis veiksmas, kurio pagrindinė išraiškos priemonė – paties menininko kūnas.

Informacijos šaltiniai

23. Akstinaičiūtė I., Petraitytė D. *Lietuvių tautinės tapatybės simbolinių komponentų konfigūracijos, Filosofija. Sociologija, 2007 T. 18*, prieiga per internetą: <http://www.ebiblioteka.lt/resursai/LMA/Filosofija/fil72/4.pdf>
24. *Baltiškiosios kultūros tapatybės paieškos. Arūno Gelūno ir Reino Raudo pokalbis, Dailė, 2006 Nr.2*, prieiga per internetą: [http://test.svs.lt/?Daile;Number\(156\);Article\(3497\)](http://test.svs.lt/?Daile;Number(156);Article(3497))
25. *Konstantino Bogdano (jaun.) kūrybos pristatymas NDG*, prieiga per internetą: <http://ic.ndg.lt/index.php?id=263>
26. *Dailės žodynas*, Vilnius: VDA leidykla, 1999.
27. Dilytė. I. *Darius Žiūra: laiko tyrimas*, Dailė, 2004 Nr. 2, prieiga per internetą: <http://www.culture.lt/daile/04%282%29/dzl.htm>
28. Jasmontas A. G. *Asmens tautiškumas: reikmė ar poreikis. Santalka. Filosofija, 2009 T. 17*, prieiga per internetą: http://www.tpa.vgtu.lt/upload/filosof_zurn/santalka_t17_nr1_61-68_jasmontas.pdf
29. *Iļjos ir Emilijos Kabakovų svetainė*, prieiga per internetą: <http://www.ilya-emilia-kabakov.com/>
30. *Anisho Kapooro svetainė*, prieiga per internetą: <http://www.anishkapoor.com/>
31. *Anselmo Kieferio kūriniai Tate kolekcijoje*, prieiga per internetą: <http://www.tate.org.uk/servlet/ArtistWorks?cgroupid=999999961&artistid=1406&page=1>
32. *Aurelijos Maknytės svetainė*, prieiga per internetą: <http://www.maknyte.com/>
33. *Mokomoji dailės programa ARS 3*, prieiga per internetą: <http://mkp.emokykla.lt/ars/default3.htm>
34. *Artūro Railos kūrybos pristatymas (NDG informacija)*, prieiga per internetą: <http://www.ic.ndg.lt/index.php?id=190>
35. *Terminų žodynas*, prieiga per internetą: <http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/I/identitetas>

Mokytojo užrašai ir pastabos

.....

.....

4 CIKLO TEMŲ APIBENDRINIMAS. Rekomenduojama atsiskaitymo užduotis „Lyginamoji interpretacija: liaudies meno ir modernizmo krypčių įtaka XX a. 3 – 4 d-mečio lietuvių dailininkų kūryboje“ (žr. 8.5 priedą).

5 CIKLAS. DAILĖ IR MEDIJOS

Temos

5. 1. *Tarpdiscipliniškumas šiuolaikiniame lietuvių mene.*

5. 2. *Šiuolaikinės technologijos postmodernizmo dailėje.*

Esminiai žodžiai

Medijos, tarpdisciplininis menas, skaitmeninės technologijos, virtuali erdvė, interaktyvumas

Diskusijų linkmės

- Kodėl šiandien paplinta skirtingų šakų mokslo ir meno hibridai?
- Kaip naujos technologijos veikia meno idėjas ir formas?

Uždaviniai

1. Apžvelgti technologinių naujovių kryptis ir jų įtaką naujų meno formų atsiradimui.
2. Apibrėžti interaktyvaus meno poveikio lauką ir publikos dalyvavimo jame principus.
3. Analizuojant virtualios meninės erdvės apraiškas, išskirti tikrovės modeliavimo kryptis.

Laukiami rezultatai. Mokiniai gebės:

1. Apibūdinti medijų meno sklaidos bruožus ir raiškos ypatumus šiuolaikinių technologijų kontekste.
2. Paaiškinti žiūrovo elgesio priežastis stebint tradicinės ir skaitmeninės formos kūrinius.
3. Įvertinti šiuolaikinių technologijų atveriamas naujų menininko „įrankių“ galimybes.

Rezervinė užduotis

Sąvokos „medijų menas“ saulė. Centre kiekvienas mokinys užrašo nebaigtą sakinį: Sąvoka „medijų menas“ man reiškia... Aplink šią „saulę“ nubrėžia 7–8 „spindulius“, kurių gale parašo viduryje esančio sakinio pabaigą. Mokytojas rengia kolektyvinį atsakymų aptarimą.

PAMOKŲ PAVYZDŽIAI

5. 1. **tema.** *Tarpdiscipliniškumas šiuolaikiniame lietuvių mene.*

Uždaviniai:

- paaiškinti šiuolaikinio meno tendencijas, grindžiamas bendradarbiavimo idėja,
- apžvelgti kelių disciplinų jungtimi paremtus lietuvių menininkų projektus,
- apibūdinti žiūrovo dalyvavimo projekte strategijas.

Numatomi rezultatai. Mokiniai gebės:

- apibrėžti naujas šiuolaikinio meno komunikavimo galimybes,
- palyginti įvairius menininkų projektinius bandymus, pagrįstus kelių disciplinų sinteze,
- apibendrinti žiūrovo kaip aktyvaus projekto dalyvio potyrius.

Vaizdinė medžiaga

- *Robertas Antinis „Pirštų galimybės“, Atminties įspaudų saugykla“ (abu – 2002), prieiga per internetą: <http://www.ciurlionis.lt/muziejus-neregiui>,<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2008-04-04-robertas-antinis-juodo-kubo-gelmeje/3903>*
- *Robertas Antinis „Kelias“ (2007, Kauno paveikslų galerija), prieiga per internetą: <http://www.youtube.com/watch?v=oKQGWNJsox0>*
- *Nomeda ir Gediminas Urbonai „Pro-testo laboratorija“ (2005), prieiga per internetą: http://www.vilma.cc/LIETUVA/en_index.php?l=LT&mid=189*
- *Andrius Rugys „PB8_001_V, 2006“, prieiga per internetą: <http://www.pb8.lt/pb8.php?l=lt&n=289>*
- *Eglė Budvytytė, Goda Budvytytė, Ieva Misevičiūtė „The Joy Is Not Mentioned“ (2007), prieiga per internetą: <http://ic.ndg.lt/index.php?id=154>*
- *Coro Collective (Eglė Budvytytė, Goda Budvytytė, Ieva Misevičiūtė) „Raidyno pamoka“ (2009), prieiga per internetą: <http://www.smartprojectspace.net/exhibitions/59.xml?artist=1801&work=2477>*
- *Artūras Raila „Žemės galia. Mitologinis Vilnius“ (2008, ŠMC), prieiga per internetą: <http://www.raila.lt/zemes-galia/#/6> (atverti „paroda“ → „Salėje #3“)*
- *Indrė Klimaitė „Lietuviškos valgyklų kultūros atgimimas“ (2009), prieiga per internetą: <http://www.kompotas.lt/lt/>*

Pasiruošimas pamokai: turinio klausimai

Kokios socialinės problemos domina šiuolaikinius lietuvių menininkus? Su kokių sričių specialistais ir visuomenės grupėmis jie daugiausia bendradarbiauja? Kaip ir kodėl naudojamos skirtingų dalykų tyrimų patirtis? Kokiems kūrybos elementams menininkai teikia pirmenybę? Kam reikalingas tarpdisciplininis menas, kieno interesus jis tenkina? Kaip vertinti tokius meno projektus? Ar galime „pasverti“ idėją?

Pamokos eiga

I dalis. Bendradarbiavimo laukas šiuolaikiniame mene. Nusakome tarpdiscipliniškumo sąvoką. Nuo XX a. septintojo dešimtmečio išpopuliarėja menininkų bendradarbiavimo su kitų sričių kūrėjais, mokslininkais, visuomenės atstovais praktika. Taip menininkai ne tik reaguoja į socialinius bei politinius pokyčius, atrasdami naujus ryšius su meno suvokėjais, bet ir formuoja aktyvų individą, kuris dalyvaudamas šiame procese įgauna galios, išsilaisvina ir ima keisti tikrovę.

II dalis. Tarpdisciplininiai lietuvių menininkų projektai. Nagrinėjame lietuvių menininkų kūrinius ir projektus, kuriems būdingas tarpdiscipliniškumas, aptariame, kiek jų sumanymai yra aktualūs kiekvienam asmeniškai ir mūsų bendruomenei.

Robertas Antinis (visos citatos iš – Baranauskaitė A., 2008)

- *Pirštų galimybės.* 2002

„Pirštų galimybėse“ intriga – tai judesys... Tos intrigos labai mažytės: pirštas su pirštu susitinka, prasilenkia ir t. t. Situacija turi būti šmaikšti. Šiuolaikiniame mene be šmaikštumo, be sąmojo neįmanoma. Lygiai taip pat svarbus nelauktumas, netikėtumas, informatyvumas – vieno sluoksnio nebeužtenka. /.../ Man lipdant „Pirštų galimybės“, dirbtuvėje lankėsi neregė mergaitė vardu Rasa. Paprašė papasakoti ir parodyti, ką darau. Ji ne tik pamatė ir suprato, kas tai yra, bet ir sukūrė tiems pirštų judesiams savotiškas miniatiūras, noveles – tarytum siužetą teatrui.

„Pirštų galimybėms“ perprasti reikalingas laikas – kad įvyktų tam tikra jungtis, komunikacija arba, atvirkščiai, prieštaravimas. Juk patys neregiai sako: „Aš matau“. Man svarbu ne tik kad jie suprastų, apie ką kalbu, – noriu palikti vietas jų pačių mintims ir jausmams.“

- *Akys*. 2001, bendras projektas su aklaisiais vaikais

„Neregių mokykloje vaikams pasiūliau piešti po vieną akį. Pasakojau, kaip ji atrodo, jie lytėjo savo, mano akis. Mūsų bendravimas ir bandymas išsiaiškinti buvo viena meninės akcijos dalių. Tada jie ėmė durstyti tas akis brailiškai. Truputį matantys – arčiau tiesos, o tų, kurie nemato visai, sukurti abstraktūs vaizdai buvo įdomiausi... Tada tas akis suporavau ir padariau instaliaciją. Dalyvavau keliose parodose. Paskutinė vyko Bolonijoje, tarptautinėje meno mugėje. Šalia ekspozicijos buvo parašyta, kad sumanymas mano, bet projektą realizavo tokie ir tokie vaikai... Tai buvo milžiniškas renginys, dalyvavo 200 galerijų iš viso pasaulio. Aišku, kai kas tik praeidavo pro šalį, bet kiti sustodavo, o kai kurios moterys net apsiverkdavo... Tos, kurios pajuto, kad tai akli vaikai žiūri į mus.

Dalį šio ciklo darbų įsigijo vienas šiuolaikinio meno muziejus. Man tai buvo didelė satisfakcija, nes kartais reikia objektyvesnio patvirtinimo, kad kažką padarei ne veltui.“

- *Kelias*. 2007, bendras kūrinys su Kauno aklujų ir silpnaregių ugdymo centru mokine Indre Gaškaite

„Darbą „Kelias“ sukūriau kartu su šešiolikmete nerege Indre Gaškaite. 60 metrų atkarpoje vyksta mudviejų paroda-dialogas. /.../ Indrė apako keturių mėnesių. Ji gieda Gertrūdos bažnytėlė, netoli nuo mano dirbtuvės, ir kartą mudu paskyrėme pasimatymą pusiaukelėje. Žiūriu – ateina, dar už gerų dvidešimt trisdešimt metrų, o jau šypsosi. Sakau, kaip čia yra, juk stoviu vietoje ir tyliu. O Indrė man: „Aš jaučiu...“ Nežinau, kelintas tai pojūtis.“

Nomeda ir Gediminas Urbonai

2006-ųjų m. Kvandžiu (Gwangju, P. Korėja) bienalėje Nomedos ir Gedimino Urbono projektas-instaliacija „Pro-testo laboratorijos archyvas, 2005–2006“ laimėjo specialųjį prizą, skirtą užsienio menininkų darbams. Tai tęstinis projektas, kritikuojantis ir besipriešinantį viešųjų erdvių privatizavimui postkomunistinėje visuomenėje. Pagrindinė protesto „Už Lietuvą“ ašis – kova prieš „Lietuvos“ kino teatro uždarymą vėliau tapo bendruomeninio judėjimo ir pilietinės iniciatyvos

pamatu. „Pro-testo laboratorijoje“ dirbama su reikalavimo grąžinti erdvę idėja. Autorius dominanti tema yra identitetas, architektūra ir politika, bet svarbiausia – erdvė, privati ir vieša.

„Lietuvos“ kino teatre buvo inicijuota speciali laboratorija VILMA (*Vilnius Interdisciplinary Lab for Media Arts*), kuri generavo ir įrašinėjo galimas (ir negalimas) pro-testo formas.

- *Pro-testo laboratorija*. 2005 (aprašas iš projekto svetainės, prieiga per internetą:

http://www.vilma.cc/LIETUVA/en_index.php?l=LT&mid=189)

Pro-testo laboratorija ieško ir tyrinėja galimas (ir negalimas) protesto formas. Protesto kuris susikaupęs, pritvinkęs, tačiau dar neįvardintas, neišsakytas, vis dar ieškantis savo formos, formato ir balso. Protesto prieš kontrolę, mūsų pačių neįgalumą ir pasyvumą.. Protesto prieš mūsų nesugebėjimą protestuoti prieš nediskutuotiną vienos sistemos scenarijų. /.../

~~KAS~~ Pro-testo laboratorija kviečia Lietuvos piliečius pasiūlyti galimus protesto scenarijus. Scenarijaus pateikimo forma gali būti bet kokia: garso arba vaizdo interviu, tekstai, schemas, plakatai, performansai ir kitos piliečių troškimus įgyvendinančios išraiškos, galiausiai tokio scenarijaus negalimumo aplinkybės, kontekstai ir priežastys. /.../

~~KAI~~ Laboratorijos erdvėje įsikūrusią komandą sudaro būrys jaunų žmonių, studentų iš LMA mokomosios kino ir TV studijos, LMA teatro ir kino fakulteto, VU kino klubo, ASK – architektūros studentų klubo, bendruomeninio judėjimo „Erdvės mieste“, *vilma.cc*, *cac/tv* ir visų norinčių bendradarbiauti režisuojant, įgyvendinant, filmuojant ir montuojant pro-testo akcijas. Galimos „viešos erdvės grąžinimo“ akcijos: dėl „Lietuvos“, dėl „Vilniaus“, dėl „Žalgirio (baseino)“, dėl „Pionierių rūmų“, dėl „Sporto ir Kultūros (rūmų)“ ir t.t. ir t.t.

Andrius Rugys

- *PB8_001_V, 2006*

„Norėdamas išsieksportuoti pakviečiau man įtaką dariusius draugus sukurti po garso kūrinį Vilniaus miestui, vėliau juos miksavau į „vieną“... tokiu būdu aplinkos garsų įrašinėjimo metodu perkėliau į asmeninį (žmogiškąjį) lygmenį (vietoje gatvėje rastų garsų surinkau draugus ir išgrojau į gatvę)...“ – savo svetainėje (<http://www.pb8.lt/pb8.php?l=lt&n=289>) teigia menininkas.

Autorius, būdamas tarpininkas tarp projekto dalyvių, „įgarsina“ kelionę: transliuoja garso takelių kompiliaciją troleibuse, kursuojančiame specialiu maršrutu Vilniaus gatvėmis.

Coro Collective – Eglė Budvytytė, Goda Budvytytė, Ieva Misevičiūtė

- *The Joy Is Not Mentioned, Cat's Pyjamas Playing Bingo With You*. 2007 (aprašas iš NDG archyvų, prieiga per internetą: <http://ic.ndg.lt/index.php?id=154>)

Tris renginio vakarus įvairiose miesto erdvėse susikūrė migruojančios šokių aikštelės, palaikomos specialios radijo programos, kurios metu buvo leidžiama muzika, skaitomos šokių

instrukcijos ir fiktyvios naujienos. Žmonėms įsijungus radijo programą savo automobiliuose, vyksmas tarsi virusas pasklido vienu metu skirtingomis kryptimis.

Viena ŠMC salių buvo paversta atvira radijo studija, kurioje buvo galima klausyti iš anksto įrašytų radijo programų, įrašyti savo programas ar naršyti korteles su tekstų ištraukomis - konceptualiomis nuorodomis į projektą.

- *Raidyno pamoka (Vocabulary Lesson)*. 2009, videoklipas (aprašas iš ŠMC archyvų, prieiga per internetą: <http://www.cac.lt/lt/exhibitions/past/10/3990>)

Šiame kūrinyje devintojo dešimtmečio afroamerikiečių subkultūra susiduria su sovietiniu modernizmu, kurio pastatų fone *Coro Collective* atlieka savąją *vogue* šokio versiją.

Vogue yra labai stilizuotas modernus šokis, kuriame naudojamos siluetą pabrėžiančios fotomodelių bei „egiptietiškos“ pozos ir „kampuoti“, gimnastiniai kūno judesiai. Jo pavadinimas pasiskolintas iš „Vogue“ žurnalo, o pats šokis atsirado devintajame dešimtmetyje Niujorko gėjų ir transvestitų subkultūroje. Viena pagrindinių šios subkultūros sąlygų – nuolat rituališkai patvirtinamas įsitikinimas, kad asmuo gali tapti tuo, kuo įsivaizduoja esąs (kino žvaigžde, fotomodeliu ar niekuo neišsiskiriančia mokinuke), nes statusą visuomenėje didžia dalimi lemia išvaizda. Tokia logika – pavadinkime ją *vogue* logika – buvo svarbi ir kuriant šį vaizdo klipą bei dainą. Jei asmuo gali transformuotis į raidę, tada tikėtina, kad ir raidė gali transformuotis į kažką kito, o pastatai gali būti (at)kuriami vadovaujantis ne techniniais brėžiniais, o muzikine partitūra, ar ne? „Raidyno pamoka“ gali būti interpretuojama kaip pasaka, kuri dekonstruoja architektūros figūras paversdama jas sfinksinėmis raidėmis, kurios „dar tobulina savo tobulybę“.

Artūras Raila

- *Žemės galia*. 2005–2008 (aprašas iš NDG archyvų, prieiga per internetą: <http://www.ic.ndg.lt/index.php?id=190>).

A. Raila bendradarbiauja su geofizinės energijos ekspertais Vaclovu Mikailioniu ir Viliumi Gibavičiumi – alternatyvių bendruomenių, kurios siekia gilesnio aplinkos supratimo ir pažinimo, žinovais. Naudodamiesi liaudies išmintimi, jie nustato ir pažymi Žemės energetinius laukus. Menininko kviečiami, energetikai ištyrinėja meno institucijų pastatus, miestus ar kitas vietas, kuriose vyksta projektas ir sudaro energijos tekėjimo srautų jose žemėlapius. Projektą sudaro ciklas ikoninių fotografijų, kuriose fiksuojamas gamtos grožis bei gamtos ir žmogaus santykis, geofizinės energijos ekspertų sudarytas žemėlapis, pateikiantis kitoki nei mums įprasta miesto ir institucijos erdvės „perskaitymą“ ir performansas (priklausomai nuo projekto įgyvendinimo vietos).

Indrė Klimaitė

- *Lietuviškos valgyklų kultūros atgimimas*. 2009 (aprašas iš projekto svetainės, prieiga per internetą: <http://www.kompotas.lt/lt/about.php?c=1>)

Bendradarbiaudama su istorikais, rašytojais ir fotografais Indrė tyrinėja Vilniaus valgyklų istorijas ir dabartinę būklę, žvelgdama į jas kaip į socialinių santykių mezgimosi erdves. Projekto tikslas – naujoje aplinkoje parodyti ir atgaivinti mirštančią, apleistą ir prieštaringai vertinamą valgyklų subkultūrą, paskatinti žiūrovus/lankytojus domėtis, suprasti ir įvertinti praeities tradiciją ir pristatyti ją kaip kultūros vertybę šių dienų Lietuvoje. Tyrimas tampa produktu, galinčiu įnešti naujų vėjų į mados, produktų ir gyvenimo būdo dizaino sritis.

Surinkti visas valgyklas į vieną vietą – tikras iššūkis. Jei į pagalbą pasitelksite internetą ir katalogus – Vilniuje rasite vos 5 valgyklas. Todėl pasitelkę draugus, pažįstamus ir taksistus projekto komanda surinko tikrą kolekciją. Iš pradžių buvo atliekamas žvalgybinis valgyklų turas, kurio tikslas gauti kontaktus ir prisistatyti, suplanuoti kitus susitikimus, interviu, fotosesijas. Todėl kiekvienos valgyklos vėliau įvykdytas lankymas – gana tiksliai suplanuotas ir apgalvotas. Fotografei Isabelai atvykus į Lietuvą, per savaitę aplankomos apie 15 valgyklų, kiekvienoje jų praleidžiamos 2 valandos fotografuojant, ragaujant ir bendraujant su darbuotojais. Kiekviena valgykla – tai 200 nuotraukų, vienas ar net keli karšti patiekalai ir mažiausiai pusvalandis bendravimo su darbuotojais.

Viso projekto metu spėjome išgerti daugiau kaip 110 stiklinių kompoto, o tai yra beveik du kibirai saldaus ir gaivaus gėrimo. Jei sudėtume visų kalbintų virėjų darbo stažą, gautume beveik 300 metų patirties viešojo maitinimo srityje. Visiškas rekordas – 7 aplankytos valgyklos per vieną dieną. Vienas ir tas pats žmogus jose ne tik ragavo kompotą, bet ir valgė karštus patiekalus. Viso projekto metu nespėjome sunaudoti nė pusės pakuotės tablečių virškinimui skatinti. Taip pat nepriaugome nė vieno kilogramo valgydami valgyklose 2 savaites be pertraukų.

III dalis. „Mūsų protesto laboratorija“. Prieš ką mes šiandien protestuojame? Kokios būna protesto formos? Kūrybinės-praktinės užduoties tikslas – grupėmis interpretuoti protesto idėją. Siūlomos protesto kryptys: 1) švietimo reformos, 2) gyvenimas mokykloje, 3) asmenybės diskriminacija.

Žodynėlis

- ✓ Tarpdisciplininis menas – šiuolaikinio meno rūšis, plėtojanti ir integruojanti į kūrybos procesą skirtingų disciplinų metodus, žinias ir naujas technologijas. Menininkai bendradarbiauja su įvairių sričių specialistais ir mokslininkais, įtraukdami į savo projektus visuomenės atstovus.
- ✓ Kompiliacija – ne savo kūrybos (tyrinėjimo) rezultatu, dažnai tik mechaniškai sujungtu, pateikimas.

Informacijos šaltiniai

1. *Robertą Antinį kalbina Raminta Jurėnaitė (MMC info)*, prieiga per internetą:
<http://www.youtube.com/watch?v=5RHkjoH-GnY>

2. Bajarkevičius T. *Sugestyvi vienos raidės poetika. Coro Collective „Raidyno pamoka“*, Artnews.lt, 2010-06-07, prieiga per internetą: <http://www.artnews.lt/sugestyvi-vienos-raides-poetika-coro-collective-%E2%80%9Eraidyno-pamoka%E2%80%9C-6305>
3. Baranauskaitė A. „Robertas Antinis. Juodo Kubo gelmėje“, Bernardinai.lt, 2008-04-04, prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2008-04-04-robertas-antinis-juodo-kubo-gelmeje/3903>
4. *Tarpdisciplininis interneto žurnalas „Balsas“*, prieiga per internetą: www.balsas.cc
5. *Fotografijos, istorijos, žemėlapiai*, Vilnius: Mene, 2007.
6. Kreivytė L. *Instrukcija: tarpdisciplininis menas*, 7 meno dienos, 2011-04-01, prieiga per internetą: http://www.7md.lt/lt/2011-04-01/tarp_disciplinu/instrukcija_tarpdisciplininis_menas.html
7. *Lietuvos dailė 2000–2010: dešimt metų*, Vilnius: ŠMC, 2010.
8. *Lietuvos tarpdisciplininio meno kūrėjų sąjungos tinklapis*, prieiga per internetą: <http://www.letmekoo.lt/>
9. Manovich L., *Naujųjų medijų kalba*, Vilnius: Mene, 2009.
10. *Medijų kultūros balsai – teorijos ir praktikos*, Vilnius: Mene, 2009.
11. Narušytė A. *Nomeda ir Gediminas Urbonai: balsas iš juodosios dėžės*, Dailė, 2005, Nr. 1, p. 76 – 81, prieiga per internetą: [http://test.svs.lt/?Daile;Number\(44\);Article\(625\)](http://test.svs.lt/?Daile;Number(44);Article(625))
12. *Artūro Railos kūrybos pristatymas MMC*, prieiga per internetą: <http://mmcentras.lt/?id=2&lang=lt&style=&dis=&Sid=140&cv=1>
13. Šapoka K. *Keletas pastabų apie tarpdisciplininį meną*, Naujasis židinys-Aidai, 2010, Nr. 9–10, p. 334–339, <http://www.aidai.lt/?pid=5&id=662>
14. Šukaitytė R. *Medijų menas kaip mokslinė-eksperimentinė erdvė. Lietuvos, Latvijos ir Estijos atvejai XX a. pabaigoje – XXI a.*, Menotyra, 2008, Nr. 2(15), p. 50–61, prieiga per internetą: <http://www.lmaleidykla.lt/publ/1392-1002/2008/2/50-61.pdf>
15. Tumpytė D. *Aktualiojo meno raktazodžiai: tarpdiscipliniškumas, medijos ir reliacinė estetika*, Balsas.cc, 2005-10-17, prieiga per internetą: <http://www.balsas.cc/aktualiojo-meno-raktazodziai/>

Mokytojo užrašai ir pastabos

.....

.....

.....

5.2. tema. Šiuolaikinės technologijos postmodernizmo dailėje.

Uždaviniai:

- apibūdinti šiuolaikinių technologijų lauką, taikomą postmodernizmo dailėje,
- apžvelgti interaktyvių meno formų gyvavimo principus,
- apibrėžti šiuolaikinio meno kryptis, modeliuojančias tikrovę ir naikinančias prigimtinius bei kultūrinius barjerus.

Numatomi rezultatai. Mokiniai gebės:

- išskirti virtualios realybės teikiamas galimybes bei jose slypinčius pavojus ir apibūdinti technologijomis pagrįstų kūrinių meninius bruožus,
- palyginti šiuolaikinių technologijų bei tradicinės vizualiosios raiškos priemones, medžiagų bei įrankių taikymo spektrą ir įvertinti novacijų svarbą,
- aptarti mokslo (matematikos, fizikos, optikos etc.) bei šiuolaikinio meno sąsajas ir kelti idėjas dėl naujojo meno perspektyvų.

Vaizdinė medžiaga

- *Naderio Tehrani, Gedimino Urbono projektas „Liquid Archive“ (2011, Kembridžas, JAV),* prieiga per internetą: <http://gluk.lt/liquid-archive/>
- *Usmano Haque'o projektas „Open Burble“ (2006, Singapūras),* prieiga per internetą: http://www.youtube.com/watch?v=g0w7i-xkQNs&feature=player_embedded#
- *Rafaelio Lozano-Hemmerio „Articulated Intersect“ (2011, Monrealis),* prieiga per internetą: http://www.youtube.com/watch?v=caXoKOssq_w
- *Fasado „šokis“ („Kiefer Technic Showroom“, arch. Ernstas Giselbrechtas + Partner Architektur, 2008, Austrija),* prieiga per internetą: <http://www.interactivearchitecture.org/kiefer-technic-showroom-facade.html>
- *Nam June Paikas „TV Buddha“ (1974),* prieiga per internetą: <http://www.youtube.com/watch?v=8s6imG7UJ1Q>
- *Steina ir Woody Vasulka „Calligrams“ (1970),* prieiga per internetą: http://www.ubu.com/film/vasulka_calligrams.html
- *Interaktyvūs erdviniai projektai (papildoma realybė ir išmanieji įrenginiai),* prieiga per internetą: <http://www.spatialrobots.com/>
- *SENSEable City Laboratory projektas „Flyfire“ (2010),* prieiga per internetą: <http://senseable.mit.edu/flyfire/#>
- *Gruppo T. Opere Storiche (2010),* prieiga per internetą: http://www.youtube.com/watch?v=Z4bvGCkbbd0&feature=player_embedded#
- *Roberto Milesio Kempo „gyvosios“ architektūros projektas „Meta-Morphic Space“ (2006),* prieiga per internetą: <http://www.seriesdesignbuild.com/nano/main2.htm>

- *Carsten Nicolai kūrybos pristatymas, prieiga per internetą:*
<http://thecreatorsproject.com/de/creators/carsten-nicolai>
- *Interaktyvios Maurizio Bolognini instaliacijos (1988–2011), prieiga per internetą:*
<http://www.bolognini.org/foto/index1.htm#2>
- *Ester Stocker instaliacijos (2004–2011), prieiga per internetą:* <http://www.estherstocker.net/>
- *Marie Sester „Access“ (2003), prieiga per internetą:*
<http://www.youtube.com/watch?v=678EaXPekFo>
- *Rafaelio Lozano-Hemmerio „Eye Contact“ (2006), prieiga per internetą:*
<http://www.youtube.com/watch?v=FTL9DX6uz5I>,
- *Rafaelio Lozano-Hemmerio „Pulse Index“ (2010), prieiga per internetą:*
<http://www.youtube.com/watch?v=sdRWsCVAklQ>
- *Patricko Jeano kompiuterinės grafikos ir video darbas „Pikseliai“ (2010), prieiga per internetą:*
<http://www.patrick-jean.com/>
- *Julijonas Urbonas „Kalbančios durys“ (2009), prieiga per internetą:*
<http://tv.delfi.lt/video/j4yDoxGH/>, <http://tv.delfi.lt/video/gz40lmKU>
- *Nam June Paiko projektas „Fashion Avenue“ (2011, Seulas), prieiga per internetą:*
http://www.youtube.com/watch?v=YuLc53-HQ5g&feature=player_embedded
- *Usmano Haque'o projektas „Evoke“ (2007, Niujorkas), prieiga per internetą:*
http://www.youtube.com/watch?v=ZooZYrs28CE&feature=player_embedded
<http://www.haque.co.uk/evoke.php>
- *Julius von Bismarck, Benjamin Maus, Richard Wilhelmer „Public Face II“ (2010, Lindau, Bodensee), prieiga per internetą:* <http://vimeo.com/14720043>
<http://www.juliusvonbismarck.com/bank/index.php?/projects/public-face-ii/>

Pasiruošimas pamokai: turinio klausimai

Kaip meną veikia šiuolaikinė vaizdo ir garso technika? Kuo panašūs ir kuo skiriasi mūsų pojūčiai išgyvenant praeities ir dabarties meno vaizdinius? Kokios naujos technologijos leidžia menininkams ne tik fiksuoti, bet ir modeliuoti tikrovę? Koks žiūrovo vaidmuo kuriant ir suvokiant kūrinį? Kaip šiuolaikiniai menininkai, kurdami naujas meno formas, panaudoja asmeninį kompiuterį, mobilųjį telefoną ir internetą? Kuo patrauklus ir kuo pražūtingas virtualusis menas? Ar galime prognozuoti dailės ateitį?

Pamokos eiga

I dalis. Naujasis menas – koks jis? Pradedame nuo pokalbio apie proginius renginius. Kaip laukdami švenčių keičiamės mes patys, gražiname, puošiame savo aplinką? Aptariame šventinius projektus Vilniuje: 4D kvepianti pasaka „Stebuklingos Kalėdos“ (2011, Vilniaus Katedra; rengė „Gluk Media“, Mindaugas Meškauskas, Deivydas Zvonkus ir kt.), prieiga per internetą:

http://www.youtube.com/watch?v=TnlBuDuRNok&feature=player_embedded# ir 3D projekcija „Kai pasakos tampa tikrove“ (2009, Vilniaus Rotušė; rengė „Gluk Media“, „Sony Ericsson“, Simonas Sližys, Simas Chomentauskas ir kt.), prieiga per internetą:

<http://www.youtube.com/watch?v=UtuW1S0M7aY&feature=related>.

Kokiomis meninėmis priemonėmis kuriama netikėtumo atmosfera? Ar esame patyrę panašių įspūdžių, stebėdami praeities dailės kūrinius?

Nagrinėjame pasaulinius pavyzdžius – miesto erdvėse pasirodžiusius naujojo meno objektus. Žiūrime ir aptariame menininkų Naderio Tehrani, Gedimino Urbono (kartu su bendrove „Gluk Media“) 2011 m. sukurtą projektą „Liquid Archive“. Kembridže minint Masačusetso Technologijos instituto jubiliejų upėje plūduriavo didžiulis pripučiamas ekranas, ant kurio buvo projektuojamas vaizdas. Bostono ir Kembridžo svečiai bei gyventojai ne tik stebėjo pasirodymą, bet ir patys tapo jo dalyviais: žmonės savo kūnu galėjo keisti ir valdyti projekcijos vaizdą. Kitas sumanytojo ir projekto dalyvių bendro darbo pavyzdys – britų menininko, interaktyviosios architektūros ir instaliacijų kūrėjo Usmano Hako (Usman Haque) 2006 m. Singapūre pristatytas kolektyvinės kūrybos pavyzdys „Open Burble“. Didžiulį erdvinį objektą susidedantį iš specialių spalvotų balionų tarsi molekulinę struktūrą sukonstruoja, paleidžia į erdvę ir valdo ne menininkas, o projekto dalyviai-stebėtojai, t.y. patys žiūrovai. Dar vienas interaktyvaus meno miesto aplinkoje modelis, kuomet praeivis tampa meno kūrėju, atsiskleidžia 2011 m. Monrealyje įgyvendintame Rafaelio Lozano-Hemmerio projekte „Articulated Intersect“. Kiekvienas norintysis specialios „lazdos“ dėka danguje virš miesto „piešia“ švytinčių srautų linijas.

Meniniai sprendimai gali glaudžiai sietis su objekto funkcija, ypač jei kalbame apie interaktyviąją architektūrą. Charakteringas jos pavyzdys – kintančio fasado pastatas 2008 m. suprojektuotas Austrijoje. Apibendrinami technologinio meno sužadintas emocijas, apibūdiname, kas būdinga naujojo meno kūrybos procesui ir kaip jo pobūdis veikia naujas raiškos formas.

II dalis. Nuo video eksperimentų prie virtualių galvosūkių. Technologinio progreso inspiruotus meno kūrinius siejame su naujų kūrybinių medžiagų, įrankių ir valdymo priemonių atsiradimu. Aptariame menininkų, kurie vieni pirmųjų menė ėmė taikyti technologijas, kūrybą. Žiūrime korėjiečių kilmės amerikiečių menininko Nam Džiun Paiko (Nam June Paik) ir islandų bei čekų kilmės amerikiečių menininkų poros Steinos ir Vudžio Vasulkų (Steina / Woody Vasulka) darbus. Kaip tradicinį meno suvokimą keičia jų panaudotos priemonės?

Aiškinamės dabartines papildytos realybės technologijos galimybes meninėje kūryboje:

<http://www.papildytarealybe.lt/2010/10/13-nuostabiu-papildytos-realybes-vizitiniu-korteliu/>

<http://www.papildytarealybe.lt/2011/07/pirmieji-pasaulyje-pasto-zenklai-su-papildyta-realybe/>.

Žiūrime daugiau aplinkos kaitos pavyzdžių, kurie sukuriama išmaniųjų telefonų dėka, nagrinėjame interaktyvius erdvinius projektus – *SENSEable City Laboratory*, Roberto Mailso Kempo (Robert

Miles Kemp), Karsteno Nikolaj (Carsten Nicolai), Mauricio Bolonjinio (Maurizio Bolognini), Esteros Stoker (Ester Stocker), Marijos Sester (Marie Sester), Rafaelio Lozano-Hemmerio ir kt. darbai, kuriuos mokytojas atrenka, atsižvelgdamas į mokinių poreikius). Kas vienija šiuos kūrinius? Kokias plastines problemas sprendžia šiuolaikiniai menininkai? Diskutuojame apie kuriančias ir naikinančias virtualios realybės galias. Diskusijos pradžioje arba pabaigoje žiūrime jauno prancūzų menininko Patriko Žano (Patrick Jean) filmuką „Pikseliai“.

Analizuojame lietuvių dizainerio Julijono Urbono projektą „Kalbančios durys“ (2009, Vilnius, prieiga per internetą: <http://www.julijonasurbonas.lt/projects/project/talking-door/>). Ši daugialypė interaktyvaus meno/dizaino darba, tyrinėjanti durų varstymo ir slenksčio peržengimo ritualą, sudarė kelios dalys: „Skambančios durys“ (Lietuvos muzikos ir teatro akademija), „Demokratiškos durys“ (Vilniaus m. savivaldybė), „Dvejojančios durys“ (Visų Šventųjų bažnyčia), „Skaičiuojančios durys“ (Šiuolaikinio meno centras) ir „Durų įvykių dirbtuvės“ (Dizaino galerija ir parduotuvė „Daiktų viešbutis“). Projektas buvo apdovanotas prestižiniame interaktyvaus meno festivalyje „Ars Electronica“ (Austrija). Kuo įdomi šio menininko kūryba? Kas įkvepia jo sumanymus?

III dalis. Kitoks mokyklos veidas. Kaip pakeisti savo įprastą aplinką ir sukurti fantastinį reginį? Aptariame Nam Džiun Paiko video koliažą iš Niujorko gatvės vaizdų, garsių modelių portretų, kosmetikos reklamos fragmentų etc. ant Seulo daugiaaukščio, Usmano Hako iliuzinę projekciją Niujorke (žiūrovai garsais „sužadina“ spalvas), Julijaus fon Bismarko (Julius von Bismarck), Bendžamino Mausio (Benjamin Maus), Ričardo Vilhelmerio (Richard Wilhelmer) „šypsenėlę“ ant Lindau miesto švyturio (objektas specialia įranga fiksuoja tuo metu miestiečių veiduose atsispindinčią nuotaiką ir „šypsosi“ arba „liūdi“).

Kūrybinės-praktinės užduoties tikslas – parengti idėjų banką mokyklos pagrindinio fasado (ar kurio kito žinomo vietos pastato, erdvės) meninei transformacijai. Ant mokytojo padaugintų ir išdalintų nespaltotų pastatų (aplinkos) reprodukcijų nužymime būsimą objekto ar projekcijos pobūdį, vietą. Aprašome (nusakome) pagrindinę mintį ir galimus sumanymo įvykdymo būdus. Aptariame, kuri idėja aktualiausia, realiausia įgyvendinimo požiūriu.

Temą apibendriname grįždami prie diskusijos, kaip šiuolaikinėmis technologijomis paremtas menas veikia žiūrovą, kokios tokių kūrinių raidos perspektyvos. Taip vėl grįžtama prie I cikle plėtotų racionalių ir iracionalių kūrybos principų kaitos ir universalumo, dabartinės meno ir mokslo jungties aktualumo.

Žodynėlis

- ✓ Elektroninės technologijos – tai specialiosios paskirties programinių procesų visuma, skirta vaizdo bei garso signalų projektavimui, apdorojimui ir valdymui.

- ✓ Interaktyvusis menas – daugialypė, naujosiomis technologijomis grindžiama kūryba, kurioje specialių jutiklių-daviklių dėka žiūrovas tampa aktyviu kūrinio dalyviu.
- ✓ Papildyta realybė (*augmented reality, AR*) – realus, tiesiogiai ar netiesiogiai regimas pasaulis, kurio elementai yra papildyti virtualiais kompiuteriu generuojamais vaizdais. Šios technologijos pagrindinė funkcija yra sustiprinti žmogaus realybės suvokimą. Norint išbandyti papildytos realybės galimybes, jums tereikia turėti standartinį kompiuterį bei internetinę kamerą, arba pasinaudoti išmaniaisiais įrenginiais, pvz., išmaniaisiais telefonais arba planšetiniais kompiuteriais, turinčiais kameras.
- ✓ Virtuali magija – įtaigus, skaitmeninėmis technologijomis pagrįstas, galimas žmogaus sugebėjimas valdyti gamtos ir įsivaizduojamas jėgas.

Informacijos šaltiniai

1. *Apie menininką Julijoną Urboną*, prieiga per internetą: <http://www.artnews.lt/menininkai/urbonas-julijonas>
2. *Bajarkevičius T. Kriterijų tuštumoje. Iš Carsteno Nicolai parodos „Pionierius“ Šiuolaikinio meno centre, 7 meno dienos, 2011-03-18*, prieiga per internetą: http://www.7md.lt/lt/2011-03-18/daile_2/kriteriju_tustumoje.html
3. *Interaktyvaus meno festivalis „ARS Electronica 2010“*, prieiga per internetą: <http://vimeo.com/15318894>
4. *Julius von Bismarcko kūrybos svetainė*, prieiga per www.juliusvonbismarck.com/
5. *Maurizio Bolognini kūrybos svetainė*, prieiga per internetą: <http://www.bolognini.org/>
6. *Cave Automatic Virtual Environment*, prieiga per internetą: http://en.wikipedia.org/wiki/Cave_Automatic_Virtual_Environment
7. *Electronic Arts Intermix (EAI)*, prieiga per internetą: <http://www.eai.org/index.htm>
8. *Interaktyvių projektų bendrovės „Gluk Media“ svetainė*, prieiga per internetą: <http://gluk.lt/>
9. *Michaelio Foxo ir Juintowo Lino multidisciplininio dizaino svetainė*, prieiga per internetą: <http://www.foxlin.com/>
10. *Usmano Haque'o kūrybos svetainė*, prieiga per internetą: <http://www.haque.co.uk/index.php>
11. *Patricko Jeano kūrybos svetainė*, prieiga per internetą: <http://www.patrick-jean.com/>
12. *Lukasz'o Karluko kūrybos svetainė*, prieiga per internetą: <http://julapy.com/grid/>
13. *Kilikevičiūtė E. Esther Stocker – kas sieja animaciją, 3D instaliacijas ir šešiasdešimtuosius, Meno duobė, 2011-11-03*, prieiga per internetą: <http://menoduobe.com/2011/11/30/esther-stocker-%e2%80%93-kas-sieja-animacija-3d-instaliacijas-ir-sesiasdesimtuosius/>
14. *Rafaelio Lozano-Hemmerio kūrybos svetainė*, prieiga per internetą: www.lozano-hemmer.com/
15. *Medijų menas*, prieiga per internetą: <http://www.medienkunstnetz.de/mediaartnet/>

16. *Medijų meno infoteka*, prieiga per internetą:
http://www.mediatecaonline.net/mediatecaonline/SHome?ID_IDIOMA=en
17. *Naujųjų medijų kultūros centras* (Latvija), prieiga per internetą: <http://www.rixc.lv/>
18. *Carsteno Nicolai kūrybos tinklapis*, prieiga per internetą: <http://www.carstennicolai.de/>
19. *Nam June Paiko meno centras*, prieiga per internetą: <http://www.njpartcenter.kr/en/>
20. *Nam June Paiko paroda „Tate Modern“ galerijoje (2010, Londonas)*, prieiga per internetą:
<http://www.youtube.com/watch?v=sHa2kuE3J-E>
21. *Nam June Paiko video instaliacijos Smithsono Amerikos meno muziejuje Vašingtone*, prieiga per internetą: <http://www.youtube.com/watch?v=Z0zI7-sKuTc>
22. *Papildytos realybės svetainė*, prieiga per internetą: <http://www.papildytarealybe.lt>
23. *Jeffrey Shaw kūrybos svetainė*, prieiga per internetą: <http://www.jeffrey-shaw.net/>
24. *Skaitmeninio meno ir technologijų svetainė „The Creators Project“*, prieiga per internetą:
<http://www.thecreatorsproject.com/>
25. Šukaitytė R. *Elektroninio meno erdvės Lietuvoje: nuo virtualios iki laikinos medijų laboratorijos*, kn. *Formų difuzijos XX a. dailėje*, Vilnius: VDA leidykla, 2006, p. 243–251
26. *Techno-iliuzionisto Marco Tempesto svetainė*, prieiga per internetą:
<http://www.marcotempest.com/>
27. *UbuWeb: Film & Video*, prieiga per internetą: <http://www.ubu.com/film/index.html>
28. *Julijono Urbono kūrybos svetainė*, prieiga per internetą: <http://www.julijonasurbonas.lt/>
29. *Interaktyvūs „Variate Labs“ projektai*, prieiga per internetą: <http://variatelabs.com/>
30. *Video Data Bank*, prieiga per internetą: <http://www.vdb.org/>
31. *SENSEable City Laboratory grupės svetainė*, prieiga per internetą: <http://senseable.mit.edu/>
32. *Virtuali magija: Marco Tempesto pasirodymas „Stickman“*, prieiga per internetą:
<http://www.marcotempest.com/screen/PublicMediaLibraryV3/language/en>

Mokytojo užrašai ir pastabos

.....

.....

.....

5 CIKLO TEMŲ APIBENDRINIMAS. Rekomenduojama atsiskaitymo užduotis „Naujojo meno kūrinių žemėlapis“ (žr. 8.6 priedą).

Literatūra ir informacijos šaltiniai

1. Andriuškevičius A. *Lietuvių dailė: 1975–1995*, Vilnius: VDA leidykla, 1997.
2. Andriuškevičius A. *Lietuvių dailė: 1996–2005*, Vilnius: VDA leidykla, 2006.
3. Charlton B. C. *Neformaliojo vertinimo strategijos*, Vilnius: Tyto alba, 2007.
4. Čiurlionytė A. *Dailė. Vadovėlis XI–XII klasei. Pirmoji knyga*, Kaunas: Šviesa, 2007.
5. Čiurlionytė A. *Dailė. Vadovėlis XI–XII klasei. Antroji knyga*, Kaunas: Šviesa, 2007.
6. *Dailės žodynas*, Vilnius: VDA leidykla, 1999.
7. Dempsey A. *Stiliai, judėjimai ir kryptys*, Vilnius: Presvika, 2004.
8. Easley Sh-D., Mitchell K. *Vertinimo aplankas: kur, kada, kodėl ir kaip jį naudoti*, Vilnius: Tyto alba, 2007.
9. *Emisija 2004 – ŠMC*, Šiuolaikinio meno centras, 2005.
10. *Fotografijos, istorijos, žemėlapiai*, Vilnius: Mene, 2007.
11. Ignatavičienė E. *Mokyklinis dailės terminų žodynas*, Kaunas: Ugda, 2011
12. Karatajienė D., Matonis V. *Meno istorijos mokymo bei ugdymo pasitelkiant meno istoriją tikslingumas ir perspektyvos*, *Pedagogika*, 2008, Nr. 92, p. 89–94, prieiga per internetą: www.vpu.lt/pedagogika/PDF/2008/92/karatmatonis89-94.pdf
13. Kogelytė-Simanaitienė R. *Vaizdinio mokymo metodų analizė dailės istorijos pamokose*, *Tiltai*, 2006, Nr. 1, p. 73–75, prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2006~ISSN_1392-3137.N_1_34.PG_73-78/DS.002.0.01.ARTIC
14. Kudinovienė J. *Meno edukologinių tyrimų metodologijos pradmenys*, Vilnius: VPU leidykla, 2008.
15. *Lietuvos dailė 2000 – 2010: dešimt metų*, Vilnius: ŠMC, 2010.
16. Lubytė E. *Permainų svoris. Dailės vadyba Lietuvoje 1988–2006*, Vilnius: Arx Baltica, 2008.
17. Lucie-Smith E. *Meno kryptys nuo 1945-ųjų*, Vilnius: R. Paknio leidykla, 1996.
18. Manovich L. *Naujųjų medijų kalba*, Vilnius: Mene, 2009.
19. Mažeikis G., Vaitkevičienė A. *Interaktyvus ugdymo daile teorinis modelis*, *Pedagogika*, 2004, Nr. 72, p. 63–71, prieiga per internetą: www.vpu.lt/pedagogika/PDF/2004/72/mazeikis_vaitkeviciene.pdf
20. *Medijų kultūros balsai – teorijos ir praktikos*, Vilnius: Mene, 2009.
21. *Meno pažinimas: mokytojas – mokinys*, VII–XII klasėms, Vilnius: baltos lankos, 2002.
22. *Meno istorija. Nuo viduramžių iki šiuolaikinio meno*, Vilnius: Alma litera, 2006.
23. *Meno istorijos įvadas*, Vilnius: Alma litera, 2002.
24. Paterson K. *Pasiruošk... Dėmesio... Mokykl!: kaip per penkias minutes sužadinti norą mokytis*, Vilnius: Tyto alba, 2002.
25. Paulionytė J. *Vizualiojo meninio ugdymo kaitos tendencijos*, *Acta Paedagogica Vilnensia*, 2007, Nr. 19, p. 93–101, prieiga per internetą: http://www.leidykla.eu/fileadmin/Acta_Paedagogica_Vilnensia/19/93-101.pdf
26. Petty G. *Įrodymais pagrįstas mokymas*, Vilnius: Tyto alba, 2008.
27. Read H. *Trumpa moderniosios tapybos istorija*, Vilnius: Vaga, 1994.
28. Šiaučiukėnienė L., Visockienė O., Talijūnienė P. *Šiuolaikinės daktikos pagrindai*, Kaunas: Technologija, 2006.
29. Šukaitytė R. *Elektroninio meno erdvės Lietuvoje: nuo virtualios iki laikinos medijų laboratorijos*, *Formų difuzijos XX a. dailėje*, Vilnius: VDA leidykla, 2006, p. 243–251
30. Šukaitytė R. *Medijų menas kaip mokslinė-eksperimentinė erdvė. Lietuvos, Latvijos ir Estijos atvejai XX a. pabaigoje – XXI a.*, *Menotyra*, 2008, Nr. 2(15), p. 50–61, prieiga per internetą: <http://www.lmaleidykla.lt/publ/1392-1002/2008/2/50-61.pdf>
31. Targamadžė V., Nauckūnaitė Z. *SOLO taksonomija kaip mokinių rašinių vertinimo priemonė*, *Acta Paedagogica Vilnensia*, 2009, Nr.22, p. 65–75, prieiga per internetą: http://www.leidykla.vu.lt/fileadmin/Acta_Paedagogica_Vilnensia/22/65-75.pdf

32. Teresevičienė M., Bulajeva T., Čepienė A., Lepaitė D., Zuzevičiūtė V. *Studijų programų atnaujinimas: kompetencijų plėtotės ir studijų siekinių vertinimo metodika*, Vilnius: VU, 2011, prieiga per internetą: http://www4066.vu.lt/Files/File/Studiju%20programu%20atnaujinimas_kompetenciju%20pletotes%20ir%20studiju%20siekinu%20vertinimo%20metodika.pdf
33. Vismantienė R. *Dailės mokymas – laisva kūryba ar žinių perteikimas: mokytojų ir mokinių požiūris*, *Pedagogika*, 2005, Nr. 78, p. 48–54, prieiga per internetą: <http://www.vpu.lt/pedagogika/PDF/2005/78/vismantiene.pdf>
34. *Vizualioji meno istorija*, Kaunas: Šviesa, 2007.

Vaizdinės medžiagos šaltiniai

1. Avangardinis garso, video ir skaitmeninis menas *UbuWeb*, prieiga per internetą: www.ubu.com
2. *Britų nacionalinė galerija*, prieiga per internetą: <http://www.nationalgallery.org.uk/>
3. *Dailės enciklopedija*, prieiga per internetą: www.artcyclopedia.com
4. *Dailės istorijos enciklopedija*, prieiga per internetą: www.arthistory.about.com
5. *Delfi kultūros dokumentika*, prieiga per internetą: <http://tv.delfi.lt/category/9/>
6. *Dokumentiniai filmai apie dailę (anglų k.)*, prieiga per internetą: http://art.docuwat.ch/videos/?channel_id=0&skip=0&subpage=channel
7. *Dokumentiniai filmai apie dailę (anglų k.) „Smarthistory videos“*, prieiga per internetą: <http://smarthistory.khanacademy.org/videos.html>
8. *Meno kūrinio įvertinimas*, prieiga per internetą (oficialus APPLE bendrijos tinklapis): <http://www.applequest.org/main-lt/Patarimai/Daile/Daile.html>
9. *Gugenheimo muziejus*, prieiga per internetą: <http://www.guggenheim.org>
10. *Heilbruno meno istorijos chronologija*, prieiga per internetą: www.metmuseum.org/toah
11. *Lietuvos kultūros periodika, muziejai, galerijos*, prieiga per internetą: www.culture.lt
12. *Metropoliteno muziejus Niujorke*, prieiga per internetą: www.metmuseum.org
13. *Modernaus meno centras*, prieiga per internetą: <http://www.mmcentras.lt/>
14. *Modernaus meno muziejus Niujorke*, prieiga per internetą: www.moma.org
15. *Mokomosios dailės programos ARS*, prieiga per internetą: mkp.emokykla.lt/ars/
16. *Nacionalinė dailės galerija*, prieiga per internetą: <http://ic.ndg.lt/index.php?id=101&L=0>
17. *Olga's Gallery*, prieiga per internetą: <http://www.abcgallery.com>
18. *Pasaulio muziejai nuo antikos iki modernizmo*, prieiga per internetą: <http://www.googleartproject.com/>
19. *Pompidou kultūros ir meno centras Paryžiuje*, prieiga per internetą: www.centrepompidou.fr
20. *Saatchi galerija*, prieiga per internetą: www.saatchi-gallery.co.uk
21. *San Francisko modernaus meno muziejus*, prieiga per internetą: <http://www.sfmoma.org/>
22. *Teito galerija Didžiojoje Britanijoje*, prieiga per internetą: www.tate.org.uk
23. *Vilniaus paveikslų galerija*, prieiga per internetą: <http://www.ldm.lt/VPG/Ekspozicija/lt/index.html>
24. *XX–XXI a. menas „The Pace Gallery“*, prieiga per internetą: <http://thepacegallery.com>

DVD filmų fragmentai

Bendra 21 filmo 39 epizodų trukmė – 64 min

1. *BBC: Leonardo*

Metai, šalis, žanras: 2003, Didžioji Britanija, dokumentinis, BBC kolekcija

Epizodo trukmė	Trumpas veiksmo apibūdinimas	Pastabos
1.1. 2 min 46 s	Leonardo gimtinė – Vinčio mielis. Jis – nesantuokinis sūnus, kairiarankis. Vienas iš pirmųjų šiuolaikinių mąstytojų, kuri dominą jį supantis pasaulis, ypač skrydžio stebuklas. Kūdikystės ir paukščio prie lopšio prisiminimas. Skraidymo mašinių brėžiniai.	Vertimas iš rusų k.

2. *BBC: Mysteries of Hieronymus Bosch*

Režisierius: Nikolas Baumas

Metai, šalis, žanras: 1981, Didžioji Britanija, dokumentinis, BBC kolekcija

Epizodo trukmė	Trumpas veiksmo apibūdinimas	Pastabos
2.1. 1 min 03 s	Kas pavaizduota paveiksle „Linksmųjų sodas“?	Vertimas iš rusų k.
2.2. 1 min	Elgetavimo verslas viduramžiais. Boscho elgetų piešiniai. Neviltis ir neturtas.	
2.3. 47 s	Girtuoklystės nuodėmė „Linksmųjų sodo“ paveiksle (dešinioji „pragaro“ dalis).	

3. *El Grekas / El Greco*

Režisierius: Yannis Smaragdis

Metai, šalis, žanras: 2007, Graikija, Ispanija, biografinė drama

Epizodo trukmė	Trumpas veiksmo apibūdinimas	Pastabos
3.1. 2 min 59 s	Ticiano dirbtuvėje. Ticianas tapo, kalbasi su svečiais iš Ispanijos. Į El Greką atkreipia dėmesį besisvečiuojantis ispanų šventikas.	Vertimas iš anglų k.

4. *Karavadžas / Caravaggio*

Režisierius: Derekas Jarmanas

Metai, šalis, žanras: 1986, Didžioji Britanija, istorinė-biografinė drama

Epizodo trukmė	Trumpas veiksmo apibūdinimas	Pastabos
4.1. 1 min 52 s	Pozuojanti mergina. Naturmorto detalės – perlų vėrinys ir auskarai, vyno ąsotis. Karavadžas tapo. Pameistrys ruošia pigmentus.	Vertimas iš anglų k. Vos pora žodžių.

5. *Rembrantas. 1669-ųjų portretas / Rembrandt. Fecit 1669*

Režisierius: Jos' Stellingas

Metai, šalis, žanras: 1977, Nyderlandai, istorinė-biografinė drama

Epizodo trukmė	Trumpas veiksmo apibūdinimas	Pastabos
5.1. 38 s	Teptukų, dažų gaminimo, drobės parengimo procesas.	Be žodžių.
5.2. 1 min 05 s	Rembrantas iš Leideno atkeliauja į Amsterdama. Žiūri kitų olandų paveikslus, pastebi Saskiją.	
5.3. 59 s	Vienišas stovi bažnyčioje. Paskutinis autoportretas.	

6. *Mergina su perlo auskaru / Girl with a Pearl Earring*

Režisierius: Peteris Webberis

Metai, šalis, žanras: 2003, JAV, istorinė drama

Epizodo trukmė	Trumpas veiksmo apibūdinimas	Pastabos
6.1. 2 min 01 s	Vermeras parodo tarnaitėi <i>camera obscura</i> .	Vertimas iš anglų k.
6.2. 1 min 49 s	Aiškina merginai paveikslo eskizą, šviesos kritimą.	

7. *Gojos šmėklos / Los fantasmas de Goya / Goya's Ghosts*

Režisierius: Milošas Formanas

Metai, šalis, žanras: 2006, Ispanija, istorinė drama

Epizodo trukmė	Trumpas veiksmo apibūdinimas	Pastabos
7.1. 1 min 02 s	Goja tapo karalienę ant žirgo.	Vertimas iš anglų k.
7.2. 2 min 28 s	Spausdina savo raižinius. Darbo procesas.	Be žodžių

8. *Geltonas namas / The Yellow House*

Režisierius: Chrisas Durlacheris

Metai, šalis, žanras: 2007, Didžioji Britanija, biografinė drama

Epizodo trukmė	Trumpas veiksmo apibūdinimas	Pastabos
8.1. 2 min 33 s	Van Gogas ir Gogenas kartu tapo gamtoje.	Vertimas iš anglų k.
8.2. 56 s	Abu tapo vienas kito portretus dirbtuvėje.	Be žodžių.

9. *Vincentas ir Teo / Vincent & Theo*

Režisierius: Robertas Altmanas

Metai, šalis, žanras: 1990, Didžioji Britanija, biografinė drama

Epizodo trukmė	Trumpas veiksmo apibūdinimas	Pastabos
9.1. 2 min 37 s	Van Gogas tapo saulėgražų lauke, sunaikina savo paveikslą. Sėdi išsekęs savo kambarielyje prie keletą kartų pertapytų saulėgražų.	Be žodžių.

10. *Klimentas / Klimt*

Režisierius: Raúlis Ruizas

Metai, šalis, žanras: 2006, Prancūzija, Vokietija, Didžioji Britanija, Austrija, drama

Epizodo trukmė	Trumpas veiksmo apibūdinimas	Pastabos
10.1. 1 min 41 s	Auksuoja darbą, kalbasi su mylimąja.	Vertimas iš anglų k.
10.2. 1 min 4 s	Piešia kartu su E. Šyle.	

11. *Mulen Ružas / Moulin Rouge*

Režisierius: Johnas Hustonas

Metai, šalis, žanras: 1952, Didžioji Britanija, melodrama, miuziklas

Epizodo trukmė	Trumpas veiksmo apibūdinimas	Pastabos
11.1. min 15 s	A. Tuluz-Lotrekas spaustuvėje spausdina afišas. Išbando litografijos naują būdą.	Vertimas iš anglų k.
11.2. 37 s	Meistriškai eskizuoja cirke.	Be žodžių

12. *Modiglianis / Modigliani*

Režisierius: Mickas Davisas

Metai, šalis, žanras: 2004, JAV, Prancūzija, Vokietija, Italija, Didžioji Britanija, drama

Epizodo trukmė	Trumpas veiksmo apibūdinimas	Pastabos
12. 1. 1 min 14 s	Modiljanis tapo mergaitės portretą, susiginčija su jos mama, paveikslo užsakove.	Vertimas iš anglų k.

13. *Išlikti su Pikaso / Surviving Picasso*

Režisierius: Jamesas Ivory's

Metai, šalis, žanras: 1996, JAV, biografinė drama

Epizodo trukmė	Trumpas veiksmo apibūdinimas	Pastabos
13.1. 1 min 34 s	Pikastas tapo. Darbo procesas.	Be žodžių.
13.2. 32 s	Vežasi vaiką į sąvartyną, kuria skulptūras iš metalo laužo.	Vertimas iš anglų k.
13.3. 36 s	Pikastas dekoruoja keramiką.	Be žodžių.

14. *Andalūzijos šuo / Un Chien Andalou*

Režisierius: Luisas Buñuelis

Metai, šalis, žanras: 1928, Meksika, Prancūzija, siurrealistinė fantazija

Epizodo trukmė	Trumpas veiksmo apibūdinimas	Pastabos
14.1. 41 s	Vyras su skustuvu rankoje. Pilnatis. Pjauna moteriai akies vyzdį.	Be žodžių.
14.2. 39 s	Skruzdės delne.	
14.3. 1 min 6 s	Vyriškis moters akivaizdoje kambaryje tempia du fortepijonus su gyvulių dvėseną ir vienuoliais.	

15. *Frida*

Režisierius: Julie Taymor

Metai, šalis, žanras: 2002, JAV, Kanada, Meksika, biografinė drama

Epizodo trukmė	Trumpas veiksmo apibūdinimas	Pastabos
15.1. 1 min 41 s	Frida iš sielvarto geria ir kerpasi plaukus.	Beveik be žodžių.
15.2. 1 min 36 s	Kalo parodos atidarymas. Kalba Rivera, atvyksta lovoje gulinti Frida.	Vertimas iš rusų k.

16. *Polokas / Pollock*

Režisierius: Edas Harrisas

Metai, šalis, žanras: 2000, JAV, biografinė drama

Epizodo trukmė	Trumpas veiksmo apibūdinimas	Pastabos
16.1. 1 min 39 s	Polokas dirbtuvėje užtapa savo darbą. Pastebi nuvarvantį baltą dažą. Pradedą varvinti ant grindų. Kuria veiksmo tapybą.	Be žodžių.

17. *Endis Varholas: dokumentinis filmas / Andy Warhol: A Documentary Film*

Režisierius: Ric'as Burnsas

Metai, šalis, žanras: 2006, JAV, dokumentinis, *PBS American Masters* kolekcija

Epizodo trukmė	Trumpas veiksmo apibūdinimas	Pastabos
17.1. 5 min 17 s	Varholo „Mao“, užsakomieji portretai. Darbo procesas. Varholo „Paskutinė vakarienė“.	Vertimas iš anglų k.

18. Meilė – tai velnias / Love Is the Devil: Study for a Portrait of Francis Bacon

Režisierius: Johnas Maybury's

Metai, šalis, žanras: 1998, Didžioji Britanija, biografinė drama

Epizodo trukmė	Trumpas veiksmo apibūdinimas	Pastabos
18.1. 1 min 58 s	Beikonas tapo tuščioje erdvėje, plieskiant vienišai elektros lemputei. Brėžia kompozicijos ratą. Nervingai rausiasi tarp senų iškarpų ir foto. Tapo rėkiančią galvą.	Be žodžių.

19. Baskija / Basquiat

Režisierius: Julianas Schnabelis

Metai, šalis, žanras: 1996, JAV, biografinė drama

Epizodo trukmė	Trumpas veiksmo apibūdinimas	Pastabos
19.1. 43 s	Baskija naktį rašo grafitus, dangaus – banglentės kaip vizijos motyvas.	Be žodžių.
19.2. 1 min 46 s	Varholui parduoda miniatiūras restorane.	Vertimas iš anglų k.
19.3. 2 min 16 s	Išnuomotoje dirbtuvėje kuria didelio dydžio darbus. Darbo procesas.	

20. Endis Goldsvortis / Andy Goldsworthy - Rivers and Tides: Working With Time

Režisierius: Thomas Riedelsheimeris

Metai, šalis, žanras: 2003, New Video Group, JAV, dokumentinis

Pastaba. Filmas iš Šiuolaikinio meno centro archyvu.

Epizodo trukmė	Trumpas veiksmo apibūdinimas	Pastabos
20.1. 1 min 50 s	Akmenų „vapsvos“ lizdas vandenyje ir laukuose.	Beveik be žodžių.
20.2. 3 min 00 s	Guli po lietumi, kuria kompoziciją iš pienu.	Vertimas iš anglų k.

21. Zefiro Torna. Scenes from the Life of George Maciunas.

Režisierius: Jonas Mekas

Metai, šalis, žanras: 1952–1978, JAV, dokumentinis

Pastaba. Filmas iš Jono Meko vizualiųjų meno centro archyvu.

Epizodo trukmė	Trumpas veiksmo apibūdinimas	Pastabos
21.1. 2 min 24 s	Ištrauka iš Jono Meko 1977 m. balandžio 16 d. dienoraščio. Apie Jurgio Mačiūno tėvynę, pažiūras.	Vertimas iš anglų k.
21.2. 1 min 16 s	Ištrauka iš Jono Meko 1978 m. sausio 28 d. dienoraščio. Apie Jurgio Mačiūno vedybas ir ligą.	

1. 1. Dvidešimt klausimų apie meno kūrinį*

*parengta pagal Dr. Prabha Sahasrabudhe *Dvidešimt klausimų apie meno kūrinį praktiniams menotyro užsiėmimams*,
prieiga per internetą: <http://www.applequest.org/main-lt/Patarimai/Daile/Daile.html>

I. Apibūdinimas: vizuali apžvalga.	
1. Ką matote? Kaip apibūdintumėte šį meno kūrinį žmogui, negalinčiam betarpiškai jo stebėti?	
2. Ar galite įvardinti šiame kūrinyje pavaizduotus daiktus, vietas ir žmones?	
3. Kaip apibūdintumėte šiame kūrinyje esančias formas, erdvę, spalvas bei faktūrą? (Parinkite po keletą būdvardžių.)	Formos: Erdvė: Spalvos: Faktūra:
4. Ar galima suprasti, į ką šiame kūrinyje buvo sutelktas dėmesys? Kas labiausiai įsiminė?	
5. Gal šis kūrinys jums primena ką nors anksčiau matytą arba išgyventą?	
II. Sandara: formalūs santykiai, atskirų dalių išdėstymas ir dermė.	
1. Kokias medžiagas ir techniką panaudojo menininkas, kurdamas šį meno kūrinį?	
2. Kokios raiškos priemonės dominuoja ir yra svarbios šiame kūrinyje?	
3. Ar autorius kaip nors ypatingai panaudojo šias meninės raiškos priemones: taškus ir linijas; dėmesį; šviesą ir šešėlius; spalvas ir koloritą; faktūrą ir tekstūrą?	
4. Ar šis kūrinys subalansuotas? O gal jis chaotiškas, trikdantis? Kas yra tos jam būdingos tvarkos arba chaoso priežastis: simetrija ar asimetrija, statika ar dinamika, kontrastas ar niuansas?	
5. Ar šis darbas techniškai atliktas? Kuo galite pagrįsti savo nuomonę dėl atlikimo kokybės?	
III. Interpretavimas: tema ir prasmė.	
1. Koks bendras jūsų įspūdis apie šį kūrinį? Kaip manote, apie ką šis darbas?	
2. Kokias mintis autorius siekė pažadinti mumyse? Kodėl autorius sukūrė šį kūrinį? Kokį pavadinimą duotumėte šiam darbui?	
3. Kaip manote, ar autoriui pasisekė išreikšti savo mintis?	
4. Ką jaučiate stebėdami šį kūrinį? Kas žadina šiuos jausmus: tema, koloritas, formos ar autoriaus technika?	
5. Ar be to, kas matoma ir akivaizdu, autorius nepanaudojo kitų simbolių, prasminių kodų? Ar norėtumėte daugiau sužinoti apie šį kūrinį?	
IV. Vertinimas: patirtimi grįstas sprendimas, kritikų nuomonė.	
1. Pritartumėte ar nepritartumėte nuomonei, kad šis kūrinys yra vykęs? Pagrįskite savo nuomonę.	
2. Ar šis kūrinys žadina jūsų norą pamatyti daugiau šio autoriaus darbų? Kodėl?	
3. Ar palyginus su kitais to laikmečio kūriniais, šis darbas yra reikšmingas?	
4. Kaip jūs vertintumėte šį kūrinį (pavyzdžiui, dešimties balų skalėje)? Ar norėtumėte, jeigu galėtumėte, turėti šį kūrinį?	
5. Ar jūs sutiktumėte su tuo, ką kiti pasakė apie šį kūrinį?	

1. 2. Kūrinio aprašo pagal klausimyną pavyzdžiai

Vladas EIDUKEVIČIUS

Kauno vaizdas nuo Žaliakalnio. 1933, drobė, aliejus, 87 x 150, LDM

„Kauno vaizdas nuo Žaliakalnio“ – tai ryškus V.Eidukevičiaus kūrinys, kuris kiekvienam žiūrovui sužadina žvalumo jausmą. Tai paveikslas, kuriame pavaizduota Kauno panorama. Jame galima matyti miesto stogus, žalumą. Dešiniajame paveikslo kampe labai neįprastai įkomponuoti vaikai. Saulės apšviesti jų veidai suteikia kūriniumi keistumo. Kita vertus, kaip nuo jų figūrų mūsų žvilgsnį patraukia atsiveriančios miesto tolimos.

Vieta yra aiški dėl kūrinio pavadinimo – tai Kaunas. Daiktai vaizduojami paveiksle yra visa miesto perspektyva, namų stogai, suoliukas... Žmonės – tai du su vaizdu susiliejančios, tad lyg ir niekuo neišsiskiriančios vaikai.

Formos visame paveiksle yra tvirtos, apibendrintos, nedetalizuotos, kai kur šiek tiek susiliejančios... Erdvė – plati, atvira. Spalvos – intensyvios, „pažadinančios“. Faktūra – iškilė, suteikianti erdvės pojūtį.

Manau, jog kūrinyje visas dėmesys skiriamas miesto peizažui, žinoma, jis ir išimtinė labiausiai. Taip pat „nukirstos“ vaikų figūros kūrinio kampe labai patraukia dėmesį, sudomina paveikslu.

Dailininkas Vladas Eidukevičius tapė ant drobės aliejiniais dažais. Jis dirbo gan plačiais, laisvais potėpiais, naudodamas daug dažo, nebijodamas tirštai tapyti.

Bendram skaisčios saulės apšvietimui ir atsiveriančios erdvės išpūdžiui perteikti V. Eidukevičius pasitelkia ryškias spalvas ir skambų koloritą, šviesos ir šešėlių kontrastą... Tai suteikia kūriniumi šilumos, jaukumo, gaivos.

Šis paveikslas nėra labai suskaidytas ar chaotiškas, bet jis nėra ir aiškus, simetriškas. Namai yra išsimėtę į skirtingas puses, skiriasi jų spalvos, formos, potėpiai. Taip pat paveikslas nėra ir kontrastingas – jame vyrauja panašios žalios, gelsvos, rusvos, raudonos, melsvos, violetinės spalvų gamos koloritas.

Žinoma, kad kūrinys yra techniškai nutapytas. Kitaip jis nekabėtų Nacionalinėje dailės galerijoje. O jeigu kalbėti apie potėpius, visą paveikslą bendrai, tai, mano manymu, jis atliktas puikiai. Visi paveikslo lopinėliai yra ištapyti labai kruopščiai. Visi šešėliai ir kitos detalės taip pat labai aiškiai suprantamos.

Man šis paveikslas labai mielas, malonus širdžiai. Vaikų veidai, saulės šviesa, miestas iš viršaus, viskas atrodo labai jaukiai.

Manau, jog autorius ir norėjo sužadinti malonų, šiltą jausmą. Galbūt norėjo, kad žmonės pamatę vaikus tą saulėtą dieną, prisimintų savo vaikystę. Kūrinio pavadinimas labai atspindi visą paveikslo vaizdą, nenorėčiau jo keisti.

Taip, autoriui pavyko išreikšti savo mintis: jis norėjo parodyti miestą, siekė perteikti šilumą – tai ir padarė.

Matydama paveikslą, kaip jau rašiau, jaučiu šilumą, kurią perteikia „saulėtos“ kūrinio spalvos.

Paveiksle yra pavaizduota labai aiški tema – miestas, gamta, vaikai. Kiekviename kūrinyje autorius įrašo savotišką potekstę, gal tai jo gimtasis ar labai artimas jam miestas, todėl jis vaizduoja save, kaip mažą vaiką, žiūrintį į stogus iš viršaus. Galbūt tiesiog vaizduoja tas ryškias, pilnas spindulių vaikystės dienas. Bet tai tik spėjimai... Mane labai sužavėjo tos spalvos, tema, labai norėčiau pamatyti daugiau V. Eidukevičiaus darbų, juos palyginti.

Pritariu nuomonei, kad šis paveikslas yra pavykęs. Asmeniškai man jis vykęs dėl to, jog yra labai ramus ir mielas širdžiai.

Manau, kad tais laikais, kai paveikslas buvo nutapytas, kaip ir visada, buvo dar daugybė kitų, taip pat be galo įdomių darbų, taigi, greičiausiai jis nebuvo labai reikšmingas.

Vertinčiau, žinoma, 10! Ir be abejonės norėčiau turėti tokį nuostabų kūrinį!

Nesu girdėjusi kitų nuomonės apie šį paveikslą, bet esu įsitikinusi, kad ji tokia pat gera, kaip ir mano.

Dagnė P., 17 m.

VYTAUTAS KAIRIŪKŠTIS

Sėdinti moteris. 1930, drobė, fanera, aliejus, 41 x 37,5, LDM

I. Apibūdinimas: vizuali apžvalga.

- 1. Tai, visų pirma, čia yra naudota kubistinė maniera, labai spalvinga kompozicija, ir iš tų kubų matosi aiškiai susidariusi forma, kurią dailininkas norėjo perteikti.*
- 2. Taip, čia matau sėdinčią moterį.*
- 3. Viskas yra sudėliota paeiliui ir visos figūros sudaro bendrą vaizdą, todėl mane tai veikia ir įdomu žiūrėti.*
- 4. Kaip jau sakiau, dailininkas norėjo iš atskirų figūrų, mažų dalelių sudaryti vieną bendrą vaizdą.*
- 5. Darbas nieko iš anksčiau matyto neprimena.*

II. Formalioji analizė: santykiai, išdėstymas, kompozicija (kaip dera atskiros dalys)

- 1. Šis paveikslas yra nutapytas aliejiniais dažais ant drobės ir faneros.*

2. Iš tolo pažiūrėjus, atrodo, kad kiekviena forma yra palindusi po kita, ir taip sudaroma viena graži figūra.
3. Autorius panaudojo tiesias, aiškias linijas, geometrines formas, keisdamas jų dydžius, parinko šviesių šiltų ir truputį šaltos spalvos.
4. Šiame paveiksle viskas sudėliota tvarkingai, bet yra vietų, kuriose aš nesuprantu, kur galai sueina. Gal dailininkas specialiai norėjo taip padaryti? Taip pat čia naudojamas kontrastas. Po moterimi išžiūriu tarsi krėslą, kuris pabrėžia sėdinčios figūros vaizdą – nuo to kilęs kūrinio pavadinimas.
5. Aš manyčiau taip: šis paveikslas yra išbaigtas, jame atsispindi kubistų naudotos linijos ir formos.

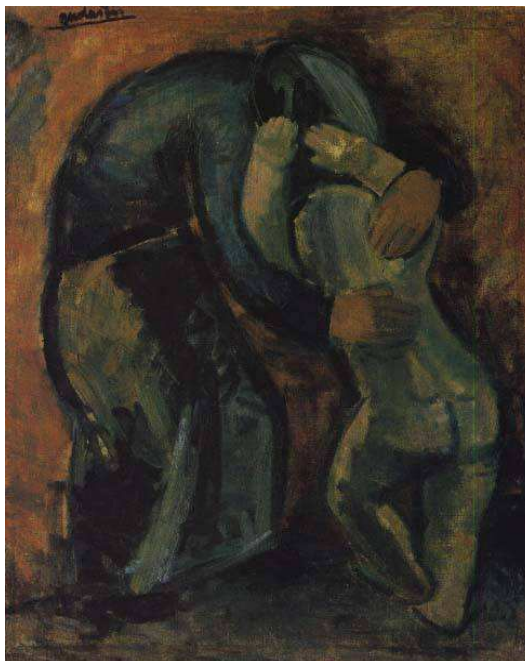
III. Interpretavimas: tema ir reikšmė

1. Manau, kad autorius norėjo atvaizduoti sėdinčią moterį, ir man patiko neįprastos formos.
2. Net neįsivaizduoju, ką dailininkas norėjo mumyse pažadinti... Galbūt siekė priversti mus mąstyti, kad kiekvienas išžiūrėtume vis kitus dalykus. Dėl pavadinimo, nežinau, sunkoka nuspręsti.
3. Manyčiau, kad autoriui pasisėkė išreikšti savo mintis.
4. Galbūt tas spalvingumas mane domina ir formos, o daugiau tai nieko.
5. Ne, man užtenka to, ką aš pamatau ir viską suprantu.

IV. Sprendimas: nusimanančiųjų nuomonė, patirtimi grįstas vertinimas

1. Šis kūrinys yra baigtas, nes visos tos tiesios kraštinės sudaro kaip ir skulptūrą. Ta skulptūra arba pagrindinis dalykas šiame paveiksle yra išbaigtas.
2. Tiesa pasakius, man Kairiūkščio visi darbai patiko, todėl nenorėčiau nė vieno išskirti. Šis kūrinys net nežinau, kuo man patinka – tiesiog jis kažkuo ypatingas.
3. Nežinau, ar palyginus su kitais to laikmečio kūriniais, šis darbas yra svarbus.
4. Be abejo, kūrinį labai vertinu. Man šis tapytas darbas patinka – tiek vargo į jį įdėta.
5. Aš nieko kito neklausyčiau: turiu savo nuomonę ir jos nekeisčiau.

Jonas K., 16 m.

ANTANAS GUDAITIS

Motina su vaiku. 1935, drobė, aliejus, 91 x 72,5, LDM

I. Apibūdinimas: vizuali apžvalga.

1. Pavaizduota motina, pasilenkusi prie savo vaiko, o šis tiesia rankas į ją. Matosi vaiko nugara, o motinos veidą užstoja pats vaikas.

2. Kūrinyje pavaizduota motina ir jos vaikas. Daugiau nieko šiame kūrinyje nėra, todėl neįmanoma spręsti apie vietą, tačiau spėju, jog jie namuose.

Formos: stambios, gana plokščios.

Erdvė: nedidelė, nes figūros vos „telpa“ piešinyje.

Spalvos: tamsios, prislopintos. Fonas šiltas, figūros šaltos.

Faktūra: kontrastinga, yra lygių ir greta tirštai užteptų plotų.

3. Dėmesys sutelktas į judesį, į veiksmą, kurį atlieka motina ir vaikas. Man labiausiai įsiminė vaiko poza.

4. Primena vaikystę, kai prieglobsčio dažnai ieškodavau mamos glėbyje.

II. Sandara: formalūs santykiai, atskirų dalių išdėstymas ir dermė.

1. Panaudojo drobę ir tapė aliejiniais dažais.

2. Paveiksle svarbiausia spalvos ir koloritas bei šešėliai.

3. Koloritas ir šešėliai sukūrė labai savitą atmosferą šiame kūrinyje. Linijos apibrėžia abi figūras ir išryškina jas bei jų atliekamą judesį.

4. Kūrinyje nėra trikdantis, nors jame ir yra spalvinio kontrasto.

5. Paveikslas nėra nutapytas labai techniškai, vaikas su motina nėra labai tiksliai pavaizduoti, todėl šiame kūrinyje, manau, nepasireiškia autoriaus meistriskumas.

III. Interpretavimas: tema ir prasmė.

1. Bendras įspūdis yra geras, darbas „užkabino“. Šis darbas vaizduoja tai, kad motina gina savo vaiką ir teikia jam prieglobstį nuo pavojų, kurie jį supa.

2. Autorius galbūt siekė priversti žiūrovus susimąstyti apie motinas bei jų gerumą. Sukūrė paveikslą siekdamas parodyti, jog motina visada padeda savo vaikams ir yra globėjiškumo, gerumo bei šilumos simbolis. Autoriaus vietoj duočiau kūriniui pavadinimą ne „Motina su vaiku“, o verčiau tiesiog „Motina“.

3. Taip, manau, jog darbu dailininkas išsakė viską, ką norėjo pasakyti.

4. Jaučiu savotišką saugumo jausmą. Manau, jog šį jausmą žadina tema ir jį šiek tiek sustiprina koloritas.

5. Taip, norėčiau daugiau sužinoti apie šį darbą.

IV. Vertinimas: patirtimi grįstas sprendimas, kritikų nuomonė.

1. Kūrinyje yra vykęs, nes autorius juo aiškiai išsakė savo mintis ir jos yra lengvai suvokiamos auditorijai.

2. Man šis darbas visai patiko ir norėčiau pamatyti kitų A. Gudaičio darbų. Galbūt yra ir geresnių, negu šis.

3. Nesu pakankamai susipažinęs su to laikmečio kūrinių, kad galėčiau su jais palyginti šį darbą.

4. Vertinčiau 6. Taip, norėčiau šį kūrinių turėti.

5. Deja, nesu girdėjęs kitų žmonių nuomonės apie šį darbą.

Tomas S., 16 m.

Šių aprašų pavyzdžių vertinimas yra santykinis, svyruojantis nuo 10 iki 8 balų. Atsižvelgiant į dailės terminų vartojimą, stiliaus netikslumus, taisytas gramatines klaidas, galų gale, mokinio pastangas ir atsikaitymo grafiką – Dagnės darbas vertinamas puikiai (10 balų), Jono – labai gerai (9 balai), Tomo – gerai (8 balai).

2. 1. Dailės tiriamojo darbo apibrėžtys*

Probleminės modulio ašys	Dailės tyrimo tematika	Pastabos, siūlymai
Estetinis-emocinis dailės poveikis	1. Vietos visuomenę sužavėjusios ir šokiravusios dailės parodos/ renginiai.	Konkrečios amžiaus/socialinės grupės pažiūros ir vertinimai apie pasirinkto laikotarpio dailės parodas konkrečiose galerijose. <i>Kas ir kokias parodas prisimena? Kodėl jos įstrigo? Teigiamas ar neigiamas emocijas sukėlė? Kas lėmė vienokį ar kitokį vertinimą? Kokia šių parodų reikšmė? Kaip jas vertina/-o dailės kritikai?</i>
	2. Ryškiausios ir „nepastebimos“ dailės parodos mokykloje/ gimnazijoje.	Pasirinkto laikotarpio dailės parodų mokykloje/gimnazijoje kokybinė apžvalga ir moksleivių/mokytojų vertinimų analizė. <i>Kurios paskutinio pusmečio/mokslo metų dailės parodos sulaukė didžiausio mokinių, mokytojų ir tėvų susidomėjimo, o kurios tarsi liko nuošaly? Kokios priežastys lemia tokių parodų (ne)populiarumą?</i>
	3. Mūsų klasės (arba mokyklos 11-ų klasių) žmogaus „grožio formulė“.	Žmogaus grožio samprata dailės kūriniuose: konkrečios moksleivių amžiaus grupės požiūris į dabarties ar praeities estetiškes nuostatas. <i>Kaip vertiname žmogaus atvaizdą pasirinkto žanro (pvz., portretai, buitinės kompozicijos) skirtingų laikotarpių dailės kūriniuose? Kaip perteikiamos kūno proporcijos, veido bruožai, aprangos ir aplinkos detalės? Nuo ko priklauso pavaizduoto žmogaus grožis? Kokius žmogaus atvaizdus dailės kūriniuose šiandien labiausiai vertina bendraamžiai? Kodėl?</i>
Dailės statusas visuomenėje	4. Iš kūrybos gyvenantys vietos dailininkai.	Labiausiai perkamų vietos dailininkų kūrybos analizė. <i>Kurių vietos dailininkų kūryba yra daugiausia perkama? Ar jie išgyvena iš kūrybos? Koks šių kūrinių užsakovu/pirkėjų ratas? Kas lemia kūrinių kainą? Kaip suderinti menines ambicijas ir pataikavimą užsakovo/pirkėjo skoniu?</i>
	5. Labiausiai perkami moksleivių dailės kūriniai.	Moksleivių dailės rinka. <i>Ką, kada, kam ir už kiek galima parduoti? Kaip savo kūrybą apsaugoti ir išvengti apgavysčių? Kam reikalingos autorių teisės? Kaip jos yra reglamentuojamos? Kokie moksleivių dailės kūriniai šiandien yra labiausiai perkami? Kodėl?</i>
	6. Dailės kūriniai klasės draugų namuose.	Dailės kūrinių kolekcijos namų aplinkoje: tėvų ir vaikų požiūriai. <i>Kokie dailės kūriniai puošia mūsų namus? Kaip ir kodėl jie čia atsirado? Kas lemia dailės kūrinių kolekcijos formavimą? Kuo skiriasi tėvų ir vaikų surinkti darbai? Kokių kūrinių bendraklasių namuose daugiausia? Ką tai liudija?</i>
Menininko vaidmens raida	7. Žymiausi vietos dailininkai.	Pasirinkto laikotarpio garsiausių vietos dailininkų kūrybos analizė. <i>Kokie yra žymiausi miesto/krašto/regiono dailininkai (jų pavardes randame muziejuose, istorijos knygose, apie juos šnekama iš kartos į kartą)? Kaip apibūdintume jų kūrybą? Kokiuose šaltiniuose ir kokiame kontekste ji yra minima? Kuo reikšminga? Kuo aktuali šiandien?</i>
	8. Iškiliausios mokyklos absolventai-dailininkai.	Dailininko profesiją pasirinkusių mokyklos/gimnazijos absolventų gyvenimas ir kūryba. <i>Kaip gyvena/-o ir ką kuria/-ė mūsų mokykla/gimnazija baigę dailininkai? Ką jie prisimena ir vertina iš mokyklos laikų? Koks jų gyvenimo credo?</i>
	9. Gatvės dailininkai.	Gatvės meno (grafitai, gatvės mada, partizaninis menas etc.) konkrečiame rajone/mieste analizė.

		<i>Kokios gatvės meno formos aplink dominuoja? Kas lėmė jų paplitimą ir stilistiką? Ką jos atspindi ir nuo ko priklauso jų ateitis? Kaip šį gatvės meną vertina skirtingų kartų ir interesų žmonės?</i>
Etnokultūrinis dailės aspektas	10. Liaudies dailininkų parodos vietos dailės galerijose.	Apsibrėžto laikotarpio liaudies dailės parodų konkrečiose galerijose/muziejuose apžvalga. <i>Kokios liaudies dailės šakos buvo pristatytos? Kurie liaudies dailininkai populiariausi? Kokie žiūrovų atsiliepimai ir vertinimai? Kuo svarbios šios parodos?</i>
	11. Tautinės šventės mokykloje ir jų meninis apipavidalinimas.	Tautiniai renginiai mokykloje/gimnazijoje ir jų puošybos (parodėlės, scenografija, grafinis dizainas) vertinimas. <i>Kokios tautinės šventės yra švenčiamos mūsų mokykloje/gimnazijoje? Kaip jos apipavidalinamos? Kokie meniniai elementai dažniausiai naudojami? Kodėl? Ką jie atspindi? Kaip šių švenčių puošybą vertina mokiniai, mokytojai, tėvai?</i>
	12. Liaudies dailės apraiškos mūsų kasdieniniame gyvenime.	Liaudies dailės elementai (spalvų deriniai, ornamentika, medžiagos etc.) konkrečios amžiaus grupės moksleivių buityje (aprangoje, aksesuaruose, interjeruose ir pan.). <i>Kokius liaudies dailės elementus matome savo buityje? Kokia jų senovinė prasmė ir kaip šiandien ji pakito? Kuo patraukia ar atstumia lietuvių liaudies dailė? Kokios dailės formos šiandien yra (ar galėtų būti) aktualios? Kodėl?</i>
Dailė ir šiuolaikinių technologijų sąveika	13. Virtualios dailės parodos: Lietuvos ir užsienio galerijų/muziejų patirtis.	Pasirinkto laikotarpio ir konkrečios tematikos virtualios dailės parodos. <i>Kodėl populiarios virtualios dailės parodos? Kaip jos pateikiamos internete? Kokie tokių parodų privalumai ir trūkumai? Kuo panaši ir kuo skiriasi mūsų ir užsienio dailės galerijų/muziejų patirtis?</i>
	14. Moksleivių dailės kūriniai virtualioje erdvėje.	Moksleivių dailės kūrinių virtualioje erdvėje analizė. <i>Kaip moksleivių kūryba yra pateikiama skirtinguose tinklapiuose? Kurie adresai yra populiariausi? Kodėl? Kokios virtualių moksleivių parodų perspektyvos? Kaip šias parodas vertina bendraamžiai, mokytojai, tėvai?</i>
	15. Internetinės dailės parduotuvės.	Dailės rinkos virtualioje erdvėje specifika. <i>Kas būdinga virtualioms dailės parduotuvėms? Kokie tokių parduotuvių privalumai ir trūkumai? Iš kurios parduotuvės norėtumėsi pirkti, o iš kurios ne? Kodėl? Kokia artimųjų ar pažįstamų, pirkusių dailės kūrinių internetu, patirtis?</i>

*Tyrimui renkamės 1 iš 15 pasiūlytų temų (labiausiai aktualią ir jaudinančią konkrečius mokinius), bandydami žodžiais ir vaizdais atsakyti į siūlymuose pateiktus klausimus.

Tiriamąjį darbo vertinimo kriterijus nustato mokytojas kartu su mokiniais. Atsižvelgiant į jo pobūdį, siūloma orientuotis į šias kryptis: grupinio darbo tikslingumas, planavimas ir kiekvieno nario atskaitomybė; duomenų rinkimas, susisteminimas ir pateikimas; viešas darbo pristatymas ir jo sklaida.

2. 2. Tiriamojo darbo, naudojant anketavimą, pavyzdys*

*parengta pagal Eglės Budrytės (Vilniaus licėjaus III klasė, 17 m.) VJVDM diplominio darbo „Suprasti dabartį: 2011 m. laidos mokiniai – apie Vilniaus Justino Vienožinskio dailės mokyklą (S. Konarskio g. 37/2)“ apklausos dalį (vadovė – mokytoja ekspertė Rita Mikučionytė).
Diplominis darbas įvertintas puikiai (10 balų).

Pagrindinis darbo tikslas buvo atskleisti mokinių požiūrį į mokymą(si) VJVDM.

Pasirinktas anoniminės apklausos metodas, kuris leidžia kokybiškai apklausti didelį žmonių skaičių, lengvai sisteminti duomenis ir daryti išvadas. Nors šis būdas yra nelabai mėgstamas respondentų (daugelis mokinių dėl atidaus dėmesio reikalaujančio laiko stokos nenoriai pildo anketas), tačiau anoniminė apklausa pasiteisino ir suteikė pakankamai duomenų statistikos sudarymui.

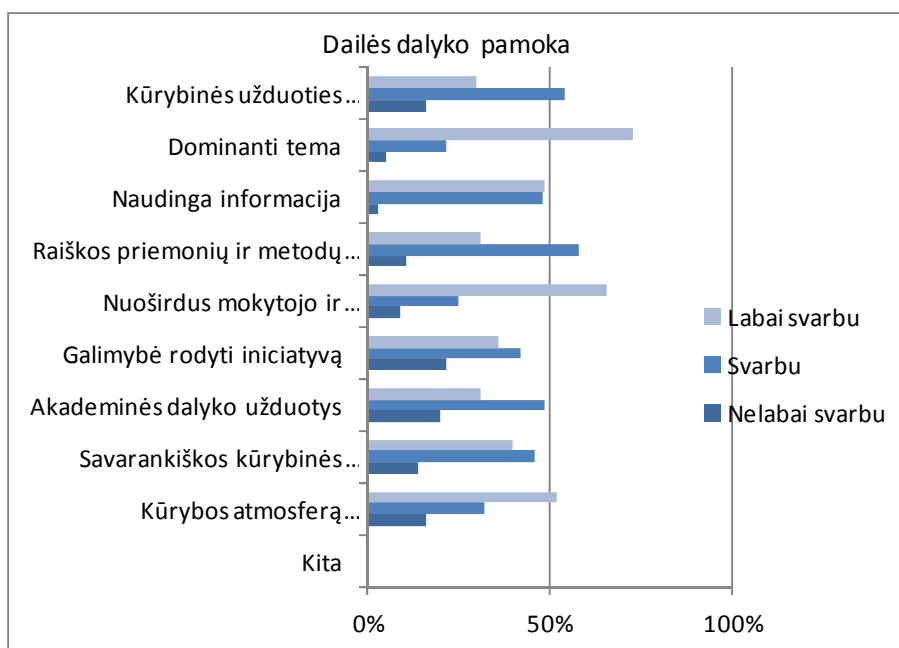
Buvo apklausti 67 mokiniai. Tyrime dalyvavo tik 2011 m. laidos mokiniai, t. y. ketvirtos klasės respondentai. Duomenys buvo renkami dailės mokykloje, pertraukų tarp pamokų metu.

Mokiniai buvo paprašyti anonimiškai įvertinti mokymo(si) procesą VJVDM (dailės pamoka, vasaros praktika, kūrybos peržiūra) ir mokytojų pedagoginę bei kūrybinę veiklą, įvardinant iškiliausias asmenybes. Anoniminė apklausa – vienas iš objektyviausių būdų atskleisti diplomantų požiūrį į VJVDM, patikima priemonė susirinkti statistinius duomenis. Manau, kad mokyklos administracija, atsižvelgdama į mokinių pageidavimus, galės lanksčiau vertinti ir tobulinti ugdymo procesą, mokytojų veiklą.

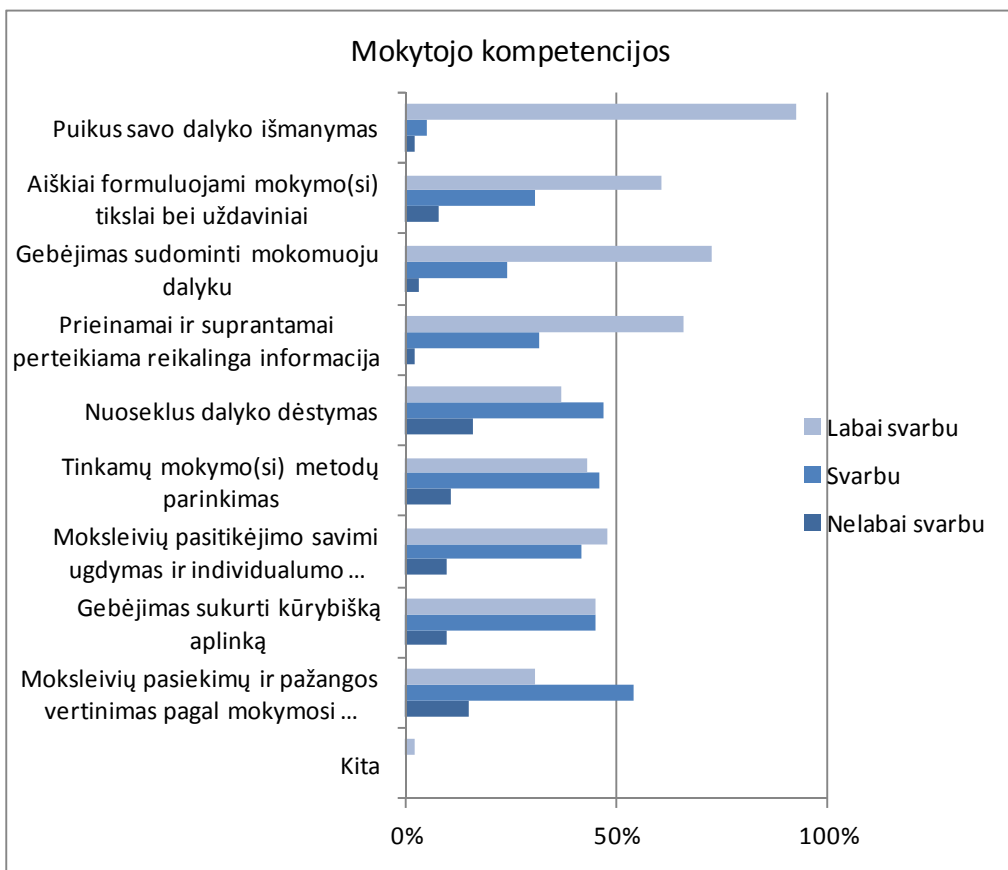
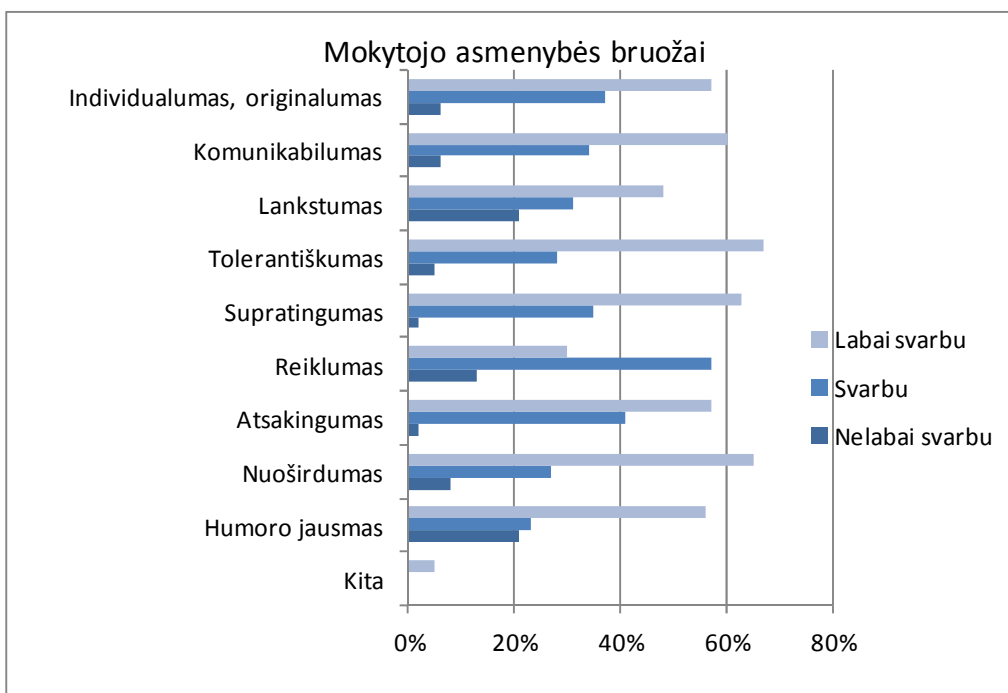
Tyrimas parodė:

1. Mokiniai renkasi mokslą VJVDM, kadangi šioje dailės mokykloje turi galimybę supažindinti su skirtingomis meno formomis ir įgyvendinti individualias idėjas, taikydami tiek akademinis, tiek šiuolaikinius dailės raiškos būdus bei priemones, mokosi stebėti, analizuoti, interpretuoti ir vertinti praeities bei dabarties dailės reiškinius.

2. Mokinių požiūris į ugdymo procesą VJVDM atspindi mokinio ir mokytojo tarpusavio santykius, bendrą darbą, iniciatyvumą. Per dalyko pamokas mokiniams svarbi dominanti tema, galimybė originaliai, netikėtai spręsti užduotį, mokytojo atsakomybė ir konsultacijos. Per peržiūras labai svarbūs dalyko mokytojo ir mokytojų komisijos vertinimai, galimi darbų bei pažymių aptarimai. Mokiniams ne mažiau svarbi yra darbo aplinka: jie nori šiltų klasių su švariomis kėdėmis ir tvarkingai laikomais darbais, vertina galimybę pasirinkti pakankamą ekspozicinį plotą peržiūrų metu, pageidauja įvairesnių vasaros praktikos vietų, daugiau kurti už mokyklos ribų ir pavasari-vasarą dirbti atvira ore.

3. *Mokinių manymu, VJVDM dailės mokytojas turi būti tolerantiškas, nuoširdus, supratingas žmogus, puikiai išmanantis savo dalyką, gebantis aiškiai, nuosekliai jį išdėstyti, sudominti, tinkamai parinkti mokymo metodus. Mokiniai gali pripažinti ir visuomenės dėmesio nesulaukusį menininką, kadangi jie vertina ne tik kūrybos šiuolaikiškumą, netikėtus meninius sumanymus, bet ir meistriškumą, amato išmanymą.*

3. 1. Parodos recenzijos struktūra

I. Ką matau*?

Informacija apie parodą ir pristatomo/-ų menininko/-ų kūrybą.

- Kur ir kada veikia paroda? Ar sąmoningai pasirinkta ši vieta ir laikas?
- Kaip vadinasi paroda? Kokius jausmus ir mintis pažadina jos pavadinimas? Ar pervadintumėte šią parodą?
- Kas dalyvauja parodoje? Nurodykite autoriaus/-ų pavardę/-es ir amžių.
- Kokie kūriniai yra rodomi? Trumpai aptarkite jų skaičių, žanrą, sukūrimo metus, techniką, dydį, stilistiką.
- Kaip apibūdintumėte ekspoziciją žmogui, negalinčiam betarpiškai jos apžiūrėti?
- Kodėl autorius/-iai surengė šią parodą?

* Parodoje fiksuojami išpūdžiai, renkama faktologinė ir iliustracinė medžiaga būsimai analizei/interpretacijai/vertinimui. Užsirašomi darbų duomenys, asmeniniai komentarai, eskizuojami (jei yra galimybė fotografuojami) išskirtiniai kūriniai. Todėl nepamirštame rašiklio, popieriaus, spalvotų pieštukų ar aliejinių pastelių (su galerijos leidimu – mobiliojo telefono su galimybe fotografuoti arba fotoaparato).

II. Ką jaučiu ir apmąstau?

Išgyventų kūrinių analizė/interpretacija.

- Koks bendras išpūdis apie šią parodą? Kaip manote, apie ką ji?
- Kokios nuotaikos kūrinių daugiausia? Kas, Jūsų manymu, lėmė šių darbų idėjas?
- Kodėl savo sumanymams įgyvendinti menininkas pasirinko šias medžiagas, techniką, dydžius?
- Ar galėtumėte sudaryti kūrinių grupes, kurias vienyty: 1) stilistika, 2) tematika, 2) technika? Kaip šias grupes pavadintumėte?
- Kurie kiekvienos grupės darbai (nurodykite jų duomenis) labiausiai įsiminė? Kodėl?
- Kokius jausmus ir mintis jūsų išskirti kūriniai pažadino?

III. Ką manau?

Pojūčių ir apmąstymų apibendrinimas.

- Ar palyginus su kitomis matytomis parodomis, ši paroda yra reikšminga?
- Ką nauja šioje parodoje patyrėte: pajutote, apmąstėte, sužinojote?
- Ar ši paroda žadina norą pamatyti daugiau pristatomo/-ų autoriaus/-ių kūrinių, panašios stilistikos darbų?
- Pritartumėte ar nepritartumėte nuomonei, kad ši paroda yra vykusi?
- Ar sutiktumėte su tuo, ką kiti pasakė apie šią parodą?
- Kaip vertintumėte šią parodą 10 balų skalėje? Savo vertinimą pagrįskite.

Recenzijos vertinimo kriterijai:

- 1) matytų ir išgyventų kūrinių analizė bei vertinimas (30% įvertinimo),
- 2) asmeninio požiūrio pagrįstumas ir argumentacija (30% įvertinimo),
- 3) kalbos vaizdumas ir tikslumas (20% įvertinimo),
- 4) informacinės medžiagos rinkimas ir pritaikymas (10% įvertinimo),
- 5) parinktų iliustracijų tikslumas (10% įvertinimo).

Pastabos.

- Jei dėl objektyvių priežasčių neturime galimybės recenzuoti betarpiškai matomus kūrinius, renkamės virtualią parodą.
- Kai recenziją rašome laisva forma (esė, miniatiūra, laiškas menininkui ir pan.), klausimų eiliškumo galime nepaisyti – svarbiausia vaizdūs, originalūs, pagrįsti atsakymai.

3. 2. Recenzijos pavyzdžiai

2011 m. balandžio 8 – birželio 5 d. Nacionalinėje dailės galerijoje veikė dailininko Stasio Eidrigevičiaus paroda „Veidas ant kaukės“. Tai beveik 150-ies įvairių žanrų, stilistikos, dydžių (net nuo 4,7 x 5,7 cm iki 239 x 152 cm) ir technikų (aliejus, tempera, grafitas, pastelė ant popieriaus, kartono, drobės, medžio) menininko darbų ekspozicija. Puikiai parinkta parodos erdvė (šviesios talpios NDG salės) ir laikas (buvau per Šv. Velykų atostogas) leido susikaupti, laisvai atsiduoti pojūčiams. Pavadinimas suintrigavo jau ne vieną parodos lankytoją ir tarsi iš anksto perspėjo apie kitokį, neįprastą autoriaus požiūrį.

Stasys Eidrigevičius – vienas žymiausių šiuolaikinių lietuvių dailininkų, grafikas ir režisierius. Kurdamas šioje parodoje eksponuojamus darbus, jis atsisakė tradicinės kaukės interpretacijos. Anot autoriaus, jam labiau rūpi paradoksalioji veido ant kaukės reikšmė – įkvėpti gyvybę tam, kuris yra negyvas. Mano manymu, S. Eidrigevičiui puikiai pavyko parodyti, kaip žmogaus veido, kūno motyvus galima pritaikyti, tiksliau sakant, išžiūrėti įprastuose dalykuose, daiktuose (duryse, dėžėse, lentose ir pan.).

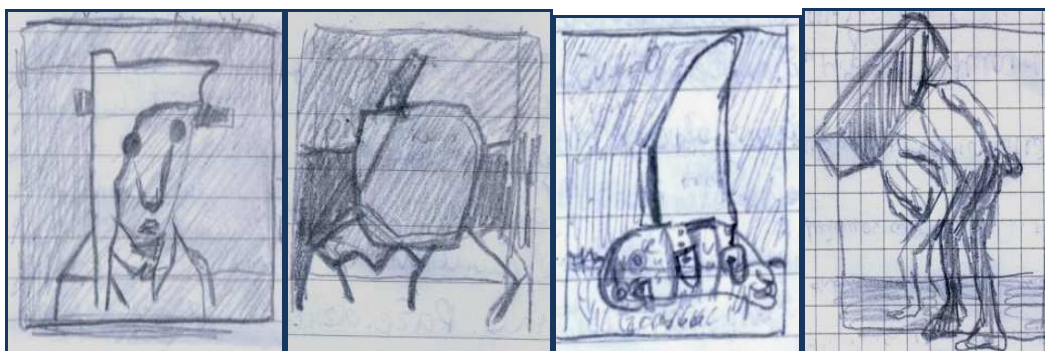
Dailininko idėja – kasdieninių jausmų, darbų sugretinimas su žmogumi – man paliko gilų įspūdį. Noras įkvėpti gyvybę ten, kur jos nėra, atspindi daugiau paslaptingus, liūdnus jausmus, o šalti, neutralūs veidai tiesiog vertė mane surimtėti. Manau, S. Eidrigevičiui pavyko atskleisti minėtus jausmus ne tik dėl sėkmingos idėjos, bet ir dėl puikiai pritaiktų darbų dydžių, pasirinktos technikos, medžiagų.

Nors ekspozicijoje visi darbai atrodė panašūs, bet, mano manymu, galima išvelgti tris pagrindines, kūrinis tarpusavyje vienijančias grupes. Pirmoji – besisiejantys stilistika. Juos būtų galima pavadinti „**Specifinės formos darbai**“. Manau, šios grupės būdingiausias kūrinys yra „Dury“ (popierius, pastelė, 67 x 50 cm), nes jame nėra apibrėžtumo, standartinės formos, taip pat ciklas „Liūdesiai“. Antrąją kūrinių grupę sieja tematika. Šioji galėtų vadintis „**Gyvybė tuštumoje**“. Labiausiai išimines šios grupės darbas – „Autoportretas“ (1995, popierius, pastelė, 93 x 64 cm), nes atrodo neįprastai, lyg būtų pieštas ant atskirų popieriaus dalių. O paskutinei, tematika besijungiančiai grupei, tinkantis pavadinimas – „**Žmogaus užuominos**“. Tai geriausiai atsispindi kūrinyje „Marškinėliai“ (1984, popierius, tempera, 21 x 17,5 cm). Čia, kitaip nei visoje parodoje, vaizduojama tik žmogaus kūno dalys (be galvos). Visų grupių minėti pavyzdžiai yra man labiausiai patikę darbai. Jie sukėlė vienpusiškus jausmus: rimtį, susikaustymą, susikaupimą, galbūt net vidinį skausmą.

Paroda „Veidas ant kaukės“, manau, labai vykusi. Ji vertė susimąstyti apie paprastus, pasaulietinius dalykus. Galbūt juose yra daugiau, nei mes galime pamatyti, pajauti, suprasti... Pirmą kartą regėjau šaltą, bet kartu jaukią ir rimtą parodą. Todėl ji man patiko, ir negalėčiau jos vertinti mažiau nei 10 balų. Tikiuosi ateityje pamatysiu ir daugiau šio autoriaus kūrinių.

Ieva R., 17 m.

Vertinimas: puikiai (10 balų). Mokinė užduotį atliko laiku ir pagal iš anksto aptartus reikalavimus, pati suskirstė kūrinius į grupes ir jas aprašė.

Aplankiau Nacionalinėje dailės galerijoje 2011 m. balandžio 8 – birželio 5 d. veikiančią Stasio Eidrigevičiaus kūrybos parodą „Veidas ant kaukės“. Joje eksponuojami 1974–2010 m. autoriaus sukurti darbai. Veidas ant kaukės yra vienas svarbiausių šio autoriaus kūrybos motyvų, atskleidžiantis savitą dailininko požiūrį į supančią tikrovę. Parodos minties atskleidimas nėra pateiktas lankytoji „ant lėkštutės“, reikia susimąstyti ir pačiam, kadangi visi kūriniai pilni perkeltinių mūnčių, o vos tik įžengęs į salę pamatai dominuojantį veido ant kaukės motyvą ir esi priverstas ieškoti tokios minties priežasčių.

Paroda leidžia pažvelgti į kaukės sąvoką visai iš kitos pusės. Ne kaip priedangą, kurią dažniausiai dengiame veidą, bet kauke suteikti naują gyvybę, atskleisti jos esmę.

Pagrindinis kūrinių personažas – tai kaukėta būtybė, nešiojanti veidą ant kaukės ir primenanti marionetę. Jos veidas sustingęs su liūdnomis, apvaliomis tarsi sagos, akimis.

Kaukėta būtybė parodoje pristatoma trijose kūrinių grupėse, kurių darbus vienija tema: „Miglota“, „Melancholija ir nostalgija“ bei „(Ne)mirtinga“.

Miglota – tai pesimistinių, neaiškių, lyg per miglą, kūrinių grupė. Šioje grupėje kaukėtoji figūra tarsi paveikta melancholijos ir miglos, kartais net perregima kiaurai. Toks kaukėtasis personažas pažeidžiamas, tad jam belieka tik prisidengti kauke. Vienas iš šių darbų – „Uždanga“ (1981, popierius, tempera, 18 x 14 cm), iš karto priverčianti paklausti: „ką slepia kaukėtoji būtybė, kam jai reikalinga uždanga?“. Taip ir paliekanti mus spėlioti. Dar vienas pavyzdys – „Baltas sparnas“ (1984 m., popierius, tempera, 22 x 16 cm) iškart atskleidžianti personažo pažeidžiamumą bei nukreipiantis dėmesį į ryškiai baltą sparną, kuris it pagalba stipriai apsupa būtybės kūną.

Melancholija ir nostalgija – šie kūriniai pilni specifinės deformacijos. Vyraujantis motyvas – atpleišę figūrų siluetai bei kiaurymės. Kaukė šiuose darbuose bando slėpti savo vienatvę, vienišumą, apleistumo jausmus. Štai „Raudonoji saulė“ (1997, popierius, pastelė, 75 x 55 cm). Joje vaizduojamas personažas it koks visažinis, vietoj galvos turi didžiulę raudoną saulę, todėl jis išskirtinis, tačiau jo visažinystė, t. y. saulė, jį atskiria nuo kitų. Tai pat „Šešėlyje“ (popierius, pastelė, 57 x 77 cm). Šis darbas irgi labai įdomus ir kelia itin svarbų klausimą „kodėl kaukėta būtybė dar turėtų slėptis ir po šešėliu?“.

(Ne)mirtinga. Šie darbai – ktoniškausia parodos dalis, nes tai fotografijos. Juose modeliai vaizduoja pažeidžiamus, sustingusius personažus. Kurie kaip mistiški personažai perteikia autoriaus metaforiškas idėjas. Pavyzdžiui, darbas „Kartu“ (2006, skaitmeninė spauda) atskleidžia žmonių tarpusavio bendradarbiavimo grožį, kai keli dirba it vienas, neišsiskirdami ir nesusireikšmindami.

Apibendrinama, noriu pabrėžti, jog tai viena iš įdomesnių paskutiniu metu matytų parodų. Darbų suskirstymas į grupes bei aprašymai leidžia net ir neįgudusiam meno mylėtoji išvelgti bent keletą paslėptų mūnčių. Mane asmeniškai ji nustebino netikėta kaukės interpretacija. Norėčiau išvysti ir kitos tematikos šio autoriaus kūrinių, nes po parodos širdį užplūdo geras jausmas, tad, manau, ir jie turėtų patikti. O parodą aplankyti siūlyčiau kiekvienam. Kas žino, gal viename iš darbų išvysime ir savo kaukę?

Laura B., 16 m

Vertinimas: 9 + 1 = 10 (puikiai). Mokinė ne pati skirstė kūrinius į grupes ir galvojo joms pavadinimus, bet pasinaudojo parodos dailėtyrininkų skirstymu. Kita vertus, parodoje eskizavo ir prie recenzijos pridėjo savo „kūrinėlius“.

*Pamokos į(si)vertinimo pavyzdys*I dalis. Anonimiškai įvertina kiekvienas mokinys

pamokos tema, data

Įvertinimas

1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____ 5 _____ 6 _____ 7 _____ 8 _____ 9 _____ 10

Patiko _____

Nepatiko _____

II dalis. Įsivertina mokytojas

pamokos tema, data

Įvertinimas

1 _____ 2 _____ 3 _____ 4 _____ 5 _____ 6 _____ 7 _____ 8 _____ 9 _____ 10

Pavyko _____

Nepavyko _____

Dailės stilių ir krypčių chronologinė lentelė*

*parengta pagal Nijolę Nevčesauskiene, kn. *Meno pažinimas: mokytojas – mokinys*, VII – XII klasėms, Vilnius: baltos lankos, 2002, p 154–155

Pasaulio dailės periodai**Priešistorės dailė**

Paleolito dailė 35–8 t-metis pr. Kr.

Mezolito dailė 8–5 t-metis pr. Kr.

Neolito dailė 5–2 t-metis pr. Kr.

Žalvario amžiaus dailė 2–1 t-metis pr. Kr.

Geležies amžiaus dailė 1 t-metis pr. Kr.

Senovės Artimųjų Rytų dailė

Mesopotamijos dailė 4 t-metis pr. Kr.

Senovės Egipto dailė 3 t-metis pr. Kr.–I a.

Antikos dailė

Senovės Graikijos dailė IX a. pr. Kr. pab. –I a. pr. Kr.

Senovės Romos dailė I a. pr. Kr.–IV a.

Viduramžių dailė

Ankstyvosios krikščionybės dailė II–V a.

Bizantijos dailė IV–XV a.

Merovingų, Karolingų, Otonų dailė V–X a.

Romanika XI a. II p.–XII a.

Gotika XII a. I p.–XV a.

Naujieji amžiai

Renesansas XIV–XVI a.

(Šiaurės renesansas XV–XVI a.)

Barokas XVI a. pab.–XVIII a.

Rokokas XVIII a. 2–8 d-metis

Realizmas XVII–XVIII a.

Klasicizmas (akademizmas) XVII–XVIIIa.

XIX a. dailės kryptys

Neoklasicizmas XVIII a. II p.–XIX a. pr.

Romantizmas XIX a. 3–7 d-metis

(Kritinis) realizmas XIX a. vid.

Impresionizmas 1874

Postimpresionizmas 1886

Simbolizmas XIX a. pab.

Modernas, secesija XIX a. pab.

Lietuvos dailės periodai

4–2 t-metis pr. Kr.

2 t-metis pr. Kr.

XIII a.

XIV a. II p.–XVI a. pab.

XV a. pab.–XVII a. vid.

XVI a. II p.–XVIII a. pab.

XVIII a. 3–8 d-metis

XVIII a. 8 d-metis – XIX a. 7 d-metis

XIX a. 3–7 d-metis

XIX a. II p.

XX a. I p.

XX a. I p.

XIX a. II p.–XX a. I p.

1900–1914

Klasikinis modernizmas. XX a. I p.

Fovizmas 1905

Ekspresionizmas 1905

Kubizmas 1907

Futurizmas 1909

Abstrakcionizmas 1910

Konstruktyvizmas 2–3 d-metis

Dada 1915–1923

postimpresionizmas,

Siurrealizmas 1924

Realizmas, akademizmas,
tautinis romantizmas

3–4 d-metis

impresionizmas,

ekspresionizmas

Vėlyvasis modernizmas. XX a. 5-7 d-metis

Abstraktusis ekspresionizmas 5–6 d-metis

Popartas 6 d-mečio II p.–8 d-mečio pr.

Modernistiniai

Kinetinis menas, opartas 6–7 d-metis

konceptualaus,

Potapybinė abstrakcija 6–7 d-metis

pavyzdžiai

Fluxus, hepeningai 1962–1963

Minimalizmas 7 d-metis

5–7 d-metis

socialistinis realizmas.

ieškojimai, pirmieji

abstraktaus meno

Postmodernizmas. Nuo XX a. 7 d-mečio

Konceptualizmas 7 d-mečio pab.

Kūno menas 1961

Videomenas 1963

Fotorealizmas 7 d-mečio pab.

Proceso menas 7 d-mečio pab.

Žemės menas 7 d-mečio pab.

Performansai, akcijos 8 d-metis

Instaliacija 8 d-metis

Neoekspresionizmas 9 d-metis

Neopopmenas 9 d-metis

Netartas 10 d-metis

9 d-metis

9 d-mečio pabaiga

9–10 d-metis

9 d-metis

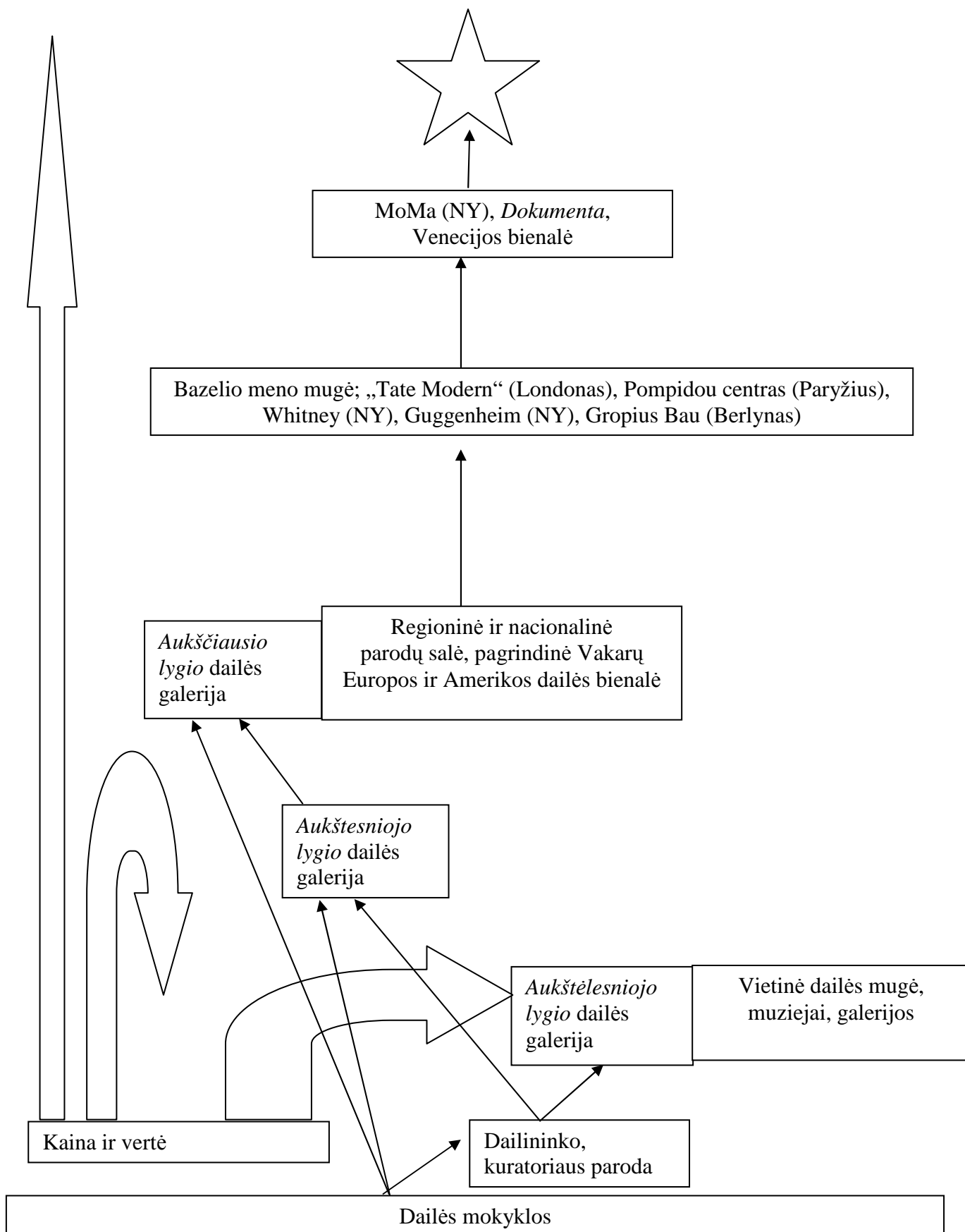
9 d-metis

XXI a. pr.

Pastaba. Šią lentelę rekomenduojama turėti kiekvieną pamoką kaip dalomąją medžiagą, kad problemiška nagrinėjant temą, būtų aišku, iš kurio chronologinio bloko imami dailės pavyzdžiai.

6. 1. Dailininko augimas: nuo dailės mokyklos iki žvaigždės*

*pagal Lubytė E., *Permainų svoris. Dailės vadyba Lietuvoje 1988–2006*, Vilnius: VDA leidykla, 2008, p. 45

6. 2.1. Pelno siekiančių dailės galerijų lygių įvairovė**

**parengta pagal Lubytė E., *Permainų svoris. Dailės vadyba Lietuvoje 1988–2006*, Vilnius: VDA leidykla, 2008, p. 40–41

Peno siekiančių dailės galerijų lygiai	Galerijų savininkai	Dominančių dailės kūrinių pobūdis
<i>Aukščiausias</i>	Mokūs kolekcininkai, verslininkai (buvę stambūs bankininkai arba spekuliantai)	Dailininkų palikimas ir brangūs daiktai, aukštos kokybės mirusių dailininkų kūryba (senieji meistrai, modernistai ir kt.). Išskirtinai antrinės rinkos (žr. 2 lentelę) šiuolaikiški kūriniai su tikrai didele perpardavimo ir pridėtine investicine verte.
<i>Aukštesnysis</i>	Verslininkai, aukšto lygio tarnautojai, pradedantys prekyautojai meno kūriniais, kurie priimdami sprendimus pasiryžę neturėti nuostolių	Pelningi ir saugūs originalūs dailės kūriniai, aukštos kokybės šiuolaikinė dailė, išimtinai antrinės rinkos (žr. 2 lentelę) objektai su galima didele perpardavimo ir pridėtine investicine verte.
<i>Aukštėlesnysis</i>	Dailininkai, prekiaujantys meno kūriniais, ir intelektualai	Ribotos garantijos ir ateities dailės kūriniai, kurie atrodo nevertingi, bet yra vilties, kad gali patekti į <i>Aukštesnįjį</i> galerijos lygį.
<i>Žemas</i>	Suvenyrų pardavėjai, turistinių vietų prekyautojai, parduotuvių ar didmeninės prekybos įmonių savininkai	Akivaizdžiai nevertingi vienetiniai, nepatenkantys į dailės rinką kūriniai, plastiškai išraiškingi, bet neturintys vertės augimo perspektyvų. Aliejinė tapyba, skulptūros ir žemos vertės antikvaro kūriniai.

6. 2.2. Rinkos lygių įvairovė**

Rinkos lygiai	Rinkos dalyviai	Veiklos pobūdis
<i>Pirminė</i>	Jauni, energingi, tačiau ribotus ekonominius išteklius turintys prekyautojai meno kūriniais	Parduodami kūriniai, pirmą kartą pasirodę rinkoje. Perkami nežinomų, anksti mirusių dailininkų kūriniai. Šioje rinkoje įsigyti darbai būna greitai perparduodami į antrinę rinką.
<i>Antrinė</i>	Daugiau grynųjų pinigų turintys perpirkėjai (prekyautojai meno kūriniais, galerininkai)	Iš žemesnio lygio meno kūrinių pardavėjų ar galerininkų perkami dailės kūriniai, kurie brangiau parduodami.
<i>Tretinė</i>	Dailės aukcionų dalyviai	Nustatoma dailės kūrinio rinkos vertė. Ilgainiui dailės kūrinio kaina gali augti arba mažėti, tačiau tik aukcione dailės kūrinys tampa ilgalaikės investicijos objektu.

6. 2.3. Dailės aukcionų namų lygiai**

<i>Pats aukščiausias</i>	Tarptautinis aukciono namų <i>Sotheby, Christi</i> tinklas
<i>Aukštesnysis</i>	Antrinės ir nacionalinės rinkos aukcionai, pripažinti tarptautiniu mastu
<i>Aukštėlesnysis</i>	Aukcionai, kurie bendradarbiauja su nacionaliniais aukcionais
<i>Aukštas</i>	Regioniniai ir vietiniai aukcionai

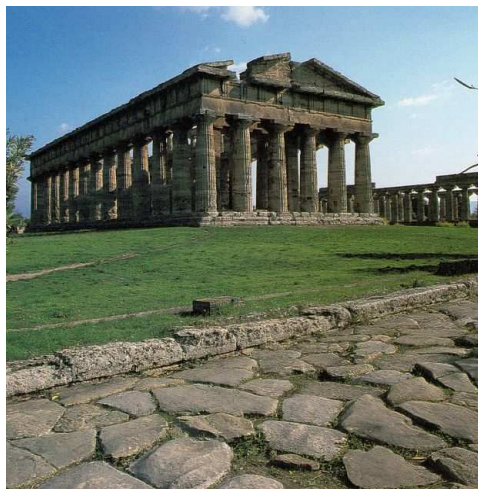
Lyginamoji vertybių lentelė pagal Salvadorą Dali*

*pagal – Сальвадор Дали. Дневник одного гения. М. : ЭКСМО-Пресс, 2000, с. 445

Menininkas	Tech nika	Įkvė pimas	Spalva	Siužetas	Genijus	Kompo zicija	Origina lumas	Pas laptis	Auten tiškumas
Vermeras (Jan van Delft Vermeer, 1632– 1675)	20	20	20	20	20	19	20	20	20
Velaskesas (Diego Velazquez, 1599–1660)	20	19	20	19	20	20	20	15	20
Rafaelis (Raffaello Santi, 1483–1520)	19	19	18	20	20	20	20	20	20
Leonardas (Leonardo da Vinci, 1452– 1519)	17	18	15	19	20	18	19	20	20
Dali (Salvador Dali, 1904–1989)	12	17	10	17	19	18	17	19	19
Pikasis (Pablo Picasso, 1881–1973)	9	19	9	18	20	16	7	2	7
Engras (Jean-Auguste Dominique Ingres, 1780- 1867)	15	12	11	15	0	6	6	10	20
Manė (Eduard Manet, 1832–1883)	3	1	6	4	0	4	5	0	14
Mondrianas (Piet Mondrian, 1872–1944)	0	0	0	0	0	1	0,5	0	3,5

8. 1. Atsiskaitymo užduotis „Klasikinės dailės samprata“

1. Palyginkite Vilniaus katedrą ir graikų Heros šventyklą. Raskite panašumus ir skirtumus.

2. Pabaikite sakinį. Proporcijos – tai

3. Paaiškinkite, kas būdinga linijinei perspektyvai ir kam ji reikalinga?

4. Pabraukite teisingą atsakymą.

Fasadas – tai:

- a) priekinė statinio pusė su įėjimu.
- b) trikampė viršutinė pastato dalis.
- c) dengta kolonų galerija dažniausiai pastato prieangyje.

Puskolonė – tai:

- a) vertikali apskrito skerspjūvio atrama.
- b) per pusę arba trečdalį skersmens į sieną įleista kolona.
- c) vertikalus stačiakampio skerspjūvio sienos iškyšulys, kurį sudaro bazė, liemuo ir kapitelis.

15. Remdamiesi klausimynu, aprašykite paveikslą.

Leonardas da Vinčis

Dama su šermuonėliu (Cecilia Gallerani), apie 1484-88, medis, aliejus, 54,8 x 40,3 cm

8. 2. Atsiskaitymo užduotis „Skaitau kūrinį..“

Rašome kūrinio interpretaciją, remdamiesi simbolių žodynu. Šiai užduočiai atlikti labiausiai tinka Vėlyvosios gotikos ir Šiaurės renesanso kūriniai, kuriuose daug viduramžinės simbolikos. Renkamės geros kokybės / rezoliucijos reprodukcijas su galimybe detaliai apžiūrėti / priartinti vaizdą (pavyzdžiui, iliustracijos iš *Pasaulio muziejai nuo antikos iki modernizmo*, prieiga per internetą: <http://www.googleartproject.com/>).

Albrechto Diurerio dirbtuvė. *Madona su irisais*.
1500–1510, medis (liepa), aliejus, 149,2 x 117,2 cm, *Britų nacionalinė galerija*,
prieiga per internetą:
<http://www.nationalgallery.org.uk/paintings/research/the-madonna-with-the-iris>

Susirašome visus matomus objektus ir detales pagal žvilgsnio kryptį. Pavyzdžiui, *žydras dangus, vynuogynas, Dievas Tėvas debesyse, irisas, plytos, laiptuota arka, mazgas, bijūnas, žolės, medis, Madona, šviesios garbanos, šydas, brangakmenių segė, gyslotis, kūdikis, krūtis, raudona ir balta spalva, naktinis drugys, akmenys* etc.

Žodžius susidedame pagal abėcėlę ir ieškome jų reikšmių simbolių žodynuose. (Rekomenduojami šaltiniai: Biedermann H. *Naujasis simbolių žodynas*, Vilnius: Mintis, 2002; *Krikščioniškosios ikonografijos žodynas*, Vilnius: VDA I-kla, 1997 ir pan.)

Akmuo dažnai siejamas su amžina Dievo galia ir laikomas Dievo Globėjo stiprybės simboliu.
Arka – bažnyčios ir šventų žinių simbolis.
Balta spalva – tai šviesos, tyrumo, tobulumo ir dvasinio atgimimo spalva.
Bijūnas kaip rožė be spyglių yra mėgstamas Marijos simbolis viduramžių paveiksluose.
Brangakmeniai simboliškai vadinami „žemės žvaigždėmis“ yra dangaus šviesos arba tiesos įvaizdis.
Dangus – Dievo ir išganytų sielų buveinė.
Dievas Tėvas (debesyse) yra viso, kas gyva, Kūrėjas.
Naktinis drugys – meilės dieviškai šviesai simbolis. (Drugelis simbolizuoja prisikėlimą ir nemirtingumą.)
Gyslotis – vaisingumo simbolis.
Griuvėsiai – naujojo tikėjimo (krikščionybės) įsikūnijimas: senosios plytos panaudojamos naujos bažnyčios statybai.
Krūtys – motinystės simbolis, meilės, maitinimo ir globos ženklas.
Kūdikis – kūdikėlis Jėzus.
(Arkos mūro) lauptai – išminties ir žinių troškimo simbolis.
Madona – žemiškoji Jėzaus Kristaus motina.
Mazgas – sujungimo, sąsajos, jungties simbolis.
Medis – neišsenkančios gyvybinės energijos, gyvybės be mirties simbolis.
Mėlyna spalva – dangaus simbolis, reiškiantis dieviškumą, tiesą, pastovumą, ištikimybę.
(Gelsvi) plaukai – sąjungos, priklausomybės sutvirtinimas arba atgailos ženklas, šviesūs plaukai siejami su siela.
Raudona spalva – gyvybės, meilės, vaisingumo simbolis.
Šakelė – sprogstanti, žaliuojanti ar žydinti šakelė simbolizuoja šlovę ir nemirtingumą.
Šydas – reiškia priedangą, globą ir paslaptį.
Vynuogynas / vynas – Dievo dovanų teikiamo džiaugsmo ir pilnatvės, Kristaus Kraujo simbolis.
Vynmedis – šventas augalas, o vynuogių šakelės simbolizuoja amžinąjį gyvenimą po mirties.
Irisas / vilkdalgis – būsimo Marijos skausmo ir Jėzaus nukryžiuavimo simbolis.
Virvelė – ryšio simbolis, mazgai ant jos reiškia kliūtis arba ką nors primena.
Žalia spalva – kasmetinio gamtos atsinaujinimo spalva, reiškia amžinojo gyvenimo ir išganymo viltį.
Žolės – stiprybės ir kuklumo simboliai.

Remdamiesi šiuo simbolių žodynu aprašome kūrinį. Stengiamės panaudoti kuo daugiau žodžių prasmių. Pavyzdžiui:

A. Diurerio dirbtuvėje sukurto paveikslo „Madona su irisais“ centre pavaizduota žemiškoji Jėzaus Kristaus motina ir kūdikėlis Jėzus. Maitinimas krūtimi – tai meilės ir globos ženklas, pabrėžiantis beatodairišką motinystę.

Dominuojantis raudonas Madonos rūbas, kuris siaučia nuogą vaikutį, mums kalba apie gyvybę ir meilę, apskritai, mūsų tikėjimo vaisingumą. Suknios iškirptę puošia kukli segė su brangakmeniais, kurie tarsi „žemės žvaigždės“ yra dangaus šviesos ir tikėjimo tiesos įvaizdis. Besiplaikstančios šviesos Madonos garbanos ir baltas skaidrus, jas kiek dengiantis šydas yra tarsi trapūs šviesos, tyrumo, tobulumo ir dvasinio atgimimo ženklai, kurie mus saugo.

Naktinis drugys kairėje, nutūpęs ant moters apsiausto, pabrėžia jos meilę dieviškai šviesai, o drugelis dešiniajame paveikslo kampe simbolizuoja būsimą Kristaus prisikėlimą ir nemirtingumą.

Akmenuotas gruntas šalia liudija apie Dievo Globėjo stiprybę, kuri mus palaiko. Aplink Madoną esanti žaluma byloja apie amžinojo gyvenimo ir išganyto viltį, o kerojantys žolynai – Motinos stiprybės ir kuklumo simbolis.

Paveikslo dešinėje vešintis vynuogynas mums apsaugo Dievo dovanų teikiamą džiaugsmą ir pilnatvę. Aukštyn besivyniojančios vynuogių šakelės simbolizuoja amžinąjį gyvenimą po mirties, o sprogstantys pumpurai – šlovę ir nemirtingumą. Greta prasiskleidę bijūno kaip rožės be spyglių žiedai – Marijos simbolis. Už jų augantis medis dar kartą atkartoja gyvybės be mirties idėją.

Tiesiai už Madonos kylantys du irisų „kardai“ liudija apie būsimą Marijos skausmą ir Jėzaus nukryžiuvimą. Greta gėlių mazgu užrišta virvelė ant vynuogėms augti skirtos kryžmos primena apie artėjančias Motinos ir kūdikio buvimo kartu kliūtis. Žolyne šalia irisų lapojantis gyslotis reiškia tikėjimo tiesų vaisingumą. Taip per pavaizduotus augalus ir daiktus pakartojama Kristaus kančios ir prisikėlimo istorija, kuri įtvirtina tikėjimą, viltį ir meilę.

Viršutiniame kairiajame paveikslo kampe pavaizduota arka – bažnyčios ir šventų žinių simbolis. Griuvėsiai ženklina krikščioniškas tiesas išpažįstančios bažnyčios statybą mūsų sielose. Plytų laiptai arkos viduje – tai mūsų išminties ir žinių troškimo simbolis. Už statinių atsiverianti dangaus žydrynė yra pastovi Dievo ir pelnyta išganytų sielų buveinė.

Paveikslo centre tiesiai už irisų pavaizduotas Dievas Tėvas debesyse yra viso, kas gyva, Kūrėjas.

Rimantė G., 17 m.

Vertinimas: puikiai (10 balų). Interpretacija rašyta konsultuojantis su mokytoja.

8.3. Atsiskaitymo užduotis „KLAUSTI = AIŠKINTIS KŪRINIO PRASMĘ“*

*parengta pagal: Oskaras Bätschmannas. Interpretacijos instrukcija: meno istorijos hermeneutika // Meno istorijos įvadas. Vilnius: Alma littera, 2002. – p. 194–223

Stebėdami dailės kūrinių ir keldami klausimus nustatome jo interpretacijos kryptis. Renkamės darbą, kurį norėtume turėti asmeninėje kolekcijoje.

Pavyzdys

Nikola Puseñas (Nicolas Poussin). *Kraštovaizdis su Piramu ir Tisbe*, 1651, aliejus, drobė, 192,5 x 273,5 cm, Frankfurtas prie Maino, Städelisches meno institutas

Pradėdami meno istoriko-kritiko veiklą, turėtume kiek galima ilgiau stebėti bei lyginti dailės kūrinius ir tik po to skaityti mokslinę literatūrą. Pirmiausia, reikia pačiam išmokti matyti ir lavinti šį gebėjimą, t.y. įgyti vizualinę patirtį. Dailės knygose ir straipsniuose randame daugybę atsakymų, prieš kuriuos pasirodai toks neišmanėlis, kad daugiau nedrįsti reikšti savo nesupratimo „kvailais“ klausimais. Todėl žiūrėjimas/stebėjimas yra tiesesnis kelias į individualią kūrinio prasmės paiešką nei skaitymas. Iš pradžių paties žiūrovo/stebėtojo iškelti klausimai padeda atsiriboti nuo svetimų interpretacijų ir suteikia galimybę savo pradinį dailės kūrinio suvokimą vėliau koreguoti.

Klausimai, kurie galėtų kilti žiūrint/stebint į šį paveikslą:

- *Ką daro pavaizduotos figūros?*
- *Koks kraštovaizdis pavaizduotas?*
- *Ką bendra su audra turi figūros priekiniame plane?*
- *Kodėl tapytojas viduriniame plane rodo kovą su liūtu?*
- *Kodėl danguje pasirodo du žaibai?*
- *Kaip vadinasi miestas viduriniame plane dešinėje?*
- *Kaip pavaizduota audra?*
- *Kodėl kairėje tolimiausio plano dalyje dangus giedrijasi?*
- *Kodėl paveikslo viduryje esančio vandens telkinio paviršius lygus kaip veidrodis, nors visur pavaizduotas stipraus vėjo poveikis?*
- *Kodėl tapytojas buvo nenuoseklus?*

Jeigu kils tokie ar panašūs klausimai, būsite supratę daugiau, negu kas nors iki tol.

(Bätschmannas O., 2002, p. 200)

8.4. Atsiskaitymo užduotis „Klausime palygindami“

Lygindami du kūrinius – originalą ir naują jo versiją/parafrazę – keliamė klausimus (post) modernistinio kūrinio interpretacijai.

Pavyzdys

CLOUD 9
Life-size mannequin, Dutch wax printed cotton, flag
©2000, Yinka Shonibare, MBE

Jinka Šonibarė (Yinka Shonibare). *Debesis 9*, 2000, mišri technika <http://www.yinkashonibaremb.com/sculpture.html>
Tomas Geinsboro (Thomas Gainsborough). *Endriusų šeimos portretas*. 1750, drobė, aliejus
<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/23/Gainsborough-Andrews.jpg>

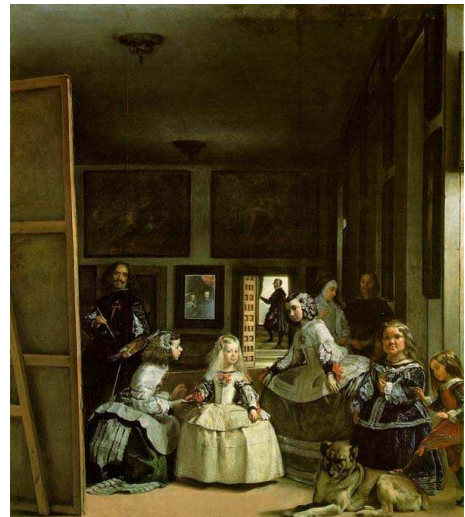
- Kas lėmė afrikiečio J. Šonibrės pasirinkimą interpretuoti anglų dailės „aukso amžiaus“ šedevrą?
- Kodėl šiuolaikinio kūrinio personažai be galvų?
- Ar menininkas pats savo rankomis modeliaavo figūras ir konstravo detales?
- Kodėl veikėjai išdėstomi neutraliame fone?
- Iš kokių medžiagų sukurtos formos? Ar čia šuniuko iškamša, ar muliažas?
- Kokius afrikietiškus audinius (paties sukurtus, užsakytus, standartinius) ir kodėl panaudoja menininkas?
- Kaip toks kūrinys eksponuojamas? Ar jam reikalinga speciali eksponavimo vieta ir specialus apšvietimas?
- Ar keičiasi tokio kūrinio vertinimas, jei neprisimeni T. Geinsboro originalo?
- ...

Rekomenduojama vaizdinė medžiaga

Vincentas van Gogas. *Plūgas ir akėčios*, 1890, http://www.vggallery.com/painting/p_0632.htm

Fransua Milė. *Žiema*, 1862–1866, <http://collections.glasgowmuseums.com/viewimage.html?oid=36427&i=389963>

Pablas Pikasas. *Meninos (pagal Velaskesą)*, 1957, <http://www.pablo-ruiz-picasso.net/work-235.php>

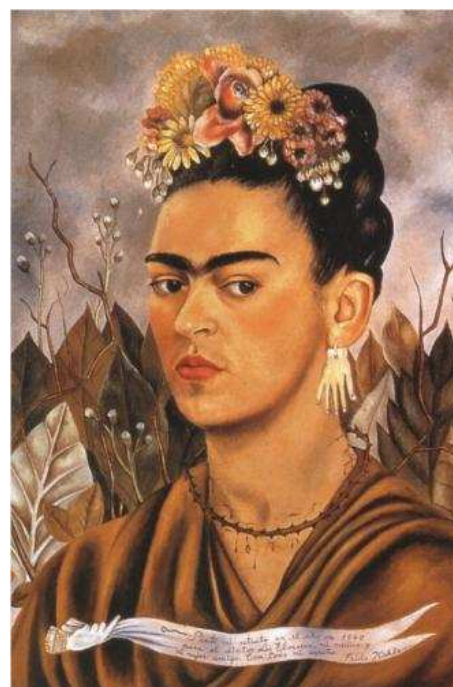
Diego Velaskesas. *Meninos*, 1656–1657, http://mkp.emokykla.lt/ars/Ars2/dailinikai/51_57/velas_did.htm

GIRL BALLERINA
 Mannequin, Dutch wax printed cotton, gun, 119 x 47 x 52 cm
 ©2007, Yinka Shonibare, MBE

Yinka Shonibare. Balerina, 2007, mišri technika , 119 x 47 x 52 <http://www.yinkashonibarembe.com/sculpture.html>
 Edgaras Dega. Jaunoji keturiolikmetė šokėja, 188, http://www.talariaenterprises.com/product_lists/degas.html

Jasumasa Morimura (Yasumasa Morimura). *Vidinis dialogas su Frida Kalo*, 2001, spalvota fotografija, .
<http://www.luhringaugustine.com/artists/yasumasa-morimura/#/images/19/>
 Frida Kalo (Frida Kahlo). *Autoportretas, dedikuotas Dr. Eloesser*, 1940, medžio plokštė, aliejus, 59,5 x 40
<http://www.wikipaintings.org/en/frida-kahlo/self-portrait-dedicated-to-dr-eloesser-1940>

Audrius Puipa. Iš fotografijų ciklo „Gyvieji paveikslai“. Parafrazė „Sūnaus palaidūno sugrįžimo“ tema <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2011-05-20-ramute-rachleviciute-gailestingumas-daileje-mintys-popaskaitos/63120>

Rembrandtas. Sūnus palaidūnas, 1669,

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/91/Rembrandt_Harmensz._van_Rijn_-_The_Return_of_the_Prodigal_Son.jpg

8.5. Atsiskaitymo užduotis „Lyginamoji interpretacija: liaudies meno ir modernizmo kryptų įtaka XX a. 3 – 4 d-mečio lietuvių dailininkų kūryboje“

Lyginame 3 skirtingas – 1) lietuvių liaudies meno, 2) fovizmo / ekspresionizmo / kubizmo / konstruktyvizmo, 3) A. Gudaičio, V. Vizgirdos, A. Samuolio, J. Mikėno, S. Ušinsko, V. Kairiūkščio, V. Petravičiaus – reprodukcijas. Ieškome paralelių tarp lietuvių liaudies meno, Lietuvos ir Vakarų Europos modernizmo klasikų kūrybos.

1

2

3

1. *Lietuvių liaudies skulptūra. Šv. Veronika. Radviliškio r. Kleboniško k. LNM*, prieiga per internetą:
http://mkp.emokykla.lt/ars/liet_tautodaile/galerijos/skulpt_g_did.htm

2. Adomas Galdikas (1893–1969)

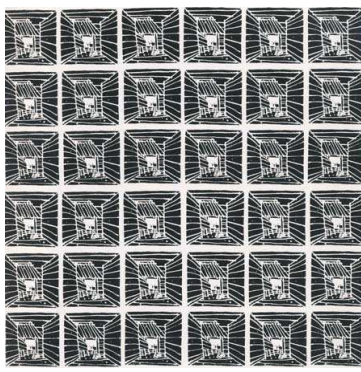
Nuotaka. Apie 1934, popierius, gvašas, 42,5 x 34,5, prieiga per internetą:

<http://www.menorinka.lt/images/works/20080325155230.jpg>

3. Karlas Šmitas-Rotlufas (Karl Schmidt-Rottluff, 1884 –1976)

Moters galva. 1916, medžio raižinys, 25,6 x 18, prieiga per internetą:

http://www.moma.org/collection/object.php?object_id=9028

1

2

3

1. *Lietuvių liaudies buitiniai audiniai. Lovatiesė*, prieiga per internetą:

http://mkp.emokykla.lt/ars/liet_tautodaile/galerijos/aud_buit_did.htm

2. Rimtautas Gibavičius (1935–1993)

Vaikystės prisiminimai (b-8, a-2). 1980, cinkografija, 49 x 50, prieiga per internetą:

http://www.emokykla.lt/svetaines/DaileLietuvoje/Grafika/Gibavicius/Vaikyst_b.jpg

3. Endis Varholas (Andy Warhol, 1928–1987)

100 Campbell's sriubos skardinių. 1962, drobė, aliejus, 182,9 x 132,1, prieiga per internetą:

<http://www.albrightknox.org/collection/collection-highlights/piece:100-cans/>

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/7/79/100_Cans.jpg

1

2

3

1. *Lietuvių liaudies buitiniai audiniai. Lovatiesė*, prieiga per internetą:

http://mkp.emokykla.lt/ars/liet_tautodaile/galerijos/aud_buit_did.htm

2. Linas Leonas Katinas

Iš lietuviškų audinių. Rusnė II. 1968, kartonas, aliejus, 99 x 99, prieiga per internetą:

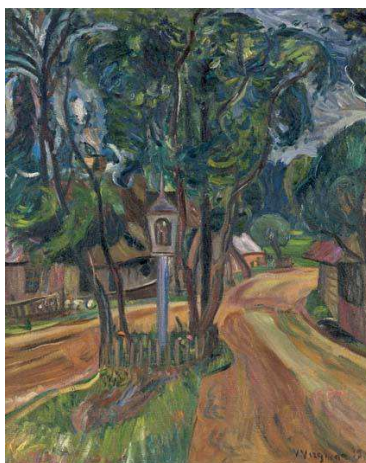
<http://www.mmcentras.lt/work.php?Gid=263&Sid=32&lang=lt>

3. Markas Rotko (Mark Rothko, 1903–1970)

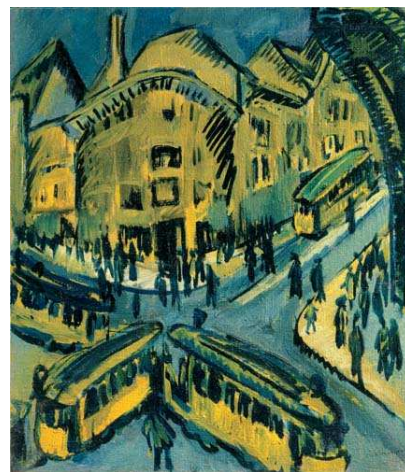
Be pavadinimo. (Mėlyna, žalia ir ruda.) 1952, drobė, aliejus, 261,5 x 211,5, prieiga per internetą:
<http://www.nga.gov/feature/rothko/classic4.shtm>

1

2

3

1. *Plungės rajono kopyltėlės ir kopylstulpiai* (Mečislovo Sakalausko nuotr.), prieiga per internetą:

http://www.tradicija.lt/Koplyteles/Plunges_koplyteles_u.htm

2. Viktoras Vizgirda (1904–1993)

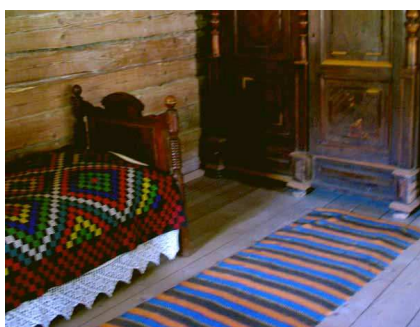
Kaimo gatvė su kopyltėle. 1939, drobė, aliejus, 100 x 81, prieiga per internetą:

http://www.ldm.lt/Naujausiosparodos/V_Vizgirdos_par.htm

3. Ernstas Liudvikas Kirchneris (Ernst Ludwig Kirchner, 1880–1938)

Nolendorfo aikštė. 1912, drobė, aliejus, 69 x 60, prieiga per internetą:

http://en.wikipedia.org/wiki/File:Ernst_Ludwig_Kirchner_-_Nollendorfplatz.jpg

1

2

3

1. *Lietuvių liaudies buitiniai audiniai. Lova su lovatiese. Aukštaičių pirčia. LBM. Rumšiškės, prieiga per internetą:*

http://mkp.emokykla.lt/ars/liet_tautodaile/galerijos/aud_buit_did.htm

2. Stasys Ušinskas (1905–1974)

Žmogus tarp pjūklų. 1930–1932, drobė, aliejus, 95 x 95, prieiga per internetą:

[http://test.svs.lt/?Daile;Number\(44\);Article\(651\)](http://test.svs.lt/?Daile;Number(44);Article(651))

3. Fernanas Ležė (Fernand Léger, 1881–1955)

Geležinkelio sankirta. 1919, drobė, aliejus, 53,8 x 64,8, prieiga per internetą:

http://en.wikipedia.org/wiki/File:Leger_railway_crossing.jpg

8.6. Atsiskaitymo užduotis „Naujojo meno kūrybinių žemėlapis“

Nustatyti prasminius ryšius tarp individualiai parinktų šiuolaikinių kūrinių, pagrįstų bendradarbiavimu ir technologijomis. Iš pateiktų 9–12 reprodukcijų (jei dirbame kompiuterių klasėje iš nurodytų svetainių) pasirenkame 5–7 labiausiai įsiminusius kūrinius. Atsiskaitymo lapo centre talpiname trumpą patraukliausio darbo pristatymą: keliais sakiniais nusakome jo sukeltą įspūdį. Aplink šį aprašą skirtingu atstumu (priklausomai nuo konceptualaus objektų tarpusavio ryšio ir asmeninio požiūrio) dėstome kitų kūrinių pristatymus. Lakoniškai nusakome prasminį kelią, jungiantį pavyzdžius. Numatomi vertinimo kriterijai ir balai: už atrankos argumentaciją 0 – 3 balai; už prasminių tiltų nustatymą 0 – 4 balai; už išdėstymo tikslingumą 0 – 3 balai.

Rekomenduojama vaizdinė medžiaga

Robertas Antinis. *Pirštų galimybės*. 2002, prieiga per internetą:
<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2008-04-04-robertas-antinis-juodo-kubo-gelmeje/3903>
<http://www.ciurlionis.lt/muziejus-neregiui>,

Nomeda ir Gediminas Urbonai. *Pro-testo laboratorija*, 2005, prieiga per internetą:
http://www.vilma.cc/LIETUVA/en_index.php?l=LT&mid=189

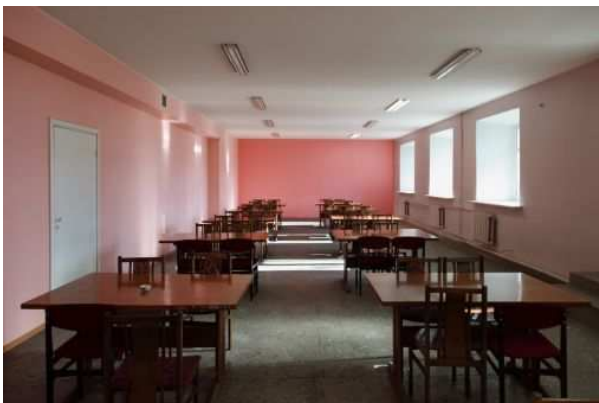
Coro Collective (Eglė Budvytė, Goda Budvytė, Ieva Misevičiūtė). *Raidyno pamoka*, 2009, prieiga per internetą:

<http://www.smartprojectspace.net/exhibitions/59.xml?artist=1801&work=2477>

Artūras Raila. *Žemės galia. Mitologinis Vilnius*, 2008, prieiga per internetą:

<http://www.cac.lt/lt/exhibitions/past/08/832>

Indrė Klimaitė. *Lietuviškos valgyklų kultūros atgimimas*, 2009, prieiga per internetą:

<http://www.kompotas.lt/lt/index2.php?id=10>

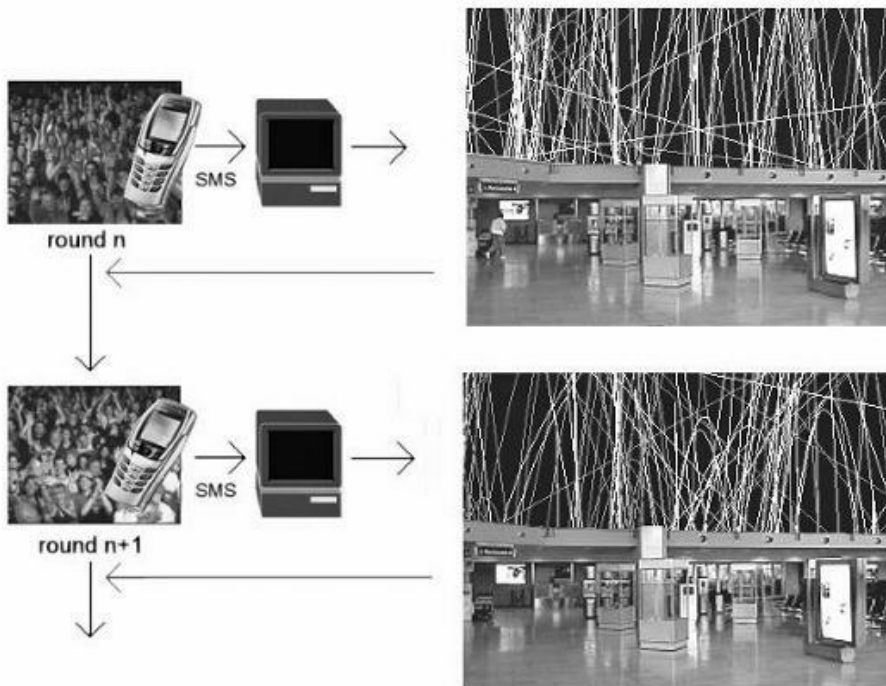
Julijonas Urbonas. *Kalbančios durys*, 2009, prieiga per internetą:
http://www.culture.lt/satenai/?leid_id=963&kas=straipsnis&st_id=17173

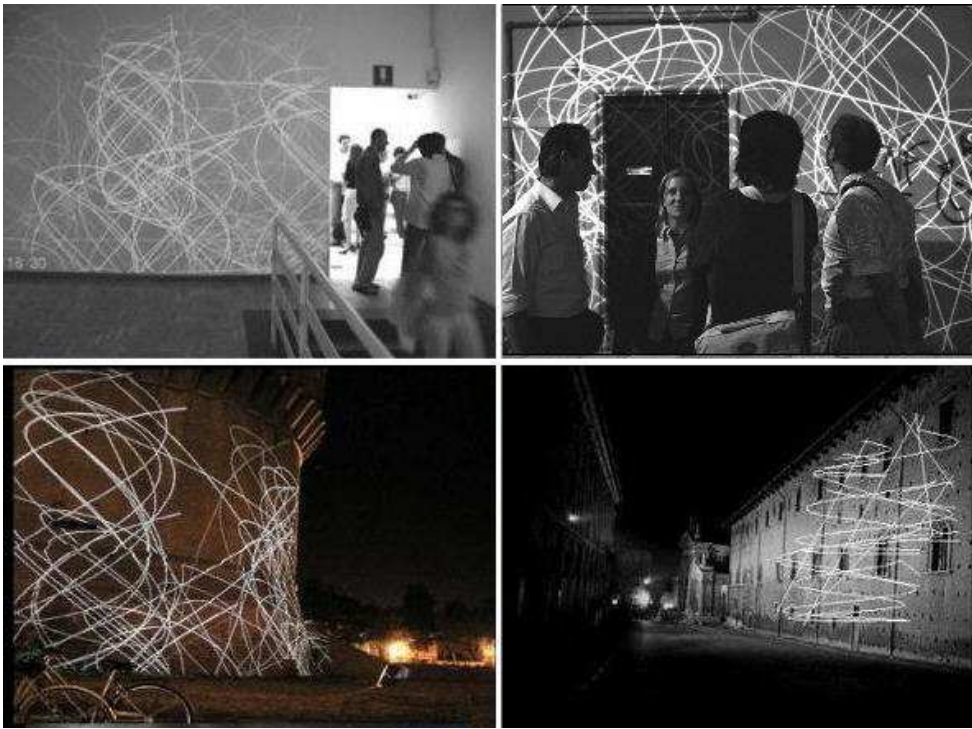

Julius von Bismarckas, Benjaminas Mausas, Richardas Wilhelmeris. *Public Face II*, 2010, prieiga per internetą: <http://www.juliusvonbismarck.com/bank/index.php?/projects/public-face-ii/>

Usmanas Haque'as. *Evoke*, 2007, prieiga per internetą: <http://www.haque.co.uk/evoke.php>

Maurizio Bolognini. *Interaktyvi instaliacija*, 2000–2008, prieiga per internetą:

<http://www.bolognini.org/lectures/amx.htm>

<http://www.bolognini.org/fotoImola06/imola4.JPG>

Ester Stocker. *Destino comune* ir *Gestalt*, abu – 2011, prieiga per internetą:
<http://www.estherstocker.net/>

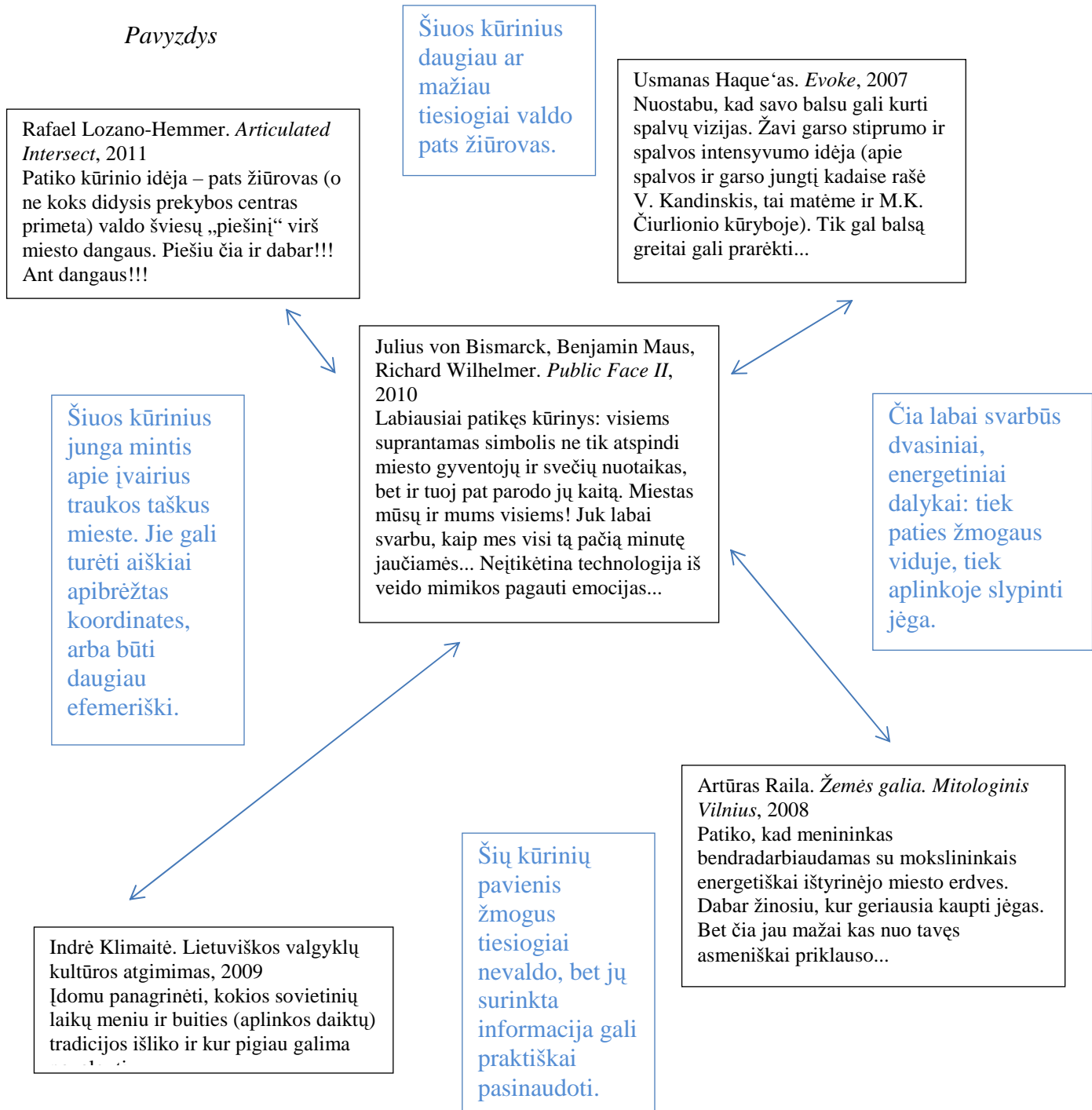

Rafaelis Lozano-Hemmer. *Articulated Intersect*, 2011, prieiga per internetą:
<http://www.lozano-hemmer.com/images.php>

Naderis Tehranis, Gediminas Urbonas. *Liquid Archive*, 2011, prieiga per internetą: <http://arts.mit.edu/fast/liquid-archive/>, <http://architecture.mit.edu/art-culture-and-technology/project/liquid-archive-fast>

Pavyzdys

Susitikimas su dailininku: Ramūno Čeponio kūryba

Vilniaus Justino Vienožinskio dailės mokyklos mokinių pamoka-ekskursija, 2010-01-15

Pamokos-ekskursijos uždaviniai:

- apibūdinti R. Čeponio kūrybos bruožus abstrakcionizmo ir minimalizmo kontekste,
- betarpiškai apžvelgti autoriaus tapybos ypatumus jo dirbtuvėje,
- patikrinti jo kūrybos metodą piešiant anglimi,
- parengti grupinę menininko ir mokinių piešinių su tekstiniais komentarais parodą mokykloje.

Numatomi rezultatai:

- teoriškai ir praktiškai išnagrinėję abstrakcionizmo ir minimalizmo kūrybos principus, įvertinsime abstraktaus vaizdo raiškos galimybes ir emocinio krūvio lauką,
- pažindami menininko darbo aplinką ir kūrybinių atsiradimo aplinkybes, pagrįsime asmenines nuostatas apie tapytojo profesiją,
- rengdami bendrą parodą su menininku ir rašydami piešinių komentarus, numatysime tarpusavio (menininko-mokytojo-mokinio) bendradarbiavimo kryptis ir perspektyvas.

Pasiruošimas pamokai-ekskursijai: reikalingos priemonės

1. *Mokytojo vizitas į dailininko dirbtuvę* – kūrybos pristatymo ir veiklos plano aptarimas: fotoaparatas, priemonės užrašams.
2. *Teorinė pamoka* – dailininko kūryba dailės krypčių kontekste: projektorius su internetine prieiga.
3. *Susitikimas su menininku* – mokinių sąrašo rengimas ir patvirtinimas, pasirengimas praktinei užduočiai: popierius, anglis, fotoaparatas su galimybe filmuoti.

4. *Grupinė piešinių-tekstų paroda* – anotacijos, kvietimo-lankstinuko, menininko ir mokinių tekstų maketavimas ir spausdinimas, kūrinių kabinimas, atidarymo datos ir valandos derinimas: popierius, spausdintuvas, eksponavimo įranga, vaišės renginio atidarymui.

Ramūnas Čeponis, TAPP1, 2010

Teorinės pamokos klausimai (prieš kelionę į dailininko dirbtuvę)

- Kas yra abstrakcija?
- Ar abstraktaus vaizdo kūrimas yra bėgimas į savąjį jausmų pasaulį?
- Kokiomis abstrakčios raiškos priemonėmis įprasminčiau jausmą (pavyzdžiui, ramybę ar baimę)? Ką ir kaip stengčiausi pabrėžti?
- Kaip vertinu abstrakčiąją tapybą?
- Kodėl keičiasi požiūris į menininką ir jo kūrybą, kai iš arti pamatai jo aplinką?
- Kokie svarbiausi abstrakčiosios dailės bruožai?
- Ko siekia menininkai, plėtojantys abstrakčiąją raišką?
- Kas būdinga abstrakčiajam ekspresionizmui? Žymiausi krypties atstovai.
- Ką vadiname gesto tapyba?
- Žymiausi lietuvių abstrakčiosios tapybos atstovai. Kuo išsiskiria Ramūno Čeponio kūryba?

Mokinių įspūdžiai ir atsiliepimai

Menininko dirbtuvė – tai kitas pasaulis, savotiškas jausmų ir tiesos ieškojimo triumfas... Susikūręs savąją aplinką, menininkas tampa dalim to, kas yra ir kas bus...

Įžengęs į R. Čeponio dirbtuvę, pasijauti lyg svečiuose – neramiai baidaisi, tampi nesavu, pasimeti. Tai pradinė reakcija į kitą energetiką. Šį pojūtį (galbūt todėl, kad eįjome grupę) sustiprino ir siauras koridorius, neregimai spaudžiantis iš šonų.

Įžengęs į holą, pamatai krikščioniškų ženklų kupiną aplinką ir jaukiai šildantį židinį (šalčio nukamuotiems žandus raudoniu išmušė).

Pro langus atsiverianti erdvė, antrasis aukštas, iškabinti paveiksłai šiek tiek atpalaiduoja: susilieji su tuo, kas yra. Jaukiai atsisėdi jau „pasigavęs“ savąjį aš.

Gintautas J., 17 m.

Susitikimas dailininko dirbtuvėje man leido suprasti, kad gyvai nepamačius menininko darbų, nereikėtų jų per daug griežtai vertinti.

Guostė M., 16 m.

Iš tiesų buvo labai smagu praleisti dieną pas menininką dirbtuvėje. Galima buvo pasijusti pačiam menininku ir išbandyti jo psichologinius metodus paisant.

Robertas G., 17 m.

Malonu buvo paeksperimentuoti, ieškoti savęs atsiminimuose. Tokia aplinką sukūrė norą būti jos šeimininku, t.y., pačiu menininku.

Gintautas J., 17 m.

Savo piešiniu aš norėjau priminti jausmą, kai žinai, kad artėji prie suvokimo, bet nežinai, ar tikrai jį pasieksi, tas džiaugsmas, kad gali jį pasiekti, ir nuoskauda, kad taip atitrūksi nuo žemės.

Kiti mano piešinyje išvelgė du žmones ir klausimą, ar turės jie sąlyčio taškų. Artėjimą prie žemės, leidimąsi.

Eglė B., 16 m.

Piešinyje norėjau atskleisti savo praeitos savaitės vidinį išgyvenimą. Tai keletas jausmų, pojūčių: baimė, įtampa, neaiškumas, abejonė. Tokių pojūčių perteikimas darbe tai, lyg ir išsivadavimas iš jų, kova su jais. Dėl to ši užduotis man labai patiko.

Kiti žvelgdami į mano darbą matė: žiemą, nepasitikėjimą... figūras, kurios nori susilieti, ar iš vienos figūros išsiskyrusias... tiesa, nelabai tiksliai pamenu, bet visi daugmaž suprato mane... man taip pasirodė.

Ieva K., 16 m.

Savo piešiniu aš norėjau parodyti, kaip gražiai gyvena mano ramybė.

Kiti mano piešinyje išvelgė miškus, medžius, didingumus arba nieką.

Akvilė K., 17 m.

Savo piešiniu aš norėjau pavaizduoti saulės užtemimo paskatintą ginčą dėl nieko.

Kiti mano piešinyje išvelgė (tiksliai neatsimenu, bet atrodo) gėles, mėnulio užtemimą... Ir kažkas apie pyktį buvo pasakyta.

Guostė M., 16 m.

Savo piešiniu aš norėjau pavaizduoti tai, kad yra vienas aiškus gyvenimo kelias, tačiau man vis atsiranda abejonių, klausimų, kryžkelių, pasirinkimų, kurie įneša į mano gyvenimą sumaištį, chaoso.

Kiti mano piešinyje išvelgė savęs ieškojimą, pasimetimą, nežinojimą ir sumaištį.

Austėja M., 16 m.

Edukacinė paroda iš ciklo „Dailininko dirbtuvėje“

R. Čeponio ir VJVDM mokinių piešiniai ir tekstai

Vilniaus Justino Vienožinskio dailės mokykla, 2010 m. sausio 22 – vasario 5 d.

Piešinyje stengiausi perteikti savo išgyvenimus, kuriuos patyriau dieną prieš. Mintis, prisiminimas, piešinys ir bendras psichologinis darbo aptarimas leido pačiam sau atsiskleisti prieš visus. Stengėmės interpretuoti, tai, kas, supratau, yra svarbiausia paties Ramūno kūryboje. Teko užsimerkus, klaidžioti savyje, ieškoti jautrių išgyvenimo linijų, kurios pasakė rankoms, ką reikia paišyt.

Robertas G., 17 m.

Savo darbe norėjau pavaizduoti atsiskyrimą-išsiskyrimą. Dviejų figūrų dinamiškumo efektą, kai viena pradingsta savyje, savo kančioje, o kita iškyla ir susilieja su šviesa. Jausmas dviprasmiškas – galime išvelgti ir tobulybę, jei tos figūros nebūtų išsiskyrusios ir liktų vientisos. Čia gimsta ir priešingybė – chaotiškumo jausmas. Draugų atsiliepimai neatitiko to, tačiau interpretacijos sukėlė daug kitų minčių... Apskritai tokie darbai atrodytų kuriami tik sau ir padeda sustiprinti savo tiesas. Man tai primena smauglio, virškinančio dramblių, piešinį iš „Mažojo princo“.

Gintautas J., 17 m.

MUZIKA
METODINĖS REKOMENDACIJOS

Parengė: Nora Petročenko

Muzikos dalyko modulis yra sudėtinė menų pažinimo programos dalis ir atitinka jos esminę nuostatą – orientuotis į tuos mokinius, kurie nėra linkę į aktyvią meninę raišką, o nori stebėti, pažinti ir analizuoti meno reiškinius. Atitinkdamas bendrus programos tikslus ir reikalavimus, šis modulis atsižvelgia ir į muzikos meno reiškinių specifiką.

Muzikos modulio tikslas ir uždaviniai – plėtoti mokinių estetinę, kultūrinę ir bendrąsias (pažinimo, kūrybingumo, asmeninę, socialinę, pilietinę) kompetencijas, ugdyti sumanų ir aktyvų kultūrinio gyvenimo dalyvį. Taip pat – auginti nuovokų ir tolerantišką muzikos suvokėją, gebantį muzikos reiškinius analizuoti ir vertinti skirtingoje meninėje aplinkoje, kasdienio gyvenimo veikloje.

Formuojant **Muzikos** dalyko metodinių rekomendacijų turinį stengtasi nutolti nuo įprasto istorinio-chronologinio muzikos istorijos žinių dėstymo, tačiau istorinė chronologija daug kur išlieka ir yra traktuotina kaip būdas mokiniams analizuoti tam tikrų muzikinių reiškinių nuoseklų kitimą, įvertinti jau žinomus ir įprastus muzikos istorijos ir teorijos reiškinius problemiška. Pagrindine **Muzikos** pamokų veikla siūloma laikyti aktyvų muzikos kūrinių klausymą, vaizdo įrašų stebėjimą, jų aptarimą, diskusijas ir muzikos reiškinių analizavimą raštu (esė, rašinio, recenzijos, tiriamojo darbo forma) ir žodžiu. **Muzikos** metodinėse rekomendacijose siūlomi muzikos pavyzdžiai klausymui kai kuriose pamokų temose dubliuojasi, sąmoningai norint atkreipti besimokančių dėmesį į įvairią tam tikro muzikos kūrinio ar reiškinio problematiką, tuo pačiu lavinant muzikinę mokinių atmintį, skatinant jų aktyvų pagavumą, pastabumą ir kūrybišką mąstymą. **Muzikos** dalyko metodinėse rekomendacijose paliekama nemažai laisvės mokytojui, kurio žinios bei plati kompetencija gali pasireikšti įvairiomis kūrybiškomis formomis. **Muzikos** metodinių rekomendacijų turinio apimtis yra išdėstyta plačiai, todėl mokytojas savo nuožiūra gali kai kurias pamokas plėsti ar siaurinti, o kai kurių apskritai atsisakyti. **Muzikos** mokymo(-si) procese svarbiausia išlaikyti problemų ciklą ratą.

Turinio apimtis ir mokymo(si) ypatumai

Muzikos dalyko pamokos pateikiamos ciklais, suskirstytomis pagal 5 problemines ir viena kitą papildančias temas: 1. Estetinis emocinis muzikos meno poveikis; 2. Muzikos meno statusas visuomenėje; 3. Etnokultūrinis muzikos meno aspektas; 4. Menininko vaidmens raida; 5. Muzikos menas ir medijos

Muzikos dalyko struktūrą sudaro muzikos meno istorijos, teorijos ir kritikos žinios, kurias mokiniai taikys suvokdami, analizuodami, vertindami muzikos funkcionavimo sociokultūrinėje aplinkoje ypatumus.

Šios temos supažindins mokinius su muzikos istorija, teorija ir praktika, skatins juos stebėti, analizuoti ir originaliai vertinti įvairius muzikos meno reiškinius teoriškai pagrįsti, savitai interpretuoti skirtingų epochų muzikos kūrinius. Tiriant muzikos meno reikšmę sociokultūrinėje aplinkoje, pageidautina individualiai ir kartu su klase lankyti koncertus, susitikti su muzikos kūrėjais ir atlikėjais. Per matytų renginių ir projektų aptarimus, savo rašiniuose mokiniai skatinami apibūdinti patirtus individualius įspūdžius ir išgyvenimus. Mokiniai taip pat bus skatinami rašyti individualiai motyvuotas koncertų ar kitokių muzikos reiškinių analizės bei recenzijos.

Muzikos dalyko pamokoms numatomas antras pusmetis – 2 pamokos per savaitę (išplėstinis kursas- + 1 pamoka). Kiekvienai ciklo temai skiriama po 2-4 pamokas mokytojo nuožiūra, įtraukiant į pamokų laiką lankytų koncertų, muzikinių spektaklių aptarimus, susitikimus su muzikais ar diskusija pasirinkta aktualia muzikine tema. Ciklo pradžioje suformuluojama galutinio praktinio darbo (muzikos reiškinio tyrimo ir/ar koncerto/reiškinio/spektaklio recenzijos)

užduotis ir jos įvykdymo gairės. Pamokų metu analizuojamos temos turėtų padėti mokiniams atlikti praktines užduotis.

Vertinimo metodika

Muzikos dalyko vertinimo kriterijai grindžiami pasiekimų lentelės principais. Atskirai 10 balų skalėje vertinamas kiekvienas temų ciklas. Galutinis dalyko pažymys išvedamas susumavus mokinių pasiekimus įsisavinant ciklo temas ir atliekant praktines užduotis. Atskiro ciklo pasiekimai vertinami kaupiamuoju balu pagal šiuos žemiau lentelėje nurodytus kriterijus:

Ciklų vertinimą gali sudaryti mokytojo ir mokinių savęs įsivertinimas; recenzijos ar tiriamojo darbo vertinimą pateikia ir mokytojas, ir klasės draugai. Ciklo pabaigoje mokytojas parengia svarbiausių žinių bei terminų testą, kurio atsakymus verta aptarti viešai, kad mokinys, išklauses ir draugų komentarus, galėtų įsivertinti pats. Mokinių parašytus išpūdžių rašinius, recenzijas taip pat reikėtų perskaityti ir aptarti pamokų metu, kad vertintų ne tik mokytojas, bet ir klasės draugai – „oponentai“.

Galutiniam vertinimui rekomenduojama ši lentelė:

Vertinimas	Vertinimo pagrindimas
Aukštesnysis lygis	Puikiai ir Labai gerai. Įvykdytas pasiekimų lentelėje pateiktų reikalavimų maksimumas. Mokinys puikiai išmano tradicinius ir netradicinius muzikos modelius; gali identifikuoti, atskirti ir apibūdinti muzikos istorijos periodus, muzikos kūrinio kultūrinės-istorines ribas, jo paskirtį, atlikimo erdves bei aplinkybes; žino žymiausius Lietuvos bei užsienio muzikos atlikėjus bei kūrėjus. Savarankiškai analizuoja muzikos kūrinius ir muzikos reiškinius, gali apibūdinti muzikos kūrinio ar reiškinių žanrines ir stilistines ypatybes. Įvertina muzikos kūrinį/reiškinį sociokultūrinėje aplinkoje, individualiai ir motyvuotai pagrindžia savo vertinimus. Savarankiškas praktinis darbas (recenzija, muzikinio reiškinių tyrimas) pasižymi kūrybingumu, istorinių ir teorinių žinių taikymu, asmeninėmis išvalgomis ir individualiu estetiniu patyrimu, motyvuota analize ir kritika. Laisvai vartoja muzikologinius terminus.
Pagrindinis lygis	Gerai ir vidutiniškai įvykdyti pasiekimų lentelėje pateikti reikalavimai. Mokinys išmano tradicinius ir netradicinius muzikos meno reiškinius; identifikuoja, atskiria ir apibūdina muzikos istorijos periodus, muzikos kūrinio istorines ribas, jo paskirtį, atlikimo erdves bei aplinkybes. Gali įvardyti žymiausius lietuvių bei užsienio muzikos kūrėjus, atlikėjus. Geba analizuoti muzikos kūrinį/reiškinį, apibūdina muzikos kūrinio/reiškinių žanrinius ir stilistinius ypatumus, sugeba juos susieti su muzikos meno sociokultūrine aplinka. Geba motyvuoti muzikos kūrinio/reiškinių poveikį ir vertinimą, pasirinkti vertinimo kriterijus. Savarankiškas praktinis darbas (recenzija, muzikinio reiškinių tyrimas) pasižymi kūrybingumu, motyvuota analize, asmeninėmis išvalgomis ir individualiu estetiniu patyrimu. Vartoja muzikologinius terminus.
Patenkinamas lygis	Patenkinamai ir silpnai įvykdyti pasiekimų lentelėje pateikti reikalavimai. Mokinys atpažįsta tradicinius ir netradicinius muzikos meno reiškinius; orientuojasi muzikos istorijos periodizacijoje. Žino svarbiausius lietuvių ir užsienio muzikos kūrėjus, atlikėjus. Analizuodamas muzikos kūrinį/reiškinį gali nusakyti jo meninę visumą, formą, turinį. Geba nusakyti muzikos kūrinio/reiškinių sociokultūrinį kontekstą. Savarankiškas praktinis darbas (recenzija ar muzikinio reiškinių tyrimas) pasižymi asmeninėmis išvalgomis, individualiu estetiniu patyrimu. Žino muzikologinius terminus.

Muzikos dalyko pamokų ciklai

Siūlomas valandų skaičius	Ciklo pavadinimas	Mokymo tikslas	Mokinių pasiekimai	Pastabos
6 val.	<i>Estetinis emocinis muzikos meno poveikis</i>	Supažindinti su įvairialypiu muzikos poveikiu žmogui, apžvelgti istoriškai susiformavusias jos funkcijas, paskirtį ir adresatą, suvokiant ir išgyvenant muzikos kūrinį.	Skirs muzikos kūrinio ypatumus ir jo prigimtį . Apibūdins muzikos kūrinio raiškos priemones ir įvertins jų meninę visumą, išskirs kūrinio problematiką ir suvoks jo prasmę. Vertins asmeninį muzikos kūrybos poveikį ir individualius estetinius lūkesčius bei poreikius .	Ciklui skiriamos temos : 3 Pasirenkama praktinio tyrimo (recenzijos) tema.
8 val.	<i>Muzikos meno statusas visuomenėje</i>	Supažindinti ir išanalizuoti muzikos meno funkcionavimo istorinėje ir sociokultūrinėje aplinkoje pobūdį	Laikysis muzikos meno suvokimo taisyklių . Skirs muzikos kūrinio ypatumus ir jo prigimtį . Vertins asmeninį muzikos kūrybos poveikį ir įvardins individualius estetinius lūkesčius . Pastebės ir identifikuos muzikinės veiklos reiškinius kasdienėje bei sociokultūrinėje aplinkoje . Parengs stebėtos muzikinės veiklos/reiškinio kritinę apžvalgą pagal susitartus reikalavimus .	Ciklui skiriamos temos : 5 Numatoma ekskursija į muzikinio teatro spektaklį, koncertą.
4 + 2 val.	<i>Etnokultūrinis muzikos meno aspektas</i>	Supažindinti su nacionalinės muzikos ypatumais, aptarti kai kurių etnokultūrinių tradicijų sklaidą muzikos mene	Įvertins muzikos kūrinio/ reiškinio inovatyvumą, aktualumą iš istorinės ir dabarties pozicijų . Pastebės ir identifikuos muzikinės veiklos reiškinius kasdienėje bei sociokultūrinėje aplinkoje.	Ciklui skiriamos temos: 3 Skiriama laiko praktinių užduočių aptarimui ir vertinimui.
8 val.	<i>Menininko vaidmens raida muzikos istorijoje</i>	Aptarti istorines socialines aplinkybes, lėmusias skirtingas muziko-kūrėjo, muziko atlikėjo visuomenines pozicijas ir kūrybos galimybes bei įvairovę.	Skirs muzikos kūrinio ypatumus ir jų prigimtį (Apibūdins muzikos kūrinio raiškos priemones ir įvertins jų meninę visumą, išskirs kūrinio problematiką ir suvoks jo prasmę . Įvertins muzikos kūrinio/ reiškinio inovatyvumą, aktualumą iš istorinės ir dabarties pozicijų. Parašys ar kitokia forma pateiks motyvuotą ir pagrįstą muzikos kūrinio/įvykio/reiškinio analizę pagal susitartus reikalavimus	Ciklui skiriamos temos: 5 Numatomas susitikimas su muzikos atlikėju ar kūrėju.
4+2 val.	<i>Muzikos menas ir medijos</i>	Aptarti skirtingų medijų įtaką naujų muzikos reiškinių susiformavimui, išanalizuoti muzikos ir technologijų sankirtos specifiką	Skirs muzikos kūrinio ypatumus ir jų prigimtį. Įvertins muzikos kūrinio/ reiškinio inovatyvumą, aktualumą iš istorinės ir dabarties pozicijų . Dalyvaus klasės (mokyklos) muzikinės veiklos sklaidoje.	Ciklui skiriamos temos: 3 Skiriama laiko praktinių užduočių aptarimui ir vertinimui

Pamokų turinys ir rekomenduojama veikla:

Ciklą temas pristatys pamokų planai, sudaryti orientuojantis į 2 pamokas (90 min.) per savaitę. Pamokų struktūrą sudaro:

1. Pamokos tema
2. Mokymo(si) uždaviniai
3. Laukiami rezultatai
4. Reikalingos priemonės ir pasiruošimas
5. Pamokos eiga (metodai)
6. Siūloma veikla ir idėjos (atmintinė mokytojui, informacija temai)
7. Žodynėlis
8. Literatūra ir informacijos šaltiniai

Veiklos formos pamokoje glai būti modeliuojamos įvairiai, atsižvelgiant į mokinių grupės apimtis ir besimokančiųjų galimybes. Kaip rekomendacinė priemonė pamokos veiklai formuoti siūloma ši veiklos formos lentelė:

Pamokos struktūrinės dalys ir laikas	Mokytojo veikla	Mokinių veikla
<i>Įvadinė dalis (~ 10min)</i>	Pristato pamokos temą ir teorinę dalį.	
<i>Muzikos pavyzdžių klausymas, video medžiagos stebėjimas (~15 min)</i>	Mokytojas pagal pamokos temą nukreipia mokinių dėmesį į klausomą/žiūrimą medžiagą, akcentuoja tai, į ką reikėtų pirmiausiai atkreipti dėmesį. Pateikia klausimus muzikos įrašo analizavimui. Pavyzdžiui: Kokius asmeninius įspūdžius sukelia video/audio medžiaga? Koks turinys? Kokios raiškos priemonės? ir pan.	Mokiniai klauso/žiūri įrašą, vertina kūrinius pagal mokytojo suformuluotas užduotis ir nurodytus klausimus.
<i>Klausytos/stebėtos muzikinės medžiagos vertinimas ir analizavimas ~30 min.</i>	Pristato teorines žinias. Pakartoja klausimus, juos patikslina. Veda diskusiją ir padeda analizuoti ištraukas.	Diskutuoja ir analizuoja kūrinius pagal mokytojo suformuluotas užduotis ir klausimus. Nusako ir apibūdina formą, turinį, raiškos priemones, sukeltus įspūdžius ir kt. Veda užrašus, atmintines, fiksuoja sukeltą įspūdį.
<i>Pakartotinas muzikos klausymas, vaizdo medžiagos stebėjimas (~15 min)</i>	Stebint ir klausant ištraukas, komentuoja ir atkreipia mokinių dėmesį į aptartus objektus, padeda atpažinti išskirtus reiškinius, tendencijas, bruožus ir kt.	Pakartotinai klauso/stebi ištraukas, užsirašo, fiksuoja naujus pastebėjimus ir atradimus.
<i>Apibendrinimas (~20min)</i>	Apibendrina teorines žinias. Drauge su mokinais Išskiria pagrindinius nagrinėjamos temos aspektus.	Prisimena ir pakartoja teorines žinias. Išskiria pagrindinius nagrinėjamos temos aspektus.

I Ciklas. **Estetinis – emocinis muzikos meno poveikis**

Pastaba:

Pirmoje pamokoje Mokytojas supažindina mokinius su Muzikos dalyko kursu ir baigiamąja praktine-tiriamąja užduotimi. Užduoties temą nustato mokytojas, atsižvelgdamas į mokinių suinteresuotumą ir gebėjimus. Pradinėje pamokoje aptariama ko ir kaip bus mokomasi, kokių principų vyks pamokos, kaip mokinys parodys savo darbo rezultatus, koks numatomas mokymosi ir praktinių užduočių grafikas.

I tema

Muzikos edukacinė ir terapinė reikšmė

Kodėl ir kaip mus veikia muzika? Girdėti ir klausyti.

Uždaviniai:

Sutelkti dėmesį, skatinti kūrybiškumą ir analitinius gebėjimus, atskleisti pojūčius ir asmeninę patirtį Taikant lyginamąjį metodą, apžvelgti terapinės ir edukacinės muzikos poveikio žmogui reikšmę ir ypatumus.

Nagrinėjant muzikos pavyzdžius ir video medžiagą, įsisavinti įvairius muzikos suvokimo lygmenis

Laukiami rezultatai:

Mokiniai išsiaiškins skirtingos muzikos poveikį aplinkai ir sau;

Suvoks terapinio ir edukacinio muzikos poveikio ypatumus;

Apibūdins ir palygins skirtingą įvairios girdimos ir klausomos muzikos poveikio pobūdį

Reikalingos priemonės ir pasiruošimas:

Pamokai reikės vaizdo ir garso grotuvo, rekomenduojamų muzikos pavyzdžių klausymui, video ir audio medžiagos, (Dalis pavyzdžių - *Menu pažinimas. Muzika II dalis. CD 2 Filmų ištraukos: Nr.1, 3 Muzika: Nr.11, 12, 13, 14*), interneto prieigos.

Siūlomi muzikos pavyzdžiai klausymui:

Pagrindiniai:

O. di Lasso madrigalas „Matona mia cara“

J. S. Bach Mišios h – moll (Gloria, Agnus Dei)

Filmas „Amadeus“ (rež. Milos Forman, 1984m.) ištraukos.

B. Kutavičius oratorija „Paskutinės pagonių apeigos“ fragmentai

The Betales, A. Mamontovo, J. Šeduikytės atliekamos dainos

Papildomi:

A.Lloyd Weber miuziklo „Jesus Christ super star“ fragmentai

Filmas „Copying Beethoven“ (rež. Agnieszka Holland, 2006 m.)

Pamokos pasiruošimui ir eigai rekomenduotini klausimai:

Kaip mes suvokiame muziką?

- Kaip manote, koks gali būti muzikos poveikis?
- Kaip jums atrodo, ar skirtingų stilių ir epochų muzika vienodai veikia mūsų klausą ir emocijas?
- Nuo ko jūsų manymu priklauso muzikos poveikis, kokie gali būti jo skirtumai?
- Kaip galėtumėte apibūdinti kokio pobūdžio informaciją mums suteikia muzika?

- Kaip galėtumėte paaiškinti, kiek svarbus ir kodėl yra išankstinis pasiruošimas klausant muzikos?
- Ką jūsų manymu lemia žmogaus žinios klausantis muzikos?
- Kaip jums atrodo, koks skirtumas tarp *girdėti muziką* ir *klausytis muzikos*?
- Kokį vaidmenį muzika atlieka jūsų gyvenime? Kokios asmeninės muzikinės patirtys jums atrodo įsimintiniausios, įdomiausios ir vertingiausios? Kodėl?

Pastaba: Klausimus mokytojas mokiniams gali pateikti tiek žodžiu, tiek raštu. Apklausa raštu galėtų būti kaip vienas iš būdų įvadui į temą arba jos apibendrinimui.

Pamokos eiga:

Metodai: Pasakojimas, pokalbis, apklausa (raštu, žodžiu) demonstravimas, stebėjimas, diskusija.

Atmintinė mokytojui:

Kadangi pirmoji pamoka – pažintinė, supažindinus mokinius su Muzikos dalyko mokymosi ir užduočių atlikimo principais, ją galima pratęsti pokalbiu apie tai kaip muzika veikia žmogų, ką ji jam sako, kaip įtakoja? Kokią muziką mes girdime ir kokios mes klausomės, kaip ją suvokiame? Ar reikia pasiruošimo, nusiteikimo muzikos klausymui? Vienas iš muzikos poveikių yra terapinis. Egzistuoja net visa mokslo šaka – muzikos terapija, kurios svarbiausius aspektus nenukrypstant į giluminį šios srities analizavimą vis dėlto verta aptarti pamokoje. Svarbu išryškinti tai, jog muzika turi tokį platų spektrą terapinių galių.

Muzika yra neverbalinė kalba, kuri įgalina mus bendrauti, sąveikauti, pažinti vienas kitą be žodžių .

- Muzika veikia mūsų emocijas, padeda jas išreikšti, sureguliuoti
- Muzika padeda įsiminti bei prisiminti
- Muzika- leidžia pažinti save, išreikšti, atspindi mūsų identitetą
- Muzika gali būti stiprus motyvas veikti
- Muzika padeda sukelti tam tikras asociacijas, vaizdinius
- Muzika gerina klausymo įgūdžius bei kalbos suvokimą
- Muzika padeda suvokti laiką, erdvę

Remiantis šiais muzikos terapijoje plačiai vartojamais teiginiais galimas pamokos pokalbis apie muzikos terapinę funkciją.

Siūloma tema diskusijai: “ *Kaip suprantate skirtumą tarp klausyti muzikos ir girdėti muziką?* “

Užduotis klausymui: Pasiklausę skirtingų muzikos kūrinų iš siūlomo muzikos sąrašo, padiskutuokite, kokį poveikį kiekvienas iš jų daro klausytojui ? Aptarkite, kokias mintis ir emocijas sukėlė siūlomos muzikos klausymas. Kaip dar muzika veikia žmogų? Švietėjiškai, t.y. atlieka edukacinę funkciją. Muzika mums suteikia ir labai nemažai istorijos, geografijos, kalbų ir kitų sričių žinių. Aptarkite klausytus muzikos pavyzdžius ir tai kiek kokios naujos informacijos ji suteikė ? Naujas žinias pasižymėkite užrašuose.

Žodynėlis:

Muzika – garsų menas, meniškas garsų komponavimas ir tokių akustinių kompozicijų atlikimas

Muzikos suvokimas – psichinių procesų, vykstančių klausantis muzikos, visuma. Tai yra muzikos psichologijos tyrimų sritis, aiškinanti gebėjimą suprasti muziką kaip specifinę akustinę informaciją, grindžiamą jutimais ir intelektu.

Raktiniai žodžiai paieškai internete: *muzika, muzikos terapija, music*

Literatūra:

Muzikos enciklopedija, Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija/ Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas:

I tomas: A-H [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2000

II tomas: I- N [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2003

III tomas: O-Ž [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2007

Navickienė L., *Emocinio imitavimo metodas muzikos pamokoje. Metodinė medžiaga mokytojui*, Vilnius: Kronta, 2005

Piličiauskas A., *Muzikos pažinimas*. - Vilnius, 1998.

Yla S., *Kaip suprantama muzika*, Vilnius: Muzika, 1994

<http://lt.wikipedia.org/wiki/Muzika>

Mokytojo užrašai:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

II tema**Socialinis muzikos aspektas:**

Muzikavimas kaip bendravimo forma (muziko, atlikėjo reikšmė, atlikėjo kultas)

Uždaviniai:

Sutelkti dėmesį, skatinti kūrybiškumą ir analitinius gebėjimus, atskleisti pojūčius ir asmeninę patirtį

Suvokti ir įvertinti muzikos kaip bendravimo formos svarbą

Susipažinti su įvairiomis muzikinio komunikavimo formomis dabartyje ir praeityje

Apžvelgti, aptarti ir įvertinti muziko atlikėjo reikšmę, atlikėjo kulto fenomeną

Laukiami rezultatai

Mokiniai įsisavins ir apibūdins muzikos kaip komunikavimo formos reikšmę istorijos ir dabarties kontekste;

Išsiaiškins muzikos kaip bendravimo formos būdus, priemones;

Įvardins ir reflektuos individualius muzikos kaip bendravimo formos potyrius;

Gebės įvardinti muziko atlikėjo reikšmę muzikiniam komunikavimui, įvertins muzikos atlikėjo kulto fenomeną

Reikalingos priemonės ir pasiruošimas

Pamokai reikės vaizdo ir garso grotuvo, rekomenduojamų muzikos pavyzdžių klausymui, video medžiagos (Dalis pavyzdžių - *Menų pažinimas. Muzika II dalis. CD 2 - Muzika: Nr.16 Filmų ištraukos: Nr: 2*)

Siūlomi muzikos pavyzdžiai klausymui:

Pagrindiniai:

A.Mamontovo, „The Beatles“ (kitų pop atlikėjų atliekamos dainos)

G. F. Haendel „Vandens muzika“

Papildomi:

Ištraukos iš filmo „Farinelli“ rež. Gerard Corbiau, 1994 m.

F. Chopin Revoliucinis etiudas Op. 10, No. 12

Pamokos eigai ir pasiruošimui rekomenduotini klausimai:

Kaip manote, kokios gali būti muzikinio komunikavimo galimybės?

Kokius bendravimo per muziką būdus šiais laikais galėtumėte apibūdinti?

Kaip manote, kokiais būdais ir formomis galėjo funkcionuoti muzikinis komunikavimas praeityje? (pvz.; renesanse, baroke)

Kaip jums atrodo, koks yra muziko-atlikėjo vaidmuo muzikiniame bendravime?

Kaip suprantate muziko-atlikėjo kultą, kokius žinote kultinius praeities ir dabarties muzikos atlikėjus?

Pamokos eiga

Metodai: Pasakojimas, teorijos pristatymas, pokalbis, apklausa (raštu, žodžiu) demonstravimas, stebėjimas ,diskusija, rašinys (esė).

Atmintinė mokytojui:

Temą galima pradėti laisvu pokalbiu apie komunikavimą per muziką, aptariant su mokiniais kokią įtaką muzikiniam komunikavimui šiandien turi televizija, radijas, klubinė kultūra, internetas ir pan. Apklausa žodžiu galėtų paskatinti mokinius apmąstyti kaip galima komunikuoti muzikos pagalba – pradedant nuo jų asmeninės kasdienės patirties ir tęsiant temą istoriškai. Žvelgiant į muzikinį komunikavimą istoriškai reikėtų aptarti ir palyginti muzikinio komunikavimo būdus ir formas – pvz; vaizdingai nupasakoti kaip Renesanso ir Baroko laikais klestėjo dvarų kultūra , kur muzikinės puotos buvo viena pagrindinių bendravimo formų.

Užduotis klausymui ir stebėjimui: Šiame kontekste siūloma pasiklausyti G .F. Hendelio „Vandens muzikos“ fragmentą, kaip puikiai atspindintį baroko epochos pobūvių dvasią. Aptarkite kūrinio sukūrimo ir pirmojo atlikimo detales, padėsiančias geriau įsivaizduoti tų laikų muzikinį komunikavimą. Vaizdingai istorinio muzikinio komunikavimo temą pratęskite fragmentu iš filmo „Farinelli“. Dar viena iš svarbių muzikinio komunikavimo formų Baroko epochoje buvo operos teatrai, kurių aplinka vaizdžiai parodyta filmo fragmente. Pažiūrėkite filmo ištrauką, aptarkite matytą ir klausytą medžiagą . Tęsiant temą, paklauskite F Chopino Revoliucinį etiudą – šis kūrinys puikiai parodo, kaip per muziką galima pareikšti savo poziciją, siųsti žinią pasauliui. Kaip jums atrodo, šalia politinių kūrinio sukūrimo aplinkybių, kokią esminę žinią perteikia kūrinys?

Tema atveria ir muziko atlikėjo kulto problematiką – papasakokite žymiojo Baroko laikų atlikėjo Farinelio kulto istoriją, sulyginkite su šiuolaikiniais Lietuvos ir užsienio kultiniais atlikėjais (pvz: A. Mamontovas, „The Beatles“ ar kt. , sulyginimui galima paklausti šių atlikėjų muzikos fragmentus) Galima diskusija: „Atlikėjo kultas – istorija ir dabartis“. Kokius žymius kultinius Lietuvos ir užsienio atlikėjus žino ir vertina mokiniai, kodėl?

Siūloma užduotis: Atlikite tyrimą apie pasirinktus arba mokytojo pasiūlytus kultinius istorinius muzikus atlikėjus, sulyginkite juos su šiuolaikiniais, parašykite esė šia tema.

Žodynėlis:

Muzikantas – muzikuojantis, grojantis koku nors muzikos instrumentu asmuo

Muzikas – juo gali būti vadinamas muzikos kūrėjas, muzikos specialistas, žinovas, taip pat ir įvairių krypčių muzikos atlikėjas profesionalas.

Asmenybės kultas – sąvoka apibūdina kažkokios asmenybės, politikos ar kultūros veikėjo (grupės, dainininko, režisieriaus, aktorius ir pan.) garbinimą

Literatūra:

Muzikos enciklopedija, Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija/ Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas:

I tomas: A-H[vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2000

II tomas: I- N[vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2003

III tomas: O-Ž [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2007

Rinkevičius Z., *Muzikos pedagogika*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2005

Gwizdalanka D., *Muzika. VII-VIII klasės vadovėlis*, Kaunas: Šviesa, 2001

<http://lt.wikipedia.org/wiki/Muzika>

Mokytojo užrašai:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

III tema

Muzikos funkcijos:

Muzikos paskirtis ir adresatas

1. Religinė ir apeiginė muzika

Uždaviniai:

Sutelkti dėmesį, skatinti kūrybiškumą ir analitinius gebėjimus, atskleisti pojūčius ir asmeninę patirtį
Susipažinti su įvairiais religinės ir apeiginės muzikos pavyzdžiais.

Palyginti kuo religinės ir apeiginės muzikos formos skiriasi nuo kitokios paskirties muzikos.

Suvokti religinės ir apeiginės muzikos kilmę, prasmę ir paskirtį.

Laukiami rezultatai:

Mokiniai išsiaiškina religinės ir apeiginės muzikos paskirtį ir adresatą;

Gebės skirti įvairių epochų ir muzikinių kultūrų apeiginę ir religinę muziką;

Suvoks ir įsisavins kokį vaidmenį religinė ir apeiginė muzika atliko praeityje ir kokį atlieka šiuolaikinėje visuomenėje;

Įvardins religinės ir apeiginės muzikos poveikį jam asmeniškai.

Reikalingos priemonės ir pasiruošimas:

Pamokai reikės: reikės vaizdo ir garso grotuvo, rekomenduojamų muzikos pavyzdžių klausymui, video medžiagos (Dalis pavyzdžių - *Menų pažinimas. Muzika I, II dalis. CD 1 - Kompiuterinė muzika: Nr.45; CD 2 - Muzika: Nr. 11, 12, 13, 14, 15*), interneto prieigos

Siūlomi muzikos pavyzdžiai klausymui:

Pagrindiniai:

Tradicinės lietuviškos sutartinės pasirinktinai

B. Kutavičius oratorija „Paskutinės pagonių apeigos“ , fragmentai

Palestrina Kyrie iš mišių „Hodie Christus natus est“

L.Rimša/L. Paulauskis „Sutartinės party“

Papildomi:

J.S. Bach Mišios h- moll dalys Gloria ir Agnus Dei

Tradicinis juodaodžių spiričiuelis „Nobody knows the troubles i‘ve seen“

Pamokos eigai, pasiruošimui ar užduotims rekomenduotini klausimai:

Kokia jūsų manymu gali būti muzikos paskirtis ir adresatas?

- Kokias religinės, apeiginės muzikos formas žinote?
- Kaip galėtumėte apibūdinti - kokia yra religinės/apeiginės muzikos paskirtis?
- Kaip jums atrodo, kur gali skambėti religinė/apeiginė muzika?
- Koks jūsų manymu gali būti religinės/apeiginės muzikos poveikis?
- Apibūdinkite, kas yra sutartinė? Kaip ji buvo atliekama praeityje ir kaip gali būti atliekama šiandien?

Pamokos eiga

Metodai: Minčių lietus, pasakojimas, pokalbis, apklausa (raštu, žodžiu) demonstravimas, stebėjimas , lyginamoji analizė, diskusija, rašinys (esė).

Atmintinė mokytojui:

Temą galima pradėti nuo mokinių apklausos – kaip jie supranta kas yra apeiginė , religinė muzika? Su kokiomis religinės apeiginės muzikos formomis jiems teko susidurti, galbūt net atlikti? Kuo jų manymu tokios paskirties muzika skiriasi nuo kitokios formos muzikos. Išsiaiškinkite, koks muzikos ir ritualo santykis yra šiandien, kiek jis svarbus? Minčių lietaus pagalba pabandykite tai išsiaiškinti užrašydami atsakymus lentoje. Mokinių atsakymai gali būti naudingi analizuojant muzikinius pavyzdžius, kalbant apie tai, kaip apeigos ir religija įtakojo muziką įvairiose kultūrose ir istoriniuose laikotarpiuose. Galima akcentuoti , kad pačios seniausios muzikos formos ir buvo siejamos visų pirma su ritualu ir apeiga. Išskirkite vieną iš lietuvių liaudies apeiginių muzikos formų – sutartinę.

Užduotis klausymui: Paklauskite kelių skirtingų sutartinių pavyzdžių ir lietuvių akademinės muzikos kūrėjo Broniaus Kutavičiaus oratorijos „Paskutinės pagonių apeigos“ fragmentų. Apibūdinkite, kaip senųjų pagonių apeigos ir siejasi su šiuolaikine muzikos kūryba. Aptarkite ir palyginkite, kokias mintis ir emocijas kelia šie muzikos pavyzdžiai. Galima diskusija „Sutartinė šiandien“. Kaip ir kur atliekamos sutartinės, kokią funkciją jos atlieka šiandien?

Krikščioniškosios tradicijos muzikos pavyzdžiai turėtų atskleisti kitokią apeigos ir muzikos santykį. Aptarkite religinės muzikos Vakarų Europoje svarbą ir pagrindinius raidos etapus. Kaip bažnyčios tradicijos veikė muziką ir jos raišką.

Siūloma užduotis : Išklauskite siūlomus muzikos pavyzdžius. Aptarkite bei įvertinkite juodaodžių apeiginės krikščioniškos ir europietiškos religinės muzikos skirtumus, keliamas mintis ir emocijas. Galima užduotis namų darbams: Parašyti esė tema „Muzika ir ritualas“, kuriame mokiniai išdėstytų savo mintis apie pamokoje išgirstus muzikos pavyzdžius, įvardintų religinės ir apeiginės muzikos prasmę, paskirtį, jos skirtumą nuo kitokios paskirties muzikos.

Žodynėlis:

Religinė muzika – muzika susijusi su religinėmis apeigomis ir sukurta religine intencija.

Sutartinės – daugiabalsės apeiginio pobūdžio lietuvių liaudies dainos

Spiričiuelis – JAV juodaodžių liaudies muzikos svarbiausias žanras, religinio turinio giesmė.

Mišios – bažnytinis kūrinys, dažniausiai atliekamas pamaldų metu.

Literatūra:

Muzikos enciklopedija, Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija/ Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas:

I tomas: A-H [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2000

II tomas: I- N [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2003

III tomas: O-Ž [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2007

Gaidamavičiūtė R., *Nauji lietuvių muzikos keliai. Straipsnių rinkinys*, Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2005

Siitan T., *Vakarų šalių muzikos istorija. IX-XII klasės vadovėlis*, Kaunas: Šviesa. 2002

Avramecs B., Muktupavels V., *Pasaulio muzika*, Vilnius: Kronta, 2000

Papildomi šaltiniai:

<http://www.youtube.com/watch?v=5wKpkcvC-O8>

<http://www.youtube.com/watch?v=iN5xNH6Icm4>

<http://www.youtube.com/watch?v=Y9oGOInoysA&feature=related>

<http://www.youtube.com/watch?v=q6vm9ZUFSZw&feature=related>

http://www.youtube.com/watch?v=Wij_cgVGOxw&feature=related

Mokytojo užrašai:

.....

.....

.....

.....

Muzikos paskirtis ir adresatas.

2. Pramoginė, populiarioji muzika

Uždaviniai:

Sutelkti dėmesį, skatinti kūrybiškumą ir analitinius gebėjimus, atskleisti pojūčius ir asmeninę patirtį
Susipažinti su įvairiomis pramoginės, saloninės muzikos formomis bei žanrais
Palyginti kuo pramoginės saloninės muzikos formos skiriasi nuo kitokios paskirties muzikos
Suvokti muzikos pramogai kilmę, įvardinti jos prasmę ir adresatą

Laukiami rezultatai:

Mokiniai išsiaiškins pramoginės muzikos funkciją ir paskirtį;
Gebės įvardinti pramoginės muzikos estetinį-emocinį poveikį aplinkai ir sau;
Gebės atpažinti, apibūdinti ir palyginti įvairių epochų pramoginės/populiariosios muzikos formas

Reikalingos priemonės ir pasiruošimas:

Pamokai reikės: reikės vaizdo ir garso grotuvo, rekomenduojamų muzikos pavyzdžių klausymui, video medžiagos (Dalis pavyzdžių - *Menų pažinimas. Muzika II dalis. CD 2. Muzika: Nr. 16, 20, 21, 22; Filmų ištraukos: Nr.2*), interneto prieigos

Siūlomi muzikos pavyzdžiai klausymui:

Pagrindiniai:

O di Lasso „Matona mia cara“,

G.F. Haendel „Vandens muzika“

Ištraukos iš filmo „Farinelli“ (rež. Gerard Corbiau, 1994 m.)

P.Čaikovskio romansai, F. Schuberto dainos

Jurgos Šeduikytės, Stingo ar kt. atlikėjų dainos

Papildomi:

A.Lloyd Webber miuziklas „Jesus Christ superstar“ ištraukos

F. Chopin Valsai, mazurkos fortepijonui

C. Janequin „Les chant de oiseaux“

Rekomenduotini klausimai pamokos eigai, apklausai, užduotims

- Kas jūsų manymu yra pramoginė/populiarioji/saloninė muzika ir kam ji skirta?
- Kaip jums atrodo, kokios gali būti pramoginės muzikos formos?
- Kokius žinote praeities epochų pramoginės/saloninės muzikos žanrus?
- Kaip jūs manote, kada ypatingai suklestėjo pramoginė-populiarioji muzika? Kas tai įtakojo?
- Koks yra ar gali būti pramoginės/populiariosios muzikos poveikis?
- Kur skamba populiarioji pramoginė muzika šiandien? Kur ji buvo atliekama praeityje (renesanso, baroko, romantizmo laikais)?

Pamokos eiga

Metodai: pasakojimas, pokalbis, apklausa (raštu, žodžiu) demonstravimas, stebėjimas, lyginamoji analizė, diskusija.

Atmintinė mokytojui:

Ši tema gali prasidėti pokalbiu kaip mokiniai supranta šiandien kas yra pramoginė muzika, kokias jie žino jos apraiškas.

Siūloma užduotis: Išklauskite ir kelių žinomų šių dienų populiarių atlikėjų atliekamų kūrinių. Kokias emocijas ir mintis kelia ši muzika, kam ji skirta, kaip ji veikia žmogų? Aptarimą galima sklandžiai pratęsti kitų muzikos pavyzdžių klausymu.

O kas buvo pramoginė muzika renesanso ar baroko laikais? Madrigalas – vienas iš pasaulietinių pramoginių renesanso epochos muzikos žanrų, dažnai koncertų salėse atliekamas ir šiandien.

Užduotis klausymui ir stebėjimui: Išklauskite siūlomus muzikos pavyzdžius. Apibūdinkite kokia buvo tų laikų muziką pramogai, kai klestėjo dvarų kultūra, kuri neapseidavo be pobūvių? Baroko muzikos pramogai pavyzdys - G.F. Hendelio „Vandens muzika“, atskleidžianti prabangios puotos nuotaiką. Aptarkite, kaip muzikinės pramogos operos teatre dvasia parodyta ir filme „Farinelli“? O koki pavadinimą pramoginė muzika įgavo romantizmo laikotarpiu? Pasiklausykite F.Šopeno valsų, mazurkų, polonezų, P.Čaikovskio romansų ar F.Šuberto dainų. Aptarkite kas būdinga šiai muzikai?

Vis dėlto, labiausiai populiarioji muzika suklestėjo XX amžiuje. kai sąvoka „pop muzika“ buvo tiesiogiai susieta su sąvoka „pop kultūra“. Miuziklas – vienas iš XX amžiaus pramoginių sceninių žanrų. Čia galite prisiminti kokie miuziklai jau yra skambėję Lietuvos koncertinėje estradoje, gal kas iš mokinių yra apsilankę tokia renginyje? Klausymui labai tiktų ištraukos iš A.Lloyd Weberio miuziklo „Jesus Christ superstar“ . Apibendrinkite muzikos kūrinių klausymą ir jų aptarimą bei analizę apklausa raštu su jūsų parengtais klausimais.

Žodynėlis:

Populiarioji, pramoginė muzika – dauguma tokios muzikos pavyzdžių pasižymi pramogai, pasilinksminimui, skirtu muzikos turiniu, nesudėtinga muzikine kalba, paprastomis ir greitai įsimintinomis melodijomis. Šiai kryptiai priskiriamos lengvosios muzikos rūšys – estradinės, pop dainos, elektroninė šokių muzika, kai kurie džiazas, nesudėtingi melodingi simfoninės ir kamerinės muzikos kūriniai, muzikinio teatro žanrai.

Madrigalas – renesanso laikotarpiu paplitęs polifoninis vokalinis pasaulietinio pobūdžio kūrinys

Miuziklas – JAV susiformavęs pramoginio siužeto ir turinio muzikos žanras, beveik nesiskiriantis nuo roko operos ar muzikinių filmų.

Raktiniai žodžiai internetinei paieškai: *saloninė muzika, mazurka, valsas, romansas*

Literatūra:

Muzikos enciklopedija, Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija/ Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas:

I tomas: A-H [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2000

II tomas: I- N [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2003

III tomas: O-Ž [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2007

Europos šalių muzikos raidos apžvalga. Mokymo priemonė [parengė R. Pečeliūnas], Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla

Hanning B. R., *Trumpa Vakarų muzikos istorija IX-XII klasei*, Vilnius: 2000

http://projektas-muzika.lmta.lt/media/vadoveliai/Vadovelis_7/9.Populiarioji_muzika/index9.htm

Mokytojo užrašai:

.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

II ciklas. **Muzikos meno statusas visuomenėje**

I–II temos

Renesansas:

Bažnytinės ir pasaulietinės muzikos santykis Žmogaus jausmų ir gamtos grožio harmonija.
(dvarų muzikinė kultūra, religiniai ir pramoginiai muzikos žanrai)

Barokas:

Teatrališkumo ir sakralumo sąveika muzikoje (XVII –XVIII a. opera – kultūros elito dėmesio centre. Dramatiškasis itališkasis stilius ir sakralinė muzika. G. F. Haendelio, J. S. Bacho kūryba. Instrumentinės muzikos savarankiškumas.)

Uždaviniai:

Per renesanso ir baroko muzikos pavyzdžius įvertinti muzikos meno statusą šiose epochose
Susipažinti su renesanso ir baroko epochose sukurtais pasaulietiniais, religiniais ir sceniniais muzikos kūriniais.

Suvokti, įvertinti ir palyginti dabarties ir aptariamųjų epochų muzikos meno statuso visuomenėje ypatumus

Laukiami rezultatai:

Mokiniai išsiaiškins ir palygins dabarties, renesanso ir baroko muzikos meno statuso visuomenėje ypatumus;

Gebės nusakyti kokį statusą renesanso epochoje atliko muzikos menas, koks buvo pasaulietinės ir bažnytinės muzikos santykis;

Įsisavins aptariamųjų epochų muzikos žanrus, gebės nusakyti jų skirtumus;

Gebės apibūdinti instrumentinės muzikos reikšmę ir jos savarankiškumo baroko epochoje aplinkybes;

Gebės įvardinti baroko muzikos kalbos ypatumus, nusakyti muzikos teorijos pokyčių įtaką baroko muzikos raiškai;

Išsiaiškins atlikėjų įtaką muzikos meno raiškai baroko epochoje

Reikalingos priemonės ir pasiruošimas:

Pamokoms reikės vaizdo ir garso grotuvo, rekomenduojamų muzikos pavyzdžių klausymui, video medžiagos (Dalis pavyzdžių - *Menu pažinimas. Muzika I, II dalis. CD 1. Opera ir baletas: Nr.7. CD 2. – Filmų ištraukos: Nr 2; Muzika: Nr.1-6, 9-13, 15).*

Siūlo mi muzikos pavyzdžiai klausymui:

Pagrindiniai:

Ištraukos iš filmo „Farinelli“ (rež. Gerard Corbiau, 1994 m.)

Palestrina Mišios „Hodie Choristus natus est“

O di Lasso „Matona mia cara“,

C. Janequin „ Les chant de oiseaux“

J. Dowland liutnios dainos „Come again“, „In darkness let me dwell“ (gali būti Stingo ir liutnios atlikėjo E. Karamazovo variantas)

J.S. Bach Pasija pagal Joną (video ištraukos iš LNOBT 2008 m. pastatymo)

J. S. Bach Tokata ir fuga d- moll

Papildomi:

G.F Haendel ištraukos iš oratorijos „Mesijas“

A. Vivaldi koncertų smuikui ciklo „Metų laikai“ ištraukos

J. S. Bach Didžiosios mišios h- moll (Gloria, Agnus Dei)

J.S. Bach Brandenburgo koncertas nr.3

Pamokų pasiruošimui ir eigai rekomenduotini klausimai:

Kaip jums atrodo, ar muzikos menas renesanso, baroko laikais ir dabar turi vienodas galimybes skleistis? Kodėl?

Apibūdinkite, kur skamba muzika šiandien ir kokia auditorija jos klausosi? Palyginkite, kur skambėjo muzika renesanso, baroko laikotarpiais, kokiais publikai ji buvo skirta?

Kokius svarbiausius veiksnius, įtakojučius renesanso muzikos raidą galėtumėte išskirti?

Kaip manote, kokios renesanso epochos idėjos skatino pasaulietinės renesanso muzikos raidą?

Kaip jums atrodo, kokiais išskirtiniais bruožais pasižymi Baroko muzikos menas?

Kokius svarbius pokyčius vykusius baroko muzikos kalboje, muzikos moksle, teorijoje galėtumėte įvardinti? Kaip tai įtakojo muzikos skambesį ir išraišką?

Kokią įtaką jūsų manymu muzikos menui ir jo statusui baroko laikotarpiu turėjo solistų virtuozų menas?

Nupasakokite, per kokius naujus žanrus baroke įsitvirtina instrumentinė muzika?

Kaip jums atrodo, koks vaidmuo atitenka instrumentinei muzikai baroko laikotarpiu? Kokie instrumentinės to meto muzikos žanrai jums žinomi?

Kokius galėtumėte įvardinti žymius baroko epochos kūrėjus ir atlikėjus?

Pamokų eiga:

Metodai: Teorijos pristatymas, pasakojimas, pokalbis, apklausa (raštu, žodžiu) demonstravimas, stebėjimas, lyginamoji analizė, diskusija.

Atmintinė mokytojui:

Temos įvadui tiktų muzikos meno statuso aptarimas šiandien. Koks jis? Kokios yra muzikos kūrimo, atlikimo, klausymo galimybės šiandien? Dabarties muzikos meno statuso demokratiškumas gali būti palygintas su praėjusiomis epochomis. Koks jis buvo renesanse? Svarbu išryškinti dvi kryptis, kuriomis pradant renesanso epocha lygiavertiškai žengs muzikos istorija – pasaulietinė ir religinė muzika. Viduramžiais daugiau vyravusi bažnytinė muzika ir jos statusas išlieka stiprus, tačiau su renesanso humanizmo idėjomis keičiasi ir muzikos statusas – pasaulietinė muzika vis labiau įsitvirtina, susiformuoja kompozitoriaus –kūrėjo, atlikėjo, dvaro muzikanto statusas. Atsiranda nauji savarankiški muzikos žanrai, vienas jų – populiariausia renesanso pasaulietinės vokalinės muzikos forma – madrigalas. Išskirtinos trys svarbiausios vokalinės polifonijos mokyklos –Nyderlandų, Romos ir Venecijos mokykla.

Siūloma užduotis: Muzika klausymui – Palestrinos mišios „Hodie Choristus natus est“ simbolizuoja iš Viduramžių paveldėtą muzikinę tradiciją, duoklę ir tarnavimą bažnyčiai bei jos dogmoms. O. di Lasso ir C. Janequino madrigalai bei J. Dowlando liutnios dainos atskleidžia jau visiškai kitokią aptariamą epochos muzikos dvasią – žmogaus jausmų ir gamtos harmoniją, darnų muzikos ir poezijos santykį. Išklausę kūrinius, pasamprotaukite ir išryškinkite, kokios dvi pagrindinės muzikos kryptys formuojasi muzikos istorijos kelyje? Kaip tai įtakoja kūrėjo, atlikėjo statusą?

Aptariant muzikos meno statusą baroke, mokinius reikėtų įvesti į jo muzikos garsų pasaulį. Pasižiūrėkite filmo „Farinelli“ ištraukas, atskleisiančias Baroko epochos teatrališkumo atmosferą. Muzikos meno raidos keliai baroko epochoje gana įvairūs. Viena vertus, daug kas perimta iš renesanso muzikos teorijos bei idėjų. Kita vertus, baroko muzikos raida buvo suvokiama kaip aiški renesanso muzikos priešprieša. Vienu svarbiausių baroko muzikos žanrų tapo opera, o pagrindinį muzikos siekį – išreikšti ir sužadinti tam tikras dvasios būsenas, tipinius jausmus pagrindė afektų teorija. Šalia teatrališkumu alsuojančios ir karštus aukštuomenės disputus įtakojančios operos lygiaverčiai gyvuoja bažnytinės muzikos žanrai (mišios, pasijos, motetai, oratorijos) ir instrumentinė muzika. Ji taip pat nestokoja teatrališkumo apraiškų, garsų tapybos ir afektų teorijos paremtos muzikinės retorikos. Paklauskite kūrinius iš siūlomo sąrašo.

Užduotis klausymui ir stebėjimui: Peržiūrėję ir išklausę siūlomus muzikos ir filmo fragmentus, pasamprotaukite ir įvardinkite, kokiais išskirtiniais bruožais pasižymi baroko epochos muzikos menas ir jo aplinka?

Taip pat pasižiūrėkite LNOB teatre atliktos pasijos pagal Joną įrašo ištraukas. Aptarkite girdėtą medžiagą ir atskleiskite ypatingai ryškų šios muzikos bruožą – garsų tapybą, ypač įdomiai suinterpretuotą minėtame J. S. Bacho Jono pasijų sceniniame pastatyme.

Baroko instrumentinė muzika taip pat įtvirtina ir šiuos svarbius žanrus: fantaziją, tokatą, preliudą, fugą, variacijas, siuitą, partitą, sonatą, simfoniją, uvertiūrą, koncertą. Gana svarbūs buvo ir baroko muzikos kalbos pokyčiai. Bažnytinės dermės pakeitė mažoro minoro sistema, įsigalėjo tolygi temperacija (J. S. Bacho GTK), įtvirtinta funkcinė harmonija, laisvasis polifonijos stilius. Baroko epochos muzikos statusą labai stipriai įtakojo ir sureikšmino sparčiai plėtojęs muzikos mokslas – estetika, akustika, harmonijos teorijos, muzikos kritika ir kt.

Siūloma užduotis: Filmą „Farinelli“ fragmente su kompozitoriumi G. F. Hendeliu vaizdžiai parodytas kūrėjo ir atlikėjo santykis. Aptarkite ir apibūdinkite, koks jis? Atkreipkite dėmesį į svarbius reiškinius rodomus filmo fragmentuose - su operos teatrų veikla plėtojosi ir viešasis koncertinis gyvenimas. Iškilo solistų virtuozų menas, apie kurį parašyta pedagogikos bei metodikos darbų. Pasižymėkite naują ir svarbią informaciją užrašuose.

Žodynėlis:

Motetas – Viduramžiais atsiradęs ir vėliau išplėtotas daugiabalsės vokalinės polifonijos žanras, dažniausiai kuriamas pagal religinį tekstą.

Polifonija – daugiabalsė muzika pagrįsta savarankiškais balsais, kurie tuedami savo melodines linijas jungiasi į bendrą melodijų ansamblių.

Preljudas – instrumentinis kūrinys, skirtas įžangai į kitą kūrinį ar kūrinių grupę. Istoriskai susiklostė 3 pagrindiniai preliudo tipai: neturintis nurodyto tęsinio, todėl galintis būti bet kurio tos pačios dermės ar tonacijos kūrinio įžanga; preliudas, turintis vienintelį tęsinį ir nepriklausomas savarankiškas ir preliudas ir choralinis preliudas – choralo išdaila vargonams.

Fuga – tai populiariausia ir sudėtingiausia imitacinės polifonijos forma. Tai muzikos kūrinys, kuriame ta pati tema nustatyta tvarka pateikiama keliais balsais..Fugoje pradėjęs skambėti kuris nors balsas nebenutrūksta. Įsijungus kitam balsui, pirmasis nenutyla, bet, lyg ir improvizuodamas, bėga tolyn, o vėliau įsijungęs vejasi jį, skirtingu aukštumu pakartodamas jo vingius. Susidaro įspūdis, kad vieni balsai bėga, o kiti vejasi. Iš čia ir pavadinimas. Johanas Sebastianas Bachas išstobulino fugas ir yra laikomas garsiausiu visų laikų polifonijos meistras.

Tokata – Instrumentinės muzikos žanras; virtuozinis laisvai išplėtotas muzikos kūrinys klavišiniam (f-nui, vargonams) instrumentui. Skirtas atskleisti instrumento galimybes ir parodyti atlikėjo pirštų miklumą. Susiklostė renesanso epochoje, ypatingai suklestėjo baroko kompozitorių kūryboje.

Oratorija – vokalinės instrumentinės muzikos žanras.; stambus ciklinis kūrinys solistams (dainininkams), chorui ir orkestrui (arba instrumentų ansambliui) pagal dramatinį siužetą.

Opera – sceninis muzikinis kūrinys, kurio idėja susiformavo XVI a.Florencijoje. Operoje yra dainuojama ir vaidinama su orkestro pritarimu.

Literatūra:

Muzikos enciklopedija, Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija/ Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas:

I tomas: A-H[vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2000

II tomas: I- N[vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2003

III tomas: O-Ž [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2007

Katkus D., *Muzikos atlikimas. Istorija. Teorijos. Stiliai. Interpretacijos*, Vilnius: Lietuvos muzikų sąjunga, 2006

Europos šalių muzikos raidos apžvalga. Mokymo priemonė [parengė R. Pečeliūnas], Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla

Hanning B. R., *Trumpa Vakarų muzikos istorija IX-XII klasei*, Vilnius: 2000

Mokytojo užrašai:

.....

.....

.....

.....

.....

III tema. (potėmės A, B)

Klasicizmo muzika – kilnaus paprastumo, formų tobulumo ir pusiausvyros mene atspindys.

A) Opera *buffa* ir opera *seria* – aukštuomenės skonių ir disputų arena. Ch. W. Gluckas ir operos reforma. W. A. Mozarto operinė kūryba

B) Absoliuti instrumentinės muzikos autonomija (simfonija, kvartetas, sonata, koncertas)

Uždaviniai:

Susipažinus su klasicizmo operos ir instrumentinės muzikos pavyzdžiais įvertinti muzikos meno statusą minimoje epochoje, apžvelgti kokios muzikinės meninės idėjos buvo svarbios klasicizmo kūrėjams

Išanalizuoti ir atskleisti kaip muzikos meno padėtį veikė operos reformos ir aktyviai stiprėjanti instrumentinės muzikos autonomija

Suvokti ir palyginti nūdienos ir klasicizmo epochoje vykusius muzikos meno statuso procesus

Laukiami rezultatai:

Mokiniai įsisavins klasicizmo muzikos meno pokyčių dėsningumus ir jų poveikį muziko statusui;

Išsiaiškins ir nusakys kaip operos žanro raidos procesai veikė muzikos statusą klasicizmo laikotarpiu, apibūdins pagrindinius *opera buffa* ir *opera seria* ypatumus;

Gebės įvardinti esminius Ch. W. Glucko ir W. A. Mozarto įvestų operos reformų principus;

Išsiaiškins klasicizmo instrumentinės muzikos reikšmę, jos raidos ir pokyčių ypatumus

Reikalingos priemonės ir pasiruošimas:

Pamokai reikės vaizdo ir garso grotuvo, rekomenduojamų muzikos pavyzdžių klausymui, video medžiagos (Dalis pavyzdžių - *Menu pažinimas. Muzika I, II dalis. CD 1- Opera ir baletas: Nr. 8; CD 2 –Filmų ištraukos: Nr. 1, 3; Muzika: Nr.7, 8, 17, 18, 19)*

Siūloni muzikos pavyzdžiai klausymui:

Pagrindiniai:

Ištraukos iš filmo „Amadeus“ (rež. Milos Forman, 1984)

Ištrauka iš Ch.W. Glucko operos „Orėjas ir Euridikė“ (LNOBT 2007m. pastatymo)

Ištraukos iš filmo „Copying Beethoven“ (Rež.Agnieszka Holland, 2006 m.)

W. A. Mozart operų „Figaro vedybos“, „ Don Žuanas“. „Užburtoji fleita“ fragmentai

J. Haydn Imperatoriškasis kvartetas Op. 76 nr. 3 C-dur (fragmentai)

W. A. Mozart Simfonijos g- moll KV 550, C-dur “Jupiterio” KV 551 (fragmentai)

W.A. Mozarto, L. van Beethoveno sonatos fortepijonui (pasirinktinai)

Papildomi:

Ch. W. Gluckas opera „Orėjas ir Euridikė“ fragmentai

L. van Beethoven 3 koncertas fortepijonui ;

Simfonijos nr. 5 ir nr 9

Pamokų pasiruošimui ir eigai rekomenduotini klausimai:

Kokias menines idėjas paveikusias muzikos meno raidos ypatumus klasicizme galėtumėte įvardinti kaip svarbiausias?

Kokius galite įvardinti prieš tai buvusių epochų ir klasicizmo muzikos meno statuso panašumus ir skirtumus? Kokių panašumų ar skirtumų galėtumėte atrasti palygindami tuomet ir mūsų dienomis vykstančius muzikinius meninius procesus?

Kaip jums atrodo, kokią reikšmę klasicizmo muzikos raidoje atliko operos žanras? Kodėl?

Apibūdinkite, ko siekė klasicizmo operos reformatoriai, kaip tai paveikė šį žanrą ir muzikos raidos ypatumus?

Kaip manote, kokią svarbą klasicizmo laikotarpiu įgauna instrumentinės muzikos žanrai? Kaip tai susiję su instrumentų evoliucija ir naujomis jų galimybėmis?

Pamokų eiga:

Metodai: Teorijos dėstymas, pasakojimas, pokalbis, apklausa (raštu, žodžiu) demonstravimas, stebėjimas , lyginamoji analizė, diskusija.

Atmintinė mokytojui:

Prieš tai nagrinėtos temos jau atskleidė renesanso ir baroko muzikos meno statuso ypatybes.

Siūloma užduotis: Šią temą galima pradėti nuo palyginimo kas sieja ir kas skiria šių epochų muzikinius meninius procesus. Temą galima plėtoti ir pavyzdžiais iš mūsų dienų. Pavyzdžiui, tema trumpam bendram klasės aptarimui galėtų būti - kur ir kaip skamba Mocarto muzika šiandien?

Kaip ir baroko epochoje, Klasicizmo laikotarpiu muzikinis gyvenimas buvo labai aktyvus ir reiškėsi jis per operos žanrą. Operos teatruose vyko labai spartus visuomeninis gyvenimas, suteikęs operos žanrui ypatingą statusą. Pasižiūrėkite ir išklausykite siūlomus muzikinius pavyzdžius. To meto Europos operose vyko daug permainų: rimtoji opera (*opera seria*) prarado savo populiarumą, itin išpopuliarėjo komiškoji opra (*opera buffa*) . Operos menui buvo būtinos reformos. Aptarkite

Ch.W. Glucko operos reformos esminius momentus : poezija turi tarnauti muzikai, ji turi padėti pasakoti operos siužetą ir muzika neturėtų jo apkrauti. Gluckas siekė apvalyti operos žanrą nuo perdėtai išpūstų virtuozinių numerių ir suteikti jai natūralumo bei tikroviškumo. Ji turėjo tapti drama, o ne vaidinimu su daugybe intarpų. Aptarkite matytą Glucko operos “Orfėjas ir Euridikė” pastatymo LNOBT ištrauką – kokias muzikinės kalbos ir išraiškos priemonių naujoves pastebite?

Užduotis stebėjimui: Svairiu operos reformatoriumi laikomas ir W.A. Mocartas, ieškojęs savo muzikinės dramos sprendimo, tačiau taip pat kaip ir Gluckas, operose siekė aiškumo ir tikroviškumo. Pavyzdžiuose iš filmo „Amadeus“ vaizdingai atkuriamos operų „Figaro vedybos“ ir „Don Žuanas“ sukūrimo aplinkybės. Pirmoji – opera buffa pagal Bomaršę pjesę, kur kiekvienas veikėjas turi labai ryškų charakterį, atspindėtą muzikos kalba (rečitatyvuose, arijose, ansambliuose), o antroji jungia ir opera seria, ir opera buffa bruožus. Pats kompozitorius „Don Žuaną“ vadino *dramma giocoso* (linksmoji drama). Aptarkite matytą ir girdėtą medžiagą, diskusijos pagalba bandykite išsiaiškinti kokie būdingiausi klasicizmo operos bruožai, kodėl šis žanras buvo toks svarbus klasicizmo epochoje?

Mokiniam šioje pamokoje svarbu suvokti kaip ryškiai pakito instrumentinės muzikos statusas klasicizmo laikotarpiu, palyginus su renesansu ir baroku

Užduotis klausymui ir stebėjimui: Paanalizuokite kaip šalia ypatingo dėmesio tiek baroke, tiek klasicizme susilaukusios operos, instrumentinės muzikos statusas aptariamam laikotarpiu labai užtikrintai sutvirtėja, ji tampa absoliučiai savarankiška. Kadangi klasicizmo idėjos paremtos paprastomis išstobulintomis formomis, tai atsispindi ir savarankiškumą įgavusios instrumentinės muzikos žanruose. Čia būtina prisiminti J. Haydną, suformavusį pagrindinius klasicizmo simfoninės ir kamerinės muzikos žanrus bei sonatinį-simfoninį ciklą. Susiformuoja ir tipinis dalių išdėstymas: greita-lėta-(menuetas)-greita. Tokia struktūra tapo svarbiausių klasicizmo instrumentinės muzikos žanrų – simfonijos, koncerto, kvarteto ir sonatos – pagrindu. J. Haydno Imperatoriškais kvartetais – puikus pavyzdys, atskleidžiantis klasicizmo epochos kamerinės muzikos dvasią bei supažindinantis su šio žanro formos, muzikos kalbos ypatumais. Pasiklausykite W. A. Mocarto simfonijų fragmentų, aptarkite jų formas bei muzikos raiškos priemonių ypatumus. L. van Bethoveno instrumentinės muzikos kūrybos bei atlikimo aplinkybės vaizdžiai parodytos filmo „Copying Beethoven“ fragmentuose. Įsidėmėkite ir aptarkite filmo ištraukose matomą klasicizme susiformavusio simfoninio orkestro sudėtį ir galimybes. Būtina susipažinti ir su klasicizme išpopuliarėjusia sonata bei koncertu (klausymui pasirinktinai W.A. Mozarto, L. van Bethoveno sonatos, koncertai). Aptarkite ir nupasakokite kaip evoliucionavo instrumentai, kaip klasicizmo kompozitoriai kurdami instrumentines sonatas ir koncertus atskleidė įvairias ir dažnai virtuozines jų galimybes.

Žodynėlis:

Klasicizmas – tai meno stilius, muzikoje vyravęs Europos šalyse 1750–1820 metais. Po puošnaus, monumentalaus baroko klasicistai norėjo paprastumo, aiškumo, natūralumo. Klasicizmo muzikai būdinga: formos aiškumas, simetrija, paprastumas. Žymiausi klasicizmo muzikos kūrėjai – trys Vienos klasikai – J. Haidnas, V. A. Mocartas ir L. van Bethovenas. Jie suformavo pagrindinius klasicizmo muzikos principus.

Opera seria – taip vadinama, rimta opera, kuriai būdingas istorinis arba mitologinis siužetas ir atskirtos žodžio bei muzikos funkcijos. Sceninis veiksmas čia dažniausiai išreiškiamas rečitatyvais *secco*, tipizuotos emocijos – arjomis *da capo*, reikalaujančiomis itin išlavinto ir gražaus tembro balso (dažniausiai dainuodavo kastratai).

Opera buffa – taip vadinama, juokingoji opera, komiško siužeto italų opera. Jai būdingas gyvas veiksmas, parodija, kasdieniški charakteriai, būtinė melodika, šokių ritmai, išplėtoti ansambliai ir finalinės scenos. Kitaip nei kitų kraštų komiškosiose operose, opera buffa visas tekstas yra dainuojamas, vokaličius numerius keičia rečitatyvai secco.

Sonatinis-simfoninis ciklas - tai keleto dalių instrumentinės muzikos ciklas, kuriame bent viena iš dalių yra sonatos formos. Šis ciklas tapo svarbiausių klasicizmo instrumentinės muzikos žanrų – simfonijos, koncerto, kvarteto ir sonatos – pagrindu.

Klasicizmo orkestras - Klasicistų kūryboje susiformavo dviguba simfoninio orkestro sudėtis. Ją sudarė keturios instrumentų grupės: mediniai pučiamieji- 2 fleitos , 2 obojai, 2 klarnetai, 2 fagotai; Variniai pučiamieji – 2 trimitai, 2 valtornos, Mušamieji – timpanai; Styginiai - I ir II smuikai, altai, violončelės ir kontrabosai.

Literatūra:

Muzikos enciklopedija, Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija/ Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas:

I tomas: A-H [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2000

II tomas: I- N [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2003

III tomas: O-Ž [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2007

Katkus D., *Muzikos atlikimas. Istorija. Teorijos. Stiliai. Interpretacijos*, Vilnius: Lietuvos muzikų sąjunga, 2006

Hanning B. R., *Trumpa Vakarų muzikos istorija IX-XII klasei*, Vilnius: 2000

<http://projektas->

muzika.lmta.lt/media/vadoveliai/Vadovelis_3/1.Klasicizmo_stiliaus_bruozai/index1.htm

Mokytojo užrašai:

.....

.....

.....

.....

.....

IV tema (potėmės A, B)

Romantizmo muzika – tikrasis realybės atspindys ir įkūnijimas

A) Romantizmo opera ir Vakarų Europos teatrai

B) Kamerinė, vokalinė muzika – priartėjimas prie intymiausių vidinių žmogaus išgyvenimų.

Orkestrinė muzika – epochos lyderė

Uždaviniai:

Susipažinę su romantinės operinės muzikos pavyzdžiais, mokiniai išmoks įvertinti kokį vaidmenį operos žanras vaidino aptariamam laikotarpiu, galės palyginti žanro raidos ypatumus su prieš tai nagrinėtomis epochomis

Mokiniai išmoks suvokti esminius šio žanro pokyčius, naujoves ir jų reikšmę muzikos meno statusui

Susipažinus su romantizmo instrumentinės vokalinės bei simfoninės muzikos pavyzdžiais, įsisavinti kokias menines idėjas generavo ypatingą statusą įgavusi kamerinė, instrumentinė bei simfoninė šio laikotarpio muzika

Suvokti Romantizmo kamerinės bei simfoninės muzikos naujovių svarbą, jos raidos specifinius ypatumus

Laukiami rezultatai:

Mokiniai įsisavins kokį vaidmenį operos menas atliko romantizmo laikotarpiu;

Gebės apibūdinti svarbiausius romantizmo operos raidos momentus;

Išsiaiškins kokį vaidmenį romantikai skyrė kamerinei, instrumentinei ir simfoninei muzikai;

Gebės nusakyti kokį statusą romantizme įgauna kūrėjas, kiek svarbūs tampa kūrėjo vaizduotė, individualūs jausmai;

Įsisavins naujus romantizmo žanrus, jų susiformavimo aplinkybes bei kūrėjus

Reikalingos priemonės ir pasiruošimas:

Pamokai reikės vaizdo ir garso grotuvo, rekomenduojamų muzikos pavyzdžių klausymui, video medžiagos (Dalis pavyzdžių - *Menų pažinimas. Muzika I, II dalis. CD1- Opera ir baletas: Nr.1, 4, 6; CD 2 – Filmų ištraukos: Nr. 5 ; Muzika -20, 21, 22, 27*)

Siūlomi muzikos pavyzdžiai klausymui:

Pagrindiniai:

G. Verdi op. „Rigoletas“, „Kaukių balius“ (Ištraukos iš LNOBT pastatymų)

R. Wagner op. „Valkyrija“, „Skrajojantis Olandas“ (Ištraukos iš LNOBT pastatymo)

Fragmentai iš filmo „Chopin. Desire for love“ (rež. J. Antczak, 2002 m.)

G. Verdi op. „Traviata“ fragmentai

G. Bizet op. „Carmen“ ištraukos

F. Liszt simfoninė poema „Preljudai“ fragmentai

F. Liszt ciklas „Klajonių metai“, ištraukos

F. Schubert dainos „Forelė“, „Girių karalius“

Papildomi:

G. Puccini op. „Madam Butterfly“ (Ištraukos iš LNOBT pastatymo)

G. Mahler simfonijos nr. 2 ir nr. 7 fragmentai

M. K. Čiurlionis simf. poema „Jūra“ fragmentai

P. Čaikovskis romansai (Pvz. „Triukšmingoje puotoje“)

Rekomenduojami klausimai pamokos pasiruošimui ir/ar eigai:

Kaip galėtumėte nusakyti, kokių idėjų vedami kūrė muziką romantizmo epochos kompozitoriai? Kuo jos galėtų būti artimos šiuolaikiniam menininkui?

Kaip manote, kokį statusą romantizmo laikotarpiu įgauna muzikos kūrėjas?

Nusakykite, kokiais būdais romantizmo muzikoje perteikiama menų sintezės idėja?

Kaip apibūdintumėte, koks vaidmuo tenka operos žanrui romantizmo laikotarpiu?

Įvardinkite, kokias menines romantizmo idėjas jungė šios epochos operos žanras?

Nusakykite, kokie veiksniai Europoje įtakojo tautinės operos susiformavimą?

Kaip galėtumėte įvertinti, kokią įtaką operos žanro raidai turėjo didieji Europos operos teatrai?

Apibūdinkite, kas yra *bel canto* ir kokie romantizmo kompozitoriai labiausiai išpuoselėjo šį stilių savo operose ?

Kokias žinote lyrines-psichologines romantizmo operas? Kaip jose atskleidžiami veikėjų charakteriai?

Įvardinkite vientiso muzikinio vystymo operos – muzikinės dramos autorių?

Nusakykite, kokiais muzikinės kalbos principais paremta muzikinė R. Wagnerio drama?

Kokie instrumentinės muzikos žanrai vyrauja romantikų kūryboje?

Kaip manote, kokį vaidmenį romantizmo muzikoje vaidina programiškas, su kuom jis susijęs?

Kaip romantizmo idėjos yra įkūnijamos vokalinėse instrumentinėse miniatiūrose?

Įvardinkite, kokie nauji simfoninės muzikos žanrai susiformuoja romantizme, kas jų kūrėjai?

Apibūdinkite, kokį statusą romantizmo laikotarpiu įgauna simfoninė muzika?

Pamokos eiga:

Metodai: Pasakojimas, teorijos dėstymas, pokalbis, apklausa (raštu, žodžiu) demonstravimas, stebėjimas, lyginamoji analizė, diskusija.

Atmintinė mokytojui:

Analizuojant šią temą svarbu atskleisti romantizmo epochos menininko – jausmingo ir maištingo žmogaus – laisvę kurti. Čia galima rasti ir paralelių su šiuolaikiniais menininkais. Aptarkite, kaip šiandien suprantama kūrybos laisvė? Anksčiau kūrė menininkai buvo priklausomi nuo bažnyčios ar mecenatų užsakymų, o romantizme jie įgijo iki tol nepažintą kūrybos laisvę, kuri išsiveržė stipriais individualiais jausmais ir vaizduote. Ypatingai aktualus romantikų kūryboje tampa vidinis menininko konfliktas su jį supančia aplinka, todėl išsivysto tokios kūrybos temos kaip Žmogus ir Likimas, Žmogus ir Laikas, Žmogus ir Gamta, Žmogus ir Kovotojas. Palyginkite tokį muziko kūrėjo statusą su ankstesnėse epochose kūrusių muzikų meninės aplinkos kontekstu.

Aptariant temą taip pat svarbu atskleisti romantikų gvildentą menų sintezės idėją ir kaip tai atsispindėjo operos žanre, kuris Romantizme išlieka ypatingai reikšmingas. XIX a. tautinės revoliucijos, vykusios visoje Europoje taip pat įtakoja operą, susiformuoja tautinės operos, tokiu būdu protestuodamos prieš taip plačiai išsigalėjusią italų operą. Atsiranda tautiniai operų siužetai. Todėl labai skiriasi italų, vokiečių ir prancūzų romantizmo operinė kūryba. (Ch. Gounod Prancūzijoje, C. M. von Weberis Vokietijoje) .Svarbu akcentuoti, kad opera buvo išties labai išsigalėjusi visoje Europoje, ją garsino ir puoselėjo iki šių dienų aktyvūs ir gyvuojantys teatrai – Milano „La Scala“, Londono „Covent Garden“, Paryžiaus „Grand Opera“, Vienos „Staatsoper“ ir kt.

Giuseppe Verdi – vienas garsiausių romantizmo operos kūrėjų, likęs ištikimas itališkai *bel canto* tradicijai ir sukūręs 26 operas. Jo kūrybos sėkmę lėmė nuostabaus dainingumo vokalinės partijos, taiklios muzikinės personažų charakteristikos. Dž. Verdi savo kūryboje tęsė pirmtakų – Dž. Rosinio, V. Belinio – tradicijas, rėmėsi liaudies dainomis, buitinais žanrais. Kompozitorius pats dalyvaudavo statant operą, bendradarbiaudavo su dirigentais, mokydavo dainininkus jų partijų.

Užduotis klausymui ir stebėjimui: Pasiklausę ir pasižiūrėję G. Verdi operų pavyzdžius, aptarkite kaip funkcionuoja menų sintezės idėja matytuose ir girdėtuose pavyzdžiuose. Labai svarbus momentas yra gilus G. Verdi operų psychologizmas. Paanalizuokite, kaip, kokiomis muzikos priemonėmis kuriami veikėjų charakteriai? Pavyzdžiui, tai kad Verdi pasirinko A. Diuma pjesės „Dama su kamelijomis“ siužetą savo operai „Traviata“, tuo metu buvo gana didelė rizika. Pirmą kartą šiuolaikinė istorija buvo perkelta į sceną. Tai viena pirmųjų lyrinių-psichologinių operų pasaulinėje literatūroje. Kompozitorius labai subtiliai atskleidžia pagrindinės veikėjos (Violetos)

charakterio virsmą. Kita gilaus psychologizmo persunkta istorija – opera „Rigoletas“, kurios ištraukas iš LNOBT pastatymo siūloma pasižiūrėti ir įvertinti. Aptarkite ir apibūdinkite, kokios muzikos kalbos raiškos priemonės stiprina operų veikėjų psychologizmą? Pasižymėkite naują informaciją užrašuose.

G. Bizet „Carmen“ simbolizavo naują žingsnį operos istorijoje. Kompozitorius atsisakė sentimentalus ar mitologinio siužeto ir sukūrė naują žanrą – realistinę muzikinę dramą. Pasiklauskite ištraukų iš operos ir aptarkite kaip ir kokiomis muzikos išraiškos priemonėmis kuriami jos herojų – paprastų žmonių charakteriai.

Dar vienas svarbus etapas romantizmo operos raidoje – R. Wagnerio operinė kūryba. Visos kompozitoriaus operos sukurtos pagal legendas, operų dramaturgija grindžiama ištisiniu vystymu. Žanras taip pat praturtintas naujomis formomis: monologu, dialogu, stambiais simfoniniais numeriais. Operose kompozitorius naudojo išplėtotą leitmotyvų sistemą. Beveik kiekvienoje brandžioje jo operoje jų yra nuo dvidešimt penkių iki trisdešimties. Kompozitorius naudojo ir temas simbolius. Visa tai simfonizavo operą.

Užduotis klausymui ir stebėjimui: Klausydami ir stebėdami R. Wagnerio operų fragmentus, pabandykite įvardinti ir apibūdinti, kuom naujas yra kompozitoriaus muzikinis mąstymas? Nupasakokite, kokiomis muzikos išraiškos priemonėmis tai pasiekama?

Kaip gi laisvo ir maištingo romantizmo kūrėjo idėjos atsiskleidė orkestriniuose kūriniuose, kamerinėje, vokalinėje ir instrumentinėje romantikų kūryboje? Labai individualiai ir dažnai – programiškai. Romantikai labai daug kuria programinės instrumentinės muzikos. Tai ir pjesės miniatiūros, ir simfonija, simfoninė poema, uvertiūra. Labai svarbus momentas yra tas, kad koncertų salės tampa prieinamos ne tik aukštuomeni, bet ir viduriniajai visuomenės klasei.

Užduotis stebėjimui ir klausymui: Filmo „Chopin. Desire for love“ fragmentuose – vaizdžiai įvedama į romantizmo muzikinę atmosferą. F. Chopinas – vienas talentingiausių fortepijoninės miniatiūros kūrėjų, garsėjęs ir savo atlikėjišku talentu vaizdžiai atkurtu filme. Aptarkite matytus fragmentus, juose skambėjusią muziką, kokia ji? Ką ji atspindi, apie ką mums pasakoja? Įvertinkite, kaip šie svarbūs momentai įtakojo muzikos meno statusą romantizmo epochoje. Filmo fragmentuose epizodiškai sutinkamas ir kitas romantizmo epochos kompozitorius – F. Lisztas, kuris taip pat labai garsėjo kaip ypatingo talento pianistas, gastroliavęs po visą Europą ir gaudavęs didžiausius honorarus. Pasiklauskite jo sukurtų fortepijoninių miniatiūrų – pvz; noktiurno „Meilės svajos“ arba „Vilos d'Este fontanai“ iš ciklo „ Klajonių metai“. Aptarkite ir apibūdinkite kaip ši muzika atspindi žmogaus išgyvenimų tematiką, žmogaus ir gamtos sąsajas. Kamerinių miniatiūrų ir žmogaus ir gamtos tematiką sklandžiai galima pratęsti klausantis F. Schuberto dainų „Forelė“ ir „Girių karalius“. Žmogaus vidinių išgyvenimų temą galite praplėsti išklausydami P. Čaikovskio romansą „Triukšmingoje puotoje“ („Средь шумного бала“)

Šios aptartos ir plačiai romantikų eskaluojamos temos ryškiai atsiskleidė ir simfoninėje muzikoje. Vienas labai tinkamų pavyzdžių – F. Liszto simfoninė poema „Preliudai“.

Apskritai F. Liszto simfoninė kūryba ypatingai ryškiai atspindi kertinę Romantizmo menų sintezės idėją. Mokiniam svarbu žinoti, kad šis kompozitorius sukūrė 13 simfoninių poemų, kurių tematika glaudžiai siejasi su literatūra ir mitologija. Jis laikomas ir šio žanro pradininku. F. Liszto simfoninėse poemose ryškiausiai atsiskleidžia jo programiškumo samprata. Jo tikslas – ne detalčiai, iliustratyviai perpasakoti siužetą, o iškelti pagrindinę mintį, idėją. Jam buvo svarbu ne asmeniniai išgyvenimai, o esminiai, žmoniją nuolat kamuojantys klausimai: gėrio ir blogio, gyvenimo ir mirties. Kitas jau vėlyvesniojo Romantizmo simfonistas – Gustavas Mahleris. Paklauskite jo simfonijų fragmentų (gali būti 2, 7, ar 8 simfonijos). Šio kompozitoriaus simfonijos – taip pat

visos programinės. Mahleris pats sakė, kad „simfonija – tai pasaulis“. Jo simfonijos didžiausios ne tik trukmės prasme, bet ir instrumentų skaičiumi.

M. K. Čiurlionio simfoninės poema „Jūra“ galėtų būti puikus lietuviškojo romantinio simfonizmo pavyzdys. Pasiklausykite šio kūrinio ištraukų. Aptarkite kaip gi čia skleidžiasi Romantizme kultivuojamos idėjos, kaip siejasi tapyba ir muzika.

Žodynėlis:

Bel canto – (itališkai - gražus dainavimas), XVIIa. - XIX a. I pusės italų dainavimo mokykla, dainavimo technika ir stilius. Tai lyrinis virtuozinis dainavimo stilius – žėrintis, lengvas, grakštus dainavimas, išryškinantis garso grožį ir kantileną, balso paslankumą.

Muzikinė drama – sceninis muzikos kūrinys, operos žanro atmaina. Paprastai taip vadinamos operos, kuriose pagrindinį vaidmenį turi poetiškas tekstas ir sceninis veiksmas. Šis žanras atgimė XIX a. viduryje. Sceninio veiksmo eiga siejama su nenutrūkstama muzikos plėtote. Vengiama muzikos epizodų uždaramo, arijas pakeičia laisvos sandaros vokaliniai monologai, duetus – dialogų scenos. Muzikinės dramos principus savo kūryboje labiausiai išreiškė ir išvystė R. Vagneris

Leitmotyvas - trumpa, raiški muzikinė tema, dažniausiai melodinis motyvas, frazė;kartais išbaigta tema (leittema), charakteringas akordas ar harmoninis junginys (leitharmonija), ritminė figūra (leitritmas), instrumento tembras, tonacija (leittonacija)

Simfoninė poema – Romantizme gimęs naujas simfoninės muzikos žanras, susiformavęs sonatiniam-simfoniniam ciklui transformuojantis į vientisą vienos dalies formą. Šio žanro pradininku laikomas F. Listas.

Literatūra:

Muzikos enciklopedija, Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija/ Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas:

I tomas: A-H[vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2000

II tomas: I- N[vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2003

III tomas: O-Ž [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2007

Katkus D., *Muzikos atlikimas. Istorija. Teorijos. Stiliai. Interpretacijos*, Vilnius: Lietuvos muzikų sąjunga, 2006

Hanning B. R., *Trumpa Vakarų muzikos istorija IX- -XII klasei*, Vilnius: 2000

Mokytojo užrašai:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

V tema

XX amžiaus muzika:

Muzikos stilių ir krypčių gausa kaip muzikos kūrėjo individualybės visuomenėje svarba

Uždaviniai:

Klausydami įvairių XX amžiaus muzikos pavyzdžių, mokiniai susipažins su ryškiausių praeitojo šimtmečio muzikos stilių raiškos ypatumais, jų kūrėjais, gebės suvokti ir įvertinti XX a. muzikos stilių individualumo ir gausos aplinkybes, lėmusias laisvą kūrybos erdvę bei muzikos meno statuso nepriklausomybę

Laukiami rezultatai:

Mokiniai susipažins su XX a. vyravusius muzikos stiliais bei muzikos kūrėjais; Išsiaiškins kokios aplinkybės lėmė praėjusio amžiaus stilių įvairovę; Gebės apibūdinti kokį statusą XXa. įgavo muzikos menas ir kokiomis formomis tai pasireiškė

Reikalingos priemonės ir pasiruošimas:

Pamokai reikės vaizdo ir garso grotuvo, rekomenduojamų muzikos pavyzdžių klausymui, video medžiagos (Dalis pavyzdžių - *Menų pažinimas. Muzika I, II dalis. CD 1 – Opera ir baletas: Nr. 5, 11; CD 2 – Muzika: Nr. 14, 23,*)

Siūlomi muzikos pavyzdžiai klausymui:

Pagrindiniai:

R. Strauss opera „Salome“ (Ištraukos iš LNOBT pastatymo)

A. Schoenberg „Mėnulio Pjero“ fragmentai,

A. Schoenberg Penkios pjesės fortepijonui op. 23

C. Debussy preliudas „Paskendus katedra“

S. Reich „Music for 18 musicians“

I. Stravinskis Baletas „Šventasis pavasaris“ fragmentai

Papildomi:

R. Strauss Simfoninė poema „Taip kalbėjo Zaratustra“ Fragmentai

D. Prokofjevas baletas „Romeo ir Džiuljeta“ (Ištraukos iš LNOBT pastatymo)

B. Kutavičius oratorija „Paskutinės pagonių apeigos“

Rekomenduojami klausimai pamokos pasiruošimui ir/ar eigai:

Kaip įvertintumėte, kokį statusą muzikos menas įgauna XX amžiuje ir kodėl?

Kaip apibūdintumėte aplinkybes, įtakojuusias ypatingą stilių bei krypčių gausą atvėrusią XX a. muzikos istoriją?

Įvardinkite, kokie muzikiniai stiliai ir kryptys ryškiausiai pradėjo formotis XXa pradžioje, kas jų kūrėjai?

Kokius žinote impresionizmo muzikoje atstovus? Kokias idėjas jie perteikė muzikoje?

Kokie jums žinomi ryškiausi ekspresionizmo muzikos kūrėjai? Kokias idėjas jie kultivavo savo kūryboje?

Kas buvo serializmo muzikoje pradininkas? Kaip dodekafoninė muzika įtakojo muzikos istoriją?

Abibūdinkite, kokios kitos muzikinės kryptys susiformavo XX a. muzikoje? Kokius žinote ryškiausius jų atstovus?

Ką žinote apie minimalizmą muzikoje?

Pamokos eiga:

Metodai: Pasakojimas, pokalbis, apklausa (raštu, žodžiu) demonstravimas, stebėjimas, lyginamoji analizė, diskusija.

Atmintinė mokytojui:

Šios temos uždavinys – glaustai ir koncentruotai atskleisti labai įvairialypę ir be galo turtingą XX amžiaus muzikos kultūros paletę bei pasistengti įvertinti kokią statusą, palyginus su jau analizuotomis epochomis įgavo šis menas praeitame amžiuje. Šiam tikslui parinkti siūlomi muzikos fragmentai klausymui pamokoje – skirtingų XXa. vyravusių muzikos srovių pavyzdžiai. Jų, pagal galimybes rekomenduojama išklaudyti kuo daugiau, kad XX amžiaus muzikos panorama atsiskleistų kuo plačiau, bandant suprasti ir įvertinti kas tampa svarbu ir aktualu šio amžiaus muzikos menui.

Galima teigti, kad muzikos statusas tapo absoliučiai nepriklausomas ir individualus. Vien tai kokios visiškai skirtingos kryptys egzistavo muzikoje ir netgi vienu metu, jau byloja apie XX amžiaus muzikinės kultūros kontraversiškumą.

Impresionizmas, ekspresionizmas, serializmas, atonalizmas, avangardizmas, neoklasicizmas, minimalizmas ir t.t. Įvedant mokinius į pamokos temą, svarbu pabrėžti, jog tokią sunkiai aprėpiamą įvairovę iš dalies lėmė ir labai intensyvūs politiniai įvykiai (taika, vyravusi tarp dviejų pasaulinių karų 1918 – 1939m. buvo tyla prieš audrą, 1917 m. revoliucija Rusijoje, Italijos, Ispanijos diktatorių režimai ir kt.) Tokios aplinkybės įtakojo tai, jog skirtingų šalių muzika pasuko skirtingomis kryptimis, todėl chronologiškai nagrinėti šio sudėtingo muzikos amžiaus neverta.

Užduotis klausymui ir stebėjimui: Drąsių muzikinių naujovių atsirado jau 1914- 1930 m., nors daugelio jų užuomazgų galima aptikti jau anksčiau – pvz.; 10 dešimtmetyje Prancūzijoje gimusiame impresionizmo mene. Pasiklausę žymiausio muzikos impresionisto C. Debussy preliudų, pabandykite nupasakoti ir apibūdinti kaip ir kokiomis naujomis muzikos išraiškos priemonėmis kompozitoriai impresionistai stengėsi perteikti regimųjų ar girdimųjų išpūdžių, antikinio meno kūrinių, tolimųjų kraštų egzotikos sukeltas nuotaikas? Aptarkite girdėtą muziką ir naujų impresionizmo išraiškos priemonių panaudojimą bei girdėtą rezultatą. Atkreipkite dėmesį į naują muzikos skambesio spalvingumą, išplėstas dermių ribas, harmoniją, faktūrą. Įvardinkite ir apibūdinkite šiuos elementus, kokie jie?

Muzikinio ekspresionizmo dvasią puikiai atskleidžia žymiausio XXa. pradžios vokiečių kompozitoriaus Richardo Štrauso muzikiniai pavyzdžiai. Kompozitorius ypatingai pasižymėjo .kultivuodamas simfoninės poemos ir operos žanrus. Simfonines poemas R. Strausas kūrė ir pagal filosofines, ir pagal iliustracines programas („ Taip kalbėjo Zaratustra“, „Tilis Ulenšpygelis“, „Don Kichotas“ ir kt.) Jo garsioji opera „Salomėja“ sukurta 1905 m. pagal O.Wildo pjesę – vienas ryškiausių ekspresionizmo operos pavyzdžių. Šiame iš Biblijos paimtame siužeto variante Salomėja savo garsiuoju šokiu su septyniomis skraistėmis vilioja Erodą, kad šis atneštų jai Jono Krikštytojo galvą ir ji galėtų pabučiuoti jo šaltas lūpas.

Užduotis klausymui ir stebėjimui: Pasiklausykite siūlomų pavyzdžių ir aptarkite kaip R. Štrausas efektinga orkestruote, ritmo naujovėmis ir itin vaizdinga harmonija perteikia siaubingą dramos nuojautą ,filosofinį pradą ir simbolizmą. Operos „Salomėja“ ekspresionistinį išpūdį papildykite ištraukos iš LNOBT pastatymo peržiūra ir aptarimu. Įvardinkite ir nupasakokite kokie muzikos ir vaizdo fragmentuose girdėti ir matyti ekspresionizmo muzikinės kalbos elementai laikomi būdingiausiais šiam stiliui? Pasižymėkite nežinomą informaciją užrašuose.

Kita kertiniai svarbi XX a. muzikos figūra – Arnoldas Šionbergas. Jis, tęsdamas labai chromatizuotą bet vis dar tonalią R. Wagnerio muzikos kalbą, vėliau pasuko nauju keliu – nuo atonalumo serijinės muzikos link. Serijinė kompozicija remiasi jo išrastu metodu, kai iš visų dvylikos chromatinės gamos garsų sudaromos serijos (dvylikatonės sekos), kuriose stengiamasi išvengti konsonansinių ar

harmoninių santykių. Pasiklausykite siūlomų šio kompozitoriaus kūrinių. „Mėnulio Pjero“ laikomas vienu nuostabiausių ekspresionistinių A. Schoenbergo kūrinių. Aptarkite kaip visame 21 dainos cikle panaudojama *Sprechgesang* technika (kalba-dainavimas), kurios dėka ypatingai ekspresyviai ir efektingai atskleidžiami slapčiausi jausmai. Penkios pjesės fortepijonui op. 23 – jau dodekafoninės muzikos pavydžiai. Verta atkreipti dėmesį, jog A. Šionbergas ir jo mokiniai pasekėjai (A. Bergas, A. Vėbernas; ši trijulė dar vadinama Naująja Vienos Mokykla) plačiai taikė ir išplėtojo dodekafonijos principą savo kūryboje.

Dar viena išskirtinė XXa. muzikos istorijos figūra yra Igoris Stravinskis. Per savo ilgą karjerą kompozitorius ne tik dalyvavo kuriant reikšmingiausias XX a. pradžios muzikos naujoves, bet ir pats daug jų išrado. Baletą „Šventasis pavasaris“ dabar galima vadinti žymiausiu XX a. kūriniu, tačiau jo premjera Paryžiuje sukėlė siaubingą skandalą. Baletas sukretė klausytojus kaip primityvizmo viršūnė, niekas tuomet nesugebėjo išvelgti I. Stravinsko novatoriškumo. Nauji buvo ne tik ritmai, bet ir anksčiau negirdėti orkestro efektai, akordų deriniai- ir visa tai jungia negailestinga logika, primityvi jėga. Pasiklausykite šio kūrinio ištraukų ir aptarkite su mokiniais paminėtus faktus, muzikos poveikį ir kūrinio išskirtinumą.

Užduotis klausymui: Išklause A. Šionbergo, I. Stravinskio (pagal galimybes ir kitų siūlomų autorių) muzikos fragmentų aptarkite ir apibūdinkite kas būdinga šių kompozitorių muzikinei kalbai? Kuom ji buvo nauja XX-jam amžiui? Temos ir visų klausytų muzikos pavyzdžių apibendrinimui dar kartą pasamprotaukite kokios aplinkybės lėmė muzikos stilių ir kryptių gausą. Kaip tai įtakojo muzikos meno statusą?

Tai tik keletas labai ryškių XX a. muzikos kūrėjų, be kurių muzikos istorija būtų sunkiai įsivaizduojama. Labai ryškių kompozitorių, muzikos srovių būta žymiai daugiau. Muzikos meno statuso laisvei ir apskritai kūrėjo laisvės išpūdžio sustiprinimui galima pasiklausti ir aptarti dar kelių praeito šimtmečio kompozitorių kūrinius. Tai galėtų būti S. Prokofjevo, S. Reicho, B. Kutavičiaus ar kitų autorių darbai.

Žodynėlis:

Impresionizmas - nuosekliausiai impresionizmas muzikoje reiškėsi Klodo Debiusi kūryboje, impresionizmo įtaką patyrė daug XX a. kompozitorių – taip pat prancūzas Morisas Ravelis, ispanas Manuelis de Falja, italas Otorinas Respigis, rusas Igoris Stravinskis. Kompozitoriai stengėsi perteikti regimuosius ir girdimuosius išpūdžius, kartais – tolimų kraštų egzotiką. Daug dėmesio skyrė skambesio spalvai. Tembras impresionistams yra svarbiausias elementas, todėl gausiai kūrė fortepijonui ir simfoniniam orkestrui. Mažorą–minorą praturtino senovinėmis dermėmis, pentatonika, sudėtingais akordais.

Ekspresionizmas – XX a. pirmųjų 3 dešimtmečių avangardistinė Europos dailės, literatūros, muzikos, architektūros ir teatro srovė, kuriai būdinga atviras, pabrėžtas autoriaus pasaulėjautos, emocijų, vizijų reiškimas, anarchistinės, apibendrinti, hiperbolizuoti, dažnai groteskiški vaizdai. Kompozitorius, norėdamas savo kūrinio fragmentą išgirsti raiškiai, jausmingai, pabrėžtai artikuluojant dažniausiai natose pažymi nuorodą *espressivo*. Šis žodis XX a. pradžioje įgauna dar platesnę reikšmę – juo nusakoma nauja muzikinė srovė – ekspresionizmas. Nors muzikinių ekspresionistinių kūrinių girdime Gustavo Malerio simfonijose, ryškiausiai šios krypties užgimimo pavyzdžiais vadinamos Richardo Štrauso XX a. pradžioje sukurtos vienaveiksmės operos „Salomėja“ ir „Elektra“. . Ekspresionistinėje muzikoje vis daugiau kūrinių, kuriuose tonika paslėpta sudėtinguose, sodriai skambančiuose sąskambiuose. Ryškėja kompozitorių noras kurti

muziką be mažoro ir minoro, vengti darniai skambančių trigarsių. Iki tol gyvavusi muzika, vadinama tonaliaja užleidžia vietą atonaliajai – muzikai be tonacijos.

Serializmas – Skirtingus XX a. antrosios pusės kompozitorių muzikinius portretus, jų idėjas jungia nauji muzikos kūrimo būdai, dėl kurių išryškėja kompozitorių polinkiai ieškoti idėjų skaičiuose, laisvėje, tembruose ar kituose menuose. Šėnbergo sugalvota dodekafoninė muzika avangardinės muzikos kūrėjus tarsi padrąsino ieškoti naujų muzikos kūrimo būdų. Taip palapsniui susiformavo 3 populiariausi būdai – serializmas, aleatorika, sonoristika. Šėnbergo dodekafoninė muzika kompozitoriams nurodė kryptį – galima naudoti ne tik dvylika nepasikartojančių garsų, bet ir sugalvoti 12 dinamikos ženklų, artikuliacijos būdų, ritminių verčių. Taip gimė serialistiniai kūriniai.

Dodekafonija – muzikinės kūrybos metodas, paremtas dvylika chromatinės gamos laipsnių, kurių kiekvienas laikomas savarankišku, lygiaverčiu. Dodekafoninė muzika atonali.

Neoklasicizmas – Kai A. Šėnbergas paskelbė naują muzikos kūrybos būdą, o prancūzų impresionistiniai kūriniai jau skambėjo koncertų salėse, apie 1920-uosius metus gimė neoklasicistinė kryptis. Šios krypties kompozitoriai ilgėjosi tonalios muzikos, savo šalies tradicijų puoselėjimo, kartu siekė atstatyti aiškumą muzikos formose, harmonijoje, vengė emocionalumo, naudojo klasicizmo ir ankstesnių epochų (ypač baroko) žanrus, polifoniją. Galima teigti, kad neoklasicizmo kompozitoriams tiko daug kas, išskyrus romantizmą. Neoklasicizmo bruožus girdime daugelio XX a. kompozitorių darbuose: Igorio Stravinskio, Sergejaus Prokofjevo, Pauliaus Hindemito. Savitai ir įdomiai neoklasicistinės muzikos bruožai skleidėsi prancūzų „Šėseto“ kūrybinės grupuotės veikloje, Karlo Orfo muzikoje.

Minimalizmas – minimalizmo stilių kompozitorių kūriniuose galima atpažinti iš nuolat pasikartojančios muzikos: trumpi motyvai, frazės, nepertraukiamas ritminis pulsas, tolygi, be kontrastų dinamika ir ilga kūrinio trukmė – tarsi iki begalybės auganti muzika. Galima įdėmiai klausytis, paversti fonu ar apskritai nepastebėti. Žymiausi minimalizmo atstovai amerikiečiai – Teris Railis, Filipas Glasas ir Stivas Raichas. Jų muzikoje gausu „monofoninių“ kūrinių (tos pačios rūšies instrumentams, pvz, 6 fortepijonams).

Literatūra:

Muzikos enciklopedija, Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija/ Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas:

I tomas: A-H [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2000

II tomas: I- N [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2003

III tomas: O-Ž [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2007

Hanning B. R., Trumpa Vakarų muzikos istorija IX- -XII klasei, Vilnius: 2000

Šarūnas Nakas. Šiuolaikinė muzika -„Alma littera“, Vilnius 2001;

Mokytojo užrašai:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

III ciklas. Etnokultūrinis muzikos meno aspektas

I tema: Lietuvių liaudies muzika ir jos panaudojimo įvairių kartų Lietuvos autorių kūryboje galimybės.

Uždaviniai:

Susipažinę su įvairiomis lietuvių liaudies muzikos panaudojimo formomis profesionalioje kūryboje, kituose muzikos žanruose, mokiniai įsisavins liaudies muzikos praeities ir dabarties panaudojimo ir raiškos ypatumus, raiškos galimybes

Laukiami rezultatai:

Mokiniais išsiaiškinti kaip lietuvių liaudies muzika įtakojo senųjų lietuvių klasikų kūrybą; Gebės apibūdinti kaip lietuvių folklorą panaudojo neišvengiamai socrealizmo ideologijos paliesti Lietuvos muzikos kūrėjai; Gebės nupasakoti kaip ir kokie praeito amžiaus antrosios pusės ir XXI a. Lietuvos kūrėjai panaudojo folklorą savo kūryboje

Reikalingos priemonės ir pasiruošimas:

Pamokai reikės vaizdo ir garso grotuvo, rekomenduojamų muzikos pavyzdžių klausymui, video medžiagos, (*Menu pažinimas. Muzika I, II dalis. CD 1 – Kompiuterinė muzika: Nr. 45; CD 2 – Muzika: Nr. 14*), interneto prielaidos.

Siūlo mi muzikos pavyzdžiai klausymui:

Pagrindiniai:

- J. Gruodis harmonizuota liaudies daina „Skamba skamba kankliai“
- B. Dvarionas 1 koncertas smuikui ir orkestrui (fragmentai)
- S. Vainiūnas „ Vabzdžių siuita“, fragmentai
- B. Kutavičius oratorija „ Paskutinės pagonių apeigos“

Papildomi:

- L. Rimša/ L. Paulauskis „Sutartinės party“ fragmentai
- Grupių „Atalyja“. „Žalvarinis“, Rasos ir Jono Čepulio atliekamos dainos
<http://www.youtube.com/watch?v=A63Pcs8m5YQ>
<http://www.youtube.com/watch?v=Wv-ixjwJd78&feature=related>
<http://www.youtube.com/watch?v=GmUfZehRXXK0>
<http://www.youtube.com/watch?v=iN5xNH6lcm4>

Rekomenduojami klausimai pamokos pasiruošimui ir/ar eigai:

- Kokius galite įvardinti liaudies muzikos panaudojimo pavyzdžius šiandien?
- Nupasakokite, kaip lietuvių liaudies daina gali būti panaudojama klasikinėje muzikoje?
- Įvardinkite, kas yra harmonizuota liaudies daina? Kokius žinote tokių dainų kūrėjus?
- Kokius žinote socrealizmo stiliumi kūrusius kompozitorius, kas būdinga šio stiliaus kūrėjų muzikai?
- Apibūdinkite, kaip folkloras atsispindi B. Kutavičiaus kūryboje?
- Nupasakokite, kas yra *world music* ir kokius žinote Lietuvos muzikus, kuriančius muziką panašiu stiliumi?

Pamokos eiga:

Metodai : Pasakojimas, pokalbis, apklausa (raštu, žodžiu) demonstravimas, stebėjimas , lyginamoji analizė, diskusija.

Atmintinė mokytojui:

Šia tema pradedamas kitas muzikos meno aspektas – etnokultūrinis. Viena iš tokio aspekto briaunų – lietuvių liaudies muzikos įvairialypis panaudojimas profesionalioje akademinėje muzikoje. Čia mokiniams svarbu pateikti kuo įvairesnį lietuvių liaudies muzikos panaudojimą muzikos kompozicijoje.

Siūloma užduotis: Temos aptarimą galima pradėti ir nuo liaudies dainų klausymo. Esant galimybei, pasiklausykite ir aptarkite šiuolaikinio folk-jazz ar folk- roko pavyzdžius - grupės „Atalyja“. „Žalvarinis“, Rasos ir Jono Čepulio įrašus. Kokių panašių liaudies ir populiariosios muzikos dar esate girdėję? Pasamprotaukite, kodėl tokia liaudies muzikos išraiška tampa svarbi, aktuali šiandien?

Liaudies muzika visada buvo vienas iš svarbių atspirties taškų Lietuvos muzikos klasikams. Grįžtant į praeitį, prisiminkite lietuvių klasikus ir jų skirtingą folkloro panaudojimą profesionalioje kūryboje. Pasiklausykite J. Gruodžio harmonizuotų liaudies dainų . Gruodžio kūryba pasižymi intelektualumu, temperamentu, monumentalumu, ypatingai ryškiais nacionaliniais bruožais. Kompozitorius sukūrė daug originalių kūrinių chorams, harmonizavo lietuvių liaudies dainų, parašė stambių vokalinių ir instrumentinių kūrinių. J. Gruodis buvo pirmasis lietuvių kompozitorius, savo kūryboje plačiai panaudojęs sutartines. Jo išplėtotą liaudies dainą chorui „Skamba skamba kankliai“ – puikus pavyzdys. Aptarkite, kaip kompozitorius gana moderniomis to meto muzikos kalbos priemonėmis išryškina sutartinės charakterį, plėtoja ir pabrėžia sinkopuotą ritmiką. Nors tiek simfoniniuose kompozitoriaus kūriniuose, tiek kituose kūriniuose dažnai girdime liaudies dainų motyvus, tačiau jo muzikinis braižas išliko labai individualus ir tiems laikams labai novatoriškas.

Pasiklausykite kitų lietuvių klasikų kūrybos pavyzdžių – B. Dvariono, S. Vainiūno muzikos. Koks gi šių kūrėjų santykis su folkloru? B. Dvariono muzika romantinės krypties - improvizaciška, emociinga, melodinga, natūraliai perteikianti lietuvių Liaudies dainų intonacijas, lanksčios ritmikos, skaidriai spalvingos harmonijos ir orkestruotės. Jo muzikai labiau būdingas muzikinių minčių eksponavimas, jų gretinimas, nei išsistinis plėtojimas.

Panašiai pokario metais kūrė kitas žymus lietuvių kompozitorius, kurio muzikoje taip pat gausu pagal socrealizmo reikalavimus panaudotų liaudies muzikos citatų. „Vabzdžių siuitoje“, šalia tautinio charakterio atsiskleidžia ir nauji kompozitoriaus kūrybos bruožai – vaizdingumas, programiškumas.

Folkloro ir vėlesnės kartos kompozitoriaus B. Kutavičiaus santykis jau kitoks. B.Kutavičiaus kūrybai didelę įtaką padarė poeto Sigitos Gedos poezija. Iš jos jis perėmė mitologizuotą istorinės praeities sampratą. Tai senovės ilgesys, poetinė pagonybės vizija, praeito laiko išnykusių kaimų, kalbų ir genčių temos. Jas Kutavičius įgyvendino, paprastomis, tačiau gana moderniomis priemonėmis, dažnai išryškindamas skambesio lietuviškumą (intonacijomis, citatomis, instrumentais), panaudodamas įvairius teatrinis efektus – neįprastą atlikėjų išsidėstymą salėje aplink klausytojus ar scenoje susėdusius ratu. Dalis Kutavičiaus partitūrų yra keistas geometrinės formos (rato, kvadrato, kryžiaus, akies). B.Kutavičius sukūrė 5 oratorijas (“panteistinė oratorija”1970, “Paskutinės pagonių apeigos”1978, “Iš Jotvingių akmens”1983, “Pasaulio medis”1986, “Magiškas sanskrito ratas”1990) . Pasiklausykite siūlomos oratorijos „Paskutinės pagonių apeigos“ fragmentų, aptarkite kaip folkloro atspalvis yra įkomponuojamas į šio kūrėjo muziką. Palyginkite kaip ir kokias būdais bei priemonėmis liaudies muzikos motyvai įpinami ir skleidžiami skirtingų kartų Lietuvos muzikos kūrėjų muzikoje.

L.Rimšos ir L. Parulskio „Sutartinės party“ – puikus lietuviškosios *world music* kategorijos pavyzdys. Čia archajiškosios sutartinės skamba jau visai kitokiame kontekste. „Sutartinės Party“ išryškina unikalios polifoninio folkloro dermės ir transinį ritmikos poveikį per sąveiką su šiandieninės šokių muzikos atmainomis - *house, trance, bigbeat, triphop, dub* ir kitomis. Išradingu muzikos alchemikų kūrinyje archajinė apeiginė muzika puikiai sutaria su šelminga pramoga, įtraukiant ir tradicinio šokio judesius, postmodernistinio performanso elementus, spalvingas vaizdo projekcijas. Šis gyvas, svaiginantis žanrų sintezės pavyzdys tapo vienu geidžiamiausių moderniosios lietuviškos kultūros eksporto produktų.

Užduotis klausymui: Klausydami lietuvių klasikų J. Gruodžio, B. Dvariono, S. Vainiūno kūrinių, ypatingą dėmesį atkreipkite, kaip ir kokiomis priemonėmis yra pateikiama liaudies muzika jų kūryboje. O kaip folkloro panaudojimas atsiskleidžia kitų kartų lietuvių kompozitorių – B. Kutavičiaus, L. Rimšos ir L. Paulauskio kūrinuose? Aptarkite ir įvardinkite, kas jiems būdinga?

Žodynėlis:

Socrealizmo stilius mene – socialistinis realizmas ir literatūroje, ir mene buvo optimistinis, herojinis bei išties realistiškas. Socialistinis realizmas – ne tik stilius, bet ir metodas, kuris galėjo vesti prie reikiamai apčiuoto mąstymo. Vienas socialistinio realizmo elementų, kuris išėjo ir už Sovietų Sąjungos ribų – nacionalinio identiteto bei stiliaus klausimas. Vienas svarbiausių akcentų - socialistinė kultūra. Socialistine ji turėjo būti ir savo turiniu, ir forma.

Socrealizmas muzikoje tai – romantinio stiliaus, liaudies dainų citatomis pagrįsta muzika, kuri atitiko sovietinių partinių ideologų propaguojamo socrealizmo stiliaus reikalavimus.

World music – Pasaulio etninė muzika (angl. World music) - įvairiausių pasaulio tautų (tačiau paprastai ne Europos, JAV) etninę (liaudies) muziką apimantis terminas. Šiuo terminu įvardijama ne tik Azijos, Afrikos, Okeanijos, Lotynų Amerikos muzika, tačiau ir Vakarų pasaulio atlikėjų muzika, kurioje gausu rytietiškų, egzotiškų motyvų. Kita vertus, ne tik įvairių kraštų liaudies muzika, bet ir kiti tu šalių muzikos stiliai, turintys egzotišką skambesį (pvz., klasikinė indų muzika, Brazilijos populiarioji muzika, morna, sufijų muzika, regis ir kt.) priskiriami world music kategorijai.

Literatūra:

Muzikos enciklopedija, Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija/ Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas:

I tomas: A-H [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2000

II tomas: I- N [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2003

III tomas: O-Ž [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2007

Gaidamavičiūtė R., *Nauji lietuvių muzikos keliai. Straipsnių rinkinys*, Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2005

Šarūnas Nakas. Šiuolaikinė muzika -„Alma littera“, Vilnius 2001;

Avramecs B., Muktupavels V., *Pasaulio muzika*, Vilnius: Kronta, 2000

Mokytojo užrašai:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

II tema: Liaudies muzikos motyvai ir tautiškumas didžiųjų rusų klasikų kūryboje

Uždaviniai:

Susipažinę su įvairiais didžiųjų Rusijos klasikų muzikos pavyzdžiais, mokiniai gebės suvokti ir tautinio savitumo kontekstą Europoje, ir įvertinti tautiškumo apraiškas bei formas XIX a. Rusijos kūrėjų muzikoje, įsisavinti kokiais būdais ir priemonėmis tautinį charakterį kūrė skirtingų kartų Rusijos kompozitoriai.

Laukiami rezultatai:

Mokiniai išsiaiškins tautinio savitumo ieškojimų priežastis XIX a. Rytų Europos šalyse, Anglijoje, JAV;

Gebės apibūdinti kokiomis aplinkybėmis XIX a. formavosi tautinis muzikos stilius Rusijoje, kokią reikšmę rusų muzikos istorijoje turėjo „Galingojo sambūrio“ susiformavimas ir veikla;

Įsisavins kokiais būdais ir priemonėmis skirtingų kartų XIX a. rusų kompozitoriai kūrė tautinio charakterio muziką

Reikalingos priemonės ir pasiruošimas:

Pamokai reikės vaizdo ir garso grotuvo, rekomenduojamų muzikos pavyzdžių klausymui.

Siūlomi pavyzdžiai muzikos klausymui:

Pagrindiniai:

M. Glinka op. „Ruslanas ir Liudmila“ uvertiūra, Farlafo rondo, kt. fragmentai

A Borodinas op. „Kunigaikštis Igoris“ uvertiūra

M. Musorgskis op. „Borisas Godunovas“ fragmentai, Prologas: Boriso monologas, Varpų scena

M. Musorgskis siuita fortepijonui „Parodos paveikslėliai“ fragmentai

Papildomi:

N. Rimskis-Korsakovas „Rusų Velykų uvertiūra“, simf. poema „Šecherezada“ fragmentai

P. Čaikovskis 4,5 simfonijų fragmentai, op. „Eugenijus Oneginas“ fragmentai (pvz. Lenskio arija)

Rekomenduojami klausimai pamokos pasiruošimui ir/ar eigai:

Nupasakokite, kokios aplinkybės įtakojo tautinio stiliaus formavimąsi XIX a. Rusijoje?

Kaip apibūdintumėte, kokiu stilistiniu braižu išsiskyrė ir Vakaruose, ir Rusijoje kaip autentiškas tautos atstovas pripažintas M. Glinka?

Įvardinkite, kas buvo „Galingasis sambūris“ ir kokias idėjas jis skleidė?

Apibūdinkite, kokiais būdais ir priemonėmis skleidė tautiškumą muzikoje „Galingojo sambūrio“ atstovai? Kaip rusiškas charakteris perteikiamas kitų rusų kompozitorių muzikoje?

Pamokos eiga:

Metodai: Pasakojimas, pokalbis, apklausa (raštu, žodžiu) demonstravimas, stebėjimas, lyginamoji analizė, diskusija.

Atmintinė mokytojui:

Dėstant šią temą reikėtų pabrėžti tai, jog apskritai tautiškumas XIX a. muzikoje ypatingai sustiprėjo. Tautinio savitumo ieškojimai buvo itin pastebimi Anglijoje, Prancūzijoje, JAV, Rusijoje ir tose Rytų Europos šalyse, kurių kompozitoriai norėjo būti lyginami su austrų ir vokiečių kompozitoriais. Remdamiesi liaudies dainomis ir šokiais arba imituodami jų muzikos charakterį kompozitoriai galėjo išplėtoti etninį stilių.

Rusijoje iki XIX a. pasaulietinę muziką daugiausiai kūrė kompozitoriai, atvykę iš Italijos, Prancūzijos arba Vokietijos. Pirmasis kompozitorius, pripažintas ir Vakarų Europoje, ir Rusijoje kaip autentiškas tautos atstovas, prilygsta Vakarų amžininkams, buvo Michailas Glinka. Jo garsiosiose operose „Gyvybė už carą“ ir „Ruslanas ir Liudmila“ kūrybingai panaudojamos rusų liaudies dainoms artimos dermės, varijavimo technika, rusiškas charakteris, esama ir liaudies dainų citatų. Pasiklausykite siūlomų muzikos pavyzdžių, aptarkite su mokiniais kaip juose vystomi liaudiški motyvai.

Vienas talentingiausių šio sambūrio narių – Modestas Musorgskis. Žymiausias jo kūrinys – opera „Borisas Godunovas“ (1868–1874). Libretą parašė pats kompozitorius pagal A. Puškino tragediją. Ši istorinė liaudies muzikinė drama yra 4 veiksmų su prologu. Operoje vaizduojami XVI a. pab. Rusijos istorijos įvykiai. Tai netradicinė opera. Joje šalia pagrindinių veikėjų svarbus vaidmuo tenka liaudžiai. Tad kūrinyje labai reikšmingas choro vaidmuo. Savito kolorito operai suteikia netradicinė harmonija bei instrumentuotė. Prologe kompozitorius meistriškai kuria senosios Rusijos paveikslą, imituodamas cerkvės varpų skambesį. Iš kitų žanrų kūrinių itin populiarūs yra M. Musorgskio siuita fortepijonui „Parodos paveikslėliai“ (1874). Ši dešimties kontrastingų dalių ciklą kompozitorius sukūrė apsilankęs savo bičiulio V. Hartmano kūrinių parodoje, surengtoje po dailininko mirties. Muzikinėmis priemonėmis M. Musorgskis atkuria parodos paveikslus. Juos jungia pasikartojanti rusų liaudies melodijoms artima „Pasivaikščiavimo“ tema, kuria, pasak kompozitoriaus, jis pavaizdavo save, vaikščiojantį po parodą. Pasiklausykite šio kompozitoriaus minėtų kūrinių fragmentų ir aptarkite su mokiniais kaip ir kokiomis priemonėmis kompozitorius kuria tautinį rusišką koloritą.

Kitas ryškus rusų muzikos kūrėjas – Nikolajus Rimskis-Korsakovas, jungiantis pirmąją rusų kompozitorių kartą (M. Glinką ir „Galingąjį sambūrį“) ir XXa. pradžios kompozitorius. Jis skatino muzikos kūrėjus priartėti prie stiliaus, paremto platesniais, eklektiškesniais metodais bei šaltiniais, tačiau jo paties kūryba vis dar buvo veikiama tautinio stiliaus. Tą įrodo jo nuolatinis domėjimasis rusų folkloru: jis ne tik harmonizavo liaudies dainas ir parengė jų rinkinių, bet ir liaudies muzikai būdingas intonacijas ir harmoniją panaudojo savo kūriniuose. Kompozitoriaus muzika, priešingai nei intensyvus dramatiškas Musorgskio realizmas, pasižymi lakia fantazija ir ryškiomis orkestro spalvomis. Susipažinkite su šio puikaus orkestruotės meistro siūlomais muzikos pavyzdžiais, aptarkite kokiomis priemonėmis autorius skleidžia rusišką tautinį koloritą savo muzikoje.

Nors P. Čaikovskis nelabai domėjosi tautiškumo klausimais ir kūrė kosmopolitiniu stiliumi, vis dėlto savo kūriniams rinkosi rusiškas temas. Pasiklausę kompozitoriaus muzikinių pavyzdžių aptarkite kaip tautiškumas ir rusiškas charakteris atsispindi jo muzikoje.

Rusiškojo tautiškumo apraiškų galima aptikti ir kitų talentingų kompozitorių kūryboje. Tai S. Rachmaninovas, kuris visai nesidomėjo tautiniu judėjimu ir 1917 m. visam laikui išvyko iš Rusijos. Šalia daugybės romansų ir kūrinių fortepijonui itin reikšmingi yra jo II-asis ir III koncertai fortepijonui, pasižymintys giluminiu rusišku dvasingumu ir įėję į pasaulinės muzikos šedevrų lobyną. Papildomai rekomenduojama pasiklausyti ir šio kompozitoriaus muzikos ištraukų.

Užduotis klausymui: Susipažinkite su „Galingojo sambūrio“ grupės atstovų kūryba. XIX a. antrojoje pusėje penki Rusijos kompozitoriai susibūrę į šią grupę siekė naujovių rusų klasikinėje muzikoje per liaudies dainas, senąsias dermes bei liaudies polifoniją. Išklause muzikos pavyzdžius aptarkite kaip ir kokiomis priemonėmis didieji rusų klasikai kūrė tautinį koloritą muzikoje. Įvardinkite priežastis kodėl tuo metu kūrėjams buvo svarbu kurti tautinėje dvasioje?

Klausydami kitų Rusijos klasikų muzikos fragmentų, įsidėmėkite jų naudojamą išraiškos priemones tautiniam koloritui atskleisti. Išklausę, aptarkite girdėtus pavyzdžius. Pasižymėkite naują informaciją užrašuose.

Žodynėlis:

„**Galingasis sambūris**“ („Mogučaja kučka“) – XIX a. antrojoje pusėje penki garsiausi Rusijos kompozitoriai susibūrė į grupę, pavadintą „Galinguoju sambūriu“. Jai priklausė A. Borodinas, M. Musorgskis, M. Balakirevas, C. Kiuji ir N. Rimskis- Korsakovas. Jie žavėjosi Vakarų muzika, tačiau jautėsi nutolę nuo Sankt Peterburgo konservatorijos, kurią 1862 m. įkūrė Antonas Rubiņšteinas, orientavęsis į lokiškąjį akademizmą. Jie nusivylė akademinė muzikos įstaiga ir manė, kad jos mokymo sistema ir vertinimai buvo menkaverčiai. Siekdami naujo jie pasinaudojo prieinamiausia medžiaga – liaudies dainomis, senovinėmis bei egzotiškoms dermėmis ir liaudies muzikos polifonija.

Rusų muzika – Rusų muzika apjungia labai platų šios didelės valstybės tautų ir istorijos muzikos paveldą. Į šią sąvoką įeina XVI – XX a. rusų ir tarybinių kompozitorių kūrybą, rusų muzikinį folklorą, rusų romansą, populiariąją sovietinio ir posovietinio periodo muziką ir kt. Rusų liaudies muzikos šaknys siekia Kijevo Rusijoje gyvenusių slavų genčių istorinį kultūrinį paveldą. Kadangi etninis kultūrinis kontekstas buvo daugiatautis, todėl rusų liaudies muzika šalia slaviškų motyvų apjungė ir ugro-finų, tiurkų ir kitus prototipus. Dauguma išlikusių liaudies dainų yra pagoniškos kilmės, tik kartais paveiktos krikščioniškosios kultūros.

Literatūra:

- I tomas: A-H [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2000
- II tomas: I- N [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2003
- III tomas: O-Ž [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2007
- Hanning B. R., Trumpa Vakarų muzikos istorija IX- -XII klasei, Vilnius: 2000

Mokytojo užrašai:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

III tema: XX amžiaus JAV muzika: juodaodžių muzikinės tradicijos (spiričiueliai, bliuzas, džiazas) ir sąsajos su akademinė kūryba.

Azijietišku kultūrų įtaka akademinėi muzikai. Minimalizmas.

Uždaviniai:

Susipažinę su XX a. JAV tradicinės muzika ir jos apraiškomis akademinėje kūryboje, mokiniai galės geriau suvokti įvairialypį tautinį kultūrinį Amerikos kontekstą, įtakojusį muzikos istorijos raidą. Azijietišku kultūrų poveikį akademinės muzikos kūrėjams padės atskleisti amerikietiškojo bei lietuviškojo minimalizmo pavyzdžiai.

Laukiami rezultatai:

Mokiniai suvoks XX a. tradicinės JAV muzikos reikšmę ir įtaką akademinėi kūrybai, gebės išskirti žymiausius kompozitorius, kurių muzikoje jungiasi tradicinis, populiarusis ir klasikinis stiliai ; Įsisavins tradicinės JAV muzikos žanrus, jų kilmę, atlikimo specifiką; Gebės apibūdinti azijietišku kultūrų poveikį JAV užgimusiam muzikiniam minimalizmui; Gebės išskirti žymiausius minimalizmo krypties kūrėjus ir jų kūrinis

Reikalingos priemonės ir pasiruošimas:

Pamokai reikės vaizdo ir garso grotuvo, rekomenduojamų muzikos pavyzdžių klausymui, audio medžiagos (Dalis pavyzdžių - *Menu pažinimas. Muzika II dalis. CD 2 – Muzika: Nr. 14, 23, 26*), interneto prieigos.

Siūlomi pavyzdžiai muzikos klausymui:

Pagrindiniai:

Tradiciniai juodaodžių spiričiueliai pvz; „Nobody knows the troubles i’ve seen“, „Wade in the water“

G. Gershwin „Porgi and Bess“ fragmentai

Janis Joplin bliuzas „Mercedes Benz“

<http://www.youtube.com/watch?v=i-4AheUl6ls>

S. Reich „Music for 18 musicians“, „Drumming“, „In C“ fragmentai

A. Martinaitis “Cantus ad futurum” fragmentai

J. Cage „Music of changes“, „4’ 33“

Papildomi:

B. Kutavičius “Paskutinės pagonių apeigos” fragmentai

M. Urbaitis “Lacrymosa” , “Išvaikščiojau mišką, išvaikščiojau lauką”

Rekomenduojami klausimai pamokos pasiruošimui ir/ar eigai:

Nupasakokite, kokiais stiliais išsiskyrė Amerikos tradicinė muzika?

Apibūdinkite, kas yra spiričiueliai ir bliuzas? Kas ir kokiomis aplinkybėmis juos atlikdavo?

Kaip galėtumėte nupasakoti tradicinės Amerikos muzikos įtaką akademinėi kompozitorių kūrybai?

Įvardinkite, kurio garsaus JAV kompozitoriaus kūryboje susijungė tradiciniai amerikietiško bliuzo, džiazos motyvai bei klasikiniai muzikos komponavimo principai?

Kaip apibūdintumėte Azijietiškos kultūros įtaką XX a. JAV muzikos raidai?

Kaip susiformavo minimalizmas muzikoje ir kas jam būdinga?

Paminėkite, kokius žinote minimalizmo atstovus , kas charakteringa jų muzikai?

Kokius galite įvardinti Lietuvos kompozitorius, sukūrusius minimalistinių kompozicijų?
Nupasakokite, kas joms būdinga?

Pamokos eiga:

Metodai: Teorijos pristatymas, pasakojimas, pokalbis, apklausa (raštu, žodžiu) demonstravimas, stebėjimas, lyginamoji analizė, diskusija.

Atmintinė mokytojui:

Šios temos užduotis – išskirti tai, kad Amerikos XXa. muzika iš esmės yra daugiausia Europos muzikos plėtojimas. Daugybė garsių Europos kompozitorių dėl politinių, profesinių ar asmeninių priežasčių reikšmingą savo kūrybingiausio amžiaus dalį praleido JAV. Žymiausi jų – B. Bartokas, P. Hindemithas, I. Stravinskis. A. Schoenbergas ir kiti. Tačiau antra vertus, XXa. Amerikos muzika liko ištikima čiabuvių ir kolonijinės praeities tradicijoms, kultūrinei ir etinei įvairovei.

Amerikos muziką nuo kitų kontinentų muzikos skyrė saviti liaudiški stiliai: regtains, bliuzas, džiazas, svingas, pučiamųjų orkestrų ir kantri muzika, kaubojų dainos, taip pat afrikiečių ir Afrikos amerikiečių religinės giesmės spiričiueliai (spiritual), jų ritmai ir tekstūra.

Siūloma užduotis: pasiklausykite spiričiuelių („Nobody knows the troubles i’ve seen“ ir „Wade in the water“ ar kitų) puikiai tinkančių įvesti mokinius į Amerikos tradicinės muzikos kontekstą. Janis Joplin atliekamas bliuzas „Mercedes Benz“ - iškalbingas ir ryškus bliuzo pavyzdys klausymui ir aptarimui klasėje. Aptarkite ir įvardinkite, kas būdinga tradicinei amerikiečių muzikai.

Iš kur kilę bliuzai, nėra visiškai aišku. XIX a. pabaigoje juodaodžiai Pietų valstijų dainininkai giedodavo raudas. Šis stilius vėliau buvo pavadintas bliuzu. Raudos būdavo giedamos iš sielvarto – gal dėl mylimo netekimo ar darbo praradimo, o gal tiesiog iš nevilties.

O kaip tradicinė muzika plėtojosi Amerikos kompozitorių kūryboje?

Vienas iš ryškiausių JAV kompozitorių G. Gershwinas sujungė tradicinius amerikietiško bliuzo, džiazos motyvus bei klasikinius muzikos komponavimo principus. G. Gershwinas „Porgis ir Besė“, kurią jis pavadino „liaudies opera“ (folk opera) yra ir miuziklas, ir opera. Taip ištrinama riba tarp populiariosios, liaudies tradicijų muzikos ir išplėtotų klasikinių tradicijų muzikos. Taip pat ir „Žydroji rapsodija“ (Rhapsody in Blue) tapo tiltu, jungiančiu populiariąją, liaudies ir klasikinę muziką. Čia derinama džiazos kalba ir F. Liszto stiliaus romantizmas.

Užduotis klausymui: Paklausę kompozitoriaus muzikos fragmentų aptarkite kaip ir kokiomis priemonėmis autorius įpynė tradicinės amerikietiškos muzikos motyvus į savo kūrybą? Kaip tai įtakoja muzikos skambesį ir stilistiką?

Kitas svarbus aspektas Amerikos muzikinėje kultūroje tai Azijietišku kultūrų įtaka kompozicijai. Įvairiomis atsitiktinėmis technikomis naudojosi vienas įtakingiausių Amerikos kompozitorių Johnas Cage’as. Jis jas apibendrino ir pavadino neapibrėžtumu. Kai kompozitorius atsisako visų kompozicijos elementų kontrolės, klausytojas girdi atskirus garsus, nesitikėdamas, kad muzika sujaudins, ir neieškodamas jos prasmės. Garsai gali būti nenumatyti iš anksto – klaida ar atsitiktinis triukšmas yra visiškai priimtini. Muzika nevertinama, ji yra tiesiog trukmė, tai ką galima išmatuoti laiku. Kad ir kokia keista atrodytų ši estetika, skatinanti visišką diletantizmą, ji pagrįsta Rytų filosofija. Kituose savo kūriniuose Cage’as taip pat atsižadėjo kompozitoriaus valios vardan įvairių atsitiktinių dalykų, tokių kaip kinų „Permainų knyga“, kuri lėmė „Permainų muzikos garsų aukščius. Pasiklausykite jo kūrinių, aptarkite šiuos veiksnius su mokiniais. Verta paminėti, kad

kaip keistai tai atrodytų, tačiau šio kompozitoriaus kūryba labai siejosi su vis didėjančiu susidomėjimu dzenbudizmu.

Azijietiška muzika, nuo 7-jo dešimtmečio dažnai skambanti Šiaurės Amerikoje, kompozitorius skatino plėtoti paprastesnio stiliaus muziką, kurioje svarbiausia yra subtili melodija, intonacija ir ritmas. Indiškų ragų improvizacijos, jų besikaitaliojantys ritminiai dariniai, mikrotoniniai intervalai tapo vienu iš įkvėpimo šaltinių. Sintezatoriai tapo patogią priemonę improvizuoti skambant įjanksčiau irrašytam ritminiam ir melodiniam dariniui. Roko muzika, perėmusi džiazą, bliuzą, liaudies, elektroninės bei azijietiškos muzikos elementus, buvo daugelio kompozitorių, gimusių ketvirtajame dešimtmetyje ir vėliau, bendra patirtis. Tokiame kontekste formavosi ir kompozitoriai minimalistai.

Pasiklauskite S. Reicho minimalistinių kompozicijų iš siūlomo kūrinų sąrašo. Kalbant apie minimalizmą reikėtų aptarti ir jo susiformavimo aplinkybes. Ieškodami paprastumo arba priešindami serijinės muzikos sudėtingumui daug kompozitorių susidomėjo vadinamoju minimalizmu. Šios pakraipos muzikos - ritmikos, melodikos, harmonijos ir instrumentuotės – žodynas buvo sąmoningai labai ribotas. S. Reichas išplėtojo kanoną primenantį būdą muzikantams grojant tą pačią muziką truputį perstumus frazes. Tie patys įrašai buvo sudedami vienas ant kito taip, kad antrasis šiek tiek atsiliktų nuo pirmojo. Apskritai kompozitorių minimalistų kūrinius galima atpažinti iš nuolat pasikartojančios muzikos: trumpi motyvai, frazės, nepertraukiamas ritminis pulsas, tolygi, be kontrastų dinamika ir ilga kūrinio trukmė – tarsi iki begalybės auganti muzika. Galima įdėmiai klausytis, paversti fonu ar apskritai nepastebėti. Muzikos kalbos paprastumas ir ritminis pulsas patiko daugeliui klausytojų – ir tiems, kuriems patiko modernus skambesys ir tiems, kurie klausėsi džiazą, roko, elektroninės muzikos. Žymiausi minimalizmo atstovai amerikiečiai – Teris Railis, Filipas Glasas ir Stivas Raichas.

Lietuvoje minimalizmo apraiškų galima aptikti B. Kutavičiaus, M. Urbaičio, A. Martinaičio kūryboje. Manifestiniu sakralinio minimalizmo pavyzdžiu galima laikyti B. Kutavičiaus „Paskutines pagonių apeigas“. Šis kūrinys iš esmės yra totali sutartinių (arba polisutartinių) rekonstrukcija, remiantis elementaria diatonika, pulsaciniu ritmu ir efektingu choro judėjimu salėje. Ilgai skambantis mažorinio nonakordo burdonas, begaliniai trumpų frazių kanonai - tipiška minimalistiniai, tačiau pagrindinė dramatiška ir romantiška pabaigos kulminacija pasiekama koliažo būdu, vienu metu skambant kelių skirtingų stilių muzikai. Kitoki, artimesnį amerikietiškam minimalizmo tipą pasirinko M. Urbaitis, ryškiausias šios krypties ideologas, studijavęs ir propagavęs minimalistinę muziką paskaitose ir perklausose. „Išvaikščiojau mišką, išvaikščiojau lauką“, „Lacrymosa“ – puikūs šio autoriaus pavyzdžiai klausymui ir aptarimui.

Martinaičio kantatoje "Cantus ad futurum" 2 sopranams ir barokiniam ansambliui laisvai derinama minimalistinė sutartinių medžiaga, pseudobarokiniai, roko motyvai ir retų paukščių rūšių išnykimą apraudentys tekstai.

Užduotis klausymui: Šį kartą klausantis žymių XX amžiaus amerikiečių kompozitorių ir minimalizmo atstovų muzikos fragmentų atkreipkite dėmesį į tai kaip ir kokiais būdais šių kūrėjų muzikoje atsispindi azijietiško kultūro įtaka? Aptarkite ir palyginkite girdėtą medžiagą. Apibūdinkite, kokie yra lietuviškojo minimalizmo ypatumai? Fiksuokite naują informaciją užrašuose.

Žodynėlis:

Spiričiuelis – (angl. spiritual) JAV juodaodžių liaudies muzikos svarbiausias žanras, religinio turinio giesmė. Susiklostė XIX a. pradžioje JAV pietuose (iš afrikietiškojo, anglų ir keltų folkloro). Dažniausiai biblinės tematikos, liūdno ilgesingos nuotaikos.

Bliuzas – (angl. blues) – JAV vokalinis, vokalinis – instrumentinis, o vėliau ir instrumentinis žanras, kurio formavimuisi didžiausios įtakos turėjo vergų, gyvenusių pietinėse valstijose, ypač prie Misisipės deltos, dažniausiai liūdno darbo dainos ir religinės giesmės (spiričiueliai, gospelai). Bliuzas išsiskiria savo muzikine forma: posmelį sudaro 3 eilučių posmas, kurio antra eilutė tiksliai atkartoja pirmąją, kiekvienai eilutei skirti 4 muzikos taktai, taigi iš viso susidaro 12 taktų muzikinė – harmoninė struktūra. Bliuzui būdinga ir specifinė dermė, kurioje ypač intonuojami III ir VII- tas laipsniai bei sinkopinis ritmas ir ryškiai pabrėžiamos silpnosios takto dalys.

Miuziklas – muzikos žanras, beveik niekuo nesiskiriantis nuo šiuolaikinių muzikinių filmų ar roko operų, atsiradęs Amerikoje. Miuziklo siužetas ir muzika yra pramoginio, estradinio pobūdžio, daug šokama

Literatūra:

I tomas: A-H [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2000

II tomas: I- N [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2003

III tomas: O-Ž [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2007

Hanning B. R., Trumpa Vakarų muzikos istorija IX- -XII klasei, Vilnius: 2000

Šarūnas Nakas. Šiuolaikinė muzika -„Alma littera“, Vilnius 2001;

Avramecs B., Muktupavels V., *Pasaulio muzika*, Vilnius: Kronta, 2000

Mokytojo užrašai:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

IV ciklas. **Menininko vaidmens raida**

I–II temos

I. Renesansas: Profesionaliosios muzikos susiformavimas ir pirmieji ryškiausi jos atstovai .

II. Muzikos atlikėjo vaidmuo baroko epochoje. Operos dainininko ir kompozitoriaus santykis, primadonos sąvokos atsiradimas. (Garsusis Farinelis)

J. S. Bacho fenomenas (vargonininkas, teoretikas, genialus kompozitorius)

Uždaviniai:

Susipažinę su ryškiausiais renesanso ir baroko profesionaliosios muzikos kūrėjų pavyzdžiais, mokiniai galės įvertinti kokios aplinkybės ir kultūrinis kontekstas veikė tų laikų muzikos kūrėją/menininką, atskleisti tų epochų menininko vaidmens ypatumus , įvairius menininko veiklos aspektus.

Laukiami rezultatai:

Mokiniai išsiaiškins menininko-muziko vaidmens reikšmę renesanse ir baroke; Įsisavins kokios pagrindinės kryptys renesanse ir baroke formavo muziko-kūrėjo ideologiją ir braižą Gebės nupasakoti muzikos atlikėjų įtaką renesanso ir baroko kompozitorių meninėms idėjoms, įvardinti žymiausius profesionaliosios renesanso ir baroko muzikos kūrėjus bei įvairius tų laikų menininko veiklos aspektus

Reikalingos priemonės ir pasiruošimas:

Pamokai reikės vaizdo ir garso grotuvo, rekomenduojamų muzikos pavyzdžių klausymui, video ir audio medžiagos (Dalis pavyzdžių - *Menų pažinimas. Muzika I, II dalis. CD 1- Opera ir baletas: Nr.7; CD 2 – Filmų ištraukos: Nr. 2; Muzika: Nr.5, 6, 9 - 13,15*)

Siūlomi pavyzdžiai muzikos klausymui:

Pagrindiniai:

Palestrina Mišios „Hodie Christus natus est“ fragmentai

C. Monteverdi „Si, ch'io vorrei morire“

C Janequin Les chant des oiseaux“

Ištraukos iš filmo „Farinelli“ (rež. Gerard Corbiau, 1994 m.)

J. S. Bach Didžiosios mišios h- moll (Gloria, Agnus Dei)

J.S. Bach Pasija pagal Joną (video ištraukos iš LNOBT 2008 m. pastatymo)

Papildomi:

O. di Lasso „Matona mia cara“

J. Dowland liutnios dainos „Come again“, „In darkness let me dwell“ (gali būti Stingo ir liutnios atlikėjo E. Karamazovo variantas)

G.F Haendel ištraukos iš oratorijos „Mesijas“

J. S. Bach Tokata ir fuga d- moll

J.S. Bach Brandenburgo koncertas nr.3

Rekomenduojami klausimai pamokos pasiruošimui ir/ar eigai:

Apibūdinkite, kokios idėjos įkvėpė renesanso menininkus ir kokį vaidmenį renesanso laikotarpiu atliko menininkas?

Kokias galite įvardinti dvi pagrindinės renesanso muzikos kryptis, kuriose vyko ir muzikos kūrėjų raida? Kokius žinote jų atstovus?

Nupasakokite, kaip atlikėjiškas menas įtakojo Renesanso muzikos kompozicijas?

Įvardinkite, kokias žinote Renesanso muzikos formas, žanrus? Kas juos kūrė?

Kaip apibūdintumėte, kaip vertinamas menininkas baroko epochoje, koks jam tenka vaidmuo?

Nupasakokite, koks atlikėjiškas menas buvo ypatingai vertinamas Baroko laikais? Kodėl?

Įvardinkite, kas buvo Farinelis ir kuom jis pasižymėjo?

Kaip apibūdintumėte aplinkybes, įtakojušias baroko kompozitorių žanrų pasirinkimą?

Kaip jums atrodo, kuo išskirtinė baroko muzikos raidoje yra J. S. Bacho figūra?

Nupasakokite, kokia veikla be muzikos kūrybos dar pasižymėjo J. S. Bachas?

Kaip apibūdintumėte, kokią įtaką kompozitoriaus kūrybai turėjo vietos, kuriose ji dirbo?

Pamokos eiga:

Metodai: Pasakojimas, pokalbis, apklausa (raštu, žodžiu) demonstravimas, stebėjimas, lyginamoji analizė, diskusija

Atmintinė mokytojui:

Šia tema svarbu iškelti muziko menininko reikšmę renesanso ir baroko laikotarpiams. Kokį vaidmenį jis atliko, kaip jis kito. Prancūzų kalba žodis „renesansas“ (*renaissance*) rieškia atgimimą. Atgimimu ši epocha pavadinta todėl, kad tuo metu Italijoje, o netrukus ir visoje Europoje vėl buvo susidomėta senovės graikų ir romėnų kultūra. XV ir XVI a. mokslininkai ir menininkai siekė atgaivinti klasikines – Graikijos ir Romos senųjų civilizacijų – tradicijas ir idealus. Atgimimo idėjos kartu iškėlė ir žmoniškąsias vertybes. Visavertis gyvenimas tapo trokštamu tikslu, visi žmogiški jausmai ir jausminių malonumų džiaugsmas nebuvo smerkiami. Menininkai domėjosi tiek pasaulietiniais, tiek religiniais dalykais ir stengėsi kurti vyrams ir moterims patrauklius ir Dievo neįžeidžiančius kūrinius.

Renesanso mene išsigalėjo dvi įtakingos kryptys, veikusios ir menininko vaidmens raidą. Kūrėjai buvo priklausomi nuo bažnyčios įtakos arba nuo dvarų, kuriuose dirbo aplinkos.

Šiuo požiūriu menininkų reikšmė šioje epochoje buvo ypatinga. Tokios permainos labai paveikė ir renesanso muzikos kultūrą – žmonių mąstyseną, taip pat muzikos išraišką, suvokimą ir paplitimą.

Muzikos kūrėjams renesanso epochoje teko nelengvas uždavinys – niekada negirdėjus antikinės muzikos ir remiantis kitų menų išlikusiais pavyzdžiais bandyti įkvėpti muzikai antikinės muzikos didybės ir harmonijos.

Pamokos pradžioje siūloma pasiklausyti ištraukų iš Palestrinos mišių ir O. di Lasso madrigalo. Šių dviejų Renesanso genijų muzika atskleidžia du skirtingus šios epochos polius. Kadangi ilgą savo gyvenimo dalį Palestrina dirbo bažnytinių choro kapelų chormeisteriu ir Jėzuitų seminarijos mokytoju, tai nenuostabu, kad didžioji dauguma Palestrinos kūrinių yra skirta bažnyčiai. Vakarų muzikos istorijoje Palestrinos stilius buvo pirmasis sąmoningai išsaugotas, išskirtas ir vėlesniais amžiais mėgdžiojamas kaip modelis. Taigi, Palestrinos muzika simbolizuoja muzikos meno (drauge ir menininko) tarnavimą Dievui ir bažnyčiai. O. di Lasso garsėjo tiek savo bažnytine, tiek pasaulietine kūryba. Apskritai, šis kūrėjas labiau nei kuris kitas renesanso kompozitorius sugebėjo sujungti ir apibendrinti visus epochos muzikinius laimėjimus.

Išklauskite C. Janequin'o, J. Dowland'o ir C. Monteverdi pasaulietinių kūrinių, kuriose atsiskleidžia žmogaus jausmų, gamtos spalvų harmonija, išradingas ir darnus muzikos ir poezijos santykis. Čia verta paminėti apie ypač XVI a. Italijoje suklestėjusią madrigalų kultūrą. Madrigalai

buvo dainuojami visuose aukštuomenės sambūriuose, tačiau ypač daug dėmesio jiems skyrė vadinamosios akademijos – XV-XVI a. visuomeninės draugijos literatūrai, menui ir mokslui studijuoti. Šioms draugijoms dažniausiai priklausė ir atlikėjai mėgėjai, tačiau amžiaus pabaigoje kunigaikščiai ir mecenatai ėmė samdyti profesionalius dainininkus virtuozus.

Kameriniai koncertai, besikuriantys ansambliai skatino kompozitorius rašyti sudėtingesnę, įvairesnę dinamikos ir vokalinių spalvų muziką. Šiuo požiūriu, jau pastebima atlikėjo įtaka renesanso muzikos kūrėjui.

Renesanso epochoje toliau plito pasaulietinė muzika. Tie patys kompozitoriai rašydavo ir bažnytinę, ir pasaulietinę muziką. Įvairiuose Europos kraštuose ėmė plisti įvairių tipų dainos, kuriose buvo dainuojama apie meilę, karo žygius, kitus įvykius. Įdomu tai, kad dainuodavo ir grodavo dažnai patys didikai, kurie šalia kitų dalykų mokydavosi ir muzikos. Dažnai kūriniai atlikdavo visi kartu, tad nebūdavo klausytojų – buvo tik muzikuojantys.

Užduotis klausymui: Išklaušę renesanso meistrų mišių ir madrigalų, aptarkite girdėtą muziką. Apibūdinkite abiejų šios muzikos žanrų skirtumus. Prisiminkite kur buvo atliekama ir kam skirta ši muzika? Įvertinkite, kaip tai įtakojo renesanso laikų kuriančiojo muziko pasirinkimą? Pasamprotaukite ir pabandykite palyginti, o kaip yra dabar?

Pamokos eigoje reikėtų išsiaiškinti kokią padėtį įgavo menininkas muzikas baroko epochoje. Tokiam temos rakursui pristatyti pamoką galima pradėti nuo ištraukų iš filmo „Farinelli“ (rež. Gerard Corbiau, 1994 m.).

Čia svarbu suvokti, kad vėlyvojo renesanso ir baroko laikais dainavimas buvo ypač vertinama meno forma, todėl prieš lytinę brandą daugelis choristų berniukų būdavo kastruojami norint išsaugoti jų balsų sopranų ar kontraltų diapazoną. Jų balsai buvo labai vertinami, kadangi buvo stipresni ir ištvermingesni už moterų balsus, paslankūs ir plataus diapazono. Kastratai mokėjo kontroliuoti kvėpavimą ir sugebėdavo sujaudinti klausytojus. Garsiausias kastratus publika garbino, gerbėjų minios sekiodavo iš paskos, kompozitoriai juos lepino.

Karlas Broskis, žinomas Farinelio vardu, buvo visų laikų garsiausias kastratas sopranas. Jis triumfuodamas gastroliavo visose operos sostinėse: Venecijoje, Neapolyje, Romoje, Vienoje, Paryžiuje, Londone ir Madride. Filmu ištraukose tai labai ryškiai pavaizduota.

Užduotis stebėjimui: Žiūrėdami filmo „Farinelli“ ištraukas, atkreipkite dėmesį, kuom ir kokiais būdais atlikėjas patraukdavo ir sužavėdavo publiką. Kaip pavaizduotas kompozitoriaus ir atlikėjo santykis epizoduose su Hendeliu? Pažiūrėjus ištraukas, aptarkite matytą medžiagą, apibūdinkite kodėl kastratų dainavimo menas buvo toks populiarus baroko laikais. Kaip ir kodėl tai įtakojo daugelio kompozitorių kūrybinį pasirinkimą?

Kita Baroko muzikos raidos briauna – epochos kompozitorių kūryba, kuri yra labai daugialypė. Kaip žinia, daug kas šioje epochoje perimta iš renesanso idėjų, bet vis dėlto Barokas buvo suvokiamas kaip aiški Renesanso priešprieša. Čia šalia labai svarbaus žanro operos, aplink kurią vyko tiek daug visuomenės disputų, lygiavertiškai figūruoja ir bažnytinės muzikos žanrai (motetai, mišios, pasijos, oratorijos). Taigi, kompozitoriaus santykis su bažnyčia šioje epochoje išlieka glaudus ir labai svarbus.

J. S. Bacho, G. F. Hendelio muzikos pavyzdžiai iš siūlomo sąrašo tinka šios temos aptarimui pamokoje.

J. S. Bacho asmenybei reikėtų skirti daugiau dėmesio. Protestantiškoje Vokietijoje jis turėjo vargonininko virtuozo ir rimtų kontrapunktinių veikalų autoriaus reputaciją. J. S. Bachas kūrė visų to meto populiarių žanrų muziką, išskyrus operą. Jo muziką iš dalies galima skirstyti ir pagal tai, kur ir kuo jis dirbo. Apie 20 metų jis tarnavo vargonininku įvairiuose dvaruose ir kapelose, todėl to

laikotarpio jo kūryboje dauguma kompozicijų skirtos vargonams. Dirbant Kėteno hercogo dvaro kapelmeisteriu į jo pareigas bažnytinė muzika neįėjo, todėl šiuo periodu gimė dauguma klavyro, instrumentinės ansamblinės muzikos. Dirbdamas Leipcige šv. Tomo ir šv. Mikalojaus bažnyčių kapelmeisteriu parašė daugumą kantatų ir bažnytinės muzikos kūrinių. Taip pat svarbu paminėti ir J. S. Bacho pedagogo talentą ir indėlį į muzikos istoriją. Jo „Natų sąsiuvinis“ ir „Gera teoperuotas klavyras“ yra ir pedagoginės paskirties kūriniai. Pastarasis –GTK yra žinomiausias kompozitoriaus dviejų dalių preliudų ir fugų ciklas. Čia kompozitorius norėjo parodyti ne tik visas instrumento galimybes, kurias teikė nauja tolygi temperacija, bet ir turėjo tam tikrų mokomųjų tikslų. Klausant kompozitoriaus muzikos pavyzdžių reikėtų akcentuoti šiuos svarbius momentus, atskleidžiančius nevienalytę menininko raidą baroko laikotarpiu.

Užduotis klausymui: Paklauskite J. S. Bacho kūrinių ne tik pamokoje. Pasidomėkite kuo šis didis baroko genijus buvo svarbus muzikos istorijoje, kokie jo nuopelnai ir atradimai apart muzikos kūrybos yra ypatingai svarbūs ir šiandien. Sukaupkite informaciją užrašuose, pasidalinkite žiniomis kitose pamokose jas referuodami klasės draugams.

Žodynėlis:

Liutnios daina – (angl. lute song) Renesanse ir ankstyvajame Baroke gyvavęs muzikos žanras. Liutnios dainas pritardami sau dažniausiai atlikdavo patys liutnios atlikėjai arba jie pritardavo kitam dainininkui. Dauguma šio žanro kūrėjų patys buvo gerai įvaldę grojimo liutnia techniką kompozitoriai.

Kastratas – dainininkas, kuriam, siekiant išlaikyti jo balso (soprano arba alto) aukštį, buvo pašalintos sėklidės. Jaunuolis, vaikas išlaiko atitinkamas balso charakteristikas, vėliau įgauna suaugusio balso stiprumą. Dainininkas gali išdainuoti itin aukštas natas su suaugusiam vyrui būdinga jėga. Žymūs dainininkai kastratai – Caffarelli, Antonio Bernacchi, Farinelli, Nicolini, Senesino ir kiti. XVII-XVIII a. Italijoje kasmet buvo iškastruojama per 4000 aštuonerių - dešimties metų berniukų.

Virtuozas – labai geras, ypatingų sugebėjimų turintis muzikos atlikėjas (pianistas, smuikininkas, dainininkas); meistriškai, tobulai dirbantis žmogus.

Tonacija – dermės garsų aukščio padėtis muzikos sistemoje. Tonacija lemia pagrindio tono - tonikos vieta (žymima raidine notacija, pvz., C, Cis, Des, D ir kt.) ir dermė dažniausiai - mažoras (pvz., C dur) arba minoras (pvz., c moll), rečiau - kitos dermės. Galimybė panaudoti visas dvylika mažorinių ir minorinių tonacijų Vakarų muzikoje atsirado išsigalėjus tolygiai temperacijai. Tonacijų galimybėms pademonstruoti J. S. Bachas sukūrė žymųjį 24-ių preliudų ir fugų ciklą „Gera temperuotas klavyras“ (Das Wohltemperierte Klavier; BWV 846-893). Kiekviena tonacija turi savitą spalvą ir nepakratojamą skambesį; kompozitoriai savo mintims ir nuotaikoms perteikti sąmoningai pasirenka tam tikrą tonaciją. Tonacijos pakeitimas kūrinio viduryje yra vadinamas moduliacija).

Literatūra:

Muzikos enciklopedija, Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija/ Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas:

I tomas: A-H [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2000

II tomas: I- N [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2003

III tomas: O-Ž [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2007

Katkus D., *Muzikos atlikimas. Istorija. Teorijos. Stiliai. Interpretacijos*, Vilnius: Lietuvos muzikų sąjunga, 2006

Europos šalių muzikos raidos apžvalga. Mokymo priemonė [parengė R. Pečeliūnas], Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla

Hanning B. R., *Trumpa Vakarų muzikos istorija IX-XII klasei*, Vilnius: 2000

Mokytojo užrašai:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

III–IV temos:

III. Klasicizmas. Haydnas, Mozartas, Beethovenas – muzikai kūrėjai-atlikėjai virtuozai. Mecenatai ir koncertinė veikla.

IV. Romantizmas. Nuo muzikos kūrėjo ir atlikėjo (F. Lisztas, F. Chopinas, N. Paganini ir kt.) iki kūrėjo-savitos muzikinės filosofijos autoriaus (R. Vagneris., G Mahleris)

Uždaviniai:

Klausydami didžiųjų klasikų ir romantikų muzikos fragmentų mokiniai galės įvertinti jų kaip muzikos atlikėjų-virtuozų galimybes, suvokti šių epochų kultūrinio konteksto ypatumus, įtakojusius menininkų vaidmenį, taip pat – įvertinti to meto mecenatų veiklą ir jos reikšmę menininkams-muzikams. Susipažinę su R. Wagnerio ir G. Mahlerio muzikinės filosofijos idėjomis, mokiniai praplės romantizmo muziko vaidmens supratimo ribas.

Laukiami rezultatai:

Mokiniai išsiaiškins kokios pagrindinės kryptys klasicizmo ir romantizmo epochose formavo muziko-kūrėjo ideologiją ir braižą;

Gebės apibūdinti klasicizmo ir romantizmo laikotarpių menininko-muziko vaidmens reikšmę, muzikos atlikėjų ir mecenatų įtaką klasicizmo bei romantizmo kompozitorių meninėms idėjoms bei jų išraiškai

Gebės įvardinti žymiausius klasicizmo ir romantizmo muzikus atlikėjus-virtuozus, įvertinti įvairius tų laikų menininko veiklos aspektus

Reikalingos priemonės ir pasiruošimas:

Pamokai reikės vaizdo ir garso grotuvo, rekomenduojamų muzikos pavyzdžių klausymui, video medžiagos (Dalis pavyzdžių - *Menų pažinimas. Muzika I, II dalis. CD 1 – Opera ir baletas: Nr. 6; CD 2 – Filmų ištraukos: Nr. 1, 3, 4, 5; Muzika: Nr.7, 8, 17, 18, 19, 27*)

Siūlomi pavyzdžiai muzikos klausymui:

Pagrindiniai:

Ištraukos iš filmo „Copying Beethoven“ (Rež.Agnieszka Holland, 2006 m.)

Ištraukos iš filmo „Amadeus“ (rež. Milos Forman, 1984)

J. Haydn Imperatoriškasis kvartetas Op. 76 nr. 3 C-dur (fragmentai)

Fragmentai iš filmo „Chopin. Desire for love“ (rež. J. Antczak, 2002 m.)

Fragmentai iš filmo „Paganini“ (rež. Klaus Kinsky, 1989)

G. Mahler simfonijos nr. 2 ir nr. 8 fragmentai

R. Wagner op. „ Valkyrija“, „Skrajojantis Olandas“ (Ištraukos iš LNOBT 200. m. pastatymo)

Papildomi:

W. A. Mozart Simfonijos g- moll KV 550, C-dur „Jupiterio“ KV 551 (fragmentai)

L. van Beethoven 3 koncertas fortepijonui ;

Simfonijos nr. 5 ir nr 9 fragmentai

W.A. Mozarto, L. van Beethoveno sonatos fortepijonui (pasirinktinai)

F. Liszt simfoninė poema „Preljudai“ fragmentai

F. Liszt ciklas „Klajonių metai“, ištraukos

Rekomenduojami klausimai pamokos pasiruošimui ir/ar eigai:

Kaip galėtumėte apibūdinti, kokios idėjos įtakojo kultūrinį gyvenimą klasicizmo laikotarpiu?

Nupasakokite, kokios klasicizmo muzikinio gyvenimo aplinkybės įtakojo menininkų-muzikų veiklą?

Nupasakokite, kokią reikšmę klasicizme ir romantizme turėjo meno mecenatai? Kokią reikšmę įgavo koncertinis gyvenimas ir atlikėjiškas menas šiose epochose?

Apibūdinkite, kokiais talentais išsiskyrė didieji Vienos klasikai _ Haydnas, Mozartas ir Beethovenas? Kaip tai atsispindėjo jų kūryboje?

Nupasakokite, kokios idėjos įtakojo kompozitorių romantikų kūrybą?

Kaip vystėsi koncertinis gyvenimas romantizme? Kaip jis įtakojo visuomenę ir kompozitorius?

Įvardinkite, kokiais bruožais išsiskyrė romantizmo interpretacijos menas?

Kokiais dar talentais garsėjo F. Chopinas, F. Lisztas?

Nupasakokite, kokiomis naujomis idėjomis pagarsėjo R. Wagneris? Kas yra muzikinė drama ir kokie jos principai?

Apibūdinkite, kokie buvo G. Mahlerio nuopelnai muzikos mene? Kokia Mahlerio simfonija vadinama „Tūkstančio atlikėjų“ simfonija?

Pamokos eiga:

Metodai: Pasakojimas, pokalbis, apklausa (raštu, žodžiu) demonstravimas, stebėjimas, klausymas, lyginamoji analizė, diskusija

Atmintinė mokytojui:

Menininko raida Klasicizmo epochoje - gana daugialypė. Šioje temoje pasitelkus muzikos ir filmų ištraukas svarbu perteikti kokiomis aplinkybėmis ir būdais vystėsi menininkų veikla minimoje epochoje. Klasicizmo laikotarpiu klestėjo įvairūs individualūs ir regioniniai stiliai, taip pat atskiri muzikos žanrai, pavyzdžiui, tiek opera ir bažnytinė muzika, tiek instrumentinė simfoninė, kamerinė muzika.

Epochoje, kurią ypatingai paveikė švietėjiškos idėjos, muzikinis gyvenimas tapo svarbia tarptautinės kultūros dalimi. Visuomenė, ypač gausėjantis vidurinysis sluoksnis, užsidegė mokslo troškimu ir meno pomėgiu. Labai paklausūs tapo viešieji koncertai, kurie nustūmė į antrą planą senojo stiliaus privačius koncertus ir akademijas.

Be to, visoje Europoje imti rengti koncertų ciklai (pvz.; Leipcige J. A. Hilerio rengiami Gevandhauzo koncertai. Panašios koncertinės organizacijos buvo įsteigtos Vienoje ir Berlyne). Ši veikla sukūrė labai palankias aplinkybes instrumentinei muzikai plėtotis. Šiuo požiūriu menininko – muziko, kūrėjo vaidmuo tampa ypatingai reikšmingas.

Tokiame kontekste formavosi ir ypatingai išsiskyrė didžiųjų klasikų J. Haydno ir W. A. Mocarto kūryba ir meninė veikla. Abu kūrėjai buvo ir atlikėjai: Mocartas – pianistas virtuozas, garsėjęs tuo jau būdamas mažu vaiku. Haydnas buvo puikus smuikininkas, taip pat grojo klavesinu ir dirigavo. Ištraukose iš filmo „Amadeus“ (rež. Milos Forman, 1984) ryškiai pavaizduota to meto aplinka, Mozarto atlikėjiškas ir kūrybinis talentas.

J. Haydnas ilgą laiką buvo laisvas menininkas – vertėsi samdomo muzikanto, muzikos mokytojo darbais. Būdamas smuikininku, jis puikiai išmanė instrumento savybes ir galimybes. Tai nuostabiai atsiskleidžia jo kvartetuose, vieno iš jų būtina pasiklausyti pamokoje. Beveik 30 metų kompozitorius tarnavo P. A. Esterhazio, garsėjusio atsidavimu muzikai ir dosniu meno rėmimu, dvare. Čia jam buvo sudarytos idealios sąlygos kurti ir tobulėti.

Užduotis klausymui: Klausantis didžiųjų klasikų muzikos pavyzdžių šios temos pamokose svarbu įvertinti ne tik jų autorių kompozicinį talentą, bet ir įvertinti tai, jog visi jie buvo ir puikūs atlikėjai virtuozai.

Paklausę J. Haydno kvartetų fragmentų prisiminkite ir aptarkite, kokiomis sąlygomis kompozitorius kūrė šią muziką. Kokį instrumentą jis puikiai valdė ir kaip tai atsispindėjo jo kūryboje?

Vėlyvojo klasiko L. van Bethovenio gyvenimas ir kūryba taip pat atskleidžia įvairialypę menininko raidos paletę. Filmu „Copying Beethoven“ (Rež. Agnieszka Holland, 2006 m.) ištraukose matome Bethoveną ir kūrėją, ir pianistą, ir dirigentą. Čia ir vėl reikėtų paminėti mecenatų veiklą. Kompozitoriui įsikūrus Vienoje, jį skatino ir rėmė keletas Austrijos, Čekijos ir Vengrijos aristokratų, kuriems menininkas yra dedikavęs. Apskritai, mecenatų vaidmuo kalbant apie šiuos klasicizmo atstovus yra ganėtinai svarbus. Visi jie daugiau ar mažiau buvo priklausomi nuo jų paramos.

Užduotis stebėjimui: Žiūrėdami filmų „Amadeus“ ir „Copying Beethoven“ ištraukas, šį kartą ypatingą dėmesį atkreipkite dėmesį į Mocarto ir Bethovenio veiklos spektrą. Įvardinkite kuom šalia kūrybos buvo garsūs Mocartas ir Beethovenas? Kokiais instrumentais grojo kompozitoriai? Pasamprotaukite, kaip tai įtakojo jų kūrybą? Įvertinkite, kokiomis sąlygomis ir kieno padedami kūrė šie muzikai. Aptarkite su mokytoju ir klasės draugais matytą medžiagą. Pasižymėkite naują informaciją užrašuose.

Romantizmas daugiau ar mažiau palietė visas gyvenimo, kultūros, meno (net moralės, elgesio) puses. Taip pat ir interpretaciją – atlikimo meną. Paganini, Liszto, Weberio, Chopino ir kitų žymių XIX a. atlikėjų virtuozų grojimas pasižymėjo ypatingu jausmingumu, afektacija. Jie mėgsta *rubato*, daug dėmesio skiria garso atspalviams, dinaminiais niuansams.

Viešos koncertų salės, muziejai tapo naujomis „šventovėmis“, prieinamomis ne tik aukštuomenei, bet ir viduriniajai visuomenės klasei, todėl menas privalėjo ne tik pakylėti virš realybės, bet būti žemiškas ir suprantamas.

Meninė laisvė ir jausmų sumaištis sukėlė menininkų vaizduotėje konfliktą su aplinka, konfliktą „AŠ“ ir „MES“, – todėl vyraujančiomis romantikų kūryboje tapo Žmogaus ir Likimo, Žmogaus ir Laiko, Žmogaus ir Gamtos, Žmogaus ir Kovotojo temos.

Užduotis stebėjimui: Šiame kontekste siūloma pasižiūrėti ištraukas iš filmų apie Šopeną, kur išvysime ir jaunąjį fortepijono virtuozą Listą, taip pat filmo „Paganini“ fragmentus. Ši kartą stebėdami šių filmų fragmentus, ypatingą dėmesį atkreipkite į tai, kokia veikla be kūrybos garsėjo šie kompozitoriai. Kokioje aplinkoje vaizduojami menininkai, kaip tai įtakojo jų kūrybą? Aptarkite ir apibūdinkite, kokiomis idėjomis ir temomis buvo persmelkta vaizduojamų menininkų kūryba. Aptarkite ir įvertinkite minėtus menininko raidos romantizme aspektus. Filmo „Paganini“ fragmentuose matoma, kaip dėl nepaprastos savo energijos scenoje buvo lyginamas su velniu ir vadinamas „velnio apsėstuoju“ arba „demoniškuoju“. Jis išgaudavęs iš smuiko nuostabius garsus tokiu pašėlusiu tempu, kad jo klausytojus apimdavusi ekstazė. „Demoniškas“ buvo tik vienas iš epitetų, kuriais jo smuikavimą apdovanojo kritikai. Paganini turėjo daugybę gerbėjų ir buvo populiarus kaip šiuolaikinės žvaigždės. Aptardami Paganini fenomeną, galite palyginti jį ir su kuria nors šių dienų žvaigžde.

N. Paganini – didysis XIX a. italų smuikininkas, gitaristas ir kompozitorius, vienas labiausiai kerinčių savo epochos menininkų. Dėl nepaprastos savo energijos scenoje buvo lyginamas su velniu ir vadinamas „velnio apsėstuoju“ arba „demoniškuoju“. Jis išgaudavęs iš smuiko nuostabius garsus tokiu pašėlusiu tempu, kad jo klausytojus apimdavusi ekstazė. „Demoniškas“ buvo tik vienas iš epitetų, kuriais jo smuikavimą apdovanojo kritikai. Paganini turėjo daugybę gerbėjų ir buvo populiarus kaip šiuolaikinės žvaigždės. Daugelis kompozitorių rašė sudėtingus kūrinius specialiai jam. Savo aktyviausiuoju atlikėjo veiklos periodu per metus jis sugrodavęs po 150 rečitalių įvairiose Europos scenose.

Dar vienas svarbus menininko vaidmens aspektas aptartinas šioje pamokoje – muziko, menininko kaip savitos muzikinės filosofijos kūrėjo vaidmuo. Vienas tokių kūrėjų – Richardas Vagneris, atvedęs operą į muzikinę dramą. Vagnerio reforma teigė, kad menas neturi būti tik pramoga, o turi doroviškai auklėti, net išganyti. Nusakė santykius tarp poeto dramaturgo ir kompozitoriaus, tarp žodžio ir muzikos, vokalo ir orkestro. Kompozitorius tvirtino, kad muzika turi išryškinti dramą, tikėjo visiška muzikos ir dramos vienove. Kritikavo paviršutinišką istorinių siužetų traktavimą, buvo įsitikinęs, kad tik legendos ir mitai yra „amžinos“ vertybės. R. Vagneris kalbėjo apie „begalinę melodiją“ – priemonę, leidžiančią dainavime sustiprinti deklamacijos reikšmę bei užmaskuoti atskirų operos numerių ribas. Ypatingą vaidmenį jis skyrė orkestrui, jį lygino su antikiniu choru. Orkestras turįs perteikti tai, ko negalima išsakyti žodžiais: herojų jausmus, jų vidinę būseną. Todėl orkestro partija prisodrinama tai perteikiančių leitmotyvų.

Kitos Romantizmo muzikinės filosofijos autorius – Gustavas Mahleris, sakęs, kad simfonija – tai pasaulis. Simfonijos didžiausios ne tik trukmės prasme, bet ir instrumentų skaičiumi. Išstis pasaulis yra didžiulė Aštuntoji simfonija. Ji parašyta solistams, dvigubam chorui ir orkestrui. Todėl ji praminta „Tūkstančio atlikėjų simfonija“. Kompozitorius taip pat dirbo alinanti dirigento darbą. Buvo paskirtas Vienos operos teatro vyriausiuoju dirigentu. Tai buvo prestižiškiausias postas Austrijos imperijoje. Juo dirbo 10 metų. Šiame poste išgarsėjo ne tik išpūdingais Mocarto „Don Žuano“ ir Vagnerio „Tristano ir Izoldos“ pastatymais, bet ir griežtumu publikos atžvilgiu. Išklauskite muzikinius pavyzdžius ir aptarkite minėtus aspektus.

Užduotis klausymui: Išklausę Vagnerio ir Mahlerio kūrinių fragmentų, prisiminkite ir apibūdinkite šių kūrėjų muzikinės filosofijos esminius bruožus. Aptarkite ir įvardinkite, kokie filosofiniai idealai

buvo ypatingai svarbūs šiems kūrėjams, kaip tai paveikė jų kūrybos stilių, kryptį, apimtį. Svarbiausią informaciją fiksuokite užrašuose.

Žodynėlis:

Mecenatas – (iš asmenvardžio Gaius Cilnius Maecenas – garsus Romos kultūros rėmėjas, miręs 8 m. pr. Kr) – asmuo, materialiai remiantis kokią nors kultūrinę, meninę veiklą ar sritį. Nuo rėmėjo ar labdaros teikėjo mecenatas paprastai skiriasi tuo, kad finansuoja ne socialines ar biologines reikmes, bet meną, kultūrą.

Muzikinė drama – sceninis muzikos kūrinys, operos žanro atmaina. Paprastai taip vadinamos operos, kuriose pagrindinį vaidmenį turi poetinis tekstas ir sceninis veiksmas. Šis žanras atgimė XIX a. viduryje. Sceninio veiksmo eiga siejama su nenutrūkstama muzikos plėtote. Vengiama muzikos epizodų uždarumo, arijas pakeičia laisvos sandaros vokaliniai monologai, duetus – dialogų scenos. Muzikinės dramos principus savo kūryboje labiausiai išreiškė ir išvystė R. Wagneris.

Literatūra:

Muzikos enciklopedija, Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija/ Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas:

I tomas: A-H [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2000

II tomas: I- N [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2003

III tomas: O-Ž [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2007

Katkus D., *Muzikos atlikimas. Istorija. Teorijos. Stiliai. Interpretacijos*, Vilnius: Lietuvos muzikų sąjunga, 2006

Europos šalių muzikos raidos apžvalga. Mokymo priemonė [parengė R. Pečeliūnas], Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla

Hanning B. R., *Trumpa Vakarų muzikos istorija IX-XII klasei*, Vilnius: 2000

Mokytojo užrašai:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

V tema:

Menininko-muziko vaidmens laisvė ir įvairovė XX amžiuje.

Uždaviniai:

Klausydami ir aptardami XX amžiaus muzikos pavyzdžius mokiniai galės atskleisti muziko – menininko raidos ypatybes šiame amžiuje, suvokti kultūrinės, idėjinės XX amžiaus konteksto ypatybes, įtakojusias menininkų laisvą individualumą, polinkį eksperimentuoti, susipažinti su populiariosios ir akademinės muzikos/kultūros sąsajomis XX amžiuje.

Laukiami rezultatai:

Mokiniai išsiaiškina ir gebės apibūdinti XX amžiaus muziko individualumo reikšmę ir poveikį muzikos menui ir menininko veiklos spektrui;

Gebės nupasakoti kokios aplinkybės lėmė praėjusio amžiaus stilių įvairovę;

Išsiaiškina kokia tapo muziko-menininko reikšmė XX amžiuje, kokiomis formomis tai pasireiškė

Reikalingos priemonės ir pasiruošimas:

Pamokai reikės vaizdo ir garso grotuvo, rekomenduojamų muzikos pavyzdžių klausymui, video ir audio medžiagos (Dalis pavyzdžių - *Menu pažinimas. Muzika I, II dalis. CD1 – Opera ir baletas: Nr. 5; CD 2 – Muzika: Nr. 23*), interneto prieigos.

Siūlomi pavyzdžiai muzikos klausymui:

Pagrindiniai:

A. Mamontovo, Stingo, kitų pop atlikėjų kūriniai

S. Reich „Music for 18 musicians“

J. Cage „4' 33"“, Sonata preparuotam fortepijonui

G Gershwin „Blue rhapsody“, „Porgy and Bess“ fragmentai

Hilliard Ensemble, Jan Garbarek – „Parce mihi Domine“

Papildomi:

C. Debussy preliudai „Paskendusio katedra“. „Mergaitė lino spalvos plaukais“

A. Schoenberg „Mėnulio Pjero“ fragmentai,

R. Strauss opera „Salome“ (Ištraukos iš LNOBT pastatymo)

Rekomenduojami klausimai pamokos pasiruošimui ir/ar eigai:

Nupasakokite, kas būdinga XX amžiaus menininkui? Kodėl?

Kaip galėtumėte apibūdinti, kokį veiklos spektrą XX amžiuje apima menininko-muziko veikla?

Kaip galėtumėte įvardinti, kokios idėjos inspiravo XX amžiaus menininkus?

Įvardinkite, kokios muzikinės kryptys formavosi XX amžiuje, kas joms būdinga?

Kokius žinote impresionizmo ir ekspresionizmo muzikos kūrėjus?

Nusakykite, kas yra avangardas ir kokius žinote jo atstovus?

Įvardinkite, kokio kompozitoriaus ir koks kūrinys laikomas avangardo viršūnė?

Kaip galėtumėte apibūdinti, kuom išskirtinės yra G. Gershvino ir S. Reicho kūryba?

Kokias galėtumėte įvardinti populiariosios ir akademinės kūrybos sąsajas XX amžiuje?

Pamokos eiga:

Metodai: Pasakojimas, pokalbis, apklausa (raštu, žodžiu) demonstravimas, stebėjimas, lyginamoji analizė, diskusija

Atmintinė mokytojui:

XX amžiuje menininko vaidmuo ir jo raida įgauna platų spektrą. Tai ir muzikas kūrėjas, ir atlikėjas, ir dirigentas, ir visuomenės veikėjas ir pan. Apskritai, individualumo laisvė praėjusio šimtmečio menininkų kūryboje yra vienas esminių šio laikmečio bruožų.

Siūloma užduotis: Šią temą galima pradėti modeliuoti įvairiai, pavyzdžiui, nuo pokalbio apie dabarties menininkus – Andrių Mamontovą, kurį galima vadinti vienu iš Lietuvos XX a. ir

dabarties populiariojo meno simboliu. Jis ir muzikos kūrėjas, ir atlikėjas, ir prodiuseris, idėjų autorius ir net aktorius. Populiariajame mene tokių pavyzdžių esama ir daugiau. Kokius iš jų žinote? Muzikiniai pavyzdžiai ir jų aptarimas būtų geras įvedimas į šios temos kontekstą. Pabandykite padiskutuoti ir pasamprotauti, kas svarbu ir aktualu šiandieniniam menininkui?

Grįžtant iš šių dienų atgal į XX amžių, pasitelkite muzikos pavyzdžius iš siūlomo sąrašo. Dailininkai, rašytojai, kompozitoriai stengėsi nekartoti to, kas matyta, rašyta ar girdėta, o ieškoti naujų kūrybinių idėjų bei išraiškų. Romantinį kompozitoriaus portretą, laukiantį kūrybinio įkvėpimo, palaiapsniui išstumia mąstantis ir konstruojantis, todėl pasikeičia ir muzikos kūrimo principas.

XX amžiuje susiformavo modernizmo kryptys – impresionizmas, ekspresionizmas, neoklasicizmas. Ryškiausi epochos pradžios kompozitoriai, turėję įtakos tolesnei muzikos raidai, yra kompozitoriai C. Debussy, A. Schoenbergas ir I. Stravinskis.

XX a. naujovės sklinda iš dviejų kontinentų – Vakarų Europos ir JAV. Nėra vientiso stiliaus – tik įvairūs stilistinių elementų bei kūrybos būdų junginiai, kuriuos skelbia vis didėjantis kūrėjų ratas, apsisėstas originalumo manijos. Kompozitoriai ieško, eksperimentuoja, linksmina ir šokiruoja.

Per 20 įvairiausių bandymų metų gimė patys įdomiausi kūriniai, šiandien vadinami avangardiniais. Nors žodžio prasmė susijusi su karyba („avan-garde“ = „priešakinis būrys“), terminą būtų galima pritaikyti ne tik muzikai, bet ir kitoms meno rūšims – būti visų priekyje, sugalvoti ir išpildyti kūrybines idėjas taip, kaip niekas anksčiau nėra daręs.

Keidžo kūrinys „4'33“ yra avangardinės muzikos viršūnė. Atlikėjas keturias minutes ir trisdešimt sekundžių sėdi tylėdamas. Tuo metu saleje atsirandantys pašaliniai garsai ir tampa Keidžo kūriniu – kiekvieną kartą vis kitokiu. Tylusis kūrinys gimė 1952 m, jį sudaro 3 dalys, kiekvienoje lotyniškai pažymėta tacet – tylima. 2004 metais tylos kūrinys buvo atliktas ir simfoninio orkestro. Perklauskite ir aptarkite siūlomus kompozitorių avangardistų kūrinius.

<http://www.youtube.com/watch?v=hUJagb7hL0E>

<http://www.youtube.com/watch?v=HypmW4Yd7SY>

JAV į XX a. muzikos istoriją įnešė ypatingai daug naujovių. Tai ir G. Gershvino muzika, kupina tradicinės amerikiečių kūrybos (bliuzo, džiaz) intonacijų, ir kompozitoriai minimalistai, kurių vienu ryškiausių atstovu galima laikyti S. Reichą, vadinamas vienu žymiausių šių dienų kompozitorių. Jo kūrybos kalbą veikė klasikinė muzika, neeuropinių kraštų kultūra, džiazas. Gimė Niujorke, studijavo filosofiją ir kompoziciją, grojo fortepijonu ir mušamaisiais, domėjosi Afrikos mušamųjų muzika, gilinosi į hebrajų šventųjų raštų giedojimo formas. Kaip ir Filipas, Glasas įkūrė ansamblį, kurį laiką grojo Raicho ansamblyje ir atvirkščiai. Su savo ansambliu ir dabar daug keliauja, koncertuoja, mėgsta save vadinti didmiesčio žmogumi. Paklauskite šių kūrėjų muzikos, aptarkite ir įvertinkite to paties amžiaus, bet visiškai skirtingos muzikos charakterį.

Jei dar visai neseniai akademinė muzika gyveno sau, o pramoginė sau, XX a. pabaigoje ryškėja tendencija sujungti skirtingus dalykus. Šiandien jau nieko nestebina tokie postmodernizmo kultūroje paplitę reiškiniai, kai populiarios muzikos grupės atlieka akademinės muzikos kompozitorių kūrinius ir atvirkščiai – populiarią muziką gali išgirsti iš pasaulyje pripažintų virtuozų, kolektyvų – styginių kvarteto smuikininkė Vanessa May, styginių kvartetą „Kronos“ ir t. t. „Hilliard Ensemble“ (vyrų vokalinis kvartetą) žinomas senosios ir akademinės muzikos žinovams, Jan Garbarek – džiaz mėgėjams. Jų bendradarbiavimo produktas – labai vykęs ir

skoningas senosios Renesanso vokalinės polifonijos ir džiazio improvizacijos derinys. Tokios muzikos pavyzdys pamokoje labai gerai atspindėtų XX a. muziko vaidmens raidos ypatumus.

<http://www.youtube.com/watch?v=D4LtzZACek>

<http://www.youtube.com/watch?v=Tgb0jK143MI&feature=related>

XX a. muzikoje vyrauja muzikinės kalbos įvairovė ir klausytojui suteikiama didelė pasirinkimo galimybė. Greta akademinės muzikos visada gyvavo ir lengvesnio turinio, aiškesnių formų muzika. Skirtingos idėjos, stiliai klesti beveik tuo pat metu, tarsi kiekvienas menininkas atskirai keliautų ieškodamas savo veido.

Užduotis klausymui: XX amžiaus muzikos krypčių ir stilių įvairovei siūloma paklausti kiek įmanoma daugiau skirtingų muzikos pavyzdžių. Klausant ir aptariant muzikos pavyzdžius svarbu atskleisti kas svarbu tampa XX amžiaus muzikos kūrėjui, t.y. - būti originaliam, sukurti savo stilių ir palikti apie save bei savo laikmetį žymę meno istorijoje. Palyginkite jau aptartų epochų menininko įvaizdį, palyginkite jį su XX amžiaus įvairove. Apibūdinkite ir įvardinkite tuos skirtumus.

Žodynėlis:

Avangardas – terminas, dažniausiai naudojamas kalbant apie asmenybes ar darbus, kurie yra novatoriški arba eksperimentiniai, ypatingai mene, kultūroje ir politikoje. Anot avangardistų, avangardas meta iššūkį tam, kas visuomenėje laikoma priimtomis ar nusistovėjusiomis meno, kultūros bei realybės normomis. Avangardas atsirado Vakarų Europoje XX amžiaus antrajame dešimtmetyje. Avangardizmas - tai visiškai atmetantis ir net sąmoningai griauantis meno tradicijas, bei skelbiantis meno ir pasaulio revoliucines atsinaujinimo idėjas.

Populiarioji, pramoginė muzika – Ją sudaro lengvosios muzikos rūšys (etradinės, kabaretų ,reviu, miuzikholų, muz. kino filmų, pop dainos, repas, elektroninė šokių muzika, kaai kurie roko, džiazio, nesudėtingi ir melodingi simfoninės ir kamerinės muzikos kūriniai, muzikinio teatro žanrai (kai kurios operos, baletai, operetės, miuziklai)

Literatūra:

Muzikos enciklopedija, Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija/ Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas:

I tomas: A-H [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2000

II tomas: I- N [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2003

III tomas: O-Ž [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2007

Hanning B. R., Trumpa Vakarų muzikos istorija IX- -XII klasei, Vilnius: 2000

Šarūnas Nakas. Šiuolaikinė muzika - „Alma littera“, Vilnius 2001;

Mokytojo užrašai:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Pastaba: Kai kurie su IV ir V ciklą temomis siūlomi muzikos pavyzdžiai klausymui jau buvo girdėti ankstesnėse pamokose, todėl mokiniams derėtų paaiškinti į ką ši kartą reikėtų sukonzentruoti dėmesį, kokie su duotąja tema susiję momentai bus svarbūs klausant muzikos pavyzdžių. Toks būdas pasirinktas sąmoningai, siekiant lavinti mokinių pastabumą, gebėjimą įvertinti jau žinomus ir įprastus muzikos istorijos ir teorijos reiškinius problemiška bei analizuoti tam tikrų muzikinių reiškinių nuoseklų kitimą.

V ciklas. **Muzikos menas ir medijos**

I tema: **Pirmosios medijos muzikos istorijoje: mažoro-minoro sistemos formavimasis, natų spausdinimo pradžia, temperuotasis derinimas, žmogaus balsas kaip tobulas instrumentas, pirmųjų operų pastatymų scenografija.**

Uždaviniai:

Per renesanso ir baroko muzikos pavyzdžius mokiniai galės atkreipti dėmesį į to meto medijų ir muzikos santykį, atskleisti ir suvokti renesanso ir baroko muzikos meno inovacijų reikšmę bei svarbą tolimesnei jo raidai

Laukiami rezultatai:

Mokiniai išsiaiškins kokie techniniai pasiekimai ir kaip įtakojo renesanso ir baroko muzikos meną; Gebės nupasakoti scenografijos ir žmogaus balso galimybių reikšmę šių epochų muzikos menui, įvardinti muzikos teorijos pasiekimus ir jų kūrėjus, tiesiogiai įtakojučius naują muzikos meno kokybę

Reikalingos priemonės ir pasiruošimas:

Pamokai reikės vaizdo ir garso grotuvo, rekomenduojamų muzikos pavyzdžių klausymui, video ir audio medžiagos (Dalis pavyzdžių - *Menu pažinimas. Muzika II dalis. CD 2 – Filmų ištraukos: Nr.2 ; Muzika: Nr. 15*), interneto prieigos.

Siūlomi pavyzdžiai muzikos klausymui:

C. Janequin „Les chant des oiseaux“

O. di Lasso „Matona mia cara“

Palestrina mišios „Hodie Christus natus est“

Ištraukos iš filmo „Farinelli“ (rež. Gerard Corbiau, 1994 m.)

J. S. Bach Preliudas ir fuga iš GTK (pasirinktinai)

Rekomenduojami klausimai pamokos pasiruošimui ir/ar eigai:

Nupasakokite, kokiomis techninėmis inovacijomis muzikos mene išsiskyrė Renesanso epocha?

Kokius galėtumėte išskirti baroko muzikos techninius pasiekimus, ypatingai įtakojučius šio meno raidą?

Įvardinkite, kaip spaudos išradimas įtakojo muzikos meną?

Nupasakokite, kaip buvo vertinamas žmogaus balsas renesanse ir baroke? Kas yra kastratai ir kodėl jie buvo ypatingai garbinami?

Apibūdinkite, kokiomis scenografijos inovacijomis pasižymėjo pirmieji operų pastatymai?

Įvardinkite, kas yra temperuotas derinimas ir kuom jis svarbus muzikos istorijos raidoje?

Pamokos eiga:

Metodai: Pasakojimas, teorijos dėstymas, pokalbis, apklausa (raštu, žodžiu) demonstravimas, stebėjimas , lyginamoji analizė, diskusija

Atmintinė mokytojui:

Šios temos tikslas – atrasti muzikos ir medijų santykį renesanso ir baroko laikotarpiu. Medijos šiuo atveju būtų vertinamas kaip tam tikras renesanso ir baroko muzikos meno, kompozicijos technikos

inovatyvumas, epochos technikos pasiekimų taikymas muzikos mene arba žmogaus balso kaip tobuliausio instrumento vertinimas. Nuo pokalbio apie šių epochų techninius pasiekimus galima ir pradėti pamoką.

Kokios gi inovacijos buvo labai reikšmingos renesanso muzikoje? Visų pirma – tai besiformuojanti mažoro-minoro sistema, kuri evoliucionuoja baroko epochoje. Renesanse senosios bažnytinės dermės dar vertinamos, tačiau prisidėjo naujos dermės, kito ir tobulėjo instrumentų derinimas, vadinamųjų „netobulųjų“ konsonansų imta vartoti vis daugiau. Iki tol kadencijose buvo vartojami tik tobulieji konsonansai (kvartos, kvintos ir oktavos). XVI a. ėmė rasti daugiau trigarsių. Pasiklausykite C. Janequino, O. di Lasso, Palestrinos kūrinių iš siūlomo sąrašo. Juose girdimos ne tik mažoro minoro dermės, bet ir tobuliausiu instrumentu laikytas žmogaus balsas. Jo panaudojimas Renesanso muzikoje ypatingai įvairus. Aptarkite su mokiniais minėtus medijų elementus ir jų panaudojimą Renesanso muzikoje.

Užduotis klausymui: Išklause C. Janequino, O di Lasso ir Palestrinos kūrinius pabandykite išskirti ryškiausius jūsų išgirstus techninius muzikos kompozicijos elementus. Atkreipkite dėmesį į dermes, įvardinkite - kokios jos? Aptarkite žmogaus balso ir jo galimybių panaudojimą, įvairovės spektrą.

Dar vienas iš renesanso epochos pasiekimų buvo išrastas natų spausdinimo būdas. XV amžiuje kiekvienas miestas, dvaras ar kapela kaupdavo muzikos rankraščius. Jų kopijos būdavo gausiai ir spalvingai išpuošiamos. Perrašinėjimo darbas buvo lėtas ir brangus, tačiau kopijuojant įsiveldavo ir klaidų. Išradus būdą spausdinti natas, tiksliai užrašytą muziką galima buvo paskleisti daug plačiau. Spaudos atradimas apskritai labai pakeitė renesanso muzikinę kultūrą. Klausantis šios epochos pavyzdžių siūloma parodyti mokiniams tų laikų natų faksimilių

Užduotis stebėjimui: Įdėmiai patyrinėkite Renesanso laikų natų faksimilių pavyzdžius. Aptarkite juos su mokytoju ir klasės draugais. Prisiminkite įvardinkite kaip spaudos atsiradimas įtakojo renesanso muzikinės kultūros techninę pažangą.

Kalbant apie baroko epochos technines inovacijas, pasižiūrėkite ištraukas iš filmo „Farinelli“. Filmo scenose labai vaizdingai parodyta to meto operų pastatymų scenografija – pradedant ištaigingomis scenos dekoracijomis, pareikalavusiomis daug to meto technikų išmonių, baigiant sceniniais apdarais ir makiažu. Čia ir žmogaus balso galimybės parodytos ypatingai plačiai. Verta ir vėl prisiminti, kad vėlyvojo renesanso ir baroko laikais dainavimas buvo ypač vertinama meno forma, todėl prieš lytinę brandą daugelis choristų berniukų būdavo kastruojami norint išsaugoti jų balsų sopranų ar kontraltų diapazoną. Jų balsai buvo labai vertinami, kadangi buvo stipresni ir ištvermingesni už moterų balsus, paslankūs ir plataus diapazono.

Užduotis stebėjimui: Žiūrėdami filmo „Farinelli“ ištraukas, atkreipkite dėmesį į baroko laikų operų scenografijos momentus – scenos dekoracijas, jų technines galimybes. Pastebėkite, koks įvairus turtingas grimas buvo naudojamas, įvertinkite kostiumus. Klausydami filmo ištraukoje atliekamos muzikos, įsiklausykite į žmogaus balso ypatybes, išgaunamo garso specifiką. Apibūdinkite balso savybes, įvertinkite kokios jo techninės galimybės.

Vienas stambiausių baroko epochos pasiekimų muzikoje- temperuotasis derinimas, kurio vienas genialiausių meninių ir techninių rezultatų – J. S. Bacho „Gerai temperuoto klavyro“ preliudų ir fugų rinkinys. Šio kūrinio fragmentų aptariant šią medijos formą būtina pasiklausti pamokoje.

Žodynėlis:

Mažoro minoro sistema – lyginant su modalumu centralizuota mažoro-minoro sistema, galutinai susiformavusi XVII-XVIII a. yra kokybiškai kitoks garsų aukštumų reguliavimo būdas. Tonacinė

sistema reiškia garsų ir jų kompleksų – akordų pasiskirstymą vaidmenimis, kur svarbiausias vaidmuo tenka tonacijos centrui tonikai. Likusiems garsams tenka ivairaus lygmens artimesniu ir tolimesniu tonikai (S, D) funkcijos su nustatytomis jų jungimo taisyklėmis.

Temperuotas derinimas – Tai toks instrumentų suderinimas, kai oktava padalinama į lygius pustonus ir gaunasi 12 skirtingų garsų. Todėl galima sudaryti ir naudotis visomis 24-iomis tonacijomis.

Literatūra:

I tomas: A-H [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2000

II tomas: I- N [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2003

III tomas: O-Ž [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2007

Katkus D., *Muzikos atlikimas. Istorija. Teorijos. Stiliai. Interpretacijos*, Vilnius: Lietuvos muzikų sąjunga, 2006

Europos šalių muzikos raidos apžvalga. Mokymo priemonė [parengė R. Pečeliūnas], Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla

Hanning B. R., *Trumpa Vakarų muzikos istorija IX-XII klasei*, Vilnius: 2000

Gwizdalanka D., *Muzika. VII-VIII klasės vadovėlis*, Kaunas: Šviesa, 2001

Mokytojo užrašai:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

II tema: **Instrumentų evoliucija (barokas, klasicizmas) Didysis simfoninis orkestras (romantizmas)**

Uždaviniai:

Klausydami jau girdėtų muzikos pavyzdžių, mokiniai galės atkreipti dėmesį ,suvokti ir įvertinti baroko, klasicizmo instrumentų evoliucijos poveikį to meto muzikos kūrėjams ir atlikėjams, atskleisti simfoninio orkestro tobulėjimo ir didėjimo aplinkybes bei poveikį muzikinei kūrybai baroko, klasicizmo ir romantizmo laikotarpiams.

Laukiami rezultatai:

Mokiniai išsiaiškins kaip instrumentų techniniai pokyčiai ir pažanga įtakojo muzikos meną baroko, klasicizmo ir romantizmo epochose;

Gebės apibūdinti kaip klavišinių instrumentų tobulėjimas skatino naujų žanrų atsiradimą, įvardinti baroko, klasicizmo ir romantizmo orkestro skirtumus ir kaip tai veikė muzikos skambesį, kompozicijos principus

Reikalingos priemonės ir pasiruošimas:

Pamokai reikės vaizdo ir garso grotuvo, rekomenduojamų muzikos pavyzdžių klausymui, video medžiagos (Dalis pavyzdžių - *Menų pažinimas. Muzika II dalis. CD 2 – Filmų ištraukos: Nr. 1, 3; Muzika: Nr.1, 2, 3, 4, 6, 8*)

Siūlomi pavyzdžiai muzikos klausymui:

Pagrindiniai:

Ištraukos iš filmo „Copying Beethoven“ (rež. Agnieszka Holland, 2006 m.)

Ištraukos iš filmo „Amadeus“ (rež. Milos Forman, 1984 m.)

A. Vivaldi koncertų ciklo „Metų laikai“ ištraukos

J. S. Bach Tokata ir fuga d- moll

L. van Beethoven 3 koncertas fortepijonui ir orkestrui

G. Mahler simfonijos nr. 2 ir 8 (pasirinktinai) fragmentai

Papildomi:

R Wagner „Valkirijų skrydis“

M.K. Čiurlionis simf. poema „Jūra“

Rekomenduojami klausimai pamokos pasiruošimui ir/ar eigai:

Nupasakokite, kaip instrumentų tobulėjimas paveikė baroko ir klasicizmo epochų instrumentinę muziką?

Įvardinkite, kokie instrumentai ypatingai patobulėjo šiose epochose?

Apibūdinkite, kokių naujų žanrų susiformavimą įtakojo klavišinių instrumentų (vargonų, klavesino) techninis patobulėjimas?

Nupasakokite, kuom skiriasi orkestro sudėtis Haydno, Mozarto ir Beethoveno kūryboje? Koks yra Romantizmo didysis simfoninis orkestras? Kokias galimybes jis suteikia kompozitoriui?

Įvardinkite, kokie autoriai kūrė monumentalius didelio orkestro skambesio reikalaujančius kūrinius? Kas yra 1000 atlikėjų simfonijos autorius?

Pamokos eiga:

Metodai: Pasakojimas, pokalbis, apklausa (raštu, žodžiu) demonstravimas, stebėjimas, lyginamoji analizė, diskusija

Atmintinė mokytojui:

Muzikos ir medijų aspektas baroko, klasicizmo ir romantizmo epochose ypatingai susijęs su muzikos instrumentų tobulėjimu, kaita, jų galimybėmis, pagaliau –romantizme susiformavusiu didžiuoju simfoniniu orkestru. Todėl visas dėmesys šioje pamokoje turėtų būti sutelktas būtent į instrumentinę muziką.

Sustiprėjus instrumentinei muzikai baroko epochoje daugelio kompozitorių dėmesys nukrypo į instrumentus ir jų galimybes. XVII a. antroje pusėje naujieji vargonai, dviejų manualų klavesinai ir ypač įvairių smuikų pasirinkimas paskatino naujos muzikinės kalbos, naujų žanrų ir formų atsiradimą – pavyzdžiui *concerto*, tokata (arba preliudas, fantazija) ir fuga ir kt. Aptariant šiuos aspektus perklausykite A. Vivaldi ir J. S. Bacho kūrinius iš siūlomojo kūrinių klausymui sąrašo.

Užduotis klausymui : Klausydami A. Vivaldi „Metų laikų“ fragmentų, sukonzentruokite dėmesį į muzikinės kalbos elementus, instrumentų techninių galimybių panaudojimą. Įvardinkite šio kūrinio žanrą. Išklause aptarkite kodėl tai buvo nauja baroko laikams, kas nulėmė naujo žanro atsiradimą? Išklause J. S. Bacho Tokatą ir fugą d-moll vargonams su mokytoju ir klasės draugais aptarkite kokie

Šio instrumento patobulinimai paskatino naujų vargonų muzikos žanrų atsiradimą, įvardinkite juos. Naują informaciją užsirašykite į sąsiuvinius.

Muzikos instrumentai, jų tobulėjimas, klasicizmo orkestro specifiška – tai momentai, į kuriuos verta atkreipti dėmesį kalbant apie Klasicizmo laikotarpio muzikos ir medijų sąveiką. Nemažai iš paminėtų momentų galima išvelgti stebint fragmentus iš filmų apie Mozartą ir Beethovoną, taip pat muzikos kūriniuose klausymui.

Užduotis stebėjimui: Žiūrėdami ištraukas iš filmų „Copying Beethoven“ ir „Amadeus“ sutelkite dėmesį į ten parodytus orkestrus, jų sudėtį ir skambesį. Pabandykite palyginti kuom skyrėsi Mocarto ir Beethoveno laikų orkestras ir jo skambėjimas, apibūdinkite nuo ko tai priklausė.

Didysis simfoninis orkestras – vienas svarbiausių Romantizmo pasiekimų, kurį būtina deramai pristatyti aptariant šio laikotarpio muzikos ir medijų santykį. Išklausykite G. Mahlerio, M. K. Čiurlionio simfoninių veikalų fragmentus. Aptarkite ir palyginkite Klasicizmo ir Romantizmo simfoninį orkestrą.

J. Haydno laikais simfoninį orkestrą sudarė mažiau kaip 25 instrumentai, Mocarto laikų Vienos dvaro orkestras buvo kiek didesnis: jame buvo šiek tiek daugiau syginių ir, be kitų pučiamųjų, dvi fleitos. L. van Beethoveno Devintąją simfoniją Vienoje jau atliko 61 muzikantas. Toliau simfoninis orkestras dar plėtėsi – iki 70-80 muzikantų Berliozi kūriniuose, o vėliau ir iki 100 atlikėjų Mahlerio, Vagnerio veikaluose. Mahlerio 8-ji simfonija netgi yra vadinama 1000 atlikėjų simfonija. Ją atlieka: 8 dainininkai, 2 dideli chorai, vaikų choras, 50 styginių, 40 pučiamųjų, vargonai, fisharmonija, 5 arfos, fortepijonas ir daug įvairių mušamųjų. Į monumentalumą ir ekspresyvumą linkę romantikai troško dar daugiau garso, spindesio, spalvų ir įvairovės.

Užduotis klausymui: Išklause romantizmo simfonijų muzikinius pavyzdžius, prisiminkite ankstyvojo, vėlyvojo klasicizmo ir romantizmo simfoninio orkestro sudėčių skirtumus, įvardinkite juos ir aptarkite kaip tai įtakojo muzikos skambėjimą, atlikimo ypatumus. Naują informaciją pasižymėkite užrašuose.

Žodynėlis:

Simfoninis orkestras – pradėjo formuotis XVIII a. klasicizmo epochoje. Tuomet jo sudėtis buvo nedidelė – vos 25 muzikantai. Orkestre dominavo styginiai instrumentai, buvo kelios poros medinių pučiamųjų, kartais valtornės ir trimitai, ir vienintelis mušamasis – timpanas. Pirmieji kompozitoriai, rašę simfoniniam orkestrui, buvo didieji Vienos klasikai – J. Haidnas, V. A. Mocartas ir L. van Beethovenas. Jų kūryboje susiformavo tobuliausias muzikos žanras orkestrui – simfonija. Ypač sparti orkestro raida vyko XIX amžiuje – orkestras išaugo iki 100 muzikantų. Simfoninį orkestrą sudaro keturių šeimų instrumentai: styginiai (smuikai, altai, violončelės, kontrabosai) mediniai pučiamieji (fleitos, obojai, klarnetai, fagotai); variniai pučiamieji (trimitai, trombonai, valtornės, tūbos); (Dar gali groti fortepijonas, čelesta, arfos, saksofonas, priklausomai nuo kompozitoriaus sumanymo.)

Klavesinas – muzikos instrumentas, klavišinis gnaibomasis chordofonas. Klavesinas atsirado Vakarų Europoje iš psalteriumo. Seniausias išlikęs klavesino piešinys darytas 1440 m., seniausias aprašymas išlikęs nuo 1511 m. Plačiau vartotas iki XVIII a. pab., vėl išpopuliarėjo XX a. viduryje. Pirmieji klavesinai buvo sparno pavidalo, vėlesni panašūs į stačiakampį laisvąjį klavikordą. Apie XV a. nusistėjo sparno forma. Didelius koncertinius klavesinus statydavo ant specialaus stovo arba jiems įtaisydavo medines kojas. Klavesinu buvo skambinama solo, kameriniuose ansambliuose, orkestre. Klavesino atmainos: klaviciteriumas, spinetas, virginalas.

Vargonai – pučiamasis klavišinis muzikos instrumentas. Vargonai būna įvairių tipų, dažnai sudėtingos sandaros. Vargonai yra vienas seniausių instrumentų. Visos jų formos susideda iš švilpynių, svirtelių arba klaviatūros ir oro tiekimo. Svarbiausi šiuolaikinių vargonų raidos tarpsniai tęsiasi 2 tūkstančius metų, per tą laiką buvo įvesta klaviatūra, pridėti pedalai ir veikimo mechanizmas. Naujausias patobulinimas – elektros prijungimas mechanizmui.

Literatūra:

I tomas: A-H [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2000

II tomas: I- N [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2003

III tomas: O-Ž [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2007

Katkus D., *Muzikos atlikimas. Istorija. Teorijos. Stiliai. Interpretacijos*, Vilnius: Lietuvos muzikų sąjunga, 2006

Europos šalių muzikos raidos apžvalga. Mokymo priemonė [parengė R. Pečeliūnas], Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla

Hanning B. R., *Trumpa Vakarų muzikos istorija IX-XII klasei*, Vilnius: 2000

Gwizdalanka D., *Muzika. VII-VIII klasės vadovėlis*, Kaunas: Šviesa, 2001

Mokytojo užrašai:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

III tema: **XX amžiaus techninių pokyčių ir inovacijų įtaka muzikos menui**

Uždaviniai:

Klausydami siūlomų kūrinių, mokiniai bus skatinami susipažinti su XX a. muzikos ir medijų kontekstu, atskleisti ryškiausius jo aspektus, suvokti technologijų įtaką muzikos kūrybos ir atlikimo procesams XX amžiuje.

Laukiami rezultatai:

Mokiniai išsiaiškins kokią įtaką XX amžiaus muzikos menui turi radijas, televizija, internetas ir kitos amžiaus techninės inovacijos;

Gebės apibūdinti kokias galimybes XX amžiaus muzikai suteikė technologijų pažanga ir kaip tai pasireiškė muzikoje;

Gebės įvardinti žymiausius amžiaus muzikos stilius, kūrėjus, vienaip ar kitaip susijusius su techninėmis inovacijomis, panaudojusius tai savo kūryboje

Reikalingos priemonės ir pasiruošimas:

Pamokai reikės vaizdo ir garso grotuvo, rekomenduojamų muzikos pavyzdžių klausymui, video ir audio medžiagos (Dalis pavyzdžių -*Menu pažinimas. Muzika I, II dalis. CD 1 – Kompiuterinė muzika: Nr.8; CD 2 – Muzika: Nr. 24, 25*), interneto prieigos.

Siūlomi pavyzdžiai muzikos klausymui:

K. Stockhausen „Gesang der Junglinge“, „Gruppen“ fragmentai

J. Cage Sonata preparuotam fortepijonui

S. Reich „Different trains“ kvartetui ir magnetofono juostelei

M. Urbaitis „Meilės daina ir išsiskyrimas“

Jurgos Šeduikytės, Andriaus Mamontovo, Stingo, kitų pop atlikėjų atliekami kūriniai

Rekomenduojami klausimai pamokos pasiruošimui ir/ar eigai:

Nupasakokite, kokios technikos naujovės atsirado XX amžiuje? Kaip jos įtakojo muzikos meną?

Apibūdinkite, kokią reikšmę muzikai turi radijas, televizija, internetas ir kitos žiniasklaidos priemonės?

Nusakykite, kokių muzikos komponavimo, garso išgavimo būdų paskatino ieškoti XX a. techninio progreso ir naujų išradimų kupinas amžiaus kontekstas?

Kokius galite įvardinti mechaninius, elektroninius eksperimentus akademinėje muzikos kūryboje?

Nupasakokite, kaip elektroniką panaudojo kompozitoriai minimalistai?

Ar galite apibūdinti, kaip muziką ir jos kūrybą įtakojo kompiuterio atsiradimas?

Pamokos eiga:

Metodai: Pasakojimas, pokalbis, apklausa (raštu, žodžiu) demonstravimas, stebėjimas, lyginamoji analizė, diskusija, rašinys (esė)

Atmintinė mokytojui:

Šiai temai tenka svarbus uždavinys – atskleisti XX amžiaus muzikos ir medijų santykį. Apie technikos progresą ir jo galingą, daugialypį poveikį muzikai būtų galima sudaryti atskirą pamokų ciklą, tačiau šiuo atveju būtina pasirinkti tik kelis ryškiausius momentus, atspindinčius šią temą.

Temą galima pradėti pokalbiu apie tai kaip muzikos menas sklinda šiandien. Ką lemia ir kiek aktualus yra radijo, televizijos, kitų žiniasklaidos priemonių vaidmuo muzikos kultūrai? Kiek įvairių jau mūsų gyvenimo normomis tapusių muzikos ir technologijų sąjungos apraiškų egzistuoja ir toliau veikia kūrybos procesus.

Nuo pop atlikėjų sukurtos muzikos klausymo ir aptarimo gali ir prasidėti ši pamoka.

Užduotis klausymui: Pasiklausę pop muzikos kūrinių aptarkite kaip ir kur galima išgirsti tokią muziką šiandien? Padiskutuokite su klasės draugais ir mokytoju, ar be muzikos įrašų apskritai įsivaizduojamas jos gyvavimas šiomis dienomis? Įvertinkite, kaip elektroninė, kompiuterinė muzika įtakoja tiek akademinės, tiek ir pop muzikos industrijos kasdienybę. Šios mintys galėtų būti puikiai tema mokinių esė raštu.

Akademiniam mene technologijos taip pat svariai įsitvirtinusios – muzikos performansai, muzikinės video instaliacijos ir pan. taip pat yra tapusios šio laikmečio muzikos meno norma.

Koks apskritai yra XX amžiaus muzikos ir medijų kontekstas? Į XX amžių persikeliamie jau automobiliais, su elektros energijos tiekiamą šviesą.

Telefonas, lėktuvas, kosmoso erdvės pažinimas, skaitmeninių garso įrašų ir interneto atsiradimas – tai keletas svarbiausių pasiekimų, dėl kurių XX a. vadinamas mokslo ir technikos era. Atradimai turėjo įtakos mūsų gyvenimui, pakeitė jo tempą.

Romantinį kompozitoriaus portretą, laukiantį kūrybinio įkvėpimo, palaipsniui išstumia mąstantis ir konstruojantis, todėl pasikeičia ir muzikos kūrimo principas. Kompozitoriai ieško naujų išraiškos

priemonių harmonijoje, melodijoje, tembre, natų žymėjime, ritme, neišbandytose erdvėse muzikai suskambėti.

Nors eksperimentai dažniausiai pasitinkami įtarumu ir abejonėmis, dėl jų mene ir moksle gimsta naujovės: nauji muzikos kūrimo būdai ir elektronikos naudojimas, išgalėję antroje amžiaus pusėje. Po Antrojo pasaulinio karo meno madas diktuoja du kontinentai – Europa ir Amerika; avangardui toną duoda prancūzų kompozitoriaus Olivje Mesijano kūryba, o lyderiais tampa K. Stokhausenas ir J. Cage'as. Pasiklausykite šių kompozitorių kūrinių iš siūlomo sąrašo.

Užduotis klausymui: Išklause K. Stockhauseno ir J. Cage'o kūrinių fragmentus, apibūdinkite ką naujo, neįprasto ir eksperimentiško išgirdote. Ypatingą dėmesį sutelkite į tai, kokiomis muzikos išraiškos priemonėmis tai išgaunama. Įvardinkite ir apibūdinkite jas. Aptarkite girdėtos muzikos efektus ir poveikį. Fiksuokite naują informaciją užrašuose.

Baigiantis penktajam XX a. dešimtmečiui atsirado vadinamoji konkrečioji muzika. Jos pagrindą sudarė įvairūs užrašyti muzikiniai ar natūralūs garsai – jie vėliau būdavo įvairiausiomis mechaninėmis bei elektroninėmis priemonėmis transformuojami, po to surenkami ir įrašomi į magnetofono juostą. Kitas žingsnis buvo natūralios kilmės garsų pakeitimas arba papildymas elektronikai generuotais garsais. Viename garsiausių ankstyvųjų elektronikos muzikos kūrinių – K. Stockhauseno „Jaunuolių giesmėje“, kaip ir daugelyje vėlesnių tokio pobūdžio šio autoriaus kūrinių, skamba ir vienos, ir kitos klimės garsai. Naujas tembrines fortepijono galimybes atvėrė vėlgi amerikietis J. Cageas. Spektaklio muzikai kompozitoriui reikėjo mušamųjų instrumentų, tačiau jų negalėjo panaudoti dėl mažos patalpos. Tada kompozitorius sugalvojo pritaikyti fortepijoną, kad jo garsai suskambėtų kaip mušamieji instrumentai. Apie 1940 m. kompozitorius pradėjo „aptvarkyti“ fortepijono stygas, tarp jų įsprausdamas skirtingų dydžių metalinių varžtelių, gumos gabalėlių. Tokiu būdu fortepijono garsai pasikeitė neatpažįstamai – kiekvienas klavišas išgaudavo kitos atspalvio mušamojo instrumento tembrą. Kiekvienam kūriniui, kuriam reikalingas paruoštas fortepijonas, teko parengti paaiškinamus. Vertingiausias ciklas paruoštam fortepijonui – „Sonatos ir interliudai“ („Sonatas and Interludes“).

Elektronikos naujovėmis pasinaudojo ir vadinamieji kompozitoriai minimalistai. S. Reicho kūriniai – puikus to pavyzdys. Pasiklausykite šio kompozitoriaus kompozicijos „Differnt trains“ kvartetui ir magnetofono juostelei. M. Urbaičio kūrinyje „Meilės daina ir išsiskyrimas taip pat girdime fonogramos naudojimą.

Užduotis klausymui: Klausydami S.Reicho ir M. Urbaičio minimalizmo kompozicijų ypatingą dėmesį atkreipkite į tai kokiomis priemonėmis yra atliekama muzika, kokie efektai yra išgaunami. Palyginkite juos su prieš tai girdėtos muzikos efektais. Užsirašykite naują informaciją.

Devintojo dešimtmečio pradžioje sintezatoriai buvo sujungti su kompiuteriais ir tapo prieinami be didelių elektroninės muzikos studijų. Kompiuteriais kompozitoriai galėjo nustatyti ir kontroliuoti visus garso aukščio, tembro, dinamikos bei ritmo parametrus. Muzikavimas atliekams grojant gyvai kartu su sintezatorių arba kompiuterių muzika dabar tapo kasdienis. Kompiuterių programos ir įranga sukurtos taip, kad į sintezatoriaus grojamą ar gyvai atliekamą muziką jie galėtų reaguoti pagal kompozitoriaus iš anksto sukurtas formules.

Svarbiausius populiariosios muzikos įvykius XX a. atspindi amžiaus pradžioje atsiradęs džiazas, viduryje – rokas, pabaigoje – techno muzika. Atskira tema dar galėtų būti kino filmų muzika, muzikos klipų industrija ir t.t.

Žodynėlis:

Performansas – trumpalaikiai teatrališki veiksmai, atliekami žiūrovų akivaizdoje. Performansas naudojamas kaip meninės raiškos priemonė norint išsiskirti iš kitų menininkų ir kartu čia pat sulaukti žiūrovų įvertinimo. Pradininkai – amerikiečių kompozitorius Džonas Keidžas ir prancūzų dailininkas Ivas Kleinas. Performansas vyksta pagal griežtą scenarijų. Performansai trunka nuo kelių sekundžių iki kelių dienų.

Elektroninė muzika – muzika, kuri kuriama ir atliekama naudojant elektroniką, elektroninius muzikos instrumentus. Elektroninės muzikos pradininkai buvo jauni vokiečių kompozitoriai, 1950 m. susibūrę į studiją Kelne. Jie kritiškai vertino prancūzų konkrečiąją muziką ir kūrė muziką vien su elektronikos pagalba, be jokių realaus pasaulio garsų. Elektroninė muzika yra kuriama specialiose studijose elektroninėmis priemonėmis. Ji, kaip ir konkrečioji muzika, gimė išradus magnetofono juostą, nes šios muzikos kūriniai egzistuoja tik įrašuose. Šiandien elektroninė muzika yra labai paplitusi tiek populiariosios, tiek akademinės muzikos srityse.

Literatūra:

Muzikos enciklopedija, Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija/ Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas:

I tomas: A-H [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2000

II tomas: I- N [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2003

III tomas: O-Ž [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2007

Hanning B. R., Trumpa Vakarų muzikos istorija IX- -XII klasei, Vilnius: 2000

Šarūnas Nakas. Šiuolaikinė muzika -„Alma littera“, Vilnius 2001;

Mokytojo užrašai:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Koncerto/muzikinio renginio recenzijos struktūra ir klausimynas:

I. Ką girdžiu?

Pagrindinė informacija apie renginį

- Koks koncerto/muzikinio renginio pavadinimas? Kokias mintis, asociacijas ir jausmus jis sukelia?
- Kur ir kada vyksta muzikinis renginys? Kaip vieta ir laikas veikia renginio pobūdį ir atmosferą?
- Kokie atlikėjai dalyvauja koncerte/muzikiniame renginyje? Kokių autorių ir kokie kūriniai yra atliekami? Nurodykite muzikos autorių ir atlikėjų pavardes/pavadinimus. Trumpai aptarkite kūrinių skaičių, žanrus, sukūrimo laikotarpį, apimtį, stilistiką.
- Kaip apibūdintumėte koncerto/ muzikinio renginio tikslą, progą, aplinkybes?
- Kaip galėtumėte apibūdinti renginį asmeniui tiesiogiai negalėjusiam jame apsilankyti?

II. Ką jaučiu ir apmąstau?

Išgirstų kūrinių, muzikinio veiksmo analizė/interpretacija

- Koks bendras įspūdis apie koncertą/muzikinį renginį? Kaip jums atrodo, kokia jo esminė mintis?
- Kokios idėjos jūsų manymu, galėjo inspiruoti renginyje skambėjusius kūrinius? Kokiomis nuotaikomis ir emocijomis pasižymėjo skambėjusi muzika?
- Kaip jums atrodo, kodėl renginyje skambėjusios muzikos autorius (-iai) savo meninei idėjai pasirinko tam tikrą atlikėjų tipą, sudėtį?
- Kaip galėtumėte įvertinti muzikos atlikimą? Ar atlikėjai maksimaliai perteikė, muzikos idėją, kūrinių nuotaikas?
- Apibūdinkite atlikimą detaliau- įvertinkite atlikėjų profesionalumą, meninį įtaigumą ir paveikumą, išgyvenimą į kūrinį (-ius), jų charizmatiškumą, sceninę kultūrą.
- Kokie kūriniai iš renginio arba kurie koncerto/renginio momentai išiminė labiausiai, kodėl? Kokias mintis ir emocijas sukėlė išimintiniausi renginio kūriniai/momentai?
- Kas jums pasirodė renginyje ne ypatingai reikšminga, svarbu ar aktualu ir kodėl?
- Nupasakokite, kokia publika lankėsi šiame renginyje, kaip ji reagavo į muzikinį vyksmą? Ar sutapo jūsų ir publikos pojūčiai bei vertinimas?

III. Ką manau?

Pojūčių ir apmąstymų apibendrinimas

- Ką naujo, aktualaus ir svarbaus sužinojote ir patyrėte šiame muzikiniame renginyje?
- Kaip ir kuom šis muzikinis renginys išsiskiria iš kitų konteksto, koks jo meninis svoris ir reikšmė, palyginus su jau matytais ir girdėtais?
- Apibūdinkite, ar renginys paskatino vidinį poreikį labiau pasidomėti jame skambėjusių ar panašios stilistikos autorių muzika, jos atlikimu bei tradicijomis?
- Koks būtų jūsų galutinis aplankyto renginio vertinimas: jis – vykęs ir prasmingas ar ne? Pagrįskite savo vertinimą.

Recenzijas siūloma vertinti pagal šiuos kriterijus:

- Girdėtų ir išgyventų kūrinių analizė bei vertinimas
- Asmeninės pozicijos pagrįstumas ir argumentacija
- Kalbos raiška ir vaizdingumas
- Informacijos surinkimas ir pritaikymas

Muzikos modulio tiriamasis darbas – tai pasirinkto muzikinio reiškinių ar veiklos sisteminga analizė, suteiksianti mokiniams naujų žinių bei informacijos apie muzikos ir jos reiškinių sklaidą visuomeniniame gyvenime. Tiriamojo darbo tematika turėtų būti pasirenkama atsižvelgiant į pamokų cikleose nagrinėjamas muzikos problemas ir galimas pagrindines tiriamojo darbo kryptis: 1) Muzikinės institucijos/organizacijos veikla, 2) Muzika aplink mus, 3) Muzikiniai renginiai mokykloje/gimnazijoje. Mokiniai, suderinę tai su mokytoju, gali ir patys siūlyti jiems aktualią muzikinės problematikos temą. Parengę muzikos reiškinių tyrimą mokiniai jį pristato klasėje ir surengia darbų aptarimą – diskusiją.

Pasirinkus muzikinio tyrimo objektą, svarbu aiškiai ir tikslingai suformuluoti tyrimo eigą, uždavinius, tikslus ir metodus. Bendrieji tyrimo uždaviniai turėtų atskleisti pasirinkto objekto ypatybes, įvardinti būdingiausius jo pasireiškimo bruožus ir jo raidos eigą. Muzikos tiriamajam darbui, priklausomai nuo jo specifikos, siūlomi pasirinkti šie tyrimo metodai:

Stebėjimas – tai reiškinių, įvykių, žmonių ar jų grupių bei veiklos analizė, siekiant atskleisti reiškinių dėsningumus, priežastis, raidos kryptingumą, reguliarumą. Tokiame tyrime svarbu fiksuoti faktus, detales ir aplinkybes, kurias rekomenduojama kaupti specialiuose išsamiesiems aprašymams skirtuose dienoraščiuose.

Dokumentų analizė – tai įvairiais būdais užfiksuotos dokumentinės medžiagos apie istorinius įvykius, faktus, menininkų veiklą tyrimas. Šiuo metodu gali būti analizuojami rašytiniai (enciklopedijos, autobiografijos, laišškai, straipsniai ir kt.) , vaizdiniai (video filmai, piešiniai, nuotraukos ir kt.) ir garsiniai (muzikos įrašai, radijo, televizijos laidos, diktofono įrašais ir kt.) dokumentai.

Apklauso metodas – tai gali būti anketinė apklausa arba interviu.

Siūloma tematika tiriamiesiems darbams:

I ciklas: Estetinis-emocinis muzikos meno poveikis

- Muzika mano/mūsų gyvenime
- Ryškiausi metų miesto muzikiniai renginiai
- Kaip ir kodėl muzika veikia mūsų emocijas. (Istorija ir dabartis)

II ciklas: Muzikos meno statusas visuomenėje

- Muziko profesija šiandien. Galimybės ir perspektyvos
- Žymaus vietos muziko/kompozitoriaus kūrybinis portretas
- Ryškiausių mokyklos muzikinių renginių apžvalga

III ciklas: Menininko vaidmens raida

- Žymaus praeities kompozitoriaus/atlikėjo kūrybinis portretas
- Muzikos atlikimo menas. Istorija ir dabartis
- Miesto koncertų salės/filharmonijos repertuaro analizė

IV ciklas: Etnokultūrinis muzikos meno aspektas

- Liaudies ir akademinės muzikos sankirtos

- Sutartinės. Istorija ir dabartis
- Mokyklos/gimnazijos folklorinio ansamblio veiklos apžvalga

V ciklas: Muzika ir medijos

- Muzika ir internetas
- Muzika ir radijas / Kelių rimtosios muzikos radijo laidų apžvalga
- Muzika teatre: scenografijos, technologijų ir muzikos santykis

Šis tiriamojo darbo temų sąrašas gali būti papildytas mokytojo nuožiūra, atsižvelgiant į mokinių galimybes, mokyklos/gimnazijos, miesto renginių kontekstą, muzikos institucijų veiklos apimtį ir specifiką.

**Istorinis laikotarpis, amžius.
Stilius**

Žymiausi epochos muzikos kūrėjai

Senovė – nuo seniausių laikų iki V amžiaus

-

Viduramžiai - nuo V iki XV amžiaus

Hildegard von Bingen
Perotin
G. de Machaut
Dufay

Renesansas - XV amžius – XVII amžiaus pradžia

J. Ockeghem
G. L. da Palestrina
O. di Lasso
T. L. de Victoria
J. Dowland
C. Jesualdo
G. Gabrieli
W. Byrd

Barokas – XVII amžius – XVIII amžiaus vidurys

C. Monteverdi
G. Allegri
H. Schütz
J. B. Lully
H. Purcell
A. Vivaldi
J. S. Bach
G. F. Handel
G. Ph. Telemann
F. Ph. Rameau

Klasicizmas – XVII a. antroji pusė – XIX a. pradžia

Ch. W. Gluck
F. J. Haydn
L. Boccherini
W. A. Mozart
L. Cherubini
L. van Beethoven

Romantizmas – visas XIX amžius

N. Paganini
 V. Bellini
 M. Glinka
 F. Mendelsohn
 H. Berlioz
 F. Chopin
 R. Schumann
 F. Liszt
 A. Borodin
 G. Bizet
 J. Brahms
 M. Musorgskis
 P. Čaikovkis
 G. Verdi
 R. Wagner
 G. Mahler
 E. Grieg
 J. Sibelius

Naujieji laikai – visas XX amžius

Modernioji muzika. Stiliai, kryptys, technikos, kompozitoriai

1900 – 1940 metai	1950- 1970 metai	1980 – 2000 metai
Impresionizmas - M. Ravel C. Debussy	Konkrečioji muzika - P. Schaeffer	Naujasis sudėtingumas
Ekspresionizmas - R. Strauss A. Berg A. Schonberg	Serializmas - A. Schonberg K. Stockhauzen	Naujasis paprastumas
Mikrotoninė muzika - Ch. Ives	Elektroninė muzika Konceptualizmas	
Futurizmas	Aleatorika - K. Stockhauzen J. Cage W. Lutoslavsky	
Neoklasicizmas – P. Hindemith I. Stravinskis S. Prokofjevas	Minimalizmas - Ph. Glass S. Reich	
Dodekafonija - A. Schonberg A. Berg	Postmodernizmas	
Socrealizmas		

VERTINAMŲ DARBŲ PROPORCIJOS PAVYZDYS

Eil. nr.	Vertinimo turinys	Įvertinimo dalys procentais
1	<i>Aktyvus ir kūrybingas mokinių dalyvavimas ir darbas pamokose.</i>	30 %
2	<i>Išklaustyto programos dalies atsiskaitymas (žodžiu, raštu). Gebėjimas pritaikyti įgytas žinias analizuojant muzikos kūrinius ir reiškinius.</i>	20 %
3	Testas	20 %
4	<i>Savarankiškai atlikto muzikos kūrinio (spektaklio; koncerto; reiškinių) recenzija/tiriamasis darbas ir jo pristatymas.</i>	30 %

Viso 100%

VERTINIMO RODIKLIŲ PAVYZDYS

Orientaciniai recenzijos ar tiriamojo darbo*(kūrinio/reiškinio analizė, recenzija, lyginamoji interpretacija etc.)***vertinimo rodikliai***

*parengta pagal – Targamadžė V., Nauckūnaitė Z. (2009, p. 70);
Teresevičienė M., Bulajeva T., Čepienė A., Lepaitė D., Zuzevičiūtė V. (2011, p. 79)

35. Targamadžė V., Nauckūnaitė Z. *SOLO taksonomija kaip mokinių rašinių vertinimo priemonė*, Acta Paedagogica Vilnensia, 2009, Nr.22, p. 65–75, prieiga per internetą: http://www.leidykla.vu.lt/fileadmin/Acta_Paedagogica_Vilnensia/22/65-75.pdf
36. Teresevičienė M., Bulajeva T., Čepienė A., Lepaitė D., Zuzevičiūtė V. *Studijų programų atnaujinimas: kompetencijų plėtotės ir studijų siekinių vertinimo metodika*, Vilnius: VU, 2011, prieiga per internetą: http://www4066.vu.lt/Files/File/Studiju%20programu%20atnaujinimas_kompetenciju%20pletotes%20ir%20studiju%20siekinu%20vertinimo%20metodika.pdf

10 BALŲ

Mokinio veiklos pobūdis

Kelia problemas, siedamas jas ir su konkrečia tema, ir su už jos ribų išeinančiais reiškiniais. Vykdo vieną iš veiklos formų -- teorizuoja, apibendrina, kelia hipotezes, pagrindžia, atskiras dalis jungia į visumą, diskutuoja, reflektuoja.

Teksto / pasisakymo struktūra

Gerai suformuotas rašinys / pristatymas žodžiu, kryptinga įžanga, pagrįstos išvados. Problemos iškeltos; tikslinga svarstymo struktūra; tinkamai parinkta medžiaga. Įrodymai remiasi daugeliu šaltinių.

Vertinimo kriterijai

Sukuriamas sudėtingas, sklandžios formos, labai aiškiai argumentuotas tekstas / pasisakymas. Pagrindinė mintis(-ys) ar idėja(-os) yra atskleistos.
Tekstas / pasisakymas rišlus, logiškai išdėstytas, aiškios formos.
Puikus muzikinių terminų, muzikologinės kalbos junginių vartojimas reikiamame kontekste.
Gramatinis / stilistinis teksto / pasisakymo taisyklingumas.
Tinkama apimtis / trukmė.

9 BALAI
<p><i>Mokinio veiklos pobūdis</i> Pateikdamas argumentuotą asmeninę nuomonę, žvelgia į temą iš skirtingų požiūrio taškų, juos analizuoja, lygina, klasifikuoja, aiškinasi priežastis, sieja, pritaiko.</p>
<p><i>Teksto / pasisakymo struktūra</i> Rašinys / pristatymas žodžiu gerai suformuotas, kryptinga išanga, apibendrinanti pabaiga. Turinys logiškai nuoseklus, aiškus jo argumentavimas, svarstomi skirtingi požiūriai.</p>
<p><i>Vertinimo kriterijai</i> Sukuriamas aiškus, gerai struktūruotas tekstas / pasisakymas, pabrėžiantis esminius dalykus. Pagrindinė mintis(-ys) ar idėja(-os) atskleistos. Tekstas / pasisakymas rišlus. Reikiamame kontekste praleistas vienas kitas sudėtingas muzikos terminas arba neteisingai panaudotas vienas kitas muzikologinės kalbos junginys. Viena kita gramatinė / stiliaus klaida. Tinkama apimtis / trukmė.</p>
8 BALAI
<p><i>Mokinio veiklos pobūdis</i> Pristato kitas nuomones, žvelgia į temą iš skirtingų požiūrio taškų, atskleidžia savo požiūrį, apibūdina, išsiaiškina, analizuoja.</p>
<p><i>Teksto / pasisakymo struktūra</i> Rašinys / pristatymas žodžiu pakankamai gerai suformuotas. Kai kurios svarstomos problemos iškeltos. Mėginama struktūruoti ir argumentuoti, bet pristatomi tik įvairūs požiūriai, nėra jokių naujų minčių.</p>
<p><i>Vertinimo kriterijai</i> Sukuriamas tekstas / pasisakymas, sistemiškai plėtojantis idėją. Pagrindinė mintis(-ys) ar idėja(-os) atskleistos, bet ne visada tinkama forma – kai kurie sakiniai ar sakinio dalys pažodžiui nukopijuoti / perpasakoti iš originalo teksto / šaltinio. Tekstas / pasisakymas nėra rišlus – esminiai akcentai pateikti pakankamai ryškiai. Reikiamame kontekste vyrauja nesudėtingi muzikos terminai ir muzikologinės kalbos junginiai. Pasitaiko gramatinių / stiliaus klaidų. Tinkama apimtis / trukmė.</p>
7 BALAI
<p><i>Mokinio veiklos pobūdis</i> Pateikia daugiau nei vienos rūšies įrodymų savo pozicijai pagrįsti. Išvardija, apibūdina, apibrėžia, išsiaiškina, derina, interpretuoja.</p>
<p><i>Teksto / pasisakymo struktūra</i> Susitelkta į didelį faktų kiekį: mažai konceptualaus aiškinimo. Medžiaga menkai siejama tarpusavyje.</p>
<p><i>Vertinimo kriterijai</i> Sukuriamas tekstas / pasisakymas, kuriame pateikiami argumentai, pagrindžiant priežastis arba pateikiant tam tikro požiūrio ar idėjos privalumus ir trūkumus. Atskleistos ne visos pagrindinės idėjos ar mintys; vyrauja mechaninis teksto / pasisakymo pateikimas, kai mintys ar idėjos perkeltos pažodžiui iš originalo teksto / šaltinio. Tekstui / pasisakymui trūksta rišlumo, neišryškinti esminiai akcentai. Ribotai naudojami muzikos terminai ir muzikologinės kalbos junginiai. Yra gramatinių / stiliaus klaidų. Netinkama teksto apimtis / pasisakymo trukmė.</p>
5 – 6 BALAI
<p><i>Mokinio veiklos pobūdis</i> Pasako savo požiūrį arba pateikia vienos rūšies pavyzdžių. Įvardija, konstatuoja, atpažįsta, atgamina, cituoja, pamini, nurodo.</p>
<p><i>Teksto / pasisakymo struktūra</i></p>

Viena problema iškelta, ir tai tampa vieninteliu centru; nėra svarstymo.
<p>Vertinimo kriterijai Sukuriamas nesudėtingas tekstas / pasisakymo kalba. Pagrindinės idėjos ar mintys yra arba atskleistos tik iš dalies, arba pateiktos neišsamiai, arba nesuprastos. Tekstas / pasisakymas nepakankamai rišlus, trūksta loginio teksto / pasisakymo pateikimo, mintys išdėstytos neaiškia forma, skaitytojui / klausytojui sunku suprasti esminius akcentus. Muzikos terminai panaudoti netaisyklingai. Muzikologinės kalbos junginiai nepanaudoti arba panaudoti netaisyklingai. Netinkama teksto / pasisakymo apimtis / trukmė.</p>
4 BALAI
<p>Mokinio veiklos pobūdis Nesupranta užduoties, neturi ką pasakyti ta tema.</p>
<p>Teksto / pasisakymo struktūra Netinkamai nustatyta problema, parinkta neaktuali medžiaga. Aptariamoms nereikšmingoms detalėms, klaidingai suprastas klausimas, netinkamai naudojami pavyzdžiai.</p>
<p>Vertinimo kriterijai Sukuriamas nesudėtingas tekstas / pasisakymas, kuriame pagrindinė idėja ar mintis nesuprasta ar neteisingai atskleista. Tekstas / pasisakymas nerišlus, pateiktas padrika forma, nėra teksto / pasisakymo loginio organizavimo, argumentavimas nepagrįstas. Nenaudojami muzikos terminai, muzikologinės kalbos junginiai. Daug gramatinių / stiliaus klaidų. Netinkama teksto / pasisakymo apimtis.</p>

Literatūra:

1. Avramecs B., Muktupavels V., Pasaulio muzika, Vilnius: Kronta, 2000
2. *Europos šalių muzikos raidos apžvalga. Mokymo priemonė* [parengė R. Pečeliūnas], Šiauliai: VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2006
3. Gaidamavičiūtė R., Nauji lietuvių muzikos keliai. Straipsnių rinkinys, Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija, 2005
4. Gerulaitis V., *Muzikos stilių raida*, Vilnius: Muzikos švietimo centras, 1994
5. Gwizdalanka D., *Muzika. VII-VIII klasės vadovėlis*, Kaunas: Šviesa, 2001
6. Hanning B. R., *Trumpa Vakarų muzikos istorija IX-XII klasei*, Vilnius: 2000
7. Yla S., *Kaip suprantama muzika*, Vilnius: Muzika, 1994
8. Katkus D., *Muzikos atlikimas. Istorija. Teorijos. Stiliai. Interpretacijos*, Vilnius: Lietuvos muzikų sąjunga, 2006
9. Lietuvos muzikos istorija: I knyga. Tautinio atgimimo metai 1883- 1918 [sudarytojas A. Ambrazas], Lietuvos muzikos akademija, Kultūros, meno ir filosofijos institutas, Vilnius: 2002
10. Lietuvos muzikos istorija: II knyga. Nepriklausomybės metai. 1918-1940 [sudarytojas A. Ambrazas], Lietuvos muzikos ir teatro akademija, Vilnius 2009
11. Nakas Š. Šiuolaikinė muzika - „Alma littera“, Vilnius 2001
12. Navickienė L., *Emocinio imitavimo metodas muzikos pamokoje. Metodinė medžiaga mokytojui*, Vilnius: Kronta, 2005
13. *Muzika kaip kultūros tekstas* [sudarytoja R. Goštautienė], Vilnius: Apostrofa, 2007
14. *Muzikos enciklopedija*, Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija/ Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas:
I tomas: A-H[vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2000
II tomas: I- N[vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2003
III tomas: O-Ž [vyriausiasis redaktorius prof.habil. dr. A. Ambrazas], 2007
15. Piličiauskas A., *Muzikos pažinimas*. - Vilnius, 1998.
16. Rinkevičius Z., *Muzikos pedagogika*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2005
17. Siitan T., *Vakarų šalių muzikos istorija. IX-XII klasės vadovėlis*, Kaunas: Šviesa. 2002

Kita informacija

Interneto prieigos:

http://projektas-muzika.lmta.lt/media/vadoveliai/Vadovelis_7/9.Populiarioji_muzika/index9.htm

<http://projektas->

muzika.lmta.lt/media/vadoveliai/Vadovelis_3/1.Klasicizmo_stiliaus_bruozai/index1.htm

<http://projektas->

muzika.lmta.lt/media/vadoveliai/Vadovelis_4/1.Romantizmo_stiliaus%20charakteristika/index1.htm

<http://projektas->

muzika.lmta.lt/media/vadoveliai/Vadovelis_5/6.Romantizmo_opera/index6.htm

<http://projektas->

muzika.lmta.lt/media/vadoveliai/Vadovelis_7/1.XXa_muzikos_charakteristika/index1.htm

http://projektas-muzika.lmta.lt/media/vadoveliai/Vadovelis_5/2.Galingasis_samburis/index2.htm

http://projektas-muzika.lmta.lt/media/vadoveliai/Vadovelis_5/3.Piotras_Ceikovskis/index3.htm

<http://projektas->

muzika.lmta.lt/media/vadoveliai/Vadovelis_7/1.XXa_muzikos_charakteristika/index1.htm

<http://www.muzikosbarai.lt/>

<http://www.7md.lt/lt/>

<http://www.culture.lt/>

<http://www.menufaktura.lt/>

<http://www.filharmonija.lt/lt/index.php/>

<http://www.opera.lt/>

<http://www.koncertusale.lt/>

<http://www.vilniusfestivals.lt/index.php?page=home>

ŠOKIS
METODINĒS REKOMENDACIJOS

Parengē: Ieva Šimukauskienē

Šokio dalykas, kaip naujos *MENU* programos bendrojo lavinimo mokykloms dalis, skiriasi nuo ankstesnių šio dalyko programų funkcionavimo sociokultūrinėje aplinkoje *pažinimo, suvokimo* bei *vertinimo* veiklos kryptimis.

Iš šiuolaikinio žiūrovo šokio menas reikalauja atvirumo naujoms estetinėms patirtims, gilesnių istorinių bei teorinių žinių, mąstymo ir analitinių gebėjimų – tai yra aktyvaus dalyvavimo ne tik priimant, bet ir suvokiant bei interpretuojant scenos kūrinį, įvertinant jo estetinę vertę, meninius ypatumus.

Šokio dalyko, kaip ir *MENU* programos, *tikslas bei uždaviniai* – plėtoti mokinių estetinę, kultūrinę ir bendrąsias (iniciatyvumo ir kūrybingumo, asmeninę, socialinę ir pilietinę, mokymosi mokytis, pažinimo) kompetencijas, ugdyti sumanų ir aktyvų kultūrinio gyvenimo dalyvį. Ir kartu – auginti nuovokų ir tolerantišką šokio meno žiūrovą (suvokėją, interpretatorių), kuris geba analizuoti ir vertinti šokio spektaklio ar judesio reiškinių estetinius bei meninius ypatumus ir moka taikyti šiuos gebėjimus skirtingoje meninėje aplinkoje, kasdieniame gyvenime bei veikloje.

Šokio dalyko struktūra

Šokio dalykas aprėpia šokio meno istorijos, teorijos ir kritikos žinias, skirtas taikyti priimant ir suvokiant ir vertinant šokio meno ypatumus, analizuojant šokio funkcionavimo sociokultūrinėje aplinkoje pobūdį.

Dalyko bendroji programa sudaro galimybę mokiniams mokytis bendruoju ir išplėstiniu kursais, kurie skiriasi savo sudėtingumu.

Mokinių įgyjamos nuostatos, gebėjimai ir žinios tiek bendrajame, tiek išplėstiniame kursuose aprašomi pagal dvi veiklos sritis:

1) *šokio meno kūrinių stebėjimas, analizė (interpretavimas) ir vertinimas*. Susipažindami su šokio meno kūrybos pasauliu (istorija, teorija ir praktika), pasitelkdami individualią patirtį ir įgytas žinias, mokiniai stebės, analizuos/interpretuos ir vertins senuosius bei šiuolaikinius šokio/judesio veiklos/raiškos pavyzdžius;

2) *šokio meno reikšmės sociokultūrinėje aplinkoje tyrimas*. Stebėdami šokio meno veiklos ir sklaidos socialinėje erdvėje būdus bei formas, dalyvaudami mokyklos, miesto ir šalies šokiom meno gyvenime, gilindami asmeninę estetinę patirtį ir meninių išgyvenimų poreikį, mokiniai analizuos šokio meno poveikį ir svarbą individualybės, visuomenės ir kultūros raidai.

Galutinio vertinimo lentelė (rekomenduojama):

Vertinimas	Vertinimo pagrindimas
Aukštesnysis lygis	Puikiai ir Labai gerai. Įvykdytas pasiekimų lentelėje pateiktų reikalavimų maksimumas. Mokinys puikiai išmano šokio meno reiškinius; gali atskirti ir apibūdinti šokio istorijos periodus; įvardina svarbiausius lietuvių bei užsienio šokėjus bei choreografus. Savarankiškai analizuoja ir interpretuoja šokio spektaklį; gali apibūdinti spektaklio žanrą, stilių, atlikimo ypatumus; geba susieti formalius spektaklio bruožus su estetinė ir meninė jo visuma – spektaklio turiniu ir forma. Įvertina šokio spektaklį ar šokio reiškinį kaip sociokultūrinės aplinkos fenomeną, individualiai ir motyvuotai pagrindžia savo vertinimus. Savarankiškas praktinis darbas (spektaklio recenzija ar šokio reiškinio tyrimas) pasižymi kūrybingumu, istorinių ir teorinių šokio žinių taikymu, asmeninių išvalgų bei patyrimų refleksija, motyvuota analize ir kritika. Laisvai vartoja šokio meno sąvokas.
Pagrindinis lygis	Gerai ir vidutiniškai. Įvykdyti pasiekimų lentelėje pateikti reikalavimai. Mokinys išmano tradicinius ir netradicinius šokio meno reiškinius; atskiria šokio istorijos periodus, gali įvardyti svarbiausius lietuvių bei užsienio šokėjus bei choreografus. Gali analizuoti ir interpretuoti šokio spektaklį; gali nurodyti spektaklio žanrą, stilių, atlikimo ypatumus, sugeba susieti juos su menine spektaklio visuma ir sociokultūrine aplinka. Geba motyvuoti spektaklio/šokio reiškinio poveikį ir vertinimą, pasirinkti vertinimo kriterijus. Savarankiškas praktinis darbas (spektaklio recenzija ar šokio reiškinio tyrimas) pasižymi kūrybingumu, asmeninių išvalgų bei patyrimų refleksija, motyvuota analize. Vartoja šokio meno sąvokas.
Patenkinamas lygis	Patenkinamai ir silpnai. Įvykdyti pasiekimų lentelėje pateikti reikalavimai. Mokinys atpažįsta tradicinius ir netradicinius šokio meno reiškinius, orientuojasi šokio istorijos periodizacijoje. Išvardina kelis lietuvių bei užsienio šokėjus bei choreografus. Analizuodamas spektaklį/šokio reiškinį gali nusakyti jo meninę visumą, formą ir turinį. Geba nusakyti spektaklio/šokio reiškinio sociokultūrinį kontekstą. Savarankiškas praktinis darbas (spektaklio recenzija ar šokio reiškinio tyrimas) pasižymi asmeninėmis išvalgomis, individualių patyrimų refleksija. Žino kai kuriuos šokio meno terminus.

Turinio apimtis.

Turinio temos apima penkias struktūrines programos dalis (probleminės sritys):

- I. Estetinis-emocinis meno poveikis
- II. Meno statusas visuomenėje
- III. Etnokultūrinis meno aspektas
- IV. Menininko vaidmens raida
- V. Menas ir medijos

Šios programos dalys (probleminės sritys) jungia žinias apie:

- 1) šokio istoriją (Šokis laike ir erdvėje. Judesio raidos istorija. Kultūrinės idėjos ir judesio raiška. Šokio teatrai.);
- 2) šokio teoriją (Specifinė šokio kalba. Šokio klasifikacija. Šokio rūšys, stiliai, žanrai. Judesio filosofijos pagrindai. Terminų žodynas.);

- 3) šokio kritiką (Judesio spektaklio, performanso, instaliacijos ir kt. interpretacija. Vertybinės orientacijos šiuolaikinio šokio pasaulyje. Tradicinio ir šiuolaikinio šokio santykis. Kultūrinė spauda. Šokio trupės. Pažintinė, ugdomoji, emocinė prasmė šokio pastatyme).

Šokio pamokų ciklai

Ciklo pavadinimas	Mokymo tikslas	Mokinių pasiekimai	Pastabos
<i>1. Estetinis-emocinis šokio meno poveikis</i>	Supažindinti su šokio kilmės, raidos, estetiniais bei emociniais ypatumais.	Gebės identifikuoti ir apibūdinti šokio meno reiškinius kasdienėje ir kultūrinėje aplinkoje; įvertins individualius estetinius lūkesčius bei poreikius.	Ciklui skiriama 1 tema. Pasirenkama būsimo praktinio tyrimo (recenzijos) tema.
<i>2. Šokio meno statusas visuomenėje</i>	Supažindinti ir išanalizuoti šokio meno funkcionavimo sociokultūrinėje aplinkoje pobūdį.	Gebės apibrėžti šokio sąvoką; žinos svarbiausius šokio istorijos etapus; gebės apibūdinti šokio spektaklių ir jo reiškinių funkcijas ir santykį su žiūrovu.	Ciklui skiriamos 5 temos. Pavyzdžiu pasirenkamas esantis mieste (mokykloje) šokio teatras ar šokio grupė.
		Gebės apibrėžti visuomeninę (ekonominę, politinę, pilietinę) ir kultūrinę šokio reikšmę ir paskirtį; gebės atskirti šokio spektaklio ar reiškinių meninius ir sociokritinius uždavinius.	
<i>3. Etnokultūrinis šokio meno aspektas</i>	Supažindinti su nacionalinio šokio ypatumais, išanalizuoti istorinio ir kultūrinio palikimo sklaidą šokio mene.	Žinos ir gebės atskirti svarbiausius lietuvių šokio kūrėjus; gebės išvelgti ir išanalizuoti liaudies meno, istorinių ir kultūrinių archetipų sklaidą šiuolaikiniame spektaklyje.	Ciklui skiriamos 4 temos. Pavyzdžiu pasirenkamas lietuvių šokėjas ar choreografas ir/ar šokio teatras.
		Gebės nustatyti ir įvertinti spektaklio/šokio reiškinių nacionalines ypatybes, jo novatoriškumą iš istorinių ir dabarties pozicijų.	
<i>4. Menininko vaidmens raida</i>	Supažindinti su spektaklio, kaip meninės-autorinės kūrybos, ypatumais; supažindinti su šiuolaikinio spektaklio/šokio reiškinių estetika.	Žinos svarbiausius pasaulio šokio meno reformatorius, gebės apibūdinti šiuolaikinio šokio spektaklio ypatumus.	Ciklui skiriamos 5 temos. Numatomas (realus ar virtualus) susitikimas su menininku (šokėju ar choreografu).
		Gebės įvardyti ir išanalizuoti pasirinkto menininko kūrybos ypatumus, nustatyti spektaklio bruožus ir susieti juos su šiuolaikinio šokio estetika.	
		Analizuodamas spektaklį gebės nustatyti jo raiškos priemones (formą, žanrą ir stilių, sukūrimo ir atlikimo ypatumus), susies jas su menine spektaklio visuma ir individualiais potyriais.	

<i>5. Teatro ir šiuolaikinių technologijų sąveika</i>	Supažindinti su skirtingų medijų panaudojimo šokio mene pavyzdžiais. Išanalizuoti šokio ir technologijų sankirtos specifiką.	Gebės nusakyti šiuolaikinių technologijų paskirtį šokio menui ir jų poveikį žiūrovams.	Ciklui skiriama 1 tema. Skiriama laiko praktinės mokinių užduoties aptarimui ir įvertinimui.
---	--	--	--

Šokio dalyko modulio turinio temų pristatymas.

Šokio modulio pamokoms numatomas 2011/2012 mokslo metų 1-as pusmetis. Dalyko modulis bus dėstomas 17 savaitių arba 34 pamokos. Numatomos po 2 pamokas per savaitę nuo rugsėjo 1 d. iki sausio 21 d. Penki pamokų ciklai atitinka Menų pažinimo programoje numatytas problemines turinio apimties ašis. Kiekvienai jų atskleisti yra pateikiama 16 temų:

- 1 tema – Estetinis-emocinis šokio meno poveikis
- 5 temos – Šokio meno statusas visuomenėje
- 4 temos – Etnokultūrinis šokio meno aspektas
- 5 temos – Menininko vaidmens raida
- 1 tema – Šokio menas ir medijos

Paskutinė 17 pamoka yra skiriama dalyko modulio apibendrinimui ir atsiskaitymui.

I. Estetinis-emocinis šokio meno poveikis (1 įvadinė + 1 tema)

Ši programos sritis aptaria šokio meno estetinį ir emocinį poveikį žmogui istoriniame ir dabarties kontekste.

1. Įvadinė pamoka. Kodėl mes šokame?

II. Šokio meno statusas visuomenėje (5 temos)

Ši programos sritis apžvelgia šokio meno vertinamą jo raidos perspektyvoje. Visuomenės požiūrį bei santykį į jį. Pristato pop kultūrą, elitinį bei masinį meną.

1. Praeities šokis arba nuo ko viskas prasidėjo.
2. Baletas anksčiau ir dabar.
3. Būtiniai socialiai šokiai.
4. Pramoginiai/sportiniai šokiai.
5. Populiarusis gatvės šokis.

III. Etnokultūrinis šokio meno aspektas (4 temos)

Ši programos sritis pristato pasaulio tautų šokius, jų ryšį su tautine kultūra, išskirtinumą ir specifiškumą.

1. Šokis kaip ritualinės apeigos.

2. *Sceninis-charakterinis šokis.*
3. - 4. *Folklorinis ir sceninis lietuvių liaudies šokis.*

IV. Menininko vaidmens raida (5 temos)

Šioje programos srityje pristatomi žymiausi šokio kūrėjai, mokyklos, sistemos, žanrai, jų raida ir kt.

1. *Vardai pakeitę istoriją. Modernus šokis.*
2. *Koks dar gali būti menas? Naujų idėjų vėjai 20 amžiuje.*
3. *Moterys ir šokio menas. Kitokio šokio paieškos.*
4. *Klasikinės interpretacijos šiuolaikiškai.*
5. *Istorija viena – pasakotojų daug.*

V. Šokio menas ir medijos (1 tema)

Ši programos sritis pristato šoko meno ir medijos ryšį, jų sintezės galimybes.

1. *Šokio spektaklio ar kino peržiūra?*

Teminiai pamokų planų pavyzdžiai.

Toliau yra pateikiami 16 temų planavimo pavyzdžiai. Kiekvienai temai atskleisti yra skiriama po 2 pam., t.y. po 45 min + 45 min. Numatoma, jog 2 pamokos turėtų būti dėstomos tą pačią dieną, viena po kitos. Tuo būdu susidarytų didesnė apimtis ir mokiniai turėtų galimybę plačiau įsigilinti į analizuojamą temą.

Pačios pamokos struktūra pateikiama nurodant:

- ❖ Pamokos temą (temos yra suskirstytos nuosekliai po kelias temas, įeinančias į 5 analizuojamas problemines sritis.)
- ❖ Alternatyvias temas pamokai: (čia yra pateikiamos smulkesnės pamokos temos analizavimo ašys, arba diskusiniai klausimai, padėsiantys atskleisti temą plačiau.)
- ❖ Pamokos tikslą (tikslas pateikiamas, kaip numatomas pamokos rezultatas).
- ❖ Pamokos uždavinius (uždaviniai formuluojami, nurodant mokytojo veiklą, kaip siekiamybę ugdant mokiuose dalyko kompetenciją, t.y. *žinias, gebėjimus, vertybines nuostatas.*)
- ❖ Vaizdinę medžiagą (kai kur bus nurodoma konkreti ištrauka iš specialiai programos moduliui pristatyti parengto CD, su spektaklių ištraukomis. Kai kur bus rekomenduojama vaizdinę medžiagą susirasti mokytojui pačiam internete, įvedant raktinius žodžius.)
- ❖ Veiklos formą (ši pamokos struktūrinė dalis yra siūloma visoms pamokoms panaši. Yra pateikiama lentelė, kurioje matomas pamokos struktūrinių dalių laiko išsidėstymas ir mokytojo bei mokinių veikla. Yra siūlomi kertiniai klausimai, veiklos būdai ir kt. Šią pamokos veiklos formą galima, drąsiai taikyti visoms temoms, atitinkamai pasiskirstant

struktūrinių pamokos dalių laiko išdėstymą. Todėl Tokia lentelė yra apteikiama tik vieną kartą, t.y. 1.2. temos pristatyme. Toliau ja vadovaujantis galima savarankiškai parengti kitus pamokų planus.

- ❖ Klausimus pamokos eigai ar užduotims. Mokytojui sufleruojami esminiai pamokos temą atskleidžiantys klausimai, kurių pagalba, mokytojas galės provokuoti diskusijas, užvesti pokalbius, skatinti mokinius mąstyti ir išreikšti savo asmeninius pastebėjimus.
- ❖ Užduotimis vaizdinės medžiagos stebėjimui ir interpretavimui. Kiekvienai vaizdinei medžiagai siūlomi peržiūrų objektai. Patariama į ką atkreipti dėmesį, apie ką padiskutuoti, į ką įsižiūrėti ir kt.
- ❖ Atmintinę mokytojui, kurioje yra parengta esminė pamokoje nagrinėjamos temos teorinė medžiaga. Ja vadovaujantis, mokytojas galės ruošti skaidres, papildydamas jas savo asmenine informacija.
- ❖ Literatūrą (ji nurodoma iš prieduose pateikiamo literatūros sąrašo, tačiau mokytojas turi laisvę informaciją pasipildyti internetiniais šaltiniais, ar savo asmenine biblioteka).

1. Estetinis-emocinis šokio meno poveikis

(Įvadinė pamoka, 1 tema, 2 pamokos po 45 min.)

1.1. (1) Pamokos tema – Įvadinė pamoka. Kodėl mes šokame?

Alternatyvios temos pamokai:

- Šokio edukacinė ir terapinė reikšmė.
- Šokis -- menas ar fizinis lavinimas?

Pamokos tikslas: susipažindinti su dalyko moduliu. Išsiaiškinti šokio emocinį bei estetinį suvokimą.

Pamokos uždaviniai:

- 1) suteikti žinių apie šokio meninę, edukacinę bei terapinę reikšmę.
- 2) skatinti šokio prasmės atpažinimą socialiniame kontekste.
- 3) mokyti(s) atrasti, suvokti šokio pagalbą kasdieniniame gyvenime.

Trukmė: 45 min +45 min

Metodai:

1. Teorijos pristatymas
2. Pokalbis, diskusija

Vaizdinė medžiaga: iš CD pasirenkamos kelios bet, kurio žanro ištraukos. Galima parodyti bet kurią ištrauką iš CD sportiniai šokiai, šiuolaikinis šokis, tautų šokiai. Taip pat papildoma internetinėmis nuorodomis papildant temą.

VEIKLOS FORMA

(Ši veiklos formos struktūra toliau gali būti taikoma visų temų pristatymui, atitinkamai pritaikant turinį pagal pamokos temą, tikslą bei uždavinius).

Pamokos struktūrinės dalys ir laikas	Mokytojo veikla	Mokinių veikla
<i>Įvadinė dalis (10 min)</i>	Pristato pamokos temą ir teorinę dalį.	
<i>Stebėjimas vaizdinės medžiagos (15 min)</i>	Užduoda klausimus įrašo analizavimui. Pavyzdžiui: Kokia judesinė forma? Koks turinys? Kokios raiškos priemonės? Kokius asmeninius įspūdžius sukelia vaizdinė medžiaga?	Mokiniai žiūri įrašą, vertina kūrinis pagal mokytojo nurodytus klausimus.
<i>Analizavimas vaizdinės medžiagos ir vertinimas (30 min)</i>	Pristato teorines žinias. Pakartoja klausimus, juos patikslina. Veda diskusiją ir padeda analizuoti ištraukas.	Diskutuoja ir analizuoja kūrinis pagal mokytojo užduotus klausimus. Nusako formą, turinį, raiškos priemones, sukeltus įspūdžius ir kt. Veda užrašus, atmintines, fiksuoja sukeltą įspūdį.

<i>Pakartotinas stebėjimas vaizdinės medžiagos (15 min)</i>	Stebint ištraukas, komentuoja ir atkreipia mokinių dėmesį į aptartus objektus, padeda atpažinti išskirtus reiškinius, tendencijas, bruožus ir kt.	Pakartotinai stebi ištraukas, užsirašo, fiksuoja naujus pastebėjimus ir atradimus.
<i>Apibendrinimas (20 min)</i>	Apibendrina ir susistemina teorines žinias. Drauge su mokiniais išskiria pagrindinius nagrinėjamos temos aspektus.	Prisimena ir pakartoja teorines žinias. Išskiria pagrindinius nagrinėjamos temos aspektus.

Rekomenduotini klausimai pamokos pasiruošimui ir/ar eigai:

- Kaip mes suvokiame šokių?
- Kodėl mes šokame?
- Koks gali būti šokio poveikis?
- Kaip skirtingų stilių ir žanrų šokiai veikia mūsų emocijas?
- Nuo ko priklauso šokio poveikis?
- Kokią informaciją mums skleidžia šokis?
- Kiek svarbus išankstinis pasiruošimas stebint šokio pasirodymus?
- Ar kažką lemia mūsų išankstinės žinios stebint šokių?
- Koks skirtumas tarp *šokio matymo ir jo suvokimo*?

Užduotys stebėjimui ir interpretavimui:

I. Stebint pasirinktas ištraukas, pamėginti atrasti žanrų skirtumus ir panašumus, įsivardinti vienos ar kitos ištraukos sukeltas emocijas, atrasti priežastis emocijų, kurias provokuoja šokių ištraukos. Peržiūrėjus ištraukas įvardinti asociacijas, atitikmenis kasdieniniame gyvenime.

Atmintinė mokytojui:

[Šiuolaikinės šokio ir judesio terapijos pagrindai](#)

Šokio ir judesio terapija (ŠJT) kaip oficiali psichoterapijos praktika susiformavo 1940 m. ir išplito tarptautiniu mastu. Šiuolaikinė ŠJT apima ir naudoja pačius įvairiausias šokio stilius bei metodus ir orientuojasi į paciento/kliento problemas. Šokio ir judesio specialistai dirba ligonių ir neįgaliųjų reabilitacijoje su skirtingo amžiaus, lyties asmenimis, turinčiais įvairių fizinių, emocinių bei socialinių problemų.

ŠJT yra psichoterapijos metodas, kai šokio ir judesio proceso dėka palaikomas emocinis, kognityvinis, socialinis, fizinis individų funkcionavimas ir padedama jiems labiau įsitraukti į socialinius santykius ir sąveikas visuomenės gyvenime.

Šokio ir judesio terapijos teoriniai ypatumai:

- Autentiškumas. Šokis ir judesys yra viena iš pagrindinių žmogaus autentiškos komunikacijos (bendravimo) formų ir būtent dėl šios priežasties tai ypač efektyvi terapijos priemonė.
- Kūrybiškumas. Šokio ir judesio terapija yra kūrybinės meno terapijos dalis (meno terapija skirstoma į muzikos, šokio ir judesio, dailės, šviesos ir spalvų, dramos, poezijos, žaidimų ir kt.), įsikūnijusi pačioje šokio bei judesio prigimtyje. Šokis ir judesys sudaro meno pagrindą, apimančią kiekvieno žmogaus tiesioginę savęs išraišką ir patyrimą pasitelkiant kūną.

- Holistinis požiūris į žmogų ir jo aplinką (kognityvinės ir kūniškosios savasties „aš“ vienovė). Ligonių ir neįgaliųjų reabilitacijai taikome holistinį požiūrį į žmogų (L. Sapežinskienė, 2005). Šokio ir judesio terapija taip pat remiasi holistiniu požiūriu, suvokiant, kad kūnas, protas ir emocijos yra susiję ir kad yra nepertraukiama žmogaus ir jį supančios aplinkos vienovė.

Šokio ir judesio terapijos praktika

ŠJT susiformavo kaip oficiali psichoterapijos praktika 1940 m. (I. Bartenieff, 1972), o ŠJT kaip profesinė veikla prasidėjo JAV apie 1966 m. Specializuota organizacija Amerikos šokių terapijos asociacija (angl. *American Dance Therapy Association*, ADTA) savo veiklą pradėjo turėdama 73 teisėtus narius. 2000 m. ADTA priklausė 955 profesionalai ir 255 neprofesionalai nariai, taip pat nariai iš įvairių kitų šalių. Be to, šiuo metu veikia tautinės ŠJT organizacijos daugelyje šalių, įskaitant Italiją, Japoniją, Vokietiją ir Prancūziją.

Šokio ir judesio terapeutai dirba psichiatrijos bei reabilitacijos institucijose, mokyklose, slaugos namuose, asmenų, turinčių priklausomybę nuo cheminių medžiagų, gydymo centruose, sveikatos priežiūros institucijose, konsultavimo, krizių bei alternatyvaus gydymo centruose. Dirbama su bet kurio amžiaus individualais, grupėmis bei šeimomis.

Šokio ir judesio terapijoje gali būti naudojami šie metodai:

- euritmija (E.J. Dalcroze);
- R. Steiner euritmija,
- keturių stichijų šokio metodas (A. Giršon) ir kt.

Šokis ir judesys euritmijoje – tai muzikos virsmas kinetika, judesiu, ir atvirkščiai: euritmija lavina kvėpavimą, lankstumą, koordinaciją, vidinį muzikos pajutimą. Euritmijos seanso vadovas, kaip teigia A. Vilkėlienė, improvizuoja, sukurdamas auros atmosferą, kurioje dalyviai per klausymą kviečiami veikti, bendrauti, reikštis ir komunikuoti su muzikos garsais. Nagrinėjant ir ieškant sąryšio tarp muzikos ritmo girdėjimo bei instinktyvaus kūno judesio atsako, pagal E.J. Dalcroze, ritmas ir judesys tampa pagrindiniais šaltiniais, išreiškiančiais muzikos ekspresyvumą.

ŠJT derinama ir su kitomis meno terapijos formomis. O.A. Svirepo ir O.S. Tumanova (2004) teigia, kad Moreno savo psichodramos terapijai naudojo ŠJT kaip pagalbinę terapinę priemonę. Jos nauda yra ta, kad šokio metu visai nereikalinga verbalinė komunikacija. Šokis jau seniai buvo laikomas energetine simboliu veiksmo išraiška.

Pagal www.medicine.lt 2009 03 26

Literatūra:

1. Susan Au., *Baletas ir modernusis šokis*, Vilnius: R. Paknio leidykla, 2000.
2. Grivickas V., *Šokio menas*, Vilnius: 1965.

Mokytojo užrašai

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Šokio meno statusas visuomenėje

(5 temos, 10 pamokų po 45 min)

2.1. (2) Pamokos tema – Praeities šokis arba nuo ko viskas prasidėjo.

Alternatyvios temos pamokai:

- Šokis, kaip viena iš seniausių žmogaus kultūrinės veiklos formų.
- Sakraliniai ir pasaulietiniai šokiai viduramžiais.
- Šokiai valdant Liudvikui XIV. Baroko ir rokoko epochų rūmų šokiai.

Pamokos tikslas: pristatyti šokio atsiradimo prielaidas bei jo raidą vėlesniais amžiais.

Pamokos uždaviniai:

- 1) suteikti žinių apie šokio atsiradimo istoriją.
- 2) skatinti susidomėjimą istoriniu šokiu, kaip kultūriniu šokio meno paveldu, lavinti gebėjimą pamatyti, išgirsti, atpažinti ir galėti išsakyti savo nuomonę.
- 3) mokytis(s) atrasti, ir priimti istorinį šokį, kaip vieną iš kultūringo laisvalaikio praleidimo būdų.

Trukmė: 45 min + 45 min

Pamokos tipas: mišrus

Metodai:

1. Teorijos pristatymas.
2. Vaizdinės medžiagos peržiūra.
3. Pokalbis, diskusija.

Priemonės: video projektorius.

Vaizdinė medžiaga:

1. Istorinis šokis (žiūrėti CD istorinis šokis bei internetines nuorodas.

Siūlomi klausimai pamokai ir/ar užduotims:

- Kaip manote kada ir kodėl atsirado šokis?
- Kas pirmą kartą žmonių skatino kurti judesinius junginius?
- Kokį judėjimą jau galima vadinti šokiu?
- Kokius žinote istorinių šokių pavadinimus?
- Su kuo jums asocijuojasi sąvoka "istorinis šokis"?
- Gal teko matyti ir atpažinti vieną ar kitą istorinį šokį kino filmuose? Kokie tai kino filmai?
- Ar šiandien jus domina istorinis šokis?
- Kuo jis patrauklus arba kodėl nežadina visiškai jokių emocijų?

Užduotys stebėjimui ir interpretavimui:

I. Stebinti CD su istorinio šokio ištraukomis bei internetines nuorodas, pamėginti suskirstyti esminius judesio raidos bruožus. Įvardinti kas kito, kokios galėto būti to priežastys, kas darė didžiausią judesio kitimui įtaką. Atkreipti dėmesį kaip kito kostiumas, muzika, šokių vyksmo vieta. Nusakyti kurio amžiaus šokiai priimtinausi kiekvienam asmeniškai.

Atmintinė mokytojui:

Šokis – kūno kalba, gimė su pirmaisiais žmogaus žingsniais. Šokis buvo pirmasis religinis veiksmas. Senovės Graikijos ir Azijos mitologija laiko jį kūrybos akto simboliu. Liaudies choreografija – viena iš liaudies kūrybos šakų, kurioje žmogaus pergyvenimai, emocijos, darbinės veiklos patirtis, gyvenimo būdas ir t.t. išreiškiami ritmiškais judesiais ir mimika. Šokio ištakų, kaip ir viso meno ištakų, reikia ieškoti žmonijos vaikystėje. O kada ir nuo ko menas prasidėjo, iš kur jis atsirado? Į tuos klausimus nėra vieningo atsakymo. Liaudies kūrybos ištakas tyrinėję ir tyrinėjantys mokslininkai sukūrė nemaža liaudies kilmės teorijų, bet nė viena iš jų įtikinamai nepaaiškina meno atsiradimo priežasčių, kitos remiasi sugalvotomis prielaidomis. Viena meno kilmės teorija – religinė. Ja lengviausiai paaiškinama meno kilmė: meną sukūrė ir perdavė žmonėms dievas ar dievai.

Paplėtusi ir pamėgdžiojimo teorija. Nemaža šalininkų turi žaidimo teoriją, nors ji neretai susišaukia su pamėgdžiojimo ir darbo teorija. Turi reikšmės ir emocijos, tik negalima pamiršti ritmo vaidmens – šokio pagrindo. Apie ritmą kalba beveik visi praeities tyrinėtojai, nes su juo susijęs ne tik šokis, bet ir muzika. Dar antikinėje Graikijoje muzika šokiui buvo nebūtina, pakako vien ritminio palydėjimo.

Ankstyvosios civilizacijos raidos pakopose ritmingas judesys (šokis, pantomima) ir nepaprastai įvairus mušamųjų instrumentų ritmas buvo svarbiausia muzikinė emocijų išraiškos priemonė. Istorija moko, kad visų tautų šokio ir dainos kelio pradžia vienoda, bet tautos savo meną ugdė skirtingai, savitai. Pirmiausia atsirado tikslingas, organizuotas judesys, kurį pradėjo lydėti bei veikti ritmas, reiškiamas plojimu arba garsais, ir tik vėliau pradėjo rasti primityvūs mušamieji instrumentai, o vėliau - melodija ir daina, vėliausiai – muzikos instrumentai. Meno raidos pradžia sietina su judesiu, t.y. veiksmu, kuris veda į šokį.

Šokis — viena iš seniausių žmogaus kultūrinės veiklos formų. Jau akmens amžiuje žmonės šoko. Piešiniai ant uolų ir pėdsakai įrodo, kad buvo šokama net 10 000 metais prieš Kristų. To meto gentys dar neturėjo didesnių bendruomenių. Tai atsispindėjo ir jų šokiuose: žmonės dažniausiai šokdavo po vieną, neliesdami kitų, retkarčiais ratu. Moterys šokdavo tik su moterimis, vyrai — tik su vyrais. Šokiai poromis atsirado maždaug prieš 5000 metų, susipynus vyrų ir moterų rateliams. Jie išsirutuliojo iš šokių, kai vyrai ir moterys eilėmis stovėjo vieni prieš kitus.

Manoma, kad Europoje svarbiausią vaidmenį šokiams poromis suvaidino pietų Vokietija. Bavarijoje šokamas liaudies šokis „Schuhplattler“ laikomas seniausiu poriniu šokiu.

Viduramžiais (XIIa.) šokiai buvo skirstomi į sakralinius (šventus) ir pasaulietinius (kasdieninius). Pastaruosius bažnyčia smerkė ir draudė, tačiau žmonėms jie teikė malonumą. Tai epochai būdinga bažnyčios ir valstybės atsiskyrimas. Visuomenė susiskirstė į tris sluoksnius: valstiečius, aristokratiją ir dvasininkiją. Susidarė didžiulis skirtumas tarp liaudies šokių ir aristokratų šokių. Greta primityvių liaudies ir valstiečių šokių Europoje plito lėti, ramūs aristokratų šokiai. Renesanso epochoje (XV a.) humanizmo laikotarpiu atsirado miestiečių luomas. Jų papročiai ir kultūra susipynė su aristokratų papročiais. Liaudies šokių formos perėjo į pramoginius šokius ir atvirkščiai: miestiečiai imitavo aristokratų šokius. Tuometiniai pramoginiai šokiai buvo skirstomi į pirmuosius ir antruosius šokius. Pirmoji dalis buvo lėta, ceremoninga, o antroji – greita, liaudiška. Paprasta liaudis tuo metu šoko senoviškus ratelius, kurie buvo daug laisvesni.

Visuomenei vis labiau pasaulietiškejant, dažniau buvo rengiamos puotos ir šokių šventės. Atsirado pirmieji šokių mokytojai, kūrėsi šokių namai. XVI-XVII amžiuje, baroko ir rokoko epochose, dvarai pateko į visišką Liudviko XIV valdžią. 1661 metais buvo įkurta pirmoji šokių akademija. Liudviko XIV šokis buvo "kurentė". Tai liaudies šokis. Iš jo kilo dvaruose populiarus "menuetas".

Industrializacijos epochoje (nuo 1870 m.) atsirado daug naujų šokių formų. Pagal kaimo žmonių papročius, jų šokių laikysena naujoji darbininkų klasė ir vidurinis luomas sukūrė naujus šokius, pavyzdžiui, „Apgavikų šokį“ [vok., „Schieber“]. XIX amžius buvo porinių šokių – valsu ir polkos klestėjimo metas.

Jau 1835 m. buvo žinoma legenda apie Bohemijos mergaitę, išradusią polką. Polka vadinosi šėlimo šokiu.

Valsas, kaip ir mazurka, reinlandietis, kadrilis ir kiti kilo iš liaudies šokių. Jie buvo labai populiarūs ir išstūmė dvaro šokius. Su valsu paprasta liaudis įžengė į puotų sales.

Šokio istorija galimas dalykas yra ne ką trumpesnė už žmonijos istoriją. Seniausias aprašantis šokių rankraštis yra Natya Shastra. Jo pagrindu sukurta šiuolaikinė klasikinio indų šokio Bharathanatyam interpretacija. Europoje vienas iš pirmųjų šokių (chorea) aprašė Homeras savo "Iliadoje". Senovės graikai šokimo meną pavertė sistema, išreiškiančia įvairias aistras. Graikų filosofas Aristotelis šokių lygino su poezija ir tvirtino, kad šokėjai įvairių kūno judesių pagal atitinkamą ritmą dėka gali perteikti manieras, aistras ir veiksmus.

Žmonės šoko nuo neatmenamų laikų. Šokdavo iš liūdesio ar iš džiaugsmo, pasakodami apie įvairiausias įvikius ar prašydami aukštesniųjų jėgų pagalbos. Ir žinoma, šokis visada buvo jausmų išraiškos ir bendravimo forma. Nors šokių vadovėliai atsirado tik XV a., nemažai viduramžių šokių yra įamžinti paveiksluose, freskose, architektūroje, paminėti poemose ir romanuose. „Istoriniu šokiu“ yra vadinama maksimaliai tikslus senovinių šokių atkūrimas. Visame pasaulyje jau kelis dešimtmečius istorinis šokis vystosi kaip atskira mokslo ir choreografijos šaka.

2.2. (3) Pamokos tema – Baletas anksčiau ir dabar.

Alternatyvios temos pamokai:

- *Prancūzijos dvaras ir baletas. Dvaro struktūra baletuose. Baroko baletas. Romantinis baletas.*
- *Pirmieji puantai. „Silfidė“.*
- *Imperatoriškasis Rusų baletas. M. Petipa.*
- *Lietuvos baletas šiandien ir anksčiau (O. Kalpokienė, J. Olekienė, B. Kelbauskas, M. Juozapaitytė, A. Ruzgaitė, L. Aškelavičiūtė, E. Bukaitis, V. Brazdylis, L. Bartusevičiūtė, J. Katakinas, P. Skirmantas, E. Špokaitė, M. Hamanaka, N. Juška ir kt.)*

Pamokos tikslas: pristatyti klasikinį baletu meną kaip pirmąjį profesionalųjį, susistemintą šokio žanrą ir jo vystymosi raidą iki šių dienų, sankirtoje su modernizmu.

Pamokos uždaviniai:

1) suteikti žinių apie baletu žanro specifiką, žymiausias šio žanro kūrėjus ir atlikėjus, padėti atpažinti jo specifinius bruožus, pateikti informacijos apie baletu ryšį su moderniuoju šokiu, bei suvokti žanro išskirtinumą.

2) skatinti susidomėjimą šiuo žanru, kaip kultūrinio šokio meno paveldu, kreipti klausytis klasikinės muzikos ir ją analizuojant ieškoti ryšių tarp judesio ir muzikos, lavinti gebėjimą pamatyti, išgirsti, atpažinti ir galėti išsakyti savo nuomonę.

3) mokyti(s) atrasti, ir priimti klasikinį šokių, kaip vieną iš kultūringo laisvalaikio praleidimo būdų.

Trukmė: 45 min + 45 min

Pamokos tipas: mišrus

Metodai:

1. Teorijos pristatymas.
2. Vaizdinės medžiagos peržiūra.
3. Pokalbis, diskusija.

Priemonės: video projektorius.

Vaizdinė medžiaga:

1. Klasikinis šokis (*žiūrėti laisvai pasirenkant ištrauką iš CD klasikinis šokis*)
2. Lietuvos teatro metraštis 2 CD, redaktorius A. Liuga.

Siūlomi klausimai pamokai ir/ar užduotims:

- Išsiaiškinti, kas yra būdinga baleto žanrui?
- Kuo šis žanras išskirtinis?
- Kaip vadinami moteris ir vyras šokantys baletą?
- Kokius žinote populiariausius baletus, jų kūrėjus bei atlikėjus?
- Kas dažniausiai sudaro klasikinio baleto fabulą?
- Kokiame amžiuje atsirado šis žanras?
- Kas būdinga šio amžiaus muzikai, dailei, architektūrai ir kt.?
- Kaip baletas sietinas su muzika?
- Kokie yra žymiausi baleto muzikos kūrėjai?

Užduotys stebėjimui ir interpretavimui:

I. Stebint CD su klasikinio šokio ištraukomis, įvardinti, kaip kito baleto atlikimo technika. Atsižvelgti į tai, kaip kito kostiumas, dekoracijos, vaidybinės-pantomiminės scenos. Prisiminti matytus dabartinius baletų spektaklius ir pamėginti išvardinti skirtumus bei panašumus. Aptarti baleto specifinę estetiką.

Atmintinė mokytojui:

Baletas (pranc. ballet) – sceninio meno rūšis, kurios pagrindiniai elementai yra šokis, pantomima ir muzika, sujungti į vientisą scenos veiksmą. Šiuolaikiniame baletе plačiai naudojami ir gimnastikos bei akrobatikos elementai.

Paprastai baletas turi siužetą, yra dramos spektaklis, kuriame žodžiai pakeičiami įvairiais judesiais, mimika ir šokiais. Šiomis priemonėmis baleto aktoriai atvaizduoja gyvenimiškas situacijas, aistras, jausmus, pagal operos libretą kuria vaizdus ir charakterius. Taip pat būna ir siužeto neturinčių baletų.

Pagal ritmo taisykles šokėjai keičia savo vietą, kaitalioja įvairias savo kūno linijų kombinacijas, t. y. atlieka *pas* arba priima pozas. Balete šių galimų *pas* ir pozų skaičius nors ir labai didelis, tačiau yra ribotas tam tikrais estetikos, pusiausvyros ir tikslingumo nuostatais, susiformavusiais prancūzų klasicizmo laikais. Prancūziški šuolių ir žingsnelių pavadinimai vartojami dar ir dabar. Šių nuostatų prisilaikantis baletas vadinamas klasikiniu, o XX a. pradžioje atsiradęs šių nuostatų nesilaikantis baletas - laisvuju arba plastiškuju.

Baletą atlieka baletų trupė, sudaryta iš baletų aktorių. Baletų pastatyme dalyvauja libreto sudarytojas, kuris duoda baletų veiksmui temą ir siužetą; kompozitorius, sukūręs muziką, suteikia bendrą toną, nurodo šokio pobūdį, stilių, atvaizduoja bendrą nuotaiką; dailininkas užsiima dekoracijomis ir kostiumais; baletmeisteris kuria pačias judesių formas. Baletų muzika paprastai turi aiškią ritmiką, patogi šokiui ir suprantama atvaizdavimui, judesiai estetiški ir ryškūs, tačiau šiek tiek schematiški ir sąlyginiai.

Baletų istorija

Baletų atsiradimas

Baletų pradmenis galima rasti senovės Egipto šventuosiuose šokiuose. Indijoje, Siame ir kitur Azijoje iki šių dienų išliko mistinio pobūdžio šventieji šokiai. Senovės Graikijoje (iš dalies ir Romoje) šokiai turėjo religinės reikšmės, jie buvo susiję su įvairiomis kulto apeigomis ar lydėjo tragedijų ir komedijų vaidinimus, nebūtinai būdami glaudžiai susiję su bendru veiksmu. Romėnams buvo žinomi ir vynuogių surinkimo šventės šokiai, skirti Bakcho garbei. Prie maldyklų dažnai buvo ištisi šokėjų būriai. Romos imperijai žlugus šokio menas apmirė tūkstančiui metų ir atgimė XV a. pabaigoje - XVI a., jau nebe kaip mistinis veiksmas, o kaip vaidinimas.

Artimas dabartiniam supratimui baletas atsirado Italijoje [Renesanso](#) epochos metu (XVI a.) ir pradžioje buvo bendro veiksmo ir nuotaikos siejama šokių scena [operoje](#). Pirmuoju pasaulietiškuju baletu laikomas spektaklis pastatytas 1489 m. Milano kunigaikščio ir Izabelės Aragonietės vestuvių proga. Tai buvo dvaros iškilmės su eisenomis, muzika, šokiais ir žaidimais. Nuo to laiko baletas pasidarė dvaro gyvenimo elementu, lydinčiu iškilmes, turnyrus ir pan. Baletų atsiranda alegorinių ir mitologinių motyvų, šokių judesiai lėti, smulkūs ir neįvairūs.

Iš Italijos patekęs į Prancūziją baletas tapo iškilmingu prabangiu reginiu. 1581 m. Kotrynos Medici kapelmeisteris Baltasarini pastatė pirmąjį baletą Prancūzijoje "Circėja ir jos nimfos". Pirmųjų baletų muzikinį pagrindą sudarė liaudies ir dvaro šokiai. Baletas buvo grynai karaliaus dvaro pramoga, jame dalyvavo dvariškiai, netgi karaliai. Baletų šokėjai buvo tik vyrai su įvairiomis kaukėmis. Kostiumai buvo ištaigingi ir varžantys judesius, jokios technikos nebuvo.

XVII a. antroje pusėje atsirado nauji teatro žanrai, pvz., komedija - baletas, opera - baletas, kuriuose svarbus vaidmuo skiriamas baletų muzikai ir bandoma ją dramatiizuoti. Prancūzų baletuose susiformavo savos tradicijos ir tipiškos savybės: baletą sudarė šokiai, lydimi eilėraščių deklamavimo ir dainavimo; šokiai skirstomi į groteskinius pantomiminius įvairių personažų pasirodymus (tai atliko profesionalūs aktoriai) ir dekoratyvinius grynai choreografinius šokius, sudaromas sekant geotrinius piešinius (juos atliko dvariškiai).

Savarankiška sceninio meno šaka baletas tapo tik XVIII a. antroje pusėje, po prancūzų baletmeisterio J. G. Noverre reformų. Noverre (1727-1810) atskyrė baletą nuo operos, sujungęs jį su antikinėmis pantomimomis. Jo pastatytoje operoje "Medėja ir Jasonas" artistas Vesteris pirmą kartą išėjo į sceną be kaukės. Noverre stengėsi sujungti dailę, muziką, choreografiją, technikos ir šviesos efektus į vientisą dramatišką spektaklį. Jo knyga "Laiškai apie šokį" svarbia laikoma iki šiol. Noverre įtakoje Paryžiuje sukurta pirmoji šokių akademija. Baletų centru tapo Paryžius, kiti kraštai tik jį sekė.

Besirutuliojant italų ir prancūzų operai, baletas perėjo į miesto operos teatro sceną, bet čia tapo tik operos ir dramų papuošalu (Moljero komedijos). Kompozitorius ir dramaturgas Quilnault 1681 m. baletuose "Meilės triumfas" įtraukė 4 moteris balerinas.

Tolimesnė baletų raida

Tolimesnė baletų raida ir suklestėjimas vyko romantizmo epochoje. Romantiškasis XIX a. į pirmąjį planą iškelia moterį, švelnumą, svajonę ir jausmą. XVIII a. pabaigoje baletų kostiumas tapo žymiai lengvesniu ir laisvesniu, o tai prisidėjo prie šokio technikos vystymosi. Atsirado triko, trumputė tiulio suknelė, atlaso batukai su kietais pirštais. Herojiški ir alegoriški siužetai pakeičiami pasaka; atsiranda šokis "pointes" (pirštų galais), kuris lyg pakelia šokėją nuo viso žemiško. Šokių ant pirštų galų kaip išraiškos priemonę pirmoji panaudojo M. Taglioni. Šokis tapo gyvesnis, atsirado polėkiai, šuoliai ir lyriški šokiai, kuriais ypatingai išgarsėjo M. Taglioni (1804-1884) ir charakteringi šokiai, išgarsinti Fanny Elsler (1810-1884).

Kartu su baleto dramatinizacija vystėsi ir baleto muzika. Romantizmas įsitvirtina Adolphe Charles Adam baletuose "Žizel" (1841) ir "Korsaras" (1856). Delibo baletai "Kopelija" (1870) ir "Silvija" (1876) laikomi pirmaisiais simfonizuotais baletais. Tuo pačiu atsirado tendencija supaprastinti baleto muziką, kuri turinti būti melodinga, aiškios ritmikos, skirta tik šokio palaikymui.

XIX a. antrojoje pusėje baleto centras persikelia į Italiją, tačiau itališkoji mokykla paplinta neilgam. Naują impulsą baletui suteikė Rusijos baleto mokykla.

Literatūra:

1. Anderson J., *Ballet and Modern Dance: a Concise History*. 2-as leidimas. Hightstown: Princeton Book Company, 1977.
2. *Балет энциклопедия*, Москва: 1981.
3. Блок L.D., *Классический танец*, Москва: 1987.
4. Grivickas V., *Baleto menas*, Vilnius: Atkula, 2001.
5. Grivickas V., *Šokio menas*, Vilnius: 1965.
6. Susan Au., *Baletas ir modernusis šokis*, Vilnius: R. Paknio leidykla, 2000.
7. Šabasevičius H., *Lietuvos baletas šiandien*, Vilnius : UAB spauda, 2000.

Mokytojo užrašai

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.3. (4) Pamokos tema -- Buitiniai socialiai šokiai.
(Linijiniai, lindy hopas, salsa, mamba, bočata, marenga, argentinietiškas tango ir kt.)

Alternatyvios temos pamokai:

- *Buitinio socialinio šokio vieta kasdieniame gyvenime.*
- *Šokis, kaip vienas iš laisvalaikio leidimo būdų.*

Pamokos tikslas: apžvelgti socialinio šokio raiškos aspektus.

Pamokos uždaviniai:

- 1) suteikti žinių apie socialinių šokių rūšis, raiškos būdus.
- 2) skatinti atpažinti ir priimti socialinį šokį, kaip vieną iš meninės raiškos galimybių.
- 3) mokyti(s) atrasti, ir priimti šokį, kaip vieną iš socialinės raiškos būdų.

Trukmė: 45 min +45 min

Pamokos tipas: mišrus

Metodai:

1. Teorijos pristatymas.
2. Vaizdinės medžiagos peržiūra.
3. Pokalbis, diskusija.

Vaizdinė medžiaga:

1. Linijiniai, lindy hopas, salsa, mamba, bočata, marenga, argentinietiškas tango ir kt.
(žiūrėti internete pgl. raktinius žodžius.)

Siūlomi klausimai pamokai ir/ar užduotims:

- Kokios žinote socialinius buitinius šokius?
- Kaip manote kodėl jie taip vadinami?
- Kas jūsų nuomone vienija visus šio rūšies šokius?
- Ar žinote kur savo mieste galėtumėte lankyti užsiėmimus vieno ar kito socialinio šokio?
- Jei yra tekę šokti, nupasakokite kuo savitas vienas ar kitas šokis?
- Koks jums šokis gražiausias ir dėl kokių priežasčių?

Užduotys stebėjimui ir interpretavimui:

I. Stebint internetines nuorodas su socialinių šokių ištraukomis pamėginti atskirti kuris šokis yra kuris. Išižiūrėti pagrindinius žingsnelius. Esant norui pamėginti per pamoką pajudėti, išmokstant iš interneto vieną ar kitą šokių junginį. Atlikus šia užduotį įvardinti savo emocijas užplūdusias atliekant žingsnelius. Pamėginti apsibrėžti, kodėl tokie šokiai egzistuoja, kokia jų prasmė ir paklausa.

Atmintinė mokytojui:

Linijiniai šokiai

Šokiai linijose – viena seniausių pasilinksminimo formų. Daugeliui linijiniai šokiai patrauklūs dėl vienos labai patrauklios priežasties – norint šokti čia nebūtinai partneris, kurį rasti, žinia, kartais būna ne taip jau lengva. Šie šokiai iš ties išskirtiniai, nes šokama šokėjams išsirikiavus linijomis.

Apie linijinių šokių savitumą byloja ir tai, kad jų formavimuisi įtakos turėjo įvairiausių pasaulio tautų – airių, škotų, afroamerikiečių, indėnų, graikų ir kt. – šokių žingsniai, o taip pat populiarusis valsas, polka, ča ča, čarstonas... Linedance šokami pagal penkių skirtingų ritmų muziką: polką, valsą, ča ča, svingą, funky. Šokti gali kiekvienas, tiek jaunas, tiek senas – šie šokiai ypatingi dar ir tuo, kad sujungia skirtingas tautas. Šokti išties labai smagu, nes skamba populiariausi muzikos kūriniai. Vargu ar gali būti geresnė pramoga.

Šiek tiek istorijos

Kai kalbama apie istoriją, įprasta manyti, kad tai nuobodu, bet šito tikrai negalima taikyti linijiniams šokiams. Įdomu, kad jie priklauso *Country Westerndance* šokių grupei, kilusiai iš nacionalinių šokių ir pradėjusiai formuotis apie 1800-

uosius metus, nors duomenų apie linijose šokamus šokius aptinkama dar Senovės Graikijoje! Linijinių šokių protėviais laikomi šokiai *Contradance* („contra“- priešais) bei Stroll (pasivaikščiojimas), nes ir čia žmonės šokdavo linijomis, vienas priešais kitą. Šokių linijose era prasidėjo apie 1970- uosius, išibėgėjus disko šokių manijai. Beje užteko garsiam holivudo aktoriui Džonui Travolta sušokti kino filmuose „*Grease*“ ir „*Saturday night fever*“, ir linijiniai šokiai pasaulyje ėmė žaibiškai populiarėti. Naujieji šokiai plito tarsi lakus virusas, juos šoko visur: pramogų klubuose, vakarėliuose. Europą linijiniai šokiai pasiekė apie 1980 m. Šių laikų Linedance choreografijos tėvu yra laikomas Džimas Feranzo, sukūręs klasika tapusius šokius „*Tuch Pusch*“ ir „*Waltz Across Texas*“. Beje, ar jūs dar nešokate?..

Linedance apranga

Šokant šiuos šokius, ypač vakarėlio metu, galima rengtis kaubojiškais rūbais, bet nebūtina. Svarbu, kad apranga ir avalynė būtų patogūs.

Kodėl žmonės mėgsta šokti Linedance

1. Nereikalingas porininkas ar porininkė.
2. Gera muzika, skambanti topų viršūnėse.
3. Įvairių šokio žanrų judesiai.
4. Palaikoma puiki fizinė forma, sudeginama nemažai kalorijų.
5. Tinka visoms amžiaus grupėms.
6. Įdomi laisvalaikio praleidimo forma.
7. Galimybė keliauti ir susitikti su kitais **Linedance** klubais.

Tai šokiai, kuriuos gali šokti visur ir visada! Šie šokiai – ne tik puiki laisvalaikio praleidimo forma. Sykiu tai – gyvenimo būdas. Besimokantieji linijinių šokių praplečia savo draugų gretas, nes labai greitai susiranda bendraminčių. Vakarelių, pobūvių metu rengiami *Linedance* maratonai, ilgiausios linijos rekordai, geriausios šokių grupės ar stilingiausio šokėjo rinkimai, kuriuose, kai jau šiek tiek pramoksite, bus smagu dalyvauti ir jums. Be to, yra organizuojamos ir pasaulinės **Lindance** varžybos, į kurias išbandyti jėgų atvažiuoja šokėjai iš žymiausių linijinių šokių mokyklų.

Lindyhopas

Lindyhopas – afroamerikiečių **šokis**, pasirodęs **Niujorke** XX amžiaus **3-čio dešimtmečio** pabaigoje.

Lindyhopo atsiradimo istorijos biografai ieško metrikų **XIX a.** pabaigoje. Viena iš versijų – kad lindis kilo iš populiarus juodaodžių šokio pavadinimu keikvokas (*cake-walk*). Pirmoji užfiksuota lindyhopo versija yra **1927** metų filme „After Seben“. **1928** m. dvi galingos organizacijos – Amerikos šokių dėstytojų asociacija ir Šokių dėstytojų verslo asociacija paskelbė lindyhopą „trumpalaikiu susižavėjimu, kuris išsilaikys ne daugiau nei vieną sezoną“, o šio šokio fanus pavadino „ekonominio nestabilumo aukomis“. Bet mokytojai klydo, nes drauge su svingu tūkstančiams bedarbių lindyhopas keletui metų tapo viena iš didžiausių paguodų.

Lindyhopo pradininkas

Nė vienas iki tol buvęs šokis nesuteikė tiek laisvės saviraiškai. *Savoy* stiliaus lindyhopą **1935** metais išmoko šokti ir žvaigždė **Dynas Kolinzas**, tais pačiais metais vos aštuoniolikos pelnęs žurnalo „New Yorker Magazine“ titulą „Metų šokėjas“. Paėmęs F. Meningo stilių, D. Kolinzas išvystė jį, padarė labiau rafinuotą ir technišką. Pavyzdžiui, „Whitey’s Lindy Hoppers“ greituose tempuose atlikdami aerials praleisdavo triple steps (trigubus žingsnelius), tuomet kai D. Kolinzas niekad „neaplengvindavo sau gyvenimo“. Dar daugiau – jis priedavo visiškai beprotiškų kombinacijų, tokių kaip kick-ballchange, triple step, triple step, kick-ball-change, triple step, triple step. 1936 metais D. Kolinzas persikėlė į Vakarų pakrantę, kad padarytų karjerą Holivude. Per patį pirmąjį konkursą į „Palomar Ballroom“ (kur 1935 metų rugpjūčio 21 d. B. Gudmeno orkestro koncertas nužymėjo „oficialią“ svingo eros pradžią) D. Kolinsas visus sužavėjo ir netrukus atidarė savo šokių mokyklą. Pirmasis D. Kolinzo filmas „Let’s Make Music“ (1939) išgarsino jo stilių per visas valstijas. Nemažai prie to prisidėjo jo partnerė Džuel Makgoven (Jewel McGowen), kurios epiteto „geriausia visų laikų šokėja“ dar lig šiol niekas nepaveržė. 1940 metais žurnalistė Lori Heil (Laurie Haile) įvardino šį stilių West Coast

Swing (Vakarų pakrantės svingas), nors iki tol jį buvo įprasta vadinti Slop. D. Kolinzas nusifilmavo arba sukūrė choreografiją gausybei filmų ir būtent jo stilius labiausiai paplito po 1940 metų. Ypač įdomi yra 1943 metų juosta „Groovin’ Movie“, tapusi kultine visiems lindyhoperiams.

Lindyhopo išgarsėjimas

Sukrečiančio populiarumo nepaisant, lindyhopas net prieš pat II pasaulinį karą dar tebuvo pusiau oficialiu šokiu. Jį mokė šokti tik kai kurios nepriklausomos šokių studijos ir „gatvės mokytojai“. Tuo laikmečiu dvi pagrindinės šokių dėstytojų asociacijos (kurios vis dar tebelaikė lindi „trumpalaikiu susižavėjimu“) turėjo monopolį mokyti šokti – 98 % šokių salių šeimininkų buvo vienos iš šių asociacijų nariai, antraip jie paprasčiausiai netektų licenzijos. Jeigu šeimininkas buvo asociacijos narys, tai jis galėjo dėstyti tik asociacijos leidžiamus šokius. Lindyhopas nebuvo leistas. Tačiau 1942 metais asociacijos paskaičiavo, kiek pinigų jos kasmet praranda, ir išdava tapo dokumentas, kuriame parašyta: „Lindyhopas negali būti ilgiau ignoruojamas... Jo judesiai turi būti sutaurinti ir pritaikyti padorioms šokių salėms“. Ir tikrai – „sutauringo“, pašalinę visus sudėtingus judesius, atsisakę skaičiavimo iš aštuonių ir paėmę kaip pagrindą tustepą. Tai padarė šokį gerokai paprastesnį, išmokyti jį pasidarė lengviau. Tačiau supaprastintas, lindyhopas daug ką prarado.

East Coast Swing

Dabar toks šokis vadinamas *East Coast Swing*. Gana ilgą laiką būtent šis stilius buvo laikomas tikroju lindyhopu, nes būtent jį dėstė daugumoje Amerikos šokių salių, būtent jį galima pamatyti daugumoje filmų, ir būtent šį stilių atsivežė į Europą amerikiečių kariškiai II pasaulinio karo metu. Anglijoje jam prigijo pavadinimas džaivas (Jive). Vienaip ar kitaip, bet 1977 metais pats D. Kolinzas pasakė: „Nėra nei East Coast, nei West Coast – visa tai lindyhopas ir visad bus lindyhopu“.

Kai *svingo* era pasiekė savo zenitą (o po II pasaulinio karo ir saulėlydį), lindyhopas, džiterbagas ir bugivugis iš esmės buvo to paties svingo šokio sinonimai. Arba jo variantai, pat kaip ir Balboa, Collegiate, Jive, New Yorker, Shag, Shim Sham Shimmy, East Coast Swing, Street Swing, Hand Dancing, Hollywood Style, West Coast Swing, Ceroc, Le Roc ir, galiausiai, Rock And Roll. Iš viso yra priskaičiuojama net iki 50-ties artimų lindžio giminaičių. Lindyhopo saulėlydis buvo susijęs su bendra svingo muzikos ir bigbendų krize. Ją sukėlė daug kas, bet, svarbiausia – karas ir po jo atsiradę nauji ekonominiai ir kultūriniai reiškiniai. Šiaip ar taip, iškart po 1945 m. savo eilės prie šlovės pjedestalo jau laukė nauja džiazio kryptis – bibopas (bebop).

Svingas ir lindis pamažu traukėsi, didžioji dauguma orkestrų ir šokių trupių iširo, šokių sales uždarinėjo kasdien. Penktąjį dešimtmetį lindyhopas buvo atgaivintas kaip rokenrolas. Nemažai šokių studijų, norėdamos pritraukti publiką, įvedė rokenrolą į savo programas, nors iš tiesų dėstė tikrą tikriausią West Coast Swing. Tas pats buvo ir su filmais, kuriuose po rokenrolo pavadinimu slėpėsi tas pats West Coast Swing. Šis bandymas sužlugo, 7-ojo dešimtmečio pradžioje per pasaulį nusiritus bitlomanijos ir tvisto bangai.

1985 metais *Niujorke* Irinas Stekensas (Erin Stekens) ir Styvas Mičelas (Steve Mitchell) įkūrė "The New York Swing Dance Society". Jie paskatino F. Meningą palikti darbą pašte, kuriame jis plušo kelis pastaruosius dešimtmečius, ir pradėti dėstyti lindyhopą. – 1989 metais F. Meningas pelnė Brodvėjaus apdovanojimą „Tony Award“ už miuziklo „Black and Blue“ choreografiją. – 1989 metais Los Andžele įvyko keistos ir niekam nežinomos grupės „Royal Crown Revue“ koncertas. Tačiau naujokai palaipsniui, miestas po miesto, išjudino visą šalį ir užkrėtė ją savo meile 1930-1940-ųjų metų muzikai ir kultūrai. Svingas pradėjo atgimti. – 1993 metais tame pačiame mieste pirmąkart po daugelio metų savo duris atvėrė klubas „The Derby“, kuriame kasdien vyksta svingo vakarėliai ir koncertai. – 1997 metais filmas „Swingers“ iškėlė šią subkultūrą ir padarė neosvingą masiniu judėjimu. – 2000 metais Švedijos svingo draugijos nuo 1982-ųjų rengiamoje vasaros svingo šokių stovykloje miestelyje Herengas apsilankė 1500 šokėjų. –

Salsa

Salsa – muzika ir šokis, gimęs *Kuboje* iš ispanų, afrikiečių bei indėnų muzikos ir šokio mišinio. Vėliau salsa paplito Šiaurės Amerikoje, kur per paskutinį penkiasdešimtmetį susiformavo net keli šio šokio stiliai: *Los Andželo*, *Niujorko*, *puertorikietiškas*, *kubietiškas*, *kolumbietiškas* ir kt.

Žodis *salsa*, išvertus iš ispanų kalbos, reiškia „padažas“. Geras padažas pagardina bet kokį patiekalą, o salsa ir yra tas ypatingas mišinys, kuriame susijungia kubietiškas temperamentas, ispaniškas karštis ir afrikietiškas laisvės pojūtis, užliejantis sava magija kiekvieną, išdrįsusį išeiti į šokių aikštelę. Salsa yra ypatingai energingas, smagus ir stilizuotas šokis, daugelis trenerių pataria šokti salsą vien dėl to, jog šokio metu treniruojami kone visi kūno raumenys.

Salsa yra perėmusi kai kurias [rumbos](#), [mambo](#) bei [ča ča ča](#) šokių savybes. Nors salsos muzika gali labai varijuoti, tačiau šio šokio pagrindinis akcentas visuomet bus greitas ir smarkus judesys.

Paprastai šis šokis šokamas poromis. Sakoma, kad salsą įmanoma šokti tik tuomet, kai yra visapusiškas pasitikėjimas tarp partnerių – moteris tuomet tampa ypač plastiška, o vyras atskleidžia tikruosius savo sugebėjimus, kuriuos atspindi atliekami akrobatiniai šokio elementai. Taip pat efektingai atrodo ir šokėjų atliekami numeriai po viena ar grupėse, kai šokama ratu, keičiantis partneriais.

Istorija

- 1932 m. [Ignacio Piaero](#) sukūrė dainą „Echale Salsita“ (*Pridėk dar daugiau aštraus padažo*), kas ir laikoma salsos pradžia.
- 1970 m. salsa išpopuliarėjo Niujorke tarp muzikantų, kurie sujungė kubietiškus ritmus su džiazo elementais. Labiausiai žinomas čia buvo mambo „krikštatėvis“ [Tito Puente](#).
- 1980'aisiais atsirado naujas stilius *salsa romantica*, kuris salsą padarė artimą šiuolaikiniam pop stiliui.
- Tikroji salsa 1990-aisiais vėl atgijo ir iš Kubos, Puerto Riko, Kolumbijos persikėlė į JAV ir Europą.
- Didžioje JAV ir Europos valstybių sostinėse yra įsikūrę daugybė salsos klubų, kuriuose žmonės šoka, bendrauja ar kitaip pramogauja.

Literatūra:

1. Carter A., *The Routledge Dance Studies Reader*, London: Routledge, 1998.
2. Carter A., *Rethinking Dance History*, New York: Routledge, 2004.
3. Desmond Jane C., *Meaning in Motion*. 3-ias leidimas. Durham: Duke University Press, 2003.
4. Dills A., Cooper Albright A., Middletown, *Moving History/Dancing Cultures: a dance History*

Mokytojo užrašai

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.4.-5. (5–6) Pamokos tema -- Pramoginiai/sportiniai (klasikiniai, lotynų Amerikos) ir Populiarusis gatvės šokis (hip hopas, techtonikas, jump style, breikas, house dance ir kt.)

Papildomai siūlomos temos pamokai:

- Pop šokio filosofijos prigimtis.
- Sportiniai šokiai TV projektuose.

Pamokos tikslas: peržvelgti populiariojo šokio žanro stilius, juos atpažinti ir apibendrinti esminius skirtumus bei panašumus.

Pamokos uždaviniai:

- 1) suteikti žinių apie populiariojo šokio žanrus, rūšis, raiškos būdus.
- 2) skatinti atpažinti ir priimti populiarųjį šoki, kaip vieną iš meninės raiškos galimybių.
- 3) mokyti(s) atrasti, ir priimti šoki, kaip vieną iš populiariosios veiklos būdų.

Trukmė: 45 min + 45 min

Pamokos tipas: mišrus

Metodai:

1. Teorijos pristatymas.
2. Pokalbis, diskusija.

Priemonės: video projektorius.

Vaizdinė medžiaga:

1. Sportinių šokių ištraukos (žiūrėti CD sportiniai šokiai)
2. Populiariojo šokio ištraukos – šou, džiazas, hip-hop'as, gatvės šokiai ir kt. (žiūrėti internete pgl. raktinius žodžius)

Siūlomi klausimai pamokai ir/ar užduotims:

- Kas yra sportinių šokių gimtinės?
- Kuo tarpusavyje panašūs Lotynų Amerikos šokiai?
- Kas būdinga tik standartinių šokių atlikimui?
- Kokios rūbų mados vyrauja sportiniuose šokuose?
- Kuo sportinių šokių šokėjai skiriasi nuo kitų žanrų šokėjų?
- Koks populiarusis šokis jums priimtinausias?
- Ką bendro turi visi populiarieji šokiai?
- Kokią šiandien vietą užima populiarieji arba sportiniai šokiai kasdieniame gyvenime?

Užduotys stebėjimui ir interpretavimui:

I. Stebinti CD su sportinių šokių ištraukomis pamėginti palyginti matytus TV projektuose sportinių šokių pasirodymus su profesionalų atliekamais šokiais. Įsivardinti kas ir kodėl yra įdomiau, jausmingiau, estetiškiau ar originaliau. Atkreipti dėmesį kaip skiriasi standartinių ir lotynų

Amerikos šokėjų apranga. Įvardinti esminius 10 šokių skirtumus.

II. Stebint internetines ištraukas su populiariuoju gatvės šokiu, kiekvienam įsivardinti sau artimiausią šokio stilių. Pamėginti padiskutuoti kokia filosofija slypi kiekviename gatvės šokyje. Kaip ji apsispindi šokio raiškoje? Atrasti nuomone pagrindžiančius teiginius.

Atmintinė mokytojui:

Europinės programos (klasikiniai/standartiniai) šokiai

Iš europinės programos šokių lėtas valsas yra pats gražiausias ir elegantiškiausias. Be to, jo istorija pati ilgiausia. Atsiradęs dar XII – XIII amžiuje, jis visą laiką buvo papildomas skirtingų Europos tautų šokių (ir rūmų, ir liaudies) judesiais. Valsas suklestėjo XIX amžiuje, kai jis tapo vienu iš populiariausių šokių. Mūsų dienas pasiekė kelių formų valsas: beveik kiekvienoje šalyje jis keitėsi veikiant tradicijoms. Taigi atsirado Vienos, figūrinis valsas ir valsas – bostonas.

Tango – ne mažiau efektingas ir tikriausiai pats emocionaliausias iš visų europinės programos šokių. Jo ritmas yra ryškus, o žingsneliai tikslūs. Gimęs Pietų Amerikoje, šis šokis Europą pasiekė XX šimtmečiuje ir buvo šiek tiek “nuglaistytas”, nes buvo laikomas nepadoriu. Galima pasakyti, kad tango iš kitų europietiškių šokių išsiskiria tuo, kad susideda ne iš plaukiančio judesio nuo kulno ant pirštų (lyg tekėjimas), o iš žingsnių visa pėda (tvirtas žingsnis). Jeigu jūs pasitikite savimi ir esate ryžtinga, šis šokis kaip tik jums.

Europinę pramoginių šokių programą užbaigia du fokstrotai – lėtas ir greitas (kvikstepas – angliškai “greiti žingsniai”). Abi šio šokio pakraipos susiformavo XX amžiuje ir tuoj pat pelnė didelį populiarumą jaunimo tarpe. Šiuolaikinis lėtas fokstrotas yra gana sudėtingas šokis, nes jį sudaro greitų ir lėtų žingsnelių, atliekamų pagal ramią muziką, virtinė. Krypties ir judesių intensyvumo keitimas reikalauja išmanymo ir puikios koordinacijos, todėl fokstrotą pradeda mokintis tik pažengusieji.

Greitą fokstrotą, atvirksčiai, mokiniai gludina nuo pačių pirmųjų pamokų. Tai labai gyvas, nuotaikingas šokis su šuoliukų, pašokimų elementais. Ir jeigu pora “susišokusi”, žiūrovams susidaro įspūdis, kad jie skrenda virš parketo.

Lotynų Amerikos šokiai

Lotynų Amerikos šokiai užburia savo emocionalumu ir trykstančia energija. Greitas tempas, svaiginantys pasisukimai ir uždegančios melodijos – dėl visų šių priežasčių Lotynų Amerikos šokiai kur kas populiarnesni nei valsas arba tango.

Samba – vienas iš žinomiausių Lotynų Amerikos šokių. Kilęs iš Afrikos ir atkeliavęs į Pietų Ameriką šis šokis nepaprastai išpopuliarėjo Brazilijoje, kur visuotinis susižavėjimas juo peraugo į karnavalą. Samba teisėtai vadinama labiausiai uždegančiu Lotynų Amerikos šokiu. Jo pagrindas – spyruokliuojantis žingsnis su klubų pasukimu. Žiūrėdama į šokėjus iš šono, jūs negalėsite nusėdėti vietoje ir pati pradėsite šokti.

Dar vienas ne mažiau ritmiškas šokis, *ča ča ča*, gimė sujungus kelių šokių judesius (daugiausiai mambos ir rumbos). Šis šokis yra gana jaunas, nes susiformavo tik XX amžiaus viduryje. Lengva ir ritmiška *ča ča ča* muzika sukuria neįpareigojančią aplinką ir leidžia atsipalaiduoti, o išreikšti klubų judesiai šiam šokiui suteikia ypatingo šarmo.

Iš visų Lotynų Amerikos programos šokių, kuriems būdingas greitas tempas, išsiskiria vienas – rumba.

Neperdedant galima pasakyti, jog tai pats gražiausias šokis, persunktas jausmų ir net turintis kai kurių erotinių elementų. Nežiūrint į tai, išmokti jį šokti yra pakankamai lengva (lyginant su kitais Lotynų Amerikos šokiais). Rumba – santykinai lėtas šokis iš keleto pagrindinių nesudėtingų judesių. Bet šokti jį neutraliai, neįdedant širdies, visiškai neįmanoma. Šokdama rumbą, kiekviena pora pasakoja savo meilės istoriją.

Atsiradęs dar XIX amžiuje Amerikoje šis šokis jau tada pelnė populiarumą. Bet buvo uždraustas, nes manyta, jog jis per daug nešvankus. Šiais laikais rumba stipriai standartizuota, bet tai netrukdo jai iškovoti vis didesnę ir didesnę populiarumą tarp pramoginių šokių mėgėjų.

Lotynų Amerikos programą užbaigia kibirkščiųuojantis, šuoliuojantis džaivas. Šis šokis, uždegantis ne mažiau nei samba ar *ča ča ča*, pagal tempą ir judesius panašus į rokenrolą, į Europą atkeliavo Antrojo pasaulinio karo metu ir buvo šiek tiek supaprastintas. Po tokio eksperimento atsirado keli šokiai, kurie buvo populiarūs šokių aikštelėse XX amžiaus viduryje (tame tarpe ir populiarūs rokenrolas).

Gatvės šokiai (street dance)

Tai plataus žanro šokiai, kurie susideda iš : *hip-hop, house, locking, popping, breakdance, funk* ir kitų gatvės šokių stilių. *Street dance* šokiai atsirado XX a. viduryje, Niujorke. Iš pradžių tai buvo neturtingų juodaodžių saviraiškos būdas, kuris ilgainiui tobulėjo ir išplito į kitus socialinius sluoksnius. Terminas „gatvės šokis“ apima daug stilių, įskaitant šokius, kurie dažniausiai asocijuojasi su hiphopo kultūra. Šitie stiliai labai išpopuliarėjo iš dalies dėl to, kad visame pasaulyje populiarėjo hiphopo muzika.

Dėl to, kad gatvės šokis yra labai platus žanras, mokytojai turi laisvę interpretuoti ir labai dažnai laisvai maišo daug stilių, kartais net sujungdami su visiškai kitomis šokio formomis, kaip, pavyzdžiui, jazz'o šokis. Toks mokymo būdas dažnai kritikuojamas, nes jis yra per griežtas ir per daug choreografinis. Mokytojai dažnai pamiršta apie svarbiausius šio šokio elementus, tokius, kaip improvizacija ir pačio mokinio interpretacija. Dėl to pastaruoju metu dažnai atsakoma vadinti tokias šokių studijas „hip-hop“, nes jose dažnai nenaudojami tradicinio hip-hop šokio principai ir aspektai, ypač jei mokytojas sujungia skirtingus šokio stilius, kurie neturi nieko bendro su hip-hop šokiais.

HIP-HOP

Šis šokių stilius kilęs iš Amerikos. Hip-Hop turi savo kultūrą : muziką, graffiti, šokis, *beatbox*, apsirengimo stilius (platūs drabužiai). Dažniausiai šio šokio rungtynės vyksta ne pasirodymo, bet kovos būdu. Šokėjai kovoja vienas prieš kitą improvizuojant. Pagrindinė taisyklė - šokėjas turi parodyti savo individualumą per improvizaciją.

Šiais laikais, šokis yra interpretuojamas gan plačiai. Vieniems tai yra tiesiog hobis, kitiems-gyvenimo būdas. Šokant, išreiškiami jausmai, perteikiamos emocijos. Šokėjo kiekvienas judesio formavimas yra „išraiškus“, sudarantis jo skleidžiančią atmosferą. Jis gali būti kilnus, švelnus, aistringas, intensyvus, agresyvus, atstumiantis, gyvybingas. Kūno kalba, Jūs galite išreikšti tai, ką jums sunku pasakyti žodžiais. Taip įgaunamas pasitikėjimas savimi, kuris didina jūsų asmenines galimybes. Suteikia daugiau būdų pažinti save ir pasaulį.

Hip-hop šokis, sudarytas iš dviejų pagrindinių dalių ir daugybės atšakų. Šios dalys, Senoji mokykla (*Old school*) ir Naujoji mokykla (*New school*). Treneriai, mokydami šio šokio, gali jį interpretuoti kaip tik nori, įterpdami ir kitų stilių judesius, bet išlaikant hip-hop normas. Norint gerai išmokti hip-hop'a, pirmiausia reikia suprasti kas tai yra, turėti dideli norą pasiekti gerų rezultatų įdedant daug sunkaus darbo ir nebijoti improvizuoti, atskleisti savęs *freestyl'u*.

House dance

House dance yra naujusias iš visų pasaulinio populiarumo susilaukusių gatvės šokių stilių. Jis pasižymi begaliniu laisvumu, teigiama energija, muzikos interpretacijos platumu ir jam įtaką dariusių šokių gausa.

House Dance – *House* muzikos kultūra užgimė XX a. devintojo dešimtmečio viduryje Čikagoje ir Detroite, o šokiai – devintojo dešimtmečio pabaigoje Niujorko klubuose. Šokėjai, ieškodami ramesnės aplinkos nei Hip Hop'o vakarėliai, užsukdavo į brangesnius klubus, kuriuose grodavo *House* muzika ir kurių grindis nutrynė įvairių šokių stilių žingsneliais. *House* yra naujusias iš visų pasaulinio populiarumo susilaukusių gatvės šokių stilių. Todėl *House* pasižymi begaliniu laisvumu, teigiama energija, muzikos interpretacijos platumu ir jam įtaką dariusių šokių gausa.

Sena mokykla (Old School)

Senosios mokyklos hip-hop šokiai - tai šokiai, kurie atsirado septyniadešimtaisiais metais ir buvo šokami pagal *funk* ir *old school hip-hop* muziką. Vienas iš jų yra *breakdancing* – žinomiausias iš visų hip-hop šokių, kuris ir tapo hiphopo kultūros fundamentu. 1980-aisiais daug funk stilių, kurie vystėsi atskirai nuo hip-hop, kaip *popping* ir *locking*, taip pat tapo asocijuojami su hiphopo kultūra ir dažnai buvo šokami kartu su *breakdance*.

Nauja mokykla (New School)

1980–aisiais, kai hiphopo muzika išsiplėtė ir pradėjo vystytis atskirai nuo *funk* muzikos, tapo lėtesnė, sunkesnė ir agresyvesnė. Ši naujoviška hiphopo muzika ir buvo priežastis naujam hip-hop šokiui atsirasti, kuris iš dalies buvo įkvėptas senos mokyklos stilių, tačiau šis šokis buvo fokusuotas į vertikalų šokimą, priešingą *breakdance* šokiui, kuris buvo daugiau žinomas kaip šokis *par terre* ant grindų.

Kai kurie naujojo hip-hop šokio stiliai yra Krumping, Harlem Shake, Chicken Noodle Soup, Jigging, Tone Wop, Freaking ir Hyphy.

Naujas hip-hop šokis, nors ir pasipildė naujais stiliais, tačiau išlaikė pagrindines savo taisykles. Dažniausiai šio šokio rungtynės vyksta ne pasirodymo, bet kovos būdu. Šokėjai kovoja vienas prieš kitą visada improvizuodami. Pagrindinė taisyklė - šokėjas turi parodyti savo individualumą per improvizaciją. Vienos iš didžiausių ir populiariausių pasaulyje rungtynių vyksta Paryžiuje. Šis renginys vadinasi Juste Debout, kas, verčiant iš prancūzų kalbos, reiškia "tik ant kojų". Vyksta *popping*, *locking*, hip-hop, *house* šokių kovos du prieš du. Visai neseniai Lietuvoje pradėjo rengti panašaus pobūdžio turnyrus Urban Dance, tačiau iki pasaulinio lygio dar labai toli.

Popping

Popping yra vienas iš pagrindinių *funk* šokių stilių. Technikos pagrindas yra staigus kūno raumenų įtempimas ir atpalaidavimas, nuo ko atsiranda trūktelėjimas šokėjo kūne, kuris vadinasi pop arba hit. Toks judesys atliekamas muzikos ritmą kombinuojant su įvairiais pantomimos judesiais.

Popping terminas dažnai naudojamas apibūdinant ir kitus šokių stilius, kuriuose naudojama iliuzija, nes jungdami juos kartu galime padaryti išpūdingesnį pasirodymą. Poppingo efektas padeda šokėjui atrodyti nerealiai, žmogaus kūnas juda nenatūraliai, kas ir suteikia šitam šokiui išpūdingą vaizdą. Taip pat *popping*, kaip ir daugelis kitų hip-hop šokių, būna parodomas kovos metu, kai šokėjai šoka vienas prieš kitą, kad išsiaiškintų, kas iš jų geriausias. Tokiu būdu dažnai daromos gatvės šokių rungtynės.

Šokis buvo išrastas 1970-aisiais metais Kalifornijoje grupės Electric Boogaloo (anksčiau - Electric Boogaloo Lockers). JAV šis šokis išpopuliarėjo televizijos laidos Soul Train dėka, kurioje pasirodydavo grupė Electric Boogaloo. Grupės Electric Boogaloo ir *popping* šokio sukūrėjas Boogaloo Sam sukūrė *popping* šokio pagrindus.

Locking

Locking - tai funk šokis arba gatvės šokis, kuris mūsų laikais daugiau asocijuojasi su hiphopo kultūra. Jo pagrindas yra greiti, aiškūs, skirtingi rankų judesiai, kombinuojami su daugiau atsipalaiduojančiais klubų ir kojų judesiais. Judesiai dažniausiai yra didelės amplitudės ir dažnai labai ritmiškai glaudžiai derinami su muzika. Šiame šokyje dažnai naudojama daug vaidybos, atlikėjas bendrauja su publika, veido mimika yra labai ryški, personažai dažniausiai būna komiški.

Locking paprastai šokamas pagal funk muziką, tokią, kaip James Brown. Iki šių laikų funk muzika yra mėgstamiausia tarp locking šokėjų. Pagal ją vyksta ir šio šokio rungtynės. Šokio pavadinimas (Lock - užraktas) kilo nuo pagrindinio judesio lock ir visos technikos, kai atliekami greiti judesiai ir tam tikroje pozicijoje šokėjas fiksuoja savo kūną, o po trumpo sustojimo vėl tęsia šokį tame pačiame greitame tempe. Šokėjas improvizuoja, kartodamas pagrindinius judesius, tik skirtingose pozicijose, kombinuodamas juos su šuoliais ir dažnai su akrobatiniais elementais.

Šio šokio atlikėjas vadinamas *locker*. Lockeriai dažnai naudoja charakteringą drabužių stilių, pavyzdžiui, spalvotus, dryžuotus, komiškus drabužius, petnešas, dideles kepures. Galima sakyti, kad locking įkūrėjas yra žmogus, vardu Don Cambell. 1960-ųjų metų pabaigoje jis pradėjo atlikinėti skirtingus judesius, kurių pagrindas buvo lock technika, taip gimė šokio pavadinimas *Cambellocking*, kurį vėliau sutrumpino iki *Locking*. 1970-ųjų metų pradžioje atsirado keletas grupių, kurios šoko šiuo stiliumi. Pati pirmoji ir populiariausia grupė, kurią ir įkūrė Don Campbell, vadinasi *The Lockers*, jie taip pat įvedė savitą apsirengimo stilių.

Vėliau *locking* tapo augančios hip-hop šokių kultūros dalimi. *Locking* yra populiarus ir mūsų dienomis, jį dažnai naudoja pasaulinio masto žvaigždės savo pasirodymuose bei vaizdo klipuose.

Show dance

Unikali judesio forma, kurią sudaro ne vien fizinis judesys. Per šokį judesys yra transformuojamas į tikslingą judesio kalbą, kuri apima emocinę, pažintinę ir fizinę sritis. Šiuolaikiniam šokiui būdingas įvairiapusiškumas. Jo neriboja muzikos stiliai, nėra specifinių žingsnelių. Jis apjungia pagrindinės modernaus šokio technikos, taip pat post-modernaus šokio, baleto elementus, kuriomis vadovaujantis šokama. Šiuolaikinis šokis suteikia žmogui didelę saviraiškos laisvę, vyksta „kūryba“ per judesį, šiame šokio stiliuje daugiau nei bet kuriame kitame – organiško kūno judėjimo, improvizacijos.

Jazz funk

Tai - sceninis stilius, kurį iš tiesų yra labai smagu šokti, tačiau reikalauja ir nemažai pastangų bei energijos.

Džiazas tapo vienas iš populiariausių šokių stilių pastaraisiais metais, daugiausia dėl savo populiarumo televizijos laidose, filmuose, muzikos vaizdo klipuose ir reklaminiuose klipuose. Šokis yra įdomus, emocionalus, artistiškas bei energingas. Šis stilius reikalauja fizinės ištvermės, kūno lankstumo, sudėtingų judesių, ekspresijos bei šokėjo individualumo ir originalumo. Pridėjus žodį „Funk“ šis stilius tampa labai smagus ir žaismingas, jį yra labai smagu šokti.

Literatūra:

www.dance.lt; ir kt. internetinės nuorodos.

Mokytojo užrašai

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Etnokultūrinis šokio meno aspektas

(4 temos, 8 pamokos po 45 min)

1.1. (7) Pamokos tema – Šokis kaip ritualinės apeigos.

Alternatyvinės temos pamokai:

- Ilgaamžės japonų tradicijos (*Butoh, No ir Kabuki*).
- Pašėlę Afrikos ritmai.
- Indų folklorinis šokis.

Pamokos tikslas: apžvelgti apeiginio šokio specifiškumą.

Pamokos uždaviniai:

- 1) suteikti žinių apie apeiginius šokius.
- 2) gebėti atpažinti ir analizuoti skirtingų kultūrų šokio meno esmines raiškos priemones.
- 3) priimti skirtingų kultūrų šokio meno paveldą.

Trukmė: 45 min + 45 min

Pamokos tipas: mišrus

Metodai:

1. Teorijos pristatymas.
2. Vaizdinės medžiagos peržiūra.
3. Pokalbis, diskusija.

Priemonės: video projektorius.

Vaizdinė medžiaga:

1. Žiūrėti CD Tautų šokiai bei internetines nuorodas.

Klausimai pamokos pasiruošimui ir/ar eigai:

- Ką žinote apie kitų tautų šokius?
- Gal yra tekę matyti šokant gyvai tokius šokius? Kuo jie ypatingi?
- Kaip manote kas daro pagrindinę įtaką vienokio ar kito šokio tradicijoms?
- Kaip vertinate kitų šalių tautinius šokius?
- Su kuo juos galėtumėte palyginti?
- Ar svarbu yra išmanyti savo šalies kultūrinį paveldą?
- Kaip manote, ar tautiniai šokiai yra populiarūs šiandien?
- Kaip šokis gali sietis su tos šalies religija?

Užduotys vaizdinės medžiagos stebėjimui:

I. Stebint CD su tautinių šokių ištraukomis įvardinti esminius kiekvienos tautos šokių judesius. Nusakyti ritualinių apeigų specifiškumą, tai tautai būdingą muzikos dermę su judesiu, priežastis lemiančias vienokį ar kitokį judėjimą.

Atmintinė mokytojui

Indų šokis yra kilęs iš religinio ir gamtos išgyvenimo. Visi išgyvenimai indų mitologijoje pasireiškia [mimika](#), [gestais](#) ir [šokiu](#). Šventyklos buvo ir pirmosios šokio mokyklos, kur technika, judesio stilizacija ir [choreografija](#) buvo perduodama iš kartos į kartą. Indų literatūroje sakoma, kad šokėjas gestais ir mimika gali iššaukti bendravimą su Dievo apraiškomis ir žmonėmis. Gamtos (augalų, gyvulių, paukščių, vėjo ir vandens) išgyvenimai yra vaizduojami kitos stilistinės šokių grupės, vadinamos *dainic natja* – kasdieniški šokiai. Indų kalboje šokis vadinamas žodžiu *natja*, kuris drauge reiškia ir [dramą](#). Indų šokio stilius tai natūralus judesys, ieškant ne jėgos, o lankstumo. Viršutinės kūno dalies judesiai – liemens, pečių, kaklo, rankų, ir ypatingai komplikauta plaštakų simbolika – yra nepaprastai pabrėžti. Būdingi kojų kilimai, kryžiai, spirališki judesiai ir šuoliai. Indų šokis reikalauja didelės koordinacijos, nes kojų ritmas dažniausiai nesimetriškas ir monotoniškas, turi atlaikyti liemens, rankų ir galvos išpildomus visai atskirus ritmus. Nepaprastai svarbi yra veido išraiška. Indų šokių tradicijos siekia bent 2500 metų. Kiekvienoje šventykloje ir dabar dar su fanatiška ištikimybė saugojama ir perduodama senųjų šokių choreografija ir technika.

Tamsos šokis – Butoh

Japonų teatras, manoma, išsivystė iš pirmųjų šokių ir Šinto dievybių garbinimo apeigų. Jis paprastai skirstomas į tradicinį ir naujovišką. Pirmosios tradicinio teatro formos randamos [Kanazavos](#) miesto apylinkėse. Žinomiausias jo rūšys yra [Bugaku](#), [No](#), [Kabuki](#), [Kiogen](#), bei [Bunraku](#), arba lėlių teatras. Naujoviško teatro garsiausi žanrai [Simpa](#), [Sinkokugeki](#), [Singeki](#). Taip pat japonai perėmė vakarietiško teatro tradicijas ir rūšis: operą, baletą.

Japoniškas Buto (Butoh) šokis, šešiasdešimtaisiais kilęs iš No teatro, iš Antrojo Pasaulinio karo, iš tabu, mirties, grotesko, pasąmonės, gali būti vadinamas tiek patirties, tiek tamsos šokiu. Jį šoka vyras ir moteris, kūnas ir dvasia, teatras ir realybė, muzika ir triukšmas, mirtis ir gyvenimas.

Butoh šokio pradininku laikomas Tatsumi Hijikata, taip pat svarbus kito japonų avangardinio teatro kūrėjas, vadinamas *butoh* šokio dievu Kazuo Ohno. Japonijoje pokario metais susiformavęs kaip atsvara tradiciniams scenos menams, *butoh* ("tamsos šokis") iš pradžių šokiravo žiūrovus ir sukėlė skandalą. Tuo metu net draudžiamas rodyti viešai, dabar *butoh* turi daugybę sekėjų visame Vakarų pasaulyje.

Literatūra:

1. Milvydienė V., *Terpsichorės keliai*, Klaipėda: 2003.
2. Grivickas V., *Šokio menas*, Vilnius: 1965.

Mokytojo užrašai

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.2. (8) Pamokos tema – Sceninis-charakterinis šokis.

(Gruzinių, vengrų, lenkų, rusų, ispanų šokiai ir kt.)

Alternatyvinės temos pamokai:

- Uždraustas Airijos šokis („River dance“, „Lord of the dance“, Michael Flatley).
- Žanrų integracija, gaunant naują žanrą. Šokis + kova = capoeira. (Kanada)
- Polka ir valsas Europoje.
- Angliškojo šokio gimimas (Valsas, Fostrotas ir kt.)

Pamokos tikslas: pristatyti charakterinio šokio išskirtinumą.

Pamokos uždaviniai:

- 1) pristatyti sceninio-charakterinio šokio raiškos būdus.
- 2) gebėti atpažinti ir analizuoti skirtingų kultūrų šokio meno esmines raiškos priemones.
- 3) priimti skirtingų kultūrų šokio meno paveldą.

Trukmė: 45 min + 45 min

Pamokos tipas: mišrus

Metodai:

1. Teorijos pristatymas.
2. Vaizdinės medžiagos peržiūra.
3. Pokalbis, diskusija.

Priemonės: video projektorius.

Vaizdinė medžiaga:

1. Žiūrėti internete *gruzinių, vengrų, lenkų, rusų, ispanų sceninius-charakterinius šokius.*
2. Žiūrėti internete *Michael Flatley River dance“, „Lord of the dance“ spektaklių ištraukas.*
3. Žiūrėti internete *capoeira šokio ištraukas.*

Klausimai pamokos eigai ir/ar užduotims:

- Ką žinote apie kitų tautų sceninį-charakterinį šokį?
- Ar jis skiriasi nuo tautinio folklorinio šokio? Jei skiriasi tai kuo?
- Kaip šokis atspindi tautos charakterį?
- Ką tautinis rūbas skelbia apie tos šalies gyventojų pažiūras, temperamentą?

Užduotys vaizdinės medžiagos stebėjimui:

I. Stebint internetines nuorodas pamėginti įvardinti kas bendro tarp airiško, rusiško ir ispaniško šokio. Išsakyti kokias emocijas kelia stebėjimas skirtingų tautų šokius. Pamėginti išsakyti įspūdį apie tautą vien iš tautinių šokių peržiūros ir palyginti ar yra išsakytose nuomonėse tiesos apie vienos ar kitos šalies gyventojų charakterį, temperamentą ir kt.

Atmintinė mokytojui:

Užkrečiantis airių "step'o" ritmas

Šokio spektaklį "Lord Of The Dance" pagal tradicinį airių "step" šokį sukūrė airių kilmės choreografas, garsus šokėjas Maiklas Fletlis (Michael Flatley), pripažinimą visame pasaulyje pelnęs po žymiojo "Riverdance" renginio sėkmės Europos ir JAV scenose.

Šokio spektaklį atlieka per 50 Airijos šokėjų trupė. Iš viso spektaklio kūrybinę grupę sudaro per 100 žmonių. "Lord Of The Dance" spektaklis orientuotas į modernų šokį vertinančius žiūrovus, kuriuos žavi spalvingos ir ritmingos masinės scenos.

Televizijos tramplinas

Tradiciniai airių "step" šokiai iki 1994 m. buvo labiausiai žinomi pačioje Airijoje. Šis šokis į plačiąją pasaulio sceną pateko po "Eurovizija 94" konkurso, kurio metu buvo pademonstruotas septynių minučių trukmės tradicinio airių šokio spektaklis.

Būtent šiam televizijos konkursui trumpą "step" programą rengė choreografas Maiklas Fletlis, šokio spektaklį tąkart pavadinęs "Riverdance".

Po to, kai Europos televizijų žiūrovai gerai įvertino airių šokius, choreografas pastatė "Riverdance" šokio spektaklį didžiosioms pasaulio scenoms ir pradėjo turus po Europos ir Amerikos miestus. Pasirodymų metu jis pats atlikdavo pagrindinio šokėjo vaidmenį.

Po keletą mėnesių trukusių "Riverdance" turų po pasaulį p. Fletlis nutarė palikti "Riverdance" kolektyvą. Subūręs naują šokėjų trupę, jis sukūrė visiškai kitoki "step" šokiu paremtą pasirodymą. Naujas šokio spektaklis buvo pavadintas "Lord Of The Dance", kurio premjera įvyko 1996 m.

Ponui Fletliui pasitraukus iš "Riverdance", šis spektaklis neišnyko ir iki šiol demonstruojamas įvairiuose pasaulio miestuose. Šiuo metu "Riverdance" gastroliuoja Kinijoje. Taip pat po pasaulio scenas keliauja ir "Lord Of The Dance" spektaklį atliekantys šokėjai.

"Riverdance" ir "Lord Of The Dance" - visiškai skirtingi spektakliai, nepaisant to, kad abu kurti to paties choreografo. "Riverdance" - daugiau tarptautinio šokio kūrinys, sukurtas remiantis Rusijos, Ispanijos, Airijos, kitų šalių folkloro elementais, šokio spektaklyje airių "step" šokį papildo baletas, jį keičia flamenko.

"Lord Of The Dance" sukurtas pagal Airijos istorinius motyvus, susikoncentruota į choreografiją ir scenografiją, Airijos folklorą, istorinius aspektus.

Nuo 1996 m. "Lord Of The Dance" pamatė per 50 mln. žmonių visame pasaulyje. Premjeros metais per Kalėdas "Lord Of The Dance" vaizdo juosta buvo populiariausia Didžiojoje Britanijoje.

Pelningas šou

Ponas Fletlis, perkopęs 40 metų, nutarė pasitraukti iš "step" šokio scenos. Dabar pradėtus darbus tęsia jo mokiniai, specialiai atrinkti šiam pasirodymui.

"Riverdance" ir "Lord Of The Dance" pasaulyje išgarsinus airių "step" šokį, susibūrė įvairiausių šokėjų trupių, kurios pradėjo rengti koncertus visame pasaulyje.

Šiuo metu pasaulyje turus organizuoja apie 10 airių šokio trupių.

Capoeira (*Kapueira*) – [kovos menas](#), išvystytas apytikriai [XVI a.](#) pradžioje [Brazilijos](#) afrikiečių [vergu](#). Tai kovos menas, pasižymintis ryškiais akrobatiniais elementais, šuoliais į aukštį, smūgiais kojomis esant ore, taip pat gausybe šokio, klastos ir net vaidybos elementų. Čia persipina kova, šokis ir žaidimas. Capoeiros stilių yra gana daug ir kiekvienam iš jų būdingi skirtingi bruožai. Priklausomai nuo stiliaus, kovoje gali labiau dominuoti greitis, akrobatika, plastika, vikrumas ar klasta.

Capoeiros kova dažnai vadinama žaidimu (portugališkai - *jogo* (tariama - *žiogu*)), kadangi, siekiant nugalėti priešininką, naudojama ne tik fizinė jėga, smūginė technika ar judesių vikrumas, bet ir loginis mąstymas, išvalgumas, intucija, apgaulė, gudravimas, aktoriniai sugebėjimai.

Capoeira išsiskiria iš kitų kovos menų ne tik tuo, kad yra bene labiausiai išlaikiusi savo autentišką formą ir mažiausiai asimiliavusi su kitokiomis kovos rūšimis, bet ir tuo, kad yra visiškai neatsiejama nuo muzikos. Muzika diktuoja kovos tempą, ritmiką, stiliškumą, įkvėpia, suteikia kovotojams stiprybės, energijos. Tam tikros dainos netgi diktuoja žaidimo taisykles, kviečia į kovą konkrečius asmenis. Capoeiros muzika ir žaidimas [rodoje](#) (*roda* - *ratas*, sudarytas iš plojančių, grojančių bei dainuojančių *kapueristų* (origin. k. - *capoeiristas*), kuriame vyksta žaidimas - savotiškas capoeiros kovų laukas) - simbiotiškai susiję dalykai. Rodoje nežaidžiama (nekovojama) be muzikos.

Capoeiros smūginės technikos pagrindas - spyriai, smūgiai kojomis, tačiau taip pat galimi ir smūgiai rankomis, ir tam tikri [imtynių](#) elementai. Visų smūgių, spyrių ir kitų judesių pagrindas - [ginga](#) (tariama - *džinga*). Tai tam tikra judėjimo sistema, kiek primenanti šokio žingsnį. Ji naudojama taip, kaip kituose kovos menuose - kovinė stovėseną, tačiau, kadangi *ginga* nėra statiška poza, o priešingai - pastovus ritmingas judėjimas, kovotojas tokiu būdu ne tik pasirengia puolimui ir saugosi nuo smūgių bei stengiasi nuslopinti priešininko budrumą, bet ir įgyja tam tikros papildomos inercijos, reikalingos smūgiams bei akrobatiniams elementams atlikti.

Žodis *Capoeira* gali reikšti miško ar džiunglių plotą, kuris buvo išdegtas ar iškirstas, arba tai gali būti žodžio *kipura*, reiškiančio „skrajoti“, „šokinėti iš vietos į vietą“, „kautis“, ir pan., vedinys. Skirtinguose šaltiniuose galima rasti daugiau įvairių versijų ir teorijų apie žodžio *Capoeira* kilmę bei priežastis, dėl kurių būtent taip buvo pavadintas šis unikalus kovos menas.

Capoeiros istorija

Šis [kovos menas](#) atsirado [Afrikoje](#) ir buvo atvežtas į Braziliją. Tai yra šios šalies kultūros ir istorijos elementas. Nuo [XVI](#) amžiaus pradžios iki [XIX a.](#) pabaigos [portugalų](#) prekiautojai vergais puldinėdavo kaimelius Vakarų Afrikos pakrantėse, tam, kad grotų žmones prekybai vergais. Vergų poreikis darbui [plantacijose](#) Naujojo Pasaulio [kolonijose](#) per šį periodą augo pastoviai. Apytikriai trys milijonai vergų buvo priversti išmokti išgyventi šiame Naujajame Pasulyje.

Negalėdami apsiginti nuo naujųjų šeiminkų ginklų ir negalėdami susivienyti dėl skirtingų kultūrų, vergai negalėjo kovoti prieš nelaisvę, tačiau po darbo dienos jie rinkdavosi prie ugnies šokti ir [dainuoti](#). Vyrų šoko ritualinius šokius, kurie greitai peraugo į kovinius. Maskuodami savo [treniruotes](#) kaip ritualinius afrikiečių kultūros šokius, dalyviai per suktus spyrius ir smūgius galva, nepriliesdavo savo oponentų, o pastarieji kontrasmūgiavo akrobatiškais atsitraukimais, kurie staiga virsdavo iš gynybos į ataką. Stebėtojai dainavo, plojo rankomis, grojo [būgnais](#) pagal [berimbau](#) ritmą. Dainų tekstai buvo apie laimingesnį gyvenimą ir [laisvę](#). Vergai treniravosi su viltimi, kad capoeira bus tarsi jų kelias į nepriklausomą gyvenimą.

[Maišto](#) nuotaikos tarp vergų vis stiprėjo ir pagaliau [1888](#) m. buvo panaikinta vergija. Priėmus pirmąją Brazilijos konstituciją capoeira buvo uždrausta, kadangi [Rio de Žaneiro](#) gaujų nariai ėmė naudotis šiuo kovos menu, apiplėšinėdami turtuolius ir išdalindami pelną vargšams. Kapueira traukėsi į pogrindį ir tik prieš 50 metų ji vėl tapo teisėta. Mokytojo *Bimbos* (*Mestre Bimba - Capoeira regional* stiliaus kūrėjas) dėka šis menas [1930](#) m. buvo viešai pripažintas kaip teisėta [sporto](#) šaka bei itin svarbi Brazilijos kultūros dalis.

Capoeiros populiarumas Brazilijoje vis augo, ir dabar ji yra atvirai praktikuojama gatvėse, bei įtraukta į mokyklos programas, kaip antra sporto šaka po [futbolo](#).^[reikalingas šaltinis]

1970 m. pirmą kartą šis menas buvo parodytas [JAV](#), o dabar jau praktikuojamas visoje šalyje.

Šiuo metu (2007) visoje [Europoje](#) šis egzotiškas ir energingas pasirodymas, simbolizuojantis laisvę, yra labai populiarus, o [Vokietijoje](#), [Ispanijoje](#), [Lenkijoje](#) ir kitur yra steigiamos capoeiros mokyklos.

Capoeiros muzika

Kadangi capoeiros kovos menas kildinamas iš afrikietišκών ritualinių šokių, taip pat, kaip ir šokiai, capoeira negali egzistuoti be muzikos. Muzika yra žaidimo ritmo pagrindas.

[Rodoje](#) tradiciniais instrumentais grojančių muzikantų grupė vadinama [bateria](#). Tradiciniai baterijos instrumentai:

- Paprastai trys skirtingi [berimbau](#), kurie pradeda ir „valdo“ bateriją ir visą rodą. Šio instrumento grojamas ritmas suskamba pirmas. Jis lemia žaidimo stilių, prie jo derinami kiti instrumentai.
- Dažniausiai vienas [atabaque](#) (tariama - *atabaki*) - didelis jaučio oda trauktas būgnas, forma primenantis kongo būgną.
- Vienas arba keli [pandeiro](#) - mažas tamborinas.
- [Reco-Reco](#) - mušamasis instrumentais - medinis barškalas.
- [Agogo](#) - skambus, aukšto dažnio garsą skleidžiantis, plieninis muzikos instrumentas, savo išvaizda primenantis du miniatiūrinius gramofonus, sulietus į vieną. Grojama nedidele medine lazdele.

Gali būti naudojama ir daugiau instrumentų (ypač mušamųjų). Tačiau, neturint galimybės groti visais išvardintais instrumentais, *bateria* gali būti sudaryta ir vos iš kelių pagrindinių instrumentų.

Literatūra:

1. Milvydienė V. , *Terpsichorės keliai*, Klaipėda: 2003.
2. Grivickas V., *Šokio menas*, Vilnius: 1965.

Mokytojo užrašai

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.3. - 4. (9–10) Pamokos tema – Folklorinis ir sceninis lietuvių liaudies šokis.

Šia tema galima praveisti 2 atskiras pamokas. Vienoje akcentuojant lietuvių liaudies folklorinį šokį, o kitoje lietuvių liaudies sceninį šokį, dainų šventes.

Potemės (diskusiniai objektai):

- Etninis folkas.
- Pagoniški šokiai. Baltų gentys. Apeiginiai šokiai.
- Lietuvių liaudies sceninis šokis (J. Lingio ir kt. autoriniai šokiai).
- Dainų šventės (paveldas).

Pamokos tikslas: apžvelgti tautinis ir etnis lietuvių liaudies šokį.

Pamokos uždaviniai:

- 1) pristatyti specifinį lietuvių liaudies tautinis ir etnis šokį.
- 2) gebėti atpažinti ir analizuoti savo šalies šokio meno esmines raiškos priemones.
- 3) priimti savo šalies šokio meno paveldą.

Trukmė: 45 min + 45 min

Pamokos tipas: mišrus

Metodai:

1. Teorijos pristatymas.
2. Vaizdinės medžiagos peržiūra.
3. Pokalbis, diskusija.

Priemonės: video projektorius.

Vaizdinė medžiaga:

1. Žiūrėti CD tautų šokiai.
2. Žiūrėti „Lietuvos tūkstantmečio dainų šventė. Amžių sutartinės. 2009m.“

Klausimai pamokos eigai ir /ar užduotims:

- Išvardinkite kelis lietuvių liaudies folklorinius šokius?
- Ar žinote kokiomis progomis kokie šokiai buvo šokami?
- Ką prisimenate apie lietuvių tautinius drabužius?
- Kaip manote ar šokti tautinius šokius yra madinga?
- Kokias žinote dainas, pagal kurias šokami lietuvių folkloriniai šokiai? Gal galėtumėte sudainuoti?
- Ką žinote apie lietuvių liaudies sceninį šokį?
- Kuo jis skiriasi nuo folklorinio?
- Gal žinote kas yra žymiausi lietuvių liaudies sceninio šokio kūrėjai?

Užduotys vaizdinės medžiagos stebėjimui ir interpretavimui:

I. Stebint CD su tautiniais šokiais išskirti lietuvių liaudies folklorinio ir sceninio šokio ypatumus, pabrėžti jo išskirtinumą iš kitų tautų šokių, atrasti vyraujančius bruožus visuose lietuvių liaudies šokuose ir kt.

Atmintinė mokytojui:

Tradiciniai lietuvių šokiai ir etno kultūra

Šiuolaikinėje Lietuvoje išryškėja atskiros grupės, kurių sąsaja su tradiciniu šokiu yra skirtinga. Pagal įžymaus pasaulio šokių tyrinėtojo Curt'o Sachs'o šokiai skirstomi į intravertinius (siaurų judesių) ir ekstravertinius (plačių judesių).

Intravertiniai šokiai būdingi matriarchatinėms kultūroms, kuriose vyrauja žemės ir mėnulio religijos, garbinamos deivės, žmonės užsiima žemdirbyste. Tokiose kultūrose pagrindinės šokių atlikėjos yra moterys, jų judesiai siauri ir ramūs, nėra šuolių. Vyrauja grupiniai šokiai, turintys choreografinius piešinius (rata, rečiau eiles). Tokio tipo šokiams pritariama dainomis.

Ekstravertiniai šokiai paplitę patriarchatinėse kultūrose, kuriose vyrauja dangaus religijos, vyriški dievai, būdingas klajokliškas gyvenimas, užsiimama medžiokle ar gyvulininkyste. Šio tipo šokius daugiausia šoka vyrai, jų plastikai būdingi platūs, aukšti, veržlūs ir spontaniški judesiai, daug šuolių į aukštį ir į tolį. Ši klasifikacija apibūdina ne tik pagrindinius tam tikroje kultūroje vyraujančios choreografijos bruožus, bet ir atspindi tą kultūrą suformavusios visuomenės ypatybes, susijusias su pasaulėžiūra, psichologija, dominuojančiu moterišku ar vyrišku pradū. Lietuviškų šokių, kaip ir dainų, kūryboje dominuoja moteriškasis pradū, vien vyrų šokių užrašyta tik keli, ir tie užrašymai kelia abejonių dėl autentiškumo, daugumos šokių choreografija yra santūri, pasižymi paprastumu, joje nėra didesnių šuolių, sudėtingų žingsnių, kojos kilnojamos neaukštai. Intravertiškumas ypač atsispindi archajiškose, daugiausia vien moterų šokamose, sutartinėse, rateliuose ir šokamuosiuose žaidimuose.

Tam tikra lietuvių liaudies šokių stilizacija prasidėjo dar prieš šimtmetį, kai stilizuotose šokių kompozicijose pradėti naudoti įvairūs šuoliai į aukštį ir tolį, poriniuose šokuose įsivertino veržli „šuoliuojanti“ polka, visiškai neprimenantį žemais ir siaurais žingsneliais šokamos tradicinės polkutės, žemaičių vadinamos „tryptinuke“. Stilizuotų lietuvių liaudies šokių atlikimo maniera gerokai nutolo nuo tradicinės. Įprastinę santūrią šokėjų laikyseną pakeitė ypatingą lankstumą demonstruojančios figūros. Imta pernelyg akcentuoti laisvų rankų plastika, nors kaime, kur puoselėjama autentiška maniera, laisvoms rankoms neteikdavo jokios reikšmės ir kaimo žmonių šokiai tokiu „lankstumu“ neišsiskiria.

„Balines“ pozas pradėta perimti iš miesto ir jas taikyti tradiciniams kaimo šokiams. Inteligentija, aktyviai įsijungdama į tautinio atgimimo judėjimą, ėmėsi vadovauti „lietuviškų vakarų“ ar „klojimo vakarų“ programų rengimui. Kilę iš bajorijos ir išauklėti „balinių“ šokių estetikos, to meto inteligentai nesuvokė autentiško liaudies šokio grožio ir siekė jį priartinti prie salonuose įprastos šokio manieros, įvesdami jai būdingas minėtas pozas, šokio elementus. Buvo siekiama suvienodinti šokėjų judesius, žingsnius, jų skaičių ir pobūdį, todėl nebeliko kiekvieno šokėjo individualumo ir improvizacijos.

Žymiai didesni pakitimai atsirado pastarųjų kelių dešimtmečių „tautinių“ stilizuotų šokių kūryboje, kuri visiškai prasilenkia su savitomis lietuvių choreografinio folkloro ypatybėmis. Dauguma stilizuotų kompozicijų kūrėjų nesigilino į autentiško šokio stilišką. Todėl nekeista, kad lietuviškuose „tautiniuose“ šokuose atsirado moldaviškų šokių susikabinimo būdų, kaukazietišku vyrų šuolių ir sukinių, prancūziško kankano elementų. Nepaisant to, būtent stilizuotų liaudies šokių kūryba jau daugelį metų reprezentuoja lietuvių kultūrą, yra propaguojama jaunimo tautinių šokių kolektyvuose ir choreografijos mokyklose.

Daugelis būtent tokią choreografiją įsivaizduoja esant lietuvišką, nes autentiško liaudies šokio neturi galimybės pamatyti nei per televiziją, nei gyvai, išskyrus per gana retai pasitaikančius ir negausiai lankomus folkloro renginius. Stilizuotų šokių atlikėjams ir kūrėjams autentiškos šokio formos atrodo neestetiškos ir primityvios. Būdinga laisva improvizacija ir įvairių variantų atlikimas vienu metu suvokiami kaip klaidos, netvarka ir šokėjų nesuserinimas. Folkloristams, priešingai, kičą primena kordebaletinis šokio atlikimas, svetima baletine estetika pagrįsta laikysena, žingsneliai ištempiant pėdos keltį. Patekusiems į folklorinę vakaronę ar tradicinių šokių klubą, didžiulė autentiškų liaudies šokių įvairovė, natūralus jų žavesys ir gracija tampa savotišku atradimu.

Viena iš svarbiausių tradicinio šokių funkcijų visuomenėje – auklėjamoji arba edukacinė. Ši funkcija yra itin archajiškos kilmės. Susiformavo iniciacinės paskirties, t.y. perėjimo iš vaikų į suaugusiųjų pasaulį, ritualuose – juose šokis tapo sukauptos patirties perdavimo jaunesniajai kartai priemone. Be to, padėjo lavinti pasirengimo pavojingoms situacijoms įgūdžius ir netgi perteikti tam tikras mokslo žinias. Apie žaidimų naudojimą edukacijai randame žinių ir Lietuvos istorijoje. XV a. sukurtoje poemoje apie Vytauto Didžiojo laikus paminėta, kad jaunuoliai buvo lavinami ir ruošiami karui koviniais liaudies žaidimais. Savotiškus tokio reiškinio atgarsius randame XX a. tarpukario Lietuvoje – kuriant tautinę mokyklą, liaudies šokiai ir žaidimai buvo įtraukti į fizinio lavinimo pamokas.

Taigi tradiciniuose šokuose, ypač poriniuose, galima pastebėti ir erotinę šokio funkciją. Kaimo bendruomenėse šokių vakarai visuotinai buvo pripažįstami kaip savitiška piršlybų institucija. Šokis leisdavo vaikinams ir merginoms, šokant poroje, artimiau pabendrauti, o kylantys įvairūs pojūčiai padėdavo pajausti sau tinkamą partnerį. Kaip pasakoja kaimo žmonės, seniau neretai žmona ar vyras būdavo pasirenkami dėl to, kad patikdavo kartu šokti. Lietuvių choreografijos šaltiniuose iki pat XIX a. dažniausiai minimi tik apeiginiai šokiai. Ypač galime pasigirti išlikusiais gana gausiais duomenimis apie kalendorinių apeigų ir vestuvinius šokius. Iki pat XIX a. pabaigos valstiečių sluoksnyje išliko beveik visa perėjimo apeigų (gimtųjų, vestuvių ir laidotuvių) choreografijos sistema, tačiau vėliau lietuvių apeiginė choreografija patyrė gana staigų nuosmukį: paskutiniai apeiginių šokių gyvavimo paliudijimai – iki Pirmojo pasaulinio karo. Ilgiausiai išliko vestuvinė choreografija, kai kurie jos motyvai gyvuoja net šiuolaikinėse vestuvėse. Pastaruoju metu Lietuvoje kai kuriuose visuomenės sluoksniuose galima pastebėti savitišką apeiginės choreografijos atgimimą. Kelis dešimtmečius kartu su folklorinio judėjimo pradžia ėmė formotis unikalūs reiškinys – folkloro puoselėtojai, kurie, švęsdami vestuves, kalendorinės ar kitas šventes, bando rekonstruoti senuosius šokius.

Pgl. Dalia Urbonavičienė

Literatūra:

1. Milvydienė V., *Terpsichorės keliai*, Klaipėda: 2003.
2. Grivickas V., *Šokio menas*, Vilnius: 1965.
3. Lingys J., Gudavičius J., Čapaitė J., Gražulienė A., *Lietuvių sceninio šokio pagrindai*, Klaipėda: 1994.
4. Poškaitis K., *Lietuvių šokio kelias į sceną*, Vilnius: 1985.
5. Urbonavičienė D., *Lietuvių apeiginė etnochoreografija*, Vilnius: 2000.
6. Vasiljeva-Raždestvenskaja M. *Istorinis-buitinis šokis*, Maskva: 1987.
7. Volfas P., *Šokiai: Žingsnis po žingsnio ir Jūs tapsite puikiu šokėju*, Kaunas: 1998.

Mokytojo užrašai

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. Menininko vaidmens raida

(5 temos, 10 pamokos po 45 min)

4.1.(11) Pamokos tema – Vardai pakeitė istoriją. Modernus šokis.

(Jose Limon, Merce Cunningham, Steve Paxton.)

Alternatyvios temos pamokai:

- 60-70 metų hipių judėjimo filosofijos apraiškos šokyje (Judson Church, Yvonne Rainer)
- Naujovių paieškos. (Rudolph von Laban, Ruth St. Denis).
- XX–XXI a. šokio stilių įvairovė Lietuvoje. Šiuolaikinis šokis Lietuvoje (D. Nasvytytė, K. Daujotaitė, „Sonata“, šokio teatras „Aura“, B. Letukaitė, V. Jankauskas, A. Naginevičiūtė, L. Juodkaitė, A. Šeiko, G. Ivanauskas ir kt.).

Pamokos tikslas: Apibrėžti esminius modernaus šokio bruožus ir ypatybes.

Pamokos uždaviniai:

- 1) suteikti žinių apie modernaus šokio istoriją, jo vystymąsi ir išskirti pagrindinius atpažinimo bruožus.
- 2) skatinti modernaus šokio atpažinimą ir interpretavimą, stebint kūrinį ištraukas.
- 3) mokyti atrasti, suvokti modernaus šokio pagalbą kasdieniniame gyvenime.

Pamokos tipas: mišrus

Metodai:

1. Teorijos pristatymas
2. Vaizdinės medžiagos peržiūra
3. Pokalbis, diskusija

Vaizdinė medžiaga:

- Jose Limon, Merce Cunningham, Steve Paxton ir kt. (Žiūrėti CD šiuolaikinis šokis.)
- LT temai specialios vaizdinės medžiagos CD parengta nėra. Tačiau ji nesunkiai pasiekama jau parengtuose kituose vaizdiniuose leidiniuose. Kaip antai -- Lietuvos teatro metraštis 2 CD, redaktorius A. Liuga.

Klausimai pamokos eigai ir/ar užduotims:

- Kaip suprantate sąvoką "modernus"?
- Kaip manote kokios prielaidos galėjo padaryti įtaką tokio žanro atsiradimui?
- Kas jūsų nuomone apibūdina modernų šokį?
- Kaip jūs įsivaizduojame ar moderniame šokyje yra atskiri šokio stiliai?
- Ar teko kada matyti modernaus šokio spektaklį? Jei taip, kokį įspūdį jums paliko?
- Išvardinkite pora žymiausių Lietuvos šiuolaikinio šokio atstovų (atlikėjų ar kūrėjų).

Užduotys vaizdinės medžiagos stebėjimui ir interpretavimui:

I. Stebint CD su šiuolaikinio šokio ištraukomis nusakyti, kad kūrėjai dėlioja šokio kompoziciją, kokia yra judesio ir muzikos dermė, koks atsiranda rūbas, sceninis apipavidalinimas, kokią pagrindinę mintį transliuoja tokio stiliaus šokiai, kas vienija ir kas skiria šio stiliaus šokius tarpusavyje, jie panašūs ar radikaliai skirtingi ir kt.

Atmintinė mokytojui:

Nuo XX amžiaus pradžios šokėjai pradeda eksperimentuoti su laisvesniais, labiau asmeniškais būdais judėti. Jie atmeta klasikinio baleto konservatyvumą.

Klasikinio šokio tradicijų laužytojos

Amerikoje gimsta modernusis šokis (*modern dance*). Isadora Duncan, Loie Fuller ir Ruth St Denis buvo modernaus šokio pradininkės, ieškojusios naujų šokio formų. Jų žvilgsnis nukrypsta į naują, asmeninį ir laisvą būdą judėti, kuris būtų priešingas XIX amžiaus baleto (*ballet*) suvaržymui ir dirbtinumui.

Duncan savo judesius grindė senovės graikų menu, šokiu ir skulptūra, šoko basa ir įkvėpimo ieškojo tiesiai iš muzikos.

Loie Fuller sugalvojo šokį, kuriame svarbiausia buvo besikaitaliojančių spalvų ir šviesų žaismas ant daugiasluoksnių sijonų. Šokio spektaklių dramtizmas kilo ne iš siužetinių linijų ar emocijų perteikimo, o iš šokio vizualinio efekto, kuris buvo kuriamas šviesos ir kostiumų pagalba. Naudodamasi šokiu ji iliustruodavo natūralius reiškinius: ugnį, gėlę, drugelį.

Ruth St Denis temų ir įkvėpimo ieškojo Egipto, Indijos ir rytų Azijos menuose bei religijose. Sukūrė itin vaizdžius ir įspūdingus šokio spektaklius, kuriuose kostiumai ir šokio judesiai atspindėdavo Indijos ir Egipto šokius, o tai sukeldavo mistinius jausmus.

Antrasis modernaus šokio pliūpsnis

1930-aisiais Marta Graham sukūrė savo asmeninę judesių kalbą, kad galėtų išreikšti personažų psichologinius ir emocinius elementus. Šokyje ji tyrinėjo charakterį ir socialines ar psichologines problemas. Ji išvystė savo šokio techniką, kuri yra paremta priešingų jėgų (susitraukimas/atsipalaidavimas) kontroliavimu ir pusiausvyra.

Doris Humphrey panaudojo gravitacijos jėgą kaip dinamiško judesio nestabilumo pagrindą. Tai tiltas tarp judančio kūno pusiausvyros ir nestabilumo, kurie išreiškė asmens konfliktus su jį supančiu pasauliu. Ji daug eksperimentavo su garsu, t.y. tyła, kalbėjimu, juoku, nemuzikiniiais garso efektais.

Marta Graham ir Doris Humphrey kūrė atšiaurius, intelektualius ir dramatiškus spektaklius tam, kad šokiruotų prie malonių ir grakščią šokėjų pripratusią publiką.

Trečioji karta

Antro pasaulinio karo pabaigoje jauni choreografai pradėjo laužyti sukurto modernaus šokio taisykles. Jie pradėjo kurti šokius kurie neturėjo temos, neišreiškė emocijų, išsivertė be sukurtų modernaus šokio technikų.

Merce Cunningham išlaisvino šokį nuo erdvinių suvaržymų, kurdamas šokius, kurie gali būti stebini iš bet kurio kampo. Jis taip pat išlaisvino šokį nuo tradicinių muzikos suvaržymų naudodamas elektroninę ir kitų stilių muziką savo kompozicijoms.

1957 m. Paul Taylor pristatė minimalaus šokio spektaklį, kur jis stovėjo su paprastais gatvės drabužiais ir darė tik mažyčius pokyčius savo laikysenoje kas 10 sekundžių.

Alvin Ailey savo šokyje sujungė modernaus, džiazo ir afrikietiško šokio elementus. 1960-aisiais Twyla Tharp panaikino bet kokį garso akompanavimą, kuris galėtų žiūrovą atitraukti nuo šokio. Be to, ji perkėlė šoki iš teatro į įvairias vietas mieste, pvz., parką ar muziejų.

Šio laikotarpio šokėjai bandė panaikinti barjerus tarp šokėjų ir žiūrovų, tarp meno ir gyvenimo.

Įvairių formų jungimas

XX amžiaus pabaigoje nebeliko ryškaus skirtumo tarp modernaus šokio, baletu ir šou šokio. Galiausiai šokis tapo truputį daugiau nei tik pramoga per Brodvėjaus miuziklus. Šokio stilius, kuris išsivystė miuzikluose, jungia šiuolaikinio šokio, modernaus baletu ir džiazo šokio elementus.

Šiuolaikinis šokis (*contemporary dance*) pasižymi įvairiapusiškumu: jis gali būti šokamas pagal bet kokio stiliaus muziką ar būti sujungtas su kitomis šokio formomis tam, kad sukurti naujus judesio stilius. Šiuolaikinis šokis siekia dirbti su natūraliu kūno išsidėstymu ir dėl to yra saugus ir prieinamas pradedantiesiems.

Pagrindinės modernaus šokio technikos:

Cunningham -- Dėmesys skiriamas kūno padėčiai erdvėje, ritmui ir minčių bei jausmų išreiškimui. Yra naudojama paties kūno „energijos“ linija, kad judesys būtų lengvas ir natūralus.

Graham -- Pabrėžiamas kontraktijos, atsipalaidavimo, kritimo ir kompensacijos naudojimas. Ši technika pasižymi šokiu ant žemės ir pilvo bei dubens kontraktija.

Limon -- Energija naudojama santykyje su gravitacija ir dirbama su svoriu kritimo, atšokimo, kompensacijos ir užlaikymo būdais. Ši technika naudoja svorio jausmą ir „sunkumo energiją“ kūne ir judesys yra išprovokuojamas naudojant kvėpavimą pakilimui, o swingus – sukurti ir sustabdyti judesį.

Release -- Pabrėžiamas įtampos sumažinimas iki minimumo ieškant aiškumo ir sklandumo bei efektyvaus energijos ir kvėpavimo naudojimo. Release technikoje yra atsipalaiduojama per sąnarius ir raumenis tam, kad būtų sukurtas judesio patogumas ir laisvumas, per kvėpavimą tam, kad atsipalaiduotų kūnas.

Improvizacija - pabrėžia judesio paieškas ir jo santykį su atlikimu. Individualaus judesio vystymas yra palengvinamas per įvairias kūrybines paieškas.

Kontaktinė improvizacija -- Kontaktinė improvizacija apibūdina dueto šokio būdą, kuris yra apibūdinamas svorio pasikeitimu, sklandus judesys ir lietimasis. Partneriai improvizuoja naudodami natūralų kūno judėjimą.

S. Paxton, KI pradininkas.

“Kontaktinės improvizacijos esmė - spontaniškas ir nenusipėjamas judėjimo džiaugsmas su kitu žmogumi.”

Kontaktinė improvizacija - kūrybiškas eksperimentas, per savo 36-ųjų metų egzistavimą pavirtęs viena įdomiausių šiuolaikinio šokio krypčių, kuri įtakojo visą šiuolaikinio šokio meno kalbą.

Kontaktinės improvizacijos pagrindas - dviejų žmonių sąveika, jiems sekant paskui kintantį kontakto tašką. Kiekvienas žmogus turi savitą, unikalų judėjimo stilių, todėl kontaktinės improvizacijos metu susitikus dviems žmonėms gimsta šokis, kuris niekada nesikartoja. Kontaktinėje improvizacijoje mokomasi pajusti natūralius impulsus ir lengvai jais sekti, žaisti pasinaudojant gravitacijos ir inercijos jėgomis.

KI metu lavinama koordinacija, plastiškumas, intuicija, pasitikėjimo, atsakomybės ir pasipriešinimo suvokimas, buvimo čia ir dabar pojūtis. KI padeda išlaisvinti judesius, sujungti skirtingas būsenas ir įgūdžius, įgyti visumos pojūtį, praplėsti saviraišką.

4.2. (12) Pamokos tema – Koks dar gali būti menas? Naujų idėjų vėjai 20 amžiuje.

➤ *Moris Bejar, Judson Church, Preljokaj, William Forsyth.*

Pamokos tikslas: Toliau gilintis į modernaus šokio bruožus ir ypatybes.

Pamokos uždaviniai:

- 1) gilinti žinias apie modernaus šokio istoriją, jo vystymąsi ir išskirti pagrindinius atpažinimo bruožus.
- 2) gilinti modernaus šokio atpažinimą ir interpretavimą, stebint kūrinių ištraukas.
- 3) provokuoti atrasti, suvokti modernaus šokio pagalbą kasdieniniame gyvenime.

Pamokos tipas: mišrus

1. Metodai:

2. Teorijos pristatymas
3. Vaizdinės medžiagos peržiūra
4. Pokalbis, diskusija

Vaizdinė medžiaga:

1. *Moris Bejar* (Žiūrėti CD šiuolaikinis šokis.)

Klausimai pamokos eigai ir/ar užduotims:

- Su kuo jums asocijuojasi *Queen* muzika, pagal kurią yra sukurtas M. Bejaro analizuojamas spektaklis?
- Ką manote apie šios muzikinės grupės lyderį F. Merkurį?
- Kaip įsivaizduojate, koks galėtų būti spektaklis pagal tokią muziką?
- Koks jūsų požiūris į modernaus šokio eksperimentus?

Užduotys vaizdinės medžiagos stebėjimui ir interpretavimui:

I. Stebint CD su M. Bejaro spektaklio ištraukomis apibrėžti kokias metodais kūrėjas judesį derina su muzika, kaip judesiu kuriamas atitikmuo muzikai, kokias sceninės raiškos priemonės naudoja choreografas, kokia vyraujanti judėjimo technika ir kt.

Atmintinė mokytojui:

Maurice Bejart

Kūrybos savybės

Maurice Bejart laikomas baletmeisteriu reformatoriumi, jo kūrybinė kryptis - [neoklasika](#), klasikinis šokis praturtintas moderniojo šokio savybėmis bei liaudies šokio elementais. Spektaklio pagrindas Maurice Bejart kūryboje - [emocijos](#) ir

jausmai. Pirnybę [balete](#) teikė [muzikai](#). Šiuolaikinių baletų tėvu laikė [Stravinski](#), labai gerbė [Vagneri](#), kuris ėmė jungti klasikinę ir [avangardinę](#) muziką. Kūriniuose naudojo įvairių tautų ([japonų](#), [graikų](#)) liaudies muziką. Pagrindinis Bejart herojus - žmogus. Kai kuriuose baletuose Maurice Bejart žmogų vaizduoja kaip sudėtinį, nevienalytį asmenį, kaip, pavyzdžiui, balete „Marlo arba Dievų metamorfozės“, kuriame Marlo vaidmenį šoka net penki šokėjai, siekiantys pavaizduoti charakterio įvairumą. Daugumoje baletmeisterio kūrinių pagrindinės temos buvo meilė ir mirtis. Meilė vaizduota platoniška, tyra - jos dėka gimsta harmonija, bei žemiškoji - jos dėka gyvenimas tęsiasi. Mirtis baletmeisterio nežavėjo. Maurice Bejart viliojo akimirka tarp gyvenimo ir mirties, amžino judėjimo ir ramybės. Mirtį baletuose dažnai pateikdavo moters pavidalu.

Kūrybos apimtis ir žymiausi kūriniai

Maurice Bejart pastatė per 100 spektaklių. Tai ne tik [baletai](#), bet ir [operos](#), [operetės](#), [dramos](#) spektakliai. Kūrėjui buvo priimtini ir kameriniai šokiai (šoka keli žmonės) ir masiniai baletai. Didelį dėmesį skyrė kordebaletiniam šokiui, iš šokėjų reikalavo idealios klasikinės mokyklos. Mėgo dideles erdves, tokias kaip [stadionus](#) ar aikštes. Žymiausi kūriniai: [Ludwig van Beethoven](#) „9 simfonija“, „Marlo arba Dievų metamorfozės“, „Romeo ir Džuljeta“, „Šventasis pavasaris“, taip pat: „Bolero“ - Maurice Bejart kūrybos [emblema](#). Tai lyg laidojimo apeiga. [Solistas](#) šoka ant stalo, o žmonės šokantys aplink jį, siurbia iš jo gyvenimišką energiją.

Šokių trupės, baletų mokyklos

- 1960 - 1987 Maurice Bejart vadovavo tarptautinei šokių trupei „XX a. baletas“, kur kiekvienas žmogus buvo ir solistas ir kordebaletas šokėjas. Garsiausias Maurice Bejart trupės šokėjas buvo Chorche Donas ([Brazilija](#)).
- 1970 Maurice Bejart įsteigė „Mūdras“ mokyklą, [Briuselyje](#), kur buvo ugdomi aktoriai - šokėjai. Buvo dėstoma: klasikinis šokis, [flamenko](#), dainavimas, grojimas būgnais, [dramos](#) teatro menas (vaidyba, istorija).
- 1977 Maurice Bejart įsteigė „Mūdras“ mokyklą, [Dakare](#).
- 1992 Maurice Bejart įsteigė „Rūdra“ mokyklą, Lausanne. Ši mokykla veikia iki šiol.

Moriso Bežaro „LE PRESBYTERE“ („BALLET FOR LIFE“)

„Verkiu iš skausmo dėl jaunų žmonių, kurių mirtis yra susijusi su meile, verkiu dėl mirštančiųjų visa nusinėšančiuose karuose, kurie taip niekada ir nepasibaigė net po vadinamosios antrojo pasaulinio karo pabaigos“. Prieš keturiasdešimt metų Morisas Bežaras pradėjo kurti išpūdingiausius šimtmečio šokio spektaklius. Tuo metu Berliozi muzikos fone, inspiruotame bombardavimo, sprogimų ir mašinų garsų, Fra Lorenčas sušuko Jorge Donnui ir Hitomi Asakawai: "Make love, not war!" Šekspyriskosios meilės, gyvenimo ir mirties tematikos "apsireiškimas" karo paliestų tautų menininkų kūryboje tapo vienu iš gražiausių reiškinių chaotiškame agresyviame laikmetyje.

Moriso Bežaro baletas "Le Presbytere", dar vadinamas ir „Baletu gyvenimui“ („Ballet for Life“) buvo pasmerktas tapti vienu populiariausių šokio spektaklių pasaulyje, jame genialiai susipina visos žmoniją dominančios ir valdančios temos: gyvenimas, meilė, aistra ir mirtis. Talentingiausi kūrėjai tarnavo vienam tikslui – šokių perteikti gyvenimo grožį. Oskaras Vaildas rašė: Grožis – tam tikra genialumo forma, ji net aukščiau už genialumą, nes grožio nereikia paaiškinti“.

Spektaklis yra dedikuotas Fredžiui Merkurui, pagrindiniam trupės šokėjui ir Bejarto gyvenimo draugui Jorge Donnui ir visiems tiems, kurie mirė jauni, bet spėjo pažinti gyvenimo grožį. Scenoje galėsite atpažinti tiek F.Merkurį, tiek J.Donną, kuriuos puikiai suvaidino patys šokėjai, taip subtiliai įnešę humoro spalvą. Abu kūrėjai mirė to paties amžiaus nuo AIDS, abu turėjo tą pačią aistrą gyvenimui ir ekstravertiškiems pasirodymams.

Baletas "Le Presbytere" (Ballet for Life) premjera įvyko 1997 metų sausio mėnesį. Choreografiją kūrė Morisas Bežaras išpūdingus spektaklio kostiumus sukūrė mados karalius Gianni Versace. Baletu skamba V. A. Mocarto bei grupės „Queen“ muzika. Spektaklio premjeroje dalyvavo seras Eltonas Džonas.

Literatūra:

1. Milvydienė V. , *Terpsichorės keliai*, Klaipėda: 2003.
2. Poškaitis K., *Lietuvių šokio kelias į sceną* , Vilnius: 1985.
3. Šabasevičius H., *Lietuvos baletas šiandien*, Vilnius : UAB spauda, 2000.

4. Volfas P., *Šokiai: Žingsnis po žingsnio ir Jūs tapsite puikiu šokėju*, Kaunas: 1998.
5. Grivickas V., *Baletas menas*, Vilnius: Atkula, 2001.
6. Grivickas V., *Šokio menas*, Vilnius: 1965.
7. Huxley M., Witts N., *The Twentieth Century Performance Reader*. 2-as leidimas, London: Routledge, 2002.
8. Susan Au., *Baletas ir modernusis šokis*, Vilnius: R. Paknio leidykla, 2000.
9. Anderson J., *Ballet and Modern Dance: a Concise History*. 2-as leidimas. Hightstown: Princeton Book Company, 1977.
10. Carter A., *The Routledge Dance Studies Reader*, London: Routledge, 1998.
11. Carter A., *Rethinking Dance History*, New York: Routledge, 2004.
12. Desmond Jane C., *Meaning in Motion*. 3-ias leidimas. Durham: Duke University Press, 2003.
13. Dills A., Cooper Albright A., Middletown, *Moving History/Dancing Cultures: a dance History Reader*. CT: Wesleyan University Press, 2001.

Mokytojo užrašai

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4.3. (13) Pamokos tema – Moterys ir šokio menas. Kitokio šokio paieškos.

(Izadora Duncan, Mary Wigman, Martha Graham, Pina Bausch ir kt. moterys)

Papildomai siūlomos temos pamokai:

- *Feministinės apraiškos mene.*
- *Lygių teisių nebuvimas teatre realybė ar išsigalvojimas?*
- *Moterys kūrėjos – maištas, laisvės paieškos ar galimybė visokeriopai saviraiškai?*

Pamokos tikslas: atskleisti socialinės bei politinės situacijos poveikį menui, pristatant šokio kūrėjas moteris, kūrusias 19 a. pb.-20 a. Pr.

Pamokos uždaviniai:

- 1) pristatyti žymiausias moteris šokėjas-kūrėjas 19 a. pb.-20 a. pr., padariusias įtaką tolimesniai šokio meno vystymuisi.
- 2) skatinti suvokti, atpažinti ir įvardinti politinio, istorinio bei idėjinio judėjimo poveikį šokio meno raidai.
- 3) mokyti(s) susieti socialinius aspektus per meninės raiškos būdus.

Trukmė: 45 min + 45 min

Pamokos tipas: mišrus

Metodai:

- 1) Teorijos pristatymas.
- 2) Vaizdinės medžiagos peržiūra.
- 3) Pokalbis, diskusija.

Priemonės: video projektorius.

Vaizdinė medžiaga:

1. Isadora Duncan (žiūrėti CD šiuolaikinis šokis)
2. Pina Bausch (žiūrėti CD šiuolaikinis šokis)
3. Martha Graham (žiūrėti internetines nuorodas)

Rekomenduotini klausimai pamokos pasiruošimui ir/ar eigai:

- Ar jūsų požiūriu egzistuoja nelygios teisės tarp vyrų ir moterų kūrėjų?
- Ko daugiau mene, vyrų ar moterų?
- Ar meno kūrimas tik vyriškas užsiėmimas?
- Kas galėjo padėti pagrindus vėliau atsiradusiam moterų judėjimui?
- Ar galima meną skirstyti į vyrišką ir moterišką?
- Ar skiriasi vyrų ir moterų kuriamas menas? Jei taip, kuo?

Užduotys stebėjimui ir interpretavimui:

I. Stebint Pina Bausch spektaklių ištraukas įvardinti jos specifines kūrybines priemones. Atkreipti dėmesį į kostiumą, dekoracijas, rekvizitą. Aptarti jai būdingą judesių kalbą. Įsiklausyti į naudojamą muziką kuriamuose spektakliuose. Apibrėžti spektaklių ištraukose vaizduojamos moters paveikslą. Pamėginti suvokti choreografinės kompozicijos principus.

Atmintinė mokytojui:

Isadora Duncan

Amerikiečių balerina, modernaus šokio pradininkė Isadora DUNCAN gimė 1878 metų gegužės 26 dieną. Aisedoros motina buvo muzikos mokytoja, sugebėjo išauginti ir išauklėti keturis vaikus. Jau vaikystėje Aisedora atmetinėjo

griežtus klasikinio baletu kanonus ir siekė natūralumo šokyje. Pirmieji pasirodymai Amerikoje neatnešė sėkmės, todėl 21 metų ji paliko JAV ir iškeliavo į Angliją.

Londone ją globoti apsiėmė žymioji aktorė CAMPBELL. Ji kviesdavo baleriną į privačius priėmimus. Tam laikui jau buvo susiformavęs Duncan šokis, kurio pagrinde buvo senovės Graikijos plastikos pavyzdžiai, kurių mokėsi Britanijos muziejaus Senovės Graikijos meno salėse. Balerina pakeitė tradicinį kostiumą į tuniką, scenoje šoko basa, atsisakė nuo sąlyginių gestų kalbos. Duncan novatoriškumas iššaukė šokio mėgėjų susižavėjimą, tad netrukus ją sutikdavo perpildytos salės ir teatrai visoje Europoje.

1905 metais pirmojo apsilankymo Rusijoje metu patraukė Sergejaus Diagilevo dėmesį.

Asmeninis balerinos gyvenimas buvo pastovi laikraščių tema. Kaip ir mene pastoviai pažeisdavo žmonių sąmonėje įsišaknijusius tabu. Nebūdama santuokoje pagimdė 2 vaikus. 1913 metų balandžio 20 dieną Paryžiuje įvyko baleriną sukrėtusi tragedija. Automobilis su abiem jos vaikais - septynmete Dierdre ir trijų metų Patriku bei aukle įkrito į Seną ir nuskendo. Nelaimė įvyko ne dėl piktos valios ir net ne iš neatsargumo. Mašinos vairuotojas išlipo iš automobilio, kad užvestų užgesusį variklį. Automobilis netikėtai pajudėjo ir po akimirkos jau buvo upėje. Yra versija, kad vairuotojas dar galėjo mėginti juos išgelbėti, tačiau vienaip ar kitaip ši baisi žinia padėjo tašką ankstesniam šokėjos gyvenimui.

1920 metai vainikavo naują balerinos gyvenimo etapą – ji buvo pakviesta į Sovietų Rusiją, kad sukurtų savo baletu mokyklą. Viena iš pirmųjų tarp Vakarų artistų sveikino jauną revoliucinę valstybę ir tai pilnai atitiko jos natūrą. 1921 metais į sovietų Rusiją atvažiavo palūžusi, ir kaip už šiaudo, naujo gyvenimo galimybės besigriebianti moteris. Pradžioje atrodė, kad viskas gausis: narkomas Lunačarskis visapusiškai globojo šokėją, nors tam laikui iš Duncan baletu išliko tik emocinės išraiškos - techninės papildėjusios ir nejaunos šokėjos galimybės buvo gana ribotos.

Nepaisant to sovietų publika buvo sužavėta: į revoliucinę kūrybos koncepciją puikiai įsirašė atsisakymas nuo tradicinių baletu priemonių, o "laisvo judesio" prieinamumas sėkmingai siejosi su lozungu "Meną į mases!" Tačiau "eksperimentinio baletu" mokykla, kurią palaimino Lunačarskis gana greitai sunyko.

Pažintis su 17 metų už ją jaunesniu Sergejumi Jeseninu, kuris iš pradžių tiesiog paskendo ekstazėje nuo užjūrio mergelės, baigėsi jų santuoka 1922 metais. Duncan nusprendė išvykti į turne po JAV ir išvažiavo ten kartu su poetu. Tačiau jie pasirinko negerą laiką – Amerika buvo prigašdinta "raudonąja grėsme", tad juos sutiko kaip bolševikų agentus. Bostone, po to kai pristatė Jeseniną publikai jai buvo surengta obstrukcija. Tai privertė palikti tėvynę ir išstarti žodžius: "Sudie, Amerika! Aš daugiau niekada tavęs nepamatysiu".

Nelaimingas buvo gyvenimas ir Europoje. Jeseninas paliko ją ir grįžo į SSRS, kur netrukus nusižudė. O po dviejų metų – 1927 metų rugsėjo 14 dieną tragiškai žuvo ir Aisedora. Kelionės automobiliu metu ilgas šalikas papuolė po automobilio ratais ir pasmaugė baleriną.

Pina Bausch

„**Ji sukūrė revoliuciją**“ Pina Bausch – viena garsiausių XX a. šokio pasaulio kūrėjų. Jos spektakliams būdingas realybės vaizdavimas scenoje, žmogiški santykiai, nevengiant afektų, neurozių, fobių, šokančiųjų estetika ir plastika atrodo lyg „žmonių iš gatvės“.

“Ji sulaužė ir pakeitė tradicinę šokio struktūrą, modernizavo klasikinį baletą ir sukūrė savo išskirtinį stilių,” – sakė Vokietijos vicekancleris Frankas Walteris Steinmeieris (Frank-Walter Steinmeier).

“Ji buvo reikšmingiausia pasaulio choreografė,” – teigia choreografė Karolina Karlson (Carolyn Carlson). “Ji sukūrė revoliuciją, ji buvo revoliucinga. Ji buvo unikali.”

Menų sintezė

Priešingai klasikiniam baletui, Pina Bausch kūrė savotišką antibaletą, kur atsiranda vietos dainavimui, deklamavimui.

Bausch kūryba apjungia kalbą, dainavimą, cirko triukus, gimnastiką, vizualius vaizdinius ir monumentalias formas. Neretai šokis čia vaidina tik papildantį vaidmenį. Jos vaidinimai siekia įsibrauti į žiūrovo sąmonę. Vokiečių kritikas Manuelis Bragas (Manuel Brug) jos šokio filosofiją apibūdino kaip “sielos interpretaciją”.

Pinos Bausch kūryba gilinasi į atminties, identiteto ir žmogiško ryšio problemas. Dažnai ji išryškina sudėtingas lyčių santykių temas. Vyras ir moteris vieną akimirka gali flirtuoti, kitą – kovoti.

“Mano kūryba – apie gyvenimą ir mėginimą rasti kalbą, kuri galėtų jį paaiškinti,” – sakė menininkė. Ji vengdavo išsamiai savo kūrybos paaiškinimų, siekdama priversti auditoriją mąstyti.

Pinos Bausch šokio teatre svarbiausia ne pats šokis, bet jo kalba išreiškiamos žmonių emocijos ir įspūdžiai. Per žmonių santykius atskleidžiamas istorinis kontekstas, tradicijos, religija. Savitai pateikiamos kūno ir erdvės, judesio ir laiko paralelės, jos choreografija ekspresyviai, kartais net brutaliai, tragiškai ir drauge poetiškai atspindi tikrovę.

“Mėgau šokti, kadangi bijojau kalbėti. Kai judėdavau – jaučiau,” – viename interviu apie jaunystės potyrius pasakojo Pina Bausch.

Darbo metodai

Modernaus šokio karalienė išgarsėjo ir savo darbo metodais. Ji galėdavo apipilti savo šokėjus klausimais, tokiais kaip: “padaryk kažką, ko gėdijiesi”, “pajudink mylimiausią savo kūno dalį”, “užrašyk savo vardą judesiu,” o šie turėdavo jai atsakyti žodžiais, gestais ir šokio improvizacijomis.

“Man neįdomu, kaip žmonės juda, man svarbu kas juos priverčia judėti,” – yra pasakiusi Pina Bausch.

Su ja dirbę šokėjai teigė, jog ji “apsėsta šokiu, kaip genijus.”

Nepaisant šlovės, Pina Bausch nuolat ieškojo vis naujos, visiškai kitokios raiškos. *“Kai kuriu naują kūrinį, man nepadeda ankstesnių darbų pripažinimas. Nepadeda niekas. Niekas iš to, ką esu sukūrusi anksčiau. Tai jau yra sukurta. Kiekvieną kartą esi pradedantysis. Visa tai atima tiek daug jėgų. Esu labai silpna. Visa tai – emocijos. Mažai miegu, stengiuosi, bet negaliu. Galbūt per daug galvoju. Tai atrodo paprasta, tačiau aš viską labai sukomplikuuju.”*

Nenuostabu, kad ji pavargdavo. Repetacijos trukdavo nuo dešimtos ryto iki dešimtos vakaro kiekvieną dieną tris mėnesius iki kiekvienos premjeros.

2007 m. Pina Bausch gavo Kioto apdovanojimą (Kyoto Prize) – vieną svarbiausių pasaulinių įvertinimų kultūros ir meno srityje. Šiuo apdovanojimu buvo pripažintas jos indėlis griaunant ribas tarp šokio ir teatro bei naujos krypties teatro mene sukūrimą. Ji buvo pirmoji moteris apdovanota meno ir filosofijos kategorijoje.

2009 liepą Vokietijoje mirė žymiausia šiuolaikinio šokio choreografė Pina Bausch (Pina Bauš). P. Bausch, sulaukusiai 68-ių metų, penkios dienos iki mirties buvo diagnozuotas vėžys. Nepaisydama skausmų, dar sekmadienį ji dirbo teatro scenoje.

Nespėjus atsitokėti po popkaraliaus Maiklo Džeksono mirties ir apmąstant šios asmenybės indėlį šiandieniam pramogų verslui bei visai XX amžiaus kultūrai apskritai, sužinome apie žymiausios šiuolaikinio šokio choreografės Pinos Bausch mirtį.

Pasaulis neteko režisierės ir choreografės, apie 30 metų buvusios viena novatoriškiausių, įtakingiausių modernaus šokio figūrų. Ši žinia nesukėlė tokio ažiotažo. Pina Bausch nebuvo popžvaigždė. Jos kūryba – pernelyg aštri, novatoriška, reikalaujanti iš žiūrovo tiek intelektualinių, tiek dvasinių pastangų. Šios savybės niekada netampa labai populiarios. Tačiau jos stipriai įtakoja kultūros raidą, kurios elementus ir tendencijas ilgainiui transformuoja į savo “formatą” ir perima populiarioji kultūra.

Plačiau visuomenei bene geriausiai žinomas jos pasirodymas – scena iš garsaus režisieriaus Pedro Almadovaro filmo “Pakalbėk su ja”.

Pina Bausch Lietuvoje

2001 m. Pinos Bausch Vupertalio šokio teatras lankėsi Vilniuje su šokio spektakliu „Langų plovėjas“. Menininkė jau seniai buvo susižavėjusi lietuvių folklorine muzika, o atvykusi į Vilnių nuoširdžiai džiaugėsi ir „nuostabiu Vilniaus miestu“. Į Lietuvą iš pradžių norėjusi atvežti vieną garsiausių savo spektaklių „Šventasis pavasaris“, vėliau nusprendė parodyti „Langų plovėją“.

Spektaklyje „Langų plovėjas“ gausu užuominų į Azijos ypatybes, kurios virsta poetinių ženklų kalbos dalimi, savita kultūra tampa artima visiems. Daug svarbos įgyja humoras. Veiksma scenoje pilna raudonų žiedlapių, jie skraido ore,

ant judančio žiedlapių kalno galima šokinėti, netgi slidinėti. Įspūdžiai ir mieli vaizdai sujungiami į švelnią ir nuotaikingą visumą.

Literatūra:

1. Huxley M., Witts N., *The Twentieth Century Performance Reader*. 2-as leidimas, London: Routledge, 2002.
2. Susan Au., *Baletas ir modernusis šokis*, Vilnius: R. Paknio leidykla, 2000.
3. Duncan I. "Mano gyvenimas" 1991.

Mokytojo užrašai

.....

.....

.....

.....

4.4. (14) Pamokos tema – Klasikinės interpretacijos šiuolaikiškai.

Alternatyvios temos pamokai:

- *Mats Ek* P. Čaikovskio „Miegančioji gražuolė“, P. Čaikovskio „Gulbių ežeras“.
- „Gulbių ežeras“. Originali spektaklio versija ir Mathew Bourne vyrai gulbės.
- *Ballet Trockadero* humoristinė "Gulbių ežero" versija.
- „Spragtukas. Originali spektaklio versija ir Balanchine „Spragtuko“ istorija Amerikoje. Mark Morris – ar tai tik kalėdinis spektaklis vaikams?

Pamokos tikslas: pristatyti klasikinę medžiagą dabarties kontekste.

Pamokos uždaviniai:

- 1) pristatyti tradicinį šokio meną, kaip šiuolaikišką.
- 2) gilinti gebėjimą analizuoti naujas meninės raiškos formas.
- 3) mokyti(s) atpažinti kasdieniniame gyvenime tradicines meninės raiškos formas paversti šiuolaikinėmis.

Trukmė: 45 min + 45 min

Pamokos tipas: mišrus

Metodai:

1. Teorijos pristatymas.
2. Vaizdinės medžiagos peržiūra.
3. Pokalbis, diskusija.

Priemonės: video projektorius.

Vaizdinė medžiaga:

1. Mats Ek „Miegančioji gražuolė“, Gulbių ežeras“ žiūrėti CD šiuolaikinis šokis
2. Klasikinis „Gulbių ežeras“ Žiūrėti CD klasikinis šokis.
3. Mathew Bourne "Gulbių ežeras". Žiūrėti internetines nuorodas.

Klausimai pamokos eigai ir /ar užduotims:

- Ar teko kada matyti klasikinę medžiagą (literatūrą, muziką, baleto libretą) interpretuotą šiuolaikiškai?
- Kaip manote kas svarbu klasikinę medžiagą paversti šiuolaikiška?
- Į ką kūrėjas turėtų kreipti didelį dėmesį, jog klasikinė medžiaga "suskambėtų" šiuolaikiškai?

Užduotys vaizdinės medžiagos stebėjimui ir interpretavimui:

I. Stebint šiuolaikines baletų interpretacijas (Mats Ek „Miegančioji gražuolė“, „Gulbių ežeras“, Mathew Bourne "Gulbių ežeras" ir kt.) išsiaiškinti kūrėjų priemones, kuriomis klasikine medžiaga paverčiame šiuolaikiška. Aptarti kaip klasikinis siužetas paverčiamas dabarčiai aktuali istorija. Palyginti, kaip kūrėjai interpretuoja tą pačią klasikinę muziką šiuolaikiškų judesių kalba. Įsivardinti koks baleto interpretavimas priimtinesnis.

Atmintinė mokytojui:

„Gulbių ežeras“ - rusų kompozitoriaus [Pietro Čaikovskio](#) baletas (keturių aktų, keturių scenų). Sukurtas pagal Vladimiro Begičevo ir Vasilijaus Gelcerio libretus. Istorija apie gulbių ežerą - tai senovinė vokiečių legenda, pasakojanti apie puikiąją princesę Odetą, kurią piktas burtininkas Rotbartas pavertė gulbe.

Originalaus pastatymo pagal P. Čaikovskio muziką autorius - Julijus Rezingiris. Pirmąją Odetos/Odilijos partijos atlikėja buvo Polina Karpakova. Spektaklio premjera įvyko 1877 m. [kovo 4 d. Maskvos Didžiajame teatre](#). Nors egzistuoja daug pastatymo versijų, absoliuti dauguma baleto trupių pripažįsta Marijaus Petipo ir Levo Ivanovo muzikinę ir choreografinę interpretaciją. Ji buvo sukurta Rusijos imperatoriškajam teatrui ir parodyta 1895 m. [sausio 15 d. Sankt Peterburgo](#) Marijos teatre. Šiam pastatymui P. Čaikovskio originalią partitūrą rekonstravo kompozitorius, šio teatro vyr. dirigentas Ricardo Drigo.

Gulbių ežero siužetas:

Princas Zigfridas švenčia pilnametystę. Motina padovanoja jam arbaletą ir prašo rengtis puotai, kurioje turės išsirinkti nuotaką. Vakare Zigfridas išeina į parką ir, pamatęs skrendančią gulbę, nusprendžia išmėginti savo arbaletą. Kai tik į ją nusitaiko, gulbė virsta mergina. Ji papasakoja Zigfridui, kad ją ir jos drauges burtininkas Rotbartas pavertė gulbėmis ir tik jaunuolio meilė jas gali išvaduoti iš kerų. Įsimylėjęs princas prižada gulbių karalienei Odetai amžiną meilę. Tačiau motinos surengtoje puotoje Zigfridą apžavi Rotbarto duktė Odilė, be galo panaši į Odetą. Princas išsirenka ją savo būsimąją nuotaką. Vėliau, supratęs apgaulę, Zigfridas bėga ieškoti Odetos. Jam pavyksta nugalėti Rotbartą iš išvaduoti nuo kerų visas gulbes, tačiau savo mylimąją Odetą jis praranda.

Mats Ek. Keturis dešimtmečius gyvuojančią Legendinę švedų šokio trupę „Cullberg Ballet“ išgarsino jos įkūrėja Birgit Cullberg bei jos sūnus choreografas Matsas Ekas. Ilgus metus jai vadovavę choreografai Birgita Cullberg ir Matsas Ekas smarkiai įtakoją šiuolaikinį Švedijos bei viso pasaulio baletą. Išskirtiniais darbais jie tarsi uždėjo trupei savo asmeninį antspaudą, padarydami ją viena garsiausių šių laikų šokio trupių, gastroliuojančia visuose kontinentuose. **Matsas Ekas** preparuoja klasiką pasitelkdamas froidizmą bei autoironiją. Jo sukurtai šiuolaikiškai "Žizel" (klasikinę ir šiuolaikinę šio spektaklio versijas šoka Paryžiaus operos ir baleto teatro trupė) būdingas psychologizmas, drąsa

analizuojant moralines vertybes, dinamiškumas. Jis kuria ne silpnutę kaimo merginą, kenčiančią nuo širdies ligos ir egoistiško grafo, o vulgaroką, kaimiškai tvirtą, kikenančią, bet jautrią ir pažeidžiamą Žizel, kuri, grafo Alberto apgauta, ne miršta ir persikelia į vilisų karalystę, bet patenka į psichiatrinę ligoninę.

Literatūra:

1. Anderson J., *Ballet and Modern Dance: a Concise History*. 2-as leidimas. Hightstown: Princeton Book Company, 1977.
2. Carter A., *The Routledge Dance Studies Reader*, London: Routledge, 1998.
3. Carter A., *Rethinking Dance History*, New York: Routledge, 2004.
4. Desmond Jane C., *Meaning in Motion*. 3-ias leidimas. Durham: Duke University Press, 2003.
5. Dills A., Cooper Albright A., Middletown, *Moving History/Dancing Cultures: a dance History Reader*. CT: Wesleyan University Press, 2001.

Mokytojo užrašai

.....

.....

.....

.....

.....

4.5. (15) Pamokos tema – Istorija viena – pasakotojų daug.

- *I. Stravinskio „Šventojo pavasario“ 3 interpretacijos (1. Vaclav Nižinski, 2. Pina Bausch, 3. Tero Saarinen)*

Pamokos tikslas: pristatyti galimybes vieną istoriją papasakoti skirtingomis raiškos priemonėmis.

Pamokos uždaviniai:

- 1) suteikti žinių, kokiomis priemonėmis kūrėjai tą pačią medžiagą verčia visiškai kitu kūrybiniu rezultatu.
- 2) gilinti gebėjimą analizuoti naujas meninės raiškos formas.
- 3) mokytis atpažinti kasdieniniame gyvenime tradicines meninės raiškos formas paversti šiuolaikinėmis.

Trukmė: 45 min + 45 min

Pamokos tipas: mišrus

Metodai:

1. Teorijos pristatymas.
2. Vaizdinės medžiagos peržiūra.

3. Pokalbis, diskusija.

Priemonės: video projektorius.

Vaizdinė medžiaga:

1. I. Stravinskio „Šventojo pavasario“ 3 interpretacijos (1. Vaclav Nižinski, 2. Pina Bausch, 3. Tero Saarinen) žiūrėti CD šiuolaikinis šokis.

Klausimai pamokos eigai ir/ar užduotims:

- Prisiminkite muzikos pamokose klausytą 20 a pr. kompozitorių muziką.
- Kuo ji ypatinga?
- Gal pamenate kelis tokius muzikos kūrėjus?
- Kas vienija visus 20 a. menininkus?
- Ar teko matyti kelias skirtingas tos pačios istorijos interpretacijas?

Užduotys vaizdinės medžiagos stebėjimui ir interpretavimui:

I. Stebint CD su skirtingomis "Šventojo pavasario" interpretacijomis išanalizuoti kiekvieną pastatymą atskirai. Tada palyginti visus bendrai ir pamėginti išskirti kiekvieno kūrėjo esminius kūrybinius bruožus. Įvardinti kokiomis raiškos priemonėmis skirtingi choreografai kuria judesį bei veiksmą scenoje. Įsivardinti kiekvienam asmeniškai labiausiai patikusią interpretaciją. Pagrįsti tai.

Atmintinė mokytojui:

Igorio Stravinskio „Šventasis pavasaris“ žinomas kaip vienas garsiausių ir įspūdingiausių XX a. baletų, kurio premjera, parodyta 1913 m. Paryžiuje, šokiravo publiką savo novatoriškumu, neįprasta muzikine kalba, tad buvo skandalingai nušvilpta. Nepaisant to, šis kūrinys iki šiol intriguoja choreografų vaizduotę, pasirodydamas įvairiose pasaulio scenose vis naujomis versijomis.

Šventojo pavasario“ grožį sudaro jo masiškumas bei galinga ir ekspresyvi muzika. Spektaklyje – bundanti pavasario gamta ir žmogus pulsuoja vienu ritmu. Judesių vaizdinius inspiruoja įvairios gyvosios gamtos paralelės. Pagoniškais ritualais ir apeigomis siekiama dievų malonės žmogaus ir žemės lemčiai. Pavasarinis gamtos virsmas viltingai įkvepia dvasiniam pabudimui ir permainoms.

Igoris Fiodorovičius Stravinskis (Игорь Фёдорович Стравинский, 1882 m. birželio 17 d. – 1971 m. balandžio 6 d.) – rusų kompozitorius, daugelio laikomas vienu įtakingiausių XX a. muzikai kompozitorių. Buvo kosmopolitiniu pažiūrų. Žurnalo *Time* tituluotas vienu iš įtakingiausių šimtmečio žmonių.^[1] Stravinskio kūrybai būdingas stilistinis įvairumas.

Mokytojo užrašai

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. Šokio menas ir medijos

(1 tema, 2 pam. po 45 min)

5.1. (16) Pamokos tema -- Šokio spektaklio ar kino peržiūra?

Alternatyvios temos pamokai:

- Video projekcijų ir instaliacijų panaudojimas šokio mene (*Chunky Move* ir kt.)
- Šokio kūrimas kompiuteriu, vaizdo ir kitų technologijų priemonėmis (videošokis) (*DV 8 ir Rosas danst Rosas*).

Pamokos tikslas: apibrėžti esminius šokio ir medijų panaudojimo galimybes.

Pamokos uždaviniai:

- 1) suteikti žinių apie video šokio istoriją, jo vystymąsi ir išskirti pagrindinius atpažinimo bruožus.
- 2) ugdyti gebėjimą analizuoti skirtingų meno šakų integracines galimybes.
- 3) mokyti atrasti video šokio raiškos galimybes kasdieniniame gyvenime.

Pamokos tipas: mišrus

Metodai:

1. Teorijos pristatymas
2. Vaizdinės medžiagos peržiūra
3. Pokalbis, diskusija

Vaizdinė medžiaga:

1. Žiūrėti CD šokis ir medijos.
2. Žiūrėti šią internetinę nuorodą, kurioje yra sukaupta daugiausia šio žanro šokių. www.youtube.com/videosokis
3. DV 8 spektaklių ištraukos. Žiūrėti internetines nuorodas.
4. *Rosas danst Rosas*. Žiūrėti internetines nuorodas.
5. *Chunky Move*. Žiūrėti internetines nuorodas.

Rekomenduotini klausimai pamokos pasiruošimui ir/ar eigai:

- Nupasakokite, kokios technikos naujovės atsirado XX amžiuje? Kokią įtaką jos pradeda daryti menui?
- Apibūdinkite, kokią reikšmę šokio menui gali turėti televizija, internetas ir kitos žiniasklaidos priemonės?
- Nusakykite, kokių šokio meno kūrimo priemonių, imasi ieškoti XX a. techninio progreso skatinami kūrėjai?
- Kokius galite įvardinti mechaninius, elektroninius eksperimentus šokio meno kūryboje?
- Nupasakokite, kaip IKT panaudojo šokio meno kūrėjai?
- Ar galite apibūdinti, kaip šokio meno paveikė IKT atsiradimas?

Užduotys stebėjimui ir interpretavimui:

I. Stebint "Chunky Move" ištrauką,

pamėginti suvokti kokias priemones kūrėjas naudoja meniniam vaizdui sukurti.

Įsižiūrėti, kas kuria stipresnį vaizdą - judesys, kompozicija ar video projekcija.

Atkreipti dėmesį į video ir judesio derinimo ryšį.

Pamėginti įspėti kuriuo būdu kūrėjas išgauna reikiamą video vaizdelį.

Įsiklausyti į muzikos dermę su judesiu. Palyginti iki šiol matytus šokio meno kūrinius su ką tik matyta ištrauka.

II. Stebint "Rosas danst Rosas" ištrauką,

pasamprotauti ar toks pastatymas galėtų būti rodomas teatro salėje.

Įsižiūrėti kaip kuriamą vaizdą keičia filmavimas stambiais planais.

Padiskutuoti ką duoda galimybė judesį užfiksuoti video kamera.

Atrasti kaip filmavimas papildo judesį ir kaip praturtina kuriamą istoriją.

Išsiaiškinti kaip papildo autentiškoje aplinkoje kuriamas šokis.

Atmintinė mokytojui:

Video šokis

Nuo XX a. 9 deš. kūną vaizduojančiuose menuose atsispindėjo šiuolaikinių menininkų siekis eksperimentuoti kūno vaizdiniu, jo reprezentacijomis laike ir erdvėje. Tarp tokių menininkų buvo ir choreografai, šokančio kūno ekspresiją išlaisvinę iš tradicinės teatro „dėžutės“ suvaržymų, filmuose judantį kūną ėmę vaizduoti intymiau, kaip daugialypį ar fragmentuotą. Nors potencialas šiuolaikinį šokį kurti specialiai filmui buvo atrastas kino klestėjimo laikais, pagreitį eksperimentai su kamera įgavo tada, kai prieinama ir įperkama tapo video technika. XX a. 9 deš. gimė naujas video šokio (angl. *dance for camera*) žanras – savarankiška choreografijos kūrinio forma, gerokai pranokstanti šokio archyvavimo ar dokumentavimo funkcijas. Specialiai filmui sukurta šiuolaikinė choreografija, užfiksuota vaizdo kameros „žvilgsnio“, papildyta montažo efektais, tampa unikaliu, tik filmo juostoje egzistuojančiu, kūrinium.

Literatūra:

1. Anderson J., *Ballet and Modern Dance: a Concise History*. 2-as leidimas. Hightstown: Princeton Book Company, 1977.
2. Carter A., *The Routledge Dance Studies Reader*, London: Routledge, 1998.
3. Carter A., *Rethinking Dance History*, New York: Routledge, 2004.
4. Desmond Jane C., *Meaning in Motion*. 3-ias leidimas. Durham: Duke University Press, 2003.
5. Dills A., Cooper Albright A., Middletown, *Moving History/Dancing Cultures: a dance History Reader*. CT: Wesleyan University Press, 2001.

Spektaklių ištraukos ir papildoma vaizdinė medžiaga DVD laikmenoje
Pagrindinis meniu:

1. Istorinis šokis
2. Klasikinis šokis
3. Šiuolaikinis šokis
4. Sportiniai šokiai
5. Tautų šokiai
6. Šokis ir medijos

Detaliau:

1. Istorinis šokis:

2. Klasikinis šokis:

- Šubertas
- Anna Pavlova. K. Sen Sanso „Mirštanti gulbė“ (5 tema,
- P. Čaikovskio „Spragtukas“
- P. Čaikovskio „Gulbių ežeras“
- Maja Plisetskaja. P. Čaikovskio „Gulbių ežeras“ (5 tema,

3. Šiuolaikinis šokis

- Isadora Duncan
- Jose Limon
- Merce Cuningham
- Maurice Bejart
- Pina Bausch
- Mats Ek
- Steve Paxton
- I. Stravinskio „Šventojo pavasario“ 3 interpretacijos (1. Vaclav Nižinski, 2. Pina Bausch, 3. Tero Saarinen) (4 tema, 5 tema,

4. Sportiniai šokiai: (3 tema,

- [Lotynų Amerikos šokiai \(eilės tvarka: 1: Samba, 2: Čia čia čia, 3: Rumba, 4: Paso doblis, 5: Džaivas.\)](#)
- [Standartiniai šokiai \(eilės tvarka: 1: Lėtas valsas, 2: Tango, 3: Vienos valsas \(naujas atsiųstas\), 4: Lėtas fokstrotas, 5: Kvikstepas.\)](#)

5. Tautų šokiai:

a) Lietuvių liaudies šokis

- Lietuvių liaudies sceninis šokis
- Lietuvių liaudies folklorinis šokis

b) Japoniškas Butoh šokis:

c) Afrikiečių tradicinis šokis

D) Indų folklorinis šokis

6. Šokis ir medijos

Literatūra

1. Anderson J., *Ballet and Modern Dance: a Concise History*. 2-as leidimas. Hightstown: Princeton Book Company, 1977.
2. *Балет энциклопедия*, Москва: 1981.
3. Блок L.D., *Классический танец*, Москва: 1987.
4. Carter A., *The Routledge Dance Studies Reader*, London: Routledge, 1998.
5. Carter A., *Rethinking Dance History*, New York: Routledge, 2004.
6. Desmond Jane C., *Meaning in Motion*. 3-ias leidimas. Durham: Duke University Press, 2003.
7. Dills A., Cooper Albright A., Middletown, *Moving History/Dancing Cultures: a dance History Reader*. CT: Wesleyan University Press, 2001.
8. Grivickas V., *Baleto menas*, Vilnius: Atkula, 2001.
9. Grivickas V., *Šokio menas*, Vilnius: 1965.
10. Huxley M., Witts N., *The Twentieth Century Performance Reader*. 2-as ledimas, London: Routledge, 2002.
11. Liepa M., *Aš noriu šokti*, Gelspa: 2003.
12. Lingys J., Gudavičius J., Čapaitė J., Gražulienė A., *Lietuvių sceninio šokio pagrindai*, Klaipėda: 1994.
13. Milvydienė V., *Terpsichorės keliai*, Klaipėda: 2003.
14. Poškaitis K., *Lietuvių šokio kelias į sceną*, Vilnius: 1985.
15. Susan Au., *Baletas ir modernusis šokis*, Vilnius: R. Paknio leidykla, 2000.
16. Šabasevičius H., *Lietuvos baletas šiandien*, Vilnius: UAB spauda, 2000.
17. Urbanavičienė D., *Lietuvių apeiginė etnochoreografija*, Vilnius: 2000.
18. Vasiljeva-Raždestvenskaja M. *Istorinis-buitinis šokis*, Maskva: 1987.
19. Volfas P., *Šokiai: Žingsnis po žingsnio ir Jūs tapsite puikiu šokėju*, Kaunas: 1998.

Internetiniai šaltiniai:

www.dance.lt

<http://www.dansescenen.dk/>

<http://www.dance.lv/>

<http://www.balletalert.com/>

<http://www2a.biglobe.ne.jp/~ballet/index.html/>

<http://www.ballet.co.uk/index.htm/>

<http://balletcompanies.com/>

<http://www.nordscen.dk/>

http://www.teaterkatalog.net/lit_soeg_frm.htm/

<http://www.cyberdance.org/>

<http://www.ballet-dance.com/>

<http://danceeurope.net/>

<http://www.dancer.com/redirect.php/>

<http://www.ladanse.com/fr/>

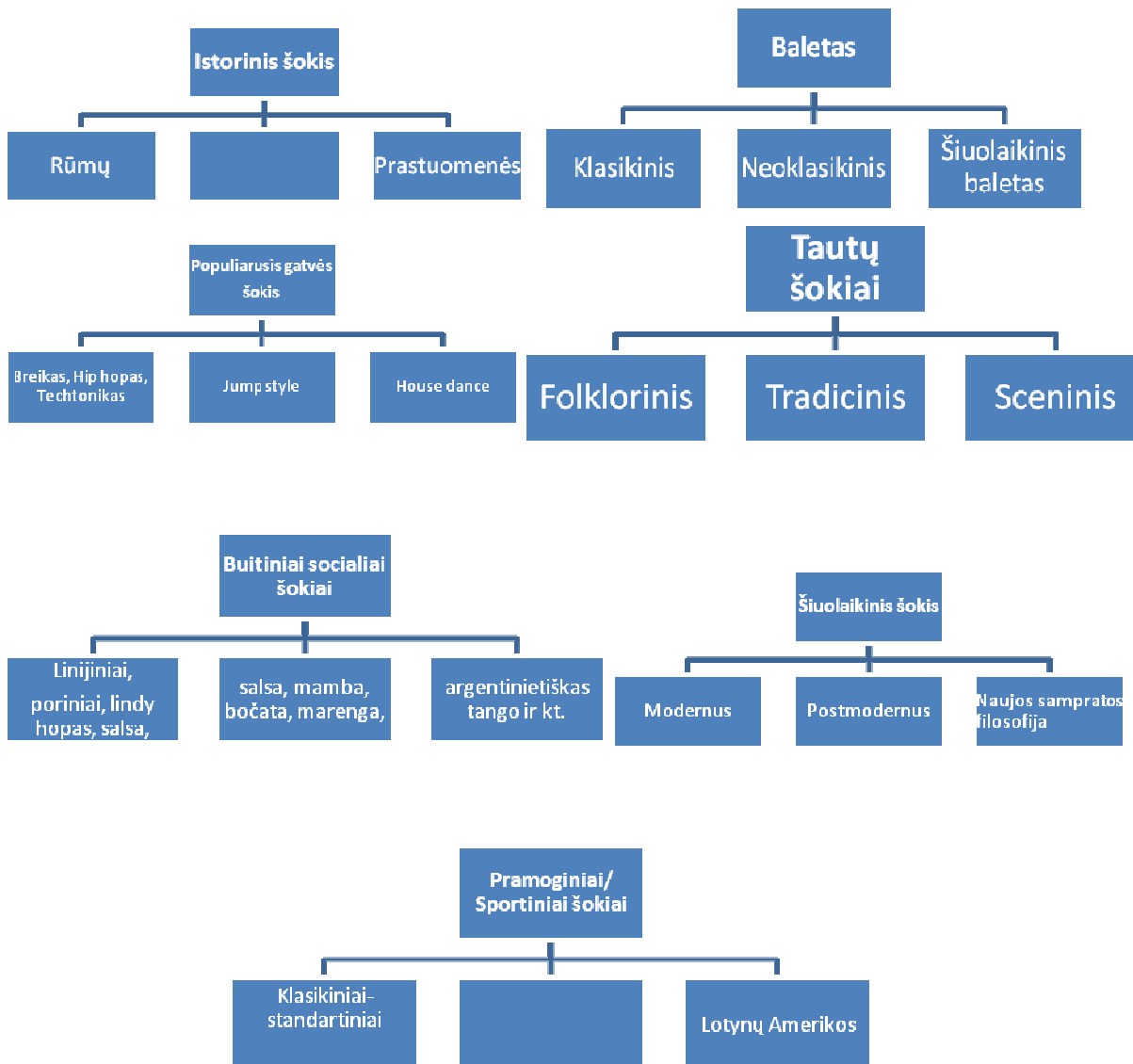
<http://www.theatrelibrary.org/links/index.html/>

<http://www.wolnastrefa.republika.pl/cztery.htm/>

<http://www.dance.no/>

<http://www.youtube.com/watch?v=Xkt4yUkMnnk&NR=1>

Šokių stiliai

Šokių stiliai

Istorinis šokis:

- Aukštuomenės šokiai: viduramžių (istampita, saltarella), renesanso (alemanda, sarabanda, pavana), baroko (čakona, gavotas, menuetas, tamburinas), XIX a. pirmos pusės šokiai (polonezas, kadrilis, polka, ländleris, valsas).
- Prastuomenės šokiai – branliai.

Dalis tų šokių iš prastuomenės pasilinksminimų kapelmeisterių dėka (jie specialiai eidavo į kaimiečių šokius išmokyti naujų žingsnelių ir figūrų) persikėlė į rūmus ir tie, kurie viduramžiais buvo prastuomenės šokiais, Baroko epochoje jau buvo šokami rūmuose, o po to vėl išėjo į turtingų miestiečių namus. Tarkim džiga nebuvo aukštuomenės šokis, nors pasitaikydavo, kad buvo šokama rūmuose – jau vėlyvajame baroke, kai į rūmų pasilinksminimus patekdavo turtingi miestelėnai.

Baletas:

- Klasikinis
- Neoklasikinis
- Šiuolaikinis baletas (skiriasi nuo neoklasikinio tuo, kad įjungia ir nemažai šiuolaikinio šokio judesių, gimnastikos ir akrobatikos elementų, šiuolaikinė arba demitologizuotos klasikos tematika; ne visada šokama ant puantų; naudojami barokinio teatro elementai – t.y. veiksmas nekoncentruojamas scenos centre, gali vykti iš karto keliose vietose, vaizdas skaidomas).

Tautų šokiai:

- Folklorinis /tradicinis šokis
- Sceninis liaudies šokis

Tačiau dalis istorinių tautinių šokių buvo šokami tik vienoje šalyje, pvz., džiga – tik Anglijoje; kadrilis, polka, polonezas – liaudies šokiai, XIX a. tapę itin populiarūs aukštuomenėje.

Pramoginiai/ Sportiniai šokiai:

- *Klasikiniai- standartiniai:*

lėtas valsas
vienos valsas,
fokstrotas, kvikstepas,
tango.

- *Lotynų Amerikos:*

rumba, *čia čia čia*, samba, džaivas, pasodoblis.

Šiuolaikinis šokis:

- Modernus
- Postmodernus/šiuolaikinis
- Naujos sampratos filosofija

Populiarusis gatvės šokis:

hip hopas, techtonikas, *jump style*, breikas, *house dance* ir kt.

Buitiniai socialiai šokiai:

linijiniai, lindy hopas, salsa, mamba, bočata, marenga, argentinietiškas tango ir kt.

Šokio bei teatro dalykų rašto darbų struktūra siūlytina ta pati. Šie dalykai glaudžiai siejasi tarpusavyje. Tuo būdu siekiama glaudesnės integracijos, logikos, aiškumo ir atpažįstamumo mokiniams atliekant šias užduotis. Konkretinami tik specifiniai terminai ir raiškos priemonių pavadinimai.

Ši užduotis siūlytina aukštesniųjų gebėjimų mokiniams. Tokio darbo atlikimas reikalauja nemenko analitinio mąstymo. Vidutinį gebėjimų lygį atitinkantiems mokiniams siūlytina užduoti supaprastinti savo nuožiūra.

Klausimai spektaklio/šokio reiškinių analizei:

- Spektaklio autorius, choreografas, šokėjai.
- Stipriausi ir labiausiai įsiminę spektaklio momentai, epizodai. Kodėl juos išskiriate?
- Kaip apibūdintumėte aktorių vaidybą, dekoracijas/scenografiją, muziką?
- Koks sceninis siužetas pasakojamas?
- Kokios raiškos priemonės pasirinktos ir kodėl?
- Apibūdinkite spektaklio žanrą ir stilių.
- Apibūdinkite spektaklio judesių kalbą.
- Kaip supratote naudojamas raiškos priemonės – ką jos galėtų reikšti ir ką jos suteikia spektakliui?
- Kaip ir ar įsivaizduojate spektaklį kitoje erdvėje?
- Kaip ir ar įsivaizduojate spektaklį kino ekrane?
- Kokias naujas technologijas (jei jų nėra) įsivaizduotumėte spektaklyje ir kodėl?
- Kaip spektaklį veikia naujos technologijos?
- Kaip nusakytumėte spektaklio ir jo visuomeninės aplinkos ryšį?
- Kaip nusakytumėte spektaklio santykį su gyvenimo tikrove?
- Kokiai žiūrovų grupei spektaklis skirtas?
- Kaip apibūdintumėte savo reakcijas ir kodėl?
- Kokias asociacijas, įspūdį kelia spektaklis ir kodėl?
- Ar spektaklis atitiko (ar neatitiko) jūsų lūkesčius ir kodėl?
- Kaip apibūdintumėte šokėjų techniką?
- Kokius atlikėjus išskirtumėte ir kodėl?
- Kokius personažus kuria šokėjai?
- Kokas, jūsų manymu, šokio žanras?
- Kaip šokėjų atlikimas siejasi su spektaklio estetinė, stilistinė ir žanrine vienove?
- Ar matėte daugiau šio šokėjo darbų, kuo jie skiriasi?
- Koks choreografo požiūris į pasirinktą kūrinį?
- Ar idėja, raiškos priemonės, žanras, stilius sutampa?
- Kokią spektaklio, sceninio pasakojimo formą pasirenka choreografas. Kaip manote, kodėl?
- Ar matėte daugiau šio choreografo spektaklių, kuo ir ar jie skiriasi?
- Kokiam sceninės erdvės tipui priskirtumėte spektaklio scenografiją?
- Kokias priemones naudoja spektaklio scenografas?
- Kaip scenografija išpildo personažų ir sceninio veiksmo poreikius?
- Kaip ir ar scenografija atliepia spektaklio žanrą?
- Kaip scenografija siejasi su šiuolaikinio gyvenimo tikrove?
- Kaip apibūdintumėte spektaklio muziką?
- Kokią funkciją atlieka spektaklio muzika?
- Ar atpažįstate naudojamus muzikinius kūrinius; kokias asociacijas sukelia spektaklio muzika ir garsai?
- Kaip ir ar muzika veikia sceninį veiksmą?
- Kaip ir ar muzika veikia jūsų emocijas?

Jūsų asmeniniai komentarai apie spektaklį.
Jūsų asmeniniai įspūdžiai apie spektaklį.
Jūsų įgyta nauja (arba ne) patirtis žiūrint spektaklį ir jį individualiai interpretuojant.

Spektaklio recenzijos klausimynas

1. Spektaklio visuma:

forma, turinys, jų sąryšingumas (įspūdžių sintezė);

sceninių elementų ryšiai;

sceninių elementų darna, harmoningumas ar nedarna, padrikumas;

estetiniai spektaklio principai;

kas spektaklyje „erzina“, nepatinka, kokie nuobodūs, nereikšmingi momentai – kokią vietą jie užima.

2. Scenografija:

sceninės erdvės forma, stilius;

sceninės erdvės ir sceninio veiksmo sąryšingumas;

sceninės ir žiūrovų salės ryšys;

spalvų ir jų konotacijų sistema;

scenografijos kaita spektaklio metu;

apšvietimas – kokią vietą ir reikšmę užima spektaklyje;

objektai, rekvizitas – jų prigimtis, forma, faktūra, funkcija, ryšys su erdve ir veikėjais;

kostiumai, grimas, kaukės – jų sistema, santykis su erdve ir veikėjais.

3. Šokėjų atlikimas:

Šokio stilius, maniera, technika ir kt.

teksto ir plastikos, žodžio ir judesio ryšys;

gestai, mimika – kokią vietą užima spektaklyje;

4. Muzikos, garsų, triukšmų funkcija.

5. Choreografo modeliuojama fabula:

pasakojama istorija – ar ji atitinka nuoseklią istoriją ar yra emocijų išraiška.;

spektaklio žanras – kokį žanrą pjesei suteikia režisūra.

6. Žiūrovas:

kokiame teatre pastatytas spektaklis;

ko iš spektaklio tikimasi – potyriai, pažinimas, lūkesčiai, žiūrovų siejami su spektakliu;

kaip reaguoja žiūrovai spektaklio metu;

žiūrovų vaidmuo kuriant spektaklio prasmę(-es).

8. Spektaklio vieta kultūrinėje erdvėje:

spektaklio santykis su kultūrine realybe – spektaklio tikroviškumo, atpažinimo laipsnis.

spektaklio santykis su audiovizualine ir medijų kultūra;

spektaklio santykis su ankstesniais tos pačios pjesės pastatymais.

9. Kūrėjų statusas visuomenėje ir teatro pasaulyje:

teatro, trupės ir jos narių svarba kultūrinėje erdvėje;

spektaklio kūrėjų meninė biografija ar poveikis teatro menui.

Individuali recepcija: Kokie vaizdai, epizodai, spektaklio elementai labiausiai įstrigo? Kas neturėjo reikšmės? Ką sunkiausia apibūdinti, įvardyti ir suteikti prasmę? Kitos pastabos.

Recenzijos struktūrą sudaro:

Šokio spektaklio/reiškinio visumos pristatymas,

Šokio spektaklio/reiškinio išskaidymas į dalis,

šių dalių sąryšingumo įvertinimas,

šių dalių specifinių bruožų įvertinimas,

Šokio spektaklio/reiškinio funkcionavimo kultūrinėje erdvėje įvertinimas,

menininko kūrybinės biografijos refleksija,

Šokio spektaklio/reiškinio recepcijos pobūdis,

kitos pastabos.

VERTINAMŲ DARBŲ PROPORCIJŲ PAVYZDYS

Eil. Nr.	Vertinimo turinys	Sukaupto įvertinimo dalys procentais
1	Aktyvus darbas pamokoje	30%
2	Išklausytos programos dalies atsiskaitymas (žodžiu, raštu)	30%
3	Šokio kūrinio (spektaklio, filmo ir kt.) recenzija / tiriamasis darbas ir jo pristatymas	40%
Viso		100%

VERTINIMO RODIKLIŲ PAVYZDYS

Orientaciniai recenzijos ar tiriamojo darbo*(kūrinio analizė, recenzija, lyginamoji interpretacija etc.)****vertinimo rodikliai****

*parengta pagal – Targamadžė V., Nauckūnaitė Z. (2009, p. 70);
Teresevičienė M., Bulajeva T., Čepienė A., Lepaitė D., Zuzevičiūtė V. (2011, p. 79)

1. Targamadžė V., Nauckūnaitė Z. *SOLO taksonomija kaip mokinių rašinių vertinimo priemonė*, Acta Paedagogica Vilnensia, 2009, Nr.22, p. 65–75, prieiga per internetą: [http://www.leidykla.vu.lt/fileadmin/Acta Paedagogica Vilnensia/22/65-75.pdf](http://www.leidykla.vu.lt/fileadmin/Acta_Paedagogica_Vilnensia/22/65-75.pdf)
2. Teresevičienė M., Bulajeva T., Čepienė A., Lepaitė D., Zuzevičiūtė V. *Studijų programų atnaujinimas: kompetencijų plėtotos ir studijų siekinių vertinimo metodika*, Vilnius: VU, 2011, prieiga per internetą: http://www4066.vu.lt/Files/File/Studiju%20programu%20atnaujinimas_kompetenciju%20pletotes%20ir%20studiju%20siekinu%20vertinimo%20metodika.pdf

10 BALŲ
<p><i>Mokinio veiklos pobūdis</i> Kelia problemas, kurios svarstomos ne tik temos viduje, bet ir už jos ribų. Vykdo vieną iš veiklos formų -- teorizuoja, apibendrina, kelia hipotezes, pagrindžia, atskiras dalis jungia į visumą, diskutuoja, reflektuoja.</p>
<p><i>Teksto / pasisakymo struktūra</i> Gerai suformuotas rašinys / pristatymas žodžiu, kryptinga įžanga, pagrįstos išvados. Problemos iškeltos; tikslinga svarstymo struktūra; tinkamai parinkta medžiaga. Įrodymai remiasi daugeliu šaltinių.</p>
<p><i>Vertinimo kriterijai</i> Sukuriamas sudėtingas, sklandžios formos, labai aiškiai argumentuotas tekstas / pasisakymas. Pagrindinė mintis(-ys) ar idėja(-os) yra atskleistos. Tekstas / pasisakymas rišlus, logiškai išdėstytas, aiškios formos, leidžiančios skaitytojui / klausytojui suprasti esminius akcentus. Puikus sudėtingų šokio terminų ir šokio kalbos junginių vartojimas reikiamame kontekste. Gramatinis / stilistinis teksto / pasisakymo taisyklingumas. Tinkama apimtis / trukmė.</p>
9 BALAI

<p>Mokinio veiklos pobūdis Ne tik pristato kitas nuomones ar žvelgia į temą iš skirtingų požiūrio taškų, bet ir juos analizuoja, lygina, klasifikuoja. Supriešina, aiškina priežastis, sieja, pritaiko.</p>
<p>Teksto / pasisakymo struktūra Rašinys / pristatymas žodžiu gerai suformuotas, kryptinga įžanga, apibendrinanti pabaiga. Medžiaga tinkama. Turinys logiškai nuoseklus, aiškiai atpažįstama argumentavimo struktūra, svarstomi skirtingi požiūriai.</p>
<p>Vertinimo kriterijai Sukuriamas aiškus, gerai struktūruotas tekstas / pasisakymas, pabrėžiantis esminius dalykus. Pagrindinė mintis(-ys) ar idėja(-os) atskleistos. Tekstas / pasisakymas rišlus. Reikiamame kontekste praleistas vienas kitas sudėtingas dailės terminas arba neteisingai panaudotas vienas kitas dailės kalbos junginys. Viena kita gramatinė / stiliaus klaida. Tinkama apimtis / trukmė.</p>
8 BALAI
<p>Mokinio veiklos pobūdis Pristato kitas nuomones, žvelgia į temą iš skirtingų požiūrio taškų, atskleidžia savo požiūrį, apibūdina, išsiaiškina, analizuoja.</p>
<p>Teksto / pasisakymo struktūra Rašinys / pristatymas žodžiu pakankamai gerai suformuotas. Kai kurios svarstomos problemos iškeltos. Mėginama struktūruoti ir argumentuoti, bet pristatomi tik įvairūs požiūriai, nėra jokių naujų minčių.</p>
<p>Vertinimo kriterijai Sukuriamas tekstas / pasisakymas, sistemiškai plėtojantis idėją, pateikiantis palaikomasias idėjas. Pagrindinė mintis(-ys) ar idėja(-os) atskleistos, bet ne visada tinkama forma – kai kurie sakiniai ar sakinio dalys pažodžiui nukopijuoti / perpasakoti iš originalo teksto / šaltinio. Tekstas / pasisakymas nėra rišlus – esminiai akcentai pateikti pakankamai ryškiai. Reikiamame kontekste vyrauja nesudėtingi dailės terminai ir dailės kalbos junginiai. Pasitaiko gramatinių / stiliaus klaidų. Tinkama apimtis / trukmė.</p>
7 BALAI
<p>Mokinio veiklos pobūdis Pateikia daugiau nei vienos rūšies įrodymų savo pozicijai pagrįsti. Išvardija, apibūdina, apibrėžia, išsiaiškina, derina, interpretuoja.</p>
<p>Teksto / pasisakymo struktūra Susitelkta į didelį faktų kiekį: mažai konceptualaus aiškinimo. Medžiaga menkai siejama tarpusavyje.</p>
<p>Vertinimo kriterijai Sukuriamas tekstas / pasisakymas, kuriame pateikiami argumentai, pagrindžiant priežastis arba pateikiant tam tikro požiūrio ar idėjos privalumus ir trūkumus. Atskleistos ne visos pagrindinės idėjos ar mintys; vyrauja mechaninis teksto / pasisakymo organizavimas, kai pateiktos mintys ar idėjos perkeltos pažodžiui iš originalo teksto / šaltinio. Tekstui / pasisakymui trūksta rišlumo, neryškinti esminiai akcentai. Ribotai naudojami šokio terminai ir šokio kalbos junginiai. Yra gramatinių / stiliaus klaidų. Netinkama teksto apimtis / pasisakymo trukmė.</p>
5 – 6 BALAI
<p>Mokinio veiklos pobūdis Pasako savo požiūrį arba pateikia vienos rūšies pavyzdžių. Įvardija, konstatuoja, atpažįsta, atgamina, cituoja, pamini, nurodo.</p>

<p>Teksto / pasisakymo struktūra Viena problema iškelta, ir tai tampa vieninteliu centru; nėra svarstymo.</p>
<p>Vertinimo kriterijai Sukuriamas nesudėtingas tekstas / pasisakymo kalba. Pagrindinės idėjos ar mintys yra arba atskleistos tik iš dalies, arba pateiktos neišsamiai, arba nesuprastos. Tekstas / pasisakymas nepakankamai rišlus, trūksta loginio teksto / pasisakymo organizavimo, mintys pateiktos neaiškia forma, skaitytojui / klausytojui sunku suprasti esminius akcentus. Šokio kalbos terminai panaudoti netaisyklingai. Šokio kalbos junginiai nepanaudoti arba panaudoti netaisyklingai. Netinkama teksto / pasisakymo apimtis / trukmė.</p>
4 BALAI
<p>Mokinio veiklos pobūdis Nesupranta užduoties, neturi ką pasakyti ta tema.</p>
<p>Teksto / pasisakymo struktūra Netinkamai nustatyta problema, parinkta neaktuali medžiaga. Aptariamoms nereikšmingoms detalėms, klaidingai suprastas klausimas, netinkamai naudojami pavyzdžiai.</p>
<p>Vertinimo kriterijai Sukuriamas nesudėtingas tekstas / pasisakymas, kuriame pagrindinė idėja ar mintis nesuprasta ar neteisingai atskleista. Tekstas / pasisakymas nerišlus, pateiktas padrika forma, nėra teksto / pasisakymo loginio organizavimo, argumentavimas nepagrįstas. Nenaudojami šokio terminai, šokio kalbos junginiai. Daug gramatinių / stiliaus klaidų. Netinkama teksto / pasisakymo apimtis.</p>

Pilotinių mokyklų mokytojų sudaryti testai atsiskaitymams.

Menų pažinimo programos (šokio) testas Nr. 1.

1. Mes šokame tam, kad.... (išvardint 5 kriterijus):

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

2. Socialiniai šokiai (kokie?):

- 1.
- 2.
- 3.

3. Populiariaji šokiai (kokie?):

- 1.
- 2.
- 3.

4. Trumpa baleto istorija (keliais sakiniais apžvelkite baleto atsiradimą ir raidą):

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. Išvardintos pagrindinės žymiausios baleto bei šiuolaikinio šokio atstovės, (kokį šokį jos šoko?):

1. Pina Baunch
2. Anna Pavlova
3. Martha Granham
4. Maja Pliseckaja
5. Izadora Dulkan

Menų pažinimo programos (šokio) testas Nr. 2.

1. Kaip atsiranda šokis? (pažymėti teisingą atsakymą):
 - a) judesys, ritmas, melodija, muzikos instrumentas;
 - b) ritmas, judesys, muzikos instrumentas, melodija;
 - c) melodija, ritmas, judesys, muzikos instrumentas;
2. Populiariaji šokiai (išvardinti).....
.....
3. Kuris standartinis šokis susideda ne iš plaukiančio judesio, o iš žingsnių visa pėda?.....
4. Labai gyvas, nuotaikingas su šuoliukų, pašokimų elementais standartinis šokis?.....
5. Išvardinkite kokias žinote valsų rūšis?.....
6. Kuris iš Lotynų Amerikos šokių šokamas lėtu tempu?.....
7. Kuris šokis pagal tempą ir judesius panašus į rokenrolą?.....
8. Kas yra baletas?.....
9. Kada baletas atskiriamas nuo operos ir tampa savarankiška meno šaka?
 - a) XVII a. antra pusė;
 - b) XVIII a. antra pusė;
 - c) XIX a. pradžia;
10. Kada atsiranda šokis "pirštų galais"?
 - a) XVII a. pradžia;
 - b) XVII a. antra pusė;
 - c) XVIII a. pabaiga;
11. Koks spektaklis buvo laikomas pirmuoju pasaulietiškuoju baletu?.....
12. Kas sudarė pirmųjų baletų muzikinį pagrindą?.....
13. Kokie šokiai vadinami buitinais socialiniais šokiais? (išvardinti).....
.....
14. Kaip vadinami šokiai, kuriuos šokėjai šoka linijose?.....
15. Kokius žinote populiariusius gatvės šokius?
.....
16. Lotynų Amerikos šokiai (išvardinti).....
.....
17. Labiausiai uždegantis, kilęs Brazilijoje Lotynų Amerikos šokis?.....
18. Koks šokis yra *čia čia čia* šokio pirmitakas?.....
19. Kuriame šokyje vaizduojamas buliaus ir matadoro kova?.....
20. Kuriame klasikiniame-standartiniame šokyje krypties ir judesių intensyvumo keitimas reikalauja išmanumo ir puikios koordinacijos?.....

TEATRAS
METODINĖS REKOMENDACIJOS

Parengė: Rasa Vasinauskaitė

Teatro dalyko modulis – sudėtinė Menų pažinimo programos dalis. Šis modulis atitinka visai programai keliamus reikalavimus ir įgyvendina jos tikslus, tačiau atsižvelgia į teatro meno specifiką.

Teatro dalyko modulio tikslas ir uždaviniai – plėtoti mokinių estinę, kultūrinę ir bendrąsias (iniciatyvumo ir kūrybingumo, asmeninę, socialinę ir pilietinę, mokymosi mokytis, pažinimo) kompetencijas, ugdyti sumanų ir aktyvų kultūrinio gyvenimo dalyvį. Ir kartu – auginti nuovokų ir tolerantišką teatro žiūrovą (suvokėją, interpretatorių), kuris geba analizuoti ir vertinti spektaklio ar teatrinio reiškinio estetinius ypatumus ir moka taikyti šiuos gebėjimus skirtingoje meninėje ar kasdienio gyvenimo aplinkoje.

Kadangi teatras – sinkretinė meno rūšis, svarbu, kad mokiniai per **Teatro** pamokas mokėtų taikyti ankstesnėse Menų programos dalykų (dailės, muzikos, šokio) pamokose įgytas žinias ir gebėjimus.

Mokinių pasiekimai. Bendrasis/išplėstinis kursas

1. Teatro kūrinių stebėjimas, analizė/interpretavimas ir vertinimas	
<p>Nuostatos. Domėtis teatro menu kaip galimybe geriau pažinti save ir pasaulį. Suprasti, kad teatras turi savo suvokimo ir vertinimo taisykles ir iš žiūrovų (suvokėjų) reikalauja pasiruošimo bei įgūdžių.</p> <p>Aiškintis teatro meno poveikį, suprasti ir gilinti savo poreikius teatro srityje.</p> <p>Pažinti ir priimti skirtingas (istorines, nacionalines, šiuolaikines) teatro meno apraiškas bei ieškojimus.</p> <p>Būti atviram naujoms teatrinėms patirtims ir estetiniams iššūkiams.</p> <p>Esminiai gebėjimai. Stebėti, analizuoti ir vertinti teatro spektaklį ar teatrinės veiklos reiškinį. Fiksuoti ir analizuoti savo bei auditorijos potyrius spektaklio metu ir po jo. Reflektuoti visuminį ir/ar ilgalaikį teatrinio meno poveikį.</p>	
Gebėjimai	Žinios ir supratimas
1.1. Laikytis teatro siūlomų žiūrėjimo/dalyvavimo taisyklių.	1.1.1. Skirti tradicinius ir netradicinius teatro meno reiškinius; apibūdinti žiūrovų (dalyvių/suvokėjų) elgesio formas teatro spektaklyje ir teatrinuose renginiuose.
	1.1.2. Nusakyti žiūrovo reikšmę ir funkciją teatre.
1.2. Skirti dramos ir spektaklio lygmenis; pažinti teatro rūšį/tipą ir jo savybes.	1.2.1. Įvardyti dramos (literatūros kūrinio) ir spektaklio (teatro/scenos kūrinio) skirtumus.
	1.2.2. Apibūdinti teatro rūšį/tipą pagal spektaklio žanrą, kalbą, stilių bei atlikimo ypatumus.
1.3. Skirti teatrinės raiškos priemones ir susieti jas su menine visuma; analizuoti/interpretuoti spektaklio/teatrinio reiškinio ypatumus ir suvokti prasmę.	1.3.1. Įvardyti spektaklio raiškos priemones, stilistines bei žanrines savybes; atskirti dramaturgo, režisieriaus, aktoriaus, dailininko bei kompozitoriaus darbą.
	1.3.2. Nusakyti spektaklio sukeltus įspūdžius ir

	<p>susieti juos su spektaklio vaizdine bei atlikimo forma.</p> <p>1.3.3. Įvardyti spektaklio problematiką, temą(-as) ir susieti jas su menine bei estetinė spektaklio visuma.</p>
1.4. Apibūdinti svarbiausius istorinius teatro raidos periodus; skirti svarbiausius lietuvių ir užsienio teatro kūrėjus.	1.3.4. Nurodyti esminius teatro meno raidos etapus; žinoti svarbiausius lietuvių bei užsienio teatro kūrėjus.
1.5. Parašyti argumentuotą, asmeniniais pastebėjimais ir potyriais pagrįstą matyto spektaklio recenziją pagal susitartus reikalavimus.	1.4.2. Apibūdinti teatrinės kūrybos/spektaklio suvokimo (interpretavimo) ir vertinimo kriterijus, taikyti juos konkrečiam pavyzdžiui.
1.6. Įvertinti asmeninį teatro meno poveikį ir įvardyti individualius estetinius lūkesčius bei poreikius.	1.5.1. Įvardyti emocinį ir estetinį teatrinės kūrybos poveikį; apibūdinti jos įtaką keičiantis nusistovėjusiam požiūriui ar išankstinei nuomonei; išsakyti teatrinė potyrių lūkesčius.
<p>2. Meno reikšmės sociokultūrinėje aplinkoje tyrimas</p> <p>Nuostatos. Įžvelgti teatro ir teatrinės veiklos svarbą kasdieniame bei visuomeniniame gyvenime kaip prielaidą skleisti kolektyvinei patirčiai ir atviram komunikavimo laukui. Suvokti teatro meno ir teatrinės kūrybos reikšmę ir poveikį žmogaus, visuomenės bei kultūros raidai. Tyrinėti ir kritiškai apmąstyti eksperimento, naujų teatro formų, teatrinės raiškos ir sklaidos būdų bei priemonių poveikį sociokultūriniam kontekstui ir atvirkščiai. Plėtoti ir gilinti individualią teatrinę patirtį kaip tolesnės mokymosi ar darbinės veiklos motyvaciją. Esminiai gebėjimai. Analizuoti ir vertinti istorinę, kultūrinę, politinę ir socialinę teatro meno reikšmę savo ir visuomenės gyvenime.</p>	
Gebėjimai	Žinios ir supratimas
2.1. Pastebėti ir identifikuoti teatrinės kūrybos bei teatrinės veiklos reiškinius kasdienėje ir sociokultūrinėje aplinkoje.	2.1.1. Atskirti profesionalų ir neprofesionalų teatro meną bei skirtingas teatrinės veiklos formas socialinėje aplinkoje; įvardyti teatrinės kūrybos bei veiklos poveikį gyvenamai aplinkai.
2.2. Nurodyti kultūrinę, socialinę ir politinę teatro meno reikšmę bei funkciją.	2.1.2. Nusakyti teatrinės veiklos (pažintinės, auklėjamosios, pramoginės, terapinės ir pan.) pobūdį ir tikslus.
	2.1.3. Apibūdinti komunikacinę teatro prigimtį ir įvardyti grįžtamojo ryšio tarp teatrinės kūrybos ir jos suvokėjų (vartotojų) formas.
2.2. Parengti teatro ir/ar grupės, teatrinio reiškinių, scenos menininko apžvalgą (rekomenduotina).	1.2.1. Motyvuoti pasirinkimą individualiais estetiniais ir bendrais kultūriniais kriterijais.
	1.2.2. Įvertinti teatro ar teatrinio reiškinių (menininko kūrybos) menines, kultūrinės, socialines funkcijas.
2.3. Dalyvauti klasės (mokyklos, miesto ar šalies) teatrinėje ir teatrinės recepcijos veikloje.	1.3.1. Sekti mokyklos, miesto ar šalies teatrinis įvykius ir teatro gyvenimą ir reflektuoti jį pasirinkta forma.
	1.3.2. Diskutuoti teatro meno recepcijos temomis klasėje, mokykloje, žiniasklaidoje ar internetinėje erdvėje.

Turinio apimtis

Teatro dalyko pamokoms numatomas 2-asis pusmetis – 2 pamokos per savaitę (išplėstinis kursas - + 1 pamoka). Kiekvienai ciklo temai skiriama po 2–4 pamokas mokytojo nuožiūra, įtraukiant į pamokų laiką lankytojų spektaklių aptarimus, susitikimus su menininkais ar diskusijas pasirinkta šiuolaikinio teatro tema.

Dalyko dėstymo pradžioje suformuluojama galutinio praktinio darbo (teatrinio reiškinių tyrimo ir/ar spektaklio recenzijos) užduotis ir jos įvykdymo gairės. Mokytojas pasiūlo, o mokiniai gali pasirinkti netradicinę praktinio darbo formą (raštu, vaizdu, filmuota medžiaga ir pan.), mokymosi eigoje mokiniams pageidaujant galimos įvairios praktinės užduotys (žr. praktinius pavyzdžius – „Mano „Hamletas“ – metodinių rekomendacijų pabaigoje), mokyklos mokinių apklausos ir interviu teatro tema, padedančios geriau įsisavinti istorinę ir teorinę medžiagą, aktyvinančios mokymosi procesą.

Pamokų metu analizuojamos temos turėtų padėti mokiniams atlikti praktinę užduotį.

Dalyko išdėstymo pabaigoje atliekamas praktinės užduoties aptarimas ir įvertinimas.

Vertinimo metodika

Teatro dalyko vertinimo kriterijai grindžiami pasiekimų lentelės principais. Atskirai 10 balų skalėje vertinamas kiekvienas temų ciklas. Galutinis dalyko pažymys išvedamas susumavus mokinių pasiekimus įsisavinant ciklo temas ir atliekant praktines užduotis. Atskiro ciklo pasiekimai vertinami kaupiamuoju balu pagal lentelėje nurodytus kriterijus:

Eil. nr.	Vertinimo turinys	Įvertinimo dalys procentais
1	Aktyvus ir kūrybingas mokinių dalyvavimas pamokose; praktinių uždavinių atlikimas	30 %
2	Gebėjimas pritaikyti įgytas žinias analizuojant teatro kūrinis ir reiškinius	20 %
3	Testas	20 %
4	Savarankiškai ir kūrybingai atliktas praktinis darbas (recenzija, tiriamasis darbas) ir jo pristatymas	30 %

Viso 100 %

Ciklų vertinimą gali sudaryti mokytojo ir mokinių savęs įsivertinimas; recenzijos ar tiriamojo darbo vertinimą¹ pateikia ir mokytojas, ir klasės draugai. Ciklo pabaigoje mokytojas parengia įsisavintų žinių testą, kurio atsakymus verta aptarti viešai, kad mokiny, išklausęs ir draugų komentarus, galėtų įsivertinti pats. Mokinių praktiniai darbai (recenzijos ir/ar tiriamieji darbai) išanalizuojami pamokos metu, kad vertintų ne tik mokytojas, bet ir klasės draugai – „oponentai“.

¹ Orientacinę rašto darbo (recenzijos) ir žodinės spektaklio analizės vertinimo lentelę žr. Priedas Nr. 7.

Teatro dalyko pamokų ciklai²

Ciklo pavadinimas	Mokymo(si) tikslas	Mokinių pasiekimai	Pastabos
<i>Estetinis-emocinis teatro meno poveikis</i>	Supažindinti su teatro kilmės, raidos, sceninės kūrybos ir jos recepcijos ypatumais.	Gebės apibrėžti teatro modelį; žinos svarbiausius teatro istorijos etapus; gebės apibūdinti teatro modelį ir žiūrovo funkcijas teatre. (1.1, 1.4) ³	Ciklui skiriamos ... pamokos. Pasirenkama busimos recenzijos tema ir forma.
		Analizuodamas spektaklį gebės nustatyti jo raiškos priemones (formą, žanrą ir stilių, sukūrimo ir atlikimo ypatumus), susies jas su menine spektaklio visuma ir individualiais potyriais. (1.2, 1.3, 1.5, 1.6)	
<i>Teatro meno statusas visuomenėje</i>	Supažindinti ir išanalizuoti teatro meno funkcionavimo sociokultūrinėje aplinkoje pobūdį.	Gebės apibrėžti visuomeninę (ekonominę, politinę, pilietinę) ir kultūrinę teatro reikšmę ir paskirtį; gebės atskirti teatro ir spektaklio modelį pagal jo meninius ir sociokritinius uždavinius. (2.1, 2.2)	Ciklui skiriamos ... pamokos. Tyrimui pasirenkamas esantis mieste (mokykloje) teatras ar teatro grupė, teatro menininkas.
		Gebės nustatyti ir įvardyti teatro pastato, teatrinio kolektyvo, trupės funkciją kultūrinėje aplinkoje. (2.1, 2.2)	
		Identifikuos ir apibūdins teatro reiškinius kasdienėje ir kultūrinėje aplinkoje; įvertins individualius estetinius lūkesčius bei poreikius. (1.1, 1.6, 2.1)	
<i>Etnokultūrinis teatro meno aspektas</i>	Supažindinti su nacionalinio teatro ypatumais, išanalizuoti istorinio ir kultūrinio palikimo sklaidą teatro mene.	Žinos ir gebės atskirti svarbiausius lietuvių teatro kūrėjus; gebės išvelgti ir išanalizuoti liaudies meno, istorinių ir kultūrinių archetipų sklaidą šiuolaikiniame spektaklyje. (1.3, 1.4)	Ciklui skiriamos ... pamokos. Pavyzdžiu pasirenkamas lietuvių teatro kūrėjas ir/ar teatras.
		Gebės nustatyti ir įvertinti spektaklio/teatrinio reiškinių nacionalines ypatybes, jo novatoriškumą iš istorinių ir dabarties pozicijų. (1.4)	
<i>Teatro menininko vaidmens raida</i>	Supažindinti su spektaklio, kaip meninės- autorinės kūrybos, ypatumais; apibrėžti aktorinio/režisūrinio teatro bruožus; supažindinti su postmodernaus spektaklio/teatrinio reiškinių estetika.	Žinos svarbiausius pasaulio teatro meno reformatorius, gebės atskirti literatūrinio ir režisūrinio teatro modelius; gebės apibūdinti postmodernaus/postdraminio spektaklio ypatumus. (1.2, 1.3, 1.4)	Ciklui skiriamos ... pamokos. Numatomas (realus ar virtualus) susitikimas su teatro menininku.
		Gebės įvardyti ir išanalizuoti pasirinkto menininko kūrybos ypatumus, nustatyti režisūrinio ir/ar kolektyvinio spektaklio bruožus ir susieti juos su šiuolaikinio teatro estetika. (1.2, 1.3)	

² Ciklų ir temų eiliškumą, pamokų skaičių vienai ar kitai temai plėtoti mokytojas gali keisti savo nuožiūra. Mokinių pasiekimai šioje lentelėje atitinka bendrosios mokinių pasiekimų lentelės reikalavimus (žr. punktus skliaustuose).

³ Numeriai skliaustuose nurodo į pasiekimų lentelės punktus.

<i>Teatro ir šiuolaikinių technologijų sąveika</i>	Supažindinti su skirtingų medijų panaudojimo teatro mene pavyzdžiais. Išanalizuoti teatro ir technologijų sankirtos specifiką.	Skirs teatrinės ir neteatrinės raiškos priemones, gebės nusakyti šiuolaikinių technologijų paskirtį teatro menui ir jų poveikį žiūrovams. (1.1, 2.1)	Ciklui skiriamos ... pamokos. Skiriama laiko praktinės mokinių užduoties aptarimui ir įvertinimui.
--	--	--	--

Pamokų turinys ir rekomenduojama veikla

Pamokų turinys ir rekomenduojama veikla sudaryti atsižvelgiant į pamokų trukmę (2 pamokos per savaitę). Mokytojui siūloma rinktis pasakojimo, diskusijos, forumo, testo, aprašo, kolektyvinės ir grupinės diskusijos (pvz., „minčių lietus“), veiklos grupėmis – aktyvaus mokymosi ir tiriamuosius (informacijos paieškos, atrankos, analizės) metodus, skatinant aktyvų ir kūrybišką mokinių dalyvavimą pamokoje.

Pamokų turinio apraše pateikiama:

1. pamokos tema;
2. mokymo(si) uždaviniai ir rezultatai;
3. siūloma veikla ir idėjos;
4. žodynėlis;
5. informacijos šaltiniai.

I. ESTETINIS-EMOCINIS TEATRO MENO POVEIKIS

I tema. Ritualinė ir žaidybinė teatro prigimtis.

Uždaviniai:

- Sutelkti dėmesį, sužadinti vaizduotę, analizuoti pojūčius ir asociacijas, skatinti kūrybiškumą;
- Apibūdinti teatro meno ir kitų laisvalaikio formų specifiką;
- Apibrėžti teatro situacijos ir žiūrovų elgesio teatre taisykles.

Rezultatai:

- Mokiniai susipažins su svarbiausiomis teatro taisyklėmis;
- Remdamiesi asmenine patirtimi išsiaiškins teatrinių ir neteatrinių reiškinių specifiką;
- Įsisavins teatro, kaip *ritualo* ir *žaidimo*, sampratą.

Pamokai reikės:

Lentos ir rašiklio, iš anksto paruoštų iliustracijų (skaidrių) su antikinio (graikų) teatro aikštele.

Rekomenduotina virtuali vaizdo medžiaga⁴: History of Theatre 1 – From Ritual to Theatre, žr.:

http://www.youtube.com/watch?v=lQOPFxuiaWQ&feature=feedf_more, taip pat: History of

Theatre 2 - Development of Classical Greek Tragedy, žr.:

http://www.youtube.com/watch?v=dmBDfI9YJY4&feature=feedf_more

Pamokos eiga ir žinių dėstymas

Pastaba: Mokytojas supažindina su Teatro dalyko kursu ir baigiamąja praktine užduotimi (recenzija). Ji turi būti rašoma apie visų mokinių kartu matytą spektaklį ar ištrauką ir atspindėti mokinio įsisavintas žinias. Recenzijos žanrą, stilių ir formą (esė-impresija, laiškas, kritinė recenzija, įsivaizduojamas dialogas, spektaklio interpretacija ir pan.)⁵ aptaręs su mokytoju pasirenka mokinius, tačiau recenzijoje, suteikiant mokiniui kūrinio interpretacijos laisvę, turi būti atsakoma į klausimus: *Kur ir kokioje erdvėje vyksta spektaklis? Kokiai žiūrovų grupei jis yra skirtas? Kokią literatūrinę (dramaturginę) medžiagą pasirinko režisierius? Kokios raiškos priemonės dominuoja? Kokias temas (problema) kelia spektaklis? Kokiam (naujam) estetiniam-emociniam patyrimui spektaklis nuteikia?*⁶

Mokytojas pasiūlo mokiniams išsakyti ir už(si)rašyti visas žodžio „teatras“ sukeltas asociacijas. Iš atsakymų išrenkami ir sugrupuojami tie, kurie nurodo į: a) teatro pastatą; b) emocinius patyrimus; c) vaidinimo/rodymo ir žiūrėjimo situaciją. Mokytojas suformuluoja 4 teatro meno taisykles:

1. Žiūrovas teatre visada yra šia pusę rampos ir visa išlieka žiūrovu.

⁴ Mokytojas rekomenduotiną virtualią vaizdo medžiagą gali pasirinkti ir pateikti savo nuožiūra. Pamokų metu vaizdo šaltinių galima ieškoti kartu su mokiniais.

⁵ Apie praktinio darbo (recenzijos ir/ar tiriamojo darbo) galimas formas žr. Turinio apimties skiltį.

⁶ Spektaklio analizės klausimynas ir recenzijos struktūra pateikta Priede Nr.3.

2. Aktorius/atlikėjas visada yra anapus rampos ir išlieka aktoriumi/atlikėju.
3. Žiūrovas žiūri į vaidinantį (kažką vaizduojantį, veikiantį, kalbantį) aktorį/atlikėją.
4. Aktorius/atlikėjas rodo (pabrėžia arba nepabrėžia) žiūrovams, kad vaidina.

„Maksimaliai supaprastinta teatro situacija: A žiūri į B, kuris vaidina C“ (Erikas Bentlis/EricBentley)

Šiai sentencijai užtvirtinti mokiniai gali išrinkti iš savo užrašytų asociacijų tas, kurios tikėtų pagrįsti 4 minėtas taisykles. Aptariant mokinių pavyzdžius, reikia atkreipti dėmesį į galimas išimtis: žiūrovų įtraukimą į teatrinį veiksmą, aktorių buvimą tarp žiūrovų, skirtingas teatro pastato ar vaidybos aikštelės konfigūracijas, skatinančias aktyvų žiūrovų dalyvavimą spektaklyje. Mokytojas gali paklausti: *Kas vyksta tokiais „numatytais“ žiūrovų įtraukimo į spektaklį atvejais? Kokie galimi nenumatyti/atsitiktiniai atvejai, kaip jų metu keičiasi spektaklis ir žiūrovų reakcija?*

Apibendrinamas mokinių atsakymus, mokytojas reziumuoja, kad teatro menas – tai *kitos tikrovės sukūrimo menas*, turintis savo techniką, estetinius kriterijus ir priklausantis nuo istorinio laikotarpio ir jam būdingų estetinių normų bei taisyklių. Kai šios taisyklės griaunamos, gimsta *naujos teatro formos*, arba teatras tampa kažkuo kitu, pavyzdžiui, *žaidimu, karnavalu, performansu, teatralizuota akcija* ir pan.

Galima pasiūlyti mokiniams prisiminti ir apibūdinti kitokias teatro formas, palyginti teatrinis renginius su sporto rungtynėmis ir pan.

Žodis *teatras* kilęs iš graikų kalbos, sujungus žodžius „*theatron*“ – publikai skirta vieta ir „*theasthai*“ – žiūrėti.

Apibūdinamas *teatro ir ritualo (religinis)* ryšys. Mokiniai paprašomi nusakyti ir pakomentuoti dabartinius ėjimo į teatrą, buvimo teatre ir paties teatro *ritualus* (pvz., nusiteikimas, apsirengimas, domėjimasis būsimu spektakliu, t.y. išėjimas iš įprastos aplinkos į tam *skirtą vietą sutartu laiku*; elgesys prieš spektaklį, spektaklio pradžia/skambučiai, susėdimas į savo vietas, šviesų gesinimas, uždangos atvėrimas, pertraukos laikas, spektaklio pabaiga, nusilenkimai, plojimai ir t.t.). Teatriniai ritualai palyginami su religinėmis apeigomis, šventinėmis ceremonijomis. Tema diskusijai: *Kas skiria teatrą nuo ritualo?*

Aptariamas *teatro ir žaidimo* ryšys. Atsakymo ieškome *žaidimo* sampratoje (žaidimas kaip apsimetimas kažkuo kitu, kažko imitavimas, apsirengimas kitais drabužiais, pasikeitęs elgesys ir pan.): žaidimas būdingas žmogaus prigimčiai, nes leidžia atsidurti išgalvotoje situacijoje, atsiriboti nuo realybės ir pan., žaidimas yra interaktyvus, žaidžiant aktyvinamos emocijos, patiriami nauji

įspūdžiai. Plg.: „žaidžiame teatrą“, „žaidžiame mamą ir tėtį“, kompiuteriniai žaidimai, primenantys technologijų išstobulintą lėlių teatrą ir pan.

Kas skiria teatrą nuo žaidimo? Akcentuojamas žaidimo vienalaikiškumas ir tikrumas visiems žaidimo dalyviams, tuo tarpu teatro „žaidime“ žaidžiantieji rodo savo žaidimą žiūrovams ir laukia iš jų reakcijų bei vertinimo.

Teatre yra ritualo, žaidimo ir karnavalo elementų, tačiau tai atskira ir savarankiška meno rūšis, grįsta rodymo – žiūrėjimo situacija, sukurta ir vykstanti specialioje vietoje sutartu laiku.

Trumpai pristatoma teatro kilmė. Parodomos skaidrės (vaizdo medžiaga) su antikinio (graikų) teatro arena, išskiriant *orchestrą (aikštelę)*, žiūrovams skirtą vietą – *teatroną (amfiteatrą)*, aktorių persirengimams skirtą *skenę (šiandien – sceną)*. Mokiniai palygina antikinio ir šiuolaikinio teatro architektūrą, nusako jos panašumus ir skirtumus.

Literatūra:

Hartnoll, Phyllis. *Teatras. Trumpa istorija*, R. Paknio leidykla, 1998.

Česnulevičiūtė, Petronėlė. *Daugiaveidis dramos gyvenimas*, Vilnius: LRSL, 1998.

Aristotelis, *Poetika. Rinktiniai raštai*, Vilnius: Mintis, 1990

Ortega-Gasset, Jose. *Mūsų laikų ir kitos esė*, Vilnius: Vaga/ALK, 1999, p. 385 – 443.

Gadamer, Hans-Georg, *Grožio aktualumas. Menas kaip žaidimas, simbolis, šventė*, Vilnius: baltos lankos/ALK, 1997.

<http://lt.wikipedia.org/wiki/Kategorija:Teatras>

Mokytojo užrašai ir pastabos

.....

.....

.....

.....

.....

II tema. Spektaklis kaip tekstas, vaizdas ir įvykis

Uždaviniai

- Sutelkti dėmesį, sužadinti atmintį ir vaizduotę, analizuoti pojūčius ir asociacijas, skatinti kūrybiškumą ir analitinius gebėjimus;
- Apibrėžti teatro meno specifiką, žiūrovo reikšmę ir funkciją teatre;
- Išanalizuoti spektaklio žiūrėjimo/dalyvavimo ir suvokimo/interpretavimo reikšmę.

Rezultatai

- Mokiniai žinos teatro ir žiūrovo uždavinius bei funkcijas;
- Gebės atskirti tekstinį, vaizdinį ir veiksminį spektaklio lygmenis;
- Gebės apibūdinti estetinį-emocinį teatro patyrimą.

Pamokai reikės:

Vaizdo grotuvo, vaizdinės medžiagos CD Nr.1.1, 1.2.⁷, iš anksto paruoštų klausimų.

Pamokos eiga ir žinių dėstymas

Mokiniam (kiekvienam atskirai arba sudarytoms grupelėms) išdalijami klausimai, į kuriuos jiems reikės atsakyti pasižiūrėjus vaizdo medžiagą: Pvz.: *Kaip atrodo scenos erdvė? Kaip apsirengę aktoriai? Kokias atpažįstamas aplinkos detales pastebėjote? Kokia skamba muzika? Apie ką ir kaip kalba aktoriai? Kaip nusakytumėte aktorių vaidybą? Kokias emocijas ir/ar asociacijas sukėlė ištrauka? Kokiam žiūrovui, jūsų manymu, skirtas spektaklis?* Mokinių atsakymai visų bendrai aptariami. Iš atsakymų „sukuriama“ ištraukos visuma.

Remiantis mokinių atsakymais, akcentuoti, kad žiūrėti teatre, reiškia: *matyti; klausyti ir emociškai dalyvauti spektaklio eigoje*. Teatro tikslas – *veikti žiūrovų regą, klausą, emocijas; žiūrovų paskirtis ir „funkcija“ – leisti veikiamam ir reaguoti – t.y. veikti teatrą*. Taip užmezgamas *abipusis scenos/spektaklio ir salės/žiūrovų ryšys*, kur žiūrovo reakcijoms tenka ypatingas vaidmuo – nuo jų priklauso ne tik spektaklio sėkmė, bet ir spektaklio supratimas. Supratimui reikalingos pastangos, kurios skatina žiūrovų aktyvumą. Todėl žiūrovas teatre nėra pasyvus stebėtojas, bet *emociškai ir intelektualiai aktyvus teatro situacijos dalyvis bei kūrėjas*: tapdamas žiūrovu, jis sukuria teatrinę situaciją, o suprasdamas ir reaguodamas – suteikia šiai situacijai ir spektakliui estetinę-emocinę prasmę.

Galima su mokiniais padiskutuoti, kokias teigiamas ir/ar neigiamas emocijas sukėlė ištrauka, kas būtent išprovokavo vienokias ar kitokias reakcijas; pasiūlyti mokiniams prisiminti gyvo spektaklio metu patirtas teigiamas ar neigiamas emocijas ir kas jas sukėlė.

Akcentuoti, kad žiūrovo emocijas sukelia ir priverčia jį dalyvauti arba ne spektaklyje: *tekstas* (žodžiai, muzika, garsai, triukšmai ir pan.), *vaizdas* (dekoracija, kostiumai, grimas, aktorių vaidyba,

⁷ Vaizdinės medžiagos sąrašas pateikiamas Priede Nr. 1.

aktorių plastika ir/ar judesiai, apšvietimas), *istorija/veiksmas* (intriga, personažų bei jų santykių ir/ar gyvenimo, likimo posūčiai). Šie trys lygmenys sudaro *meninę spektaklio visumą*, dar kitaip vadinamą sceniniu ar *spektaklio tekstu*.

Dramos tekstą kuria dramaturgas, o spektaklio – režisierius (vaidinimo metu – aktoriai) ir žiūrovai.

Spontaniškas žiūrovų reakcijas sukelia spektaklio „kas“, o analizės ir interpretavimo reikalingi spektaklio „kaip ir kodėl“. Kuo daugiau klausimų kelsime per ir po spektaklio, tuo būsimė aktyvesni žiūrovai ir interpretatoriai; kuo aktyviau (emociškai, intelektualiai) reaguosime spektaklio metu, tuo būsimė aktyvesni jo dalyviai ir kūrėjai.

Teatras/spektaklis – tai žiūrovų ir atlikėjų susitikimas išgyventi bendrą patirtį, kurios metu patiriame jausmus ir emocijas, sukeltas įsivaizduojamos tikrovės.

Žodynėlis

Spektaklis – tai bet koks veiksmas, sukurtas žmonių ir rodomas žmonėms. Spektakliu-reginiu galima pavadinti ir teatro spektaklį, ir futbolo rungtynes ar kitokią kultūrinę veiklą. Spektaklius gali skirstyti į tuos, kurie sukuria meninę fikciją, ir tuos, kurie yra grynasis atlikimas (pvz., sporto varžybos). Teatro spektakliu vadiname tokią meninę kūrybą, kurioje žiūrovai mato specialiai jiems sukurtą ir atliekamą veiksmą, kurį papildo dekoracijos, kostiumai, šviesos, gestai ir aktorių žodžiai, muzika ir/arba šokis.

Aktorius – vaidinantis vaidmenį ar įkūnijantis personažą; aktorius yra svarbiausias teatrinio veiksmo subjektas, gyvoji teatro materija, kuri sujungia autoriaus (dramaturgo) tekstą, režisieriaus nurodymus ir žiūrovų recepciją. Iki XVII a. „aktorius“ reiškė pjesės personažą, vėliau – vaidmens atlikėją, scenos amatininką, komediantą. Aktorius fiziškai įkūnija personažą, taip sukurdamas ir palaikydamas *gyvą, kūnišką ryšį* tarp scenos ir žiūrovų salės. Aktorius yra ne režisieriaus nurodymų pildytojas, tačiau savo vaidmens ir spektaklio pilnavertis kūrėjas.

Režisierius – spektaklio statytojas, atsakingas už meninę ir prasminę spektaklio visumą. Režisierius pasirenka pjesę, aktorius, organizuoja spektaklio sukūrimo procesą, numato jo percepcijos pobūdį. Šiuolaikinė režisieriaus, kaip *spektaklio autoriaus* samprata, atsirado XIX a. pabaigoje, režisieriui ėmus pjesę individualiai ir kūrybiškai interpretuoti.

Žiūrovas (publika) – vienas iš trijų (režisierius – aktorius – žiūrovas) teatrinės sistemos elementų, kuris teatrą paverčia teatro menu. Žiūrovas renkasi teatrą/spektaklį pagal savo poreikius ir lūkesčius; žiūrovų poreikius lemia jo išsilavinimas, socialinė padėtis, asmeninė patirtis, pasaulėžiūra, dvasiniai impulsai. Žiūrovas gali atsidurti spektaklyje atsitiktinai (gatvės teatras) ir/ar

savo valia – nusipirkęs bilietą. Žiūrovas negali pilnai pakeisti spektaklio eigos, jei to iš jo nereikalauja artistai ar spektaklio žanras (forma, stilius), tačiau jis yra aktyvus kaip spektaklio priėmėjas ir suvokėjas – jo veiklą teatre nusako žodis recepcija. Žiūrovo *recepcija* – tai reakcijų į spektaklį visuma; recepciją sudaro nuoseklus spektaklio stebėjimas nuo pradžios iki pabaigos, susitelkiant prie veiksmo/pasakojimo/intrigos ir sceninės raiškos priemonių. Recepcija gali būti individuali ir priklausyti nuo specialių žiūrovo pomėgių ar poreikių: domintis režisieriumi, kompozitoriumi, scenografu, aktoriumi ir pan. Percepcijos esmė – estetiškas ir emocinis patyrimas, naujos patirties įgijimas.

Literatūra

Česnulevičiūtė, Petronėlė. *Daugiaveidis dramos gyvenimas*, Vilnius: LRSL, 1998.

Gadamer, Hans-Georg, *Grožio aktualumas. Menas kaip žaidimas, simbolis, šventė*, Vilnius: baltos lankos/ALK, 1997.

Hartnoll, Phyllis. *Teatras. Trumpa istorija*, R. Paknio leidykla, 1998.

<http://lt.wikipedia.org/wiki/Kategorija:Teatras>

Mokytojo užrašai ir pastabos

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

III tema. Teatro ir spektaklio tipai, rūšys ir kalba

Uždaviniai

- Sutelkti dėmesį, žadinti pojūčius, asociacijas, asmeninę patirtį, skatinti kūrybiškumą ir analitinius gebėjimus;
- Išsiaiškinti teatro tipus, rūšis ir kalbą;
- Apibrėžti teatro/spektaklio erdvės sampratą;
- Išsiaiškinti teatro kalbos specifiką.

Rezultatai

- Mokiniai gebės skirti teatro erdves pagal istorinį laikotarpį;
- Gebės nustatyti teatro ir spektaklio tipą;
- Gebės atskirti teatro rūšį;
- Įsisavins teatro kalbos sampratą.

Pamokai reikės:

Lentos ir rašiklio, iš anksto paruoštų iliustracijų (skaidrių⁸) su skirtingų istorinių laikotarpių teatro pastatais ir salėmis (pvz., antikinis graikų, romėnų, Viduramžių, Renesanso, Elžbietos laikų šekspyriškasis, moderniųjų laikų, šiuolaikinio).

Virtuali vaizdo medžiaga: History of Theatre 5 - The Illusion Illustrated, žr.:

http://www.youtube.com/watch?v=5GIkxkO14eo&feature=feedf_more,

History of Theatre 8 - From Palace to Public House, žr.:

http://www.youtube.com/watch?v=iZ3H57kYKWQ&feature=feedf_more

Elizabethan theater: Shakespeare and The Globe, žr.:

<http://www.youtube.com/watch?v=YYfM0RFZ5cs>

Pamokos eiga ir žinių dėstymas

Apklausti mokinių, kokiose erdvėse ir pastatuose gali vykti teatro spektakliai. Atsakymus užrašyti ant lentos. Tai ir bus *teatro tipai* – teatro tipą apibrėžia vaidinimo vieta/pastatas ir sceninės aikštelės architektūra⁹.

Priminti, kad teatras – tai žmonių susirinkimas į tam tikrą vietą ir tam tikru laiku žiūrėti tų, kurie vaidina, ir akcentuoti *teatro pastatų/vaidybos erdvių istorinę raidą*.

Teatro ir scenos architektūros raida neatsiejama nuo šalies kultūros, meno ir mokslo raidos, visuomeninės ir socialinės sistemos. Pabrėžti, kad gali būti vaidinama lauke (gatvėje, aikštėje, slėnyje, pilių ar namų kiemuose, akligatviuose ir pan.) – *atviroje erdvėje* ir pastate (specialiame

⁸ Žr. PowerPoint skaidrių rinkinį I – II (Priedas Nr. 6).

⁹ Pastatų ir teatro aikštelių kaita neatsiejama nuo visuomenės raidos ir estetinių meno formų pokyčių. Žr. chronologinę teatro istorijos lentelę (Priedas Nr. 4).

statinyje) – *uždaroje erdvėje*. Skaidrėmis pristatyti ir trumpai apibūdinti teatro vaidinimų vietas ir statinius nuo antikos iki šių dienų, atkreipiant dėmesį į scenos ir žiūrovų salės kaitą, puošybos elementų ir scenos mašinerijos raidą, teatro/scenos architektūros ir teatrinės estetikos ryšį. (Pvz.: antikinis teatras – arena/amfiteatras; romėnų teatras – *frons scaenae*; viduramžių teatras – „namai“; Elžbietos laikų „O“ formos *atviros scenos* šekspyriskasis teatras; Renesanso teatras – *itališkoji scena*.)

Teatras atviroje erdvėje, lauke dažniausiai asocijuojasi su *liaudišku, visuotinu* teatru, specialiame pastate – su skirtu *specialiai publikai* (amfiteatro, parterio ir balkonų atsiradimas bei transformacijos). Šiuolaikiniame teatre varijuojamos įvairios spektaklių rodymo erdvės, būdingi įvairūs scenų tipai.

Įsisavinant teatro tipus (pvz., graikiškas – amfiteatro, romėniškas – forumo, renesansiškas scenos-dėžutės ir t. t.) ir architektūrą siūloma padiskutuoti šiuolaikinių teatro pastatų ir salių-scenų temomis: *Kaip keičiasi žiūrovų elgesys atsidūrus kitokioje nei įprasta teatro erdvėje? Kaip keičiasi spektaklio priėmimas? Kokią vietą miesto architektūroje užima teatro pastatas? Kas jį išskiria iš kitų statinių ir kaip teatras „pristato“ save visuomenei?*

Teatro tipą lemia vaidinimo vieta, scenos ir žiūrovų salės architektūra. Tuo tarpu spektaklio tipą lemia scenos erdvės ir spektaklio veiksmo/atlikimo estetika.

Išskiriami du svarbiausi spektaklio tipai: *realistinis* ir *sąlyginis*. Pirmuoju atveju kuriama *tikrovės iliuzija* (pvz., Renesanso ir Apšvietos epochų teatras, taip pat XX a. natūralistinio, realistinio teatro modeliai), antruoju – sustiprinama *teatro iliuzija* (pvz., antikinis ir viduramžių teatras, moderniosios XX a. teatro kryptys – simbolizmas, ekspresionizmas, konstruktyvizmas, absurdo ir pan. teatras), kuomet teatras pabrėžia savo *teatrališkumą*. Padiskutuoti, kaip teatro tipas veikia spektaklio tipą, kokiais istoriniais periodais įvyksta teatrinės ir sceninės estetikos pokyčiai?

Paklausti mokinių, kokį ir kur jie matė spektaklį (dramos, šokio, muzikinį, lėlių, televizijos, gatvės ir pan.). Atsakymus užrašyti ant lentos, pridėti trūkstumus. Tai ir bus *teatro rūšys* – teatro rūšį apibrėžia *spektaklio/vaidinimo forma ir kalba*. Teatro rūšys: dramos teatras, lėlių/objektų teatras, šokio teatras, baleto teatras, muzikinis teatras, operos teatras, pantomimos teatras, televizijos teatras, radijo teatras, cirko teatras, gatvės teatras, taip pat hepeningas, performansas, teatralizuota akcija ir pan. Tai reiškia, kad gali būti „vaidinama“ kalbant, veikiant su lėlėmis ar objektais, šokant, dainuojant, darant akrobatinius triukus ir t.t. Šiuolaikinis teatras naudoja skirtingas „kalbas“ viename spektaklyje, nes jame gali vienu metu veikti kalbantys, dainuojantys, šokantys ir pan. aktoriai.

Padiskutuoti, kokioms teatro rūšims mokiniai teikia pirmenybę ir kodėl.

Teatro kalba – tai atlikimo forma, kurią pasirenka spektaklio autorius ir kūrėjai.

Akcentuoti, kad kiekviena teatro rūšis, spektaklio tipas turi savo sukūrimo bei atlikimo taisykles ir techniką ir reikalauja iš žiūrovų žinių, norint spektaklį suprasti ir jį įvertinti. Kuo teatro/spektaklio kalba sudėtingesnė, tuo įdomiau jį stebėti, analizuoti ir interpretuoti.

Itin tampriai su teatro rūšimi ir spektaklio tipu susijusi *scenografija* – anksčiau buvusi teatro architektūros dalimi, vėliau ji tapo savarankišku teatro menu, kuris nurodo į *spektaklio stilių ir meninio sąlygiškumo laipsnį*. T.y. scenografija gali sukurti sceninės tikrovės iliuziją arba pabrėžti teatro teatrališkumą.

Žodynėlis:

Erdvė (teatrinė) – vieta, kurioje susitinka aktoriai ir žiūrovai spektaklio metu.

Erdvė (sceninė) – vieta, kurioje veikia aktoriai.

Scenografija (skenographia) – scenos apipavidalinimo menas, dekoracijos; tai teatro dailės sritis, kuri apima scenos apipavidalinimą, kostiumus, grimą, apšvietimo projektavimą. Atsirado kaip maginių apeigų dalis, o kaip meno sritis susiformavo Renesanso epochoje (tapyta scenografija, scenos mašinerija ir vaizdiniai efektai). Nuo XIX a. scenografijoje imta taikyti techninius (video, garso) efektus. Šiuolaikiniame teatre modernios medžiagos ir technologijos leidžia dailininkams atskleisti vis įvairesnes scenos erdvės galimybes. Į scenografų gretas aktyviai įsilieja mados ir kitų meno šakų kūrėjai. *Scenografija* – tai sceninės (ir teatrinės) erdvės organizavimo menas, atsižvelgiant į autoriaus ir/ar režisieriaus nuorodas, aktorių (personažų) poreikius, spektaklio sumanymą ir prasmę. Pvz.: sąlyginė, istorinės stilizacijos, realistinė, natūralistinė, ekspresionistinė, simbolinė, neutrali, tuščia ir pan. erdvė. Scenografija nurodo į personažų veiksmo vietą, laiką, epochą; gali keistis ar transformuotis spektaklio metu. Scenos erdvė, kaip ir teatrinė erdvė, gali būti uždara ir atvira: *uždara* – scena-dėžutė, *atvira* – amfiteatro, forumo tipo. Scenografijos sąlygiškumas koreliuoja su spektaklio sąlygiškumo laipsniu. (Pvz., metaforinė, metoniminė, alegorinė erdvė ir pan.).

Teatrinė iliuzija – tai teatro gebėjimas sukurti tokią tikrovę, kurią žiūrovai priimtų kaip tikrą. Iš esmės tai yra įsivaizduojama/įsivaizduota tikrovė, į kurią, patikėdami jos realumu, percepcijos akto metu įsitraukia žiūrovai.

Literatūra:

Hartnoll, Phyllis. *Teatras. Trumpa istorija*, R. Paknio leidykla, 1998.

Česnulevičiūtė, Petronėlė. *Daugiaveidis dramos gyvenimas*, Vilnius: LRSL, 1998.

<http://lt.wikipedia.org/wiki/Kategorija:Teatras>

Mokytojo užrašai ir pastabos

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

IV tema. Spektaklio meninė visuma. Žanras, forma, turinys

Uždaviniai

- Sutelkti dėmesį, žadinti pojūčius, asociacijas, asmeninę patirtį, skatinti kūrybiškumą ir analitinius gebėjimus;
- Susipažinti su spektaklio žanrais;
- Apibūdinti žanro poveikį spektaklio raiškos priemonėms;
- Aptarti spektaklio formos ir turinio sampratą.

Rezultatai

- Mokiniai gebės skirti spektaklio žanrą (-us);
- Gebės apibūdinti spektaklio raiškos priemones;
- Gebės nuskaidyti spektaklio formą ir turinį;
- Gebės suvokti meninę spektaklio visumą.

Pamokai reikės:

Vaizdinės medžiagos CD Nr.2.1, Nr.3.1, Nr.1.3 , iš anksto paruoštų klausimų.

Pamokos eiga ir žinių dėstymas

Parodyti mokiniams skirtingų žanrų spektaklių ištraukas. Žiūrėdami ištraukas mokiniai turi atsakyti į klausimus: *Kokia personažų išvaizda, elgesys, kalba?*, *Kokias emocijas – juoką, ironiją, liūdesį, užuojautą, gailestį – sukėlė personažai?*, *Kuo pagrįstumėte šias emocijas?*, *Kaip apibūdinumėte spektaklio erdvę, atlikimo manierą?*, *Kokiam teatro ir spektaklio tipui priskirtumėte matytą ištrauką?*, *Kokiam žanrui priskirtumėte matytą ištrauką?*, *Ar skiriasi dramos ir matytos spektaklio ištraukos žanras?*

Komentuojant atsakymus (laikantis klausimų eiliškumo tvarkos) mokiniai kreipiami prie *dramos (literatūrinio kūrinio) ir spektaklio (teatro kūrinio) atskyrimo* ir *spektaklio raiškos priemonių atrankos*: sceninės erdvės apipavidalinimo (realistinio ir/ar sąlyginio), kostiumų (istorinių ir/ar stilizuotų, šiuolaikinių), muzikos (istorinės ir/ar šiuolaikinės), vaidybos technikos (psichologinės ir/ar atvirai teatrališkos, žaidybinės, hiperbolizuotos).

Raiškos priemonių pasirinkimas nurodo į spektaklio žanrą.

Galima išskirti *grynuosius* – komedija, tragedija, drama – žanrus, *sudėtinius* – tragikomedija, komiškoji tragedija, psichologinė drama, lyrinė drama, lyrinė komedija, buitinė komedija, melodrama; *nusakančius spektaklio stilių ir rūšį* – satyra, groteskas, tragigroteskas, tragisatyra, parodija, farsas, miuziklas, vodevilis, absurdo drama ir pan. (Pakviesti mokinius papildyti žanrų sąrašą.) Žanras tiesiogiai veikia aktorių vaidybą (vaidybos techniką), spektaklio vaizdingumą, analizuojamas temas ar problemas.

Žanras nurodo menininko požiūrį į vaizduojamą objektą (istoriją, situaciją, personažą) ir suteikia žiūrovui spektaklio supratimo „raktą“.

Matytų ištraukų (ar, pavyzdžiui, kartu matyto spektaklio) pagalba padiskutuoti su mokiniais: *Kokius žanrus naudoja kūrėjai? Kaip šiuo žanrus galima atpažinti? Kaip pasirinktas žanras veikia spektaklio priėmimą ir suvokimą? Ką naujo žanro pagalba sužinome apie dramos/literatūros kūrinį? Kaip spektaklio žanras keičia mūsų, kaip žiūrovų, nuostatas dramos kūrinio bei paties spektaklio atžvilgiu?.*

Mokytojui derėtų apibendrinti, kad žanras tiesiogiai veikia pasirenkamas raiškos priemonės, o kartu su jomis – *spektaklio stilių*.

Spektaklio *forma (kompozicija)* priklauso nuo teatro tipo, rūšies, žanro, o *turinys* – nuo kūrėjų/atlikėjų sumanymo – *apie ką* kalba savo spektakliu kūrėjai ir *kaip* jie tai pasako, t.y. kokias raiškos priemones renkasi – ir žiūrovų suvokimo. Galutinį spektaklio turinį – visuminę prasmę – suvokia tik žiūrovas.

Norint ką nors pasakyti teatro kalba ir sukurti išbaigtą spektaklį, reiškia tam tikru būdu sujungti visus spektaklio elementus į visumą, į tam tikrą kompoziciją: turiniui suteikti formą, o formai – turinį.

Turinys teatre/spektaklyje – tai meninis sumanymas, o forma – tai jo realizavimo būdas (kompozicija). Spektaklio prasmę suvokia žiūrovas.

Svarbiausi teatro elementai yra *drama* (bet koks kitas literatūrinis ar neliteratūrinis tekstas, kūrėjų sumanyta „istorija“ ar siužetas), *aktorius* ir *žiūrovai*, spektaklio elementai – visos teatro ir/ar scenos meno priemonės, kurias naudoja kūrėjai bei atlikėjai: *tekstas* (pjesė, proza, scenarijus, kūriniai fragmentai ir pan.), *scenografija* (dekoracija, daiktai ir objektai, rekvizitas, vaidybos reikmenys ar instrumentai, apšvietimas ar šviesos, bet kokia vaizdinė priemonė), *kostiumai* (drabužių detalės, kaukės ir grimas ir pan.), *muzika* (garsai, triukšmai ir pan.). Spektaklio metu visi šie elementai yra įtraukiami į teatrinį įvykį (aktorių/atlikėjų ir žiūrovų susitikimą) ir sceninį įvykį (sceninį pasakojimą), įvykstantį per tam tikrą laiko atkarpą ir tam tikroje erdvėje. *Laikas ir erdvė modeliuoja sceninį pasakojimą-veiksmą*, per kurį keičiasi ne tik personažai ir/ar aktoriai, bet ir žiūrovai.

Spektaklis – tai teatro elementų kaita ir raida laike ir erdvėje, ir šį procesą inicijuoja sceninis veiksmas-sumanymas.

Galima dar kartą pasižiūrėti spektaklių ištraukas ir aptarti *sceninių elementų pasikeitimus laike bei erdvėje*.

Žodynėlis:

Laikas – vienas iš esminių teatro/spektaklio elementų. Spektaklio metu sujungiami trys laiko tipai: *sceninis laikas* (spektaklio laikas, kurio metu rutuliojasi sceninis veiksmas: šis laikas gali būti išsistinis, sumontuotas iš atskirų epizodų, sutirštintas, gausus įvykių ir pan.); *dramaturginis laikas* (autorius ar kūrėjų vaizduojamas laikas/epocha); *žiūrovų laikas* (natūralus gyvenimo laikas; būna, kad sceninis/spektaklio laikas sutampa su realiu žiūrovų laiku). Laiko konfigūracijos turi įtakos spektaklio stiliui ir estetikai. Laiką organizuoja spektaklio režisierius.

Veiksmas – visa, kas vyksta scenoje, pradedant fabulos raida (istorija, personažų ar situacijų pokyčiai) ir baigiant (kitų spektaklio elementų raida bei kaita – dekoracijos, šviesų, kostiumų, grimo, muzikos ir pan.). Klasikinė ir psichologinė-realistinė dramaturgija grįsta konflikto kategorija: konfliktas įskelia dramatinį veiksmą (linijinis pasakojimas; priešasties-pasekmės situacija); modernioji ar šiuolaikinė dramaturgija bei spektaklis konflikto sampratą keičia būsenų, motyvų, situacijų fragmentų montažu, gretinimu, sluoksniavimu (pasakojimas grindžiamas asociacijomis).

Žanras – tai spektaklio sukūrimo ir perskaitymo (receptijos) kodas. Iki XVIII a. teatras griežtai laikėsi žanrų diferenciacijos (pvz., tragedija, komedija) pagal statomą pjesę; atsiradus dramai – viduriniajam žanrui – spektaklio žanras prarado grynumą; nuo XIX a. pabaigos ir vėliau režisieriai kuria savo spektaklio žanrą, kuris gali nebeatitikti pjesės žanro.

Literatūra

Česnulevičiūtė, Petronėlė. *Daugiaveidis dramos gyvenimas*, Vilnius: LRSL, 1998.

Hartnoll, Phyllis. *Teatras. Trumpa istorija*, R. Paknio leidykla, 1998.

<http://lt.wikipedia.org/wiki/Kategorija:Teatras>

Mokytojo užrašai ir pastabos

.....

.....

.....

.....

.....

.....

V tema. Emocinis ir intelektualinis teatrinės kūrybos recepcijos aspektas

Uždaviniai

- Sutelkti dėmesį, žadinti pojūčius, asociacijas, asmeninę patirtį, skatinti kūrybiškumą ir analitinius gebėjimus;
- Mokyti „skaityti“ spektaklio tekstą.

Rezultatai

- Mokiniai gebės interpretuoti spektaklį.

Pamokai reikės

Vaizdinės medžiagos CD Nr.2.2, Nr.4.2, 4.3, iš anksto paruoštų recenzijų ar jų ištraukų apie (rodomą) spektaklį (žr. literatūros sąrašą).

Pamokos eiga ir žinių dėstymas

Mokytojas savo nuožiūra atrenka ar pamokos metu su mokiniais perskaito internetinėje prieigoje publikuojamas spektaklių recenzijas ir pasiūlo mokiniams susipažinti su kritikų rašiniais, pakviesdamas juos pakomentuoti: *Ką kritikai akcentuoja? Kaip apibūdina spektaklį? Kaip nusako/aprašo spektaklio vaizdinius? Ką iš tokio rašinio galime suprasti apie spektaklio formą, turinį, žanrą, stilių, temas ir problemas?*

Diskusija grindžiama matytos spektaklio ištraukos ir kritinių bei vertinamųjų tekstų apie spektaklį aptarimu.

Plėtojama spektaklio *interpretavimo* tema: *Ką interpretuoja menininkas – spektaklio režisierius? Ką interpretuoja žiūrovai? Kokias priemones savo interpretacijai renkasi menininkas? Kuo naudojasi, interpretuodamas spektaklį, žiūrovas? Ar yra riba/skirtumas tarp menininko intencijų ir žiūrovo suvokimo? Kas šią ribą nulemia: žiūrovo amžius, patirtis, gyvenimo būdas, gyvenimo poreikiai, asmeniniai poreikiai, išsilavinimas, emocinis atvirumas ir pan.?*

Akcentuojama, kad teatras – tai *komunikacinė sistema*: adresantas-pranešimas-adresatas/kūrėjas-kūrinys-suvokėjas.

Teatrinis pranešimas nuo informacinio/kalbinio pranešimo skiriasi sąlygiškumo ir apibendrinimo laipsniu – meninėmis priemonėmis. Teatrinį pranešimą kuria visi spektaklio elementai.

Padiskutuoti su mokiniais matyto spektaklio (ištraukos) interpretacinių galimybių tema, atkreipiant dėmesį į asmeninius mokinio poreikius bei lūkesčius.

Apibendrinant viso ciklo pamokas, skirti laiko mokinių recenzijų aptarimui ir įvertinimui. Recenzijos perskaitomos klasėje, mokiniai jas pakomentuoja, atsako į kilusius mokytojo ar draugų klausimus. Jei apie tą patį spektaklį rašo keli mokiniai, įdomu padiskutuoti individualios recepcijos ir interpretacijos tema.

I ciklo žinias galima užtvirtinti testu (**Testas I, II**, žr. priedų sąrašą Priedas Nr. 5).

Žodynėlis

Spektaklio tekstas – tai sceninių elementų visuma, kurianti spektaklio prasmę(-es). Perskaityti (*interpretuoti*) spektaklio tekstą – reiškia atskleisti jo estetinę ir ideologinę (idėjinę) vertę, režisūrinį sumanymą.

Spektaklio interpretacija – bandymas suprasti spektaklį ir sujungti asmeninę patirtį su meniniu sumanymu. Interpretacija remiasi spektaklio sceninio teksto „skaitymu“, analizuojant jo struktūrą, temą, raiškos priemones, kūrinio gimimo kontekstą, spektaklio autoriui (režisieriui) būdingą estetiką. Interpretuojama ir spektaklio metu (atskiros spektaklio dalys, spektaklio elementai), ir jam pasibaigus – kai spektaklis tampa menine visuma. Žiūrovo interpretacija skiriasi nuo menininko intencijų.

Sceninė interpretacija – tai individualiai teatro menininko perskaitytas dramos ar literatūros kūrinys, įgijęs spektaklio pavidalą. Interpretuoja ne tik, pvz., režisierius, bet ir aktorius (vaidmenį), kompozitorius (kuria sceninio sumanymo garsinę ir muzikinę partitūrą), dailininkas-scenografas (kuria sceninio sumanymo vaizdinę partitūrą).

Literatūra

Girdzijauskaitė, Audronė. *Laiškai žiūrovams*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2009.

Liuga, Audronis. *Laiko sužeistas teatras*, Vilnius: baltos lankos, 2008.

<http://lt.wikipedia.org/wiki/Kategorija:Teatras>

www.menufaktura.lt

www.7md.lt

Recenzijos ir komentarai apie rodomas spektaklių ištraukas:

J. Vaitkus. „Ivona, Burgundo kunigaikštystė“: www.jaunimoteatras.lt/spektakliai ;

www.menufaktura.lt ; <http://www.youtube.com/user/Jaunimoteatras1>

O. Koršunovas. „Romeo ir Džuljeta“:

http://www.okt.lt/lt/spektakliai/istabioji_ir_graudzioji_romeo_ir_dzuljetos_istorija/

O. Koršunovas. „Hamletas“: <http://www.okt.lt/lt/spektakliai/hamletas>

Mokytojo užrašai ir pastabos

.....

.....

.....

.....

II. TEATRO MENO STATUSAS VISUOMENĖJE

I–II temos. Teatras – visuomenės modelis

Uždaviniai:

- Sutelkti dėmesį, žadinti pojūčius, asociacijas, asmeninę patirtį, skatinti kūrybiškumą ir analitinius gebėjimus;
- Apibūdinti teatro, kaip visuomeninės institucijos, specifiką;
- Supažindinti su socialiniais teatro uždaviniais.

Rezultatai:

- Mokiniai įsisavins teatro, kaip meninės ir visuomeninės institucijos, sampratą;
- Gebės skirti teatro funkcijas skirtingais istoriniais periodais;
- Žinos meninę, socialinę ir politinę teatro paskirtį.

Pamokai reikės:

Vaizdinės medžiagos CD Nr.2.3, Nr.5.1, Nr.4.1; iš anksto paruoštų skaidrių su skirtingų istorinių periodų teatrų modeliais. Galima naudoti pirmosiose pamokose rodytų teatro pastatų ir architektūros pavyzdžius.

Pamokos eiga ir žinių dėstymas

Pastaba. Jeigu pasirenkama praktinė-tiriamoji užduotis, pamokos pabaigoje skirti laiko jai aptarti – išanalizuoti mokyklos, miesto teatro ar grupės veiklą pagal jos vykdomą visuomeninę, kultūrinę, politinę ir kt. funkciją. Atlikdami šią užduotį mokiniai turėtų atkreipti dėmesį į teatro ar grupės veiklos vietą, pastatą, žiūrovus, repertuarą, kuriančius asmenis, populiarumą ir įvertinti jo reikšmę sociokultūrinėje aplinkoje. Jei pasirenkamas vienas menininkas, panašiu aspektu atlikti ir jo kūrybos analizę.

Siūloma trumpai pristatyti skirtingų istorinių periodų teatro funkcijas visuomenėje. Pvz.: 1. Pilietinis-religinis-moralinis mito aktualizacijos Antikos teatras; 2. religinis-didaktinis ir sakralinis/pasaulietinis Viduramžių teatras; 3. pramoginis-reginio ir dvaro aukštuomenės Renesanso teatras; 4. moralinio ir dorovinio ugdymo, proto ir aistros konflikto, miesto ir buržuazijos kultūros klasicizmo ir Apšvietos epochos teatras; 5. revoliucinių idėjų ir nacionalinės dvasios kėlimo, valstybinių ir privačių scenų, skirtingų žanrų skirtingai publikai formavimosi XIX a. (romantizmo epocha) teatras; 6. socialinės ir politinės kritikos moderniuoju laikų XX a. teatras. Akcentuoti, kad kiekvienas istorinis periodas suformuoja savo teatrą: dramaturgijos reikalavimus, sceninės erdvės apipavidalinimo ypatumus, vaidybos techniką. (Mokytojas galėtų paprašyti mokinių prisiminti

dailės, muzikos, šokio pamokų žinias apie šiais istoriniais periodais dominavusias estetiškes ir formalias tendencijas ir paprašyti jų palyginti su teatro pokyčiais.)

Teatras – ne tik meninė, bet ir visuomeninė institucija, kurios veikla susijusi su politine ir sociokultūrine šalies situacija. Dėl šios priežasties teatras visuomenėje (pavyzdžiui, totalitarinėse) gali atlikti ypatingus uždavinius ir veikti bei formuoti visuomenės požiūrį į įvairias gyvenimo sritis (pvz., sovietiniu periodu Lietuvoje). Neatsitiktinai teatras tam tikrais istoriniais periodais buvo cenzūruojamas, jo veikla draudžiama, o menininkai persekiojami. Taip pat teatras atlieka pramoginę funkciją, kuri sustiprėja irgi tam tikrais istoriniais periodais ar esant tam tikrai politinei/visuomeninei santvarkai. Galima sakyti, kad teatras yra sumažintas visuomenės modelis, nes teatro veidrodyje atsispindi tos visuomenės išgyvenami konfliktai ir esama tikrovė.

Padiskutuoti su mokiniais šiuolaikinio teatro tema: *Kaip jie įsivaizduoja ar ką vadina elitiniu teatru? Kaip įsivaizduoja ir ką vadina pramoginiu, masiniu, populiariu ir pan. teatru? Kokiam teatrui teikia pirmenybę?*

Teatro funkcijos neatsiejamos nuo visuomeninio, politinio ir kultūrinio konteksto, kuris vienaip ar kitaip atsispindi teatro veidrodyje.

Pasižiūrėjus spektaklio (-ių) ištraukas, pakviesti mokinius išanalizuoti jų visuomeninės ir/ar socialinės kritikos pobūdį atsakant į klausimus: *Koks istorinis periodas vaizduojamas? Kaip jį galima susieti su šiuolaikine tikrove? Kokią temą/problemą pasirenka režisierius? Kaip ši tema atsispindi jo naudojamose raiškos priemonėse? Kokius elitinio ir/ar masinio spektaklio bruožus jie pastebėjo? Kaip (ir ar) režisieriaus pasirinktos priemonės veikia publiką? Ką reiškia garsioji Nikolajaus Gogolio „Revizoriaus“ replika „Iš ko juokiatės? Iš savęs juokiatės...“*

Akcentuoti, kad aktyvus, visuomeninis ir socialiai ar politiškai kritinis teatras visuomet yra ir tam tikrų ribų bei tabu peržengimas; sceninio konflikto sprendimas visada susijęs su pasipriešinimu nusistovėjusioms taisyklėms: vaizduodamas skirtingus socialinius, politinius, žmogiškus, individualius konfliktus, teatras juos viešina ir verčia keistis bei keisti nusistovėjusias ar konservatyvias pažiūras.

Pasižiūrėjus spektaklių ištraukas, padiskutuoti su mokiniais apie šiuolaikinio teatro vietą visuomenėje (prisiminti savo miesto, mokyklos teatro funkcijas), įvardyti teatro, kaip kultūrinės ir visuomeninės institucijos, veiklos formas. Jei mieste yra teatras ar teatrinis kolektyvas, galima surengti su juo susitikimą.

Pamokos metu galima susipažinti su internetinėmis Lietuvos teatrų svetainėmis, paanalizuoti, *kaip jie pristato savo teatrą ir spektaklius, į kokius žiūrovų poreikius orientuojasi, kiek vietos skiria edukacinei teatro veiklai, ar prie teatro yra klubas ir pan.* Taip pat rekomenduojama susipažinti su

internetinėmis svetainėmis, kuriose vienaip ar kitaip analizuojamas šiuolaikinis Lietuvos teatras ir jo kūrėjai.

Žodynėlis

Politinis-socialinis teatras – bet kuris teatro spektaklis yra politinės-socialinės prigimties, nes jo rodomi veikėjai priklauso visuomenei ar grupei. Politinį ar socialinį aspektą sustiprina pasirinktas vaizdavimo objektas, konfliktas (ar prieštaringos jėgos), žanras. Kritinę spektaklio nuostatą labiausiai atspindi komiškieji žanrai (satyra, šaržas, groteskas ir pan.)

Masinis teatras – gali būti liaudies teatras, „dalyvavimo teatras“, populiarus teatras. Masinis teatras yra XX a. fenomenas, susijęs su technikos, masinės informacijos priemonių ir reprodukcinių menų (fotografijos, kino, vėliau televizijos) atsiradimu. Masinis teatras dažnai tapatinamas su masinės kultūros priemonėmis.

Literatūra

<http://lt.wikipedia.org/wiki/Kategorija:Teatras>

www.menofortas.lt

www.okt.lt

www.teatras.lt

www.vmt.lt

www.keistuoliai.lt

www.jaunimoteatras.lt

www.dramosteatras.lt

www.teatrasutopia.lt

www.menufaktura.lt

www.kamanė.lt

www.bernardinai.lt

Mokytojo užrašai ir pastabos

.....

.....

.....

.....

.....

III. ETNOKULTŪRINIS TEATRO MENO ASPEKTAS

I tema. Liaudies teatras

Uždaviniai:

- Sutelkti dėmesį, žadinti pojūčius, asociacijas, asmeninę patirtį, skatinti kūrybiškumą ir analitinius gebėjimus;
- Apibūdinti liaudies, mėgėjų ir profesionalaus teatro skirtumus;
- Supažindinti su lietuvių teatro formavimosi ypatumais.

Rezultatai:

- Mokiniai gebės atskirti profesionalaus ir neprofesionalaus teatro meno ypatumus;
- Žinos svarbiausius lietuvių teatro raidos etapus;

Pamokai reikės:

Mokytojo atrinktos vaizdinės medžiagos iš teatro istorijos (žr. lietuvių teatro istorijai skirtus leidinius; informaciją apie Lietuvių profesionalaus dramos teatro įkūrimą žr.: <http://www.dramosteatras.lt/lt/teatras/istorija/>; galima apsilankyti internetiniame Lietuvos kino, muzikos ir teatro muziejuje – <http://www.ltmkm.lt/lt/titulinis.html>); iš anksto paruoštų Juozo Miltinio pasisakymų apie teatrą (žr.: Tomas Sakalauskas, *Miltinio apologija*, Vilnius: Scena, 1999).

Pamokos eiga ir žinių dėstymas

Prisimenant ankstesnėje pamokoje įsisavintas žinias, taip pat remiantis mokinių asmenine patirtimi, organizuoti mokinių (grupių) konkursą „liaudies teatro“ tema. Bandydami apibūdinti *liaudies teatro formą*, mokiniai turėtų atkreipti dėmesį į tokio teatro *prigimtį* (kas vaidina, kur vaidina, kam vaidina), *raiškos ypatumus* (etnografinių ar etnokultūrinių elementų panaudojimas), *paskirtį* (moralinė, didaktinė, auklėjamoji, pažintinė, pramoginė, terapinė ir pan.).

Jei mokykloje ar mieste veikia liaudies teatro kolektyvas ar dramos būrelis, galima paanalizuoti ir išsiaiškinti jo specifiką: *Kur veikia šis teatras ar trupė? Kokiai auditorijai skiriami spektakliai? Kokia yra atlikėjų sudėtis? Kokią dramaturgiją ar literatūrinę (neliteratūrinę) medžiagą trupė renkasi? Kokios temos dažniausiai analizuojamos? Kokios meninės-estetinės prigimties spektakliai? Kokia šio teatro (trupės) paskirtis?*

Turėdami visą liaudies ir/ar neprofesionalaus teatro bei spektaklio bruožų paletę, mokiniai gali lyginti ją su matytais profesionalaus teatro spektakliais ir bandyti nusakyti esminius skirtumus: ar liaudies teatras imituoja profesionalų teatrą, ar renkasi savitą raiškos priemonių ir technikos arseną, kiek liaudies teatro spektakliuose galima išvelgti lietuviškam charakteriui, istoriniam ir kultūriniam kontekstui būdingų bruožų.

Plėtojant liaudies teatro temą, būtina pabrėžti, kad tai – nacionalinės kultūros išraiška. Kiekviena tauta turi tik jai būdingus nacionalinės kultūros bruožus, kurie tampa dalimi tiek liaudies, tiek ir profesionalaus meno reiškinių.

Liaudies teatro prigimtis grįsta nacionalinių apeigų ar žaidimų, nacionalinių archetipų ir/ar jų vaizduosenos sistema.

Aptaręs su mokiniais liaudies teatro modelį, mokytojas pristato svarbiausius lietuvių teatro raidos etapus ir bruožus (žr. *Lietuvos teatras. Trumpa istorija*, Vilnius: KFMI, 2009.): 1. Mėgėjų sąjūdžio laikas ir profesionalaus teatro formavimosi etapas XIX a. pabaiga ir XX a. pirmieji dešimtmečiai (akcentuojamas pirmo spektaklio lietuvių kalba „Amerika pirtyje“ vaidinimas); 2. Lietuvių režisūros formavimasis (1920–1940 m., akcentuojamas pirmojo profesionalaus lietuviško teatro įkūrimas); 3. Modernios režisūros laikas ir ezopo kalba lietuvių scenoje (1960–1990). Patartina pabrėžti *istorinių temų* aktualizavimą spektakliuose, *istorinių herojų*-asmenybių pasirinkimą, *etnografinių ir liaudies kūrybos elementų* stilizaciją scenografijoje, liaudies šokių įpynimą į sceninį veiksma ir pan.. Kalbant apie sovietinės epochos teatrą akcentuoti nacionalinės kultūros puoselėjimo tradiciją. Istorinę apžvalgą galima susieti su šiandienos nacionalinės kultūros, ypač teatre, atspindžių situacija, padiskutuoti tema: *Jeį anksčiau masine kultūra vadinome liaudies teatrą, tai kas šiandien sudaro masinės kultūros esmę? Ką šiandien įvardijame kaip nacionalinį teatrą?*

Kaip dvi ryškias 6–8-ojo dešimtmečių lietuvių teatro asmenybes galima pristatyti Juozą Miltinį ir Joną Jurašą. Miltinio teatro pažiūros ir pasisakymai galėtų padėti mokiniams orientuotis vertybiniuose teatro uždaviniuose. Tam tikslui galima parengti Miltinio tezių apie teatrą, dramaturgiją, aktorių pristatymą ir jų aptarimą.

Pažinčiai su šio laikotarpio Jurašo teatru derėtų susitelkti prie jo spektaklių lietuviškumo tema (pvz.: „Barbora Radvilaitė“ ir „Smėlio klavyrai“). (Jeį mokytojas žino ir pageidauja, galima mokinius trumpai supažindinti su Just. Marcinkevičiaus trilogijos „Mindaugas“, „Mažvydas“, „Katedra“ spektakliais.)

Literatūra

Lietuvos teatras. Trumpa istorija, Vilnius: KFMI, 2009.

Maknys, Vytautas. *Lietuvių teatro raidos bruožai*, Vilnius: Mintis, 1972-1979, 2 d.

Lietuvių teatras 1918 – 1929, Vilnius: Mintis, 1981.

Lietuvių teatro istorija, Vilnius: Gervėlė:

1 knyga: 1929 – 1935 [sudarytoja A. Girdzijauskaitė], 2000;

2 knyga: 1935 – 1940 [ats. red. I. Aleksaitė], 2002;

3 knyga: 1970 – 1980 [ats. red. I. Aleksaitė], Vilnius: KFMI, 2006;

4 knyga: 1980 – 1990 [ats. red. I. Aleksaitė], Vilnius: KFMI, 2009.

Jonas Jurašas, [sudar. A. Girdzijauskaitė], Vilnius: Gervelė, 1995.

Režisierius Henrikas Vancevičius [sudar. Ramunė Balevičiūtė], Vilnius: Scena, 2004.

Sakalauskas, Tomas. *Miltinio apologija*, Vilnius: Scena, 1999.

Juozo Miltinio repeticijos [parengė J. Glinskis, red. V. Gasiliūnas], Vilnius: baltos lankos, 1997 – 1999, 3 kn.

<http://lt.wikipedia.org/wiki/Kategorija:Teatras>

Mokytojo užrašai ir pastabos

.....
.....
.....

II tema. Šiuolaikinis lietuvių teatras ir jo kūrėjai

Uždaviniai:

- Sutelkti dėmesį, žadinti pojūčius, asociacijas, asmeninę patirtį, skatinti kūrybiškumą ir analitinius gebėjimus;
- Pristatyti šiuolaikinio lietuvių teatro bruožus;
- Supažindinti su svarbiausiomis šiuolaikinio lietuvių teatro asmenybėmis.

Rezultatai:

- Žinos svarbiausius šiuolaikinio lietuvių teatro kūrėjus;
- Gebės atskirti šiuolaikinius lietuvių teatro menininkus.

Pamokai reikės:

Vaizdinės medžiagos CD Nr.1.1, Nr.2.2, Nr. 3.2, Nr.4.; taip pat E. Nekrošiaus spektaklių ištraukų per internetinę prieigą: www.menofortas.lt

Pamokos eiga ir žinių dėstymas

Šiuolaikiniam lietuvių teatrui skiriamas laikas itin svarbus. Mokytojui siūloma pasidomėti teatro situacija, teatrinėmis diskusijomis masinės informacijos priemonėse ir internetinėje erdvėje; pamokos metu remtis asmenine patirtimi ir išvalgomis. Net jei mokiniai žino, pvz., savo miesto (jei toks yra) teatrą ir jame lankėsi, siūloma neapsiriboti vien matytų spektaklių refleksija, o pabandyti suprasti bendrą lietuvių teatro panoramą, kurią sukuria: *kultūrinis ir visuomeninis kontekstas ir žiūrovų bei kritinė teatro meno refleksija*.

Pamokos pradžioje skirti laiko mokinių (grupių) varžytuvėms, kuomet pasakoma kuo daugiau lietuvių teatro režisierių, aktorių, scenografų, kompozitorių, dramaturgų ir pan. Galima sugrupuoti teatre ir kine bei televizijoje vaidinančius aktorius, režisierius. Mokiniai galėtų pakomentuoti, kuo šie režisieriai, aktoriai ir kt. kūrėjai jiems įdomūs, svarbūs, kas jų netenkina (pvz., spektakliai, vaidybos pobūdis ir pan.), kokiam žanrui, stiliui ar estetikai priskirtų jų darbus. Toks atskyrimas padėtų išsiaiškinti mokinių prioritetus vertinant menininko vietą kultūrinėje erdvėje ir jo individualumą teatro pasaulyje. Jei mokiniai žino daugiau televizijos filmuose ar laidose dalyvaujančių aktorių, padiskutuoti šia tema.

Kiekvienas režisierius turi savo meninės raiškos elementų sistemą, gimusią iš jo pasaulėvaizdžio. Ši sistema leidžia kalbėti apie menininko individualumą ir jo teatro savitumą tiek temų bei problemų, tiek sceninės estetikos ir vaizdingumo, tiek santykio į sociokultūrinę aplinką požiūriu.

Mokytojas galėtų trumpai pristatyti svarbiausius šiuolaikinio teatro kūrėjus, pvz., Eimuntą Nekrošius, Joną Vaitkų, Rimą Tumina, Oskarą Koršunovą, Gintarą Varną, atkreipdamas dėmesį į jų kuriamo teatro meninę specifiką, kūrybinius uždavinius, požiūrį į žiūrovų auditoriją ir pan. Pamokos metu galima apsilankyti internetinėse jų teatrų svetainėse, susipažinti su apie šiuos menininkus pasirodžiusiomis knygomis.

Tikslingai pažinčiai parodomos režisierių spektaklių ištraukos. Jas žiūrėdami mokiniai galėtų užrašyti savo įžvalgas ir asociacijas: *Sceninės erdvės ypatumai; Sceninio laiko ypatumai; Scenografijos pobūdis; Aktorių pasirinkimas; Personažų pavidalas; Vaidybos pobūdis; Spektaklio žanras; Spektaklio stilius; Kas ištraukoje patiko ir kodėl? Kas ištraukoje nepatiko ir kodėl?* Mokinių atsakymai palyginami ir aptariami.

Aptarus mokinių įžvalgas, galima kiekvieną ištrauką paanalizuoti atskirai:

1. *Rimo Tumino/Michailo Lermontovo „Maskaradas“*. Dominuoja sceninio vaizdingumo elementai; autorinė dramos kūrinio interpretacija; aktorių vaidyba realistiškas ir sąlygiškas; spektaklis grindžiamas aktorių „žaidimais“ ir žiūrovų asociacijomis; istorinis laikotarpis stilizuojamas; spektaklio ritmą ir sceninio veiksmo kompoziciją organizuoja muzika; spektaklio forma atvira ir paslanki. Režisieriaus santykis su gyvenama tikrove numanomas ir pan.

2. *Jono Vaitkaus/Witoldo Gombrowicziaus „Ivona, Burgundo kunigaikštė“*. Dominuoja ryškus, hiperbolizuotas vaizdingumas; autorinė dramos kūrinio interpretacija; aktorių vaidyba pasižymi deformacija ir hiperbolizacija; spektaklis grindžiamas žanrinių scenų ir vaidybinių epizodų junginiais; istorinis laikotarpis stilizuojamas, tačiau atsiranda nuorodų į šiuolaikinio gyvenimo madas; spektaklio forma griežta; aktyvios raiškos priemonės nukreiptos į aktyvų žiūrovų dalyvavimą spektaklyje ir pan.

3. *Gintaro Varno*/Fiodoro Dostojevskio „Nusikaltimas ir bausmė“. Dominuoja realistinis ir poetinis vaizdingumas; aktorių vaidyba psichologinė ir sąlygiška; spektaklis grindžiamas pasakojama istorija ir žiūrovų asociacijomis; istorinis laikotarpis stilizuojamas; sceninis veiksmas grindžiamas personažo refleksijomis; spektaklio forma atvira, tačiau žiūrovai įtraukiami į veiksmą per vaidybos aikštelės transformaciją (žiūrovai sėdi scenoje ir iš labai arti stebi veiksmą); spektaklyje naudojamos šiuolaikinės vaizdo technologijos ir pan.

4. *Oskaro Koršunovo*/ Williama Shakespeare'o „Hamletas“. Dominuoja aktyvus spalvinis ir grafinis (simbolinis ir alegorinis) vaizdingumas; autorinė kūrinio interpretacija; aktorių vaidyba hiperrealistinė (hiperbolizuotas realizmas virsta sąlygišku); sceninis veiksmas grindžiamas fragmentiškumu (muzikos, dramatinių epizodų montažu); veiksmo laikas neapibrėžiamas, scenografijoje ir kostiumuose išvelgiami šiuolaikiniai elementai ir pan.

Apibendrinti analizę pačių mokinių prioritetais vienam ar kitam spektaklio vaizdingumui, temoms, raiškos priemonėms – *Kokį teatrą jie rinktųsi ir kodėl?*

Ciklo žinioms įtvirtinti galima atlikti testą (**Testas III**, žr. Priedą Nr.5).

Literatūra

Lietuvos Trumpa istorija, Vilnius: KFMI, 2009.

Liuga, Audronis. *Laiko sužeistas teatras*, Vilnius: baltos lankos, 2008.

Šabasevičienė, Daiva. *Teatro piligrimas: režisieriaus Jono Vaitkaus kūrybos kontūrai*, Vilnius; Krantai, 2007.

Marcinkevičiūtė, Ramunė. *Eimuntas Nekrošius: erdvė už žodžių*, Vilnius: Scena/Kultūros barai, 2002.

OKT: ten būti čia, Vilnius: Vš.Į. „Oskaro Koršunovo teatras“, 2009.

Vasinauskaitė, Rasa. *Laikinumo teatras. Lietuvių režisūros pokyčiai 1990 – 2001 metais*, Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2010.

www.menofortas.lt (E. Nekrošiaus teatras-studija „Meno fortas“)

www.okt.lt (Oskaro Koršunovo teatras)

www.teatrasutopia.lt (Gintaro Varno teatras „Utopia“)

www.vmt.lt (R. Tumino vad. Vilniaus valstybinis mažasis teatras)

Mokytojo užrašai

.....
.....
.....

TEATRO MENININKO VAIDMENS RAIDA

I tema. Dramaturgo, aktorius, režisieriaus teatras. Kolektyvinis ir autorinis menas

Uždaviniai:

- Sutelkti dėmesį, žadinti pojūčius, asociacijas, asmeninę patirtį, skatinti kūrybiškumą ir analitinius gebėjimus;
- Supažindinti su kolektyvinio ir autorinio meno samprata;
- Apibrėžti spektaklio autoriaus sampratą.

Rezultatai:

- Gebės atskirti dramaturginio ir režisūrinio teatro periodus;
- Gebės nusakyti svarbiausius literatūrinio (dramaturginio), aktorinio, režisūrinio teatro modelius, žinos svarbiausius jų atstovus.

Pamokai reikės:

Vaizdinės medžiagos CD Nr.4.3, Nr. 9. Iš anksto parengtų skaidrių su svarbiausiais skirtingų istorinių laikotarpių dramaturgais¹⁰.

Pamokos eiga ir žinių dėstymas

XX–XXI a. teatras vadinamas režisūrinio teatru. Vis dėlto kalbant apie spektaklį didelis dėmesys skiriamas dramaturgui. *Dramaturgo teatro* samprata atkeliavusi iš antikos teatro laikų, kuomet autorius (jis ir atlikėjas) buvo atsakingas už visą pastatymą. Galima prisiminti Aristotelio „Poetiką“, kur filosofas suformuluoja svarbiausius dramos (tragedijos) veiksmo elementus: *fabula, kolizija, veikėjai*. Šie elementai buvo išplėtoti vėlesnių amžių dramaturgų, paverčiant juos *istorija/intriga, konfliktu ir charakteriais*. „Poetikos“ kanonai nesusilpnėjo ir šiandien, kai turime klasikinius pradmenimis grįstą dramos kūrinį, arba jo transformacijas kino bei televizijos filmų (serialų) scenarijuose (pvz.: kova tarp gėrio ir blogio, teigiami ir neigiami veikėjai, meilės intriga ir pan.).

Drama – viena iš literatūros formų (šalia lyrikos ir epo), kurioje įvykiai perduodami per veikėjų dialogus. Dramos turinys įkūnijamas scenoje matomais vaizdais. Artistai, vaidindami veikiančius asmenis, savo išvaizdą keičia kostiumais ir grimu, vidinį išgyvenimą išreiškia deklamacija, veido išraiška, judesiais ir mimika.*

Dramaturgijos raida ir atskiri teatro periodai yra paženklininti *autoriaus* vardu: Antikinis teatras (pvz., Sofoklis), Klasikinis periodas (pvz., Moljeras/Molière); Elžbietos laikų teatras (pvz., Viljamas Šekspyras/William Shakespeare), Ispanijos aukso amžiaus teatras (pvz., Kalderonas/Calderón).

¹⁰ Žr. PowerPoint skaidrių rinkinį II.

* <http://lt.wikipedia.org/wiki/Drama#Istorija>

XIX a. teatre atsiranda „gerai padaryta pjesė“, paskatinusi *aktoriaus teatro* susiformavimą (aktorius-žvaigždė, pvz., Sara Bernar/Sarah Bernard). Aktoriaus teatrui prigyja *amplua* – vaidmens (tragiško, komiško, herojinio, tarnaičių ir pan.) tipo – sistema.

Tuo pačiu metu skleidžiasi teatrališko – *kolektyvinio* – teatro modelis, kai spektaklis remiasi ne užrašytu dramos tekstu, bet *vaidybos menu* ir *improvizacija*. Ryškiausias improvizacinio teatro pavyzdys – XVI–XVII a. itališkoji *commedia dell'arte*.

Tiek dramaturgo, tiek aktoriaus teatre režisieriaus funkciją ikirežisūriniame teatre atliko autorius ir/arba svarbiausias trupės aktorius.

Dramaturgija dažnai inspiravo teatro naujoves: XIX a. pabaigos „naujoji drama“ (Antonas Čechovas, Henrikas Ibsenas, Augustas Strindbergas), XX a. vidurio egzistencialistinė ir absurdo drama (Žanas Polis Sartras/Jean-Paul Sartre, Samuelis Beketas/Samuel Beckett, Euženas Ionesko/Eugene Ionesco). „Naujosios dramos“ pjesės sugriovė klasikinius dramos pamatus: vietoj intrigos ir/ar istorijos atsirado motyvai ir leitmotyvai, atmosfera, nuotaikos, imta gilintis į socialinius konfliktus, veikėjo psichologiją ir sąmonę. Dar toliau žengė absurdo dramos autoriai, susitelkdami prie antikalbos, antialogų, antiveikėjų, atsisakydami dramatinio veiksmo ir dramatinio laiko kategorijų (pvz., Becketto „Belaukiant Godo“). Teatras ieškojo būdų perkelti tokias pjeses į sceną, ir senieji spektaklio statymo, vaidybos metodai nebetiko. Be to, reikėjo žmogaus, kuris sugebėtų suteikti naujoms pjesėms teatrinę formą – XIX a. pabaigoje ėmė formotis *režisūrinio teatro* modelis.

Drama – vieno autoriaus kūrinys, spektaklis – kolektyvinis, teatro kūrėjų ir žiūrovų kūrinys. Režisūriniame teatre spektaklio autorius yra režisierius, vaidmens autorius yra aktorius.

Supažindinant mokinius su dramaturgo ir aktoriaus teatro samprata, siūloma rinktis svarbiausius vieno ar kito istorinio periodo autorius bei aktorius ir akcentuoti dramaturgo ir aktoriaus teatrą kaip *literatūrinį*: spektaklis yra pažodžiui, laikantis remarkų, perkelta į sceną pjesė. Sceninė interpretacija šiuo atveju suprantama kaip autoriaus stiliaus, pasaulėžiūros, pagrindinių pjesės temų realizacija. *Teatras tampa literatūros „tarnaitė“.*

Mokiniamis derėtų duoti 2–3 skirtingų dramų ištraukas¹¹ ir skaitant jas klasėje (padėtų ankstesnėse pamokose pristatyti istoriniai teatro tipai – pastatas, scena ir pan.), mokytojui rodant to laikotarpio teatrinių scenų skaidres, pakviesti mokinius įsivaizduoti, kaip ši pjesė buvo vaidinama*.

Skaitydami pjesių ištraukas mokiniai turėtų atkreipti dėmesį į: *Kokia kalba parašyta pjesė? Kaip atrodo dialogai ir/ar monologai? Kokius veikėjus renkasi autorius ir kaip juos pristato? Kokius nurodymus pateikia spektaklio statytojams ir aktoriams (aplinka ir laikas, kai vyksta veiksmas, kostiumai, scenovaizdžio detalės ir pan.)? Ar plėtoja kokią nors istoriją, intrigą? Ar nužymi pjesės žanrą?*

Režisūrinis teatras (nuo XIX a. pabaigos) pakeitė *autorius* sampratą – drama, literatūrinė medžiaga režisieriui tapo tik pagalbinė; režisierius ėmė kurti savo spektaklio dramaturgiją, pasitelkdamas teatro elementus.

Palyginimui, prieš tai perskaičius pjesės fragmentą, galima pasižiūrėti O. Koršunovo „Hamletą“ ištrauką ir pokalbį su aktoriumi Dariumi Meškausku. Mokiniai galėtų atsakyti į klausimus: *Kam priklauso spektaklio autorystė? Kaip ši autorystė pasireiškia?*

Žodynėlis

Drama – žodis kilęs iš graikų kalbos, kur daiktavardis δράμα (el) (drama) reiškia „veiksmas, darbas, kūrinys“ ir yra kilęs nuo veiksmažodžio δράω (el) (drao) - „daryti, veikti, pasiekti“. Šis veiksmažodis yra etimologiškai susijęs su lietuvišku žodžiu „daryti“.

Dramos veiksmas – intensyvus išorinis veiksmas ir vidinis personažų gyvenimas bei kaita. Dramoje suartinami įvykiai, kuriuos paprastai skiria ilgas laiko tarpas. Palyginti trumpame draminiame kūrinyje kiekvienas personažas atsiduria įvairiausiose padėtyse ir/ar kritinėse, kulminacinėse, didžiausios dvasinės, emocinės žmogaus įtampos ar išgyvenimų situacijose. Dramos veiksmas skaitytojų ir/ar žiūrovų suvokiamas kaip realybė, nes vyksta tiesiogiai ir yra matomas. Dramos veiksmas rutuliojamas kalba (dialogais, monologais, replikomis) bei veikėjų poelgiais. Klasikinį dramos veiksmą apibrėžia kova: bent dviejų asmenų susidūrimas, kuris išreiškiamas dialogu. Veikėjo kalba su savimi, kad atskleistų savo tikslus, norus ar sumanymus, vadinama *monologu*. Klasikinėje dramoje vienas asmuo yra svarbiausias – tai pagrindinis herojus ir jo vardu dažnai yra pavadinamas visas dramos kūrinys. Kiekvienas klasikinis dramos veiksmas skirstomas skyriais, vadinamais *veiksmiais*. Kiekvienas veiksmas pristato užbaigtą dramatinės kovos momentą. Veiksmų skaičius turi atitikti momentų, kuriais išsėmiama kova, skaičiui. Pagal šią schemą drama dalijama į penkis arba tris veiksmus: užuomazga, vidurys (veiksmo eiga) ir pabaiga (atomazga). Veiksmams

¹¹ Galima atsižvelgti į literatūros mokymo programą, o taip pat į tas klasikinės pjeses, kurios interpretuojamos lietuvių režisierių, pvz., Shakespeare'o „Hamletas“, „Romeo ir Džuljeta“ ir t.t. (žr. DVD laikmenos sąrašą).

* Žr. Teatro pastatų ir scenų iliustracijas PowerPoint Nr. 1.

skirstomi scenomis, priklausomai nuo naujo veikėjo įėjimo į sceną ar išėjimo iš jos, arba paveikslais, kai reikia parodyti veiksmus vienu metu vykstančius įvairiose vietose.

Fabula – terminas, atitinkantis graikų *mythos* ir reiškiantis faktų, kurie sudaro kūrinio pasakojamąjį elementą, nuoseklų išdėstymą. Fabula – tai medžiaga, nulemianti būsimą pjesės kompoziciją, ir kartu naratyvinė pasakojimo struktūra. Klasikinė fabulos struktūra numato chronologinę ir logišką įvykių dėstymą, tuo tarpu modernioji – nenuoseklų įvykių dėstymą, jų montažą, paralelinių įvykių įterpimą, skirtingų fabulų sluoksniavimą ir pan. (Kaip klasikinės fabulos griovėją galima vertinti Šekspyra.) Fabula – yra dramos įvykiai, *siužetas* – šių įvykių išdėliojimo būdas (kompozicija, architektonika). Dramos fabula bei siužetas ir spektaklio fabula bei siužetas nėra tapatūs.

Amplua – vaidmens (rolės) tipas, atitinkantis aktoriaus amžių, išvaizdą ir vaidybos stilių. Vaidmenų amplua suformuoja fiziniai, moraliniai, intelektualiniai ir socialiniai personažo bruožai; pvz., *socialinis sluoksnis* (karalius, tarnas, juokdarys ir t.t.); *charakteris* (inženiu, meilužis, kilnus tėvas, tarnaitė-auklė ir pan.), *kaukė* (commedia dell'arte: Arlekinas, Pantalonė, Kapitonas ir pan.), *vaidybos stilius* (tragedinis, komiškas, vodevilinis ir pan.). Net jei XX a. amplua sistema atrodo išnykusi, statydami klasikines pjeses (ar, pavyzdžiui, melodramas), režisieriai naudojami aktorių amplua.

Improvizacija – tai spontaniškas, kūrybinis veiksmas iš anksto nepasiruošus, gebėjimų pritaikymas konkrečioje situacijoje ar aplinkybėse. Improvizacija (atsiradusi kartu su itališkąja *commedia dell'arte*) yra vienas aktoriaus kūrybos elementų ir viena vaidybos technikos priemonių studijų laiku ir/ar repeticijų metu. Spektaklio metu aktorius improvizuoja savo vaidmens kryptyje ir „rėmuose“, nesugriaudamas epizodo ir viso spektaklio struktūros.

Literatūra

Hartnoll, Phyllis. *Teatras. Trumpa istorija*, R. Paknio leidykla, 1998.

Česnulevičiūtė, Petronėlė. *Daugiaveidis dramos gyvenimas*, Vilnius: LRSL, 1998.

<http://lt.wikipedia.org/wiki/Kategorija:Teatras>

Mokytojo užrašai

.....
.....
.....

II tema. XX a. teatro reformatoriai

Uždaviniai:

- Sutelkti dėmesį, žadinti pojūčius, asociacijas, asmeninę patirtį, skatinti kūrybiškumą ir analitinius gebėjimus;
- Supažindinti su XX a. teatro reformatoriais;
- Supažindinti su šiuolaikinio lietuvių teatro asmenybėmis.

Rezultatai:

- Žinos svarbiausius XX a. teatro kūrėjus ir jų palikimą;
- Žinos svarbiausias šiuolaikinio teatro asmenybes.

Pamokai reikės:

Iš anksto paruoštų skaidrių su pristatomais režisūros menininkais ir jų kūryba¹². Kitos virtualios mokytojo parengtos medžiagos.

Pamokos eiga ir žinių dėstymas

XX amžius – didžiųjų teatro reformų ir teatro asmenybių amžius. Šios reformos vienai palietė dramaturgijos, režisūros, vaidybos, scenografijos, spektaklio muzikos (kompozitorius) sritis. XX a. – tai ir *autorinio meno* amžius, kada buvo ieškoma savo profesijos srities autonomijos ir nepriklausomybės. Galima išskirti 3 svarbiausias XX a. asmenybes, su kuriomis susiję teatro ir vaidybos pokyčiai: 1. rusas Konstantin Stanislavskij (realistinio teatro kūrėjas ir psichologinės vaidybos mokyklos formuotojas); 2. vokietis Bertolt Brecht (epinio teatro kūrėjas ir ditancijuotos vaidybos technikos formuotojas); 3. lenkas Jerzy Grotowski (fizinio ir ekspresyvos kūno raiškos teatro kūrėjas).

Stanislavskis (1863–1938) sukūrė psichologinio teatro modelį ir aktorius susitapatinimo (išgyvenimo meno) su savo personažu vaidybos sistemą. Ši sistema pakeitė XX a. pradžios teatrą ir turėjo įtakos kino aktorius vaidybos mokyklos formavimuisi. Stanislavskio režisūrai ir spektakliams būdingi nuoseklaus sceninio veiksmo, gilaus personažo psichologijos išmanymo, aktorius „duotose aplinkybėse“ emocijų ir kūrybiškumo pažadinimo principai. Stanislavskio suformuota „teatro etika“, grindžianti scenos meną kaip kolektyvinį, savitarpio pagarbos ir pasitikėjimo meną, iki šiol yra vienas svarbiausių teatro etikos trupių kodeksų. Psichologinis teatras pasakoja apie gyvenimą, stengiasi atkartoti gyvenimo tikrovę, o aktorius, „įlįsdamas“ į personažo kailį, kviečia žiūrovus susitapatinti su personažu ir per jį išgyventi dramatinis savo patyrimus.

Brechtas (1898–1956) suformavo politinio, kritinio teatro teoriją ir „atsiribojimo“ vaidybos metodą. Brechto manymu, teatras privalo rodyti žiūrovui, kad yra teatras; aktorius, kurdamas vaidmenį, turi ne „įsijausti“ į personažą, tačiau parodyti jį „iš šalies“, demonstruodamas savo santykį ir per jį

¹² Žr. PowerPoint skaidrių rinkinį III.

kviesdamas žiūrovus ne susitapatinti su vaidinamais herojais, bet juos kritiškai vertinti ir analizuoti. Brechto teorija grįsta dialektiniu principu – tai socialinės neteisybės, kovojančių pažiūrų ir idėjų situacijos, per kurias teatras turėtų aktyvinti kritinę žiūrovų nuostatą į gyvenimo tikrovę. (žr.: <http://www.youtube.com/watch?v=7LIYv6iytDY>)

Grotowskis (1933–1999) savo spektakliais ir vėliau įkurta aktorius rengimo laboratorija tyrinėjo aktorius vidinės ir fizinės raiškos galimybes, siekė vaidybos kaip „išpažinties akto“, tačiau akcentavo ne personažo sukūrimo, tačiau jo panaikinimo vardan vidinės aktorius tiesos, situaciją. Grotowskio teatras ir idėjos turėjo įtakos XX a. pabaigos avangardinio ir fizinės raiškos teatro formoms, ekstremaliai sceninei aktorius būčiai. Kalbėjimas kūnu, išgyvenimas kūnu, kūno plastinė raiška, gebėjimas per kūną išreikšti vidinį pasaulį – taip pat Grotowskio teatro principai, perėję į daugelį XX a. pabaigos dramos ar šokio teatro sričių.

Jei Stanislavskio mokyklos aktorius išnyksta už personažo, Brechto teatro aktorius demonstruoja personažą, tai Grotowskio teatre išnyksta personažo sąvoka – lieka aktorius. Be to, šie trys menininkai atstovauja ir trims svarbiausiems XX a. režisūrinio teatro raidos etapams. (žr.: <http://www.youtube.com/watch?v=dRyLLTvs00c>)

XX a. paskutinių dešimtmečių ir XXI a. teatras naudoja skirtingas vaidybos technikas, derina psichologinio, epinio/atsiribojimo ir fizinio teatro formas.

Išaiškinus šių trijų menininkų kūrybą, mokiniam parodomos lietuviškų spektaklių ištraukos ir siūloma pasvarstyti, kokiam teatru ir kokiai vaidybos manierai jie jas priskirtų (pvz., jau matyti spektakliai „Madagaskaras“, rež. R. Tuminas; „Tolima šalis“, rež. G. Varnas; „Patriotai“, rež. J. Vaitkus).

Pratęsiant teatro asmenybių temą, siūloma padiskutuoti, *kokius režisierius ar aktorius galima būtų vadinti lietuvių teatro reformatoriais ir kodėl?*

Kaip svarbiausius šiuolaikinio lietuvių teatro kūrėjus derėtų išskirti ir pristatyti: *Joną Vaitkų, Eimuntą Nekrošį, Oskarą Koršunovą*. Aptarti jų skirtumus, jų teatro vaizdingumo principus, jų teatre dominuojančias temas ir problemas. Šiuo tikslu galima pasitelkti jų teatrų internetinėje erdvėje sukaupią medžiagą: spektaklių ištraukas, fotografijas, pasisakymus ir pan.

Kaip vieną ryškiausių asmenybių galima pristatyti aktorius ir režisierių *Valentiną Masalskį* (žr. CD, Nr.8).

Žodynėlis

Psichologinis teatras – psichologinis teatras yra teatrališko teatro antipodas. Siekiama gyvenimo imitacijos, realinės vaidybos, aktorius susitapatinimo su personažu, o žiūrovo susitapatinimo su personažo išgyvenimais. Psichologinis teatras grindžiamas veikėjo psichologija, dominuoja tikroviško žmogaus charakterio kūrimas. Stanislavskio sistema – tai vaidybos psichologijos sistema,

kurioje akcentuojamas „duotųjų aplinkybių“ „magiškojo jeigu...“ ir fizinių veiksmų metodas. Psichologinis teatras dažnai vadinamas psichologiniu realistiniu, arba *mimezės* (imitavimo) teatru. *Epinis distancijavimo/atsiribojimo teatras* – pabrėžia teatro sukūrimo žiūrovų akivaizdoje elementą ir paties teatro teatriškumą. Vaidindamas savo personažą aktorius tarp savęs ir jo sukuria distanciją, per kurią atveria savo požiūrį į personažą. Svarbus Brechto teatro elementas – muzikiniai intarpai – zongai, kuriuos gali atlikti patys aktoriai („išėję iš personažo“) arba specialus orkestras. *Fizinis teatras* – tai aktoriaus kūno raiškos, vidinės aktoriaus energijos plastinės išraiškos teatras.

Literatūra

OKT: būti čia, Vilnius: VŠĮ „Oskaro Koršunovo teatras“, 2009.

Šabasevičienė, Daiva. *Valentinas Masalskis. Ieškant teatro*, Vilnius: Tyto Alba, 2010.

Šabasevičienė, Daiva. *Teatro piligrimas. Režisieriaus Jono Vaitkaus kūrybos kontūrai*, Vilnius: Krantai, 2007.

Marcinkevičiūtė, Ramunė. *Eimuntas Nekrošius: erdvė už žodžių*, Vilnius: Scena/Kultūros barai, 2002.

Vasinauskaitė, Rasa. *Laikinumo teatras. Lietuvių režisūros pokyčiai 1990 – 2001 metais*, Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2010.

www.menofortas.lt

www.okt.lt

Grotowski, Jerzy. *Skurdžiojo teatro link* (Teatro tekstų biblioteka), Vilnius: Apostrofa/TKIEC, 2011.

Mokytojo užrašai ir pastabos

.....

.....

.....

III tema. Šiuolaikinis teatras: kaip jį suprasti?

Uždaviniai:

- Sutelkti dėmesį, žadinti pojūčius, asociacijas, asmeninę patirtį, žadinti kūrybiškumą ir analitinius gebėjimus;
- Supažindinti su postmodernaus/postdraminio teatro samprata.

Rezultatai:

- Žinos postmodernaus/postdraminio teatro apibrėžtį ir ypatumus;
- Gebės skirti klasikinį ir postmodernų teatrą;
- Žinos postdraminio teatro savybes.

Pamokai reikės:

Vaizdinės medžiagos CD Nr.6.1, Nr. 7.1, Nr. 5.1.

Pamokos eiga ir žinių dėstymas

XX a. pabaigoje imtas vartoti postmodernios kultūros terminas. Šiai kultūrai būdinga ankstesnės (klasikinės ir modernios) kultūros suformuotų sistemų revizija, atkreipiant dėmesį į kino, televizijos, masinės informacijos priemonių, naujų technologijų poveikį visuomenės pasaulėvaizdžiui ir žmogaus mąstymo principams. Bet kokių kategorijų nestabilumas, gyvenimo akceleracija, mąstymo fragmentiškumas, laiko ir erdvės nauja samprata paveikė kasdienę ir meninę/kūrybinę žmogaus būtį. Teatras ėmė atspindėti šiuos pokyčius, pateikdamas naują spektaklio formą: neišbaigtą-atvirą, fragmentišką, grįsta vizualumu ir kūniškumu, žanrų niveliacija, aukštosios ir populiariosios/masinės kultūros ribų nutrynimu, estetinės eklektikos akcentavimu. Naujo spektaklio tipo atsiradimą skatino ir globalios visuomenės idėja, tarpkultūrinių mainų, kultūrinės ir festivalinės rinkos sustiprėjimas.

Postmodernaus teatro bruožai: skirtingų epochų bei stilių viename spektaklyje sugyvenimas, ironiška sceninio veiksmo traktuotė, sceninio veiksmo fragmentiškumas, ankstesnių spektaklių ir/ar epochų teatro citatiškumas, daugiasluoksnis sceninis pasakojimas, žiūrovų recepcijos aktyvinimas skirtingomis priemonėmis, spektaklio daugiareikšmiškumas, spektaklio pavertimas menine akcija ar performansu ir pan.

Postdraminio teatro bruožai: vizualumas, fiziškumas, šiuolaikinių technologijų įtraukimas į sceninį pasakojimą, sceninio pasakojimo fragmentiškumas, dramatinio teksto perrašymai, kupiūravimai, atsisakant ištisinės fabulos, intrigos, personažų ir pan., kolektyvinis spektaklio teksto ir atlikimo partitūros kūrimas ir pan.

Pristatant šiuos naujo teatro bruožus, akcentuoti klasikinio, modernaus ir postmodernaus spektaklio skirtumus, atpažįstamus iš neįprasto teatrinių elementų panaudojimo, suaktyvintos žiūrovų

receptijos (juos šokiruojant, įtraukiant į spektaklio veiksmą), spektaklio kaip žaidimo, kaip forumo, kaip asociacijų ir/ar individualių atlikėjo/aktoriaus patirčių demonstravimo. Spektaklis įgyja interaktyvią formą, kur svarbiausiais teatrinės komunikacijos dalyviais tampa žiūrovai.

Padiskutuoti su mokiniais postmodernaus/postdraminio teatro tema, kviečiant juos pateikti panašaus spektaklio pavyzdžių.

Pasižiūrėjus spektaklių „Bembilendas“, „Atviras ratas“, „Kelias“ fragmentus, aptarti svarbiausius jų bruožus.

Ciklo žinioms įtvirtinti galima atlikti testą (**Testas IV**, Žr. Priedą Nr. 5).

Literatūra

Staniškytė, Jurgita. *Kaitos ženklai: šiuolaikinis Lietuvos teatras tarp modernizmo ir postmodernizmo*, Vilnius: Scena, 2008.

Lehmann, Hans-Thies, *Postdraminis teatras*, Vilnius: Menų spaustuvė, 2010.

Vasinauskaitė, Rasa. *Laikinojo teatras. Lietuvių režisūros pokyčiai 1990 – 2001 metais*, Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2010.

Mokytojo užrašai ir pastabos

.....

.....

.....

TEATRAS IR ŠIUOLAIKINĖS TECHNOLOGIJOS

I tema. Teatras – fizinis ir/ar virtualus menas?

Uždaviniai:

- Sutelkti dėmesį, žadinti pojūčius, asociacijas, asmeninę patirtį, skatinti kūrybiškumą ir analitinius gebėjimus;
- Apibūdinti teatro ir kitų meno šakų sąryšingumą bei skirtumus;
- Išanalizuoti šiuolaikinės sceninės dramaturgijos principus.

Rezultatai:

- Gebės atskirti teatrinės ir neteatrinės raiškos priemones;
- Gebės nuskaidyti neteatrinių raiškos priemonių panaudojimo paskirtį.

Pamokai reikės:

Vaizdinės medžiagos CD Nr.3.2. Kitos mokytojo parengtos vaizdinės medžiagos.

Pamokos eiga ir žinių dėstymas

Tikroji, gyvoji teatro „materija“ – aktorius. Jo vaidybos užkrečiamumas, histrioniškumas, kalbinio (balso) ir plastinio (kūno) aparato technika skirtingais istoriniais periodais atsidurdavo spektaklio ar teatrinio renginio centre. Aktorius įgyvendindavo teatro, kaip gyvų žmonių bendrabūvio, idėją. Vis dėlto be tam tikrų priemonių neapsiėjo nei jis, nei skirtingų periodų teatras. Aktorius ir lėlė, aktorius ir dekoracija, aktorius ir rekvizitas ir pan. atskleidavo tiek paties aktoriaus techniškumą, tiek ir spektaklio estetinį pilnavertiškumą. Teatras yra sinkretinis menas – jame susitinka skirtingų meno šakų ir profesijų žmonės: literatūros, dailės, šokio, cirko, muzikos, kino ir pan. XIX a. pabaigoje kaip didžiulė naujovė buvo sutiktas elektrinis apšvietimas, pakeitęs dujinių, o XX a. pirmoje pusėje kaip scenovaizdžio naujovė – kino kadrai ir projekcijos, demonstruojami spektaklio metu – kino epizodai ar fotografijų projekcijos įterpdavo į veiksmą kaip kitos – dokumentinės ir kartu „irealios“ – tikrovės fragmentai ir gerokai praplėsdavo estetinį-emocinį spektaklio poveikį. Teatro raiškos priemonės ir galimybės (pvz., išpūdinga XVI–XVII a. teatro mašinerija), galima sakyti, keitėsi kartu su mokslo ir technikos naujovės, nepaisant to, kad svarbiausiu scenos kūrėju išlikdavo aktorius. Antra vertus, kaip tik šių naujų technikos priemonių atsiradimas scenoje versdavo kitaip vertinti ir patį aktorį.

Skirtingos meno šakos teatro mene iki XX a. pradžios buvo vienijamos dramaturgijos – pjesės idėjos, intrigos, istorijos. XX a. pradžios avangardinis ir modernus menas, sukilęs prieš dramaturgijos dominavimą, atkreipė dėmesį į paties teatro priemones ir jomis įmanomą kurti *sceninę dramaturgiją*. XX a. pabaigos teatre matyti visų scenos elementų lygiavertiškumas, neišskiriant net aktoriaus figūros.

XX a. pabaigos ir XXI a. pradžios teatre nebe istorija ar dramatinė intriga yra svarbi ir fiksuoja žiūrovų dėmesį, o skirtingų raiškos būdų ir priemonių susidūrimas, sukuriantis naują vaizdų ir situacijų dramaturgiją.

XX a. pabaigos ir šiuolaikinis teatras pakeitė savo „draminį“ pobūdį, ieško naujų, aktualių raiškos priemonių, ir spektaklis tampa skirtingų meninių formų, balsų, meno šakų polifonija, kurioje gyvas aktorius „balsas“ nebėra svarbiausias. Taip į sceną ar teatrą įžengia naujosios technologijos, kurios išplečia *teatrinio reginio* galimybes ir provokuoja naujas žiūrovų patirtis.

Galima padiskutuoti su mokiniais, *kokias naujas neteatrinės raiškos priemones jie matė ar įsivaizduoja teatre ir kaip jos veikia žiūrovų recepciją.*

Kaip naujosios sceninės dramaturgijos pavyzdžius galima pasitelkti kanadiečių režisierių Robert Lepage (Robertas Lepažas), amerikiečių režisierių Robert Wilson (Robertas Vilsonas¹³), vokiečių menininką Stefan Kaegi ir trupę „Rimini Protokoll“ (spektaklis „mnemopark“. A Mini Train World“). Mokytojas galėtų paruošti virtualų šių menininkų pristatymą. Šie menininkai yra ir svarbiausi naujųjų technologijų teatre naudotojai.

Literatūra

Staniškytė, Jurgita. *Kaitos ženklai: šiuolaikinis Lietuvos teatras tarp modernizmo ir postmodernizmo*, Vilnius: Scena, 2008.

Lehmann, Hans-Thies, *Postdraminis teatras*, Vilnius: Menų spaustuvė, 2010.

Mokytojo užrašai

.....
.....
.....

¹³ Žr. Muzikos CD.

II tema. Naujos technologijos teatro scenoje

Uždaviniai:

- Sutelkti dėmesį, žadinti pojūčius, asociacijas, asmeninę patirtį, skatinti kūrybiškumą ir analitinius gebėjimus;
- Apibūdinti naujų technologijų sklaidą šiuolaikiniame teatre;
- Išanalizuoti technologijų įtaką teatro vaizdingumui, informatyvumui, aktualumui.

Rezultatai:

- Gebės įvertinti naujų technologijų poveikį teatro menui;
- Gebės apibūdinti naujas sceninio atvaizdavimo formas.

Pamokai reikės:

Mokytojo parengta vaizdinė ir/ar internetinė medžiaga. Galima pasiūlyti mokiniams kartu pasižiūrėti ir susipažinti su anksčiau minėtų menininkų (Roberto Wilsono, Stefano Kaegi, Roberto Lepage'o) darbais.

Pamokos eiga ir žinių dėstymas

Pratęsdami praėjusias pamokas, mokytojas ir mokiniai toliau analizuoja šiuolaikinių (skaitmeninių, kino ir video) technologijų vietą bei funkcijas teatre. Reikia pabrėžti, kad jų atsiradimas natūralus, žvelgiant iš teatro istorijos perspektyvos: pvz., „deus ex machina“ antikiniame teatre, „pragaro vartai“ viduramžių teatre, iliuzinės tikrovės (perspektyvos atsiradimas) sukūrimas renesanso scenoje, sudėtinga scenos mašinerija baroko teatre, kino ir foto projekcijų atsiradimas XX a. pradžios ir video vaizdų įtraukimas į spektaklį XX a. pabaigos teatre.

Tad kalbama ne apie naują ar teatro meną „deformuojantį“, „neigiantį“ principą, o teatro galimybių išplėtimą, sukuriant naują sceninę tikrovę. Tai yra sukuriant tokią tikrovę, kokia žmogų supa realiame gyvenime. Kita vertus, ši nauja teatro kryptis anaipol nesistengia išstumti senosios, gal net greičiau senajai suteikia „antrą šansą“ – esant virtualiai aplinkai žiūrovai teatre vis dažniau ieško grynosios, fizinės ir kūniškos tikrovės, tiesioginio į juos aktorius kreipimosi.

Teoretikams įvardijant šiuolaikinę tikrovę ir kasdienybę „videosfera“, teatras siekia priartėti prie jos šiuolaikinių technologijų pagalba. Antra vertus, būtent scena yra pati dėkingiausia „aikštelė“ naujų vaizdavimo formų demonstravimui. Šios formos gali įgyti teksto, garso, judančio vaizdo pavidalus, kurie sukuria paralelinę tikrovę arba suteikia kitą dimensiją pačiai scenos erdvei ir tai, kas joje rodoma.

Technologijų panaudojimas iš esmės būdingas šiuolaikinės dailės ir performanso sritims. Todėl jų gausu tuose „spektakliuose“, kuriuos kuria iš šių sričių atėję menininkai. Reikia pasakyti, kad šiuolaikinis teatras ištrynė ribą tarp teatro ir neteatro profesijų, ir spektaklių kūrėjais dažnai tampa

vaizduojamųjų menų kūrėjai bei atlikėjai. Būtent jie atsisako ankstesniam teatrui būdingų priemonių ir susitelkia ne prie istorijų pasakojimo aktoriaus pagalba, bet prie naujų istorijų sukūrimo ir pavaizdavimo žiūrovų akivaizdoje.

Dramos teatre video vaizdų ir skaitmeninių technologijų panaudojimas leidžia sukurti daugiasluoksnį, įvairiais būdais informaciją siunčiantį ir taip žiūrovo regą, klausą bei potyrius veikiantį sceninį pasaulį, kuriame tikroji ir virtualioji realybės viena kitą papildo. Vaizdo sistema gali varijuoti – video, projekcijos, kinas, hologramos, 3D ir pan., taip pat būti įrašytas, transponuotas, modifikuotas, įerdvintas ir pan. gali būti garsas. Kitą kokybę įgyja ir gyvas aktorius/atlikėjas – jis gali veikti tiesiogiai, o gali būti tik vaizdų ir pasakojimo vaizdais mediumu. Pats aktorius yra perkeliamas į kitą sceninės erdvės matmenį, kur iš jo reikalaujama kitokios vaidybos, kalbėjimo manieros. Nuo spektaklio sumanymo priklauso, ar gyvas žmogus čia yra išskiriamas ar niveliuojamas.

Naujų technologijų panaudojimas – tai ir kitokios spektaklio dramaturgijos, jos struktūros kūrimo principas. Dialogus čia keičia priemonių „dialogas“, gyvos kalbos ir vaizdo montažas, tiesioginio kalbėjimo ir įrašo sluoksniavimas. Tai, kas nematoma, iš tikrųjų tampa matoma – technologijos atlieka minčių, dialogų ar monologų, poelgių ar veikslių potekstės, net pasąmonės „išviešinimo“ ir įkūnijimo funkciją. Teatras įgyvendina naujos žiūrovų emocinės patirties aktyvinimo uždavinius, sustiprinamas jų persikėlimo į iliuzinės erdvės pojūtį.

Lietuvių teatre naujosios technologijos kol kas yra retos. Dažniausiai režisieriai naudoja kino ar video vaizdus. Jie atlieka tarpininko tarp tiesioginio ir netiesioginio personažų bendravimo funkciją, gali vizualizuoti ankstesnius „a parte“, sukurti veiksmo aplinką, atmosferą ar ją komentuoti, pratęsti veiksmą už scenos ar vaidybos aikštelės ribų. Kitaip tariant, praplėsti žiūrovų matymo lauką, papildyti jų gaunamą informaciją. Tačiau net ir tokiu atveju išlieka svarbus teatrinių ir neteatrinių priemonių gretinimas, per kurį sukuriamą papildoma spektaklio, epizodo reikšmė ar atveriamos kitos personažo savybės. Kita vertus, neteatrinių priemonių panaudojimas priklauso nuo kiekvieno konkretaus sumanymo ir tik iš spektaklio visumos galima suprasti šių priemonių funkciją. Video ir/ar kino vaizdus, projekcijas savo spektakliuose naudoja režisieriai Jonas Vaitkus, Oskaras Koršunovas, scenografai Gintaras Makarevičius ir Jūratė Paulėkaitė.

Padiskutuoti su mokiniais naujų technologijų teatre temomis, pasiūlyti „sukurti“ įsivaizduojamus virtualius spektaklius pagal pasirinktą dramą ar literatūros kūrinių.

Žodynėlis

Postdraminis teatras – tai teatras, kuriantis *sceninę dramaturgiją*, atsisakantis nuoseklios fabulos ir intrigos.

Postmodernus teatras – tai teatras, kuriame naudojamos įvairios šiuolaikinės ir klasikinės teatro priemonės, iš jų konfiguracijų sukuriant naują spektaklio formą, kalbą bei stilių. Svarbiausi tokio teatro bruožai – vaidybos fiziškumas, kūno eksponavimas, pasakojimo fragmentiškumas, skirtingų kūrinių citatiškumas, atvira spektaklio forma.

Literatūra

Staniškytė, Jurgita. *Kaitos ženklai: šiuolaikinis Lietuvos teatras tarp modernizmo ir postmodernizmo*, Vilnius: Scena, 2008.

Lehmann, Hans-Thies, *Postdraminis teatras*, Vilnius: Menų spaustuvė, 2010.

Mokytojo užrašai

.....

.....

.....

.....

Mokomosios DVD laikmenos turinys

1. *Rimas Tuminas:*

1. 1. „Maskaradas“;
1. 2. „Revizorius“;
1. 3. „Madagaskaras“.

2. *Jonas Vaitkus:*

2. 1. „Lėlių namai“;
2. 2. „Ivona, Burgundo kunigaikštystė“;
2. 3. „Patriotai“.

3. *Gintaras Varnas:*

3. 1. „Tolima šalis“;
3. 2. „Nusikaltimas ir bausmė“.

4. *Oskaras Koršunovas:*

4. 1. „Ugnies veidas“;
4. 2. „Romeo ir Džuljeta“;
4. 3. „Hamletas“.

5. *Yanna Ross:*

- 5.1. „Bembilendas“

6. *Aidas Giniotis:*

- 6.1. „Atviras ratas“.

7. *Artūras Areima:*

- 7.1. „Kelias“

8. *Valentinas Masalskis.*

9. *Darius Meškauskas.*

Klausimai spektaklio analizei:

- Spektaklio autorius, režisierius, atlikėjai.
 - Stipriausi ir labiausiai įsiminę spektaklio momentai, epizodai. Kodėl juos išskiriate?
 - Kaip apibūdintumėte aktorių vaidybą, dekoracijas/scenografiją, muziką?
 - Koks sceninis siužetas pasakojamas?
 - Kokios raiškos priemonės pasirinktos ir kodėl?
 - Apibūdinkite spektaklio žanrą ir stilių.
 - Apibūdinkite spektaklio kalbą.
 - Kaip supratote naudojamas raiškos priemonės – ką jos galėtų reikšti ir ką jos suteikia spektakliui?
 - Kaip ir ar įsivaizduojate spektaklį kitoje erdvėje?
 - Kaip ir ar įsivaizduojate spektaklį kino ekrane?
 - Kokias naujas technologijas (jei jų nėra) įsivaizduotumėte spektaklyje ir kodėl?
 - Kaip spektaklį veikia naujos technologijos?
 - Kaip nusakytumėte spektaklio ir jo visuomeninės aplinkos ryšį?
 - Kaip nusakytumėte spektaklio santykį su gyvenimo tikrove?
 - Kokiai žiūrovų grupei spektaklis skirtas?
 - Kaip apibūdintumėte savo reakcijas ir kodėl?
 - Kokias asociacijas, išpūdį kelia spektaklis ir kodėl?
 - Ar spektaklis atitiko (ar neatitiko) jūsų lūkesčius ir kodėl?

 - Kaip apibūdintumėte aktorių vaidybą?
 - Kokius aktorius/atlikėjus išskirtumėte ir kodėl?
 - Kokius personažus kuria aktoriai?
 - Kokas, jūsų manymu, vaidybos žanras?
 - Kaip aktorių vaidyba siejasi su spektaklio estetinė, stilistinė ir žanrine vienove?
 - Ar matėte daugiau šio aktoriaus vaidmenų, kuo jie skiriasi?

 - Koks režisieriaus požiūris į pasirinktą dramaturgiją, pjesę?
 - Ar pjesės ir spektaklio žanrai, stilius sutampa?
 - Kokią spektaklio, sceninio pasakojimo formą pasirenka režisierius. Kaip manote, kodėl?
 - Ar matėte daugiau šio režisieriaus spektaklių, kuo ir ar jie skiriasi?

 - Kokiam sceninės erdvės tipui priskirtumėte spektaklio scenografiją?
 - Kokias priemones naudoja spektaklio scenografas?
 - Kaip scenografija išpildo aktorių/personažų ir sceninio veiksmo poreikius?
 - Kaip ir ar scenografija atliepia spektaklio žanrą?
 - Kaip scenografija siejasi su šiuolaikinio gyvenimo tikrove?
 - Kaip apibūdintumėte spektaklio muziką?
 - Kokią funkciją atlieka spektaklio muzika?
 - Ar atpažįstate naudojamus muzikinius kūrinius; kokias asociacijas sukelia spektaklio muzika ir garsai?
 - Kaip ir ar muzika veikia sceninį veiksmą?
 - Kaip ir ar muzika veikia jūsų emocijas?
- Jūsų asmeniniai komentarai apie spektaklį.
 Jūsų asmeniniai išpūdžiai apie spektaklį.
 Jūsų įgyta nauja (arba ne) patirtis žiūrint spektaklį ir jį individualiai interpretuojant.

Spektaklio recenzijos klausimynas

1. Spektaklio visuma:

forma, turinys, jų sąryšingumas (įspūdžių sintezė);

sceninių elementų ryšiai;

sceninių elementų darna, harmoningumas ar nedarna, padrikumas;

estetiniai spektaklio principai;

kas spektaklyje „erzina“, nepatinka, kokie nuobodūs, nereikšmingi momentai – kokią vietą jie užima.

2. Scenografija:

sceninės erdvės forma, stilius;

sceninės erdvės ir sceninio veiksmo sąryšingumas;

sceninės ir žiūrovų salės ryšys;

scenovaizdžio (scenos, dekoracijos) specifika;

dramaturgo aprašytos ir spektaklio erdvės tapatumas/skirtumai;

scenografijos kaita spektaklio metu;

apšvietimas – kokią vietą ir reikšmę užima spektaklyje;

objektai, rekvizitas – jų prigimtis, forma, faktūra, funkcija, ryšys su erdve ir veikėjais;

kostumai, grimas, kaukės – jų sistema, santykis su erdve ir veikėjais.

3. Aktorių vaidyba/atlikimas:

vaidybos maniera, technika (pvz., individualizuota, tipinė, charakterinė, žanrinė);

aktoriaus ir ansamblio ryšys;

teksto ir plastikos, žodžio ir judesio ryšys;

gestai, mimika – kokią vietą užima spektaklyje;

dialogų pobūdis.

4. Muzikos, garsų, triukšmų funkcija.

5. Režisūros modeliuojama fabula:

pasakojama istorija – ar ji atitinka dramaturgo (pjesės) siužetą;

dramaturginis pasirinkimas – autorius, epocha, pjesės pobūdis;

pjesės teksto ir spektaklio potekstės – ką atveria, apnuogina režisūra;

spektaklio žanras – kokį žanrą pjesei suteikia režisūra.

6. Tekstas:

teksto (dialogų, monologų) reikšmė spektaklio veiksmo;

teksto ir vaizdo ryšys (matomo ir girdimo santykis).

7. Žiūrovas:

kokiame teatre pastatytas spektaklis;

ko iš spektaklio tikimasi – potyriai, pažinimas, lūkesčiai, žiūrovų siejami su spektakliu;

kaip reaguoja žiūrovai spektaklio metu;

žiūrovų vaidmuo kuriant spektaklio prasmę(-es).

9. Spektaklio vieta kultūrinėje erdvėje:

teksto recepcijos kaita – dramaturginio teksto statusas teatro, dramaturgijos raidoje;

spektaklio santykis su kultūrine realybe – spektaklio tikroviškumo, atpažinumo laipsnis.

spektaklio santykis su audiovizualine ir medijų kultūra;

spektaklio santykis su ankstesniais tos pačios pjesės pastatymais.

10. Kūrėjų statusas visuomenėje ir teatro pasaulyje:

teatro, trupės ir jos narių svarba kultūrinėje erdvėje;

spektaklio kūrėjų meninė biografija ar poveikis teatro menui.

Individuali recepcija: Kokie vaizdai, epizodai, spektaklio elementai labiausiai įstrigo? Kas neturėjo reikšmės? Ką sunkiausia apibūdinti, įvardyti ir suteikti prasmę? Kitos pastabos.

Recenzijos struktūrą sudaro:

Pristatymas

Spektaklio (jei reikia, ir pjesės) pristatymas ir bendrų išpūdžių pateikimas

Analizė/Interpretacija

Režisūros, aktorių darbų, visų spektaklio elementų aptarimas

Spektaklio žanro ir stiliaus nustatymas ir aptarimas

Spektaklio elementų sąryšingumo nustatymas ir aptarimas

Įvertinimas

Spektaklio temos ir problemos įvertinimas

Pasirinktų meninės raiškos priemonių šiai temai atskleisti įvertinimas

Spektaklio funkcionavimo kultūrinėje erdvėje įvertinimas

Menininko kūrybinės biografijos refleksija

Asmeninė meninės spektaklio visumos ir problematikos refleksija

Kitos pastabos.

Praktinio-tiriamąjo darbo struktūrą sudaro:

Teatro ar teatrinės grupės pristatymas,

Informacijos apie teatrą ar grupę šaltinių aptarimas,

Teatro ar grupės veiklos vieta,

Teatro ar grupės repertuaras,

Teatro ar grupės kūrėjai ir atlikėjai,

Teatro ar grupės žiūrovai (jų amžius, socialinė padėtis, išsilavinimas, poreikiai ir pan.),

Teatro ar grupės populiarumas mieste, gyvenamoje aplinkoje,

Kokias menines, kultūrinės, visuomenines funkcijas teatras ar grupė atlieka,

Kitos pastabos.

Teatro istorija. Epochos, žanrai, kryptys

Priešistorės teatras – Ritualai, apeigos, žaidimai

Antikinis teatras

Senovės Graikijos teatras – VI – IV a. pr. Kristų

Tragedija, komedija, satyrų drama

Senovės Romos teatras – III a. pr. Kr. – I a.

Tragedija, komedija: komedija „atelana“, komedija „paliata“

Viduramžių teatras XI – XVIII a.

Religinis teatras:

liturginė ir pusiauliturginė drama – XI – XIII a.

miraklis – XIII a. pab. – XIV a.

misterija – XV – XVI a. pirma pusė

Pasaulietinis teatras (liaudiškieji žanrai):

moralitė ir didaktinės dramos – XV – XVI a. pr.

soti – XV – XVI a. pr.

mokyklinė (jezuitų) drama ir teatras – XVI – XVIII a.

Klasikinis (renesanso) teatras XVI – XVII a.

Italų renesanso teatras – XVI – XVII a.

Tragedija, komedija, farsas, baletas, pastoralė, commedia dell'arte, commedia erudita

Renesanso ir baroko teatras XVI a. pab. – XVII a.

Elžbietos laikų teatras – Anglija XVI – XVII a.

Tragikomedija, kronika, tragedija, farsas, fejerija

Ispanijos „aukso amžiaus“ teatras – Ispanija XVI – XVII a.

Tragikomedija, komedija, intermedija, „autosakramentalis“, intrigų komedija, špagos ir apsiausto komedija

Baroko ir klasicizmo teatras – Prancūzija XVII – XVIII a.

Aukštoji tragedija, aukštoji komedija, charakterių komedija, papročių komedija, intrigų komedija, komedija-baletas, pastoralė

Apšvietos epochos (klasicizmo) teatras – Prancūzija XVIII a. antra pusė; Italija XVIII a.; Vokietija XVIII a. antra pusė

Tragedija, komedija, buržuazinė drama

Ikirežisūrinis teatras XIX a. – XIX a. 9 dešimt.

Tragedija, komedija, melodrama, „gerai padaryta pjesė“, vodevilis, lyrinė komedija, sentimentalioji komedija, romantinė komedija, romantinė tragedija, drama

XIX a. teatras

Romantizmas – Vokietija XVIII a. pab. – XIX a. 2 dešimt.; Anglija – XIX a. 2 dešimt.; Prancūzija – XIX a. 4 – 5 dešimt.; Rusija – XIX a. pirma pusė

Neoromantizmas – Vokietija XIX a. pab.; Prancūzija – XIX a. pab.

Realizmas – Rusija XIX a. 8 – 10 dešimt. – XX a. 4 dešimt.

Naujoji drama – XIX a. 9 – 10 dešimt. – XX a. 1 dešimt.

Režisūrinis teatras XIX a. 9 dešimt. – XX – XXI a.

Modernus teatras

Grynieji ir sudėtiniai žanrai: tragedija, komedija, tragikomedija, farsas, absurdo drama, idėjų drama.

Natūralizmas – Prancūzija XIX a. 9 – 10 dešimt.; Rusija – XIX a. 9 – 10 dešimt.; Švedija – XIX a. 9 – 10 dešimt.

Simbolizmas – Prancūzija XIX a. 10 dešimt. – XX a. 2 dešimt.; Anglija – XIX a. 10 dešimt. – XX a. 2 dešimt.

Ekspresionizmas – Švedija XIX a. 9 – 10 dešimt., Vokietija XX a. 1 – 2 dešimt.

Istorinio avangardo teatras XX a. pr. – XX a. 7 dešimt.

Futurizmas – Italija XX a. 2 dešimt., Rusija XX a. 2 dešimt.
Konstruktivizmas – Rusija XX a. 2 – 3 dešimt.
Siurrealizmas – Prancūzija XX a. 2 – 4 dešimt., Ispanija – XX a. 2 – 4 dešimt.
Politinis teatras – Vokietija XX a. 2 – 3 dešimt.
Epinis teatras – Vokietija XX a. 2 – 5 dešimt.
Žiaurumo teatras – Prancūzija XX a. 3 – 4 dešimt.
Egzistencializmas. Idėjų drama – Prancūzija XX a. 5 – 6 dešimt.
Absurdo teatras (drama) – Prancūzija XX a. 5 – 7 dešimt.
Avangardo teatras XX a. 7 – 8 dešimt.
Fizinis teatras – Lenkija 7 – 8 dešimt.
Postmodernus teatras XX a. 7 dešimt. – XXI a. pr.
Postdraminis teatras XX a. 7 dešimt. – XXI a. pr.

Testas I

Teatras tai –	Teatro menas skiriasi nuo kitų meno šakų...	Žiūrėti teatre reiškia...	Žiūrovų emocijas teatre sukelia:
Svarbiausi teatro elementai tai –	Laikas teatre – tai... O erdvė – tai...	Veiksmas teatre – tai...	Interpretuoti teatre reiškia...

Testas II

Antikiniame teatre aktoriai dėvėjo:	Svarbiausi antikinio teatro žanrai yra	Antikinis teatras – tai
Viduramžiais buvo vaidinama (kur?)	Pirmieji teatro pastatai atsirado	Renesanso teatrui būdinga:
Renesanso scenai būdinga scenografija:	Williamo Shakespeare'o teatras vadinosi..... ir buvo.....formos	<i>Commedia dell'arte</i> aktoriai dėvėjo:

Testas III

Apibūdinkite teatro paskirtį	Apibūdinkite masinio teatro (spektaklio) bruožus:
Apibūdinkite elitinio teatro (spektaklio) bruožus:	Liaudies teatras – tai
Ką vadiname profesionaliu teatru?	Ką vadiname nacionaliniu teatru?
Išvardykite šiuolaikinius lietuvių teatro režisierius:	Kaip apibūdintumėte šiuolaikinį lietuvių teatrą?

Testas IV

Išvardykite svarbiausius XX a. režisierius reformatorius:	Nusakykite dramaturgo funkcijas klasikiniame (ikirežisūriniame) ir šiuolaikiniame (režisūriniame) teatre:	Ką vadiname režisūriniu teatru?
Nusakykite šiuolaikinio spektaklio bruožus:	Pateikite šiuolaikinio spektaklio pavyzdžių:	Ką vadiname scenine dramaturgija (spektaklio tekstu)?

PowerPoint skaidrių rinkinys I (1. Klasikinio teatro architektūra ir scenografija; 2. Modernaus teatro architektūra ir scenografija)

PowerPoint skaidrių rinkinys II (Dramaturgijos raida)

PowerPoint skaidrių rinkinys III (Režisieriai-reformatoriai)

*Orientaciniai spektaklio (teatro kūrinio) analizės raštu ir/ar žodžiu vertinimo kriterijai*¹⁴

10 BALŲ
<p>Mokinio veiklos pobūdis Kelia problemą(-as) ar hipotezes, lygina su panašaus pobūdžio darbais, pagrindžia savo teiginius empiriniais stebėjimais ir žiniomis, reflektuoja, polemizuoja, diskutuoja, apibendrina.</p>
<p>Teksto/pasisakymo struktūra Rašinys/pasisakymas yra tinkamos struktūros ir trukmės, dėstymas aiškus ir logiškas. Įžanga tikslinga ir kryptinga, dėstymas grindžiamas problemos kėlimu, kūrinio analize ir analizės apibendrinimu, išvados grindžiamos tinkamai parinktais pavyzdžiais bei šaltiniais.</p>
<p>Vertinimo kriterijai Sukuriamas sklandus, argumentuotas, individualiai spektaklį interpretuojantis tekstas/pasisakymas. Atskleista (-os) pagrindinė mintis(-ys) ar idėja(-os). Taisyklingai ir tikslingai vartojami teatriniai terminai. Taisyklinga teksto/pasisakymo gramatika ir stilius. Tinkama apimtis/trukmė.</p>
9 BALAI
<p>Mokinio veiklos pobūdis Pristato kitas nuomones, žvelgia į temą iš skirtingų požiūrio taškų, juos analizuoja, lygina, pritaiko.</p>
<p>Teksto/pasisakymo struktūra Rašinys/pasisakymas kryptingas, tinkamos struktūros, įžanga kryptinga, pabaiga apibendrinanti. Turinys logiškai nuoseklus, dėstymas grindžiamas argumentais, svarstomi skirtingi požiūriai, daromos išvados.</p>
<p>Vertinimo kriterijai Sukuriamas aiškus, rišlus, struktūruotas tekstas/pasisakymas. Atskleista pagrindinė mintis(-ys) ar idėja(-os). Netiksliai ir netaisyklingai pavartotas vienas kitas teatrinis terminas. Viena kita gramatinė/stiliaus klaida. Tinkama apimtis/trukmė.</p>
8 BALAI
<p>Mokinio veiklos pobūdis Pristato kitas nuomones, žvelgia į temą iš skirtingų požiūrio taškų, pateikia savo požiūrį; apibūdina, išsiaiškina, analizuoja.</p>
<p>Teksto/pasisakymo struktūra Rašinys/pasisakymas pakankamai gerai struktūruotas. Iškeliama kai kurios svarstybinos problemos. Mėginama analizuoti ir argumentuoti, tačiau pasigendama naujų minčių, individualaus vertinamojo požiūrio.</p>
<p>Vertinimo kriterijai Sukuriamas sistemiškai plėtojantis idėją tekstas/pasisakymas, tačiau matyti nukopijuoti/perpasakoti originalaus teksto ar šaltinio sakiniai, sakinių dalys.</p>

¹⁴ Parengta pagal: Targamadžė V., Nauckūnaitė Z. *SOLO taksonomija kaip mokinių rašinių vertinimo priemonė*, Acta Paedagogica Vilnensia, 2009, Nr.22, p. 65–75, prieiga per internetą: http://www.leidykla.vu.lt/fileadmin/Acta_Paedagogica_Vilnensia/22/65-75.pdf

Teresevičienė M., Bulajeva T., Čepienė A., Lepaitė D., Zuzevičiūtė V. *Studijų programų atnaujinimas: kompetencijų plėtotės ir studijų siekinių vertinimo metodika*, Vilnius: VU, 2011, prieiga per internetą: http://www4066.vu.lt/Files/File/Studiju%20programu%20atnaujinimas_kompetenciju%20pletotes%20ir%20studiju%20siekinu%20vertinimo%20metodika.pdf

<p>Tekstas/pasisakymas nėra rišlus. Vartojami nesudėtingi bendriniai teatro terminai. Pasitaiko gramatinių/stiliaus klaidų. Tinkama apimtis/trukmė.</p>
7 BALAI
<p>Mokinio veikla Pateikia daugiau nei vienos rūšies įrodymų savo pozicijai pagrįsti. Išvardija, apibūdina, apibrėžia, išsiaiškina, derina, interpretuoja.</p>
<p>Teksto/pasisakymo struktūra Susitelkta į didelį faktų kiekį, mažai konceptualaus aiškinimo.</p>
<p>Vertinimo kriterijai Tekstas/pasisakymas grindžiamas argumentais, pateikiant tam tikro požiūrio ar idėjos privalumus ir trūkumus. Atskleistos ne visos pagrindinės idėjos ar mintys; vyrauja mechaninis teksto/pasisakymo organizavimas, kai naudojamosi svetimomis mintimis ar idėjomis. Tekstui/pasisakymui trūksta rišlumo, neryškinami esminiai akcentai. Ribotai naudojami teatriniai terminai. Yra gramatinių/stiliaus klaidų. Netinkama teksto apimtis/pasisakymo trukmė.</p>
5 – 6 BALAI
<p>Mokinio veiklos pobūdis Pasako savo požiūrį arba pateikia vienos rūšies pavyzdžių. Įvardija, konstatuoja, atpažįsta, atgamina, cituoja, pamini, nurodo.</p>
<p>Teksto/pasisakymo struktūra Iškeliama viena problema, vengiama svarstymo ir problemos plėtojimo</p>
<p>Vertinimo kriterijai Tekstas/pasisakymas nesudėtingas, paviršutiniškas. Pagrindinės idėjos ar mintys atskleistos iš dalies, pateiktos neišsamiai arba yra nesuprastos. Tekstas/pasisakymas nepakankamai rišlus, trūksta loginio organizavimo, mintys padrikos, neplėtojamoms; skaitytojui/klausytojui sunku suprasti esminius akcentus. Netaisyklingai arba nepakankamai vartojami teatriniai terminai. Netinkama apimtis/trukmė.</p>
4 BALAI
<p>Mokinio veiklos pobūdis Nesupranta užduoties, neturi ką pasakyti ta tema.</p>
<p>Teksto/pasisakymo struktūra Netinkamai nustatyta problema, parinkta neaktuali medžiaga. Aptariamoms nereikšmingoms detalėms, klaidingai suprastas klausimas, netinkamai naudojami pavyzdžiai.</p>
<p>Vertinimo kriterijai Sukuriamas nesudėtingas tekstas/pasisakymas, kuriame pagrindinė idėja ar mintis nesuprasta ar neteisingai atskleista. Tekstas/pasisakymas nerišlus, pateiktas padrika forma, argumentavimas nepagrįstas. Nenaudojami teatriniai terminai. Daug gramatinių/stiliaus klaidų. Netinkama teksto/pasisakymo apimtis.</p>

Papildomos literatūros sąrašas

- Adomaitis, Regimantas. *Mintys scenos paraštėse*, Vilnius: Scena, 2002.
- Aleknonis, Gintaras. *Pakeliui. Režisierius Andrius Oleka-Žilinskas*, Vilnius: Scena, 2001.
- Aleksaitė, Irena. *Be grimo. Šelmiški prisiminimai*, Vilnius: Tyto Alba, 2005.
- Artaud, Antoninas. *Teatras ir jo antrininkas*, Vilnius: Scena, 1999.
- Benjamin, Walter. Meno kūrinys techninio jo reprodukuojamumo epochoje, *Nušvitimai*, Vilnius: Vaga, 2005
- Brook, Peter. *Tuščia erdvė*, Vilnius: Scena, 1992.
- Eco, Umberto. *Atviras kūrinys. Forma ir neapibrėžtumas šiuolaikinėje poetikoje*, Vilnius: Tyto Alba, 2004.
- Jameson, Fredric. *Kultūros posūkis. Rinkiniai darbai apie postmodernizmą /1983 – 1998/*, Vilnius: LRSL, 2002.
- Marcinkevičiūtė, Ramunė. *Patirčių realizmas. Dalios Tamulevičiūtės kūrybinės biografijos studija*, Vilnius: Kultūros barai, 2011.
- Mareckaitė, Gražina. *Romantizmo idėjos lietuvių teatre: nuo XIX iki XX amžiaus*, Vilnius: KFMI, 2004.
- Mejerhold, Vsevolod. *Apie teatrą*, Vilnius: Apostrofa, 2008.
- Oginskaitė, Rūta. *Jausmų repeticijos. Metai su aktoriumi Vladu Bagdonu*, Vilnius: Tyto alba, 2011.
- Pagrindinės moderniosios literatūros sąvokos* [sud. D. Borchmeyer, V. Žmegač], Vilnius: Tyto Alba, 2000.
- Zelčiūtė, Dovilė. *Po repeticijos. Pokalbiai apie teatrą*, Vilnius: Alma litera, 2011.
- Zola, Émile. *Natūralizmas teatre*, Vilnius: Apostrofa, 2008.

Papildomos vaizdinės medžiagos sąrašas

- W. Shakespeare *Hamletas*, rež. Eimuntas Nekrošius, 1997, teatras „Meno fortas“, DVD.
- W. Shakespeare *Makbetas*, rež. Eimuntas Nekrošius, 1999, teatras „Meno fortas“, DVD.
- W. Shakespeare *Otelas*, rež. Eimuntas Nekrošius, 2000, teatras „Meno fortas“, DVD.
- J. W. Goethe *Faustas*, rež. Eimuntas Nekrošius, 2006, teatras „Meno fortas“, DVD.
- Lietuvos teatras*, metraštis, 2006 – 2007, Teatro ir kino informacijos ir edukacijos centras, 2008, DVD.
- Lietuvos teatras*, metraštis, 2007 – 2008, Teatro ir kino informacijos ir edukacijos centras, 2009, DVD.
- Lietuvos teatras*, metraštis, 2008 – 2009, Teatro ir kino informacijos ir edukacijos centras, DVD.
- Lithuanian Theatre Today*, Teatro ir kino informacijos ir edukacijos centras, 2006, DVD.
- Lietuvos teatras*, metraštis, 2009 – 2010, Teatro ir kino informacijos ir edukacijos centras, DVD.

Internetinės prieigos

Teatrai

- www.teatras.lt (Lietuvos nacionalinis dramos teatras)
- www.dramosteatras.lt (Kauno valstybinis dramos teatras)
- www.okt.lt („Oskaro Koršunovo teatras“)
- www.menofortas.lt (teatras „Meno fortas“)
- www.vmt.lt (Valstybinis Vilniaus mažasis teatras)
- www.teatrasutopia.lt (teatras „Utopia“)
- www.kldteatras.lt (Klaipėdos valstybinis dramos teatras)
- www.sdt.lt (Šiaulių valstybinis dramos teatras)
- www.miltinio-teatras.lt (Panevėžio J. Miltinio dramos teatras)

Kultūrinė spauda

- www.menufaktura.lt
- www.7md.lt (kultūros savaitraštis „7 meno dienos“)
- www.kamane.lt
- www.culture.lt (kultūros savaitraštis „Literatūra ir menas“)
- www.satenai.lt (kultūros savaitraštis „Šiaurės Atėnai“)

PRAKTINIAI PAVYZDŽIAI

Recenzija

Oskaro Koršunovo „Hamletas“

Žygimantas M., 17 metų, 12c klasė

Oskaro Koršunovo „Hamletą“ matė Norvegijos, Graikijos ir galiausiai Lietuvos žiūrovai. Šį jau ne kartą aprašytą, reklamuotą ir įvairiai interpretuotą spektaklį žiūrėjau visai neseniai. Mokykloje nagrinėjome Viljamo Šekspyro „Hamletą“. Kartais po eilutę ar net po žodį knaisiojomės ieškodami paslėptų esamų ir nesamų prasmų. Po tokio kūrinio nagrinėjimo, visų parašytų teksto suvokimų, interpretacijų ir rašinių, nori ar nenori, galų gale net didžiausia klasika priverčia nemaloniai nusipurtyti. Bet po viso to teatre pamatyti šiuolaikišką „Hamletą“ interpretaciją yra tiesiog nuostabu, nes mažų mažiausiai gerai žinai turinį ir gali pasinerti į spektaklį, savo noru ieškodamas jame paslėptų poteksčių. Šį spektaklį žiūrėjau labai atidžiai.

Devyni žiūrovams nugaras atsukę aktoriai, sėdintys prieš devynis veidrodžius, kuriuose atsispindi jų sustingę veidai. Tokį į atmintį įstringantį vaizdą scenoje žiūrovai išvysta spektakliui dar neprasidėjus. Neišvengiamas Koršunovo „Hamletą“ atributas yra spektaklio laukiančių žmonių grūstis prie įėjimų, nes į salę jie neįleidžiami iki pat paskutinės akimirkos, o vos į ją patekę, išvysta jau minėtą sustingusį vaizdą. Šurmuliuodami žiūrovai pamažu suranda savo vietas ir į jas susėda. Užtemsta šviesos. Šurmulytas nutyla ir spektaklis prasideda.

„Kas tu esi?“ – iš pradžių tyliai ir ramiai savęs paties veidrodyje paklausia vienas iš devynių aktorių. Po to tai pakartoja antras... trečias... septintas... devintas aktorius. Tą pačią frazę jie keliskart kartoja vis garsiau ir garsiau, kol galiausiai skirtingų tonų, aukščių ir intonacijų balsai susilieja į bendrą rėkiančią nedarną. Intonacijos vis aštrėja, įtampa auga ir rėkimas virsta nebepakeliamu. Aktoriai staiga pakyla iš savo vietų ir sviedžia kėdes, ant kurių ką tik sėdėjo, į bendrą krūvą, kuri, kiek pastumta į šoną, taip ir lieka ten gulėti kone viso spektaklio metu. Šios kelios pirmosios spektaklio minutės – bene įspūdingiausios visame spektaklyje. Klausimas „kas tu esi?“, neduodamas ramybės, dar ilgai skamba kažkur giliai pašamonėje.

Būtent „Hamletą“ garsusis anglų rašytojas Viljamas Šekspyras XVI-XVII amžiaus sandūroje bene pirmasis teatro istorijoje perteikė „teatro teatre“ idėją. Kūrinio įkarštyje Hamletas, norėdamas įsitikinti, kad Klaudijus tikrai nužudė jo tėvą, paprašo atvykusių aktorių trupės suvaidinti karaliaus žūties sceną ir vaidinimo metu seka savo dėdės reakcija. Režisierius spektaklyje šią idėją gerokai išplečia ir paverčia įtemptu trijų valandų reginiu. Visas jo spektaklis – tai daugiaprasmiškas „teatro teatre“ idėjos įprasminimas, aktoriai uždaromi į simbolinį kalėjimą grimo kambaryje ir žvelgdami į save veidrodžiuose išgyvena vidines tragedijas. Įtemptas simbolikos kupinas spektaklis absoliučiai kitoks nei klasikinis „Hamletas“. Šekspyro parašyti tekstai deklamuojami beveik nesutrumpintai.

Vaidinti šiame spektaklyje Koršunovas sukvieta solidžią kelių teatrų ir kartų aktorių komandą. Sudėtingą princo Hamletą vaidmenį atlieka klaipeidietis Darius Meškauskas. Aktoriui tenka daug judėti scenoje ir už jos ribų, stumdyti veidrodžius, daug garsiai rėkti, transformuotis į skirtingas būsenas ir kartu išgyventi didžiulę vidinę tragediją. Tai nėra lengva. Iš „Nuodėmės užkalbėjimo“ žinomos Rasos Samuolytės suvaidinta Ofelija – dar vienas ne mažiau ryškus ir itin dramatiškas šio spektaklio personažas. Šekspyras savo tragedijoje Ofelijai neskiria pernelyg daug dėmesio, ji yra labai silpna, naivi herojė, kuri lyg drebantis šešėlis atsiranda ir išnyksta sudėtingame Hamletą kelyje, o štai Koršunovo spektaklyje Ofelijai skiriamas ganėtinai didelis dėmesys, ji įvairiapusiškai suspindi savo teatrališku naivumu ir vaikišku žavumu. Itin įdomu tai, kad tiek Tėvo šmėklos, tiek Klaudijaus vaidmenis spektaklyje atlieka tas pats aktorius – Dainius Gavenonis. Jam tenka įsijausti į absoliučiai priešingus nužudytojo ir jį nužudžiusio žudiko vaidmenis. Aktorius su šia užduotimi puikiai susitvarko. Hamletą motiną Gertrūdą vaidinanti Nelė Savičenko atrodo net per stipri savo nuodėmingam vaidmeniui. Gerokai nustebina ir šyptelėti priverčia iš rimto spektaklio konteksto visiškai „iššokantys“ Tomo Žaibus ir Jono Versecko sukurti Hamletą draugų Rozenkranco ir Gildensterno vaidmenys, bet mane bene labiausiai sužavėjo ir įtikino Vaidoto Martinaičio įkūnytas Polonijus.

Spektaklyje aiškiai dominuoja trys spalvos: juoda (viskas paskendę tamsoje), balta (kontrastingas ir koncentruotas apšvietimas) ir raudona (kraujo spalva, kurios kupina antroji dalis). Išskyrus grimo staliukus su veidrodžiais, šiame spektaklyje nėra beveik jokių dekoracijų, tačiau šis subtilumas kuriamas itin tiksliai, nes tam prireikia daugybės lipdukų ant scenos grindų, kad aktoriai nepamirštų, kur reikia sustumdyti veidrodžius, kad būtų sukurta reikiama kompozicija. Už (o tiksliau tariant, prieš) sceną dirbantys „techniniai vyrukai“ šio spektaklio metu veikiausiai plūša ne mažiau nei aktoriai, nes garsai turi skambėti itin tiksliose vietose, o sudėtingas apšvietimas nuolat kinta.

Karalius Klaudijus ar karalienė Gertrūda čia neturi jokios karūnos, o Hamletas ir kiti herojai apsirengę toli gražu ne XVII amžiaus britiškais apdarais. Aktoriai daugelyje scenų vaidina apsivilkę paprastais juodais drabužiais, tačiau tai nėra absoliučiai vienodi kostiumai. Atrodo, tarsi aktoriai atėjo vaidinti apsirengę kažką juodžiausio, ką rado savo spintose. Šiame juodų apdarų fone neįtikėtina didžiulį kontrastą įgyja baltutėlė, visų akivaizdoje spektaklio metu išlyginama Ofelijos suknelė ir staiga lyg iš niekur atsirandanti milžiniška pelė, kurios kostiumas atrodo itin išraiškingai ir net tikroviškai, kiek tai įmanoma, kai pelė yra keliasdešimt kartų didesnė nei realybėje ir vaikšto ant dviejų kojų. Tiesa, šis vaizdas atrodo matytas viename sename filme.

Žmogus yra instinktyvus, mąstyti gebantis žinduolis. Dėl to „mąstyti gebantis“ galima ir pasiginčyti, bet tai, kad mes visi turim tam tikrus instinktus – tikrų tikriausia teisybė. Tarkim, pirštu prilietęs karštą daiktą (įkaitusią keptuvę) žmogus kaipmat atitraukia pirštą, pamatęs atlekiantį objektą (krepšinio kamuolį arba plytą) žmogus stengiasi jį sugauti arba išvengti susidūrimo, o kai įvyksta kažkas staigaus ir netikėto, žmogus išsigąsta arba nustemba. Tai instinktai, kurių nei vienas normalus žmogus tiesiog negali išvengti ir tuo sumaniai naudojasi spektaklio režisierius. Įprastai Holivudo „siaubiakams“ būdingi staigūs šaižių garsų trenksmai, ryškūs baltos ar neoninės šviesos spalvos ir visiškos tamsos kontrastai (kartais dar paįvairinami raudonais intarpais), juodumoje skęstantys ir vėl netikėtai atsirandantys aktoriai – spektaklis stebina, baugina ir šokiruoja „specialiųjų efektų“ gausa, tačiau visa tai tėra žaidimas žmogiškais instinktais. Žmogus tiesiog negali nesuklusti, išgąsdintas netikėto šaižiaus garso, o minėtų spalvų kontrastu žmogui daroma įtaka taip pat lengvai paaiškinama fiziologiškai. Tokia jau ta žmogaus fiziologija ir ją paveikti yra kur kas lengviau nei žmogaus psichologiją, todėl kartais visi tie trenksmai ir blykstelėjimai tik trukdo suprasti turinį arba atskleidžia jo trūkumus.

Oskaro Koršunovo „Hamletas“ – tai trys valandos šiuolaikiškos klasikos su siaubo šiurpuliukais. Jeigu neskaitėte „Hamleto“ tragedijos, į šį spektaklį geriau neikite ir jam skirtus pinigus išleiskite kam nors kitam, nes paprasčiausiai niečnieko nesuprasite. Spektaklio metu mačiau gyvą pavyzdį – prieš mane sėdėjusios dvi panelės ilgokai, vis tarpusavyje pasišnabždėdamos, bandė susigaudyti siužeto vingiuose, kol galiausiai antros dalies viduryje tiesiog išėjo, taip ir nesulaukusios atomazgos. Likę žiūrovai, spektakliui pasibaigus, plojo atsistoję. Išties sunku pasakyti, kaip šį šiuolaikišką „Hamleto“ pastatymą vertintų pats Viljamas Šekspyras, jeigu jis galėtų lyg Hamleto tėvo dvasia, kurią mėgo vaidinti būdamas gyvas, pakilti iš kapo ir pamatyti Oskaro Koršunovo sukurta interpretacija. Tai visiškai kitoks spektaklis, nei visi, kuriuos mačiau iki šiol. Tiesa, mėgstu spektakliuose pasisemti teigiamų, šviesių emocijų, o šiame spektaklyje kažko panašaus net su žiburiu nerasi. Jis kupinas slogių, neigiamų emocijų. Pamatyti vis vien verta, bet tai tikrai nebūtinai turi patikti.

(kalba, gramatika ir stilius netaisyti)

Spektaklio interpretacija

Spektaklis, apie kurį noriu kalbėti („Tiriamas ligonis“)

Vaiva U., 4d klasė

Visais laikais žmonėms iškyla amžini klausimai: kas yra pasaulis, kokia žmogaus gyvenimo prasmė, kas žmonių santykiuose yra vertingiausia. Šiuolaikiniam žmogui tikriausiai iškyla ir kitokie klausimai – kaip žmogus suprato pasaulį prieš, tarkime, du tris šimtus metų, kokie buvo jų tarpusavio santykiai, kaip jie gyveno – dėl ko verkė ir iš ko juokėsi. Tai pažinti ir suprasti pirmiausia padeda įvairių šalių grožinė literatūra, meno kūriniai, teatro menas.

Kaip gyveno paryžiečiai septyniolikto amžiaus viduryje ir antroje pusėje? Niekas kitas negalėjo aiškiau papasakoti kaip didysis dramaturgas, aktorius ir karališkojo teatro vadovas Moljeras. Tik ar gali šiuolaikinį žmogų, ypač jauną žmogų, dominti tos problemos, situacijos, kurios buvo aktualios, juokingos ar rimtos septyniolikto amžiaus paryžiečiui?

Šitoks klausimas iškilo prieš trejus metus pamačius Klaipėdos universiteto teatro „Dramos klasė“ afišą, kviečiančią į Moljero komediją „Tiriamas ligonis“. Tada ir pasidomėjau, kas ta „Dramos klasė“.

Teatras „Dramos klasė“ susikūrė 2000-ųjų vasarą. Teatro vadovai ir režisieriai – Klaipėdos universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto dėstytojai Vytautas ir Velta Anužiai. Teatro aktoriai – lietuvių filologijos ir režisūros studijas baigę ar bebaigę jų auklėtiniai. Klaipėdos universiteto teatras „Dramos klasė“ – rimtas, jaunas, gyvybingas ir itin... mergaitiškas meninis kolektyvas. Dabar ponai Anužiai jau nebe Klaipėdoje (gaila!) ir apie „Dramos klasę“ nebegirdžiu.

Moljero „Tiriamas ligonis“ – dviejų dalių komedija. „Tiriamas ligonis“ buvo paskutinis kūrinys, kurį parašė ir kuriame vaidino pagrindinį vaidmenį Moljeras. Būtent šią komediją vaidinant jį ištiko priepuolis, po kurio netrukus jis mirė. Savo komedijoje Moljeras „šaipėsi iš pačios kvailiausios žmonių aistros: iš mirties baimės ir niekingo įtarumo“ (M. Bulgakovas). Neapykanta daktarams (retoje komedijoje Moljeras nesišaipė iš jų) pasiekė aukščiausią laipsnį, komedijoje jie atrodė tikri išsigimėliai – nemokšos, savanaudžiai, apkiautėliai, tamsuoliai. Kaip tik tai buvo akcentuojama Moljero spektaklyje, o „Dramos klasės“ spektaklyje svarbiausia – meilė. Tikroji meilė kovoja su priverstine (Argano – tariamo ligonio – dukra Andželika myli kavaliierių Kleantą, o ją nori vesti daktaro Diafuaraus, kuris gydo Arganą, sūnus Tomas), ligonis vyras jauną savo žmoną Beliną bando papirkti pinigais, šarlatanai gydytojai „ligonį“ gydo keistais, netikrais vaistais... Veikėjų intrigos, išgyvenimai, lydimi muzikos (kompozitorius B. Calzonas) ir šokių (choreografas P. Fokinas), įsuka į veiksmo verpetą, užlieja gera nuotaika, energija.

Tik prasiskleidus uždangai žiūrovą linksmi nuteikia scenografija – daug spalvų, atrodo, lyg pati scena judesyje, taigi spektaklio dinamiškumas prasideda nuo scenografijos. Scenografiją spektakliui kūrė latvis scenografas Ivars Noviks. Jis jau antram „Dramos klasės“ spektakliui kuria scenografiją (pirmasis – „Durnaropės“). Šis menininkas neabejotinai talentingas, sugebantis pajusti dramatinio kūrinio esmę, dvasią, mokantis skaityti tarp eilučių ir taip sukurti sceną, kuri padeda aktoriams, užburia žiūrovą.

Prieš spektaklį atsivertusi programėlė buvau šiek tiek nustebinta ir intriguota: aštuoni vyriški vaidmenys, dar vaistininkai, klizmininkai, chirurgai ir tik keturi moterų, o aktoriai tik moteriškosios lyties – -aitės, -utės, -ytės ir viena -ienė. Tikras atvirkštinis Šekspyro laikų teatras, kur vaidino tik vyrai. Moljero laikų teatre jau vaidino moterys, bet būdavo spektaklių, kuriuose moterų vaidmenis atlikdavo vyrai. „Dramos klasė“ – moterų teatras, taigi šiek tiek keistoka ir neįprasta. Keistokai aktorės atrodė tik pačioje spektaklio pradžioje, o paskui – prancūziškai grakščios, lengvos, šmaikščios ir mandagios. Kad spektaklis „Tiriamas ligonis“ pulsuoja greičiu, energija, gera nuotaika, pozityvumu, iš tikrųjų lemia aktorės. Ir pasidaro visai nekeista, kad vyrą vaidina mergina, tik dar įdomiau ir komiškiau.

Po spektaklio iš emocijų, spalvų ir muzikos tirštumos – vėl į dvidešimt pirmąjį amžių. Ir kas pasakė, kad septynioliktame amžiuje žmogus buvo kitoks, jam rūpėjo kitokie dalykai negu mūsų amžininkui? Ir tada, ir dabar žmogus trokšta mylėti ir būti mylimas. Ir tada, ir dabar dar bandoma meilę nusipirkti, bet nuo to nepasidaro žmogus laimingesnis. Ir tada, ir dabar yra daktarų šarlatanų,

kurie dėl pareigos jausmo neturėjimo, dėl aplaidumo, dėl noro pasipelnyti padaro baisių klaidų.
Visai netolimas tas Moljeras, visai netolimas...

(stilius, rašyba, skyryba ištaisyta, mokytoja Neolė Jucienė)

KLAIPĖDOS „VARPO“ GIMNAZIJA

TEATRO (Integruoti menai) TEMINIS PLANAS IV(12) KLASEI (34 val.)

Sudarė mokytoja Neolė Jucienė

Eil. Nr.	Etafo pavadinimas, etapo temos	Val. sk.	Gebėjimai (pagal BP)	Pastabos
1	<i>Estetinis-emocinis teatro meno poveikis</i>			
	<u>Teatro kilmės, raidos, sceninės kūrybos ir jos recepcijos ypatumai.</u>	<u>11</u>		
1.1	Ritualinė ir žaidybinė teatro prigimtis. Spektaklis kaip tekstas, vaizdas ir įvykis.	1	Gebės apibrėžti teatro modelį; žinos svarbiausius teatro istorijos etapus; gebės apibūdinti teatro modelį ir žiūrovo funkcijas teatre.	
1.2	Teatro ir spektaklio tipai, rūšys ir kalba	1	Analizuodamas spektaklį gebės nustatyti jo raiškos priemones (formą, žanrą ir stilių, sukūrimo ir atlikimo ypatumus), susies jas su menine spektaklio visuma ir individualiais potyriais.	
1.3	Spektaklio meninė visuma. Žanras, forma, turinys.	1		
1.4	Pasaulio teatro istorija (antikos, viduramžių, renesanso, XVIII, XIX, XX-XXI a. teatras – pagal „Teatro architektūrą“).	2		
1.5	„Mano „Hamletas““	6		
2	<i>Teatro meno statusas visuomenėje</i>			
	<u>Teatro meno funkcionavimo sociokultūrinėje aplinkoje pobūdžio analizė.</u>	<u>4</u>		
2.1	Teatras – visuomenės modelis.	1	Gebės apibrėžti visuomeninę (ekonominę, politinę, pilietinę) ir kultūrinę teatro reikšmę ir paskirtį; gebės atskirti teatro ir spektaklio modelį pagal jo meninius ir sociokritinius uždavinius.	
2.2	Klaipėdos dramos teatro spektaklio stebėjimas, aptarimas.	3	Gebės nustatyti ir įvardyti teatro pastato, teatrinio kolektyvo, trupės funkciją kultūrinėje aplinkoje. Identifikuos ir apibūdins teatro reiškinius kasdienėje ir kultūrinėje aplinkoje; įvertins individualius estetinius lūkesčius bei poreikius.	
3	<i>Etnokultūrinis teatro meno aspektas</i>			
	<u>Nacionalinio teatro ypatumai, istorinio ir kultūrinio palikimo sklaidos teatro mene analizė.</u>	<u>4</u>		
3.1	Liaudies teatras.	2	Žinos ir gebės atskirti svarbiausius lietuvių teatro kūrėjus; gebės išvelgti ir išanalizuoti liaudies meno, istorinių ir kultūrinių archetipų sklaidą šiuolaikiniame spektaklyje.	
3.2	Šiuolaikinis lietuvių teatras ir jo kūrėjai.	2	Gebės nustatyti ir įvertinti spektaklio/teatrinio reiškinio nacionalines ypatybes, jo novatoriškumą iš istorinių ir dabarties pozicijų.	
4	<i>Teatro menininko vaidmens raida</i>			
	<u>Spektaklio, kaip meninės-</u>	<u>7</u>	Žinos svarbiausius pasaulio teatro	

4.1	<u>autorinės kūrybos, ypatumai.</u> <u>Aktorinio/režisūrinio teatro</u> <u>bruožai.</u> <u>Postmodernaus spektaklio/</u> <u>teatrinio reiškinių estetika.</u> Dramaturgo, aktorius, režisieriaus teatras.	2	meno reformatorius, gebės atskirti literatūrinio ir režisūrinio teatro modelius; gebės apibūdinti postmodernaus/postdraminio spektaklio ypatumus. Gebės įvardyti ir išanalizuoti pasirinkto menininko kūrybos ypatumus, nustatyti režisūrinio ir/ar kolektyvinio spektaklio bruožus ir susieti juos su šiuolaikinio teatro estetika.	
4.2	Kolektyvinis ir autorinis menas	1		
4.3	XX–XXI a. teatro reformatoriai.	2		
4.4	Šiuolaikinis teatras: kaip jį suprasti?	2		
5	<i>Teatro ir šiuolaikinių technologijų sąveika</i>			
	<u>Skirtingų medijų</u> <u>panaudojimo teatro mene</u> <u>pavyzdžiai.</u> <u>Teatro ir technologijų</u> <u>sankirtos specifikos analizė.</u>	<u>3</u>	Skirs teatrines ir neteatrines raiškos priemonės, gebės nusakyti šiuolaikinių technologijų paskirtį teatro menui ir jų poveikį žiūrovams.	
5.1	Teatras – fizinis ir/ar virtualus menas?	2		
5.2	Naujos technologijos teatro scenoje.	1		
6	<u>Teatro ir/ar grupės, teatrinio</u> <u>reiškinių, scenos menininko</u> <u>apžvalga (baigiamasis</u> <u>darbas – recenzija)</u>	<u>5</u>		

„Mano „Hamletas“

Prieš metus į Klaipėdą buvo atvežtas E. Nekrošiaus „Hamletas“. Pusė grupės mokinių matė šitą spektaklį. Vertinimai buvo įvairūs: vieniems jis labai patiko, nors toli gražu ne visas buvo suprantama, kiti nusivylė – per daug nutolęs nuo V. Šekspyro tikrojo „Hamleto“, per daug išėstas ir t.t. Po diskusijos visi nutilo, susimąstė. Tuomet pasiūliau patiems kurti spektaklį pagal V. Šekspyro „Hamletą“. Patirties turiu, nes prieš dešimt metų esu kūrusi ir įgyvendinusi projektą „V. Šekspyro tragedijos „Hamletas“ analizė ir inscenizavimas mokyklinėje scenoje“. Taigi nutarėme tai padaryti – tapti įvairių sričių specialistais: teatro scenografais, dailininkais, kostiumininkais, režisieriais, istorikais. Kaip tik baigėme Renesanso teatrą (pagal „Teatro architektūrą“), išsamiai buvo išanalizuotas angliškas V. Šekspyro teatras. Šiam darbui bus skiriamos 6 pamokos.

Pamokų aprašas:

Mokiniai suskirstomi grupėmis, paaiškinami darbo etapai (medžiagos rinkimas ir pristatymo ruošimas, pristatymas), išdalijamos užduotys grupėms. Grupę gali sudaryti 3 mokiniai. Kiekviena grupė pagal darbo pobūdį turi pavadinimą: „Teatro dizaineriai“, „Scenografai“, „Režisieriai“, „Istorikai“.

„Teatro dizaineriai“ rūpinasi spektaklio afišomis, programėlėmis, kuria aktorių kostiumus; „Scenografai“ rūpinasi scenos apipavidalinimu, apšvietimu ir muzika; „Režisieriai“ analizuoja veikėjų – Hamleto, Ofelijos, Klaudijaus, Gertrūdos – paveikslus, domisi Lietuvos teatro aktoriais, suranda Hamleto, Ofelijos, Klaudijaus, Gertrūdos vaidmenų atlikėjus; „Istorikų“ užduotis yra atkurti V. Šekspyro kūrybos laiką ir „lauką“ – Šekspyro laikų Angliją ir jos teatrą, taip pat tragedijos „Hamletas“ atėjimą ir gyvenimą Lietuvos teatruose iki šių dienų.

Kitas etapas – darbų pristatymas ir aptarimas, geriausių afišos, programėlės, kostiumų variantų rinkimas, aptarimas.

Užduotys grupėms

„Teatro dizainerių“ grupei (afišos, programėlės, aktorių kostiumai)

Afišoms išrinkti šriftą, sukurti tekstą, sugalvoti piešinį, kuris atspindėtų pagrindinę kūrinio mintį. Svarbiausia pagrįsti – kodėl taip buvo pasirinkta, kuris teksto epizodas ar veikėjo paveikslas įkvėpė dailininkus.

Atlikimo technika įvairi – kompiuterinė grafika, piešimas, rašymas tušu... Pristatyti dvi skirtingas afišas.

Sukurti programėlių dizainą – parinkti spalvas, formatą ir formą; sukurti trumpą tragedijos „Hamletas“ aprašymą, pateikti žinių apie tragedijos autorių ir spektaklio kūrėjus. Atlikimo technika įvairi.

Aprašyti V. Šekspyro laikų aktorių kostiumus (bendradarbiauti su „Istorikų“ grupe). Domėtis XX amžiaus „Hamleto“ pastatymais Lietuvos scenose ir Hamleto kostiumais. Sukurti mokyklinio spektaklio kostiumus Hamletui, Ofelijai, Klaudijui, Gertrūdai. Pagrįsti savo pasirinkimą.

„Scenografų“ grupei (scenos apipavidalinimas, apšvietimas, muzika)

Sukurti scenografiją spektakliui „Hamletas“. Pasirinkti klasikinės arba avangardinės scenografijos variantą.

Pagrįsti savo pasirinkimą. Palyginti 1959 m. Akademinio dramos teatro ir 1997m. režisieriaus E. Nekrošiaus „Hamleto“ pastatymų scenografijas.

Susitikti su Klaipėdos dramos teatro apšvietėju. Aprašyti, kaip ir ką akcentuos mokiniai, apšviesdami sceną, veikėjus.

Spektaklio muzikos parinkimas, pagrįsti savo pasirinkimą.

„Režisierių“ grupei (tragedijos veikėjų analizė, domėjimasis Lietuvos teatrų aktoriais)

Analizuoti veikėjų Hamleto, Ofelijos, Klaudijaus, Gertrūdės paveikslus: veikėjų charakterių raidą, jų siekius, požiūrius į gyvenimą; įrodyti, jog Hamletas – renesanso epochos žmogus.

Pasirinkti vaidmenims žymius Lietuvos aktorius, pagrįsti savo pasirinkimą, susipažinti su šių aktorių kūrybine veikla.

Akademiniam dramos teatre 1959 m. Hamletą vaidino aktorius Henrikas Kurauskas, 1997 m. E. Nekrošiaus spektaklyje – dainininkas Andrius Mamontovas. Palyginti jų sukurtus Hamletus – panašumai ir skirtumai.

„Istorikų“ grupei (Šekspyro laikų Anglija ir teatras, „Hamletas“ Lietuvoje)

Parengti pranešimą apie šešioliktojo amžiaus Angliją: visuomeninę santvarką, karalienės Elžbietos valdymą, švietimo ir kultūros padėtį.

Parengti pranešimą apie Anglijos „Gaublio“ teatrą, kurio scenoje buvo suvaidintos visos svarbiausios Šekspyro dramos.

„Hamleto“ vertimai į lietuvių kalbą; „Hamleto“ pastatymai Lietuvoje.

Klaipėdos „Varpo“ gimnazijos teatro mokytoja Neolė Jucienė